

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
2016-DR-006**

**NEOLİBERAL KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN YENİ
MEKÂNSAL ALANLARI OLARAK GÜVENLİKLİ
SİTELER: İSTANBUL ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN KAPALI
YERLEŞİMLERİN RİSK VE GÜVENLİK BAĞLAMINDA
İNCELENMESİ**

**Hazırlayan
Kadir ŞAHİN**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ**

AYDIN – 2016

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Kadir ŞAHİN tarafından hazırlanan “Neoliberal Kentsel Dönüşümün Yeni Mekansal Alanları Olarak Güvenlikli Siteler: İstanbul Örneği Üzerinden Kapalı Yerleşimlerin Risk ve Güvenlik Bağlamında İncelenmesi” başlıklı tez, 26.11.2015 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan:Prof. Dr. Kayhan Delibaş	ADÜ	
Üye :Prof. Dr. Meral S. Öztoprak	YTÜ	
Üye :Prof. Dr. Sibel Kalaycıoğlu	OTÜ	
Üye :Doç. Dr. Hasan Tüzen	PÜ	
Üye :Doç. Dr. Şerife Geniş	ADÜ	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Doktora Tezi, enstitü yönetim kurulununsayılı kararıylatarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Recep TEKELİ
Enstitü Müdürü

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

...../...../2016

Kadir ŞAHİN

ÖZET

NEOLİBERAL KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN YENİ MEKÂNSAL ALANLARI OLARAK GÜVENLİKLİ SİTELER: İSTANBUL ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN KAPALI YERLEŞİMLERİN RİSK VE GÜVENLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Kadir ŞAHİN

Doktora Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ
2016, 524 sayfa

Neoliberal evrenin kentsel yaşamı artık radikal bir şekilde dönüştürdüğüne tanık oluyoruz. 1980’li yıllarda ortaya çıkan büyük değişimlerin başında, işin belirsizliklerinin giderek bir gündelik hayat gerçekliğine dönüşmesi süreci gelmektedir. Bu durum ‘yeni kentin’ ilişki sistemlerini de dönüştüren bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Aynı zamanda bu süreçte belirsizlikler bir yaşam formu haline geldikçe, kentin belirsizlikler ve korkular etrafında kurgulanan yeni bir niteliğini ortaya çıkı. Geç modern kentin güvenli siteleri ise bu bahsi geçen durumun en önemli çıktılarında birisi olmaktadır. Küresel bir arka plana sahip olan ve kentin ‘yeni orta sınıf’ profilinden beslenen bu hayatların tarzını biçimlendiren etkenlerin ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamında olması sürecin önemli çıktılarında birisidir. Bu yeni kentin gündelik hayat koşullarının biçimlendiren önemli bir etken olmaktadır. Bu süreç giderek ‘biçimsizliğin’, ‘temasın’, ‘tekinsizliğin’, ‘yabancıнын’ ve hatta her türden kamusal imgenin korkutucu bir faktöre dönüştüğü yeni kentte (neoliberal kentte) ‘kalıcı pasiflikleri’ önemli bir güvenlik stratejisine dönüştürdü. Bu süreçte ‘geleneksel modern kentin’ özel ile kamusal hayatını birbirine bağlayan mahalle ve sokak gibi imgelerinin (agoraların ya da arayüzeylerin) çöküşüne şahit olmaktayız. Artık kent bu anlamıyla farklılıkları bir araya getiren bir birliktelik değil, ‘özel hayat fanatiklerince’ kamplara bölünmüş yaşam alanları haline geldi. Çalışmamız bu gerçekliği, artık yoğunlukla yaşayan Türkiye’nin metropolitan alanları kapsamında sorgulamaktadır. Bu yönüyle çalışma -en önemli örnek olarak- İstanbul’daki güvenli siteleri üzerinde yürütüldü. Bu kapsamda ‘risk, korku ve belirsizliklerin’ *iş/çalışma, gündelik hayat, özel hayat ve kamusal alan* bağlamındaki analizleri yapılarak, var olan durumun çıktılarını ortaya koynulmaya çalışılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: İş/çalışma, Neoliberalizm ve Yeni Orta Sınıflar, Güvenlikli Site, Geleneksel Modern Kent, Geç Modern Kent, Risk, Korku ve Belirsizlik, Kamusal ve Özel Alan.

ABSTRACT

GATED COMMUNITIES AS THE NEW SPATIAL AREAS OF NEOLIBERAL URBAN TRANSFORMATION: THE INVESTIGATION OF CLOSED SETTLEMENTS IN THE CONTEX OF RISK AND SAFETY IN POINT OF THE CASE OF İSTANBUL

Kadir ŞAHİN

Defended Thesis, Sociology Department

Supervisor: Prof. Dr. Kayhan DELİBAŞ

With the advancement of neoliberal area we witnessed a radical change in urban life. We can say that in this “new city” one of the biggest change occurred in the everyday life and the systems of social interactions within the city which was resulted by the uncertainties of work life occurred as a result of bigger social changes. At the same time, based on the uncertainty in the process of turning into a life form, we are observing the emergence of a new quality, a new form of city constructed around the city's uncertainty and fears. Gated communities of the late modern city have been one of the most important outcomes of the condition mentioned above. This new form of life which is shaped by the factors such as risk, fear and uncertainties of the “new middle classes” of the “new city”, which has a global scale background, has been shaping the conditions of everyday life in the “new city”. In the context of the neoliberal city in which the formlessness, individual contacts, uncanny, stranger an even any kind of public image has turned into a frightening factor, permanent passivity in this new city become the greatest source of security of the city. This process that causes the end of traditional modern city has caused the collapse of images that has been binding private and public life and the traditional modern city images like neighborhood and street. Now the city is not an association that brings together the differences but, that literally, it has become the camps of the life space by the ' private life fanatics '. Our study is questioning the conditions mentioned in the context of metropolitan areas that has been witnessing of these problems in Turkey. Because it is the best possible location, we have chosen Istanbul, to study gated communities and aimed to analyze risk of an everyday life of fear and uncertainty, to show that the output of the existing situation by the analysis in the context of private life and the public sphere.

KEYWORDS: Work, Neoliberalism, Gated Communities, City, Traditional Modern City, Late Modern City, Risk, Fear, Uncertainty, Public Space, Private Space, Beyond Customs Union, New Middle Classes.

ÖNSÖZ

Neoliberal ekonominin yükseldiği dünyada işin/çalışmanın dinamiklerinin değişmesi, gündelik hayata dair pek çok şeyi de derinden etkilemeye başladı. Toplumsal işleyişler açısından önemli eşik değeri olan bu kırılma evresi içerisinde çok önemli bir arka plan taşımaktadır. Çünkü toplumsal tüm dinamikleri -gerek kurguları gerekse de pratikleri açısından- önemli düzeyde etkiliyor olduğunu söylemek artık çok daha mümkün hale geldi. Geline nokta itibariyle kenti de bir 'neoliberal kent' bağlamında ortaya koyduğu çıktılarını açısından tartışabilmek mümkün hale geldi. Nitekim yeni koşulların ürünü olan yeni tarz işin/çalışmanın dinamikleri gündelik hayatı etkilerken, bu etkileminin kaynağını belirginleştiren önemli noktalardan birisi de onun yeni mekânsal kapasiteyi derinden etkileyebilmesindedir. Bu yönüyle 'işin hayatı etkileyebilmesinin' önemli unsurlarından birisi de öncelikle 'işin mekânı yeniden dizayn edebilmesinden' ötürüdür. Dolayısıyla mekânsal formun tüm farklılıkları hem toplumsal bağlamı hem de toplumsal bağlamın ürünü olan gündelik hayatları, bu koşulların sonucunda önemli derecede etkiler hale gelmektedir. Bu açıdan artık neoliberal işin/çalışmanın ürünü olan dinamikler bağlamında kurgulanan gündelik hayatların, yeni kentin ritmini ve ilişki sistemlerini belirlediğini söyleyebilmek oldukça kolaydır.

Fakat yeni iş/çalışma içerisinde taşıdığı özelliklerle birlikte 'risk, korku, belirsizlik' gibisinden özellikleri bu süreçte bir gündelik hayat formu haline getirince yeni, kentin dinamikleri de bu bağlamlarda şekillenen gerçeklikler oldular. Kentin bahsi geçen yeni niteliği bu yönüyle bir form kazanınca, onun 'geleneksel modern' halinin çok dışında bir tarz ortaya çıkmış oldu. Bizlerin 'geç modern kent' olarak isimlendirdiği bu yeni koşulların kentinde giderek 'belirsizlik, risk ve korkulara' dayalı bir yaşam formu toplumsal dinamikleri belirleyen bir ilişki zemini şekline dönüştü. Kentin bu bağlamdaki biçimlenişinin en önemli çıktılarında birisi de 'güvenlikli sitelerin' yükselişidir. Artık kitleselleşen ve hakim konut piyasasının önemli sunum tarzları olan bu yerleşimler, giderek bir metropolitan kent gerçekliğine/olgunluğuna dönüştüler.

Türkiye'de de yükselen bu trend -özellikle de İstanbul merkezli olarak- büyük şehirlerin çevresinde kitleselleşen haliyle yerlerini almaya başladı. Risk, korku ve belirsizlikleri merkeze alan bu türden yaşamların kent bağlamındaki analizleri ise yeni süreci anlamlandırabilmek açısından oldukça önemlidir. Çünkü

bu ‘yeni kentin’ tarzını güvensizliklerden alan hali, ‘geleneksel modern kentin’ rutinleriyle arasına mesafe koyan yaşam tarzları üretir oldu. Bu bakımdan kentin tarihselliği bağlamında hiç karşılaşılmamış pek çok durumu, artık yeni kentte gündelik hayatının sıradanlıkları olarak yaşar hale geldik. Bu koşulların ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamındaki en önemli çıktılarında birisi, kentin özel hayat ve kamusal hayat bağlamını radikal bir düzeyde yeniden kurguluyor olmasıdır. Yaşanan gerçeklik bütüncül olarak değerlendirildiğinde, bu dengenin giderek özel hayat lehine (ya da kamusal hayat aleyhine) bozulduğunu söyleyebilmek mümkündür. Kenti klasik anlamının dışına çıkaran bu koşul, gündelik hayatın da giderek kamusal anlamdaki kalıcı pasiflikler bağlamında kurgulanmasına neden oldu. Bu açıdan yaşanan süreç, geleneksel modern kente dair pek çok doğallığın bir ‘risk, korku ve belirsizlik’ faktörüne dönüşmesini sağladı. Başka bir ifadeyle de söylersek; neoliberal sürecin ‘toplumun sonunu’ getirdiği yerde, ‘kentin de sonunu getirdiği’ yönünde tartışmaları yapılabılır hale getiren yeni bir süreç ortaya çıktı. Fakat aynı tartışma aslında içersinde önemli bir zemin olarak bir de ‘kamusal hayatın sonu’ tartışmasını barındırmaktadır. Çünkü ‘kentin sonunu’ tartıştığımız noktada ‘kentin parçalanmasına’ dönük önemli araçlardan birisi olarak ‘güvenlikli siteleri’ gösterebilmek mümkündür. Bu konseptin hakim kitlesinin -yeni orta sınıfların- kente mesafeli yaşamları bir bakıma kamusal alana ilgisiz yaşamları anlamına gelmektedir.

‘Yeni kentte’ artık ‘kamusal alanlar’ geleneksel versiyonundaki güven ve istikrar imgeleri etrafında kurgulanmıyorlar. Burada daha çok belirleyici olan faktörler güvensizliğin verdiği formlar olmaktadır. Bu açıdan ki çalışmamızın yapmaya çalıştığı şey ise; bu yeni koşulların ürünü olarak güvenlikli site sakinlerinin hayatlarının ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamında irdelenmesidir. Bu irdemeyle varılmaya çalışılan nokta, ‘yeni kentteki’ (neoliberal ya da geç modern kentteki) ‘işin/çalışmanın’ ürünü olan gündelik hayatları anlayabilmektir. Fakat bunu yaparken bir o kadar da onun kamusal ve özel hayat bağlamındaki çıktılarını bir kent gerçekliği olarak ortaya koyabilmektir. Nitekim Türkiye özelinde de artık çok önemli hale gelen bu tarz bir kentsel gerçekliğin sahip olduğu nitelikleri anlayabilmek açısından, çalışmanın çabası çok önemli bir yerde durmaktadır. Ayrıca bu çalışmanın ortaya koyduğu çaba yaşanan sürecin niteliğini ortaya anlamaya çalışırken, yaşanan farklılaşmalar kadar geleneksel kente dair yitirilenlerin de cevabını vermeye çalışmaktadır. Bu yönüyle çalışmanın (bilhassa Türkiye literatüründe) neoliberal kent ve özelde de ‘güvenlikli siteler bağlamında’

yeni bir tartışma zemini üretebilecek ve hatta önemli çıkış noktası sunabilecek bir yerde durduğu düşünülmektedir. Yaşanan sürece dair bahsi geçen noktalara ilişkin önemli sonuçları olan bu çalışmanın, sonrasındaki tartışma sürecine farklı bir bakış açısı sunabilme olanağını da söz konusu olacaktır. Bu açıdan sosyolojik literatürünün mevcut çalıma bağlamında önemli bir analiz kriteri kazanacağı da bir kesinliktir. Çünkü yaşananların toplumsal bağlamını bu çalışmanın ortaya koyduğu perspektiflerde henüz yeterince tartışabilir bir çıktıya erişmiş değiliz. Fakat böylesi tartışmaların artması da yaşanan koşullar bağlamındaki sorunların çözümü noktasında, önemli bir zorunluluk teşkil etmektedir. Aksi taktirde söz konusu gerçekliğe dair sosyolojik sorunların büyüyerek devam etmesi de kaçınılmaz bir son olacaktır. Bu nedenle de temenimiz bu çalışmanın mevcut koşulların çözümüne dair hem tartışma hem de çözüm kapasitesi ortaya koyabilmesidir.

Son olarak da bu çalışmada bana kazandırdığı vizyon ve aktardığı bilgilerle akademik hayatımı biçimlendirmek noktasında önemli köşe taşı olan, çalışma sürecim boyunca yaptığı katkılarla tezin değerini ve bağlamını koruyan değerli hocam Prof. Dr. Kayhan Delibaş'a sonsuz teşekkürü bir borç biliyorum. Tez izleme komitesinde yer alan ve süreç boyunca çalışmaya dair katkıları ve de desteklerini hiç esirgemeyen değerli hocalarım Doç. Dr. Hasan Tüzen'e ve Doç. Dr. Şerife Geniş'e de teşekkürlerimi en derin şekliyle sunuyorum. Çalışmam boyunca alanın zorluklarını aşabilmem açısından yardımcı olarak, güvenli site sakinlerine erişimemde önemli katkıları olan çokça kişi oldu. Bunlardan bilhassa Müjgan Ergül'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Yine alan noktasındaki katkılarıyla birlikte çalışmaya dair önemli dokunuşlar yapan her biri çok değerli arkadaşlarım olan Sezen'e, Esra'ya, Ozan'a, İlker'e, Pınar'a ve Figen'e çok teşekkür ediyorum. Ayrıca tez çalışmam boyunca burada ismini saymakta zorlanacağım pek çok arkadaşım desteklerini hiç esirgemediler ve bazıları en az benim kadar heyecanla süreci takip ettiler. Bu noktada da benle aynı heyecanı yaşayan bu arkadaşlarıma da çok teşekkür ediyorum. Çalışmaya yaptıkları çok samimi, açık yürekli ve önemli görüşleriyle katkıda bulunan ve çoğu zaman da sabırlarına sığınarak zamanlarını paylaşmalarında ısrar ettiğim tüm katılımcılarıma -burası için olan şekliyle 'isimsiz kahramanlarıma'- da çok teşekkür ediyorum. Son olarak da tabi ki en önemli şekliyle; beni yüreklendiren, dert-tasa dinleyen, yalnız olmadığımı bana hep hatırlatan öncelikle annem ve babam olmak üzere tüm aileme sonsuz ve bitmeyecek bir minnetle teşekkür ediyorum. Bana verdiğiniz

duygu ve güç için de iyi ki varsınız diyorum. Tabi burada ayrı bir nokta olarak bu tezi yazmasa da yazılmasına sunduğu o büyük katkı açısından anneme ayrı bir teşekkür daha gerekiyor. Yaptığın yemekler, yıkadığın bulaşıklar, dinlediğin kaygılarım, çektiğin streslerim, bazen yersiz serzenişlerime, sayısı belirsiz miktarda sabahlara kadar çalışırken yanı başımda oturmalarına ve ettiğin dualara... kısaca benle birlikte bu tezi yaşamana ve yazmana -teşekkürlerin yeter şeyler olmadığını da bilerek- en yüce teşekkürü burada bir borç biliyorum. Bu tezin adı bende derinliği sende olduğu için de hepsini sana adıyorum.

Kadir ŞAHİN
Kasım-2016

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	ix
ÖNSÖZ.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xxi
RESİMLER DİZİNİ.....	xxiii
HARİTALAR DİZİNİ.....	xxv
EKLER LİSTESİ.....	xxvii
TANITIM FİLMLERİ LİSTESİ.....	xxix
İNTERNET SİTELERİ.....	xxix
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN AÇIKLAMALAR.....	23
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	23
1.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme.....	29
1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri.....	35
1.4. Araştırmanın Güçlükleri ve Sınırlılıkları.....	38
2. RİSK, KORKU VE BELİRSİZLİKLER ÜZERİNE.....	42
2.1. Kavramsal Giriş.....	42
2.2. İlkel Korkulardan Seküler Korkulara.....	45
2.3. Risk ve Korkular Bağlamında Başka Bir Modernleşme.....	50
2.4. Geç Modern Dönemde Bir Hayat Tarzı Olarak Radikal Kuşku ve Belirsizlikler.....	57
2.5. Bir Kültür Haline Gelen Korku.....	63
2.6. İz Bırakmayan Hayatlarda Kalıcı Korkular.....	69

2.7. İnsani Doğanın Yok Olma İhtimali, Yeni Tarz Belirsizlikler ve Korkular	75
2.8. Modern Dünyanın Güvenliğinden Yükselen Belirsizliklere	79
3. MODERN KENTİN GELENEKSEL YAŞAMI VE PLANMA.....	83
3.1. Kentin Doğası ve Planlama	83
3.1.1. Kent, Ütopya ve Erken Dönem Planlamanın Kaygıları/Korkuları	84
3.1.2. Sakıncalı Olanların Kontrolü Olarak ‘Yeni Kent’	87
3.1.3. Tasarlanan Kentlerdeki Hedef: Toplumunu Daha Parçalı Hale Getirmek	89
3.1.4. Kentin Hız, Hareket, Akış Bağlamında İnşası ve Temassız Kamusal alanların Ortaya Çıkışı.....	91
3.1.5. Dokunmanın, Temasın Korkulara Dönüştüğü Kamusal Alanlar.....	94
3.2. Geleneksel Modern Kentin Doğal Halinde Gündelik Hayat ve Güvenlik	96
3.2.1. Mahallenin Rutinleri ve Gündelik Hayat	101
3.2.2. Kentin Rutinleri, Rastlantısallığı ve Planlamanın Bunlarla Savaşı	104
3.2.3. Rastlantısallıkların Sağladığı Kontrol, Mutabakat, İstikrar ve Güven	105
3.2.4. Belirlenmiş Roller, Maskeler ve Tanışmanın Güvenliği Olarak Geleneksel Modern Kent ve Mahalle	109
3.3. Geleneksel Modern Kentin Değişimi ve Özel-Kamusal Hayat Ayrışmasının Yeni Dinamikleri	115
3.3.1. Özel ve Kamusal Alanların Dönüşümü ve Korkuların Yükselişi.....	116
3.3.2. Özelin ve Kamusal Alanın Birbirinden Kopuşu: İş/Emek ve Dinlenme/Boş Zamanın Ayrışması.....	119
3.3.3. Özgürlük Engeli Olarak Kamusal ve Kaçış Alanı Haline Gelen Özel Hayat	123
3.3.3.1. Bir İstikrar Arayışı Olarak Özel Alana Kaçış.....	128
3.3.4. Özerk ve Yaderk Toplumlarında Kamusal Alan ve Belirlenmişlikler	133
3.3.5. Özelin Kamusal Alanı İşgali	138
3.3.5.1. Yeni Kentte Değişen Özgürlük Vaadi ve Ortaya Çıkan Mahremiyetin Niteliği.....	139

3.3.5.2. Kamusal Alanın Çöküşü ve Özel Hayatın Yükselişi.....	143
3.3.6. Özel ve Kamusal Hayat Arasındaki Geçişsizlikler: Güvensizliklere Götüren Özel Hayatın Yükselişi.....	145
4. NEOLİBERAL PİYASA VE BELİRSİZLİKLERİ	151
4.1. Neoliberal Piyasanın Yükselişi	151
4.2. Neoliberal Piyasa ve İş/Çalışma Koşulları.....	158
4.2.1. Neoliberalizmin Vazgeçilmez İki Ayağı: Esneklik ve Geçicilik	160
4.2.2. Belirsizlik ve Geçicilik.....	163
4.2.3. Yeni Kapitalizmde Bir Hayat Tarzı Olarak Belirsizlik ve Risk	166
4.2.4. Esnek İş, Esnek Zaman ve Esnek Hayat	169
4.3. Neoliberal Mekânın Yükselişi.....	172
4.3.1. İşin Belirsizliklerinden Hayatın ve Kentin Belirsizliğine	177
4.3.2. Yeni Ekonominin Yeni Kentleri ve Güvenlikli Siteler	179
4.3.2.1. Güvenlikli Sitelerin Tarihselliği Hakkında	182
4.3.3. Güvenlikli Sitelerin Yükseliş Gerekçesi Olarak Geç Modern/Neoliberal Kentin Yaşam Tarzı Olarak Belirsizlikler	190
4.3.3.1. Özel ve Kamusal Alan Arasındaki Köprülerin Yıkılışı ve Artan Belirsizlikler: Çöken Agoralar ya da Toplumun Sonu	192
4.3.3.2. Kentin Niteliği Değişirken Korkunun da Niteliği Değişiyor: Korkmak İçin Sadece Yabancı Olmak Bile Yeter	195
4.3.3.3. Güvenlikli Siteler ve Yabancıdan Kaçış: Miksofobik Kent Hayatının Yükselişi.....	198
4.3.3.4. Güvenlikli Siteler ve Ötekinin Korkusu: Kalıcı Savaşların Kentleri	202
4.3.3.5. Güvenlikli Siteler ve Açılma Korkusuna Dönüşen Kentsel Alanda Yaşam	206
4.3.3.6. Güvenlikli Siteler: Gerçek İlişkilerin Tükenişi ve Teknik Kapasitenin Rızaya Dayalı Gözetimi	209
4.3.3.7. Gerçek Olmayan Mekânların Gerçekliği Olmayan Korkuları ve Kamusal Hayata Karışma Korkusu	213

4.3.3.8. Benzerlerin Kapatılmışlığı Olarak Güvenlikli Siteler	214
4.3.3.9. Seküler Mabetler Olarak Güvenlikli Siteler	218
5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMU	223
5.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	223
5.2. Neoliberal İş/Çalışma Koşulları	231
5.2.1. İşin Belirsizliği ve Ürettiği Ritim	232
5.2.1.1. Temponun Belirsizliği	233
5.2.1.2. Akışa Dayalı İşler ve Hayatlar	244
5.2.1.3. İz Bırakmayan İşler ve İz Bırakmayan Hayatlar	256
5.2.2. Esnek İşin Esnek Zamanı ve Esnek Mekân	261
5.2.2.1. Özgürlükler Pahasına İş ve Teknolojik Denetim	266
5.2.2.2. İş O Kadar Esnek ki “Evden Bile İş”: “Pijamayla Bile İş”	268
5.2.3. Kalıcı Anlatıları Olmayan İş ve Kariyerler: “Sen Durursan Takım Durur”	274
5.2.3.1. Kariyerler ve Rekabet ya da Kalıcı İlişkilerin Gereksizliği	278
5.2.3.2. Networkler ve Gerçekliği Olmayan İşler	283
5.2.3.3. Uzun Vadesi Olmayan İşler ve İstikrarsız Hayatlar	285
5.2.4. İş Değişirken Hayat da Değişiyor	292
5.3. Geleneksel Modern Kentten Geç Modern Kente	307
5.3.1. “Eskiden Kapısını Çalabileceğimiz İnsanlar Vardı”	309
5.3.2. “Buralarda Öyle Çat Kapı Yok, Seviyeli Bir Birliktelik Var”	313
5.3.3. “Komşuluklar Daha Sıcaktı... Benim Annemin Yaşadığı Gibi Komşuluklarım Yok”	316
5.3.4. “Aynı Mahallede Herkes Birbirini Tanırdı, Severdi”	318
5.3.5. “Kapı Pencere Daha Açıktı”	321
5.3.6. “Herkes Kendi Ailesine Çekilmeye Başladı... Kapı Önü Sohbetler Azaldı”	326

5.3.7. “Annemin İyi Komşulukları Vardı... Ben Öyle Bir Anne Değilim, Olamayacağım da”	328
5.3.8. “Herkes Herkesi Tanırdı... Şimdi... Tecrit Edilmiş Hayatlar Yaşıyoruz”	333
5.4. Gelenek Ötesi Yaşamlar ve Güvenlikli Siteler.....	336
5.4.1. Refleksivitesi Yüksek Hayatlar, Radikal Kuşku ve İhtiyatlı Yaşamlar	339
5.4.2. Bilgi Bilinç İnşa Ederken: Küresele Açık, Yerel Olana Kapalı Yaşamlar .	345
5.4.2.1. Algılar Küresel Kaygılar da Küresel	345
5.4.2.2. Küreselleşen Algıların Yerel İlişkilere Kapanması.....	351
5.4.3. Bir Yük Olarak Geleneksellikler	356
5.4.3.1. Gelenek Ötesi Bireylerin Gelenek Ötesi Kaygıları: Refleksif Ebeveynler	362
5.4.3.2. Bilgiye Dayalı Yaşayan Refleksif Ebeveynlerin Güvenlikli Site Talebi.. ..	366
5.5. Geç Modern Bireyin Pasiflik ve Temassızlık İsteği: Açılma Korkusu	371
5.5.1. Bir Kaos Alanı Olarak Kent	371
5.5.2. Her An Kötü Bir Şey Olacak Beklentisi	374
5.5.3. Yeni Tarz Pasiflikler Olarak Kurumsallık ve Profesyonellik Beklentisi ...	378
5.5.4. Konfor ve Pasiflik: Temassız Bir Hayat İçin Her Şey Dâhil Yaşamlar	386
5.5.5. Geçicilik Bir Hayat Tarzı: Akışa Endeksli Hayatlar	387
5.5.5.1. Özel Hayatın Devamı Olarak Akış ve Araba Sevdası.....	394
5.6. Bir Savaş Alanı Olarak Geç Modern Kentin Kamusal Alanında Güvenlikli Siteler.....	405
5.6.1. Geç Modern Bireyin Yabancı Korkusu.....	417
5.6.2. Geç Modern Bireyin Karışma Korkusu (Miksofobi)	427
5.6.3. Geç Modern Bireyin Kutsadığı Özel Hayatlar ve Mabetleşen Yaşam Alanları Olarak Güvenlikli Siteler.....	436
5.6.3.1. Deneyimlenmeyenlerin Korkusu ve Kentsel Tabuların İnşası.....	438

5.6.3.2. Özel Hayatın Kutsanmışlığı ve Seküler Mabetler Olarak Güvenlikli Siteler	442
5.6.4. Bir Kamusal Alan Vaadi Olarak Güvenlikli Sitelerin Sunuluş Şekli	450
5.6.4.1. Kentin Savaş Alanına Karşı Bir Sunum Vaadi Olarak Güvenlikli Siteler	452
5.6.4.2. Kutsanmış Özel Hayatların Mabeti Olarak Sunulan Güvenlikli Siteler	455
5.6.4.3. Alternatif Kamusal Alanlar Olarak Sunulan Güvenlikli Siteler	460
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	475
KAYNAKLAR.....	503
EKLER	515
ÖZGEÇMİŞ.....	523

TABLolar DİZİNİ

Tablo 5.1. Görüşmecilerin yaşlara göre dağılımı	224
Tablo 5.2. Görüşmecilerin cinsiyete göre dağılımı	225
Tablo 5.3. Görüşmecilerin eğitim düzeylerine göre dağılımı.....	225
Tablo 5.4. Görüşmecilerin mesleklerine göre dağılımı	226
Tablo 5.5. Görüşmecilerin çalıştıkları pozisyonlara göre dağılımı	226
Tablo 5.6. Görüşmecilerin çalıştığı işin küresel olup-olmamasına göre dağılımı	227
Tablo 5.7. Görüşmecilerin medeni durumlarına göre dağılımı	227
Tablo 5.8. Görüşmecilerin (varsa) eşlerinin eğitim durumlarına göre dağılımı ...	228
Tablo 5.9. Görüşmecilerin (varsa) eşlerinin mesleki durumlarına göre dağılımı.	228
Tablo 5.10. Görüşmecilerin aylık ortalama gelir düzeylerine göre dağılımı	229
Tablo 5.11. Görüşmecilerin (evli olanların) çocuk sayılarına göre dağılımı	230
Tablo 5.12. Görüşmecilerin hanelerinde var olan vasıta sayılarına göre dağılımı	230

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1.1. Hakim inşaat sektörü için bir görüntü.....	30
Resim 1.2. Genel kent görüntüsü açısından güvenli sitelerin yayılmasına dair bir örnek	31
Resim 1.3. Genel kent görüntüsü açısından güvenli sitelerin yayılmasına dair bir başka örnek	31
Resim 5.1. Haberine İlişkin Fotoğraf	256
Resim 5.2. Bosphorus City'nin lokasyon krokisi (tanıtım kataloğundan)	403
Resim 5.3. Tema İstanbul lokasyon krokisi (tanıtım kataloğundan).....	404
Resim 5.4. Sinpaş AquaCity'nin lokasyon krokisi (tanıtım kataloğundan)	404
Resim 5.5. Valle Locus'un lokasyon krokisi (tanıtım kataloğundan).....	405
Resim 5.6. Güvenli sitelerinin korunma biçimine dair bir örnek.....	443
Resim 5.7. Güvenli sitelerin korunaklılık göstergesi kale kapıları	443
Resim 5.8. Güvenli sitelerin göz kırpmayan kontrol biçimlerine bir örnek.....	444
Resim 5.9. Giderek kale kent görüntüsü veren kapalı yaşamlar	444
Resim 5.10. Resim İstanbul'un 'von Gogh' tablosuna göndermesi yaptığı yerde kullandığı resim	459
Resim 5.11. Bir kapalı yaşam ve de kamusal alan vaadi örneği olarak Liva Turkuaz'ın vaziyet planı	463
Resim 5.12. Bir alternatif kamusal alan sunumun mekâna dair vaat ettiği boş zaman olanakları	463
Resim 5.13. Bir alternatif kamusal alan sunumun mekâna dair vaat ettiği boş zaman olanaklarına bir başka örnek.....	464
Resim 5.14. Bir alternatif kamusal alan sunumun içeriğine dair örnek bir proje.	464
Resim 5.15. Bir 'kadim kamusal' algısı oluşturabilmek için mekâna yüklenen tarihsel içerik örneği 'Beykoz Konakları' tanıtımı	466
Resim 5.16. Piyalepaşa İstanbul projesinde sıklıkla geçen ifade tarzından bir örnek	467

Resim 5.17. Kuzguncak'ta İstanbul Sarayları projesinin 'İstanbul sefası' vaadi..	470
Resim 5.18. "Saraydan saray beğenin: İstanbul Sarayları'nda seçiminiz hangisi olursa olsun, sultanlara layık bir hayat yaşayacaksınız" (Katalog, s.38)...	470
Resim 5.19. Bir yeni orta sınıf hayaline dönüştürülen kamusal vaatlere dönük dile bir örnek	472
Resim 5.20. Kadim kamusal vaadi olarak ortaya konulan özelleşen kamusal alanlara dair bir örnek	472
Resim 5.21. Viaport Venezia'nın San Marco Meydanı sunumu	473
Resim 5.22. Viaport Venezia'nın Venedik kanallarını vaat eden sunumu	473

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 1.1. Araştırma boyunca alanda görüşme yapılan yerler ve örneklem sayılarının dağılımı.....	34

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Görüşmeci Lİstasi.....	515
Ek 2. Yapılandırılmış Soru Formu	518
Ek 3. Yarı Yapılandırılmış Soru Formu.....	520

KULLANILAN DÖKÜMANLARIN LİSTESİ

PARORLAR LİSTESİ

1. Markalı Konutlar Araştırma Raporu 2012 (Eva GYD)
2. Markalı Konutlar Araştırma Raporu 2013 (Eva GYD)
3. Markalı Konutlar Araştırma Raporu 2014 (Eva GYD)

TANITIM KATALOĞU LİSTESİ

1. İstanbul Sarayları
2. Toya Moda
3. Bosphorus City
4. Tema İstanbul
5. Sinpaş Aquacity
6. Valle Locus
7. Merkez Zekeriköy
8. Essa Flora Evleri
9. Dekar Asmalı Sokaklar
10. Liva Turkuaz
11. Resim İstanbul
12. Uprise Elite
13. Upcity
14. Upcity Center
15. Piyalepaşa İstanbul
16. Sinpaş Köyceğiz (ekatalog)

TANITIM FİLMLERİ LİSTESİ

1. Neogölpark İstanbul Tanıtım Filmi 1
2. Gölmahal Evleri

İNTERNET SİTELERİ

www.alkent2000.com.tr

www.beykozkonaklari.com

www.cumhuriyet.com.tr; (01.09.2014) ‘Bir Can Gitti Polis Selfie Çekti, Tepki Yağdı!’,

www.sinpaskoycegiz.com.tr

www.viaportvenezia.com

www.evoraistanbul.com

www.teknyapımetropark.com

www.resimistanbul.com

www.besyildizmira.com/mira

www.viaportvenezia.com

www.yapi.com.tr/haberler (04.03.2015) 'İstanbul'da Markalı Konut Sayısı 430 bine Ulaştı)

GİRİŞ

Harvey'in tabiriyle (2005) insanlık tarihinin en büyük birikimlerinden birisi kente dair ortaya koyduklarıdır. Fakat kentin tarihsel bağlamı dikkate alındığında, onun bütünlüklü analizini zorlaştıracak bir gerçeklikle karşılaşılacağı kesinliktir. Bu bütünlüklü analiz başlı başına modern kentin hikayesi için de oldukça zor bir durum olmaktadır. Yakından bakıldığında 'kapitalist ilişkilerin' ürünü olan bu modern kentin hikâyesi (içerisinde üretim koşulları açısından sanayinin dominant olmasını barındırsa da) üretim ilişkilerinin işleyiş şekilleri açısından önemli farklılıkları bünyesinde barındırmaktadır. Kısacası merkantil, liberal ve neoliberal kapitalizm bağlamında ayrıışan bu modern kentin hikayesi, temelde kapitalist ilişkilerin gittikçe şiddetlenmesinden de başka bir şey değildir. Kapitalist kentin başlangıcı ve geldiği nokta karşılaştırıldığında, geleneksel ilişkilerin ve geleneksel mekânın yerini, kapitalizmin radikalleşme düzeyinin de ürünü olarak 'gelenek ötesi yaşamlar' olmaya başlamıştır. Bu nedenle geldiğimiz noktada da 'gelenek ötesi kentleşme' şeklindeki tartışmayı başlatmanın da anlamlı olacağını düşünmekteyiz. Çünkü kapitalist kent sürecinin her aşamasında işin niteliğinin farklılaşması yaşandıkça, onun ürünü olan gündelik hayatın ve dolayısıyla da kentin farklılaşmasının hikayesine yakından şahit olduk. Bu bakımdan Smith'in (2006) ortaya koyduğu 'iş nasılsa hayat da öyle şekillenir' ifadesi, modern dünyanın ilişki sistemlerini analiz edebilmek açısından önemli olduğu kadar, kentsel tahliller için de karşılığı olan bir ifadedir. Smith'i bu noktada dikkate alarak; modern kentteki gündelik hayatın biçimlenişinin, ekonomik anlamdaki kapitalist ilişki sistemlerinin ürünü olduğunu söylemek de mümkün hale gelmektedir. Fakat kapitalizmin evreleri açısından onun kentleşme sürecini de bütünlüklü ifade edebilmenin oldukça zor olduğu katmanlar söz konusudur. Bu katmanlara yakından bakıldığında ise her katmandaki iş/çalışma koşulları, onları mümkün kılan 'ekonomik modellerin' ürünü olarak bir birinden oldukça farklı dinamiklere sahip olmaktadır. Fakat Smith'in vurguladığı çerçevede, kapitalist ekonominin ürünü katmanlara yakından bakarken, her birinin inşa ettiği gündelik hayat ritmi de farklı gerçeklikler ortaya koymaktaydı. Çünkü gündelik hayata dair ilişki sistemleri hem kamusal hayat hem de özel hayat bağlamında oldukça köklü değişikliklere uğratmaktaydı. Bu açıdan Giddens'in ortaya koyduğu 'gelenek ötesi yaşamların gündelik hayatı' da bir bakıma 'geç modern evrenin' ürünüdür vurgusu, içerisinde 'neoliberal kapitalist imgeleri barındırmaktadır. Bu çalışma da tüm bu vurgulardan hareketle bir 'neoliberal kent'

gerçeği olarak, onun ‘geç modern bireylerinin’ hayatını ‘güvenlikli siteler bağlamında tartışmaya çalışacaktır. Bunu yaparken de ‘risk, korku ve belirsizlik’ kuramlarının ortaya koyduğu analizler üzerinden ilerlemeye çalışacaktır.

Bu tez çalışması bir kez daha vurgulamak gerekirse, neoliberal kentin ürünü yaşam alanlarından birisi olarak ortaya çıkan ‘güvenlikli siteleri’ ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamında ele almaktadır. Bu açıdan tezin ana omurgasını belirleyen ve her yerine sinen bakış açısı bu literatürün kıstasları etrafında kurgulanmıştır. Türkiye’de henüz saha araştırmalarında kullanımı son derece kısıtlı olan bu literatürün, çalışmamızın temel perspektifi olması önemli farklılıkları içerisine almaktadır. Bu noktada da tezin çalışma çerçevesiyle ilgili olarak vurgusu yapılması gereken noktalar ortaya çıkmaktadır. İlk etapta tezin genel çerçevesine bakıldığında, çok geniş bir çalışma yelpazesinin tezin amacını/çabasını aşan bir durumu ortaya çıkardığı düşünülebilir. Bu nedenle güvenlikli siteleri ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamında tartışan bir çalışmanın; ‘iş/çalışma’, ‘gündelik hayat’, ‘özel ve kamusal hayat’, ‘özel ve kamusal alan’, ‘toplumun sonu’ ya da ‘kamusal alanın sonu’ şeklinde çok geniş bir yazın çabasının üzerine kurulması ilk etapta anlamsız ve hatta gereksiz bir çaba olarak görülebilir. Fakat böylesi bir algının ortaya çıkmasına etken olabilecek koşulun ana gerekçesi tamamıyla ‘risk, korku ve belirsizlikler’ yazınının, Türkiye şartlarında henüz olgunlaşmayan haliyle yakından alakalıdır. Bu noktada çalışmanın zenginleşmesini sağlayan bakış açısının, güvenlikli siteleri neden bu bağlamlarda analiz etmemizi mümkün kıldığının vurgularını yapmamız bir zorunluluk olmaktadır. Ayrıca bu çalışmanın sahip olduğu perspektifin (risk, korku ve belirsizliklerin) bu noktada alanı tanıtıcı bir misyonunun da olacağı beklentisi tarafımızca beklenen bir çıktı olmaktadır.

Bizlerin çalışmaya dair öncelikli olarak vurgusunu yapmamız gereken nokta, çalışmanın bakış açısını ve literatürünün biçimlenmesini sağlayan temel etkenleri ortaya koymak olmaktadır. Bu noktada tezin biçimlenmesini sağlayan kritik değerlerin vurgusunu yapmamız önemli olacaktır. Teze dair öncelikli olarak dikkati çekilmesi gereken nokta; birinci bölümdeki ‘risk, korku ve belirsizlikler’ üzerine yapılan tartışmanın, literatürün sonrasındaki tüm bölümlerinin biçimlenişi ve detaylanışını da mümkün kılan temel perspektif olduğunun altının çizilmesidir. Bu yönüyle ortaya konulan perspektifler tezin ‘işin/çalışmanın dinamikleri’, ‘gündelik hayatın kurgulanma şekli’, ‘kamusal ve özel alanın dönüşümü’ bağlamlarında tartışılmasını da sağlayan noktalardır. Başka bir ifadeyle söylemek

gerekirse, bu bölümü izleyen tüm tartışma tarzlarını ve literatürü ele alış biçimimizi belirleyen nokta, bu bölümün temel tartışma perspektifinin kendisi olmaktadır. Daha açık ve net haliyle de bu bölümdeki yazın çabamız ve bu noktada ortaya konulan düşünür görüşleri, sonraki bölümlerde izine düştüğümüz literatürün ortaya çıkış gerekçesi olmuştur.

Bu bölümün tartışma perspektifini belirleyen ilk düşünür Mary Douglas'tır. Douglas'ın (2005) ortaya koyduğu 'kir ve arınma (temizlik)' bağlamındaki korku (güvenlik) ve risk analizleri içinde taşıdığı 'mabet' ve 'mekânsal inşa' perspektifleriyle, bizim güvenli siteleri ele alış biçimimizi yakından etkilemiştir. Özellikle de onun ortaya koyduğu mekânsal inşa perspektifinin korku ve tehlike bağlamı, bizim güvenli sitelerin mekânsal biçimlenişini ortaya koyabilme noktalarında önemli bir analiz kriteri olmuştur. Bu noktanın beslediği literatür kurgumuz ise çalışmanın dördüncü bölümündeki 'neoliberal mekânın yükselişi' kısmında da detaylandırılarak ortaya konulmuştur. Nitekim orada 'neoliberal mekân' şeklinde ifade ederek tartıştığımız perspektif, bizim 'güvenli sitelerin' kendisine dair kurgusal ve de var oluşsal koşullarını ele alış biçimimiz de olmaktadır.

Ayrıca bu kısmın içerisindeki pek çok noktada yapılan analizler ve tartışmalar kaynağını onun ortaya koyduğu görüşlerden almaktadır. Onun 'güvenlik; mekânın istikrarı üzerinden inşa edilen bir gerçekliktir' ve 'tabular (gerçekliği olmayan kurgular) mekânları da tutarlı kıldığı için kabul edilen gerekçelerdir' görüşleri bizleri 'güvenli siteleri' ele alış biçimimizi baştan aşağı etkilemektedir. Çünkü bizler bireylerin algılarının ürünü olan mekânsal belirsizlikleri, onun ortaya koyduğu bu yönlü görüşler çizgisinde sıklıkla tartışmaktayız. Bu açıdan bizlerin 'neoliberal kentin mekânsal belirsizlikleri' olarak ortaya koyduğu tartışmanın önemli etkileyenlerinden birisi de Douglas'ın ortaya koyduğu risk, korku ve belirsizlikler analizi olmaktadır. Ayrıca çalışma boyunca imgesel düzeyde tartıştığımız 'güvenlik ve mekânın kutsanmışlığı' bağlamı da kaynağını onun 'mabet ve güvenlik' analizlerinden almaktadır. Onun bu noktada ortaya koyduğu 'temizlik ve kirlilik' imgeleri, bizim analizlerimiz noktasında sıklıkla başvurduğumuz bakış açıları olmaktadır. Başka bir noktadan da sıklıkla kullandığımız, mekânın tehlike ve belirsizlikler bağlamında kutsanan ve mabetleşen imgelerinin çıkış noktasını onun ortaya koyduğu tartışma çizgisi belirlemektedir. Alandan elde ettiğimiz verilerin 'mekânın kutsallığı', 'kentsel tabular' ve benzeri bağlamlardaki tartışma perspektifleri de yine kaynağını onun

görüşlerinden almaktadır. Nitekim bulguların yorumlanması bölümünde de ‘mabetleşen yaşam alanları’ şeklindeki analizlerimizin dayandığı çizgi bilhassa onun ortaya koyduğu görüşlerin mümkün kıldığı analizler olmaktadır. Bu nedenle de tüm bu bağlamlar dikkate alındığında, bu çalışmanın önemli derecedeki etkilendiği kaynaklardan birinin Douglas’ın perpektifleri olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Birinci bölümde görüşlerini tartıştığımız bir diğer düşünür de Anthony Giddens’tir. Onun ‘risk ve korku’ bağlamında ortaya koyduğu perspektifler olmaktadır. Giddens’in (2004; 2010) görüşleri ‘riskin ve korkunun’ ‘geç modern toplumlarda’ bir ‘gündelik hayat tarzına’ nasıl dönüştüklerine dair vurgulamalar olmaktadır. Giddens’in ‘bilimsel kuşkunun gündelik hayatın kurulması açısından bir yaşam stratejisine dönüşmesi’ bağlamındaki tartışması, onun ‘modern evre’ ve ‘geç modern evre’ şeklinde ayrıma gittiği ‘modernleşme sürecinin’ de çıkış noktalarından birisi olmaktadır. Giddens bu noktadaki görüşleriyle ‘geç modern evrenin’ ‘modern evreden’ farkının, bilimsel kuşkunun gündelik hayatın sıradanlıklarına dahil olduğunun anlatımını yapmaktadır. Fakat bu durumun bir gündelik hayat stratejisine dönüşmesi, ‘geç modern bireylerin’ her yerde işletmekten geri durmadıkları bir ‘radikal kuşku’ hastalığına kapılmalarına da neden olduğunu söylemektedir. Onun bu görüşlerinin gündelik hayatın nasıl da risk ve belirsizlikler bağlamında biçimlendiğini anlatımı olmaktadır.

Giddens’in bu tartışmalar etrafında ortaya koyduğu görüşler, çalışmamızın bir diğer önemli çıkış noktasıdır. Onun bu noktadaki vurguları, bizlerin ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamında ele alacağı güvenli siteleri, ‘gündelik hayat tarzları’ açısından ele almamızın da zorunluluğunu ortaya koyan görüşler olmaktadır. Bu noktada bu çalışmanın ikinci bölümünün çıkış noktası olan ‘geleneksel modern kent’ ve ‘geç modern kent’ bağlamındaki tartışma, Giddens’in ortaya koyduğu bu yönlü perspektiflerden yoğun olarak etkilenmiştir. Bu perspektif ve onun mümkün kıldığı tartışma zemini, bizim çalışmamız açısından önemli olan bir başka noktayı daha belirginleştirmektedir. Bizlerin ‘kent neoliberal dönüşümü’ bağlamında ele aldığı ‘güvenli siteleri’; risk, korku ve belirsizlikler bağlamında tartışırken, dönüşümün boyutunu daha net bir şekilde ortaya koyabilmek açısından da bu görüşler önemli referans noktaları olmaktadır. Çünkü bizlerin bu tezin sınırları içerisinde vurgusunu yapması gereken önemli noktalardan birisi, yaşanan farklılaşmanın düzeyini ifade edebilmemiz olmaktadır. Bu açıdan operasyonel ifadeleri biçimlendirirken yaşanan farklılaşmaları

ölçebilmek açısından, ‘geleneksel modern kentten geç modern kente’ doğru yaşanan dönüşümün sürecini de analiz edebilmemiz gerekmektedir. Giddens’in bu yönlü analizleri bizim de önemli kaygımız olan bu yöndeki farklılaşmaları boyutlandırabilmek açısından peşine düştüğümüz noktalar olmuştur. Bu açıdan kenti bizler ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamında tartışırken, ölçümlerimizi de ‘geleneksel modern kentten geç modern kente’ bağlamında gerçekleştirmekten çekinmedik. Nitekim tüm farklılaşma sorgulamalarımızı da bu kavramlaştırmalarımızın perspektifinde kurduk. Bu da içerisinde bizim çalışmamıza dair somutlaştırabilmek yönündeki kaygılarımızı giderici referanslar olmaktadır. Çünkü bizler bu farklılaşma kıstaslarını ölçerken bir bakıma pek çok noktada da somut çıktılar üzerinden konuşabilmek yeteneği kazanabiliyorduk. Nitekim bu yöndeki kurgumuzun alandaki işleyişinin başarısı, kararımızın ve araştırma sürecine dair bu yöndeki tavır alışımızın ne kadar yerinde olduğunun ispatı olmuştur. Ayrıca bizlerin ortaya koyduğu bu çaba araştırma sürecinin de başarısı olarak, kentsel analizlere dair yeni bir kavramsal katkıyı da ortaya koymuştur. Çalışma boyunca ‘geç modern kentin’ bireyi olarak da gördüğümüz ‘güvenlikli site sakinleri’ için kullandığımız ‘geç modern birey’ kavramlaştırmamızın çıkış noktası da burasıdır. Tezin sınırları içerisinde ‘geç modern kentin’ bireyi olarak ifade ettiğimiz ‘geç modern birey’ ‘neoliberal işlerde çalışan güvenlikli site sakinlerinin’ kendisi olmaktadır. Çalışmamız boyunca kullandığımız ‘geleneksel modern kent’ ve ‘geç modern kent’ kavramlaştırmaları da kaynağını buradan almaktadır. Bu kavramlaştırmalarımız tezin her aşamasında sıklıkla ve tutarlı olacak bir şekilde kullanılmaya çalışılmıştır.

Giddens’in ortaya koyduğu risk, korku ve belirsizlikler bağlamındaki görüşlerinin bizim çalışmamız açısından yaptığı bir başka önemli katkı da onun ‘geç modern toplumlar gelenek ötesi toplumlardır’ perspektifindeki görüşleridir. Giddens ‘gelenek ötesi toplumlar’ bağlamında ortaya koyduğu bireylerin ‘radikal kuşkulu’ hallerinin, onların hayatındaki belirsizliklerin (ya da istikrarsızlıkların) çıkış noktası olduğunu dile getirmektedir. Bu açıdan kendisinin ortaya koyduğu ‘modern toplumlar süreksizdir’ görüşü gündelik hayatın da neden kuşku (ya da güvensizlikler) bağlamında kurulduğunun anlatıcısı olmaktadır. Farklı bir ifadeyle de ‘geç modern bireyin neden refleksif olduğunun’ anlatımıdır. Çünkü gelenek ötesi yaşamın kaynağı, gelenek ötesi bireylerin gündelik hayat tarzlarından kaynaklanmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak da ‘radikal kuşku’, ‘gelenek ötesi yaşayan bireyin’ gündelik hayat formu olmaktadır. Giddens’in bu analizleri

de bizlerin, gündelik hayatını irdelediğimiz güvenli site sakinlerinin refleksif kapasitelerini de dikkate almamıza neden olmuştur. Bu yönüyle de onların ‘gelenek ötesi yaşamları’ çalışmamızın sınırlarında son derece önemli sorgulamalar haline gelmişlerdi. Güvenli siteleri ve onların bireylerinin hayatlarını, ‘geleneğin bir ağırlığa dönüştüğü yaşamlar’ ya da ‘gelenek ötesi topluluklar’ şeklinde isimlendirmemizin de nedeni yine Giddens’in bu yönlü analizleri olmaktadır. Literatürün her yerinde kullanılan bu kavramlaştırmaların kaynağında onun bu tartışma zemininin belirlediği bakış açıları bulunmaktadır. Ayrıca bu yönlü bakış açısı bizlerin alanda sıklıkla sorguladığı ‘gelenek ötesi yaşamlar’ bağlamında da kullandığımız perspektiflerdi. Ayrıca Giddens’in ‘teknik kapasitesi yüksek topluluklar’ olarak ifade ettiği ‘geç modern bireylerin’ gerek literatür tarafında, gerekse de bulguların değerlendirilmesi noktasındaki ‘teknik kapasite’ analizlerimizde sıklıkla tartıştığımız noktalar olmaktadır. Nitekim bizlerin alanda karşılaştığı çok yüksek kapasitedeki teknik koşullar, çalışmamız anlamlı derinlik katan başka bir perspektif olmaktadır. Bulguların değerlendirilmesi noktasında ortaya çıkan veriler de bu yönlü analizlerin çalışmaya kattığı zenginliği ortaya koymaktadır. Tüm bu gerekçelerle de Giddens’in ‘risk ve korku’ analizlerinin bu çalışmanın pek çok noktasındaki perspektifi derinden etkilediğini söyleyebilmemiz mümkün olmaktadır.

Birinci bölümdeki ‘risk, korku ve belirsizlik’ tartışmamızın bir diğer kısmını da Frank Furedi’nin (2002; 2006) ‘risk ve korku’ (korku kültürü) analizleri’ belirlemiştir. Onun görüşlerinin perspektifi ‘risk ve korkuların’ ne şekillerde bir ‘gündelik hayatı kurma stratejisine dönüştüğünün’ anlatımını yapmaktadır. Ayrıca onun bu perspektifi, korkuların bir gündelik hayat stratejisine dönüşürken nasıl işletildiklerinin vurgusunu yapmaktadır. Furedi’nin tartışmasında ortaya koyduğu ‘ihtiyatlılık ilkesi’, ‘yeni tarz muhafazakarlık’, ‘her an kötü şeyler olacak hissiyatı’ ve ‘gerçekliği (ya da rasyonelliği) olmayan korkular’ şeklindeki tartışmalar; onun somutlaştırdığı gündelik hayat örnekleri üzerinden detaylandırılmaktadır. Bu açıdan onun bu yönlü katkısı, bizim çalışmamıza dair ‘gündelik hayat perspektifinin’ biçimlenişine katkı yapan ikinci ana teorik kuramı oluşturmaktadır. Bu nedenle de bizlerin ‘gündelik hayat’ bağlamında yaptığı her türden tartışmaya Furedi’nin perspektifi de -tıpkı Giddens gibi (2010)- yoğunluklu etkide bulunmuştur. Ayrıca onun çalışmalarında son derece güçlü olan ‘risk ve korkunun’ gündelik hayata yansımalarının somutlaştırma örnekleri, bizim çalışmamızın sorgulama kriterleri açısından da somutlaştırma perspektifi olmuştur.

Çalışmamız boyunca onun bu yöndeki vurgulamalarını yoğunlukla kullanmaktan çekinmedik. Bilhassa da onun, ‘korkularının rasyonelliği olmayan bireylerin gündelik hayatı’ bağlamında ortaya koyduğu tartışmalar, bizim de alanda sıklıkla kullandığımız referans noktaları olmuştur. ‘İhtiyatlılık’, ‘yeni tarz muhafazakarlıklar’, ‘gerçekliği (ya da rasyonelliği) olmayan korkular’ vb. noktalardaki ölçümleme çabalarımızın çıkış noktalarını Furedi’nin ortaya koyduğu bu türlü görüşler belirlemekteydi. Ayrıca onun ortaya koyduğu ‘gündelik hayat analizleri’ görüşleri, ikinci bölümün gündelik hayat analizleri bağlamındaki tartışmasının içine sinen bir diğer önemli referans noktasıydı. Tıpkı Giddens gibi Furedi de bu noktada çok etkili oldu. Bu yönüyle ‘farklılaşma ölçümleri’ kadar değerli gördüğümüz bir başka nokta olarak, ‘mevcut kent koşullarını’ analiz noktası da bizler için önemliydi. Bu noktada da onun perspektif ve teorisini çalışmamız esnasında yoğunlukla kullandık. Nitekim görüşmecilere yönelttiğimiz pek çok ‘gündelik hayat sorusunun’ ilham kaynağı da Furedi’nin kendisi olmuştur. Kısaca bizlerin ‘korku, risk ve belirsizlikler’ perspektifindeki gündelik hayat analizlerinin bir başka önemli noktası da Frank Furedi’dir ve çalışma boyunca onun izlerine rastlamak mümkündür.

Birinci bölümdeki bir diğer tartışma kısmımızın da kaynağı olan düşünür Ulrich Beck’tir. Onun ‘risk toplumu’ bağlamında ortaya koyduğu görüşleri bizim tartışmamızın da ana referans değerlerinden birisi olmaktadır. Beck’in ‘risk toplumu’ (2006; 2011) bağlamında ortaya koyduğu çerçeve, bu çalışmanın her yerine sinen bir başka perspektif olmaktadır. Onun ‘bir başka modernlik’ diyerek kullandığı ‘radikal modern evre’ kavramlaştırması, bizim için aynı perspektifte kullanmaktan çekinmediğimiz (ve Giddens’ın ‘radikal kuşkunun evresi’ demesinden hareketle) ‘geç modern evre’ tartışmasının farklı yöndeki detaylandırması olmaktadır. Onun ‘risk toplumu’ perspektifindeki tartışmaları - daha öncesinde de vurguladığımız gibi- bu çalışmanın her yerine sinmiş görüşlerdir ve bilhassa da kavramsal boyuta önemli katkılar sağlamıştır. Onun ortaya koyduğu pek çok analiz (‘refleksif insanın yükselişi’ ve ‘risk toplumunun oluşumu’ görüşleri başta olmak üzere) çalışmanın sorgulama kriterlerini baştan aşağı etkilemiştir. Nitekim alandaki çalışmalarımızda ve bulguların değerlendirilmesi noktalarındaki sık göndermelerimizden birisinin onun çalışmaları olduğunu söylemek gerekmektedir. Onun ‘biyografilerin bireyselleşmesi’, ‘ailenin ve mekânın farklılaşması’ ve bilhassa da ‘emeğin ve çalışmanın değişen niteliğinin’ risk bağlamları; bu çalışmanın sınırlarında

kullanmaktan hiç çekinmediğimiz analiz noktaları olmaktadır. Bu çalışmanın üçüncü bölümünde ‘işin/çalışmanın farklılaşan halinin beraberinde ürettiği risk ve belirsizlikler’ çerçevesindeki tartışmalarımızın önemli çıkış noktasından birisi de onun görüşleridir. Nitekim bir ‘neoliberal mekân olarak tartıştığımız’ güvenli siteleri bireylerinin işlerinin niteliği bağlamındaki yaptığımız analizleri de onun ortaya koyduğu perspektif belirlemiştir. Bu açıdan tezin literatürüne ve sorgulama çerçevesine etki eden ‘işin/çalışmanın dönüşümüne dayalı risk ve korkuların gündelik hayata dahil oluşu’ şeklindeki analizimizi mümkün kılan nokta, onun ortaya koyduğu türden tartışmalar olmaktadır. Bu bakımdan güvenli sitelerin ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamında analizini yaptığımız yerde, bizler için önemli sorgulama faktörlerinden birisinin ‘işin/çalışmanın dönüşümü’ üzerine neden kurulduğunun da cevabını vermiş olmaktadır. Çalışma boyunca dikkate aldığımız Smith’in ‘iş nasılsa hayat da öyledir’ saptaması, Beck’in ‘risk toplumu’ çerçevesindeki analizini çalışmamızda sıkça kullanmamızın sebeplerinden birisi olmuştur. Bu bakımdan ‘işin gündelik hayata dair belirsizlikler, riskler ve korkular üreten hali’ bizler için temel sorgulama noktası olmuş ve her boyuttaki analizimizin içine sinmiş bir tartışma zemini olmuştur. Literatür tartışmamızdaki gerek ikinci bölümdeki ‘evin dışına çıkan iş’ gerekse de üçüncü bölümdeki ‘neoliberal iş’ tartışmalarımızın tamamı da bizlerin peşine düştüğü bu analizlerin izinde gidişimizle ilgili tartışma kısımları olmuştur. Bu bakımdan bilhassa üçüncü bölümün biçimlenme kaynaklarından birisi de Beck’in görüşleri temelinde olmuştur.

Beck’in çalışmasında/kuramında ortaya koyduğu teorik perspektif ve içerik çalışmamızın saha araştırması kısmında en temel sorgulama kriterlerinden birisi olmuştur. Bu açıdan ‘güvenlikli site sakinlerinin’ işleri bağlamındaki ‘risk ve belirsizlik’ analizlerini alanda da yoğunlukla kullanmamızın temeldeki nedeni onun görüşleri olmaktadır. Alanın bu yönde sağladığı zengin veriler dikkate alındığında, bu yöndeki çabamızın ve seçtiğimiz teorik, kuramsal çerçevenin amaca uygunluğunu göstermektedir. Çalışma boyunca ‘güvenlikli sitelerde oturanların’ kentsel kaygılarının, onların işleriyle ne kadar da ilişkili olduğu noktasında önemli çıktılara erişilmiş olması da bakış açısının başarısı olmaktadır. Tezin çerçevesinde oluşan bu yöndeki zengin veri grubunun ortaya konulabilmiş olması, bu konuyu ele alış biçimimizin doğru bir tavır olduğunun da ispatını yapmaktadır bizlere. ‘İş dönüşürken hayat da dönüşür’ kıstasından ilerlerken, ‘işleri dönüşenlerin kentsel mekânlarının ve de kaygılarının da dönüşümüne’ dair

önemli çıktılara erişmemizi sağlayan perspektif Beck'in bu noktadaki analizleri olmaktadır. Bir bakıma da güvenli site sakinlerinin yaşam tarzlarının 'risk, korku ve belirsizlikler' bağlamında biçimlenen hallerinin, onların çalışmalarının devamındaki çıktılar oldukları yönündeki önemli saptamalarımızı da Beck'in 'risk toplumu' analizleri mümkün kılmıştır. Bu nedenle çalışmanın bu yönlü detaylarında her defasında karşımıza çıkıyor olmasının da nedeni budur.

Birinci bölümdeki 'risk, korku ve belirsizlikler' tartışmamızın önemli kısımlarından diğer bir kaynağı da Zygmunt Bauman'dır. Bauman'ın (2011a; 2012a) ortaya koyduğu 'korku ve belirsizlikler' üzerine olan düşünceleri çalışmayı belki de en çok etkileyen görüşler olmaktadır. Nitekim onun neoliberal dönüşüm bağlamında, 'işin değişen niteliğinin ürettiği özel hayat ve kamusal hayat farklılaşmasının' bizlerin yaşadığı 'korku ve belirsizliklerin nedeni' olduğunu ifade etmektedir. Bauman koşulların ürünü olarak da 'korku ve belirsizliklerin' her yere sinen gerçeklikler haline geldiğinin vurgusunu yapmaktadır. Onun ortaya koyduğu bu yöndeki analizler bu çalışmaya her noktada önemli etkilerde bulunmuştur. Bauman'ın ortaya koyduğu bu tarz analizler, bizlerin bu tez kapsamında çok önemli gördüğü 'iş değişirken hayatın değişmesi' şeklindeki perspektife, bir de 'kamusal ve özel alanın değişimi' ve hatta 'kamusal ve özel hayatın değişimi' yönündeki analizlerimizi dahil etmemize neden olmuştur. Nitekim Bauman'ın saptaması ve görüşleri bu çalışmanın her yerine her aşamasına sirayet eden görüşler olmasının yanında, çalışma açısından çok önemli bir sacayağı olan bu noktanın dahil edilmesinin de nedeni olmuştur. Bu nedenle çalışmamıza 'özel alan ve kamusal alanın (ya da hayatın) dönüşümü' bağlamını oturtmamızın çıkış noktası Bauman'ın 'korku ve belirsizlikler' çerçevesindeki görüşleridir.

Bauman'ın ortaya koyduğu bakış açısı, bu çalışmanın tüm bölümlerindeki her türden tartışmada büyük öneme sahip olmuştur. 'Agoraların çöküşü', 'özel ve kamusal hayatın dönüşümü', 'özelleşen (kamusal niteliklerini yitiren) işler', 'özelleşen özgürlükler', 'toplumun sonu' gibi pek çok perspektif; onun ortaya koyduğu 'korku ve belirsizlikler analizinin' ürünü çerçevelerdir. Hatta onun 'ekonominin dönüşümü' perspektifinde ortaya koyduğu 'belirsizlik' analizi, Beck'in ortaya koyduğu 'işin/çalışmanın dönüşümü' analizleriyle birlikte (hatta buna üçüncü bölümdeki tartışmayla birlikte Sennett'te (2011b; 2012) dahil olacak), çalışmada önemli referanslardan birisi olmuştur. Bauman'ın tartışmasında 'toplum' (ya da biz) perspektifinde tartıştığı birliktelik kriteri, çalışma tarzının da

ürünü olan birliktelikler olarak görülmekteydi. Onun tartıştığı perspektifte ‘eski işi kamusal kılan şey’, çalışanları ortaklıklarda bir araya getirebilmesinden kaynaklı nedenler olmaktadır. Bu da ‘işin kalıcı anlatılar üretebilmesi’ kadar, ‘müşterek davalar da üretebilen’ birliktelikler şeklinde olmasını mümkün kılıyordu. Fakat Bauman, ‘belirsiz yeni dünyanın’ biçimlenmesini sağlayan ana faktörlerin kaynağını kalıcılıklara müsaade etmeyen belirsiz ekonomiler ve de onların ürünü olan işlerden aldığını söylemektedir. Çünkü ona göre ‘kalıcılığı olmayan bu dünya kalıcı olmayan işler üzerinden yükselmektedir’. ‘Kalıcı olmayan işlerin’ kalıcı başarı hikayeleri de ortaya koyması mümkün olmamaktadır. Bu işlerin böylesi hikayeleri, eski tarzdaki toplum (ya da sendika) mukabilinden gerçeklikleri de anlamlı birliktelikler olmaktan çıkarmaktadır. Bu açıdan ona göre işin/çalışmanın sadece kişisel ya da özel kriterlere bağlandığı yerde, bireyleri bir araya getirebilen müşterek davalara dönüşmesi de mümkün olmamaktadır. Çünkü Bauman ‘eski işin’ kamusal olan halinin, aslında kaynağını birliktelikleri mümkün kılan doğasından aldığını söylemektedir. Fakat ‘yeni işler’ (neoliberal işler) bireysel başarı kriterleriyle (özel olmaları nedeniyle) kalıcı anlatılara açık olmayan hallere büründüler. Bu nedenle Bauman artık ‘yeni işlerin bir kamusal etkinlik olmadıklarını’ dile getirmektedir. Bu açıdan onun ifadesiyle neoliberal iş, ‘bir kamusal etkinlik olmaktan çıkmış bir iş’tir’.

Tüm bu gerekçelerle Bauman, bu dünya aşırı derecede ‘özelleştigi’ için, özgürlüklerinin de kamusal olmaktan uzaklaşan gerçekliklere dönüştüğünün anlatımını yapıyor. Hatta bu nedenle ki ‘kamusal hayat (ve de toplum) bireyler için giderek değersizleşen gerçeklikler haline geldiler’. Bu durum da beraberinde ‘özelleşen özgürlük adacıklarına kaçışları’ (tıpkı güvenli sitelerde olduğu gibi) beraberinde getirmiştir. Artık ‘kamusal hayat, bireysel hikayeler yüceldiği için orada bulunulması gerekli bir hayat olmaktan çıkmıştır’. Ona göre tüm bunlar yaşanırken, ‘toplum denen gerçeklik de müşterek işler ve davalar son bulduğu için anlamını yitirmiştir’. Onun ‘toplumun sonunu’ yaşıyor olduğumuz bağlamında ortaya koyduğu bu perspektif, bir bakıma işin/çalışmanın dönüşümünün ‘korku ve belirsizlikler’ üreterek nasıl da özel hayat ve kamusal hayatın dönüşümüne neden olduğunun analizi olmaktadır. Bu nedenle ki Bauman ‘kamusal hayat bireyler için artık korkulan ve belirsizliklerinin üstesinden gelinmesinin zor olduğu hayatlar haline geldiğini’ söylemektedir. Bu durum da bireylerin ‘özel hayatlarını neden kutsadıklarının’ gerekçesini ortaya koymaktadır. Çalışma boyunca tartışmamızın ana kriterlerinden birisinin neden ‘özel hayatların kutsanmışlığı olarak güvenli

siteler' bağlamında aktığının da cevabı burada verilmiş olmaktadır. Bizlerin güvenli siteleri 'risk, korku ve belirsizlikler' bağlamında çalışırken iş/çalışma koşullarını neden dahil ettiğimizin nedenlerini daha öncesinde ortaya koymuştuk. Fakat Bauman'ın bu noktada ortaya koyduğu çerçeveyi dikkate aldığımızda da 'işin değişen halinin özel ve kamusal hayatın da değişimine dair dinamikleri bünyesinde barındırdığını' söylememizi gerekli kılmaktadır. Bir bakıma 'işin belirsizliği kamusal hayatın gereksizliğini ortaya çıkaran' temel faktör olmaktadır. Bu noktada bizlerin çalışması açısından neden en önemli irdeleme ayaklarımızdan birisinin 'kamusal ve özel hayatın (ya da alanın) dönüşümü', 'özel hayatların kutsanması' ve 'toplumun sonu' şeklindeki tartışmaların üzerine oturduğunun da anlatıcısı olmaktadır. Bu açıdan Bauman'ın 'korku ve belirsizlik' bağlamındaki analizlerini çalışmamızın her bölümünde yoğunlukla kullandık. Ayrıca çalışmamızın önemli ayaklarından birisinin de 'kamusal ve özel alan' bağlamında olmasının da çıkış nedeninin Bauman olduğunu özellikle söylemek gerekmektedir. Nitekim neoliberal işlerde çalışanların bir teşekkülü olarak güvenli siteleri analiz ederken 'risk, korku ve belirsizlik' çerçevesinin neden böyle bir analiz repertuarı oluşturduğunun da nedeni bu noktada anlaşılmış olmaktadır.

Bu bakımdan güvenli siteleri 'risk, korku ve belirsizlikler' bağlamında analiz ederken, bu çalışmada olduğu türden geniş bir literatür ve tartışma zemininin ortaya çıkması anlamsız bir kaygı olmamaktadır. Neoliberal kentin artık önemli bir gerçekliği olan 'güvenli siteler' tarafımızca bu kaygılarla analiz edilirken onun 'iş/çalışma', 'gündelik hayat', 'kamusal ve özel hayat (ya da alan)' gibi sacayakları üzerinde yükselmesi de bu noktada anlamlı olmaktadır. Nitekim daha öncesinde de söylediğimiz gibi 'risk, korku ve belirsizlik' yazınının Türkiye'de yeterince net algılanamıyor olmasına dayalı olarak, böylesi bir zemindeki tartışmanın genişleyen repertuarı başlangıçta anlamsız görülmesine neden olabilir. Fakat 'risk, korku ve belirsizliklere' dair var olan bu analiz koşulları bir araya geldiğinde, mevcut yazın açısından önemli ve de anlamlı bir tartışma zenginliğini ortaya çıkarmaktadır. Nitekim araştırma sırasında benimsenen bu tartışma zemini, alandaki veri toplama sürecimizi de çok olumlu etkilemiş ve inşa edilen her sacayağına dair önemli bulgulara erişilmiştir. Alanın çok zengin veriler sunarak çalışmaya dair ortaya koyduğu çıktılar bir bakıma inşa edilen sürecin de başarısı olmaktadır. Ayrıca çalışmanın 'güvenli siteleri' analiz ederken elde ettiği verilerin ortaya koyduğu diğer bir dikkate değer nokta, belirlenen perspektiflerin her birinin alanda işlemiş olduğunun da anlatımını

yapmasıdır. Çalışmayı başarılı kılan bir diğer nokta da her sacayağına dair kriterler sorgulanırken (iş/çalışma, gündelik hayat, kamusal ve özel hayat/alan, mekânsal kurgu analizleri) ortaya çıkan verilerin bütünlüklü hallerinin de son derece anlamlı ve tutarlı çıktılar ortaya koyabilmesidir. Çünkü birleşen bulguların ortaya koyduğu tablo bizlere güvenli sitelere dair ‘risk, korku ve belirsizliklerin’ analizi noktasında oldukça net cevaplar verebilmiştir. Bu çalışmayı başarılı kılan bu noktanın sunduğu analiz koşulları, Türkiye’deki mevcut çalışma alanı açısından da ilk olma özelliğini taşımaktadır. Yani güvenli siteleri ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamında tartışan bu çalışma, bir ilk olduğu gibi özgünlük değeri oldukça yüksek olan bir çalışma olarak ortaya çıkmış bulunuyor. Çalışmanın özgünlük derecesi bu nedenle bizleri, alanın gelecekteki analizlerini çok daha farklı noktalara taşıyabilmesi açısından da oldukça heyecanlandırmaktadır. Çalışmanın teorik çerçevesi ve alan araştırması analizlerinin inşa ettiği zengin veri, bu alandaki bilgi eksikliğini gidereceği gibi, gelecekte de pek çok tartışmaya yön verecek kapasitededir. Bu yönüyle çalışmanın kapsamı açısından ilk bakışta anlamsız gelebilecek zenginlik ve çeşitlilik ‘risk, korku ve belirsizlik’ yazınının anlaşılabilmesi nispetinde de daha anlamlı hale gelecektir.

Her kapitalist evrenin kendine has toplumsal ilişki tarzları ürettiği noktası, bu çalışmayı harekete geçiren temel kabul noktalarından birisiydi. Alandaki ilerleme sürecimizde de her defasında referans değeri yüksek olan yönlendirici bir kriter oldu. Bu yönlü bakış açısı bizleri neoliberal sürecin kent hayatına dair ortaya koyduğu farklılaşmaları daha derinleşen şekilleriyle tartışmamızı sağladı. Noliberal ekonomini gücünü bireysel mücadelelere endeksli olan akış ve esnekliğinden almaktadır. Akışa ve esnekliğe atıf yaparak ilerleyen bir ekonomi eğer bireysel hikayelere odaklanmışsa, bireylerinin gündelik hayatlarını ‘akış ve esneklik’ bağlamında organize etmesi de beklenir bir durum olmaktadır. Bu yeni ekonomik sürecin, çok geçmeden kendi toplumsal ilişki tarzlarının organizasyonuna uygun mekânsal niteliklerini ortaya koyması da kaçınılmaz bir sonuçtur. Bizlerin ‘neoliberal kent’ (ya da geç modern kent) dediği mekânsal yapılanmanın ortaya çıkışı, kendi içerisinde neoliberal ekonominin mümkün kıldığı her türden faktörü taşıdığıнын vurgusunu yapmamız gerekmektedir. Bu yeni mekânların formu akış ve esneklik bağlamında şekillenirken, gündelik hayatlar açısından karşılığı da istikrarsız yaşamlar olmaktadır. Çünkü akışın ritmi ve esnekliğin istikrarsızlığı gündelik hayatın organizasyonu açısından da ‘belirsizliklerin kalıcılığı’ anlamına gelmekteydi. Bu yeni mekânlarda işin

istikrarsızlığı gibi, hayatın da tüm dinamikleri akış ve istikrarsızlık bağlamında - kalıcılıklardan uzak bir şekilde- kurulmaya başlandı. Neoliberal kentte bir gündelik hayat tarzı haline gelen ‘gelip geçicilik’ geç modern bireyler için bir ‘karakter’ haline geldikçe, esnekliğe dayalı bir yaşam ritmini sıradan bir hayat tarzı olarak da ortaya çıkarmış durumdadır. Sennett’in tabiriyle (2011b; 2012) ‘esnekliğe dayalı ilişkilerin kalıcılıktan uzak doğası’, ‘anı yaşayan bireylerin’ hayat tarzını bir zorunluluk olarak ortaya koymaktadır. Çünkü böyle bir ekonomi gündelik hayat adına kalıcı ya da uzun süreli ilişkileri mümkün kılamamaktadır. Bir bakıma da artık bu yönlü ilişkiler rasyonel gerçeklikler ya da temaslar olmaktan uzaklaştılar. Bu nedenle neoliberal kent de kısa süreli beklentilerin ya da ilişkilerin yaşam alanları halinde tasalanan kentler oldular. Nitekim yükselen temassız hayat beklentisine uygun konut organizasyonları da (güvenlikli siteler gibi) bu durumun sonucu koşullardır. Bizlerin üçüncü bölümün ilk kısmında ‘neoliberal ekonomiyi’ tartışırken, aynı bölümün ikinci kısmında da ‘neoliberal mekânın’ yükselişi şeklinde tartıştığımız noktalar, aslında bu kaygılarımızın ürünü olan bütünlüklü tartışmalar olmaktadır. Nitekim bizlerin ‘belirsiz kent’, ‘temassız kent’ vb. şekillerde tartıştığımız her bir nokta, güvenlikli sitenin bir ekonomik organizasyon olarak kent hayatındaki işlevini ortaya koyan noktalardı. Bu noktadaki her bir perspektif de temelde ‘neoliberal kente’ dair ortaya çıkan ilişki sistemlerinin mekânsal niteliği olmaktadır. Bir bakıma ‘güvenlikli siteleri’ mümkün kılan kentsel ilişki koşullarının da anlatımı olmaktadır.

‘Yeni işlere’ dair her türden istikrarsızlık, giderek gündelik hayatı da istikrarsızlık bağlamında şekillendirdikçe, ‘geç modern bireyler’ de yeni koşullara uygun olarak özel hayatlarına dair bazı istikrar vaatleri talep etmeye başladı. Çünkü küresel iş ritminin bir yansıması olan hayatlar, her türden hikayeyi kişisel kariyerleri bağlamında yaşayan hayatlardır. Bu nitelikleriyle birlikte hem kişisel hem küresel hale gelen bireyler, yerel koşullar açısından da isteksiz bireyler haline geldiler. Bu türden hayatların en büyük kaygısı da gündelik hayatları adına bir yük haline gelen ‘geleneksel modern kentin’ yerel ilişkileri olmaya başladı. Artık bu noktada ‘güvenlikli siteler’ özelinde biçimlenen hayatların bir anlamı, kentin yerelliklerinden ve doğallıklarından (ya da gelenekselliklerinden) kaçan bireyler için ‘gelenek ötesi yaşam alanları’ olabilme özelliğini gösteren yerler olmalarıydı. Çünkü hayatın belirsizlikleri onlar için giderek kentin de belirsizlikleri haline gelmişti. Çok geçmeden Türkiye’de de (bilhassa İstanbul’da) karşılığını bulan böylesi yerleşim alanları, ‘kenti parçalayan’ güvensizliklerin kalıcı bir kent

ilişkinine dönüşmesini sağlayan yaşam alanları oldular. ‘Geleneksel modern kentin’ ‘kaos’ ve ‘savaş alanı’ olduğu yönündeki söylemlerden beslenen ve temel kaygısını ‘kentsel korkuların’ belirlediği güvenli sitedir, böylesi hayatların artışıyla da bu konuda kentin sıradanlığına dönüşen görüntüler sunmaya başladılar. Bu durumun beslediği koşullar giderek ‘kentin gündelik hayatından’ kaçan ya da sakınan bireyleri ortaya çıkarmaya başladı. Ortaya çıkan ‘kentsel kaçış’ süreci; ‘yerel ilişkilerden kopuk’, her türden ‘gelenekselliği kaygı verici temaslar’ olarak gören bir duruma dönüştü. Ortaya çıkış amacını bireylerin gündelik hayatlarında yitirdiği istikrar vaadinden alan böylesi yerleşimler, giderek metropolitan alanlarının yükselen trendi haline geldiler. ‘Geç modern kentler’ diye ifade ettiğimiz ‘noliberal kentler’ de zamanla bu tarz yerleşimlerin giderek sıradanlaştığı yaşam alanlarına dönüştüler.

Bu tarz hayatların yükseldiği yaşam alanlarının artık kentin gerçeklikleri açısından edindiği hatırı sayılır miktar, onları kentsel analizler bağlamında değerli göstergeler haline getirmektedir. Bunlardan birisi de -daha önce ifade ettiğimiz- Bauman’ın vurgularındaki gibisinden gerçekliklerin karşımıza çıkmasıydı. Çünkü onun vurguladığı gibi, yeni sürecin ürünü olan ‘bireysel kariyerler’ (ya da başarı hikayeleri), giderek değişen özel hayat tarzlarını da karşımıza çıkarmaya başladı. Bu nedenle de yükselen ‘özel hayatların’ temel kaygıyı oluşturduğu yaşam alanlarının ortaya çıkışı da son derece doğal bir sonuç olmaktadır. Çünkü -yine Bauman’ın vurguladığı gibi- özel hayatı merkeze alan iş hikayeleri, özel hayatların kutsanmasını da bir zorunluluk haline getirmektedir. Bu nedenle de kamusal hayattan kaçan bu türlü bireylerin kaçışının diğer adı da ‘özel hayatlara kaçış’ olmaktadır. Bir bakıma bu kaçış, özel hayatı kutsayanların ‘özel hayatlarına kaçışı’ olmaktadır. Fakat bu türlü kaçışlar ancak kendilerine uygun yaşam alanlarının olabildiği yerlerde mümkündür. ‘Geç modern kentin güvenli siteleri’ de bu türden bireylerin beklentilerine uygun yaşam alanları olmaktadır. Bu nedenle de ‘güvenli siteler’ kitleselleşen duruşu içerisinde, önemli bir ‘özel alan/hayat ve kamusal alan/hayat’ farklılaşmasını da barındırmaktadır. Bu tezin odak noktalarından birisinin de bu bağlamda şekillenmesinin de anlamı budur. Bizlerin ‘kentin parçalanması’ şeklinde ifade ettiğimiz bu yeni süreç, giderek kamusal nitelikleri açısından vasıfsızlaşan bireysel hayatların yükselmesine neden olan bir kentleşme sürecidir. Tarzını ‘kamusal alana ilgisizlikleriyle’ ifade eden böylesi yaşamlar güvenli siteleri ‘kentten kaçışları’ bağlamında şekillendirdikleri yaşamlarına uygun alanlar olarak talep etmektedirler. Aslında bu talebin bir anlamı

da kamusal alandan kaçabilmenin talebidir. Bu açıdan ‘kentsel parçalanmanın’ sonucundaki kamusal vasıfsızlaşma, güvenli site analizleri açısından ele alınca bir ‘kamusal parçalanma’ sürecinin de ürünü olmaktadır. Bu evrede yükselen güvenli sitelerin anlamı; geleneksel niteliklerdeki özel alan ve kamusal alan koşullarından oldukça uzaklaşmış olmasıdır. ‘Gelenek ötesi yerleşimler’ olarak ifade ettiğimiz bu tarz yerleşimlerin en kayda değer özelliği, kamusal anlamdaki her türden yeteneklerini yitirmelerinden kaynaklı bir gündelik hayat tarzı inşa etmeleridir. Bu çalışmanın hem kuramsal/teorik kısmında hem de saha bulgularına dair vurgularının yapıldığı noktalarda bu türlü tartışmaları çok değerli görülerek detaylandırılmasının da nedeni budur.

Türkiye’nin neoliberal sürecin etkilerini yaşamaya başlamasıyla birlikte, ‘yeni orta sınıfların’ yükselişine dayalı olarak da 90’lı yıllar, kent mekânında görmeye hiç alışık olmadığımız bu türden yapılaşmaların başlangıç zamanları olmaktadır. Bir bakıma ekonomi neoliberalleştikçe kent de onun ilişki sistemlerine uygun yaşam alanları ortaya koymaktaydı. İstanbul başta olmak üzere metropolitan alanlarımızın çeperi giderek ‘güvenli sitelerin’ yaygınlaştığı yerleşim alanları haline dönüştü. Fakat yükselen trende dayalı olarak oluşan bu yaşam alanlarının en önemli söylemlerini yeni evrenin yaşadığı dönüşümlere uygun vaatler şekillendirmekteydi. Geleneksel modern kente dair ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bu bağlamda sıkça ifade edilen gerçeklikler haline gelmişti. Yaşanan dönüşümlerin sonucu olarak da korkuların ve güvensizliğin kent alanında giderek yükseldiği bir dönem yaşanmaya başladı. Bu aşamada da inşa edilen yeni mekânları yaşanan koşullara uygun dille pazarlama süreci giderek önemli bir piyasa tarzına dönüştü. Artık yeni trende dayalı olarak ‘eski/geleneksel kent tekinsiz, kirli hatta yaşanılması mümkün olmayan’ derecede kötü yaşam alanları haline gelmişti. Kentlerimiz geleneksel modern koşullarının aksine, artık ‘risk ve korkularla’ dolu bir kentti. Pazarlama sürecinin ve koşullarının da yaygınlaştırdığı bu söylemlerin, çok geçmeden yeni kentin yaşam formu/tarzı haline dönüştüğünü söylemek artık çok zor olmamaktadır. Dolayısıyla kentin küresel ölçeklerine dayalı olarak ortaya çıkan ‘yeni sınıfların’ yaşam tarzının merkezine ‘risk, korku ve belirsizlikler’ ekseninde inşa edilen yeni bir kentleşme koşulu yerleşmişti. Bu da onların hayatlarını organize eden yeni tarz değerler ya da öğretiler inşa etmiş oluyordu. Buradaki ‘risk, korku ve belirsizlikler’ modern öncesindeki kent dışına karşı duyulan güvensizlikten farklı olarak, kentin içerisinde yaşayan kitlelere ve onların geleneksel formlarına karşı bir güvensizlik niteliğindedir. Sonuç olarak;

artık metropolitan alanlarımızın çeperlerinde, kaynağını yeni çalışma koşullarından alan ‘risk, korkuların ve belirsizliklerin’ pazarlanmasının sonucu olarak yangınlaşan, yeni bir yaşam tarzı ve bunun ürünü olan bir gündelik hayat ritmi kendini göstermeye başladı.

Tüm bu gerekçelerle de bu çalışmanın amaçlarından birisi, ‘yenilenen piyasa sunumunun ne derecede güvensizlik ve korkular ekseninde şekillenen yaşam formları ürettiğinin’ anlaşılmasına da katkı sağlamak olmaktadır. Başka bir ifadeyle talep edilen yaşamlar piyasayı hangi yönde tetiklemektedir. Bu sayede de belirsizlikler ve korkular bağlamında şekillenen yeni mekânın niteliklerinin neler olduğunun farklı yönden sorgulanması da mümkün olacaktır. Çünkü piyasanın sunum tavırları aslında taleplerin vücut bulmuş hali olmaktadır. Bir bakıma da sunumlar aslında kente dair beklentileri somutlaştıran gerçeklikler olmaktadır. Bu yöndeki gerçekliğin ortaya konulmasının çıktıları, kentin kamusal hayatı ve özel hayatı bağlamında yaşanan farklılaşmaların somutlaşan niteliklerinin de bilgisine erişebilmeyi sağlamış olacaktır. Bu sayede de güvenli siteler özelindeki gündelik hayatın formu, dizayn edilmiş tarzı ve nitelikleri daha net şekillerde anlaşılabilmiş olacaktır. Ortaya konulacak saptamalar gündelik hayatın niteliğini anlayabildiği nispette de kamusal ve özel hayat bağlamındaki gerçekliği daha net koşullarda izah edebilecek hale gelecektir. Bu nedenle de yeni konut sunumlarının niteliği bu çalışma açısından oldukça değerli görülerek, alan analizlerimiz açısından tartışma konusu edilmiş ve araştırma sürecine dair sorunsallaştırılmıştır. Çünkü çalışma kapsamında ulaşılmak istenen bir başka amaç da küresel şirketlerin konut pazarına dahil oluşlarıyla birlikte ortaya koydukları yeni ‘pazarlama dili ve tekniklerinin’ tüketicisi olan sakinlerinin gündelik hayatlarında ya da ‘yaşam stratejilerinde’ ne gibi etkilerinin olduğunun anlaşılabilmesidir. Bu sayede de bu sitelerde ortaya çıkan sosyal arka planının ne yönde olduğunun anlaşılması daha kolay olacaktır. Vurgusunu yapmaya çalıştığımız şey ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamında inşa edilen yeni kentleşme tarzlarının, gündelik hayat farklılaşmaları açısından ne yönlü çıktılarının olduğunu bu analizler vasıtasıyla daha somut hale getirmektedir. Çünkü bu yolla ‘neoliberal ölçekteki yeni mekânsal oluşumların ‘geç modern’ anlamdaki sergilediği özelliklerin somutluklarına erişilebileceği yönünde beklentimiz söz konusuydu. Nitekim ‘korku ve belirsizliklerin’ yenilenen kentlerimizdeki karşılığının neler olduğu anlaşılabilmesi açısından, onun sahip olduğu ‘geç modern’ özelliklerinin de ortaya konulması gerekmektedir. Bu çabamız da bu yönlü noktalara dair çıktılar elde edebilmek için var olan

kaygılarımızdan kaynaklıydı. Çünkü yaşanan süreci bu çerçevede analiz edebilirsek, gündelik hayat bağlamındaki ‘korku ve belirsizliklere’ dair önemli somutlaştırmalar elde etme ihtimalimiz de artacaktı. Çalışmanın bu yönde elde ettiği veriler de gayet başarılı çıktılar olarak alan verilerimizle bir araya getirilmiş ve çalışmanın amacına uygun hizmet eden veriler olarak ortaya konulmuşlardır. Bu nedenle de alandan elde ettiğimiz bu yönlü verileri nicel analizlerle bir araya getirerek sunmaktan hiç çekinmedik. Çünkü birbirini destekleyen ve tamamlayan veriler niteliğindediler.

Çalışmanın temel alanı olarak, Türkiye’de var olan neoliberal kentleşme tarzını en iyi yansıtan kent olması açısından İstanbul metropolitan alanı seçilmiştir. Çünkü bu tarz yaşam alanlarının yani ‘güvenlikli sitelerin’ konut sayısı açısından eriştiği rakam, onun İstanbul bağlamındaki çözümlenmesini daha değerli hale getirmektedir. Nitekim İstanbul sınırlarında böylesi yerleşimlerin konut sayısının dört yüz binden fazla olması da böylesi onun bir kent analizinin çalışılabilirliği açısından en müsait yerin de burası olduğunun ispatıdır. Çünkü onun kitleselleşen görüntüsü bir bakıma sahip olduğu anlamlılık düzeyinin de ispatı olmaktadır. Çalışma boyunca amacına dönük olarak iki temel kategoride veri toplanmıştır. Birinci kategori; güvenlikli site sakinleriyle yapılan ‘derinlemesine mülakatlar’ neticesinde araştırmanın ana veri deseni inşa edilmeye çalışılmıştır. Bu yönlü veri toplama kaygımızın nedeni; nitel yöntemlerle elde ettiğimiz verileri vasıtasıyla alan çalışmasının derinlemesine tahlilini yapabilmeyi mümkün hale getirmektir. Aslında görüşülmek istenen hedef kitleye erişimin zor olması da bu yönlü analiz kriterlerini daha da değerli hale getirmekteydi. Ayrıca bu yöntemle birlikte alana dair soyutluğu olan pek çok bilginin bağlamsal koşullarıyla birlikte çekilebilmesinin de fırsatı mümkün hale gelebilmekteydi. Çünkü çalışmanın sorgulamak istediği nitelikler ve de alanın ortaya koyduğu güçlükler açısından sadece ‘kapalı uçlu’ ilerleyebilmenin zorluğu söz konusuydu. Çalışmanın doğası açısından ortaya çıkan zorluk bu yönle veri grubu inşasıyla da aşılabilir hale getirilebilmiş olmaktadır. Nitekim alanda bu yöntemle elde edilen verilerin zenginliği de bu yönde başarılı olduğunun ispatıdır. Araştırma süreci açısından ikinci önemli veri toplama boyutu ise; şirketlerin pazarlama teknikleri ve söylemleri üzerinden oluşturulan dilin analiz edilebilmesine ilişkin veri grubudur. Bu yolla da pazar ve tüketici grubunun beklentileri bağlamında ortaya çıkan ‘risk, korku ve belirsizlik’ kurgusunun niteliklerinin neler olduğunun sorgulanmasına çalışılmıştır. Bu veri grubunun bizim çalışmamız açısından somut göstergeler inşa

edeceği beklentisi bizi bu noktada harekete geçirici güç olmaktadır. Bu süreçte ise reklamlar, billboard afişleri, satış katalogları ve broşürler gibi materyaller söylem analizi ve gösterge nitelikleri açısından tahlil edilerek irdelenmişlerdir. Ortaya çıkan veri grubu üzerinden de ‘geleneksel modern kente’ ve onun yaşam koşullarına dair oluşturulmaya çalışılan ‘risk, korku ve belirsizliklerin’ niteliklerine daha net göstergeler üzerinden erişilmeye çalışıldı. Bu analizin bir diğer önemli katkısı da ‘risk, korku ve belirsizliklere’ dair ortaya konulan bu tarz söylemlerin, piyasa eliyle de nasıl inşa edildiğinin anlaşılması yönünde çıktılar ortaya koyabildiği idi. Çünkü kentsel yaşama dair riskin tanımlanması sürecinin konut sektöründeki pazarlama söylemleriyle yakından alakalı olacağı düşünülerek, bu bağlamdaki katkıların boyutu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu noktada da pazarlama süreçleri ve söylemlerini analiz etmenin, çalışma sorunsallarımıza dair önemli çıktılar sunduğu da analiz kısımlarındaki katkılarda rahatlıkla anlaşılacaktır. Nitekim bu yönlü analizlerimiz bizleri bilhassa ‘kentsel tabuların’ ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamında nasıl inşa edilebildiklerini ifade edebilmek noktasında sağlam bir zemine taşıyordu. Bizler de bu yolla ‘geç modern evrenin’ bireylerindeki kentsel algıların derinliğini daha kolay ifade edebilir düzeye geldik. Bir bakıma soyutluğundan ötürü ifadesi zor olan ‘kentsel algılara’ dair somutlaşan kriterlerde konuşabilmek yeteneğini kazanmış olduk. Bu nokta da bizler açısından çalışmayı çıktılar yönüyle daha değerli bir noktaya taşımış oldu.

Bütün bu tez çalışmasının ortaya koyduğu verilerin bütünlüklü anlamı; Türkiye’nin neoliberal dönüşümüne dayalı olarak, onun kentlerindeki yaşanan sürecin ortaya çıkardığı geç modern bireylerinin gündelik hayatlarını ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamında anlaşılabilir hale getirmesidir. Bu çalışma bunu mümkün kılarken ‘yeni kentleşmenin çıktıları ve onun mümkün kıldığı hayatların’ niteliğini de ortaya koyabilmiş olmaktadır. Tüm bunlar yapılırken de ‘yeni kentin dinamiklerini’ daha somut bir zeminde tartışmayı olanaklı hale getirebilmektedir. Bu sayede içinde bulunduğumuz ‘geç modern evrenin’ getirisi olan farklılaşmalar hakkında özgünlük derecesi yüksek olan ayrıntılı düzeyde bilgi edinme fırsatı oluşacaktır. Nitekim Türkiye’deki ‘risk, korku ve belirsizliklerin’ kentsel yaşama dair en büyük görünürlüğü haline gelen ‘güvenlikli sitelerin’ sosyolojik tahliline ziyadesiyle ihtiyaç duyulduğu yerde, açıklayıcı değeri de oldukça yüksek olan çok önemli çıktılara erişilmiş durumdadır. Bu açıdan yapılan çalışma ile var olan sorunsala dair önemli analizler ortaya konulduğu kadar mevcut durumu da açıklayabilecek zenginlikte bir araştırma çıktısı inşa edilmiştir. Tezin ortaya

koyduğu zenginlik ve de özgünlük bu yönlü çalışmaların bundan sonraki sürecini de etkileyebilecek çıktılar niteliğindedir. Bundan sonraki tartışmaların hem bakış açısını hem de çalışma kıstaslarını etkileyecek düzeyde çıktılar üreteceği yönünde de beklentimiz yüksektir.

Bütün bu araştırma çabamızı yazınsallaştırmalarımız açısından ifade ettiğimizde ise; tez beş temel bölümden oluşmaktadır. Bölümleri özetleyerek ifade ettiğimizde ilk bölüm tezin araştırmasının tanıtımı için düzenlenmişken; ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümler tezin teorik perspektifi açısından ortaya konulan tartışmaları kapsamaktadır. Son bölüm de (beşinci bölüm) araştırma ekibinin alandan elde ettiği verileri ve verilerin yorumlanmasının gerçekleştirildiği, neticesinde de ‘sonuç ve değerlendirmelerin’ ortaya konulduğu bölüm olmuştur. Tezin birinci bölümü araştırmayı ve araştırma sürecini tanıtıcı bölümdür. Bu bölümün detayları sonraki bölümde okunacak çalışmanın kaygılarını (amacını) ve somutlaştırmaya çalıştığı noktaları (kapsamını) netleştirmeye çalışmaktadır. Ayrıca alan araştırmasına dair süreç ve veri toplama yöntemleri ve teknikleri de bu bölümde detaylıca ortaya konulmuşlardır.

Tezin ikinci bölümü ‘risk, korku ve belirsizliklere’ dair kavramsal çerçeve ve literatürü derleyici eksenli tartışmamızın olduğu bölümdür. Bu bölümün amacı çalışmamızın ana kavramsal omurgasını inşa edebilmektir. Nitekim bu çabanın mümkün kıldığı bakış açısı tezin sonraki tartışma zeminini de biçimlendiren temel bölümdür. Çalışma boyunca da her bölümde devam eden tartışmalara sinen merkezi kavramsal bakış açısını inşa eden de bu bölümün içeriğidir. Ayrıca altının çizilmesi gereken bir nokta olarak da çalışmanın üçüncü ve dördüncü bölümünde var olan literatüre dair tartışmaların biçimlenmesini sağlayan bölüm de burasıdır.

Çalışmamızın üçüncü bölümü ise ‘geleneksel modern kentin’ dinamiklerinin neler olduğu ve planlama bağlamında başlayan büyük farklılaşma sürecinin, onun koşullarına ne yönde etki ettiğinin ortaya konulmaya çalışıldığı bölümdür. Bu yolla da kentin doğasının yaşadığı değişim ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yaşanan değişimin anlatımının tartışılmasının nedeni, çalışmanın önemli gördüğu noktalar için hayati önemde olmasındandır. Çünkü bu bölümdeki tartışma kentin kamusal ve özel hayatlar bağlamında yaşadığı farklılaşmanın da niteliğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu bölümdeki analizler bir farklılaşma süreci olarak kentin kamusal alanına (ve de hayatına) dair imgeleri detaylandırmaya çalışmıştır. Bu bölümdeki ‘arayüzeylerin çöküşü’ ya da

‘agoraların çöküşü’ bağlamında tartıştığımız konular, sonrasındaki kamusal ve özel alanın dönüşümleri bağlamında ortaya koymaya çalıştığımız tartışmalara değerli katkılar yapmıştır. Nitekim bizlerin ‘geleneksel modern kent’ ve ‘geç modern kent’ bağlamındaki kavramlaştırmalarımızı ve karşılaştırmalarımızı besleyen ana çıkış noktaları olmuştur. Bu noktanın bir başka katkısı da çalışma boyunca, sürecin getirdiği farklılaşmaları daha yerinde analiz edebilmek açısından çok önemli bakış açılarını sağlayabilmesi olmuştur. Çünkü bu tartışmanın zemini pek çok noktada bize, alanı ölçümlenebilir ya da veri toplamaya müsait şekilde kurgulayabilmek imkanı sağlamıştır. Nitekim bu bölümün katkısının ne düzeyde olduğu beşinci bölümde rahatlıkla hissedilecektir.

Çalışmadaki dördüncü bölümde ‘neoliberal piyasanın yükselişi’ ve de onun mümkün kıldığı kentsel inşa süreci tartışıldı. Bu bölümün ilk kısmında ise; neoliberal piyasanın yükselişi ve çalışma koşullarının içerisinde taşıdığı özellikler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kısmı bölüm içerisinde tartışma konusu ediyor olmamızdaki amacımız ise; işin/çalışmanın değişimiyle başlayan sürecin, kentin ve de gündelik hayatın değişimine dair çıktılarının daha net anlaşılabilir hale getirilmesindedir. Bu kısımda kendi içerisinde iki temel alt başlık taşımaktadır. Birincisi ‘neoliberal piyasanın yükselişi’, ikincisi de ‘neoliberal iş/çalışma koşulları’na dair tartışmanın olduğu kısımlardır. Bu bölümün ikinci başlığındaki tartışmanın nedeni; işin gündelik hayatı etkileyen sürecinin arka planındaki özelliklerinin neler olduğunun anlaşılabilmesi açısından önemli katkılarının olacağı düşüncesiyle gerçekleştirildi. Nitekim bu bölümün ikinci kısmı da tamamen bu sürecin bütünleyeni bir bölüm olmuştur. İkinci kısım ‘neoliberal mekânın yükselişi’ başlığıyla, bir ekonomik evrenin (neoliberal evrenin) nasıl bir gündelik hayat tarzına dönüşebildiğinin içeriğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu bakımdan neoliberal kentin hem gündelik hayatı hem ilişki sistemleri hem de mekânsal biçimlenişi (bilhassa da güvenli siteyi mümkün kılışı açısından) ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylesi bir tartışmanın amacı ise; kentsel anlamdaki belirsizliklere ve korkulara giden sürecin niteliklerinin neler olduğu ortaya konulabilmesiydi. Nitekim beşinci bölümdeki tartışmalar bu çabanın büyük katkısını ortaya koyan niteliktedir.

Çalışmamızın beşinci bölümünde ise yaşanan yeni evre bağlamında korkulara ve belirsizliklere bağlı olarak ortaya çıkan özel ve kamusal alan dengesinin yaşadığı yeniden yapılanma süreci üzerinde durulmaktadır. Bu sayede de tartışmayla gündelik hayatın nasıl bir forma kavuştuğunun vurgusu yapılmaya

çalışılmıştır. Bu bölümde ortaya konulanlar vasıtasıyla yeni sürecin kamusal ve özel alanın sahip olduğu tarihsel temellerinin çok dışındaki yeniden yapılanma şekli ortaya konulmaktadır. Bu yolla da kamusal alana dair ortaya çıkan korku ve belirsizliklerin temelinde nelerin olduğu ortaya konularak çatışmanın ana omurga tahlillerinin yönüne ve akışına önemli katkı yapılmış olmaktadır. Çünkü bu yolla kamusal hayat ve özel hayat noktasında yaşanan derin tarihsel sapmanın nitelikleri ortaya konularak, ‘toplumun sonunu’ ve de ‘kentten sonunu’ ortaya çıkaran durum netleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu sayede de ortaya çıkan korku ve belirsizliklerin nasıl bir özel hayat ve kamusal hayat bağlamı inşa ettiği daha da netleştirilmiş olmaktadır. Ortaya konulan çabayla yaşanan farklılaşma sürecinin daha somut ve algılanabilir hale getirilmesine çalışılmıştır.

Çalışmamızın son bölümü olan araştırmanın bulgularının değerlendirilmesi ve yorumlanması bölümünde de iki temel tartışma bağlamı söz konusu olmuştur. İlki ‘işin niteliğindeki değişimin’ çıktılarını olarak yaşananlar ve ikincisi de ‘işin/çalışmanın çıktıları açısından şekillenen hayatların gerçekliklerinin’ neler olduğudur. İkinci kısım öncelikle görüşmecilerin ‘gündelik hayatları’ ve de ‘kentsel yaşam koşullarının niteliğinin nasıl olduğunu’ ortaya koymaya çalışan alt başlıklarla şekillenmektedir. Bu bölümün ilk başlığında (Neoliberal İş/Çalışmanın Koşulları) işin/çalışmanın dinamiklerinin bir hayat tarzı inşasına dair çıktıların ne şekilde olduğunu ortaya koymaya çalışılmaktadır. Bu bölümün ikinci başlığı ise (Geleneksel Modern Kentten Geç Modern Kente) ortaya çıkan ‘yeni kentsel bağlamın’ ‘geç modern bireyin’ kentsel hayatına dair çıktıların neler olduğunun ortaya koymaya çalışılmaktadır. Bir bakıma yeni evrede ortaya çıkan farklılaşmanın somut halleri, görüşmecilerin kendi saptamalarıyla birlikte detayıyla ortaya konulmaya çalışıldı. Bu bölümün bir diğer ana başlığı da (Gelenek Ötesi Yaşamlar ve Güvenlikli Siteler) görüşmecilerin refleksif kapasitelerini ortaya koymaya çalışan ve bunarı da onların gündelik hayatları çerçevesinde yapmaya çalışan başlıktır. Bu başlıkla birlikte ‘risk, korku ve belirsizliklerin’ bir gündelik hayat tarzı olarak, güvenlikli sitede yaşayanların gündelik hayatı kurma stratejileri açısından tartışmasını yapmaktadır. Bu kısımdaki tartışma bunu somut çıktıların ortaya koymaya çalışan analizleri içerisinde barındırmaktadır. Bu bölümdeki son tartışma başlığımız da kenti kamusal ve özel alan bağlamında yaşadığı farklılaşmalar çerçevesinde tartışılmaktadır. Böyle bir tartışmanın amacı; ‘yeni tarz kentleşmenin’ içerisinde ‘kamusal ve özel alanın dönüşümüne dair ne yönde derinlikler taşıdığını ortaya

koyabilmektir. Nitekim bu durumun tahlilini' yaparken de sürecin içerisinde taşıdığı 'risk, korku ve belirsizlikler' bağlamındaki koşulların ortaya konulabilmesine çalışılmaktadır. Bu açıdan teorik çerçevede ortaya konulan noktaların son bölümde detaylıca tartışma konusu edilerek, sonuçları üzerinde kapsayıcı tahliller yapıldığını söyleyebilmek kolaylaşmaktadır. Bu açıdan tezin çıktılarının ortaya koyduklarının çalışmanın amacına uygun veriler inşa edebildiğini söylemek de yine mümkün hale gelmektedir. Tüm bu süreç neticesinde ortaya çıkan bulgularımız bizlerin temel kaygıları açısından hem teorik perspektifi hem de bulguları, yorumları ve de sonuçları bağlamında önemli çıktılar ortaya koymaktadır. Bu nedenle de çalışmanın Türkiye perspektifi açısından inşa ettiği datanın, önemli bir tartışma perspektifini hem teorik hem de pratik boyutlarda hareketlendireceği beklentisi yüksektir.

1. ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN AÇIKLAMALAR

1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

1970'lerin sonuyla birlikte dünya genelinde başlayan ekonomik dönüşümün anlamı, liberal ekonomik politikalarla vazgeçilmesi oluyordu. Yaşanan dönüşümün kapitalist evre adına ortaya koyduğu bir yeni anlamı da çalışma hayatında da büyük çapta değişimin yaşanması oluyordu. İşin niteliğindeki büyük farklılaşma, yeni dönemle birlikte onu küresel boyutta bir etkinlik haline getirirken, kentlerin formu da yaşanan dönüşüm sürecine bağlı olarak büyük bir değişim yaşamaya başlamıştı. Bu süreçle birlikte Türkiye'de de işin/çalışmanın niteliği neoliberal sürece bağlı olarak değişirken, çalışma hayatı da küresel bir forma kavuşmaya başlamıştı. Söz konusu metropol alanlarda da bu yeni işin profili olarak yeni bir sınıf ortaya çıkmaktaydı. Bu yeni sınıf, bahsi geçen niteliklerin ürünü olan 'yeni orta sınıf' olmaktadır. Bizlerin ortaya koyduğu bu çalışmanın bağlamındaki vurgularımıza konu olan 'yeni kentleşme sürecinin' talep edici kitlesi de bu 'yeni orta sınıflar' olmaktadır. Çünkü tüm dünyanın metropol alanları bu neoliberal sürecin finansal kapasitesinin de ürünü olarak büyük bir değişim/dönüşüm yaşamaktaydı. Metropol alanlarında yaşanan dönüşüm sürecini Türkiye de 1990'lı yıllarla birlikte yoğun olarak yaşamaya başlamıştı. Başlangıçta ağırlık merkezi olan İstanbul'da yoğun olarak hissedilen bu büyük dönüşüm süreci, sonrasında Türkiye'nin diğer metropol alanlarına sıçrayarak devam etmiştir. Yaşanan sürecin ürünü olarak tüm metropol alanları, kentleşme sektörünün yeni tarzı olan, küresel finans kapasitesinin ürünü (ya da tetikleyicisi) değişimler yaşamaya başladı.

Yaşanan değişim sürecinin bir sonucu olarak metropol alanlarında (ölçeğini küresel bazda izah edebileceğimiz) bu yeni sınıfın yaşam formuna dönük olarak, konut sunumu hareketliliklerini çok geçmeden görür olduk. Söz konusu yeni tarz konut sunumunun en önemli ayağını da 'güvenlikli siteler' oluşturmaktadır. Hatta son dönemler itibarıyla konut sektörünün hakim sunum eksenine haline gelen bu yeni tarz yapılaşma, yayılımı açısından kentin tüm alanlarında görünebilen bir yapılaşma örneğine dönüştü. Artık şehrin genel görüntüsünde kayda değer bir seviyeye eriştiğini söylemek bile mümkün hale geldi. Nitekim bizlerin yürüttüğü alan çalışmasının yayıldığı saha düşünüldüğünde de bunu doğrulayan bir bilgi ortaya çıkmaktadır (bkz. Harita 1). "Ağustos 2005 sonu itibarıyla İstanbul metropol alanındaki güvenlikli sitelerin sayısı 650'den

fazladır. Çoğu hâlâ meskûn olmayan bu konutların bir kısmı henüz tam olarak bitirilmemiştir. Sırf 2005 yılı içerisinde 150'den fazla site şantiyesi açıldığı söylenmektedir. Boyut açısından, güvenli siteler arasında ciddi bir farklılaşma söz konusudur. Konut sayılarının 15'ten 2000'e kadar değişebildiği gözlenmektedir. O yüzden, tek bir kavram/isimlendirme altında bu tür bir çeşitliliği kavramak zor ve tartışmalıdır. Gene de güvenli siteler tanımı altında, Ağustos 2005 sonu itibarıyla, toplam 40.000'e varan bir konut stoğu olduğunu söyleyebiliriz... bu tür sitelerde yaşayan toplam nüfus 100.000'in altındadır. Nüfus açısından belli bir azınlıktan bahsediliyor gibi gözükmesine rağmen, 'kentsel toprak tüketimi' açısından bu tür kapalı yerleşmeler küçümsemeyecek bir paya sahiptir" (Perouse, Danış; 2005; 2). Fakat geçen zaman koşullarında inşaat sektörünün ortaya koyduğu büyüme hızı dikkate alındığında, bu rakamın hakim konut tarzının dönüşümüne dayalı olarak da daha büyük rakamlara eriştiği ve hatta Perouse ve Danış'ın rakamlarının çok ötesinde olduğunu söylemek mümkün olmaktadır.

'EVA Gayrimenkul Değerlendirme A.Ş.'nin bir sektör araştırması olarak ortaya koyduğu 2012, 2013 ve 2014 yılı değerlendirme raporları kapsamında açıkladığı istatistikler, sektörün zaman içinde eriştiği noktayı net olarak ortaya koyabilen veriler olmaktadır. Çünkü araştırmanın 'markalı konutlar' bağlamında ortaya koyduğu güvenli site verileri, Perouse ve Danış'ın ortaya koyduğu verilerin çok ötesine geçen istatistiklerin olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim 2013 verileri ışığında toplamda 855 adet olan markalı projenin (güvenli sitenin) toplam konut sayısı 395 bin adet olmuştu (Eva İstanbul Markalı Konut Piyasası Araştırma ve Öngörüler Raporu, 2013). 2014 yılında ise 1007 adet markalı projenin toplam konut sayısı 430 bin adet olmuştur (Eva 2014 İstanbul Markalı Konut Araştırması'ndan aktaran www.yapi.com.tr/haberler). Nitekim sektör içinde 'markalı konut' şeklinde tabir edilen ve donanımları açısından da birer 'güvenli site' örneği olan¹ bu yerleşimlerin, İstanbul kapsamında eriştiği bu yönlü istatistik, onun bir kent gerçekliği olarak irdelenmesini daha değerli hale getirmektedir. Fakat 'geleneksel modern kent' bağlamında hiç karşılaşmadığımız bu yeni konut tarzı bir anlamda sınırları belli, izole, kapılarında güvenliklerin beklediği (ya da koruduğu) yaşam alanları olarak artık kent içinde de büyük bir nüfus miktarı edindiler. Nitekim bizim araştırmamızda hane büyüklüğü açısından önemli iki

¹ Raporlarda kamuoyuyla paylaşılan kısımlarda geçen konut projelerinin tamamı alanda karşılaştığımız projelerdi ve hepsi de birer 'güvenli site' örneğiydi.

sorumuz olan ‘medeni durum ve ‘evli olanların çocuk sayısına’ ilişkin sorulara (bkz. Tablo 5.7 ve 5.11) verilen cevaplar, bu konuda fikir verici olabilmektedirler. Soruların cevaplarında ortaya çıkan 3.3 kişilik ortalama hane büyüklüğü istatistiği dikkate alındığında, İstanbul genelinde bir milyondan fazla kişinin (1.433 bin) böylesi güvenli sitelerde yaşadığını söyleyebilmek mümkün olmaktadır. Bu istatistik koşulu da bir kent gerçekliği haline gelen bu tarz yerleşimlerin irdelenmesinin ne kadar önemli hale geldiğinin de anlatıcısı olmaktadır. Çünkü mevcut yerleşimlerin böylesi bir kitleselliğe erişmiş olması, onun sosyolojik arka planının anlaşılmasını bir gereklilik haline getirmektedir. Ortaya çıkan gerçekliği anlamlandırabilmenin önemli bir yolu da böylesi çalışmalarda olduğu türden analizlerle mümkün olabilecektir. Bu nedenle de bizlerin ortaya koyduğu çalışmaya dair çaba, bir gereklilik haline dönüşen bu durumun sosyolojik bağlamını açıklamaya çalışan bir çaba olmaktadır. Çünkü böylesi yerleşimlerin sahip olduğu özelliklerin ‘geleneksel modern kent’ koşulundan farklılıklar sergilemesi, bu farklılığın dinamiklerini de açıklayabilmeyi gerektirmektedir. Mevcut kent bağlamında ortaya çıkan bu farklılaşmanın içerisinde taşıdığı gerçekliği anlamamaması, bizleri kentsel işleyişe dair var olan gerçeklikleri anlamaktan da uzaklaştıracaktır. Bu nedenle böylesi sorunları aşabilmek adına, göstergeleri bu noktalara erişen güvenli siteleri analiz etmenin çıktılarını çok daha değerli hale getirmektedir. Söz konusu araştırmamız da mevcut sorunun çözümüne katkı sağlayacak önemli bir çaba olmaya müsaittir ve ortaya koyduğu datayla da bu yönlü sorunların anlaşılması ve de aşılmasına dair önemli çıktılar sağlayabilecek türdendir.

Söz konusu yerleşimlerin kitlesinin, yaşanan neoliberal anlamdaki ekonomik dönüşümün ürünü olarak ortaya çıkan ‘yeni orta sınıfların’ olduğunu söylemek mümkündür. Bu yerleşimlerin sakinlerinin kente dair beklenti ve algıları da yaşanan yeni sürecin ürünü olarak, önemli farklılaşmaları ortaya koymaya başladı. Genel kent görüntüsü içinde giderek alışıldık bir tablo haline gelen bu tarz ‘güvenli siteler’ (bkz. Resim 1.1-1.2-1.3), kent bütünlüğü içinde yeni bir kamusal alan tarzının biçimlenmesine de etki eden koşulları ortaya koymaktadır. Hatta içerisinde yaşayanların kamusal alana dair beklentilerinin, genel kentli profil açısından büyük değişimler gösterdiği, farklı bir durumu karşımıza çıkarmaktadır. Bu yenilenen konut sektörü dikkate alındığında, ‘kentin geleneksel koşullarının ürünü olan kamusal ve özel hayatlarda’ önemli bir kırılmanın yaşandığını söylemek artık mümkün olmaktadır. Kaynağını yeni ekonomik dönüşümlerden

alan bu kentsel farklılaşma hali, yeni tarz mekânsal formuyla birlikte yeni bir sınıfsal arka plan da kazanmaktadır. Bu yeni sınıfın koşullarına dönük olarak yeni özel ve kamusal alanlar inşa ederek, kent içi ilişki sistemleri ve gündelik hayat da yeni baştan dizayn edilmektedir. Fakat bu yeni inşa süreci, kentin tarihsel (ya da geleneksel) akışına ters olarak 'risk, korku ve belirsizlikleri' kentin kendi içine dair bir söylem olarak kullanmaya başladı. Kent içinde oluşan 'risk, korku ve belirsizlikler' bağlamında yükselen bu yeni sunum türü, yeni bir yaşam modelini kitlelerine bu türlü söylemler üzerinden vaat etmektedir. Çoğu zaman bu söylemlerin; 'özgürlük', 'konfor', 'huzur', 'güvenlik', 'yitirilmiş kent niteliklerinin geri kazanımı', 'özlenen geçmişler' vb. söylemler üzerinden işletildiklerine rastlamaktayız. Bu durum da yeni tarz sunumların kente yaşayanlar için, yeni beklentiler ve kabuller inşa ettiğinin de ispatı olmaktadır. Artık kent (en azından bu tarz sitelerin 'tüketicisi' olan sakinlerinin zihninde) ortaya çıkan yeni koşulları itibariyle; güvensiz, riskli, belirsizlik ve korku yüklü bir yaşam alanına dönüşmüş durumdadır.

Araştırma kapsamında ortaya konulan temel amacımızı bu bağlamlardan hareketle şöyle özetleyebiliriz: Türkiye'nin metropol alanlarında oluşmaya başlayan (hatta İstanbul özelinde söylersek genel kent görüntüsünün sıradan bir parçası haline gelmiş bulunan) **güvenlikli yerleşimlerin** (yani yeni mekânsal formun) 'risk, korku ve belirsizlik' kuramları bağlamında tahlil edilmesi olacaktır. Bu sayede de 'yenilenen piyasa sunumunun ne derecede güvensizlik ve korkular ekseninde şekillenen yaşam formları ya da hayatlar ürettiğini' de anlamaya çalışacağız. Bunu yaparken 'risk toplumu kuramları' üzerinden; 'yeni mekânın niteliklerinin' 'iş/çalışma bağlamında ortaya çıkan gündelik hayat farklılaşmalarının' ne gibi sonuçları olduğu anlaşılmasına çalışılacaktır. Eğer 'yeni (neoliberal) kentlerin' yaşam alanlarında korku ve belirsizlikler bir yaşam formuna dönüştüyse, bunun geleneksel kentten farklı olarak kendine has bir gerçekliğinin olması da gerekmektedir. Bu koşulların çıktılarının neler olduğu da artık sosyolojik tahlillerle ortaya konulması gereken bir realiteye dönüşmüş durumdadır. Mevcut çalışmanın önemli çabalarından birisi de bu bağlamda şekillenmektedir.

Çalışma boyunca tüm bu vurgular ortaya konulurken, yeni kentin formunda yaşanan farklılaşmaların 'kamusal ve özel hayatları' (ve mekânları) nasıl dönüştürdüğünün bilgisine de erişebilmek mümkün olacaktır. Çünkü kent 'yeni işler' bağlamında dönüşürken, yeni işlerin ürettiği ilişki sistemlerinin de

neler olduğunun ortaya konulması gerekmektedir. Fakat bu ilişki sistemleri de ‘yeni işin mümkün kıldığı yeni bir hayat tarzı’ olmaktadır. Bu bakımdan ‘iş değişirken hayatın da değişeceği gerçeği’; bizim çalışmamız açısından ‘iş değişirken mekânın da değişen hayatlara bağlı olarak değişeceği’ gerçekliğine dönüşecektir. Bu da bizler için; işin/çalışmanın değişiminin, kamusal ve özel hayatın değişimine karşılık gelecek gerçekliklerin tetikleyicisi olacağını hesaba katmamız anlamına gelmektedir. Bu yönüyle böylesi bir noktanın ‘riski, korku ve belirsizliler’ açısından tartışılması da çalışmaya dair özgün bir karakter kazandırmış olacaktır. ‘İş değişirken hayat’, ‘hayat değişirken de mekânın değişimi’ bilgisi üzerinden ilerleyecek bu çabamız, bu yönüyle hem bir ‘gündelik hayat analizini’ hem de bir kamusal hayat analizini içerinde taşıyor olacaktır. Çalışmanın ilerleyişi açısından ona anlamlılık katacak önemli noktalardan birisi de bu yönlü tartışmaları olacaktır.

Yapılan çalışmayla ulaşılmak istenen bir başka şey ise; konut şirketlerinin ortaya koydukları ‘yeni pazarlama dilinin’, ‘güvenlikli sitelerin’ tüketicisi olan bireylerin gündelik hayatlarında ya da ‘yaşam stratejilerinde’ ne gibi etkilerinin olduğunun anlaşılmasıdır. Bunu yaparken ‘yeni yaşam alanlarının’ ‘risk, korku ve belirsizlikler’ ekseninde ortaya konulan söylemlerinin, nasıl bir arka plana sahip olduklarının da bilgisine erişilmeye çalışılacaktır. Çünkü kentsel algıların (risk, korku ve belirsizlikler bağlamında) var olan tarzını en iyi yansıtabilecek söylemler, bu kitlelerin yaşam perspektifini dikkate alarak kendilerine erişmeye çalışacak olan şirketlerin sunum tarzlarında açığa çıkmaktadır. Bu şirketlerin sunum dillerinde var olan ‘risk, korku ve belirsizlik söylemleri’, bizler için sorunsallarımızı somutlaştırıcı nitelikleri olan veriler kategorisinde olmaktadır. Elde edilecek bu yönlü veriler, bizlerin alandan elde edeceği bulguları sınamak noktasında da işlevi olabilecek verilerdir. Nitekim çalışma boyunca bu türlü bulgular sıkça kullanılarak analizlerin derinliği daha da öteye taşınmaya çalışılmıştır.

Çalışmayla elde etmeye çalıştığı asıl şey; ‘neoliberal kentlerde’ ortaya çıkan konutların ürettiği yeni yaşam tarzlarının niteliğini ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamında anlayabilmektir. Fakat bu çabamızı ortaya koyarken erişmek istediğimiz bir başka nokta, ‘geleneksel modern kentin’ ‘neoliberal kente’ dönüşmesi sürecinin bu bağlamda taşıdığı derinliği de kavrayabilmektir. Çünkü kentin yaşadığı farklılaşmanın boyutunu anlamlandırabilmemiz, bizlerin erişmeye çalıştığı noktalar açısından önemli katkılar sağlayacaktır. Bu sayede de yapılan

çalışmanın; *'risk toplumu'*, *'korku kültürü'*, *'belirsizlik yüklü hayatlar'*, *'kamusal hayatın ve de toplumun sonu'*, *'çöken kamusal alanlar ya da agoralar'* ve *'kent in parçalanması'* şeklindeki teorik yönlü söylemleri sorgulayabilir olması da mümkün hale gelecektir. Çünkü 'geleneksel modern kentten geç modern kente' 'risk, korku ve belirsizlikler' bağlamında giden süreci anlayabilmek, bizlerin tartışmak istediği tüm bu tartışma zeminine dair ölçüm kapasitesi edinebilmemiz anlamına gelecektir. Araştırmaya dair bu yöndeki çabamızın karşılık bulması, tüm bu tartışma zemininin İstanbul bağlamındaki içeriğinin ne yönde olduğunun da bilgisini ortaya koyabilecek türden zengin bir data inşa edebilecektir. Bu sayede ortaya konulacak bulgular; 'risk, korku ve belirsizliklerin' kentlerimizin hayatındaki yansımalarının ne yönde olduğunun anlaşılmasını sağlayacak boyutta olacaktır. Bu nedenle bizlerin 'geleneksel modern kentten geç modern kente' şeklinde ortaya koyduğu farklılaşma süreci, bize pek çok sorgulama noktasında parametrik ölçüleme kapasitesi kazandırabilecek bir bakış açısı olacaktır. Bir bakıma 'geç modern kentin' 'risk, korku ve belirsizlik' çıktılarını somutlaştırabilecek kapasitede konuşabilme yeteneği sunacaktır.

Türkiye'nin metropol alanlarının küresel sürece eklemleme çabasıyla birlikte yaşadığı dönüşümleri tahlil eden çalışmalar, artık kentleşme literatürümüzde sıklıkla karşılaşılan çalışmalar haline gelmiştir. Fakat bu çalışmayı değerli kılan ve mevcut yazından ayıran en önemli fark, mevcut gerçekliği 'risk, korku ve belirsizlikler' bağlamında irdelemesidir. Çünkü mevcut çalışma alanına daha yakından bakıldığında süreci (bizler için 'geç modern evreyi') kent özelinde 'risk, korku ve belirsizlik' kuramları ekseninde irdeleyen çalışmalar söz konusu değildir. Bu çalışmanın anlamlı olan bir başka noktası, kentsel analizlerini gerçekleştirirken mevcut yazının sunduğu çerçevenin genişliğini alanın tamamında kullanmasıdır. Bu nedenle de çalışma literatürün sunduğu sacayakları olarak; 'işin/çalışmanın dönüşümü', 'gündelik hayat', 'kamusal ve özel hayat' bağlamlarındaki analizlerini bir araya getirerek, var olan süreci çok geniş bir perspektiften değerlendirmeye çalışmıştır. Çalışmanın bu analizleri yaşanan farklılaşma süreci bağlamında (geleneksel modern kentten geç modern kente) yapabiliyor olması, kentin bu yöndeki değişiminin niteliğine dair somutlaştırıcı çıktıları ortaya koyabilmesini de mümkün kılmaktadır. Çünkü böylesi analizlerin derinliğini bu farklılaşma boyutlarıyla ortaya koyabilmek, bizler için gerçekliğin bütünlüklü analizini de kolaylaştırmaktaydı. Nitekim çalışmanın sahip olduğu bu perspektif; çıktıları açısından 'iş, hayat ve mekân' bağlamında ilerlemenin

‘güvenlikli sitelere’ dair var önemli derinlikleri ortaya çıkarabilmiştir. Bu açıdan da mevcut çalışma Türkiye’de yaşanan bu yeni kentleşme sürecinin sosyolojik arka planının tahlili açısından önemli ve özgün bir çıktı ortaya koymaktadır. Böylelikle çalışmanın yaşanan ‘büyük kırılma’ (ya da dönüşüm) sürecinin içinde taşıdıklarına dair ortaya koyduğu farklı bakış açısı, kentsel yaşam adına ortaya çıkan önemli pek çok sorunun da anlaşılabilmesine yardımcı olabilecek cinstendir. Nitekim bu yönlü bir çaba sürecin sağlıklı tahlili açısından da önemli katkılar sağlayacaktır. Hem sorunsallaştırdıkları hem de çıktıları boyutuyla bu yöndeki beklentimiz büyüktür.

1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu çalışma neoliberal süreçle (ya da ‘yeni kapitalizmle’ ve dolayısıyla ‘yeni çalışma’ koşullarıyla) birlikte şekillenen; ‘iş ve hayat’ bağlamındaki ‘risk, korku ve belirsizlikleri’ kent alanlarında var olan ‘güvenlikli siteler’ bağlamında inceleyip analizini yapmaya çalışacaktır. Dolayısıyla araştırmanın analizi açısından araştırma evreninin sınırları da Türkiye’deki tüm güvenlikli siteler ve bu sitelerde oturan kitleler olmaktadır. Fakat yapılan çalışma kendi içerisinde bütünlüklü bir kent analizini ve çalışmanın ana sorunsalı açısından da bilhassa kamusal ve özel hayat/alan tahlilini içerisinde barındırması açısından, belli ve sınırlandırılmış bir kent düzleminde tartışılmayı zorunlu hale getirmektedir. Bu nedenle de çalışmanın temel alanı olarak, güvenlikli site koşulunu en iyi yansıtan kent olması açısından (istatistik bilgileri daha öncesinde verildiği üzere), İstanbul metropolitan alanı araştırmanın yürütüleceği bölge olarak seçilmiştir. Çünkü bu tarz yaşam alanlarının (yani güvenlikli sitelerin) konut sayısının 430 bin dolaylarında olması, İstanbul’u çalışmamız açısından Türkiye’deki en önemli alan haline getirmektedir. Bu durum da İstanbul’u söz konusu çalışmanın ana eksenini en iyi tartışabileceğimiz kent haline getirmektedir. Çünkü bizler ‘güvenlikli siteleri’ ‘iş ve hayat’ bağlamında tartışırken; ‘kent karşısında güvenlikli sitede yaşam’, ‘geç modern bireyin kentle ilişkisi’ gibi büyük resim analizlerine de gitmeye çalışacağız. Bu da ‘güvenlikli siteyi bütün bir kent bağlamındaki ilişkileri içerisinde tartışmamız anlamına gelmektedir. Ayrıca İstanbul metropolitan alanının neoliberal çıktıları düşünüldüğünde, son dönemdeki artan ‘markalı konut sektörünün’ de bu şehirde giderek güvenlikli site tarzına kaydığı görülmektedir. İstanbul sınırları içerisinde giderek belirginleşen bir görüntü vermeye başlayan bu tarz yaşam alanlarının, başlı başına bir kent gerçekliği haline gelebildiklerini söylemek mümkün olmaktadır. Dolayısıyla da tarz bu projelerin İstanbul özeline

giderek önemli bir yaşam tarzına dönüştüklerini söylemek mümkün hale gelmiştir. Artık büyük nüfus miktarlarını içinde barındıran bu yeni yaşam konseptini, neoliberal kent düzleminde ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamında tartışabilmek de mümkün hale gelmiştir. Çünkü ‘neoliberal iş’, ‘neoliberal kent’ ve bunların ürünü olan ‘belirsizlikler’ şeklindeki bir tartışmayı yansıtabilecek en önemli alan da burası olabilmektedir. Kentin geneli açısından hem görünürlüğü hem de tercih düzeyi önemli seviyelere erişen bu konut sektörünün, çalışmanın/işin dönüşümün bir sonucu olarak tahlil edilmesi önemli bir sosyolojik gerekliliğe dönüşmektedir. Sahip olduğu bu tarz özellikleri düşünüldüğünde İstanbul, ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamında tartışılacak olan bir güvenli site analizi için, oldukça değerli göstergelere sahip bir alan haline gelmektedir. Bu nedenle de çalışmanın evreni İstanbul metropolitan alanındaki güvenli siteler olarak belirlenmiştir.

Resim 1.1. İstanbul’daki hakim inşaat sektörü için bir görüntü

Resim 1.2. Genel kent görüntüsü açısından güvenli sitelere dair bir örnek

Resim 1.3. Genel kent görüntüsü açısından güvenli sitelere dair bir başka örnek

Bir diğerk önemli nokta olarak da çalışmanın parametrik ölçümü adına önemli olan pek çok noktayı (gerek operasyonelleştirme/işletimselleştirme gerekse de farklılaşma ya da değişme boyutları açısından) ele alabilmenin de en uygun alanın İstanbul olmaktadır. Çünkü ‘geleneksel modern kent’ ve ‘geç modern/neoliberal kent’ farklılaşmaları bağlamında ilerleyecek olan tartışma süreci, her iki evre bağlamındaki koşulları da içerisinde taşımaktadır. Ayrıca Türkiye’deki bahsi geçen kent sunumunun doksanlı yıllar ve sonrasında yaşanır olduğu dikkate alındığında ise (Geniş, 2007; Preuose, ve Daniş, 2005; Bali, 2007) bu yeni tarz yaşamın tüketicisi olan kitlenin geçmiş dönem (geleneksel modern) ve günümüz (geç modern) kentini karşılaştırmaya müsait veriler sunabilecekleri en uygun yer de yine İstanbul olmaktadır. Çünkü mekânda yaşanan iç içe geçişler ve de farklılaşmalar bağlamında tartışmaya en müsait kent İstanbul’dur. Bu bağlamda ‘risk, korku ve belirsizlik’ bağlamının da en iyi ifade edebileceği yer burası olmaktadır. Böylesi türden bir ölçümlemenin (farklılaşma kriterinin) çok önemli olduğu bir çalışma için İstanbul’un temel referans değeri olan kent olması da son derece doğal olmaktadır. Tüm bu gerekçelerle de mevcut bağlamları tartışmaya en müsait olan kent olması nedeniyle İstanbul’un çalışma alanı olabileceğine karar verilmiştir.

Fakat çalışma alanının niteliği ve çalışmanın erişmek istediği çıktılar dikkate alındığında, konunun spesifik bağlamına dayalı olarak ‘olasılığa dayalı olmayan örneklem seçme modeline’ ihtiyaç duyulmuştur (Kurtuluş, 2011). Çünkü görüşülen kişilerden alınması beklenen derinlikli verilerin niteliğine uygun olarak ‘olasılık kriterinin’ devreye girmesi, araştırmanın amacıyla paralel bir ilerlemeyi mümkün kılmayacaktı. Fakat bu kez de çalışmanın evreni olan *güvenlikli sitelerin* sahip olduğu ‘kapalı yaşam modeli’ ve güvenlik bağlamında sahip olduğu özel koşullar, hedef kitleye erişimi çok zor hale getirmiştir. Bu yönüyle evrenin kendine ait özel niteliklerinden hareketle (bilhassa erişiminin zor olmasını sağlayan kapalı yaşamlar olması nedeniyle) ‘kartopu (snowball) tekniği’ kullanılmıştır (Yıldırım, 2015; Şimşek, Yıldırım; 2009). Bu teknikle devam ettirilen alan çalışması sürecinde kendilerine çeşitli sosyal ağlar üzerinden erişilen kişiler yoluyla (sosyal ilişkiler, arkadaşlıklar ve ortak tanışıklıklar vb.), alanın niteliklerine uygun kişilere ulaşılmaya çalışılarak araştırmanın amacına uygun örneklem grubu oluşturulmaya çalışılmıştır. Her denek üzerinden gidilen ya da erişilen diğer deneklerle alandaki başka kişilere erişim sağlanmış ve bu yolla araştırma boyunca toplamda 57 kişiyle görüşme yapılmıştır. Görüşmenin

gerçekleşmesi adına arana kriter ise görüşülecek kişilerin sadece İstanbul sınırları içerisindeki her hangi bir güvenli sitede oturmalarıydı. Bu sayede de İstanbul metropolitan alanına yayılan ve temsil yeteneği olduğu kanaatini mümkün kılan bir görüşme profili çalışma esnasında elde edilmiş oldu (bkz. Harita 1.1). Bu yayılma ve sunduğu nitelikli veri grubu da çalışma ekibini ikna edici bir alan süreci olmuştu.

Harita 1.1. Araştırma boyunca alanda görüşme yapılan yerler ve örneklem sayılarının dağılımına dair tablo

1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın örneklem grubunun gündelik hayatlarında güvenlikle ilgili aşırı ihtiyatlı özellikler sergilemesi, şehrin geleneksel kamusal alanlarına karşı mesafeli olması kendilerine erişimi oldukça güçleştiren bir sorundu. Ayrıca araştırmanın ulaşmak istediği derinlemesine veriler de sürece dahil olunca, alan çalışması için ‘nitel araştırma yönteminin’ benimsenmesi tarafımızca uygun görülmüştür. Alan çalışmasıyla elde edilmek istenen verilerin hedeflere uygun olarak ortaya konulabilmesi çalışma adına önemi büyük bir eşik noktası olmaktadır. Ayrıca hedef kitlenin kendine has özellikleri nedeniyle de araştırma boyunca kendilerine ‘kartopu tekniğiyle’ erişilmeye çalışıldı. Bu yolla kendilerine erişilen hedef kitle ile araştırmanın doğasına daha uygun olduğu gerekçesiyle, ‘derinlemesine mülakatlar yapılarak’ var olan araştırma sorunsalları hakkında bilgi alınmaya çalışılmıştır. Kartopu tekniğinin seçilmesindeki temel belirleyici olan nokta ise söz konusu araştırmanın yapıldığı alanla ilgili daha öncesinde de belirttiğimiz özel koşullardır. Çünkü çalışılan alanın kendine has koşulları nedeniyle, söz konusu kitlesine doğal yollarla erişebilmek çok da mümkün olmuyordu. Kentsel yaşam açısından geleneksel anlamdaki gündelik rutinlere uzak duran ve kamusal mekânlardan kaçınan bu kitlenin temassızlığa dayalı yaşamları, onlara doğal yollarla erişimi mümkün kılmıyordu. Bu noktada alanda oluşturulan çeşitli sosyal bağlantılar kullanılarak, erişilen her kişi üzerinden bir başkasına erişilmeye çalışılmış ve aranan profilde yeterli örneklem sayısına erişilinceye kadar bu yöntemde ilerleme devam ettirilmiştir.

Görüşmeler öncesinde çalışmaya dair tematikleştirmeler yapıldıktan (araştırmaya dair amaç ve sorgulanacak kriterlerin belirlenmesinden) sonra, nitel ölçütlerdeki genel hedefler çerçevesinde ‘derinlemesine ve yüz yüze gerçekleştirilen mülakatlar’ yapılmıştır. Her görüşmede görüşmecinin belirlediği ve randevusunu verdiği zaman ve mekânda görüşülmüştür. Her görüşme esnasında da görüşmecilerden izin alınarak ‘ses kaydı’ yapılmıştır. Görüşmeler esnasında ses kaydı yapılmak istenmesinin nedeni derinlemesine mülakatın doğası gereği olmuştur. Sahada çalışırken nitel ölçütlerle gerçekleşen ilerleme sırasında, süreci yapılandırabilme çabalarının çok mümkün olmaması bu durumu zorunlu kılıyordu. Çünkü görüşmeler esnasında yapılandırılmamış soruların akışı özellikle de metinselleştirmeleri oldukça zor hale getirmekteydi. Bu nedenle görüşme sonrasındaki analiz sürecini olumlu yönde beslemesi ve derinlemesine tahlili daha

sağlıklı hale getirebilmesi açısından her görüşmeciyle -görüşmecilerin izni alınarak- görüşmelerde ses kaydı yapılmıştır. Bu çerçevede araştırma boyunca 57 kişiyle görüşülerek toplamda da yaklaşık 50 saatlik (49,13 saat) ses kaydı yapılmıştır.

Verilerin değerlendirilme aşamasına geçtiğimizde de ilk olarak; ses kayıtlarının her biri metinsel hale getirilerek, çalışma açısından derinlemesine analize uygun hale getirilmiştir. Saha çalışması süresince 57 kişiyle görüşerek ‘derinlemesine mülakat’ gerçekleştirme koşulu, düşünülmüş ve planlı olarak ortaya konulan bir rakam değildi. Araştırma açısından öncelikle asgari hedef için belirlenen 40 sayısına (Creswell, 2014; Baş ve Akturan, 2013) erişebilmek üzere yola çıkılmıştı. Fakat 57 rakamı, oluşturulan alanın kendi ürettiği koşullarında ilerledikçe ortaya çıkan bir rakam olmuştur. Çünkü çalışma sırasında nitelikli bilgiye erişiminin devam etmesine bağlı olarak, 40. kişiye erişim sonrasında da alan açısından *doymamış veri* toplama özellikleri devam ettiği için, araştırma ekibince görüşmelere devam etme kararı alınmıştır. Bu noktada da görüşmelere, verilerin kendini tekrar kriterine erişinceye kadar devam edilmiştir. Yarı yapılandırılmış kriterdeki mülakatlarla ilerlerken, 57. kişiyle yapılan görüşme sonrasında alanın kendini tekrar seviyesine eriştiğine tarafımızca karar verilmiştir. Bu tekrarın bizler için anlamı ‘alanın verilerin doygunluk’ seviyesine erişmiş olmasıydı. 57. kişiyle yapılan görüşme bizleri bu konuda ikna eden görüşme olmuş ve sonrasında da ‘kartopunun ilerleyişi’ tarafımızca durdurularak görüşmeler sonlandırılmıştır.

Nitel koşullarda gerçekleştirilen çalışmada öncelikle demografik bilgiler için bir yapılandırılmış soru formu kullanılarak görüşmecilerin bilgileri alınmaktaydı. Ardından da ana veri grubunun inşası adında da yarı yapılandırılmış görüşme sürecine geçilmekteydi. Yarı yapılandırılmış ölçütlerle ilerleyen derinlemesine mülakat tekniği, araştırma sürecinin veri toplama aşamasında araştırma ekibine önemli düzeyde esneklik kazandırmaktaydı (Yıldırım ve Şimşek, 2009; Creswell, 2014). Araştırmanın sorunsalı açısından erişilmek istenen çıktılara dönük olarak, çalışmanın ilerleyen aşamalarında esnek olabilme hali önemli bir avantaja dönüşmüştür. Çünkü söz konusu teknik, araştırma ekibine ilerleyiş sürecine müdahale edebilme ya da görüşmeciye belli bir bağlamda tutabilmek gibi noktalarda kolaylıklar sağlıyordu. Ayrıca araştırmacı her defasında bir sonraki görüşmeye giderken daha bu yolla da daha kontrollü olabiliyordu. Bu sayede de araştırmanın sorgulamalarını daha nitelikli ölçütlerde devam ettirebilmek

açısından sürecin kontrolünü mümkün kılan bir çalışma ortamı oluşturmak mümkün oluyordu. ‘Derinlemesine görüşmenin’ araştırmacıya kazandırdığı bir diğer avantaj da ‘yapılandırılmış görüşme’ yerine ‘yarı yapılandırılmış’ görüşme formuyla hareket edilirken, araştırmacıya daha geniş bir hareket ortamı sağlıyor olmasıydı. Görüşmenin akışına dayalı olarak ortaya çıkan bu türdedeki esneklik zenginleşen bir veri toplama imkanını da üretmiş oluyordu. Bu sayede de çalışma boyunca erişilmek istenilen derinlikli bilgilere daha kolay erişim olanağı mümkün oluyordu.

Çalışma boyunca veri toplama kriterini ‘nitel araştırma yöntemi’ ve onun ürünü olan ‘yüz yüze gerçekleştirilen derinlemesine mülakat’ tekniği mümkün kılmıştır. Fakat görüşülen kitlenin demografik niteliklerini ortaya koyabilmek adına, her görüşmeciyi geniş çaplı olmayan ve çalışma açısından demografik ölçümler yapabilmeyi mümkün kılabilmek adına bir de ‘yapılandırılmış soru formu’ uygulanmaktaydı. Bu sayede de görüşülen örneklem grubunun demografik profilleri ortaya konulmaya çalışılıyordu. Çünkü bizler için görüşülen kitlenin demografik özellikleri, nitel analizlerin tahlili açısından da önemli bilgileri içerisinde barındırmaktaydı. Hatta bu teknik araştırma ekibine, çalışma boyunca bazı nitel verilerle çaprazlamayı mümkün kılacak verileri de elde edebilecek fırsatını vermiştir.

Veri toplama süreci açısından bir başka önemli nokta olarak da; çalışmanın çıktılarının daha ne anlaşılabilirliği ve daha yönlü analizler yapılabilirliği açısından başka türlü bilgiler de tarafımızca derlenmekteydi. Bu noktada da güvenilirlik sitelere ait olan broşür, katalog, web siteleri, billboard reklamları ve reklam filmleri gibi materyaller toplanarak çalışma açısından tarafımızca değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Çalışma boyunca bu yönlü toplanan materyaller de nicel açıdan derinlemesine bir datalaştırmaya gidilmeksizin, araştırmanın amaçları kapsamında değerlendirilerek, sahip olunan göstergeler ve söylem boyutlarıyla ele alınmışlardır. Çünkü neoliberal piyasa açısından bir tüketim konsepti olarak ortaya konulan bu konutların pazarlanma dillerinin ve hatta bu konuda kullandıkları göstergelerin çalışmamız açısından anlamı büyüktü. Ayrıca bu projelerin sunum tarzlarının, tüketicilerinin kendilerini algılama biçimlerine ve onların gündelik hayatlarını kurma tarzlarına olan etkisini ortaya koyabilmek açısından önemli görülmekteydi. Bu kapsamda çoğunlukla pazarlama koşullarının hâlâ aktif olduğu 80’in üzerinde proje çalışma boyunca değerlendirilmiş ve kendilerine dair çeşitli dokümanlar biriktirilerek tahlil

edilmişlerdir. Ayrıca sunum dillerini ve pazarlama stratejilerini daha yakından kavrayabilmek adına da bazılarının satış ofislerine gidilerek, tüketici-pazarlama diyalogları ve pazarlama söylemleri hakkında gözlemler de yapılmıştır.

Araştırmanın başından sonuna kadar çalışmanın çıktıları ve erişmek istediği hedefleri açısından, erişilen bireylerle yapılan derinlemesine mülakatlar yanında farklı teknikler de kullanılmıştır. Bu nedenle de karma bir veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir. Bu sayede çalışmanın pek çok noktasında farklı tekniklerin çıktıları karşılaştırılarak elde edilen veriler sınanma, desteklenme ve hatta çaprazlanabilme yoluna da gidilmiş olunuyordu. Çalışma boyunca böylesi bir yaklaşımın ortaya konulmasının temeldeki hedefi; araştırmanın analiz boyutuna zenginlik ve kalite katacağı yönündeki düşüncemizdi. Bu tarzda ilerlemenin de çalışmaya önemli düzeyde katkısının olduğu araştırmanın her aşamasında tarafımızca yoğunlukla hissedilmiştir.

1.4. Araştırmanın Güçlükleri ve Sınırlılıkları

Çalışma süresince karşılaşılan en önemli zorluk olarak; üzerinde çalıştığımız ‘güvenlikli sitelerin’ sınırlarının korunaklılığı ve dışarıya kapalı bir yaşam şeklinde kurgulanmalarından ötürü, örneklem grubuna erişmekte büyük zorluklar yaşıyordu. Erişiminin zor olmasının yanında örneklem grubunu oluşturan üyelerin özel hayat ve mahremiyet algıları açısından çok belirgin sınırlarının olması, kendilerine doğrudan erişimi engelleyen başka bir önemli zorluktu. Aynı kitlenin kentin kamusal alanlarını kullanma oranının düşüklüğü ya da kendilerine erişimi kolaylaştıracak alanlardan izole bir şekilde yaşamaları, örneklem grubuna ulaşabilmenin önündeki başka bir engel olmaktaydı. Ayrıca hedef kitlenin ‘geleneksel modern kent’ koşullarının dışında bir yaşam perspektifine sahip olması ve gündelik hayatları açısından oldukça ihtiyatlı davranıyor olması da bu durumun ortaya çıkmasında etkin olan özelliklerdi. Bütün bunlara ek olarak, çalışma adına başlangıçta çok planlı olamadığımız ve çalışma sırasında da üstesinden gelmekte zorlandığımız bir nokta; araştırma süresince örneklem grubunda sıklıkla karşılaştığımız ‘iş yopun yaşamları’ olmaktaydı. Çünkü görüşülen örneklem grubunun yoğun ve belirsizliği büyük olan iş tempolarının olması (özellikle de üst düzey çalışanlarla yapılan mülakatlarda) randevularla bir araya gelebilmeyi oldukça güç hale getirebiliyordu. Bu açıdan talep edilen derinlemesine görüşmeler için bir araya gelebilmenin zorlukları alan çalışması süresince karşımıza çıkan önemli bir sorun türü oldu. Ayrıca bu güçlüğü

ek olarak; kendilerinden istenen derinlemesine görüşme talebimizin istenen hedefler kapsamında gerçekleştirilmesi için, sağlıklı bir ortamda gerçekleşmesi yönünde beklentilerimiz oluyordu. Bu nedenle kendilerinden etkin kullanılabilecek bir süre ayırmaları yönündeki taleplerimiz bu noktayı daha belirgin bir güçlük haline getirmekteydi. Böylesi gerekçeler nedeniyle görüşmelerin gerçekleştirilmesi sıklıkla uzun uğraşlar gerektiriyordu. Tüm bu gerekçelerle de alan araştırmasının en güç sorunlarından birisi, örneklem grubuna erişim kadar onlarla çalışmanın doğasına uygun şekillerde bir araya gelebilmek noktasında yaşanıyordu.

Ayrıca alanda karşılaşılan bir başka zorluk; araştırmacının alanda elde etmek istediği görüntüleme (fotoğraf, video vb.) ve amacına dönük olarak materyal oluşturma çalışmaları kapsamında yaşanıyordu. Çünkü alanın sahip olduğu nitelikleri tahlilimiz açısından bu yindeki verilerde değerli görülmekteydi. Fakat bu türlü eylemlerimiz site sakinleri ya da yönetimlerince sıkça engellemeyle karşılaşmaktaydı. Çoğu zaman özel hayat, mahremiyet ve güvenlik bağlamındaki gerekçelerle yapılmak istenenler engelleniyor ve sağlıklı bir şekilde görüntülü malzeme toplamanın önüne geçiyordu. Bu nedenle de alanda sağlıklı bir şekilde görüntü ve görsel materyal oluşturmak oldukça zor hale geliyordu.

Çalışmanın alan süreci boyunca karşılaşılan başka bir zorluk; örneklem kitlesine erişimle ilgili sıkıntılar nedeniyle araştırma ekibinin kullanılmak zorunda olduğu 'kartopu tekniğinden' kaynaklıydı. Yapılan görüşmelerin, erişimi mümkün kılan sosyal ilişkiler üzerinden başlayarak gerçekleşmesi ve sonra da kendisini aynı ağ üzerinden besleyerek devam etmesi, benzer ya da yakın profilli kişilerle görüşebilme ihtimalini içerisinde taşıyordu. Dolayısıyla derinlemesine veriler toplanırken, çalışma açısından sıkıntı oluşturabilecek tekrarların oluşabileceği kaygısı araştırma ekibince yoğun olarak taşınmaktaydı. Fakat bu noktadaki zorluk da 'kartopu tekniğiyle' ilerlerken -belirgin bir farklılık düzeyinin oluşabilmesi adına- çalışmanın en başında farklı ağlara erişim yolları denenerek giderilmeye çalışılmıştır. Bu sorun alandaki başlangıç kişilerinin sayısının arttırılması ve ilk kişilere farklı ağlar üzerinden erişilmesi gibi çabalarla aşılmaya çalışılmıştır. Çalışma ekibinin alandaki bu türden girişimleriyle, böylesi kaygıları oluşturacak bir durumla karşılaşılmamış ve çalışmanın görüşme boyutu gayet sağlıklı koşullarda gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerin zenginlik boyutu da bu noktanın ispatı niteliğinde olmaktadır.

Çalışma süreci açısından başlangıçta araştırma ekibinin yoğun olarak yaşadığı bir başka zorluk faktörü de; görüşülen kişilere yöneltilen özel hayat ve mahremiyete ilişkin detaylandırıcı sorular karşısında yaşanabilecek olmaktadır. Fakat bu noktada beklenenin aksine bilgiyi sunmak açısından, görüşmenin doğasını bozan düzeyde sapkın değerler üretebilecek belirgin bir görüşmeci kaçıışı söz konusu olmamıştır. Çalışma boyunca gerçekleştirilen uzun görüşme sürelerine rağmen sağlıklı mülakatlar gerçekleştirme oranı da oldukça yüksekti. Hatta görüşülen kitlenin sosyo-kültürel profilinin yüksekliği çalışmanın mülakat sürecini kolaylaştıran bir etken olmaktadır. Çünkü nitel kıstaslarda ilerleyen çalışmalarda derinlikli bilgi elde etme süreci önemli zorluklara açık bir süreç olabilmektedir. Fakat alanda karşılaşılan profilin görüşmelerdeki bilgi aktarım kapasitelerinin yüksekliği, bu yönde yaşadığımız kaygıyı büyük oranda ortadan kaldırdı. Bu durum da sonuç olarak; alanı oluşturan kitlenin kendini ifade becerisinin yüksek olması nedeniyle, zor geçeceği düşünülmesine rağmen görüşmeleri ekstra kolaylaştıran bir faktör olmuştur. Bu durum mülakatların, çalışma ekibinin beklentilerinin çok üstünde bir başarı faktörüyle sonuçlanmasına neden olmuştur. Ayrıca bu noktada ‘kartopu tekniğinin’ faydalarının görüldüğünü söylemek bile mümkündür. Çünkü belli referans ve sosyal ilişkiler neticesinde yönlendirildiğimiz görüşmecilerle yapılan mülakatlar esnasında, görüşmeciyle yaşanabilme ihtimali oldukça yüksel olan güven problemi de aşılmış oluyordu. Fakat bu noktadaki başarıyı etkileyen bir diğer faktör de çalışma ekibinin olası ‘güvensizlik’ problemlerine dönük beklentisinin yüksek olmasına bağlıydı. Çünkü araştırma ekibi bu konuda alan çalışması boyunca ihtiyatlı davranmaya çalışmış ve bu konuda da önlemler almıştır. Bu konuda ekstra çabanın ortaya konulması ve hazırlıklı olunması veri toplama sürecine pozitif etki etmiştir. Sonuç olarak da kaygısı yoğun hissedilen durum hem araştırma ekibin planlı oluşu hem de sosyal bağlantılarla gidiliyor olmasının getirdikleri neticesinde, bu yönlü her hangi bir sorunun yaşanmasının da önüne geçmiştir.

Çalışmanın alan boyutunu güç hale getiren bir başka faktör de (İstanbul metropoliten alanı düşünüldüğünde) şehir içindeki güvenli sitelerin yayılımının çok geniş bir alana sahip olmasıydı (Tuzla’dan Büyükçekmece’ye kadar süren). Görüşme mesafelerinin çok uzun ve her bir görüşmenin İstanbul şartlarında (köprü, trafik, beklenmeyen şehir hikayeleri vs.) gerçekleşmesi, yapılan planlamaları sıklıkla bozabilen bir durumu ortaya çıkarabiliyordu. Fakat her şeye rağmen görüşülen kitlenin sabırlı ve paylaşımcılık noktasındaki olumlu özellikleri

burada (beklentilerimizin çok dışında olduğunu belirterek) işimizi çok kolaylaştırdı. Ayrıca sosyal ilişkiler vasıtasıyla erişilen kişilerle bazen onların iş ortamlarında, bazen dışarıda bir kafede, restoranda ya da avm'de, bazen de kendi ev ortamlarında; gün, mekân, saat kavramı belirgin tutulmaksızın görüşmeler yapılmıştır. Bu konuda gerek kendilerinin gerekse de bizlerin esnek davranmasıyla ortaya çıkan bu türlü sorunlar da aşılmış oluyordu.

Çalışmanın gidişatı açısından tarafımızca yaşanan bir başka önemli zorluk da nitel çalışmanın doğasının ürünü olan ve derinlemesine görüşmede ortaya çıkan, bilginin ilerleme şekliinden kaynaklanan türdeki güçlükler olmaktaydı. Çünkü çalışmanın doğasının ürünü olan böylesi bir durum, standart ve de planlı ilerlemeyi engelleyen bir koşulu ortaya çıkarmaktaydı. Nitel araştırmalarda sıklıkla karşılaşılan bu durum, bizim alan çalışmamızda da görüşmelerin derinlemesine ve yarı yapılandırılmış boyutlarda olması ve de görüşülen kişinin özelliklerine açık koşulları içinde barındırması nedeniyle sıklıkla ortaya çıkabilmekteydi. Bu tarz bir sorun; alanın kontrolümüzde ilerlemesinin zoluğu ve kayıt alma, not tutma gibi zorluklarla birleşince, üstesinden gelinmesini ekstra zorlaştıran bir konu olmaktaydı. Bu nedenle de çalışma boyunca, görüşme sürecinin hemen akabinde metinselleştirme ve tahlil gerektirici çalışmaların yapılması tarafımızca çok önemli görülerek, bu konuda hızlı olunmak için yoğun çaba harcanmıştır. Çünkü çalışmanın sonraki gidişatın yönünü de belirleyebilmek açısından ortaya konulan bu çaba bizler için önemli bir süreç olmaktaydı. Çoğu zaman alanda esnek davranmamız ve planlı olabilmemiz açısından önemli avantajlar sağlayan bu durum, elde edilmesi düşünülen verilerin amaca dönük olmasını da kolaylaştıran bir faktör olmaktaydı. Fakat bu çabamız bu tarz avantajlarına karşılık olarak da alanda kalış süresi ve verilere erişim sürecini uzatabilen bir etken oluyordu. Bu nedenle toplamda 57 kişiyle yapılan çalışmanın alan tarafı hem araştırmacının başka bir şehirde yaşaması ve çalışması hem de var olan bu türden gerekçelerle uzun ve meşakkatli bir çalışma sürecine dönüşmüştür. Fakat belirtildiği gibi yavaşlığın ve anlık tahlilin getirdiği bu türden zorlukların, verilerin nitelikli olması açısından bir avantaja dönüştürüldüğünü söylemek mümkündür. Bu durum da alan çalışma sırasında ve sonrasında yapılan tahlillerle sıklıkla anlaşılır ve hissedilir bir durum olmaktaydı.

2. RİSK, KORKU VE BELİRSİZLİKLER ÜZERİNE

2.1. Kavramsal Giriş

Risk kelimesi yakın zamana kadar ‘cesaretle’ ilişkilendirilen ve kahramanlık hikâyelerinin en belirgin kavramıydı. “Risk sözcüğü eski İtalyancada ‘cüret etmek’ fiilinden gelir. Bu anlamda risk kaderden çok bir seçimdir. Riskin hikâyesi tamamen, tercih yapma özgürlüğümüz ölçüsünde göze aldığımız eylemlerin öyküsüdür. Ve bu öykü, insan olmanın anlamını tanımlamamızı sağlar” (Bernstein, 2011; 26). “Kelimenin bu kökü gerçekten de kahramanlığı ve özgüveni çağrışırsa da hikâye burada bitmez. Görece yakın zamanlara kadar, şans ve risk oyunları tanrılara meydan okumak olarak görülürdü. Modern İngilizcedeki ‘tempting fate’ (şansına fazla güvenmek) deyişi, kaderi temsil eden Ate’nin insanları aşırı böbürlendikleri ve geleceği öğrenmeye kalkıştıkları için cezalandırdığı Yunan tragediyalarından gelir” (Sennett, 2012; 80).

Riske dair tüm kavramsal açıklamaları incelediğimizde karşımıza çıkan önemli açıklamalar bu vurguyu yapıyorlar (Bauman, 2003; 2013; Sennett, 2012; Bernstein, 2011). Fakat bu kavramsal açıklamalar aslında önemli olan birkaç farklı noktayı daha içinde barındırıyorlar. Bunlardan ilki bir ‘sınır kavramı’ niteliğinde olmasıdır. Buradaki sınır, insana ait olan ile olmayanın (genelde tanrılara havale edilenin) sınırınıdır. Kahramanlar ise aslında bu sınırları ihlal eden istisnalar oldukları için kahraman oluyorlardı (Bauman, 2003). Bu açıdan sınırı ihlal etmek güvensiz olan, bir bakıma da belirsiz olan ve de insani olmayan alanlara sokulmak ‘cüretiydi’. Herkesin harcı olmayan bu durumun ‘cesaret istediği’ aşikârdır (Bauman, 2003; Sennett, 2012; Bernstein, 2011; Furedi, 2006). Sonuçta risk almak antik dünyadan bu yana ‘bilinmez’ (emniyetsiz) hatta insani açıdan ‘belirsizlik’ taşıyan anlamlara ilişkin bir derinliği içinde barındırmaktadır (Bernstein, 2011). Douglas’ın ‘kategorik dünya’ (Douglas, 2005) dediği saptamasıyla düşünürsek; geçmiş dönemlerde insanlar ‘belirsizliğin verdiği korkuları tanrılara havale edebildiği için kendilerine dair güvenli yaşamlar inşa edebiliyorlardı’ (Giddens, 2010a; Bauman, 2011; Douglas, 1994; 2005). Bu açıdan ilkel anlamdaki sınırlar; ‘riskin sınırıydı’ ama güvenlik ile korku arasındaki sınırın ihlali ‘cüret etmekte’ (risk almaktı). Bu açıdan risk kavramı içinde başlı başına güvenlik (emniyet), korku ve belirsizlik kavramlarını barındırmaktadır (Bauman, 2011c; 2012a; 2013a; Bernstein, 2011).

İkinci nokta ise içinde barındırdığı ‘gelecek’ kavramıdır. Aslında şimdilik var olmayan (ya da gelmemiş) olanın belirsizliklerine vurgu yapıyor. İnsanlar geleceği öğrenmek ister. Çünkü belirsizliklerle (ya da olası olanların riskleriyle) baş etmek isterler (Beck, 2011). Ama Ate’nin insanları cezalandırması, aslında insanların tanrılarına ait olana dair ‘cüretkar davranmaları’ anlamına geliyordu. Eğer belirsizliklerin üstesinden gelmek gibi bir niyetimiz olacaksa, risk faktörünü dikkate almamız gerekir. ‘Gelecek’ bilgisi insani bir bilgi değildi. Kontrol edilebilmesi açısından da belirsizlik yüklüydü. Bu açıdan ona dair olanı sorgulamak korkudur bir işti (günahtı) ve insanın güvenlik adına onu ‘tanrılara havale etmesi’ gereken bir konuydu (Giddens, 2004). Bugün bizler geleceği kader, talih çizgisinin dışına çıkardık. Bir bakıma tanrıların alanının dışına çıkarmış olduk. Çünkü seküler dünyanın riskleri bir anlamda geleceğin kontrolü anlamına geliyordu (Bernstein, 2011; Bauman, 2011). Ama bu durum tanrıların kontrolünde olan riskleri bir anlamda serbest bırakmak anlamına da geliyordu. Artık riske dair belirsizlikler her yerde (Beck, 2009; 2011; Bauman, 2013a) ve de gelecek de insanın kontrol etmesi gereken bir alan oldu (Bauman, 2011; Beck, 2008; 2011). Fakat bu hepimizi birer kahraman haline getirmede (Bauman, 2003; 2013a). Çünkü belirsizlik her yerde olunca üstesinden gelmek de zor oldu. Bu da eyleyen (ya da her şeye rağmen eyleyebilen) kahramanlar yerine içine sinen, ‘eylemsiz’ (eylemekten ya da eyleyebilmek açısından), pasif bireyler inşa etti (Furedi, 2001; 2006; Sennett, 2012; Bauman, 2011a). Şimdi gelecek de tanrıların kontrolünden çıkınca o da büyük bir belirsizlik ve korku yarattı (Bernstein, 2011; Douglas, 1994). Aslında kavramın etimolojisi de tragedya da hatta mitler de sanki olabilecekleri bize binlerce yıl öncesinden -‘bir gelecek senaryosu’ gibi- haber vermişler de biz yeterince dinlememiş gibiyiz. Çünkü maceramız bizi daha fazla üstesinden gelmekte sıkıntılar çektiğimiz ‘korkulara ve belirsizliklere’ savurdu.

Bu bakımdan artık günümüz insanı kuşatılmış risklerle dolu bir hayat yaşıyor ve ‘artık hayatın kendisi doğal bir risk haline geldi’ (Bauman, 2003; Sennett, 2012). Hatta ‘risk gündelik olan en sıradan hikâyelerimize de sirayet ettiği için’ (Giddens, 2010a; Sennett, 2012; Beck, 2011) ‘anahtar kavramımız risk altındayız’ (Furedi, 2001; 2006; Beck, 2011) oluyor. Risk temelli bir hayat netice olarak tüm bireyleri korkunun ve de belirsizliklerin ‘hayat tarzına’ dönüştüğü yaşamları karşımıza çıkartıyor (Bauman, 2003; Sennett; 2012; Giddens, 2010a). Artık korku ‘zihinlerimizi’ (Bauman, 2011; 2013), ‘eylemlerimizi’ (Bauman, 2011; Beck, 1994), ‘geleceklerimizi’ (Bernstein, 2011; Beck, 2011) ‘rutinlerimizi’

(Giddens, 2010a; Furedi, 2001; 2006; Bauman, 2012), ‘çalışma hayatımızı’ (Sennett, 2012; Beck, 2011), ‘aşklarımızı’ (Furedi, 2001; 2013; Beck ve Beck-Gernsheim, 2012), ‘mesleklerimizi’ (Sennett, 2011; Bauman, 2011), ‘bedenlerimizi’ (Beck, 2011; Bauman, 2012) kısacası her şeyimizi ele geçirdi. Çünkü elimizde artık bir risk prizması var ve her şeyi onun içinden geçiriyoruz (Giddens, 2010a; Furedi, 2001; 2006). Ama çözüm diye yaptığımız bu eylem, prizmanın diğer tarafına ‘korku’ ve ‘belirsizlik’ olarak çıkıyor (Bauman, 2013).

“Belirli inançlarım ve dogmalarım² vardır ve bu varoluş kalıplarının bozulmasını istemem. Çünkü köklerim bunlarda saklıdır. Bunların bozulmasını istemem. Çünkü bu bozulma bir bilinmezlik (belirsizlik) durumu yaratır ve ben bunu sevmem. Bildiğim ve inandığım her şeyden koparırsam, yöneldiğim şeylerin durumundan oldukça emin olmak isterim... Belirlilikten belirsizliğe olan hareketi, ben korku olarak adlandırıyorum” (Krishnamurti, 2012; 17-18).

“Korku bilinmeyendir” (Krishnamurti, 2012; 59) ve bu bilinmeyen ya da bilinmezliklerin getirdiği koşullar, hayatımızdaki korkuları yüzer-gezer bir hale getirdi (Furedi, 2001; Bauman, 2012a; 2013a). Risk aldık, belirsizlik ürettik ve belirsizliklerde şimdi korkularımızın kendisi oldular. “Çağdaş dünya, ümitsizce dışarı çıkacak bir yol arayan yüzer gezer korku ve hayal kırıklıklarıyla ağzına kadar dolu bir kaptır. Hayat belirsizlikleri, bulanık hatları ve gizli kökleri yüzünden iyice korkutucu bir hal alan karanlık vesveselerle ve meşum önzelerle aşırı doymuş durumdadır” (Bauman, 2012a; 23). Furedi de benzer şekilde risklerin artık öyle bir hal aldıklarını; sanki Yunan tanrıları gibi boşlukta geziniyorlar ve bizi her an vurabilecek tehlikeler şeklinde olduklarını belirtiyor (Furedi, 2001). Giddens ise ‘bu yüzden gündelik hayatın bir korku nöbetini andırıldığını’ ve riskin, korkunun ve belirsizliklerin artık bir hayat tarzı haline geldiğini ifade ediyor (Giddens, 2004; 2010a). Bu yönüyle artık ‘güvenlik’ ya da ‘kendini güvende hissetmek’ de artık daha incelikli bir mesele haline geldi. Almanların ‘sicherheit’ dediği yerde İngilizlerin bir kaç kelime kullanması (güvenlik, emniyet, kesinlik) gibi hem kavramsal hem de sosyal boyutuyla daha incelikli düşüncelere ihtiyacımız var gibi (Bauman, 2011; 2012; 2013). Bu açıdan risk, belirsizlik ve korkuları bir arada düşünmeksizin bizlerin içinde bulunduğumuz çağdaş dünyayı anlamak imkansız hale gelmiş bulunuyor.

² Douglas’ın tabiriyle ‘tabuların’.

2.2. İlkel Korkulardan Seküler Korkulara

Tehlike sorunsalı bağlamında Douglas, ilkel toplumlardaki ‘tabu’ların toplumsal düzeyde sahip olduğu fonksiyonların, günümüzün seküler toplumlarında da nasıl işlediğini analiz etmektedir (Douglas, 2005). Douglas, ilkel toplumlardaki tabunun, evrende var olan kategorilerin sınırlarının kalıcı bir biçimde çizilebilmesi için ortaya konulan bir çeşit tedbir olduğunu dile getirir. Bu açıdan tabunun, yerel mutabakatın örgütlenebilmesi ve muhafaza edilebilmesi açısından önemli olduğunu dile getirir. Çünkü tabuların olmaması sınırlara dair belirsizlikleri ayyuka çıkaracak ve muğlaklığı kalıcı hale getirecektir. Muğlaklık (belirsizlik) ya da muğlak şeyler, görünüşte hayli tehdit edici şeyler olabilirler (Douglas, 1994). Bu bakımdan belirsizlikleri ortadan kaldırması açısından tabuların, muğlak olanın önüne geçmesi ile onu kutsal kategorisine dâhil eder. Bu kertede de tabu; tehlikenin sınırlarının nerede başladığı, belirsizliklerin nasıl önüne geçileceğine dair referans kodları olmaktadır. Modern yazın her ne kadar ‘tabu’ya karşı irrasyonel ya da ilkel yönünde yakıştırmalarda bulunsalar da geleneksel toplumlar bu inşalar vasıtasıyla evreni kontrol edebilenin araçlarına sahip olabilmektedirler. Bu yönüyle tabular birer kontrol ve güvenlik araçları olarak topluma dair ‘kategoriler’ ve bu ‘kategorik yaşamlar’ vasıtasıyla da tanımlanabilen kesinlikler üzerinden güvenlik sunmaktadırlar (Douglas, 2005).

“Tabu, dünyanın örgütlenme biçimine ilişkin yerel mutabakatı muhafaza eder ve kararsız kesinliği destekler. Düşünsel ve toplumsal düzensizliği azaltır... muğlaklığın yol açtığı huzursuzluk hayli tehdit edici olabilir. Tabu, muğlak olana göğüs gererek onu kutsal kategorisine sokar” (Douglas, 2005; 12).

Bu açıdan bizler tabuları hayatımızda (çoğu zaman farkına varmadan da olsa) etkin hale getiriyoruz. Çünkü kategorikleşen yaşamlar vasıtasıyla elde ettiğimiz tutarlılıklar olası tehlikelerin önüne geçmektedir. Tabular, yaşam pratiklerimiz açısından önemli bir istikrar aracı niteliğindedir (Douglas, 1994; 2005). Çoğu zaman tabulara ahlak ya da edep gibi kavramlar vasıtasıyla söylemler yüklüyoruz. Ama yapılan şey var olanı, inandırıcı fikirler vasıtası ile makul hale getirmektir. Bu makul çizgilerle varılmak istenen nokta ise tehlikelerden sakınmak ve de hayatı daha istikrarlı çizgilerde yaşamak çabasıdır (Douglas, 2005). Ona riayet edilmemesi de olası risk ve tehlikelerle baş başa kalmayı kabullenmek anlamındadır. Yani tabu yoksa tehlikeye dair var olan koşullar belirsiz ve de

kişinin kendi sorumluluğunda olacaktır. Hatta bazı durumlarda kişiyi aşan ve toplulukları da saran tehlikelere açıktır. Bu yönüyle tabunun toplumsal yaşama dair önemli bir belirleyici etkisi vardır.

“Tabu, saldırıya açık ilişkileri kuşatmaya yönelik mekânsal sınırlardan, fiziksel ve sözel işaretlerden oluşan bir söz dağarı bina eden kendiliğinden bir kodlama pratiğidir. Koda riayet edilmediği takdirde, tabu belli tehlikeleri yaratma tehdidinde bulunur. Tabu-yıkmanın getireceği tehlikelerin bazıları ayırım yapmaksızın temas yoluyla bulaşır. Korkulan bulaşma, bir tabunun yıkılmasının getirdiği tehlikeyi topluluğun bütününe yayar” (Douglas, 2005; 14).

Douglas bu analizlerini ‘kirlilik’ ve de ‘korkuların bulaması’³ ekseninde, günümüz toplumlarını da dikkate alarak detaylandırmaktadır. Çünkü ona göre modern rasyonel toplumlar tabulardan vazgeçemediler. Onu sadece farklı form ve söylemlerle kuşatarak görselliğini farklılaştırdılar. Ama bizler de ilkeller gibi hayatı hâlâ kategorik ve sınıflandırarak yaşıyoruz. Çünkü örgütlenmenin doğası kaçınılmaz olarak sınıflandırmaya müracaat etmemizi gerektiriyor. Bu da örtük olarak hayatı kontrolü bahşediyor ve riske dair referanslarımızı oluşturuyor (Douglas, 2005). Douglas bu noktada da ‘kirlilik’ gibi realitelerin bizlerin risk parametreleri olmalarının temelinde bizlerin kişisel tavırlarının olmadığı ve bu referansların oluşumunun ortak kültüre (toplumsal olana) dayalı olduğunu dile getirmektedir.

“Pislik diye bir şey yoktur; uygunluk gösteremediği belli bir sınıflandırma sistemi olmadığı sürece hiçbir unsur pislik sayılmaz... Pislik, geçerli sınıflandırmalara bağlıdır... Buna göre, kişinin hayatının bazı alanları temiz ve düzenli tutulurken, bazı alanlarında da birçok düzensizlik memnuniyetle hoş görülür” (Douglas, 2005; 19).

³ Bizim ileride sıklıkla tartışacağımız ve de değineceğimiz bir noktanın kavramsal çıkış noktası burasıdır ve bizler bu çıkış noktası bağlamında ‘kentsel bulaşma’ ve ‘kentsel kirlilik’ kavramlarını sıklıkla kullanacağız.

Kuşkusuz bu tarz kategorilerin sosyal yaşamı mümkün kılan ve hatta kolaylaştırıcı etkileri vardır. Çünkü riskler her yerdedir ve bu yönüyle düşünüldüğünde de güvensizlik kuşatıcı bir etki haline gelmektedir (Bernstein, 2011; Bauman, 2006; 2013; Furedi, 2001; 2006; Douglas, 2005; Giddens, 199; 2004). Bireylerin hayatına dair var olan tüm tehlikeleri dikkate alması bir anlamda eylemi felce uğratar. Bu açıdan da Douglas'a göre "endişe seçici olmak zorundadır" (Douglas, 2005; 21). Kategorileştirilmiş yaşamların tabularla elde ettiği şey aslında risklerden uzakta yaşamlar olmaktadır (Douglas, 1994). Belki bu tarz düşünceler muhafazakârlıklar getirebilir. Fakat güvensizliğin yıkıcılığına karşı tercih edilebilecek bir durum niteliğinde olmaktadır. Kirlenmenin etrafı tüm toplumlarda korkularla kuşatılmıştır. Çoğu zaman kirlenme kötülüklerin başladığı sınır işlevi görmektedir. Kirlenmenin olduğu yerde korkuların olması son derece doğaldır. Bizim gibi modern toplumlar bağlamında da kirlenme esas olarak düzensizlikle eşdeğerdir. Çoğu zaman bizler onun etrafına seküler kavramlar koyduğumuz için ilkel olan dürtülerimizi kamufle ederiz. Hijyen bağlamında yaptığımız şey ise var olan tehlikelerin sınırlandırılmasına çalışmaktır. Bunu yapamadığımızda kötülüklerin (hastalıkların) başlayacağını düşünürüz ve bu noktada da hayatımızın kategorik bağamlarına meşruiyet üretmiş oluruz. Kirlilik kötülüktür ve tıpkı ilkelerin yaptığı gibi sınırlarını belirginleştirmemiz gerekir. İlkelerle var olan farkımız genellikle onlar bu kötülükleri tanrılara atfederdi, bizler ise mikroplara atfediyoruz⁴ (Douglas, 2005).

"Hijyen, bize kendimize dair bilgide verebilir... Kirlenme esas olarak düzensizlikle eşdeğerdir. Mutlak kirlilik diye bir şey yoktur: Kirlilik kişinin bakışına göre değişir... Kirlilik düzeni tehdit eder. Onu ortadan kaldırmak olumsuz bir hareket değil, ortamı düzenlemek için gösterilen bir çabadır... Bizler kirliliği giderirken, duvarları kağıtla kaplarken, dekorasyon yaparken ya da etrafı toplarken, hastalıktan kaçınma kaygısı taşımaktan ziyade, etrafımızı kafamızdaki bir fikre uygun hale getirecek şekilde yeniden düzenleriz... Kendi ayırma, toplama ve arındırma edimlerimiz için bu böyleyse, ilkel kültürlerdeki arındırma ve hastalıklardan korunma önlemlerini de aynı ışık altında yorumlamamız gerekir... Hijyen kuralları, kuşkusuz, bilgi

⁴ Buradaki seküler bağlamı olan 'mikrop', bizim için ileride kent mekânı bağlamında tartışıldığında 'kentsel korkuların' çıkış noktası olan ve mekân kurgusunda etkin olan - Bauman'ın da vurguladığı gibi (Bauman, 2003; 2012b) 'sakıncalılar' kategorisine denk düşmektedir.

düzeyimizdeki değişimle beraber dönüşüme uğrar (Douglas, 2005; 25-30).

Bizlerin temizlik algısı, modern dünyada şüphesiz bilimsel içerikli bilgilerimize dayalı olarak büyük bir dönüşüm yaşadı. Bu durum da genelde hijyen kuralları şeklinde hayatımızda görünürlük kazanmaktadır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken önemli nokta, böylesi bir algının yerleşmesiyle birlikte artık 'kirlilik' ve 'kutsallar' arasında bir ilişki kurmuyoruz. Bu, kirliliği risk olarak algılamadığımız anlamına da gelmiyor. Artık risk içeriği var ama uhrevi içeriği yok. Yeni algılarımız ve pratiklerimiz ona dair korkularımızın artık seküler muhtevasını ortaya koyuyor. Bizim dönemimizde geleneksele dönük bu algılar artık dinle ilgisiz gibi görülerek mutfığa, banyoya ve sağlık koruma teşkilatına havale edilmiştir. Artık tanrılar karşısındaki pozisyon alışımımızı belirlemiyor (Douglas, 2005).

“İlkel ritüelin modern insanın temizliğe ilişkin fikirleriyle bağdaşmaz olduğu yönündeki karşıt görüşün de ritüelin kavranması açısından eşit ölçüde hatalı olduğunu savunuyorum... Bizim uygulamalarımız esasen hijyene dayalıyken, onlarınki semboliktir: Biz mikropları öldürürüz onlar ruhları savuşturur⁵... ilkel toplulukların bazı sembolik törenleri ile bizim hijyene yönelik uygulamalarımız arasında kimi zaman tekinsiz benzersizliklere rastlanmaktadır... Bu yaklaşım... iki hususa işaret etmektedir; düzenlenmiş bir dizi ilişki ve bu düzenin ihlali. O halde, kir katıyen eşsiz, münferit bir hadise değildir. Kirin olduğu yerde bir sistem var demektir. Düzenleme uygunsuz unsurların reddini içerdiği ölçüde, kir maddenin sistematik bir düzenlenmesi ve sınıflandırılmasının yan ürünü olarak karşımıza çıkar” (Douglas, 2005; 55-59).

Bireyler çoğu zaman hayatı sınıflandırarak ürettiğimiz geçişsizlikler vasıtasıyla kendimize dair güvenlik duvarları inşa ettiğimizin farkında değildir. Üretilen geçişsizlikler, üretilmiş kategorilere dair algılarımızı şekillendirir. Belirlenmiş kalıplar istikrar sağlayıcı argümanlar haline gelir. ‘Neyin nerede yapılacağı ya da yapılmayacağı’ ve ‘neyin nerede bulunacağı ya da bulunmayacağı’ kaygılara açık olabilecek belirsizlikleri ortadan kaldırır. Çoğu

⁵ Bizler de kentlerde istenmeyenleri kötü ruh olarak savuştururuz. Hatta Bauman'ın tabiriyle istenmeyenlere karşı 'miksofibik rahatsızlıklar' (bulaşma korkusu) geliştiriyoruz.

zaman gerçekliği olmasa da oluşan algılar istikrara dayalı güvenlik sağlayıcı şeyler olmaktadır. Hazır cevaplar kadar hazır kategoriler farkına varmadan, olası düzensizlikleri zihnimizden alırlar. Dolayısıyla da tehlike yerine güvenlik vaat ederler. Hayatta neyin nerede olacağını ya da tutulacağını bilgisi belirgin bir sistem algısı üretir. Karmaşayı ortadan kaldırır (Douglas, 1994). Düzen sadece yönetsel bir şey değildir. Hatta daha ziyade algısaldir ve bu algılar çoğunlukla gündelik hayatımızdaki tavırlarımızın içinde gizlidir.

“Hali hazırda benimsemiş olduğumuz bir anlayışımızda, düzenlenmiş sistemlerin dışlanmış unsurlarının tamamını içeren bir çeşit kapsayıcı özet bulmamız mümkündür. Bu görelî bir fikirdir. Ayakkabılar başlı başına kirli, pis değilken, onları yemek masasına koymak pisliktir; yemek başlı başına pis değilken, yemek kaplarını yatak odasında tutmak yahut giysilere yemek sıçratmak pisliktir. Oturma odasındaki banyo gereçleri; sandalyenin üzerinde bırakılan giysiler... aynı şekilde pislik sayılır. Kısacası, kirlilikle ilgili davranışımız, benimsediğimiz sınıflandırmalara ters düşen ya da onları alt üst eden her tür nesneyi veya fikri uygunsuz görme tepkimizdir” (Douglas, 2005; 59).

Tüm bunlar kirlilik ve temizlik algımızın toplumsal bağlamını da açıklar. Çünkü kirlilik bir şeyin olmaması gereken yerde olması hali olarak bir belirsizlik ya da düzensizlik üretir. Tehlike ise tüm belirsizliğin ürettiği tehditlerden ibarettir. Kaygılarımız, algıladığımız tehdit şekillerinin ürünüdür. Bu açıdan seküler korkularımızın ilkel algılarımızla ilişkili olmadığını söylemek çok mümkün değildir. Kavramlar değişse de yaptığımız şey, ürettiğimiz kategorilerden kendimize dair istikrar ve güven sağlayıcı koşullar oluşturmaktadır. Bu söylediklerimiz de kirliliğin başlı başına bir sistem/düzen kurgusu olduğunu ifade eder. Hayat belirsizlik yüklü olunca yaşanması çok zor hale geliyor. Kirlilik ve temizlik ise bu belirsizliği alan bir sistem vaadi olmaktadır.⁶ Bizlerin seküler tarzda yaşadığı günümüz koşullarında da bu kural aynen işlemeye devam ediyor. “Sonuç olarak, kirlilik bir şeyin uygunsuz bir yerde olmasıysa, onu düzen açısından değerlendirmemiz gerekmektedir. Bir örüntünün muhafaza edilmesi için ona dahil edilmesi gereken şeyler kirlilik ya da pisliktir. Kirilenmeyi kavramak için

⁶ Bu noktayı/saptamayı ‘kenti kategorik yaşamak’ ve bir sistem dahilinde ‘kirlerinden’ arındırmak olarak ifade edeceği vurguları çıkış noktasıdır.

öncelikle bunu anlamak gerekmektedir. Bu görüş kutsal olan ile seküler olan arasında kesin bir ayırım öngörmez. Her yerde aynı ilke geçerlidir. Dahası bu görüş, ilkeller ile modernler arasında da özel bir ayırım gözetmez: Hepimiz aynı kurallara tabiyizdir. Fakat örüntüleme kuralı ilkel kültürde daha büyük bir etkinlik ve daha bütünsel bir kapsayıcılıkla işlerken, modern kültürde birbirinden kopuk ve ayrı varoluş alanlarında devreye girer”⁷ (Douglas, 2005; 64). Bizler bu kopukluklar bağlamında baktığımızdan ötürü ilkellerle ne kadar benzeşik bir şekilde hayatı kurduğumuzu gözden kaçırıyoruz. Fakat kaygılarımız ve beklentilerimiz aynı olduğu için yaptıklarımızın karşılığı da aynı olmaktadır.

Douglas’ın ortaya koyduğu ‘kir-temizlik’ bağlamındaki ‘korku-güven’ analizi bizlere modern dünyanın mekânsal ve gündelik olan pratikleri açısından önemli ip uçları sunmaktadır. Kirli-temiz kavramlaştırmasını bugünün seküler toplumlarındaki korku-güven ilişkisine dönüştürmek/benzetebilmek de mümkündür. Şüphesiz kentsel korkuların ve buna dayalı mekânlar tesis etmeyle Douglas’ın kuramı arasında önemli paralellikler bulunmaktadır. Çünkü artık kent kategorik bağlamları çok daha keskin olan mekânsal sınırlar etrafında kurgulanmaktadır. Yeni tarz kentleşme dinamikleri içerisinde kentin sahip olduğu belirsizlikleri açısından istikrar vaat eden kentsel tabular da barındırmaktadır. Çünkü kirlilik, içerisinde bir tehlike analizi taşır ve buna karşılık olarak da bir düzen inşasını mümkün kılar. Bugünün kentsel hayatında ön plana çıkmış olan istikrar ve güvenlik arayışı da bu koşulları fazlasıyla içerisinde taşımaktadır. Tezin ilerleyen bölümlerinde de Douglas bağlamındaki analizlere ve değerlendirmelere sıklıkla yer verilecek ve bu bağlamlarda tartışmalar sürdürülecektir.

2.3. Risk ve KorkularBağlamında Başka Bir Modernleşme

Risk, korku ve belirsizliklere dair en önemli yazarlardan birisi Beck’dir. Beck ‘risk toplumu’nu hem kavramsal düzeyde inşa eden hem de pratiklerine dair önemli vurgulamalar yapan bir akademisyendir (Beck, 2008; 2011). Beck modernleşmeyi iki temel kategoride ele alır. Ona göre modernleşmenin ‘erken’ ya da ‘klasik’ diyebileceğimiz bir evresi varken bir de dinamikleri açısından bu evreden ayrılan ‘geç modernite’ denilen ikinci bir aşaması vardır. Bu yönüyle her iki evreyi birbirinden ayırmanın modernleşmeyi iyi derecede tahlil edebilmek için gerekli olduğunu söylemektedir (Beck, 2005). Çünkü ona göre ilk evre

⁷ Çalışma kapsamında bunlardan birisi de ‘güvenlikli siteler’ olmaktadır ve bizlerin ‘seküler mabetler’ dediği saptamalarımızın da çıkış noktası olmaktadır.

‘zenginliklerin/refahın bölüşümü’ üzerinde işleyen bir evreyken, ikincisi ise tamamen farklı parametrelerin üzerinde yükselen ‘riskin bölüşümünün’ öne çıktığı bir evredir (Beck, 2008; 2011). Bu yönüyle her iki evrenin aynı kavramlar üzerinden tahlil edilemeyeceğini dile getirir. ‘Erken modernite’de toplumsala dair en büyük sorun ‘kıtlık ve yoksulluk’ şeklinde karşımıza çıkıyordu. Bu evrede kıtlık (ya da yoksulluk) kontrol altına alınması gereken en önemli meseleydi. Fakat ‘geç modernite’de ‘kıtlık-yoksulluk’ sorunsalı önemli nispette kontrol altına alınmış ve de çözüme kavuşturulmuştu. Fakat burada da farklı bir sorun gün yüzüne çıkmış ve toplumları (ya da sistemleri) önemli ölçekte etkilemektedir. O da, eskinin üretici güçlerinin katlanarak büyümesinin ortaya koyduklarıyla yükselen ‘tehlikeler ve potansiyel tehditler’ oldu. Bu yeni evrede eskinin var olan sorunları başa çıkılabilecek sorunlar haline gelmişken, yeni dönemin ‘yüksek ölçekli tehditleri’ kontrolü en zor olan sorunlar haline dönüştüler.

“Kıtlık toplumunda refahın bölüşümü mantığından geç modernlikte risk bölüşümü mantığına doğru yaşanan bu değişiklik, tarihsel bakımdan (en az) iki şarta bağlanır. Bu değişiklik; insani ve teknolojik üretkenliğin yanı sıra, hukuki ve sosyal devlet güvencelerinin ulaştığı düzey sayesinde gerçek maddi sıkıntıların nesnel olarak azaltılabileceği ve sosyal açıdan tecrit edildiği yerlerde ve ölçülerde -günümüzde görüldüğü gibi- gerçekleşir. İkinci olarak, bu kategorik değişiklik aynı zamanda şu algıya da bağlıdır: Modernleşme sürecinde üretici güçlerin katlanarak büyümesiyle birlikte tehlikeler ve potansiyel tehditler, daha önce eşi görülmemiş bir ölçekte ortaya çıkmıştır” (Beck, 2011; 21).

Beck; Marx ve Weber gibi teorisyenlerin, ‘sanayi toplumu’ çalışmalarında ortaya koydukları analizlerin ısrarla ‘üretilen servetin’ nasıl olup da eşitsiz ve meşruluk içinde paylaşılabilirdiği üzerinde durduklarını söyler (Beck, 2011). Fakat o, bu tarz sosyal teori yazınının içinde bulunduğumuz ‘geç modern’ toplumu derinlikli olarak ortaya koyabilecek analizler olamayacağını söyler. Çünkü ‘geç (ya da ileri) modern’ evrede temel sorun artık; üretilen risklerin ve tehlikelerin nasıl asgariye inebileceği, tehdit sınırlarının dışına çıkarılabileceği ve sosyal yaşama kanalize edilebileceği üzerinde durmaktadır. Söz konusu olan temel kaygı bu tarz tehlikelerin ekolojik, toplumsal ve de psikolojik olarak tahammül çerçevesinde nasıl kalabileceği ve bölüşülebileceği üzerinedir. Bu yönüyle sorun artık sadece ‘doğayı faydalı kılmak’ ya da ‘insanı geleneksel bağlarından koparmak’ değil;

teknolojik-ekonomik eksenli olarak ifade edilebilecek durumlardan kaynaklı sorunlarla (tehditlerle) uğraşmaktadır (Beck, 2005; 2011).

Beck, artık modernleşmenin (tüm bunlardan ötürü) refleksif⁸ hale geldiğini iddia ediyor. Bunu vurgularken de ‘modernleşmenin artık kendi kendisini sorun ettiğini söyleyerek’ ifade ediyor. Çünkü ona göre, teknolojik risklerin siyasal ve bilimsel idaresi (yönetimi, kaçınma, gizlenme vb.) çok önemli hale gelmiştir. Çünkü “riskler büyüdükçe güvence vaadi de büyüyor” (Beck, 2011; 22).

“Refleksif modernleşme kavramından kast edilen; (empirik-analitik anlamda) düşünüm değil, toplumun kendi kendisiyle karşı karşıya gelmesidir: Sanayi toplumundan Risk Toplumuna geçiş, kendi başına buyruk hale gelmiş modernleşme dinamiği içinde gizil ‘yan etki’ kalıpları çerçevesinde istem dışı, görünmeksizin, zoraki bir biçimde gerçekleşir... Sanayi toplumunun temellerini sarsan, ortadan kaldıran, değiştiren, öz-tehditleri üreten, toplumda ve gizil olarak bu süreçlerin ta kendileridir... Sanayi toplumundan Risk Toplumuna, kendi başına buyruk hale gelmiş, istem dışı ve görünmeksizin gerçekleşen, başka bir deyişle, bir refleks biçimde gerçekleşen geçiş... ‘düşünümsel (refleksif) modernleşme’ kavramı, sanayi toplumu siteminin dahilinde, bu sistemin içinde kurumsallaşmış ölçütlerle (gereğince) işlenip hazmedilemeyen, Risk Toplumuna özgü sorunlarla karşı karşıya gelmek anlamına gelir” (Beck, 2005; 34-35).

Artık refleksif hale gelen modernleşmenin temel sorunsalı ‘yoksullukla mücadele değil’. Uzunca süredir kenarda ya da karanlıkta kalan meseleler artık asıl sorunlar haline geldiler. Hatta daha öncesinde göze, kulağa ya da burna erişmeyen sorunlar giderek çözülmesi gereken asıl sorunlar haline geldiler (Beck, 2005). Bu yönüyle “artık sadece kıtlık toplumlarına özgü paylaşım kavgalarını yaşamıyoruz” (Beck, 2011; 24). Fiziki, kimsasal, hijyenik vb. şekilde ifade edilen sorunlarla savaşıyoruz. ‘Aşırı üretimin’ karşımıza çıkardığı, sınırlarının nerede bittiğini tam olarak bilemediğimiz, küresel ölçekteki risklerle karşı

⁸ Kavram için kitabın Türkçe çevirisinde dönüşlü ya da düşünümsel gibi karşılamalar kullanılsa da alıntılardaki yazarın parantez içi vurguları kendisine ait olduğu için olduğu gibi verilecektir. Fakat bizler her iki kelimenin de mevcut kavramı karşılamadığı gerekçesiyle ‘refleksif’ şeklinde kullanımına özen göstereceğiz. Ayrıca yazarın ‘düşünümsel’ ya da ‘dönüşlü’ şeklindeki kullanımlarını da alıntı içinde olsa bile parantez içinde ‘refleksif’ şeklinde belirterek kullanacağız.

karşıyayız. Ortaçağın göze ve burna ilişen riskleriyle karşılaştırılmayacak ölçekte riskler bunlar (Beck 2011; 22-25). “Bunlar modernleşmenin riskleridir. Üstelik, endüstriyel ilerleme mekânizmasının toptan ürünleri ve bu mekânizmanın gelişmeye devam etmesiyle sistematik olarak daha vahim hale geliyorlar... Eski tehlikelere nazaran (bu) riskler, modernleşmenin tehdit edici kuvvetiyle ve şüpheyi küreselleştirmesiyle bağdaştırılabilecek sonuçlardır” (Beck, 2011; 25).Artık tehditlerimiz daha küresel daha duyularımıza kapalı ve artık sınırlarını net olarak ifade edemeyeceğimiz ölçekte. Hatta ona ortaya koyduğu risklere dayalı olarak ‘her yerde’ ve klasik mücadele zeminini (örneğin ulus-devlet sınırlarını) aşan ölçeklerde demek de mümkün. Bu yönüyle yeni risk haritasının ürettiği güvensizliklerin sınıfını, sınırını vb. netleştirici kriterlerini ortaya koymak çok zor. Bu yönüyle de artık onlar Beck’e göre alabildiğine demokratik ve alabildiğine her yerdedir (Beck, 2008; 2011). “Kamuoyunu endişelendiren ekoloji ve ileri-teknoloji risklerinin yeni bir niteliği var. Yarattıkları etkiler bakımından doğdukları yerde -sanayi tesisinde- kalmıyorlar. Doğaları gereği, gezegendeki her türlü yaşam forumunu tehlikeye atıyorlar. Normatif hesaplama zeminini -kaza, sigorta, tıbbi önlemler vb. kavramlar- bu modern tehditlerin en temel boyutlarına ters düşüyor. Örneğin nükleer enerji santralleri özel teşebbüse sigortalanamıyor. Nükleer kazalar artık sadece kaza değil (‘kaza’ kelimesinin sınırlı anlamını düşünerek). Bu kazaların etkileri nesiller boyu sürüyor. Kazanın meydana geldiği yerde ve zamanda yaşamayan, yıllar sonra ve uzak yerlerde doğanlar bile kazadan etkileniyorlar... Çok gelişkin nükleer ve kimyasal üretici güçlerin tehlikeleri, bu noktaya kadar düşüncelerimize ve eylemlerimize hâkim olan mekân ve zaman, çalışma ve istirahat, fabrika ve ulus-devlet gibi temelleri ve kategorileri, hatta kıtalar arasındaki sınırları geçersizleştiriyor. Başka bir şekilde ifade edersek, risk toplumunda, bilinmeyen ve kasıtsız (öngörülemez/kastedilmeyen) sonuçlar tarih ve toplumun baskın gücü haline geldi” (Beck, 2011; 26-27).

Beck, geç modern evreye dair olan risklerin kişisel sına ya da algı kapasitemizin dışına çıkan gerçeklikler olduğunu söyler. Bu açıdan risk; görülmesi mümkün olmayan, bilgiye dayalı gerçeklikler haline gelmektedir. Riskin evrensel olması kadar; “kestirilemez ve ön görülemez” (Beck, 2011; 35) (yan etkileri vb.) olduğunu vurgulayarak, artık sınılanması mümkün olmayan tehditler haline

geldiğini ifade etmektedir.⁹ Ona göre riskler emniyet ve güvenin yitirilmesidir. Onlara sadece inanılabilir ve tecrübe edilmeleri mümkün değildir. Hatta ona göre riskler, ütopyaların nesnel olarak değişmiş negatif imgeleridir ve yaşadığımız algılara dayalı korkularımızın nedeni de budur (Beck, 2011; 35-36). Kendisini sadece meydana gelmiş olaylar üzerinden kurmaz. Yıkıcı ve potansiyel sonuçları açısından geleceğe dair geniş bir zaman dilimini de içine alır. Hatta riskler çoğu zaman geleceğe dair belirlemelerdir. Risk bu yönüyle, ‘önlenmesi gereken bir gelecektir’. Riskin sahip olduğu sosyal güç, gelecekteki öngörülen tehlikelerden kaynaklanmaktadır. Bu yönüyle Beck, risk bilincinin merkezini bugünde değil, gelecekte olduğunu ifade eder. Risk toplumunda geçmiş, geleceği belirleme gücünden yoksundur. Çünkü bugünün yerini gelecek almıştır (beck, 2011; 43-46). Gelecek (yani var olmayan); hayali ve kurgulanmış bir şey olarak mevcut davranışın nedeni haline gelir. Bizler risk toplumundaki failer olarak geleceğin krizlerini önlemek için bugünden harekete geçmek zorundayız. Artık başedebileceğimiz her türlü sorun (işsizlik, çevre, iklim vb.) ‘tehdit eden sorunlardır’ ve bugünkü hayatımızı ve de hayata karşı tavrımızı derinden etkiliyorlar.

“Riskler, potansiyel unsurları bakımından esasen geleceğe dair bir bileşeni ifade ederler. Bu durum, kısmen hali hazırda sonuçları bilinebilir olan zararların geleceğe aktarılmasına, kısmen de genel bir güven kaybına ya da ihtimal dahilindeki ‘risk çoğaltıcılara’ dayanır. Demek ki riskler tabiatları gereği öngörüyle, henüz meydana gelmemiş olan ancak tehdit eden tahribatlarla alakalıdır... Bu açıdan riskler, önlenmesi gereken bir geleceğe de işaret ediyor... Risk argümanının asıl sosyal itici gücü, geleceğin ön görülen tehlikelerinde yatmaktadır... Risk bilincinin merkezi bugünde değil, bilakis gelecekte yatıyor... Bugünün yerini (ise) gelecek alır” (Beck, 2011; 44-45).

Risklerin paylaşımı zenginliklerin/refahın paylaşımı gibi değildir. Sonuç ne görüldüğü ne de istendiği için meşrudur. Onun kabulü bilimsel anlamdaki kabulüne bağlıdır. Bu açıdan riskin nitelik, model ve araçları servetinkinden farklı bir işleyişe sahiptir. Servetin bölüşümüyle örtüşen yönü ise onun da sınıfsal bir

⁹ Kentsel tecrübe/sınamalara açık olmayan ‘yeni orta sınıf’ yaşamı da bu bağlamıyla kontrol edemedikleri karşısında kaçıışı, yalıtılmayı ve de temassızlığı öne çekmektedir ve bir yaşam formuna dönüştürmektedir.

bölüşüm olmasıdır (Beck, 2008; 2011). Fakat bu bölüşüm servetin bölüşümünün tersi yönde gerçekleşir: Servet tepede, risk ise dipte birikir. Yoksulların güvenlik düzeylerinin daha az olması sakınılması gereken risklere onları daha açık hale getirir. Daha üst sınıflarda ise risk karşısında güvenlik duvarı inşa edebilir ve riske karşı muafiyet satın alınabilir.¹⁰ Fakat bu korunma çabasının niteliği ise çoğunlukla ‘kaçınma çabası’ şeklinde ifade edilmektedir. Var olan çaba ise ekonomik, eğitimsel ve sosyal statüye dayalı olarak şekillenen bir durumdur. Beck, bu açıdan eskinin sınıfsal eşitsizlik düzeninin yeni süreçte risk ekseninde kendini yeniden kurduğunu dile getiriyor.¹¹

“Sınıflı toplum ile risk toplumu arasında çok geniş örtüşme alanları vardır. Risk bölüşümünün tarihi, tıpkı servet gibi risklerin de sınıfsal modellere sadık kaldığını gösterir ama bu sefer tersten: Servet tepede birikir, risklerse dipte. O bakımdan riskler sınıflı toplumu ortadan kaldırmaz, aksine güçlendirir. Yoksulluk, güvenlikten yoksun olmayı ve sakınılması elzem olan risk bolluğunu kendisine çeker. Buna karşılık (gelir, güç ya da eğitim bakımından) zenginler, risk karşısında güvenlik ve risk muafiyetini satın alabilirler... Gereken uzun vadeli finansal esnekliğe sahip olanlar, ikamet yeri veya konut tasarımı seçimi sayesinde (ya da ikinci bir ev sahibi olarak, tatillere çıkarak vb.) risklerden sakınmaya çalışabilirler... Yeteri kadar dolu cüzdan, insanı ‘köy tavuğu’ yumurtası ve ‘hormonsuz maruldan’ salata yapma konumuna ulaştırır... Yemek pişirmek ve yemek yemek giderek örtük bir gıda kimyagerliğine, zararlı etkileri en aza çekmeyi amaçlayan bir tür zehir mutfağına dönüşür” (Beck, 2011; 47-48).

Beck, ayrıca kaçınma olasılıkları ve imkânları vurgusuna dayalı olarak, geç modern dönemin risklerden kaçınabilme halinin bir yere kadar geçerli ve işe yarar olduğunu söyler. Çünkü Beck; “yoksulluk hiyerarşiliktir, kirli hava tabakası

¹⁰ Nitekim ‘güvenlikli siteler’ de olası risklerden kaçış adına satın alınmış yaşamlardır. Bauman’ın ‘yabancıların korkutuculuğundan kaçabilmek adına para vererek alınmış yaşamlar’ (Bauman, 2012d) demesi gibi.

¹¹ Beck’in vurguladığı riskten kaçış noktasındaki örneklemeler içerisinde ‘güvenlikli sitelere’ dair bir bağlamı da taşımaktadır. Bu açıdan güvenlikli siteler, Beck’in bahsettiği tarzda potansiyeli olan kitlelerin riskten kaçış ya da korunma bağlamındaki çözüm çabalarının ürünüdür. Onların bu noktada refleksif olan hallerinin yaşanılan ya da yaşanma ihtimali olan sorunlara karşılık hayati yeniden kurma çabalarının ürünü olmaktadır.

demokratiktir” (Beck, 2011; 49) diyerek risklerin refahın bölüşümüne dayalı olarak şekillenen toplumlardan var olan en büyük farkını ortaya koyar. Bu açıdan söz konusu yeni ayrışma şekilleri göreceli bir içeriğe sahiptir. Hatta nesnel açıdan risklerin, eşitleyici bir etkisinin olduğunu söylemek de mümkündür. Ona göre ‘risk toplumlari’ tam bir sınıflı toplum değildir. Doğal olarak çatışma da klasik anlamda bir sınıf çatışmasına dönüşmüyor. Çünkü bu tarz toplumlarda riskin nerede üretildiğinin önemi yok. Fakat tehlike her yerde kendini hissettiriyor. Gerçek anlamda bir sakinmanın mümkün olmadığı bu toplumlarda yaşanan şeyin adı olsa olsa “risklerin demokrasisi”dir. “Bu riskler, küreselleşmeye içkin bir eğilime sahiptir. Tehlikelerin evrenselleşmesi, nerede üretildiğinden bağımsız olarak sanayi üretimine eşlik ediyor: Besin zincirleri, pratik olarak yeryüzündeki herkesi herkese bağlıyor ve sınırların altından sızıyor... (Bu açıdan) zenginler ve iktidar sahipleri bile riskler karşısında emniyette olamaz” (Beck, 2011; 49-50). Ayrıca riski herhangi bir etnisite, ulus-devlet ya da ulusal sınırlar ekseninde de açıklayabilmek mümkün olmuyor. Böylesi referanslar, yaşanan riskler karşısında giderek geçersizleşiyor. Riske maruz kalma tüm farklılıkları ortadan kaldırır. Yeni riskler karşısında -örneğin nükleer bir mücadele için- farklı sınıflardan, partilerden, meslekten, yaştan insanın rahatça bir araya gelebilmesi son derece doğaldır (Beck, 2005; 2008; 2011).

Beck’in ‘riskten kaçınma’ bağlamında söylediklerinin önemli bir niteliğini de kentlerimizin yeni mekânsal ortamlarında ve piyasanın kentsel mekân sunumlarında sıklıkla görür olduk. Bu yönüyle de artık ‘güvenlikli siteler’ bağlamındaki yaşamlar da riskten kaçınmanın kalıcı bir hayat stratejisine dönüştüğü bir durumu ortaya koymaktadır. Risk her yere ilişkin kontrolü zor korkular giderek kaçınılması daha zor şeyler haline geldiler. Bu açıdan risk her ne kadar dipte birikse de ondan kaçışa dair stratejiler ise tepede birikmektedir ve yeni hayat tarzları ya da hayat formasyonları ve mekânları da buna göre şekillenmektedir. Yeni orta sınıfın dinamikleri de bilginin belirleyici olduğu yeni dönemin riskleri karşısında ‘gelecek kurgusu’, hayatlarında giderek çok daha önemli hale gelen kitlelerdir. Ortaya çıkan yeni orta sınıfın dinamiklerinde bugünün merkezi geleceğe ait hale gelince geleceği kontrol çabası da riske ilişkin daimi bir hayat stratejisini zorunlu kılıyor. Bu koşullardaki hayatın önemli bir parametresi de riskten -ya da olası risklerden- kaçabilmek bağlamında şekilleniyor. Nihayetinde de riskten kaçabilmek önemli bir konu haline geldikçe, kaçışa ilişkin risk endüstrisinin bir parçası olarak ‘güvenlikli siteler’ yeni hayat

tarzlarının beklentilerini karşılamak bağlamında sunumlar olmaktadır. Bu açıdan ‘güvenlikli siteler’ -Beck’inkuramı/yaklaşımı bağlamında düşünülünce- ‘risk ve belirsizlikleri kontrol’ açısından önemli bir araç niteliğinde olmaktadır.

2.4. Geç Modern Dönemde Bir Hayat Tarzı Olarak Radikal Kuşku ve Belirsizlikler

Beck’in ‘başka bir modernleşme’ bağlamından tartıştığı noktaları Giddens da ‘geç modern evre’ şeklinde tartışarak farklı bir noktaya taşımaktadır. Giddens risk, belirsizlik ve güven bağlamında tartıştığı sorunlar yığınına irdelerken çok önemli bir modernizm tahlili yapmaktadır. Ona göre modernleşme; kökleri on yedinci yüzyıla kadar giden, Avrupa’da başlayıp sonra bütün dünyayı etkisi altına alan ‘toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimidir’ (Giddens, 2004; 2010). Fakat Giddens, yaptığı saptamalarda da ısrarla ‘modernin doğasının’ henüz yeterince anlaşılmadığının vurgusunu yapar ve bu açıdan da henüz yeterince anlaşılamayan ‘modernliğin doğasına’ yeniden bakmamız gerektiğini vurgulanmaktadır (Giddens, 2013). Ancak bu tarz irdelemelerle birlikte onun; ‘gelenek aşındırıcı’, ‘kişisellikleri belirleyici’ ve ‘gündelik hayata olan etkilerinin’ ne düzeyde olduğu anlaşılabilir. Çünkü Giddens, modernizmin en büyük etkisinin ‘gündelik olanı dikey kesen, yaşam tarzları üzerinde dönüştürücü etkisi olan’ bir gerçeklik olarak ele almaktadır.

“Modern kurumlar önceki tüm toplumsal düzen biçimlerinden dinamikleri, geleneksel alışkanlıklar ve adetleri aşındırma dereceleri ve küresel düzeydeki etkileri bakımından ayrılır. Ancak bunlar sadece kapsamlı dönüşümler değildir: Modern gündelik toplumsal hayatın doğasını kökten değiştirir ve yaşantılarımızın en kişisel yanlarını bile etkiler. Moderniteyi kurumsal düzeyde anlamamız gerekir; fakat modern kurumların yol açtığı köklü dönüşümlerin doğrudan bireysel hayatla ve bu yüzden benlikle iç içe geçtiği unutulmamalıdır” (Giddens, 2013; 11).

Bu yönüyle de Giddens ‘gelenek ötesi toplumlar’ olarak ifade ettiği modern toplumların, gelenekselin sunduğu belirlenmişlikleri de aşındırdığı

yönüyle ele almaktadır.¹² Ona göre, gelenek ötesi toplumlar ‘alışkanlıkların kesinliğinin’ yerine ‘rasyonel bilginin kesinliğini’ geçiren ve bu bakımdan da kabul edilmişlik ve rutinlerin yerine ‘eleştirel akılı’ yerleştiren ‘radikal kuşku ilksinin’ kurumsallaştığı yaşamlar olarak ifade etmektedir. Bu koşullarda sonuçta ‘refleksivetenin’ bir hayat tarzına dönüştüğü; gündelik olanın yeniden kurgulandığı, zaman ve mekânın yeniden organize edildiği, benliğin sunumunun yeni bir forma kavuştuğu ve ‘yerinden çıkarıcı mekânizmaların’ eskiye dair olan her şeyi farklı bir boyuta taşıdığı ‘radikal bir moderniteyi’ hayatımızın merkezine yerleştirdi (Giddens, 2010a; 12-14).

“Modern toplumsal hayatı, kurumsal reflexivitesinin yanı sıra, yerinden-çıkarıcı mekânizmaların genişlemesine eşlik eden kapsamlı zamansal ve mekânsal yeniden-organizasyon süreçleri karakterize eder. Toplumsal ilişkileri yerel mekânlardan koparan bu yerinden-çıkarıcı mekânizmalar... Zaman ve mekânın yeniden organizasyonu(yla birlikte)... modernitenin önceki yerleşik kurumsal özelliklerini radikalleştirir ve küreselleştirir; bu özellikler de ayrıca gündelik toplumsal hayatın içeriğini ve doğasını kökten dönüştürür” (Giddens, 2010a; 13).

Giddens’in ‘geç modern evre’ olarak adlandırdığı bu dönemin, bizlerin hayatına olan en büyük etkisinin ‘eleştirel akılı ve felsefi kuşkuyu’ gündelik hayatımızın bir parçası haline getirdiği noktasında görür (Giddens, 2004; 2010b). Bu yönüyle bilimsel bir yöntem olarak kuşkunun sadece bilimin sınırları içinde kalmayarak, gündelik hayata dair stratejilerimizin temel kriteri haline geldiğini vurgular. Onun ‘radikal kuşku’ adını verdiği bu gerçeklik, gündelik hayatın en kılcal rutinlerinde bile işletilmek zorunda olan bir yöntem olarak görülmektedir (Giddens, 2010a). Sonuçta da refleksivite, gündelik hayatın her yerinde işletilmesinin zorunluluk haline geldiği bir realiteye dönüşür. Hayat artık seçenek ve olasılıkların belirlediği bir hayattır. Fakat Giddens, böylesi bir hayatın ‘gelenekselliğin kesinliklerinden’ büyük bir farkı olduğunu, onun da belirsizliklere dayalı bir hayatı öne çıkardığını söylemektedir. Çoğul seçimlere (olasılıklara) bağlı hayatlar belirsizlikleri merkeze alır. Bu tarz bir hayatın da ana eksenini hiç şüphesiz ki ‘risk ve güven’ kavramları ekseninde akacaktır. Nihayetinde ‘geç (late)

¹² Bizler de Giddens’in bu kavramlaştırmasından hareketle ‘geleneksel modern kentin aşınması’ bağlamında ‘gelenek ötesi birliktelikler’ olarak güvenilirli siteleri sıklıkla analiz edeceğiz ve bu yönde kavramlaştırmalar dabolunacağız.

modern' evre, akli merkeze koymaya çalışırken, gündelik hayatı belirsizliklerin şekillendirdiği bir noktaya taşımıştır (Giddens, 2004; 2010a).

“Modernite gelenek-ötesi, ancak gelenek ve alışkanlığın sağladığı kesinliklerin yerini rasyonel bilginin kesinliğinin almadığı bir düzendir. Modern eleştirel aklın yaygın bir özelliği olan kuşku felsefi bilinç kadar gündelik hayata da nüfuz eder ve çağdaş toplumsal dünyanın genel var oluşsal bir boyutunu oluşturur. Modern radikal kuşku ilkesini kurumsallaştırır ve ısrarla tüm bilginin hipotezler biçimini alacağını vurgular... ‘Üst’ veya ‘geç’ modernite(de)... benlik, içinde yer aldığı daha genel kurumsal bağlar gibi, refleksif olarak üretilir. Ancak bu refleksif üretim şaşırtıcı çeşitlilikte seçenek ve olasılık ortasında gerçekleştirilmek zorundadır” (Giddens, 2010a; 13).

Giddens, modernitenin en büyük özelliklerinden birinin, onun sahip olduğu ‘süreksizliği’nde görür. Çünkü değişim hızı o kadar yüksek düzeydeki istikrara dair parametreler bulmak çok zordur. Hatta ona göre modernitenin bu özelliği onu geleneksel toplumlardan ayıran en büyük özelliğidir. Bu da onun tüm ilişki sistemlerinin kodlarına derinlemesine etki ederek sosyal yapıyı etkilemektedir. “Süreksizlik, modern kurumların doğasının özünü ilgilidir. Ulus-devletin siyasal sistemi, üretimin cansız güç kaynaklarına büyük ölçüde bağımlı olması ya da ürünlerin ve ücretli emeğin tam anlamıyla metalaştırılması gibi bazı modern toplumsal biçimler önceki tarihsel dönemlerde hiç görülmemektedir” (Giddens, 2004; 16). “Modern kurumlar farklı temel hususlarda modern çağ öncesi bütün kültürler ve hayat tarzlarıyla ‘süreksizlik’ içindedir. Modern çağ öncekilerden ayıran en belirgin özelliklerden biri aşırı dinamizmidir. Modern dünya ‘kontrolümüzden çıkmış bir dünya’dır. Toplumsal değişim hızı önceki sistemlerdekinden daha yüksek olmakla kalmayıp, daha önceki toplumsal pratikler ve davranış biçimlerini etkileme derecesi ve kapsamlılığı da yüksektir” (Giddens, 2010a; 30).

‘Radikal kuşku’ya dayalı gündelik hayat örüntülerinin üzerine inşa edilen ‘belirsizlikler’ bir hayat tarzı haline gelince, ‘süreksizlikler’ doğal olarak tüm yükü bireylerin omuzlarına bırakmaktadır (Giddens, 2010a). ‘Gelenek ötesi’ olan ‘late modern’ toplum istikrarı gündelik hayatın zemininden alınca ‘refleksif yaşam’ artık her yerde karşımıza çıkıyor. Sonuç ise ‘güvensizliklerimizin’ gündelik

olanların üzerine çöktüğü koşulları bir hayat tarzı haline getirmesi oldu. Çünkü artık ‘kuşku’ salt bir bilimsel yöntem değil, ‘bir hayat tarzı’ haline geldi. Şüphesiz kuşku her yere sirayet edince de ‘risk kültürünün’ inşası da kaçınılmaz bir son oluyor.¹³ Bu bakımdan Giddens, güvenin; en sıradan alanlarda bile aranan bir ‘koruyucu koza’ olduğunu ve bireyleri de bu hesaplarla gündelik olanı kurmaya zorlandığını iddia ediyor. Ona göre ‘late modern evre’, ‘bir risk kültürüdür’ ve riskin belirlenmesine dair çabalarda artık gündelik hayatımızın en temel rutinlerinden birisi haline geldi (Giddens, 2004; 2010b; 2013).

“Belirsizlik ve çoğul seçim koşullarında güven ve risk kavramları özel bir yere sahiptir... Güven, genel tezahürleri içinde, erken dönem varlıksal güvenlik duygusunun oluşumuyla doğrudan bağlantılıdır... Güven, gündelik hayatın en sıradan etkinliklerinin bile içerebileceği muhtemel tehditler veya tehlikelere karşı koruyucu perde oluşturan bir tür ‘aşı’ sağlar. Güven, bu anlamda, benliği gündelik hayatın gerçekleri karşısında gözeten ‘koruyucu koza’ için çok önemlidir” (Giddens, 2013; 13-14).

Modern evrenin, ‘risk kültürüne’ dair önemli bileşenlerinin olduğu konusu bir kesinlik olarak gün yüzündedir. Ama burada Giddens tarafından altı çizilen nokta; ‘bir risk kültürünün’ varlığı, onun gerçekte de riskli olduğu anlamına gelmez. Burada temel vurgu bir hayat tarzına dönüşmesi ve ‘koruyucu koza’ işlevi görmesine bağlı olarak her yerde işletiliyor olmasıdır. Fakat pek çok noktada var olan gerçekliğe odaklandığımızda ise hiç olmadığı kadar da güvenli bir dünya ile karşı karşıyayız. Bunun aksi yöndeki algının kaynağında ise hem sokaktaki bireylerin hem de uzmanların toplumsal dünyayı kurma biçimlerinin olduğunu söylemektedir. “Modernite bir risk kültürüdür... Gelişmiş toplumlardaki çoğu insan için toplumsal hayat riskli değildir. Risk kavramı daha ziyade hem sokaktaki insanların hem de teknik uzmanların toplumsal dünyayı düzenleme biçimleri açısından büyük önem kazanır. Modernite koşullarında ‘gelecek’ bilgi ortamlarının refleksif organizasyonuna sürekli dahil olur” (Giddens, 2010a; 14). Bu durum da bize gösteriyor ki modernite, bir hayat tarzı haline gelince (Giddens, 2004; 2010a), yenilenen koşullar bağlamında pek çok güvenlik ve riski azaltıcı faktör sunmasına rağmen, hayatımıza pek çok noktada yeni risk parametreleri de dahil etmiştir. Bireyselliklerimize dair hayatımızı yeniden kurmatarzımız dâhil

¹³ Bizim için güvenli siteleri meşruiyetini izah eden önemli noktalardan birisi olacaktır.

olmak üzere hem yüksek ölçekli hem de daha öncesinde karşılaşmadığımız realiteleri artık bir risk göstergesi olarak hayatımıza dahil etmiştir. Öyle ki bu durumu ‘kendi hayatımızı baştan kurmayı’ gerektirecek kadar öteye taşımıştır.

“Modernite bir yandan belirli alanlar ve hayat tarzlarının genel riskliliğini azaltırken, öte yandan önceki çağlarda büyük ölçüde veya kesinlikle bilinmeyen yeni risk parametrelerini devreye sokar. Bu risk parametreleri... yüksek etkili riskler içerir. Üst modern çağ (geç modern evre)... dehşet verici olaylarla doludur” (Giddens, 2010a; 14-15).

Bizim bugün karşı karşıya kaldığımız en önemli sorunlardan birisi olarak “kişinin hayatını baştan kurması (önemli) riskler içerir, zira o çeşitli muhtemel olasılıklarla (her defasında yeniden) yüzleşmek demektir. Bireyin gerektiğinde geçmişten belirli ölçüde kopmaya hazır olması ve basitçe yerleşik alışkanlıklarla sürdürülemeyecek yeni eylem akışları üzerinde düşünmesi gerekir. Yerleşik örüntülere sıkıca sınırlanarak sağlanan güvenlik kırılgandır ve bir noktada çatlayacaktır. Bu tutum geleceğe hakim olmaktan ziyade gelecekte korkunun işaretidir... Gelecekte korkan insanlar (ise güvenlik adına) -para, mülkiyet, sağlık sigortası, kişisel ilişkiler, evlilik sözleşmeleri aracılığıyla- kendi geleceklerini ‘emniyete alma’ya çalışırlar”¹⁴ (Giddens, 2010a; 101).

Giddens, ‘istikrarsızlık ya da belirsizliğin’ artık sıradan durumlar haline geldiğini vurguluyor. Hatta öyle ki belirsizlik, bir hayat tarzı ama bireylerin çoğu zaman yalnız başına mücadele etmek zorunda kaldıkları bir durum haline geldi. Bu açıdan artık öngörülemeyen durumlar tanrının ya da doğanın mümkün kıldığı şeyler niteliğinde değil. Bilakis her defasında bizlerin eylemlerinin sonucu olan şeyler olarak karşımıza dikilmektedir. Artık “kıyamet (dahi) bir kavram ya da ruhani bir hesap değil, toplumumuz ekonomisinde pek yakında yaşanacak bir ihtimal” (Giddens, 2013; 329) niteliğindedir. “Bu kavram (güven), öngörülmeleyen sonuçların, doğanın gizli anlamlarını ya da Tanrı’nın kutsal amaçlarını göstermesinden çok, bizim kendi etkinliklerimizin ya da kararlarımızın sonucu olabileceği anlayışından kaynaklanmıştır. Risk, büyük ölçüde, daha önceleri fortuna (alinyazısı ya da kader) olarak düşünülen şeyin yerine geçer ve böylece, kozmolojilerden ayrılmış olur” (Giddens, 2004; 36-37). Bu bakımdan “modern

¹⁴ Güvenlikli site örneklerinde olduğu gibi.

koşullarda güvenin var olduğu bağlamlar... Tanrısal bir etki tarafından değil, toplumsal olarak yaratıldığı” (Giddens, 2004; 40) kabulü artık yaygın bir gerçeklik niteliğindedir.

Tüm bunlara dayalı olarak Giddens, geç modern evrede, kuşkunun bir bilimsel yöntem olmaktan çıkmasıyla birlikte gündelik hayatı dizayn etme kapasitesi kazandığını dile getiriyor. Ona göre artık bizler radikal kuşku çağında yaşıyoruz ve geleneklerin vaat ettiği istikrarını yitirdiği şekillerde hayatı kuruyoruz. Hayatın hiç olmadığı kadar istikrarsız hale gelişinin verdiği güvensizlik, bireylerin refleksif yaşam koşullarının da nedeni olmaktadır. Tanrının yükünün hafiflediği bu dünyada sorumluluk tamamen bireylerin omuzlarına indi. Belirsizlik ve süreksizlik bir sıradan yaşam formuna dönüşünce yerleşik alışkanlıklarla hayat sürdürülemez oldu. Günümüz insanların refleksif halinin en büyük nedeni de istikrarını yitirmiş bu yaşam şekli oluşturmaktadır. Fakat geleceği kurmak ya da kontrol edebilmek tamamen bireysel bir olay haline gelince günümüz bireylerinin en büyük korkusunu da geleceğin kendisi oluşturmaya başladı. Bu nedenle ki gelecekte korkan insanlar; para, mülkiyet, evlilik sözleşmesi ve sağlık sigortaları aracılığıyla hayatı/geleceği kontrol altına almaya çalışıyor. Geç modern dönem bireyinin bu refleksif halinden kaynaklı yeni tarz korkular ‘gelenek ötesi yaşamların’ bir ürünü olmaktadır.

Hayat kalıcı anlatılar sunmayınca güven de en büyük sorunlardan birisi haline gelmektedir olmaktadır. Bu açıdan ‘gelenek ötesi toplumların’ refleksif bireyleri kuşkuyu bir gündelik hayat tarzı haline getirince istikrar araçları da -ya da istikrar tesisi olduğu düşünülen araçlar da- onun kişisel çözümlerinin bir parçası haline geldi. Bu nedenle ‘gelenek ötesi toplumlarda’ ‘geleneksel modern kent’ ya da ‘geleneksel mahalle’ gibi istikrar vaat eden bütün geleneksellikler de bir sorun haline gelmeye başladı. Artık radikal kuşku, belirsizlikleri hayatın merkezine çekince bu belirsizliklere karşı bireysel düzeyde direnen insanlar da çözümü kendi kişisel kapasitelerinin ürünü olan ‘güvenlikli siteler’ gibi çeşitli çözümlerde bulmaktadır. Giddens bağlamında ifade edersek; ‘radikal kuşku çağında’, ‘gelenek ötesi koşullar’ hayatı şekillendirince bireylerin kişisel çözümlerinin sonucu olarak bir istikrar adacığı niteliğindeki ‘güvenlikli siteler’, refleksif koşullardaki bireyler adına bir çözüm aracı -hayatı istikrar bağlamında kurabilmek için- olmaktadır. Sonuç olarak; güvensiz dünyanın güvensiz kentindeki tüm istikrarsızlıklar adına ‘güvenlikli siteler’ bir kişisel istikrar çözümüne dönüşerek belirsizlikleri kontrol etmesi beklenen çözüm aracı niteliğinde olmaktadır. Bu açıdan ‘güvenlikli siteleri’

incelerken Giddens bağlamındaki analizleri de önemli saptamalara açık hale gelmektedir.

2.5. Bir Kültür Haline Gelen Korku

Furedi, içinde bulunduğumuz koşullarda ortaya çıkan döneme dair ‘korku kültürü’ tabirini kullanıyor (Furedi, 2001). Ona göre korkuya dair algılarımız, ‘yüksek ölçekli’ olanlardan ziyade gündelik olanları daha da dikkate alır hale geldi (Furedi, 2001; 2005; 2006). Gündelik olanın sıradanlığına dair var olan abartılı risk ve korkuya dair algı, var olanı bizler için haddinden de fazla tehlikeli hale getiriyor. Bu açıdan ona göre korkunun temel faktörü bizlerin onu nasıl algıladığıyla ilgili (Furedi, 2001; 2006). Çünkü korku bir kere zihinlere hâkim hale gelince, dünyada ki zorluklar haddinden fazla abartılır hale geliyor. Hal böyle olunca da var olan çözüm yolları da giderek görmezden geliniyor ve karamsarlıklar kalıcı bir ‘korku kültürü’ inşa ediyor (Furedi, 2001; 2006). Son dönemde, tüm sıradanlıklarımıza dair var olan risk ve korku analizi hayatı baş edilmesi çok zor olan bir kerteğe taşıyor (Furedi, 2013). Aşkın riski, cinselliğin riski, dijitalin riski, kıyamet riski vb. diye saymaya başladığımızda bunun nerede biteceğini bilemiyoruz. Ama bildiğimiz bir şey var ki o da ‘risk altındayız’ ve alabildiğine karamsarız.

“Korku zihinlere hâkim hale gelince, dünyadaki sorunlar ve zorluklar abartılıyor ve olası çözüm yolları göz ardı ediliyor. Korku ve panik kendi kendini haklı çıkarıyor... Uzun süreli hastalığı olduğunu düşünen insanlardaki artış... dünyayı tehlikeli bir yer olarak algılamaktan doğan kaygıları yansıttığı ortadadır... Yaşayan herkes (artık) hastadır. Günümüzün korku kültürü kişinin kendisini işte böylesine depresif bir biçimde tarif etmesine çanak tutar” (Furedi, 2001; 13).

Artık hayatımızdaki her şey birer ölüm kalım meselesi. Kullanılan dil de bunu daha da kalıcı hale getiriyor. Hayatımızın en sıradan ilişkileri bile risk prizmasından geçiriliyor. Bu durumun en yıkıcı hali bu dilin artık her türlü insan ilişkisinde karşımıza çıkıyor olmasıdır (Furedi, 2013). Böylesi bir karamsarlığın dili kalıcı hale geldiğinde ister istemez sosyal çıktıları da oluyor. Hatta öyle ki her şeyin risk prizmasından geçirilerek, sorun çıkacağı beklentisinin oluşması ileride gerçekten sorunlara yol açarak kendi kendisini haklı çıkartıyor. Çünkü felaketin

dili her yere bulaşınca bir şekilde insanı vurması da mümkün oluyor. Bu başa çıkılmaz koşullar karşısında da en uygun (hatta karlı) olan şeyin ‘pasif yaşamlar’¹⁵ olduğu gerçeği en mantıklı durum olarak ortaya çıkıyor (Furedi, 2001). Hatta ihtiyathılık bizler için en mümkün koşullar haline gelerek kalıcı bir pasifliği ortaya çıkarıyor. Sonuçta da korku bir kültüre dönüşünce toplum da birbirine yabancılaşan bireylerin birlikteliği haline geliyor. Böylesi bir algının kültüre dönüşmesine dayalı olarak, insanların ve toplumların karşılaştığı sorunlarla mücadele etmesini engelleyen bir şüphe atmosferi yaratıyor (Furedi, 2001; 2006; 2013).

“Korku korkuyu besler ve pusuya yatmış bizi bekleyen tehlikelerle ilgili spekülasyonlar yapmamıza yol açar... (Artık) Biyolojik savaş tehdidi gibi büyük korkular haricinde, bunların on katı kadar da gündelik korkumuz mevcut... El sıkışma davranışı bile hastalık kapma korkusu ile ilişkilendirildiğine göre... giderek insan ilişkilerinin, özellikle de samimiyet içeren ilişkilerin, risk prizmasından değerlendirildiği bir ortam yaratılıyor... Korku kültürünün en rahatsız edici sonuçlarından biri insan ilişkilerinin risk çerçevesine oturtulması... (Sonuç) Korku kültürü insanları birbirine yabancılaştırıyor. Bu kültür, insanların toplumun karşı karşıya olduğu sorunlarla mücadele etmelerini engelleyen bir şüphe atmosferi yaratıyor... Pasif yaşam sağlığımıza, pasif sigara içiciliğinden bile daha fazla zarar veriyor belki de” (Furedi, 2001; 15-19).

Hayatımızın her boyutu artık ‘korku kültürünün’ etkisi altına girmiş durumda. Yıllardır normal olarak kabul ettiğimiz her şey artık birer risk faktörüne dönüştü. ‘Korku içindeki toplumun’ risk eksenli bu hayat algısı giderek her davranışı yönlendirir hale geldi. ‘Daha sağlıklı olmak’ adı altında en sıradan koşullarımız bile korkuyla kuşatılmış durumda. En basit yiyecek alışkanlıklarımız, ilişkilerimize ve hatta aile ilişkilerimize kadar her şey birer risk bağlamında açıklanır oldu (Furedi, 2001; 21-24). Bu açıdan gündelik alanın en temel değerinin ‘güvenlik’ olduğu yeni bir toplumsal koşulu yaşıyoruz. Kişisel güvenliğimizden kamusal ve özel mekânların dizaynına kadar her şey ‘güvenlik perspektifinin’ sınırlarına dahil edildi (Furedi, 2001; 2006).

¹⁵ Bu kavramı Sennett de (1999; 2010; 2011a) sıklıkla kullanıyor. Kentsel ilişkilerdeki ‘yalıtılmış yaşamlar’ olarak ifade edeceğimiz ‘pasiflikler’ -Sennett,’in ortaya koyduğu şekliyle- üzerinde sıklıkla duracağımız bir nokta olacak.

“Risk konusundaki yeni yaklaşımların sonucu olarak, uzun yıllardır banal ve sıradan olarak görülen faaliyetler bugün birer güvenlik meselesi haline geldi... Korku içindeki toplum, riskin kendisini ortadan kaldıramasa bile, riskli sandığı her şeyi mahkum eder... ‘güvenlik dini’ne uymayan herkes günümüzde ‘bizi riske atıyorsun’ suçlamasıyla karşılaşmıştır. Buna sadece sigara içenler veya araba kullananlar değil, davranışını onaylamadığımız herkes dahil” (Furedi, 2001; 22-24).

Artık hayatımız ‘güvenlik ve ihtiyatlılık’ ekseninde akan bir süreç haline döndü. Bu görüşü ortaya koyan pek çok uzmana göre, böylesi bir durumun ortaya çıkmasının asıl nedeni, risk kaygımızı besleyen bir ‘bilim ve teknoloji’ serüvenimizin olmasıdır. Fakat Furedi, bu kaygımızın artışının teknoloji ve bilimle alakalı bir boyutunun olmadığını söylüyor. Ya da başka bir ifadeyle tek kaynağının ‘bilim ve teknoloji’ olmadığını vurguluyor. Ona göre çevre ve teknoloji ‘risk bilincinin’ büründüğü biçimlerden yalnızca biri. Çünkü artık sosyal hayatımıza dair var olan tüm insani faaliyetlerimiz ‘riskten kaçınma’ şekline büründü (Furedi, 2001; 2006). Geçmişte durum böyle değildi. Geçmişte talihsizlik diye geçirilen pek çok şey artık büyük bir felaket oldu. Bu açıdan Furedi’nin vurgusuna göre ‘risk bilinci’; teknolojinin uygarlığı yok edeceği korkusundan çok, gündelik hayatın kendisiyle ilgili bir konu niteliğindedir (Furedi, 2001). Toplumda var olan bilinç düzeyiyle yakından alakalıdır ve düşünce şeklimizin ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Güvenlik ve ihtiyat dininin müritleri, risk kaygısının bilim ve teknoloji bilgimizin bir yan ürünü olduğunu iddia eder sık sık. Oysa olayları tarihsel bağlama oturtan bir perspektif, güvenlik ve risk kaygısında günümüzde yaşanan artışla teknoloji ve bilimdeki ilerleme arasında bir bağlantı bulunmadığını ortaya koyar. Kaldı ki, kaygı ve korku yaratan tek etken teknolojik ve bilimsel gelişme sonuçları değildir... Risk bilinci, teknolojinin uygarlığı yok edeceği korkusundan çok, gündelik hayatla ilgili gibi gözükmemektedir” (Furedi, 2001; 34).

‘Güvensizlik’ bağlamında sürekli olarak karşımıza çıkan durum, güçlü ve son derece muhafazakâr bir ihtiyat duygusuyla da yakından bağlantılıdır. Artık her yerde ‘önlem alma ilkesi’ şeklinde kendini gösteren yeni tür bir muhafazakârlıkla karşı karşıyayız (Furedi, 2001). ‘Önlem alma ilkesi’ndeki anormal artış bu tarz bir ihtiyatlılığın ne kadar körüklendiğinin ispatıdır. Fakat ‘önlem alma ilkesi’ bizim yaşadığımız kaygıların nedeninin sadece yaşadığımız riskler olmadığını ortaya koymakla kalmaz, kendi durumumuza bir çözüm bulma konusunda da şüpheli olduğumuzu gösterir (Furedi, 2001; 34-37 2006; 46-48). Hatta ‘önlem alma ilkesi’, sonucu önceden bilinmeyen hiçbir şeye dair riske girilmemesinin en doğru davranış olduğunu vurgular. Bu tavrın yaygınlaşmasına ve hatta kabul görmesine dayalı olarak da ‘bilimsel ve teknolojik çabaya’ karşı da engelleyici bir argümanın yükseldiğine şahit oluyoruz. Çünkü bilimsel tavrın sonuçlarına dair var olan belirsizlik, sorumluluğu kişilerin kendisine yükleyerek önünü kesiyor. Bu şekilde otomatik olarak ihtiyat kurumsallaşıyor ve sonuç olarak da sınırlama doktrini bizlere dayatılıyor. Artık yeni muhafazakârlıklarımızın en iyi ifadesi ihtiyatlarımızın muhafazakârlığıdır (Furedi, 2001). Fakat güvenlik yüceltildiği sürece de ‘insan potansiyeline’ dair önemli bir karamsarlığın yükseldiğine şahit oluyoruz. Bunu ortaya koyanların temel argümanı ‘sonucun kestirilemezliği’ oluyor. İnsanın çözüm üretebilen tarafı değil de sorun yaratan tarafı öne çıkartılıyor. Neticede Aydınlanmayla birlikte hayatımıza giren akla ve insani potansiyele güven üzerinden elde ettiğimiz kazanımların yeni tür bir muhafazakârlık karşısında yitirildiğine şahit olmaktayız.

“Önlem alma ilkesi... güvenlik sağlar ama bunun karşılığı beklentilerin azaltılması, büyümenin sınırlanması ve deney ve değişimin engellenmesidir... İçinde bulunduğumuz dönemin özellikle çarpıcı olan yönü güvensiz oluşu değil, bu durumun oldukça muhafazakar bir biçimde yaşanmasıdır... Güvenin yüceltilmesi aynı zamanda insanın potansiyeliyle ilgili son derece karamsar bir yaklaşımı yansıtmaktadır... Risk saplantısının nihai sonucu insanın çaresiz bir varlık olarak görülmesi ve insanın ilerleme potansiyelinin küçümsenmesidir... İnsanın yaşamla baş edemeyeceği şeklindeki bu varsayım risk yelpazesini daha da genişletir” (Furedi, 2001; 35-36).

Risk alma davranışına dair olarak, giderek kurbanı alkışlayan bir kültür toplumunda kanıksanır hale geldi. Bu koşullar da bize aktifliğin yerine pasifliği, cesaretin yerine de güvenliği dayatan bir ahlaki kıstas dayatır oldu. Fakat böylesi bir kültürel arka plan giderek, ‘belirsizlik ekseninde’ her defasında toplumun en zayıf olanlarının standardını kabul parametresi olarak ortaya koyuyor. Kurbanı ya da mağduru alkışlayan bu koşullar her defasında da ‘herkes risk altında herkes mağdur’ söylemiyle eleştirel duruşun bile önünü kapatmaktadır. Durum nihayetinde güvenliğin yüceltilmesi bağlamında, bilimin yıkıcı boyutu abartılmış oluyor. Güvenliğin böylesine kutsanması ve risk almanın lanetlenmesi gelecekte önemli sonuçlar ortaya koyacaktır.¹⁶ Riskten kaçınarak güvenliği artırmanın ortaya koyacağı yegâne sonuç saplantının artması olacaktır.¹⁷ Fakat geçmiş deneyimler bize gösteriyor ki insanlığa daha fazla güvenlik getiren koşullar her defasında sosyal ve bilimsel yenilikler vasıtasıyla olmuştur (Furedi, 2001; 2006).

“Sürekli risk uyarıları eşliğinde güvenliğin yüceltilmesi, insan düşmanı bir entelektüel ve ideolojik atmosfer yaratır... Güvenliğin kutsanması ve risk almanın lanetlenmesinin gelecekte önemli sonuçları olabilir. Eğer yenilik ve deneyler engellenirse, toplum karşısına çıkan sorunlarla uğraşmaktan aciz olduğunu kabul etmiş olur... Riskten kaçınmaya ve güvenliğini arttırmaya çalışan kişi, sonuçta yalnızca saplantılarının arttığına tanık olur... risk alma korkusu (giderek) kahramanı değil kurbanı alkışlayan bir toplumu yarattı... Sonuçta ortaya çıkan çaresiz bireyi avutmak için kendisine, krizler ve felaketlerle dolu bu dünyada hayatta kalmakla bile büyük bir iş başardığı söyleniyor” (Furedi, 2001; 38-39).

Korkunun bir kültürel zemin edindiği günümüz toplumlarını en iyi açıklayan kavramlaştırmalardan birisi ‘risk altındayız’ ifadesidir (Furedi, 2001; 2005; 2006). ‘Risk altında olmak’ şeklindeki ifade insanların karşılaştığı tehlikelerin özerk olduğunu ifade eder. Çünkü risk altında olan kişi, kendi elinde olmayan tehlikelerle yüzleşir. Bu durum tehlikenin bireyden ve onun yapıp ettiklerinden bağımsız olduğunu ifade etmektedir. Fakat riskin özerk olması onun bizlerin yargılarından ya da fikirlerinden bağımsız olduğu anlamına

¹⁶ Güvenliğin kutsanmışlığına dair çıktıkları ‘özel hayatların kutsanması’ (Bauman, 2011a; 2012a) bağlamında ‘güvenlikli sitelerde’ de artık görüyoruz.

¹⁷ Anksiyeteye tutulmuş miksofobik toplumlar (yada bireyler) haline gelmemiz gibi (Bauman, 2012d).

gelmiyor(Furedi, 2001). Bu bakımdan ‘risk altında olan’ toplumların tehlikeyi algılama şekilleri aslında kendilerini ve geleceklerini nasıl gördükleriyle yakından ilişkilidir. Ama ‘risk altında’ olduğumuza dair vurgular eylemlerimizi küçümseyen ve onların bizlerden bağımsız var oluşlar olduğunu ima eder. Bu açıdan riskin üzerimizdeki etkisinin en önemli açıklayıcılarından birisi de onun başına buyruk ve kontrolü mümkün olmadığına dair algımızdır. Öyle ki artık riskin faktörleri, tıpkı Yunan Tanrıları gibi kendilerine ait bir dünyada yaşıyorlar ve bizi ne zaman vurabilecekleri belirsizdir. Bu da riski her yerde ve bizi vurmasını bir an meselesi haline getirerek sürekli teyakkuzda kalmamıza neden olmaktadır. “Risk altında kavramının ortaya çıkışı ile birlikte, bireyin davranışı ile belirli bir tehlikenin meydana gelme olasılığı arasındaki geleneksel ilişki kopmuştur... Risk, insanın müdahalesinden bağımsız, kendinden menkul bir varlık olarak görülmeye başlanınca en mantıklı davranış şekli ondan topyekûn uzak durmaktadır... Bu yeni senaryoya göre, özerk birey yok olur ve insan, özerk risk etkenlerinin otoritesine tabi bir hale gelir” (Furedi, 2001; 45-47).

Tüm bu analizler gündelik hayatımızın bir risk analiz sürecine dönüştüğünü ve giderek de gündelik olan en sıradan hallerimizi esir almaya başladığını göstermektedir. Bizlerin günümüz korkularına dair algılarını belirleyen şey ise ‘ihtiyatlılık dininin müritleri’ olmamızdır. Çünkü korku her yere sirayet edince sorumluluk almak ise aptalca bir davranış haline gelmektedir. Korkuların gündelik olanı kuşatmasına dayalı olarak da ‘pasif yaşamlar’ en arzu edilir -ya da en güvenli- durum oluyor. Bu açıdan bakılınca yeni ‘tür muhafazakarlıkların’ ürünü olan yabancılaşmalar kapanma, uzak durma pratiklerini yaygınlaştırıyor. Hatta en sıradan gündelik yaşam koşullarına bile temkinli yaklaşıyoruz. Gündelik hayatta normal/rutin eylemlerin bile bir risk faktörüne dönüştüğü yerde kişilerin toplumsala dair olanları da bir korku faktörüne dönüştürmesi on derece beklenir bir durum olmaktadır. Korkuların her şeye sirayet ettiği yerde gündelik hayatı pasiflikler ve önlem alma ilkesi çerçevesinde kurmamız son derece doğaldır. Böylesi bir hayatın ürünü olarak kentsel yaşamın gündelik ilişkilerinin de -buna doğallıklarının da denebilir- bir risk prizmasından geçirilmesi sıradan bir hal almaktadır. Kent yaşamındaki artan düzeydeki ihtiyatlılıklarımız ya da önlem alma istekliliklerimiz kent yaşamında dair olan korkularımızın da tıpkı ‘Yunan tanrıları’ gibi bizi her an vurabileceği potansiyelini taşıdığı beklentisinden kaynaklanmaktadır. Bu açıdan korku faktörünün ürünü olarak güvenli sitelerin bir pasif yaşam modu olduğunu söylemek de mümkündür. Fakat korkulara dayalı

pasifliklerimiz, bizi toplumsal olana yabancılaştıran bir koşulu giderek de ahlaki bir zorunluluk haline getirmektedir. Gündelik hayatın kendisi önlem alma ilkesinden geçirilince kentsel yaşama karşı en önemli önlem de pasifliği mümkün kılan kaçışlar ya da yalıtımlılıklar olmaktadır. Bu açıdan ‘güvenlikli sitelerin’ Furedi’nin korkularla bezenmiş kültürlerdeki ihtiyatlılıkların ürünü olan pasif yaşamların bir sonucu olduğunu söylemek de mümkün oluyor. Tüm bunların neticesinde Furedi’nin korkunun bir kültüre dönüştüğünü ve gündelik olanı derinden etkilediği yönündeki saptamalarını ‘güvenlikli siteler’ ekseninde değerlendirmek de son derece mümkün olacaktır. Çünkü artık İstanbul gibi bir çok metropolde yeni tarz yaşamlar giderek pasif yaşamlara dönüşmektedir ve buna dair her türlü aracı -güvenlikli siteler örneğindeki gibi- ‘akıllıca bir seçim’ olarak kullanılmaktan da geri kalmıyoruz.

2.6. İz Bırakmayan Hayatlarda Kalıcı Korkular

Bauman,¹⁸ ‘risk ve güvensizlik’ çerçevesindeki analizlerinde sürekli olarak kalıcı değerlerin¹⁹ yitirilmesi üzerinde durur (Bauman, 2001; 2011a; 2012c; 2011c; 2013). Ona göre içinde bulunduğumuz ‘geç/post modern’ (akışkan modern)²⁰ evre belirsizliklerin tehditleriyle kuşatıldığımız bir evredir (Bauman; Lyon, 2013). Bunun en büyük nedeni ise güvenlik ve istikrar sağlayıcı unsurların bir bir yitirilmesidir (Bauman, 2001; 2012a; 2013a). Bu koşullar ise bireylerin kuşatılmış tehlikeler karşısında ‘eyleme kapasitelerini’ de bir bir kaybetmelerine neden olduğunu söylüyor (Bauman, 2011a; 2012a). Çünkü harekete geçebilmenin yolu da kalıcı bir şeyleri sunabilecek enstrümanlara sahip olmaktan geçer. Fakat ona göre, ‘iz bırakmayan zamanları’ yaşadığımız şu evrede artık hiçbir şey ‘yapmaya/eylemeye değer görülmemektedir’ (Bauman, 2000; 2006). Böylesi bir koşulun nedeni de güven sağlayıcı tüm argümanların elimizden kayıp gitmesidir. Hatta tüm bunlar yaşanırken birey artık sorunlar karşısında tek başına kalmıştır (Bauman, 2012). Tekil birey, hiçbir şeyi eylemeye değer görmeyince, her yanı

¹⁸ Bauman korku, güven ve belirsizlikler bağlamında en çok yazan isimlerden birisidir. Onun bu bağlamdaki geniş literatürü çalışma boyunca pek çok farklı noktada katkı sağlayacak derinliktedir. Burada kısa bir özet mahiyetinde olacak analizleri, çalışmanın ilerleyen kısımlarında birçok farklı nokta daha kapsamlı irdelemeler çerçevesinde ele alınacaktır.

¹⁹ Bauman burada kalıcı değerlerden; kalıcı anlatıları, gündelik hayata dair istikrar vaat eden durumları ve hayatı düzenleyen gelenekselliklerin yitirilmesini kastetmektedir.

²⁰ Bauman, metinlerinde pek çok farklı noktada bu kavramları birlikte kullanmaktadır. Biz de onun kullanımına dayalı olarak bu kavramları zaman zaman aynı anlamda ya da beraberce kullanacağız.

kuşatılmış belirsizlikler karşısında tamamiyle pasif hale gelmiştir (Bauman, 2001; 2011a). Çünkü hayat ‘başka alternatif yok’ gerçeğinin karamsarlığını ve belirsizliğini ona göre bireylere kalıcı bir şekilde kabul ettirmiştir (Bauman, 2012a; 25-28).

“Kendine güvenin dağılması, kişinin kendi yeteneklerine ve başka insanların niyetlerine olan güvenini yitirmesi beceriksizliğin, endişenin, ihtiyatlılığın artması, hata arama ve bulma, günah keçisi yaratma ve saldırganlık eğilimi. Bu tür bütün eğilimler ezici varoluşsal güvensizliğin semptomlarıdır: Bilinçsizce izlendiğinde eyleyen kişiyi sürekli seçim yapma ıstırabından kurtaran ama artık bozulmuş ve güvensizleşmiş olan günlük rutin vesveseli sorgulamalar karşısında zorlanır ve içinde barındırdığı riskleri açığa çıkarır... Semptomlar neredeyse birbirinden ayırt edilemez hale gelince, etrafa sinmiş korkunun güvenliğin yetersiz olmasından mı, kesinliğin olmayışından mı, yoksa emniyetin tehdit altında olmasından mı kaynaklandığı açık değildir. Endişenin özgül bir nedeni yoktur ve sonuç olarak ortaya çıkmış korku kolayca yanlış nedenlere bağlanabilir ve gerçek nedenle hiçbir alakası olmadığı bariz eylemlere girmeye yol açabilir” (Bauman, 2012a; 26-27).

Bauman, içinde bulunduğumuz kamusal alanlarda korkuların artık somut/gerçek korkular olmadığını söyler. Hepsi belirsizlik üzerine kurulu ve çoğu soyut niteliktedirler. Soyut korkuların çoğu zaman bir nedenini bulmak bile çok zor. Ne kadar güvenli koşullar üretilse de bu tarz soyut içerikleri olan korkuları gidermek çok da mümkün görülüyor. Bu koşullar korkuları yüzergezer hale getiriyor. Risk ve korkunun her yerde olduğu algısını besleyen temel de budur. Sonuç ise; özelimizin dışındaki bütün dünya tehlike bağlamında bir gerçeklik ediniyor (Bauman, 2013). “Çağdaş dünya, ümitsizce dışarı çıkacak bir yol arayan yüzergezer korku ve hayal kırıklığıyla ağzına kadar dolu bir kaptır. Hayat; belirsizlikleri, bulanık hatları ve gizli kökleri yüzünden iyice korkutucu bir hal alan karanlık vesveselerle ve meşru önsezilerle aşırı doymuş durumdadır” (Bauman, 2012a; 23).

Bauman, yaşanan tüm bu koşulların, bizlere sunduğu gelecek algısının ‘belirsizlikten’ başka bir şey olmadığını dile getiriyor. Gündelik hayatımızın en sıradan koşullarına dahi sirayet eden güvensizliğin aşılamayacak kerteye geldiğini

söylüyor. Çünkü kalıcı tüm değerleri yitiren faillerin elinde ne yapacaklarına dair hiçbir kılavuz, rehber ya da yol gösterici argüman kalmadı. Güvenlik adına yapılan her hamleyi var olan koşullar boşa çıkartıyor. Geleceğin böylesine belirsiz olduğu yerde yapılacak tek akıllıca eylem ‘güvenmemek’ olmaktadır. Gelecek vaat eden ve uzun süreli kalıcı değerleri ortaya koyan tüm toplumsal kabuller, teamüller ve kurumlar birer birer yok oldu. Bizlere kalan tek şey ‘karamsarlıklarımız ve belirsizliklerimiz’ olmaktadır. Çünkü içinde bulunduğumuz zamanlarda artık ‘toplumun yok olduğu’ süreçleri yaşıyoruz. Birlikte yaşamamanın zorlaştığı yerde güven-ya da güvenmek- de zorlaşıyor (Bauman, 2001).

“Yaşam politikasının kalbinde derin ve doyurulmaz bir güvenlik arzusu yatar; bu arzuyu gerçekleştirmek için eyleme geçilmesi ise daha fazla ve derin bir güvensizliğe yol açar... Güvensiz hayat güvensiz insanların eşliğinde yaşanır... Bizim yaşadığımız güvensizlik, müşterek davaların birleşik cephelerin, dayanışma saflarının dokunduğu kumaştan değildir. Yenen darbeler kadar karşılaşılan fırsatlar da kurbanlarını ya da talihlilerini rastgele seçiyormuş gibi görünmektedir; bu yüzden de kurallara bağlanmış düzenlilik, iş fırsatları yakalamaya geldiğinde dezavantaj haline gelmekte, darbeden kaçmaya geldiğinde de pek işe yaramamaktadır... Bugünlerde en çok şu iki şeyden eminiz: Günümüzdeki belirsizliklerin verdiği acıların dindirileceği konusunda çok az umut var ve ileride bizi daha da fazla belirsizlik beklemekte” (Bauman, 2012a; 32-33).

Bauman, bizlerin bugünlerde maruz kaldığı belirsizlik ve güvensizliklerin en büyük nedeninin silik, iz bırakmayan yaşamlarımız olduğunu söylüyor. Önceden insanların kalıcı koşullar inşa etmelerini sağlayan ‘yaderk stratejileri’²¹ vardı. Bunlar bir dönem kişinin soyunun ölümsüzlüğü üzerinden işleyen soy ve aile bağlarıyla işliyordu ve kişiyi ölümsüz kılmaya da adını ölümsüzleştiren bir

²¹ Bauman’ın ‘yaderk toplumlar’ olarak ifade ettiği topluluklar geleneksel toplumlar olmaktadır. Bu toplulukların bireyleri hayatlarını kurarken kendilerini aşan referanslara ve kodlara atıfta bulunmaktadır. Hayata dair kararların kaynağı akılcı kodlar değil toplumsal kabullerin dayandığı referanslar ve geleneksellikler olmaktadır. Burada bireyin kendisini bağlı gördüğü totaliteler hayatı kalıcı anlatılar bağlamında kurmak adına çok etkin referanslara sahiptir. Kalıcı anlatılar sunan ve hayatı belirsizliklerden alan enstrümanlar gayet sıkı bir işleyiş içerisinde ve buna dair çıktılar bireylerin hayatında derin bir şekilde de hissedilirler. Bauman bu tarz hayata dair stratejileri de ‘yaderk stratejiler’ olarak kavramlaştırmaktadır.

misyon üstleniyordu (Bauman, 2012c). Bu durumu işleten stratejinin adı, ‘yaderk stratejidir’ ve kalıcı değerler üreten bir araç olarak cemaatsi bağları anlamlı kılıyordu. Sanayileşmenin erken döneminde belki de böylesi bağlar gevşedi ve eski önemini yitirdi ama aile çekirdek olmuştu ve cemaatte artık millete dönüşmüştü. Eskinin kalıcı olan değerleri başka yüksek idealler içinde varlığını devam ettiriyordu. Kişinin ölümsüzlük hissiyatı millet kavramına dahil olunca, bireyler yine kendilerini kalıcı ve esnemesi zor olan bağlar üzerine kurabiliyorlardı. Devletin, ulus-devlet olduğu evrede var olan sendikalar, ideolojiler, kimlikler her defasında bireyi kalıcı/iz bırakan bir noktaya taşıyabiliyordu. Bu yeni koşullardaki stratejinin de adı ‘yaderk-özerk strateji’dir.²² Bireye, sınırları net olan, istikrarlı hayatlar bahşederek oluşabilecek ‘belirsizlikleri’ ortadan kaldıran değerlerdi. Bir anlamda ‘nereden geliyorum, nereye gidiyorum?’ sorusunun cevabı vardı ve bireylerin zihninde buna dair herhangi bir şüphe yoktu. Fakat içinde bulunduğumuz postmodern²³ evrede ise tüm bu kalıcı olan değerlerin hiç biri ortada kalmadı. Hepsi birer birer elimizden kayıp gitti. Önce cemaat-soy, sonra millet, devlet, aile, sendikalar ve hatta ideolojiler... Bir anlamda iz bırakan, güven veren, istikrar sağlayan ve bizleri kalıcı kılacak ya da hayatımıza istikrar vaat edebilecek olan tüm sahip olduklarımız artık bir bir yitip gitti. Şimdi kalıcı anlamda sahip olduğumuz tek bir şey var o da belirsizlik (Bauman, 2012a; 40-47).

Bauman bu durum için artık ‘yaderk-özerk stratejiler’in de bittiğini, geriye sadece ‘özerk stratejilerin’²⁴ kaldığını söyler. Yani bireylerin kendilerine dair

²² Bauman ‘yaderk özerk strateji’ tabirini erken modern evrenin kalıcı anlatıları için kullanmaktadır. Burada kalıcı anlatı referansları ‘yaderk evrenin’ kalıcı anlatıları gibi olmasa da bireyi üst anlatılara bağlayan ve hayatı kurması açısından belirsizliklerden alarak istikrar vaat eden yeni tarz toplumsal kodlar sunmuştur. Bu dönemdeki milliyetçilikler, ulus-devlet, ideolojiler, sendikal hareketler bireyi bu noktada üst totalitelere bağlayan araçlara dönüştüler. Bu açıdan Bauman, erken modern evrenin ‘yaderk evrenin’ istikrar adacıklarını yok etmesine karşılık kendine has araçları devreye sokarak bireyleri kalıcı belirsizliklerden arındırdığını ifade etmektedir. Bauman bu yeni evrenin istikrar sağlayan araçlarına da ‘yader-özerk stratejiler’ dedi.

²³ Bauman bu kavramla birlikte zaman zaman geç modern ya da akışkan modern kavramlarını da kullanmaktadır. Bu açıdan Bauman’ın geç modern ya da postmodern evre dediği analizlerinde vurguladığı noktalar özellikle de neoliberal piyasa koşullarına da göndermeyi içerisinde barındırmaktadır. Bu yönüyle neoliberal evre saptamalarında da dikkate alacağımız analizleri olacaktır.

²⁴ Bauman, ‘özerk stratejiler’ şeklindeki kavramlaştırmasını geç modern ya da postmodern dediği evre için kullanmaktadır. Bauman’ın ‘özerk toplumlar’ olarak kavramlaştırdığı toplumlar ise daha çok akılcı kodlar etrafında dizayn edilen yaşamlardır. Bu tarz hayatlarda kapatılmış anlamlar yerine bireyin akılcı tavırları bağlamında karar vermek önemli bir

varoluşlarını kendi başına inşa etmek zorunda oldukları. Hayata dair inşaları her defasında yeniden ve bireysel tecrübeleriyle kurmak zorunda olduklarını söyler. ‘Yaderk olan’; kalıcılık kadar, emniyet ve güven de veriyordu. Çünkü bu evrede ilişkiler bireyin yalnız başına bir hayat hikâyesi yaşadığı şeklinde değil, bilakis yaşanılmış tecrübelerden haberdar olduğu bir hayat hikâyesiydi. Fakat postmodern dönemin bireylerinde böylesi kalıcı anlatılar inşa etme kapasitesi olan hayat hikâyeleri ortadan kalktı. Bireyler, her şeye karşı bir başına ve alabildiğine güvensiz bir yaşam döngüsü içinde yitip gitmektedirler (Bauman, 2012a; 47-50).

Bauman, bu geç-modern, akışkan modern veya postmodern diye nitelendirdiği bu evrenin yaşanan tüm bu koşullarının insani olan tüm tutkuları ortadan kaldırdığı ve kalıcı hiçbir limanın olmadığı, dolayısıyla demirlemenin mümkün olmadığı bir evre olarak nitelendiriyor (Bauman, 2006). Ayrıca ona göre postmodern bireylerin gündelik hayatlarına dair var olan ilişki tarzında hiçbir şey kalıcı olmuyor. Hatta insanlar kalıcı olan hiçbir şeye güvenmedikleri için bireysel anlamda yatırım dahi yapmıyorlar (Bauman, 2011). Bu da tüm riskler, bireylerin yalnız başına mücadele etmek zorunda olduğu koşullar haline getirmektedir. Artık birlikte mücadelenin yerini yalnız başına tutunma mücadeleleri almıştır.

“Bugünlerde aile dahi iyi durumda değil; insanın kendi yaralanabilir ve geçici olduğu kabul edilen varoluşuyla demir atabileceği emniyet verici, kalıcı bir limandan başka her şeyi getiriyor akla. Başlatması kadar bitirmesi de, kurması kadar yıkması da kolay olan ailenin, onu meydana getirenlerden daha uzun olacağına güvenilmiyor artık... Geç-modern ya da postmodern kader kurbanı-yalnızların, keşfe çıktıkları dünyada, duydukları tutkuyu gerçekçi, çabalarını da inandırıcı kılacak çok az şey ve uzun ömürlülüğe duyulan güvenin depolanacağı çok az güvenli sığınak bulunabileceğini söylüyoruz” (Bauman, 2012a; 50-51).

nokta olmaktadır. Bu açıdan *özerk toplumlardaki* bireyler *yaderk toplumlardaki* bireylere göre daha istikrarsız hayatlar yaşarlar. Ona göre bu evrede modern öncesi ve erken modern evreye dair tüm kalıcı anlatılar sunan toplumsal koşullar ve referans araçları bir bir yok olmuştur. Bireyi üst totalitelere bağlayan tüm araçlar işlevini yitirdiler. Hayat tüm istikrar adacıklarını yitirdiği için belirsizlik kalıcı bir değer haline geldi ve kriz sıradan bir durum olmaktan çıkarak genel bir hayat tarzı oldu. Bu açıdan birey yalnız başına kalmış ve tüm kararlarının taşıyıcısı olarak belirsizliği ve güvensizliği her daim yaşar hale gelmiştir. Kısacası Bauman’a göre bu dönemde toplum ya da biz bağlamında anlamlı olan hiçbir şey kalmadı.

Bauman, tüm bu analizlerinin neticesinde, insanlığın büyük bir kriz yaşadığını ama krize karşı eyleme kapasitesinin ise ortadan kalktığını dile getirmektedir. Diğer bir deyişle korkularımız o kadar derine indi ki butüm eylem kapasitesini ortadan kaldırıyor. Hatta bilinenlere, ayan beyan olanlara dair tüm karar alma süreçleri bile potansiyel olarak mümkün olmayan bir noktaya geldi. Hayat artık korkuların her yerde olduğu kalıcı bir kriz durumuna dönüştü ama giderek de çözümsüzlüğe doğru savrulan bir gerçeklik niteliğine büründü. “Bugünkü korkunun derinlerinde fazladan bir anlam vardır. Bugün ‘kriz’ dediğimiz şey çelişkili yapıdaki güçlerin çatıştığı, geleceğin ortada olduğu ve hayatın yeni, ama önceden görülemeyen bir biçim olmak üzere bulunduğu bir durum değildir yalnızca. Öncelikle, içinde belirgin hiçbir şeyin katılışp hayatta kalamayacağı bir durumdur. Başka bir deyişle, kararsızlık durumu değil, karar vermenin imkânsız olduğu durumdur. Bütün bu ‘kriz’ muhabbetlerinin altında titreşen korkular, uçağın sallanmaya başladığını hissetmekle kalmayıp uçaklarındaki pilot kabininin boş olduğunu da keşfetmiş olan yolcuların duyduğu dehşete benzer. Bugün dünya üzerindeki krizden... bağlayıcı bir seçim yapmanın hiçbir yolu olmadığını ve böyle bir yol bulunsaydı bile, kararı uygulamaya geçirecek gücü ya da en azından isteği olan hiçbir fail olmadığını- kastediyoruz” (Bauman, 2012a; 153-154).

Tüm bunların sonucunda; korkularımızın somut gerçekliklerinin olmadığı yerde belirsizliği kalıcı bir hayat standardı haline getirdik. Hayata dair tüm istikrar vaat eden kurumlar ve de tecrübeler bir bir elimizin altından kaydı. Bu noktada bireyin yapabileceği yegane makul davranış tüm yaptıklarının merkezine güvensizliği koyması olmaktadır. Çünkü güvenmemek belirsizliğin her şeyi sardığı yerde en akıllıca yapılabilecek olandır. Krizin sıra dışı bir durum olmaktan çıktığı koşullarda hayat tamamen bir kriz bağlamına kilitlenince karar vermek en büyük problem olmaktadır (Bauman, 2011a).

Postmodern yaşam koşullarında artık bireyler hiçbir kalıcı anlatıya erişememektedir. Yaderk ya da yaderk-özerk her strateji çökünce her türlü kalıcı değer ve üst anlatı ürünü olan totaliteler de bir bir geçersiz hale geldiler. Tüm totalitelerin ve komünitelerin çöküşü gibi aile de kalıcılığa dair anlatılarının itibarsızlaştığı bir kurum haline geldi. Bu açıdan ki kendisine güvenilmeyen, başlarken bile her an bitebileceği kabul edilen bir sözleşmeye dönüştü. Bu nedenle postmodern evrenin bireyleri için özel hayat ve özele dair tüm koruma kalkanları en önemli şeyler haline gelmektedir. Kalıcı her türlü değer çöküşü ve krizin

sıradan bir hayat tarzı haline gelmesine dayalı olarak belirsizlik her yere sirayet edince, hayat da doğal olarak güvenmemek üzerine kurulur oldu. Hayatın güvensizlik bağlamına yerleştiği yerde ‘özel hayatlar’ bir mabet niteliğine büründü (Bauman, 2012b) ve bireyin yaşamı adına korumak zorunda olduğu en nitelikli kalesine dönüştü (Bauman, 2011b). Bauman’ın analizleri; krizin kalıcı bir koşula dönüşmesine ve belirsizliklerin her şeye sirayet etmesinin ürünü olarak ‘özel hayatların’ toplumdaki yeni bağlamını izah eder niteliktedir. Bu açıdan ki ‘güvenlikli siteler’ tüm komünite (birlikteliklerin) ve kalıcı değerlerin çöktüğü yerde, belirsizliğin ve krizin sıradan bir hayat standardı olmasının bir sonucu olarak ‘kutsanmış özel hayatların’ niteliğinin de ispatı olmaktadır (Bauman, 2021c). Özel hayatın, tüm belirsiz dünyaya karşı oynadığı rolü düşününce, güvenlikli sitelerin bu yaşam koşullarında ne gibi roller üstlendiğini ve belirsizliklerden kaçış adına nasıl bir strateji ürettiğini anlamak da yerinde olacaktır. Bauman’ın fikirlerinin, belirsizliğin kalıcı halleri içinde ‘güvenlikli siteleri’ anlamak adına iyi bir araç olacağı ilerleyen kısımlarda çok net olarak ortaya çıkacaktır.

2.7. İnsani Doğanın Yok Olma İhtimali, Yeni Tarz Belirsizlikler ve Korkular

Fukuyama, risk ve belirsizlikler üzerine doğrudan olmasa da dolaylı ama önemli saptamaları olan bir yazardır (Fukuyama, 2003; 2008). Onun analizleri teknolojinin, ‘insan doğası’ üzerindeki olası yıkıcı etkileri üzerine odaklanmaktadır. Biyoteknoloji ve genetik teknolojilerindeki gelişmelerin insan doğası üzerine geri döndürülmesi çok zor olabilecek zararları içinde taşıdığını ifade etmektedir. Bu yönüyle asıl sorun olanın, teknolojik olan tarafımızın olmadığını söyler. Çünkü bunlar fark edilmesi mümkün ve fark edildiklerinde de üstesinden gelinebilecek ölçekte sorunlardır. Ama büyük sorun ve bugüne kadar hiç karşılaşmadığımız ölçekteki asıl sorun ‘insan doğasına’ dair oluşabilecek bir farklılaşmanın türe özgü özelliklerimizi bir daha geri getirememek ölçüsünde elimizden alma ihtimalidir. Tehlikeyi daha da içinden çıkılmaz kılan şey ise fark edilebilme ölçeğinde de çok zor bir nitelik haline gelmesidir. Bugüne kadar büyük buluşlar bizleri sürekli olarak hem bireysel hem de toplumsal düzeyde çok etkiledi ama insani doğamızı kontrol edebilecek ölçekte çıkışlar bulduğumuz kesin. Fakat artık insani doğamızla oynayan, ‘düşük olasılıklı yüksek riskli olayları’ bünyesinde taşıyan ve nereye savrulacağını çok da kestiremediğimiz, her geçen gün geleceğe dair kaygılarımızı artırarak belirsizlikleri çoğaltan buluşlar yavaş

yavaş hayatımıza giriyorlar. Gelecek bu yeni alanların etkin olacağı bir yere doğru gidiyor. Artık insani olan koşulların bile çözülmesi (yok olması) riski kapımızda. Bu açıdan ‘insan ötesi bir geleceğe’ artık ihtimal dışı diyebilmek çok düşük bir ihtimal gibi görünmemektedir (Fukuyama, 2003; 8-9).

İçinde bulunduğumuz son birkaç on yıllık süreç hem dünya siyasetinde hem teknolojik koşullarda ‘hiçbir şeyin belirsizlik kadar kesinlik halinde olmadığını’ gösteren sayısız örnek sundu (Fukuyama, 2008). Tüm bu koşullar ‘yeni dünyanın’ geleceğe dair algılarında risk ve korku analizlerini öne çıkardı. Bu da bizlerin, dünyayı kestirebilmemizi ya da geleceğe dair çıkarsamalar yapabilmemizi engelleyen bir sonucu gündemimize dâhil etti (Fukuyama, 2003). Son zamanlarda bu kestirilemez belirsizliklerin, olası gelecekteki koşullarını anlamak ya da daha iyi analizler yapabilmek için gelecek senaryolarını üreten bir disiplini popüler bir görünüme kavuşturdu. Artık olası kıyamet senaryolarının her geçen gün biraz daha etkin olmasının nedeni bizlerin içinde bulunduğu belirsizliklerin hissettiğimiz en net şey olmasından kaynaklanıyor (Fukuyama, 2008).

Fukuyama’nın örneklerle detaylandığı bu noktalarda asıl vurgulamaları, kontrol ya da tedavi ölçeğinin sorunlarının nerelere gidebileceği üzerinedir. Hatta bize ait doğamızın bile olup-olmayacağı yeni bir toplumsal koşulda ne gibi insan ilişkilerinin hayatımıza gireceği üzerinedir. Ama insanların ruhsal tarafını hesaba katmayan bu ölçekteki bir teknolojinin doğurabileceği kötülükler hiç karşılaşmadığımız ölçekte sorunlar olabilir. Bu noktada yaşanacaklar adına da Fukuyama, “üzgünüz ama ruhunuz biraz önce öldü” (Fukuyama, 2003; 11) şeklinde bir ironi ile koşulların bizi nerelere götürebileceğini anlatmaktadır.

Son yıllarda sıkça karşılaştığımız söylemler, insani doğamızın bir parçası olan şeylerin giderek sorun olduğuna dair vurgulamaların artmasıdır. Hayat o kadar tek düze ve sorunsuz olmalı vurgusundaki idealler, bizi toplumsal ve insani olan halimizden alıkoyma cüretine varmaktadır. Bu söylemlerin bir sonucu olarak da yaşadığımız toplumsal dünyanın kendisi de giderek bir sorun haline dönüşmektedir. “Karmaşık doğalarımızın en fazla tehdit altındaki tarafı, duygularımızın bütünüyle ilgilidir. ‘İyi’ ve ‘kötü’ duyguların hangileri olduğunu anladığımızı ve kötülerini bastırarak, örneğin insanların daha az saldırgan, daha sosyal, daha uyumlu, daha az depresif duruma getirerek doğayı da daha iyi bir hale soktuğumuz düşüncesi bizi sıklıkla cezbedecektir. Yararcıların acıyı en aza

indirme hedefinin kendisi başlı başına bir sorun teşkil eder. Kimse acı ve ıstırabı savunacak bir açıklamada bulunmayı başaramaz ama işin aslı şu ki, hem kendimiz hem de diğer insanlar açısından en ulu ve en övgüye değer insani nitelikler olduğunu düşündüğümüz şeyler acı, ızdırap ve ölüme karşı nasıl tepkiler gösterdiğimiz, bunlarla nasıl yüzleştığımız, bunları nasıl yendiğimiz ve nasıl sık sık yenik düştüğümüz ile ilgilidir. Bu insani kötülükler olmasaydı anlayış, şefkat, cesaret, kahramanlık, dayanışma ya da kişilik gücü olmazdı. İstirap ve ölümlerle yüzleşmemiş bir insanın derinliği olamaz. Bizi hem canlı hem de ölmüş olan bütün diğer insanlara bağlayan şey, bu duyguları deneyimleme yeteneğine sahip olmamızdır” (Fukuyama, 2003; 214).

Benzer beklenti ve koşulları giderek mekânsal bağlamlarımızda da görmekteyiz. Şehre, şehrin insani doğasına dair teknolojik vurgular da onun doğal halinin giderek bir sorun olduğunu sık sık vurgular hale geldi. Bu açıdan üretilen teknolojiler ve de mekânlar kent doğallığını ortadan kaldırırken farkına varmadan insani ve de toplumsal koşullarımızı da ortadan kaldırmaktadırlar. Sonuç; toplumsal bağlarımızın tükendiği yerde sorunların çözümünün giderek daha zor hale gelmesi ve hatta toplumsalı yitirdiğimizin farkına varılmadan elimizden kaçması söz konusu olmaktadır. Oluşan durum, sorunların başka bağlamlara kayarak toplumsal ve insani açıdan daha büyük çıkmazlara bürünmeleri olmaktadır. Bizler kente dair yeni tarz mekânsal sunumlarda da insani ve toplumsal bağlamlarımıza dair doğallıkların bir sorun olduğu vurgusuyla çok sık karşılaşır olduk. Bu açıdan ki yeni güvenli siteler vb. kent dizaynları aslında ‘kent sonunun’ yaşandığı bağlamı üzerine kurulmaktadır. Fakat kentin sonunun yaşandığı yönündeki bu vurgular tıpkı ‘kent ötesi gelecekler’ adına birer yalıtılmış alt kentler vaat eden ütopyalara dönüşmektedir. Geçmiş ütopyaların vaatlerini de içinde taşıyan bu durum bir bakıma toplumsal koşullara dair doğallıkları ortadan kaldırmayı vaat etmektedir. Bu açıdan Fukuyama’nın ‘insan ötesi gelecek’ şeklinde ifade ederek ortaya koyduğu bağlamları ‘güvenli siteler’ özelinde ‘toplum ya da kent ötesi bir gelecek’ bağlamında düşünmek de mümkündür. Çünkü yitirilmişlikleri öne çeken ‘yeni kent’ söylemlerinin ortaya koyduğu sunumlar tıpkı bir Prozac tabletinin vaat ettiği gibi birer mutluluk adacıları şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Gerçekliğin yalıtılmasına dayanan bir mutluluk vaadi ne kadar gerçek olabilir? Ya da gerçekliğin yalıtıldığı yerdeki mutluluk ne kadar toplumsal olabilir? Hele ki korkularımızı ve belirsizliklerimizi kullanan vaatler bize ne kadar gerçeklik sunabilir? Bizler yeni tarz mekânların fiziğinde bir

şeyi daha unutmayı başarıyor gibiyiz o da: Mutluluk gerçekten bireysel bir şey mi? Bu açıdan ‘toplum ötesi mekân vaatlerinin’ getirdiklerini Baudrillard’ın aşağıda vurgusunu yaptığı saptamalar ışığında yeniden düşünmekte fayda olacağı kanısındayız. Bu vurgular yeni tarz mekân sunumlarının oluşturmaya çalıştığı imgelerin neler vaat ettiği ya da etmek istediği noktasında yeniden düşünmekte faydalı olacaktır.

“Bizler bir simülasyon dünyasında yaşıyoruz, göstergenin en büyük işlevinin gerçekliği kayboluşa itmek ve bu yolla onun kayboluşunun üzerini örtmek olduğu bir dünyada... Formlar icat ederek gerçeklikten kopma, onun karşısına başka bir sahne çıkarma, aynanın arkasına geçme kabiliyetinden, başka bir oyun ve oyun için başka kurallar icat etme yetisinden doğan yanılsama artık imkansızdır. Çünkü imgeler, şeylerin içine girmiştir. İmgeler artık gerçekliğin aynası değildir, gerçekliğin bağrını kuşatmış ve onu hipergerçekliğe dönüştürmüşlerdir... İmge artık gerçeği tahayyül edemez, çünkü kendisi gerçektir... Sanal gerçeklikte şeyler, kendi aynalarını yutmuş gibidir... 19. ve 20. yüzyılın bütün ütopyaları, hayata geçirilirken, gerçekliği gerçeklikten kovmuş ve bizi anlamdan yoksun bir hipergerçekliğe terk etmişlerdir. Çünkü her türlü nihai perspektif soğurulmuş, sindirilmiş, geriye sadece tortu olarak, derinlikten yoksun bir yüzey kalmıştır” (Baudrillard, 2012; 36-37).

Bu açıdan ki yitirilmiş toplumu, kenti ya da onlara dair mutlulukları vaat eden mekânsal sunumlar sadece gerçeklikten yoksun bir yüzeyi geride bırakmaktadırlar. Gerçekliğin sindirildiği mutluluk vaatleri, bunu korkularımız bağlamında yaparken olan tek şey ‘toplum ötesi bir kent’ ve korkuların daha da derinleştiği bir dünyadan başka bir şey olmamaktadır. Bu açıdan ‘insani doğayı geri çağırmanın zorlaşacağını’ söylemek yönündeki vurguyu, yeni mekânsal bağlamlarda düşününce ‘toplumu ve kenti geri çağırma’ bağlamında söyleyebilmek de mümkündür. Simülasyon dünyasında vaat edilen mekân (buna güvenli siteler de dahil) ‘gerçek mekânın’ (hatta buna kamusal alanın demek de mümkün) ölümünden başka bir şey olmamaktadır. Bu açıdan korkularımıza dayalı olarak üretilen kent kamusal alanlarının, içerisinde taşıdıklarını da ilerleyen bölümlerde çokça irdeleyeceğiz. ‘İnsan ötesi gelecek’ ya da ‘gelenek ötesi

gelecek'²⁵ korkular ve belirsizlikler bağlamında kurulmaya çalışılınca onu, 'toplum ötesi gelecek' ya da 'kent ötesi gelecek' bağlamında da konuşmak mümkün olacaktır. Korkular ve belirsizlikler her türlü gerçekliği olası bir sorun haline getirmektedir. Kaçışlarımız gerçekliklerden olmaktadır. Çünkü gerçeklik artık çok korkutucu bir hal aldı ve bunun bir sonucu olarak da mutluluk gerçekliğinin dışındaki yalıtılmışlıklarda aranan bir şey olmaktadır.

2.8. Modern Dünyanın Güvenliğinden Yükselen Belirsizliklere

Bernstein, modern zamanlarla antik evreler arasındaki en büyük farkın riskin kontrol edilebilirliği noktasında olduğunu dile getirir. Ona göre geçmiş çağlarda insanlar, tanrıların kaprislerine muhatap oluyordu ve bu da onların kaderlerini kontrol edemeyecekleri hissini yaygınlaşmasına ve bir gelenek haline gelmesine neden oluyordu. Bu koşullarda risk alabilmek söz konusu olmuyordu. Fakat modern ekonominin yükseldiği dünyada insanlar risk alabilmeyi de öğrendiler ve bir bakıma kaderlerine hükmedebileceklerine dair güvenleri yükselmişti (Bernstein, 2011). Bu açıdan modern insan, geleceği kurgulayabileceğini düşünen insan oldu. Ama bu özgüvenin olmadığı geçmiş evrelerde bireyler risk alabilmek ya da geleceği kontrol edebilmek koşuluna sahip değillerdi. Hatta bu koşulların ürünü olarak bireyler risk alamadıkları için tanrıların sunduğu kadere razı oluyorlardı. Böylesi bir evrede gelecek geçmişin aynısıydı. Birey, onun karşısında pasifti ve bu açıdan gelecek karşısında bireyler aktör olamadıkları için onu kahinlerin ve falcıların öngörülerine bırakıyorlardı. Fakat modern bilimin öncüleri özellikle doğayı kontrol çabalarıyla kaderin değişmezliğini sorguladılar. Bizler artık geleceğin kontrol edilebilir olduğuna inanan yeni bir bilimsel öğretiyle birlikte 'girişimci toplumlar' olduk (Bernstein, 2011).

Çağdaş piyasanın temellerinde riskin kontrolü vardır. Artık riskin kontrolü ya da başka bir ifadeyle söylersek, geleceği kontrol çabası hayatın her yerinde. Kamu sağlığı, aile politikaları, sigorta primleri ve dahası... Artık 'risk yönetimi' hayatın her yerinde ve karar alma sürecimizin en önemli parçalarından birisi niteliğindedir. Hatta modern zamanların karmaşık görünümünü mümkün kılan en belirgin unsurlardan birisidir. Çünkü 'riski kontrol çabası' hayatı basitlikten alıkoyuyor. Geleceğin geçmişin aynısı olması yönündeki 'rutin beklentileri'

²⁵ Buradaki vurgu Giddens'in 'gelenek ötesi toplum' (2010a) saptaması dikkate alınarak yapılmıştır.

hayatımızdan çekip alıyor. Modern zamanların karmaşasının nedenlerinden birisi de ‘riski ve dolayısıyla geleceği kontrol çabası’ olmaktadır. Mistik değerlerin düştüğü bu dünyada akıl ve bilim yeni karar enstrümanları haline gelince ‘cüret eden insan’ karar alabilme niteliğiyle birlikte daha belirgin figür haline geldi. Bu açıdan ‘risk alabilen insana’ dair modern dönem tahlilimiz bizlerin gelecek algısıyla yakından ilintilidir. Modern kültür bireyi öne çıkartırken ona karar alabilme potansiyelini de yeniden yükledi. Bu da Rönesans sonrası dünyanın mümkün kıldığı kültürel arka planla da yakından alakalıydı. Risk alan girişimciler ‘yeni zenginlerin’ en açıklayıcı özelliği oldu. Bu açıdan geleceğin ‘tercih ve kararlarımıza’ açık süreçler olduğuna inanır olduk. Rakamlar ve istatistiklerin yükselen değeri bu yeni dünya ile yakından alakalıydı. Şans artık saygın bir faktör olmaktan çıkmış ve bu dünyanın sınırları içinde gerçekleşen her şey kontrol edilebilir olanın sınırları içindedir (Bernstein, 2011).

Fakat Bernstein, modernizmin insanın kendisine dair oluşturduğu özgüven ortamının I. Dünya Savaşı ile belirgin düzeyde kırıldığını söyler. Artık insanlar kesinlik yerine belirsizlik koşullarına kapılmaya başladılar. Çünkü modernitenin kontrole dayalı olarak oluşturduğu tüm güven ortamı bir anda dağıldı ve bizler yeniden güvensizlik ve belirsizlik koşullarına savrulduk. “I. Dünya Savaşı felaketinden sonra, bir gün insanoğlunun gereksinim duyduğu her şeyi bilebileceği ve belirsizliğin yerini kesinliğin alacağı düşü yok olmuştu. Tersine, zaman içinde gelişen bilgi patlaması, daha belirsiz, dünyayı da daha anlaşılmasız kılmaktan başka bir şeye hizmet etmemiştir” (Bernstein, 2011; 232-233). Bernstein modernizmle ortaya çıkan pozitif havanın büyük savaş yıkımı sonrasında yerini negatif algılara bıraktığını ifade ediyor. Çünkü özgüven patlaması büyük yıkımla sonuçlanınca modernizme duyulan güven de yerinden sarsılmıştı. Risk ve belirsizlik yavaş yavaş aynı kategorideki kavramlar olarak beraber anılmaya başladılar. Bilgi artık geleceğe dair bir kesinlik vermiyor, sadece kestirebilmek adına ihtimaller vaat ediyordu. Bilgi ve sayıların artık kesin hükümler olmadıkları anlaşılmaya başlanmıştı. Hem de çok acı tecrübeler vasıtasıyla.

Bu açıdan Bernstein, insanların çoğu zaman akılcı olmasa bile, belirsizlik koşullarında sırf düzen vaadi sunduğu için kararlarını bu doğrultuda aldıklarını dile getiriyor. Çünkü insanlar için en büyük korku faktörü kaynağını belirsizlikten almaktadır. Dünyanın belirsiz olarak algılandığı yerde ürkütücü ya da korkutucu diyebileceğimiz koşullar vardır. “Gerçek yaşam olgularının, risk ve getiriye her zaman akılcı bir şekilde karşı karşıya getiren yatırımcı tarifine uyduğuna kimse

gerçekten inanmaz. Belirsizlik ürkütücüdür. Bütün gücümüzle akılcı davranmaya çalışırken, hoş olmayan sürprizler karşısında duygularımız bizleri sık sık sığınak aramaya iter. Böyle durumlarda akılcı reçetelere uymamakla sonuçlanan her türden hile ve oyuna başvururuz” (Bernstein, 2011; 319). Bu açıdan ona göre bizlerin salt rasyonel davranan yaratıklar olduğumuz görüşü gerçeği yansıtmamaktadır. Kontrol ve güvenlik çoğu zaman rasyonel olmasa da bizlerin sıklıkla tercih ettiği güzergâh olmaktadır. Özellikle neoliberal piyasa koşulları bunları daha görünür hale getirdi. Çünkü dünyanın geleneksele dair kalıcı imgelerinin geçersizleştiği evrede belirsizlikler arttıkça korkuların da daha arttığı gözlemlenmektedir.

Risk, korku ve belirsizliklere dair bu bölümdeki tartışma ortamı ve kavramsal çerçeve bizim neoliberal kentin yeni mekânsal kapasitesinin ürünü olan ‘güvenlikli siteleri’ tahlilimizdeki yönlendirici bakış açısı olacaktır. Bizler yeni kent koşullarının yüklendiği belirsizlik, risk ve korku denklemindeki kapasitesinin tüm ilişki sistemlerini derinden etkilediğini düşünüyoruz. Güvenlikli siteler de hiç şüphesiz ki bu yöndeki en önemli kentsel çıktılardan birisi olmaktadır. Bu açıdan söz konusu bölüm, bundan sonraki bölümlerde ele alınacak her türden tartışma koşulunun içine sinecek bir kavramsal harita ve de bakış açısı olacaktır.

Bölümü Bitirirken

Bu bölümde farklı düşünürler bağlamında risk, korku ve belirsizliklere dair literatür taraması yapılarak çalışmamıza sağlayacağı katkının kavramsal ve de düşünsel boyutu irdelenmiştir. Kavramsal düzeyde başlayan tartışma ‘ilkel ve modern’ evre arasındaki farklılıklarla derinleştirilmeye çalışılmıştır. Bölümün ilerleyen aşamalarında da modern hayatın (bilhassa modern ve de geç modern olmak üzere) gündelik koşulları açısından nasıl bir yaşam pratiğine dönüştüğünün vurgusu yapılmaya çalışılmıştır. Yapılan vurgulamalarla çalışmanın ‘geç modern kent’ ve ‘geç modern birey’ yönlü ileride gerçekleştireceği tartışmalarının teorik arka planı da bu noktada inşa edilmiş olmaktadır. Bu yönüyle bölüm boyunca oluşturulan kavramsal çerçevenin çalışmamızla ilişkili olan noktalarının vurguları da sıklıkla yapılarak çalışmada kullanılacak kavramsal haritanın da temeli bu bölümde atılmış olmaktadır. Bu bölümün bir başka önemli noktası da çalışmamız açısından taşıdığı merkezi önem nedeniyle ilerideki tüm tartışma perspektiflerine sirayet edecek ve hatta yönlendirecek bir zenginlik sağlamasıdır. Çünkü bu bölüm araştırmanın bakış açısını yönlendiren çıkış noktalarından olması yönüyle

literatürünün sağlayacağı çerçeve anlamlı bir kavramsal harita sunmaktadır. Ayrıca bu bölümün bir başka önemli noktası da tüm bu çabanın tezin ilerleyişi açısından ‘tutarlı bir dil düşünce birlikteliği’ inşa edebilmesine de önemli düzeyde katkı sağlayarak tezin analizlerinin istikrarlı akışı için katkı sağlayacak olmasıdır.

3. MODERN KENTİN GELENEKSEL YAŞAMI VE PLANMA

3.1. Kentin Doğası ve Planlama

İki bin yıldan fazla bir süre önce Sokrates “bir şehir farklılardan oluşur, benzerlerin bir arada olması şehir olamaz” (Sokrates, 2014) demişti. Belki de bu veciz ifade, günümüzde sahip olduğu derinlikli anlamına söylediği zamanlarda erişemiyordu. Fakat aradan geçen binlerce yılda bu söz tarihin seyrini ifade eden vurgulamalardan biri haline gelmiştir. Modern kentin doğası ve gelişimi bize bunu artık çok net ifade ediyor. Kent tekdüze, homojen ve başı sonu belli koşulların ürünü olamaz. Onu bu halde düşünen birçok kent planlamacısı var ve bunun adına ‘düzenli kent’ diyorlar. Ama bu ‘düzen lakırdısının’ arkasına gizlenen şey, hiç bir şekilde toplumsala dair olan doğayı ifade etmiyor ve her geçen gün ‘kenti öldürmekten’ (Jacobs, 2011) kaynaklı yeni bir sorunu/problemi tanıyor ve algılıyor. Fakat “kentte, her durumda gözün görebileceği, kulağın işitebileceğinden fazlası... vardır” (Lynch, 2012; 1). Bir toplumsal birlikteliğin yaşam alanı, düşünüldüğünde kentin doğasının tek sıra evler ya da ızgara tarzı sokaklardan ibaret olamayacağını hesaba katmak gerekir. Bu açıdan kent, içinde sahip olduğumuz toplumsal karakterin niteliğini de belirler (Harvey, 2007). Onu bu yönüyle hesaba katmamak belki de, Fukuyama’nın ‘geleceğe dair insani doğamıza duyduğu tarzdan endişelerin’ (Fukuyama, 2008) -kente dair geri döndürülemezlikleri hesaba katınca- ‘toplumsal doğamız için’ de yaşanmasını muhtemel kılıyor. Çünkü toplumsal olana dair yitirilmişlikleri de, insani doğamıza dair yitirilmişlikler gibi geri getirmek neredeyse olanaksız gibidir.

“Ünlü kent sosyologu Robert Park’ın bir keresinde belirttiği gibi: ‘şehir... insanın yarattığı bir dünyadır... Şehri inşa ederken insan kendini de yeniden inşa etmiştir’. Eğer Park haklıysa, nasıl bir şehir istediğimiz sorusu, nasıl kimseler olmak istediğimiz, ne gibi toplumsal ilişkiler arayışı içinde olduğumuz, doğayla nasıl bir ilişkiye değer verdiğimiz, ne tür bir yaşam tarzı arzuladığımız, hangi estetik değerlere sahip olduğumuz sorularından ayrı düşünülemez... Tarih boyunca muktendir toplumsal güçlerin harekete geçirdiği bir kent sürecinin bizi nasıl şekillendirdiği ve tekrar şekillendirdiği üzerine kafa yormak... bizlerin de üst üste birden çok kez dönüşüm geçirdiğimiz anlamına geliyor” (Harvey, 2013; 43-44).

Bu açıdan kent, bireylerin kabuklarını sırtına geçirdiği ve başkalarını yok sayarak yaşanabilecek bir ‘mekân inşası’ değildir. Başkalarının varlığının kendi var oluşu adına bir tehdit olduğu değil, açılmanın farklılıkların öğrenildiği birliktelikler olduğunun görülmesi gerekir. “Kent, odaklanmış bir yaşama nasıl varılacağını öğreten bir okul olmak zorundadır. Başkalarına açılarak neyin önemli olduğunu ve neyin önemli olmadığını nasıl tartışacağımızı öğreniriz. Sokaktaki ve başka insanlardaki farklılıkları bir tehdit ya da duygusal bir çağrı olarak değil, görülmesi gerekli şeyler olarak görmeye gereksinim duyarız. Bu farklılıklar hem bireysel hem de ortak yaşamı dengeli bir şekilde sürdürmeyi öğrenmemiz için gereklidir bize” (Sennet, 1999; 15-16).

Pek çok düşünür kentin ancak farklılıklarla birlikte (hatta karmaşalarla birlikte) mümkün olabileceğini ifade etmişlerdir. Özellikle modern kentin ‘tıpkı çatlamaya hazır bir çanak gibi tıka basa dolmasına’ (Mumford, 2007) karşın büyük nüfusları/kitleleri bir arada tutan halleri var olan yaşam tarzının şeklini anlatır niteliktedir. Simmel, Park ve Wright gibi yazarların çalışmaları, çok uzunca bir süredir modern kentin doğasının böylesi gerçeklikler üzerinde yükseldiğine dair bizleri düşündürmüştür. “İnsan yapımı çevrelerin, içinde yaşayanlar için nasıl anlam kazandığını anlamaya ihtiyacımız olduğuna dair gelişen bir farkındalık var. Örneğin binaların içleri, toplumsal düzenin ve onun içinde süregeldiği varsayılan toplumsal süreçlerin doğası hakkında birçok işaret verir... Levi Strauss; ilkel bir kültürde, bütün bir köyün mekânsal diziliminin, o topluma ait mitolojileri ve değişik gruplar arasındaki toplumsal ilişkileri nasıl yansıttığını göstermiştir... Lowenthal ve Prince de benzer şekilde, her devrin kendi çevresini şekillendirerek mevcut sosyal normları yansıttığına dikkat çekmişlerdir. Kent bir bütün olarak, şekilden çıkmış modern haliyle bile, hâlâ bu simgesel niteliğini korumaktadır... Eğer mekânsal biçimi anlamak istiyorsak, ilk önce bu biçimin simgesel niteliğini anlamamız gerekir” (Harvey, 2003; 35-36). Fakat gelinen süreçte ortaya çıkan durum ise giderek bu koşullardan daha uzak bir kent ortamına ve yaşamına savrulduğumuzu gösteriyor.

3.1.1. Kent, Ütopya ve Erken Dönem Planlamanın Kaygıları/Korkuları

Kentin doğasına dair bu söylemler, modernitenin ileri aşamalarında görmezden gelinen şeyler oldular. Hatta bir noktadan sonra kentin düzenlenmesi ya da planlanmasına dair önemli söylemlerin moda kavramlar olarak lanse edilmesiyle, ifade ettiğimiz şeyler birer düzensizlik ya da ‘kentsel kaos’ olarak

görülmeye başlandı. Böylece kentsel düzenleme/planlama, yaşam alanlarının 'ıslah' edilmesi açısından çok önemli 'misyonlar' üstlenmeye başladı.

“Planlama İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batılı ülkelerde yirmi otuz yıl boyunca moda olmuş bir uygulamadır... savaş sonrasında uzun bir dönem boyunca Batılı ülkelerde zorunlu addedilmiştir. 1949'da ekonomist Evan Durbin şu tespiti yapar: ‘Şimdi hepimiz birer planlamacıyız... Ayrıca bu kavram, ‘yeni şehirler’ ve bahçekentler türünden ‘planlı topluluklar’ oluşturulmasını ifade eder” (Giddens, 2013; 143-144).

Fakat Giddens'in planlamaya ilişkin 'moda' tabirine uygun olan zaman dilimi İkinci Dünya Savaşı sonrası olmasına rağmen, kentlere dair ütopyalar ve planlamalar çok daha öncesine dayanmaktadır. Özellikle de Paris'in Haussmann'a²⁶ (Paris'in Haussman'laşması) ve Londra'nın da Howard'a²⁷ yeniden inşa ettirilmesi hem kent hayatının dinamikleri hem de modern bireylerin ilişkilerinin niteliğindeki önemli kırılma noktalarından birisini ortaya çıkardı. Çünkü kentlerin (mekânın) sadece bir fizik alan/mekân olmadığını bir kez daha yaşayarak sınamak fırsatımız oldu. “1830 ve 1848 devrimlerinin yıkıcı etkilerinin boyutlarını ve kitlesel hareketlerin nelere mal olabileceğini fark eden Napolyon III, kentli kitlelerin hareketlerini kısıtlayabilmek için bilinçli olarak bireylerin hareketlerine ayrıcalık tanımaya çalıştı” (Sennet, 2011; 295). Bizler de böylelikle kent karakterinin sahip olduğu doğal halinin nasıl düzensizlik ve kaos olarak algılandığı ve bunların üstesinden gelebilmek adına da neler yapılabileceğiyle

²⁶ Ünlü şehir plancısı ve mimar, 1830 ve 1848'deki Paris olaylarının yarattığı büyük sorunlar neticesinde III. Napolyon tarafından Paris'i güvenlik bağlamında yeniden planlamakla görevlendirilen kişidir. Haussmann'ın yaptığı Paris planlaması dünyada şehircilik açısından büyük bir kırılma noktası olmuştur. Onun planladığı Paris, bugünkü modern Paris'in oluşumunu sağlamış ve çok geçmeden pek çok kent için de referans gösterilerek modern planlamanın ana akım kentleşme hareketinin başlatıcısı olmuştur.

²⁷ Ebenezer Howard (1850-1928), ortaya attığı kent planlama modelleriyle ilk olarak modern Londra ve sonrasında da dünyada çok etkili olmuş bir şehir plancısıdır. Ona göre kentsel yoksulluk ve karmaşa bir yozlaşmanın sonucuydu. Ortaya attığı 'Bahçe Kent' (Garden City) tasarımı ise kenti belli küçük parçalara bölerek kontrolü ve yaşam standartları açısından daha denetimsel hale getirmeye çalışmaktaydı. Bir bakıma kent büyüdükçe sorunlarının da (yoksulluk, kalabalık, çevresel tahrip vb.) büyüyeceği ve bunun üstesinden gelmenin ise kenti küçük parçalar halinde ve homojen alanlar şeklinde tasarlayarak birbirine geçişsiz koşullarda dizayn etmeyi öne sürmüştür. Bu yolla kentsel kaosu önüne geçileceğini ileri sürmüştür.

tanışmış olduk. Haussmann'ın yaptıklarından bazılarını dikkate aldığımızda, kente dair yeni dünyanın niteliğini ve sonraki süreçlerde nelere gebe olacağını sezebilmek çok zor olmasa gerek.

“Haussmann'ın... Ortaçağ ve Rönesans dönemlerine ait kent dokusunun önemli bir bölümünü yıkıp yoğun atlı araba trafiğini yaşayan kuşatıcı, düz sokaklardan oluşan yeni, bir örnek cadde inşa etti: caddelerin planı şehrin merkezini kenarlardaki semtlere bağlıyordu... Haussmann plandaki caddeleri yapmak için yüksek ahşap kuleler yaptı; -kent geometricileri adını verdiği- asistanları buraya çıkıp ellerinde pergel ve cetvel, dümdüz şehrin eski surlarına kadar uzanan caddeler ve sokaklar tasarlayıp hesaplarını yapıyorlardı. Kent geometricilerinin baktığı yönlerde, özellikle kuzey ve kuzeydoğuda üzerleri büyük ölçüde işçi evleri, atölyeler ve küçük fabrikalarla dolu araziler vardı. Housmann bu bölgelerin tam ortasını bıçak gibi keserek yoksul toplulukları üzerinden trafiğin aktığı bulvarlardan kopardı” (Sennet, 2012; 296).

Antik Yunan ve Roma'nın geometrik 'ızgara kent'i,²⁸ böylelikle modern dünyamıza da dahil olmaya başlamıştı. Aslında artık kent merkezi; kontrolü olabilen, tasarlanabilen ve her şeyden önce 'zapt edilebilen' bir mekân olarak düşünülmektedir. Bu açıdan da 'doğal haliyle, muhtemel bir kaosu içinde taşıdığı düşüncesi', onu idareciler açısından güvensiz bir hale getiriyordu. Bu açıdan kent trafiği içinde, gerektiğinde mücadele edilebilecek akışlar taşınmalıydı. Kişinin nerede pozisyon alacağı belli olmalıydı. Her şeyden önemlisi de içinde yaşayanların gündelik hayatını kontrol edilebilmeliydi. Bu açıdan yeni Paris

²⁸ Izgara kent planlamasının geçmişi Antik Yunan'a kadar gitmektedir. İlk olarak Hippodamos tarafından ortaya konulduğu için Hippodemik Planlama olarak da isimlendirilir. Bu planlama modelinde kent geometrik olarak birbirine simetrik eşit parçalardan oluşacak şekilde bölümlenir. Bu eşit parçacıklara dayalı düz bölümlenmeler kentin tüm yaşam alanlarını belli bir merkezi düzen dahilinde kurgulayarak kişisel düzenlemeleri ortadan kaldırır. Ayrıca bu planlama modelinde kente dair her şey önceden kurgulandığı için sosyal yaşama dair olanlar da kendisine belirlenmiş yerde hayata geçirilirler. Aksi bir durum ise düzensizlik ya da merkezi olarak kurgulanan düzeni bozmak olarak yorumlanır. Bu planlama modelindeki temel amaçlardan birisi de sosyal hayatı kendisine belirlenen alanlar bağlamında dizayn ederek kontrol altına almaya çalışmak olmaktadır.

tasarımının altında örtük bir ‘sakıncalı olanlar’²⁹ vardı ve bunlar da kent pratikleri açısından etkisiz hale getiriliyordu. “Nash’in ‘Regent’s Park’ etrafında yaptığı çevre yolu gibi, trafik akışı hareketli vasıtalarından oluşan bir duvar yaratıyor, yoksul semtler bu duvarın arkasında parça bölük uzanıyordu. Ayrıca bu caddelerin genişliği de Haussmann’ın ayaklanan kalabalıkların hareketinden duyduğu korkuya göre ince ince hesaplanmıştı. Cadde genişliği iki ordu arabasının yan yana geçmesine izin veriyordu. Böylece askerler gerekirse sokak duvarlarının arkasındaki topluluklara rahatça ateş açabilecekti” (Sennet, 2011; 296). Artık kentin tasarımı, kendi içindeki farklılıkları da tehlike olarak görüyordu. Modern kentin bu planlama eksenini sistem açısından bir tehlike ya da risk analizi içeriyordu ve bu analizin sakıncalı gördüğü ‘kent özürülleri’ (Bauman, 2012b) bir anlamda dışlanmışlıklar yaşıyordu.

“Yaklaşık 30 metre genişliğinde ve bir mil uzunluğundaki Sebastopol Bulvarı yoğun, düzensiz ve yoksul bir bölgeyi ikiye bölüyordu. Eski sokak ve bina dokusu bu atardamarı beslemiyor, hatta onunla ilişki bile kurmuyordu. Sokaklar bulvara çoğunlukla acayip, hatta geçilmesi imkânsız açılarla bağlanıyordu. Sebastopol Bulvarı’nın sokak duvarı ardında ki bu parçalanmış mekânları beslemek gibi bir derdi yoktu. Derdi, kuzeyi besleyecek bir yol sunmaktı... kentin atardamarı da (zamanla) caddeyi, kent merkezinde oturmak yerine oradan kaçmanın aracı haline getirdi” (Sennet, 2011; 298).

3.1.2. Sakıncalı Olanların Kontrolü Olarak ‘Yeni Kent’

Tüm bu anlatılanlar ‘yeni kent’ imgesinin düşüncesine dayanarak, gelecekte neler yaşanabileceğinin haberlerini de vermeye başlıyordu. Kent, artık doğal haliyle birlikte ‘düzensiz’ (Douglas’ın tabiriyle ‘kirli’)³⁰ ve buna dayalı olarak tehlikeliydi. ‘Düzen’ ise akışkan bir trafiğin belirgin statüsü ve kimin nerede tutulması gerektiğine dair beklentilerle oluşuyordu. Artık kent,

²⁹ Burada ‘sakıncalı olanlar’ tabirini tırnak içinde kullanmamızın nedeni, ileride kentin kamusal alanına dair yapacağımız tartışmada dikkat çekeceklerimizden ötürüdür. Ayrıca burada idari anlamda ötekileşen ‘sakıncalı olanlar’, neoliberal evrenin kentinde ‘yeni orta sınıfların’ kentsel algıları bağlamında ‘ötekileşecek kitleler’ haline dönüşecekler. Bu açıdan yönetsel/siyasal ölçekteki kaygıların ‘kentin parçalanması’ bağlamında sınıfsal kaygılara dönüştüğüne şahit olacağız.

³⁰ Görüşmeciler bu tarz vurguları sıklıkla yaptığı için.

‘farklılıkların’ kontrol altına alınması gereken mekânların inşasıydı. Bilhassa ‘patlamaya hazır sakıncalıların’, yani ‘yoksulların’ kontrolü şarttı. Çünkü onların ‘başı boş’ ve ‘düzensiz’ halleri asayiş açısından kocaman bir sakıncaydı. Bu durum ya da algı Paris sonrasında, çok kısa bir süre içinde Londra’ya sıçradı. Londra da ‘kirlerinden’ arınarak, ‘güvenli bir dünya’ kurgusu için kenti yeniden tasarlamaya koyuldu. Londra’daki dönüşümün başında ise Ebenezer Howard vardı. Jacobs, Howard’ın kente bakışının, kenti bitirmek üzerine olduğunu ifade eder. İlginçtir ki Jacobs da Howard’ın kente bakışını ‘kirlilik’³¹ göstergesi olan bağlamıyla ifade ediyordu.

“Howard on dokuzuncu yüzyıl Londra’sındaki yoksulların yaşam koşullarına bakmış, burnuna gelen berbat kokudan ya da görüp duyduğu şeylerden haklı olarak hoşlanmamıştı. Sadece şehrin ta kendisine nefretle bakıyor, bu kadar çok insanın toplaşıp bir yığın haline gelmesini düpedüz kötü ve doğaya hakaret niteliğinde bir şey sayıyordu. Onun insanları kurtarma formülü şehri bitirmekten ibaretti... 1898’de önerdiği program, Londra’nın büyümesini durdurmayı içeriyordu. Bahçeşehir adını verdiği bu kasabada şehrin yoksulları yeniden doğaya yakınlaşabilecekti... Howard’ın niyeti kendine yetebilen küçük kasabalar yaratmaktı... Tüm bu ütopyalarda olduğu gibi; anlamlı planlar yapma hakkına sadece görevli plancılar sahipti” (Jacobs, 2011; 37).

Howard’ın yaptığı kentte, aslında hakim sınıf açısından ‘belirsizlik’ ve ‘tehlike’ kaynağı olan koşullar ve kitleler, tasarlanan ‘yenilik’ler çerçevesinde yeni bir forma kavuşturuluyordu. Bu yeni form ise içinde eskinin belirsizliklerini yeniden konumlandırarak, yeni bir kent ve yeni tarz yaşamlar üretmek niyetindeydi. Fakat kentin doğasına dair dinamiklerini de ortadan kaldırmak pahasına bunu yapmaktaydı. “Howard son derece güçlü ve şehirleri yok edecek fikirler ortaya atmıştı: şehrin işlevleriyle başa çıkmanın koca koca temel kullanım alanlarını ayıklayıp elemek ve her birini görelî kendi kendine yetme çerçevesinde düzenlemekle mümkün olduğunu düşünüyordu... Onun gözünde iyi planlama bir dizi statik edimden ibaretti... Ütopyasına hizmet edecek şekilde soyutlanamayacak şehir veçhelerine en ufak bir ilgi göstermiyordu. Özellikle de metropolün girift;

³¹ Çalışmanın ilerleyen kısımlarında kentsel kirlilik analizi çalışmamız açısından önemli bir boyutu oluşturacaktır.

çok yönlü kültürel hayatını yok sayıyordu. Büyük şehirlerin kendi kendilerini nasıl koruyup emniyet sağladıkları, nasıl fikir alışverişinde buldukları, siyaseten nasıl işledikleri ya da yeni ekonomik düzenlemelere nasıl alıştıkları gibi konularla alakası yoktu. Bu tip işlevleri güçlendirmek için yollar bulma arayışında değildi. Ne de olsa bu türden bir hayat için tasarım yapmıyordu” (Jacobs, 2011; 38-39).

Aslında Howard da bir nevi toplumsal birlikteliğe dair sahip olduğumuz doğayı ihmal ediyordu ve kentin bu açıdan var olan doğallıklarını görmezden geliyordu. Bir bakıma da kente ait olan yapılanmaları sakıncalı olarak görüyordu. Kent yeniden dizayn edilirken, eskiye ait olan durumların yeni bir forma dönüştürülmesini amaçlamıştı. Tabi buna ne kadar kent diyebilirsek! Fakat geçtiğimiz yüzyılın başında Howard’ın bu çabası büyük bir yankı oluşturdu ve kendisini takip eden geniş bir kent plancısı kitle, bu tarz ‘ütopik halleri’ savundular ve üzerine büyük bir yazın da inşa etmeye koyuldular. Bu kitle Bawer’in tabiriyle kendilerine “âdemi merkezîyetçiler” dediler. “Çünkü bu gruba göre böyle planlamanın başlıca neticesi büyük şehirleri âdemi merkezileştirmek, seyreltmek ve gerek işletmelerini gerekse nüfuslarını daha küçük şehirlere, hatta mümkünse kasabalara bölmektir” (Jacobs, 2011; 39-40). Nedeni nedir? Sorusuna dair cevapları ise; kent bu haliyle ‘kontROLSÜZ’, ‘TEHLİKELİ’, ‘DÜZENSİZ’ ve ‘KAOS’ içinde bir olmaktaydı. Bu yüzden de onun bu hali ortadan kaldırılmalıydı.

3.1.3. Tasarlanan Kentlerdeki Hedef: Toplumu Daha Parçalı Hale Getirmek

Artık ‘kentin doğallığı’ ve onun ‘sıradanlıkları’ birer tehlike meselesi haline gelmişlerdi. Yapılan saptamalar da kentin bu halinin kötülüklerle dolu olduğu yönündeydi. Bir anlamda kentin doğal haliyle gizil bir savaş başlamıştı. Plancılar, ona dair imgeleri giderek çok kötü şeyler olarak algılamaya başlamışlardı: “Sokak insanlar için kötü bir ortamdır. Evler sokaklardan uzaklaştırılmalı... Sık sokaklar müsrifliktir... Şehrin temel birimi sokak değil blok ve özellikle de süper-bloktur... Çok sayıda başka insanın varlığı ister istemez katlandığımız kötü bir şeydir ve iyi şehir planlaması yalıtılmışlığın ve banliyö mahremiyetinin hiç değilse yanılması yaratmaya yönelmelidir” (Jacobs, 2011; 40) şeklindeki vurgular artık mekân inşasının savunusunu yapan plancıların sık kullandıkları ifadelerdir.

Jacobs, bunlara ‘şehir karşıtı planlamalar’ adını vermişti. Çünkü kentsel olan imgelerin kendisine olduğu kadar içeriğine karşı da mesafeli olan ve ortadan

kaldırılmalarını gerekli gören bir planlama hareketiydi. Bu tarz bir planlama hareketi de ona göre ancak kenti ‘öldürür’ bir çabaydı. Bu öldürme hareketliliği 1920’lerde Le Corbusier vasıtasıyla daha ileri taşınıyordu (T. Dostoğlu, 2002). Le Corbusier ‘ışığı şehir’ adını verdiği planlamasıyla var olan ‘kent-karşıtı’ hareketi en zirveye taşıdı. Parklar içine yapılacak gökdelenler ve ulaşımı/erişimi (yani arabaları) merkeze alan planlarıyla, insan-insana olan kentin tamamen gereksizliğini ortaya koyuyordu. Artık sokaklar tamamen azaltılmış ve ‘gereksiz’ olarak lanse ediliyordu. ‘Özgürlük’ vurgusunu çok yapıyordu ve araba da bunun göstergesi gibiydi (Le Corbusier, 2013).³² Ama aslında onun özgürlük olarak lanse ettiği şey toplumsal anlamdaki temassızlıktı. Artık temas ne kadar az ise özgürlük ve konfor o kadar yüksekti. Bir bakıma ‘geleneksel modern kente karşı’ savaş açılıyordu ve ona ait olan her şey kötü ve günahkar ilan ediliyordu. Onun bu hamlesi, günümüze kadar gelen bir kent planlama ekolünün sayısız örneğini ortaya koydu. Artık dünyanın her yerinde küresel finansın destekleriyle (neoliberal ölçekte) kent karşıtı örnekler görmek çok mümkün. Adeta ‘kentsel konfor’ kentten ya da ona dair olandan kaçışa dönüştü. Arabalı yaşamların sınırları buralarda yaşayanlara hızı, akışı ve konforu verdi ama sonucunda da temassız ve ‘nötr mekânlar’ (Sennet, 1999) yarattı. Günümüz bireyleri de artık bu kent ekolünün mümkün kıldığı hayatlarla bir bakıma ‘dizayn edilen kentli bireyler’ haline geldiler. Algılarımız, korkularımız, kaygılarımız bu yeni tarz kentsel mekânın mümkün kıldığı yitirilmişliklerin ürünü. Harvey’in vurguladığı gibi önce mekânları kurguladık, sonra da ona dayanarak hayatlarımızı değiştirdik. Bu açıdan günümüzde “toplumun ölümünü” (Bauman, 2012a) yaşıyoruz! Evet ama önce ‘kent öldü’, sonrasında toplum öldü demek daha doğrudur. Çünkü ‘yeni kentler’, bizlerin bildiği türden toplumsal temaslar için tasarlanan şeyler olmaktan çıkmışlardı.

‘Kent karşıtı’ planlamanın tüm bu ‘gelenek-ötesi’ kent tasarımları, aslında mekânın hafızasını ya da tarihselliğini yok saymak üzerine kurgulanan bir düşüncüyü de içinde barındırıyordu. Çünkü bu grubun planlama ekolü ‘kentin geçmişinin, bugüne dair bir ayak bağı olduğunu’ dile getiriyordu. Yapılması gerekenin ‘kenti, geçmiş ağırlıklarından kurtarmak olduğunu’ (Sennet, 1999; 210) söylüyorlardı. Bunun en belirgin örneklerini verenlerden birisi de bu nedenle Le Corbusier’di. “Le Corbusier, hareket özgürlüğünü arayan modern mimarinin

³² İleride ‘araba’ ve ‘akış’ analizlerimiz ‘yeni kenti’ tahlil ettiğimiz noktalarda çalışmamız açısından büyük öneme sahip saptamalara dönüşecektir.

tarihsel zamanı kentten silmesini ister. Le Corbusier'nin, tarihin yerine parlaklığı koyma konusunda belki de en kötü teklifi, 1925'te Paris için düşündüğü ünlü 'Plan Voisin'dir. Plan Voisin, Marais'in ortaçağ mahallesini yıkacak, yerle bir edecekti... Plan Voisin'deki biçimlerin çok büyük yıkımları gerektirmesi Le Corbusier için pek önemli değildi: 'asıl amaç, manifestoydu'... Yani Le Corbusier'nin manifestosunda tarihsel ilişkilerin ve somut ayrıntıların yitirilmesi vardır; Plan Voisin her şeyden kopuk ve nötr kentin tam bir simgesidir. Plan Voisin, dünyanın her yerinde kentleri berbat eden o, yerle bir edip yeniden yapma tarzındaki kent gelişiminin prototipiydi... Plan Voisin'de cadde, kamyonlar ve taksiler içindi, (artık) insanlar için değildi" (Sennet, 1999; 196-197).

3.1.4. Kentin Hız, Hareket, Akış Bağlamında İnşası ve Temassız Kamusal alanların Ortaya Çıkışı

Tüm bu tarz kent tasarımlarında ortada belirgin bir 'ütopya' (Hausmann) ya da 'manifesto' (Le Corbusier, 2013) mukabilinden şeyler vardı ama kentsel birey giderek daha yalnızlaşıyor ve toplum giderek daha az söz konusu ediliyordu. Hız, hareket, akış vb. inanılmaz moda kavramlar oldu. Hayatın konforu giderek hız, hareket ve araba eksenli okunmaya başlandı. Tüm sosyal koşullar birer birer askıya alınıyordu. 'Yalıtılmak', 'temassız olmak' ya da 'yalıtılmış yaşamlara' sahip olmak arzu edilen şeyler oldular (Sennett, 2010). Klasik haliyle düşündüğümüzde bu üretilenler tecrübelerimin ürünü kentlerden değildi. Hatta Jacobs'un tabiriyle 'bu olsa olsa bir oyuncaktı'. Çok şeye gebe bir oyuncak, belki de bir Truva atıydı. Hatta uzunca bir süre sonra M. Thatcher'ın ilan edeceği "toplumun ölümü"nü'nün başlangıç noktası belki de burasıydı! Çünkü bu mekânsal kırılma, 'geleneksel kenti' sorgulayan ilk alt yapıyı mümkün kıldı. Yaşanan süreç son kertede ise toplumu sorgulamayı hatta ondan vazgeçmeyi mümkün kılan bugünün tarzına taşıdı. Hiç şüphesiz ki toplumsal dönüşümler anlık ya da kısa süreli şeyler değildir. Olgusal kırılmalar uzunca süreye yayılan şeylerdir. Bu açıdan toplumu alaşağı eden sürecin başlangıçtaki fay kırığını kent planlaması dinamiklerinde aramak hata olmayacaktır. Önce mekânları yarattık, sonra algılarımız da onun parçası oldu. Nasıl yaşadığımızın cevabı, nasıl mekânlar inşa ettiğimizde gizlidir (Harvey, 2003; 84-89). Bu nedenle de bugün yaşananların temelini bu noktada aramak da anlamlı bir çabadır.

Sennett; 'bizler, kenti dizayn ediyoruz ama bedenlerimizi algıladığımız şekillerde dizayn ediyoruz' (Sennett, 2011a) der. Bu durum da hem kamusal ve

özel alanlarımız hem de şehre dair sahip olunan tüm yaşamsal pratikleri etkileyebilen sonuçları ortaya koyabilmektedir. Ona göre modern mimarının planlama kültürüyle birlikte neden olduğu en önemli sonuçlardan birisi de bedenlerimiz ile sahip olunan mekânlar arasındaki bağlantıyı koparması oldu. Bizler artık bedenlerimizi algıladığımız şekliyle mekânlar (ya da kamusal alanlar) inşa etmiyoruz. Bu yeni durum bizlerin sosyal açıdan aktif olmadığı mekânlara sıkışmamıza sebep oluyor. Ona göre; ‘bedensiz mekânlar’ pasif yurttaşlar ister. Bizler de bugün bu mekânların yaşayanları olarak gayet de pasif hayatlar sürüyoruz. Artık hayatımızda konfor, hız, erişim ve iletişim kavramları bağlamında sokulan her şey, temelde bizlerin bedenlerini pasifleştiren koşullardan başka bir şey değil. Fakat bedenleri pasifleştiren her hal bir bakıma kamusal alana dair kişiliklerimizi baltalıyor. Seyrediyoruz (eylemiyoruz) ve seyrettiğimiz için şimdi daha pasifiz.³³ Fakat bu pasiflik bir hayat tarzı haline geldikçe sınırları çok geçişsiz olan sosyal ilişkiler inşa ediyor. ‘Sınırların korunaklılığı’ ise bizleri sadece pasif kılmıyor; bunun yanında dışsal olandan korkmamızı ve de tehlike eşliğimizi daha aşağıya çekmemizi sağlıyor. Çünkü ‘kamusal deneyimleri tükenen hayatların’ sahip olacağı şey, kamusal alana dair korkular olacaktır. Bu açıdan artık yaşam biçimlerimiz, kamusal alanın tükenişiyle alakalı olarak belirsizliklerin dünyasını önümüze getiriyor. Artık aktif olduğumuz mekânlar yok. Artık ‘nötr mekânlarda’ yaşıyoruz. Nötr mekânlar ise bizi toplumsal koşullara ya da aktif kamusal alanlara bağlayan mekânlar değildir; özellere sıkışan ve teması mümkün kılan kamusal yaşamı tehlike olarak görmemizi sağlar. Ayrıca hıza endekli bir hayat da bu süreci daha kanıksanır hale getirir. Yani ölü ve teması mümkün kılmayan kamusal alanlara hizmet etmiş olur. Bu koşulların taşıyıcısı da planlamanın içinde gizlidir.³⁴

“Modern zamanlarda... coğrafyayı mümkün kılan fiziksel deneyimdir, hız deneyimidir... Artık kent mekânlarını onların içinde araba kullanmanın, onlardan çıkmanın ne kadar kolay olduğuna

³³ ‘Kamusal pasiflik’ ileride yapacağımız saha analizlerinde üzerinde oldukça fazla duracağımız bir nokta olacaktır. Bu açıdan çalışma için çok önemli bir noktayı teşkil etmektedir.

³⁴ Burada hatırlatıcı olması açısından Sennett’in kent mekânına dair ortaya koyduğu analizlerde dile getirdiği ilişkisizlik, monotonluk ve kısırlık temelde ileride Mayol vd. vasıtasıyla dile getireceğimiz ‘geleneksel modern kentin’ imgeleriyle çelişik bir durumu ortaya koyuyor. Beden bedene ilişki, tekinsizlik vb. konularda Sennett’in ortaya koyduklarının tam tersi yönde bir içerik olacaktır.

bakarak değerlendiriyoruz.³⁵ Bu hareket güçlerine esir olmuş kent mekânının görünüşü zorunlu olarak nötrdür: Sürücü arabasını ancak kente özgü dikkat dağıtıcı özelliklerin asgariye inmesi sayesinde güvenle sürebilir; iyi araba kullanmak standart işaretler, ayırım çizgileri, drenajlar ve ayrıca diğer sürücüler dışında sokak hayatı olmayan sokaklar gerektirir. Kent mekânı salt hareketin bir işlevi haline geldikçe, kendi içindeki uyarım kapasitesini de yitirir; sürücü mekânın içinden geçip gitmeyi ister. Onun tarafından uyarılmayı değil” (Sennett, 2011a; 11-13).

Hızın merkeze alındığı hayatlarda 'dokunmak' da giderek gereksizleşiyor. Dokunmamak, zamanla bir hayat tarzı olunca da teması olmayan kent hayatları istenir ve arzu edilir yaşamlar oluyor (Sennett, 2010). Artık eylemin küçüldüğü yaşamlarda hisler de köreliyor. Dokunmadan hissetmeye çalışmak hayatı düz görmek haline geliyor. Modern toplumlarda coğrafya artık çok kişisel ama pasiflik ve monotonluk pahasına çok kişiseldir. Bu sayede de artık 'özellerimizde' ama toplumsalın sınırlarından uzakta olan 'özel alanlarda' yaşar olduk. Mekân artık aktif ve eyleyen bedeni değil, pasifliği ve edilgenliği olumlu görüyor. Dikkat, algı gibi şeylerse giderek daha gereksiz gerçeklikler haline geliyor. “Gezen bedenin fiziksel ortamı bu mekândan kopukluk hissini pekiştirir.³⁶ Hız dikkati, geçen sahne üzerinde odaklamayı güçleştirir. Hızın yanı sıra bir arabayı kullanmak için gereken eylemler, gaz pedalı ve frene hafifçe dokunmak, gözlerin iki de bir dikiz aynasına kayışı vb... Modern toplumun coğrafyası içinde seyretmek çok az fiziksel çaba ve dolayısıyla kendini verme gerektirir. Aslında, yollar düzleştirilip düzenli hale sokuldukça, yolcunun hareket etmek için sokaktaki insanları ve binaları hesaba katma gereği de azalır, karmaşıklığı gittikçe azalan bir ortamda ufak hareketler yapması yeterlidir... mekân içindeki hassasiyetini yitirmiş olan beden, parçalı ve süreksiz bir kent coğrafyası içine yerleştirilmiş hedeflere doğru pasif bir biçimde

³⁵ Tüm yeni konut projelerinin es geçemediği bir konudur. Sokağı -geleneksel özelliklerinin çok dışında- sokak olmaktan çıkaran bir deneyimdir bu. Artık sokak (ya da kamusal ilişki ortamları) sadece geçilip gidilecek yerler ve böylesi deneyimler alanıdır. Her ne kadar sunum dili kadim kamusal alanları vaat etse de görüşülen ve gözlenen yeni konut mekânları bu yönde izlenimler vermektedir. En önemlisi de arabaya (akışa) dair sunumlar olmaktadır.

³⁶ Bauman'ın 'hareket edebilenler' ve 'edemeyenler' (Bauman, 2012b) ve Beck'in de 'kaçınabilenler' ve 'kaçınamayanlar' (Beck, 2011) yönündeki analizler Sennett'te ise 'gezebilenler' (akış halinde olanlar) ve 'gezemeyenler' (akış halinde olmayanlar) yönündeki ayrışmaya dönüşmektedir (Sennett, 1999; 2011a).

hareket eder” (Sennett, 2011a; 13). Açıkçası böylesi planlama kültürünün ayyuka çıktığı neoliberal kentin yüksek hıza endeksli yaşamı da bizleri dışa karşı daha ilgisiz hayatlara sevk ediyor. Dokunmak, görmek, hissetmek giderek gereksiz ve de yersiz şeyler haline geliyor.

3.1.5. Dokunmanın, Temasın Korkulara Dönüştüğü Kamusal Alanlar

Burada gözden ya da dikkatten kaçan bir nokta daha var. ‘Konfor’, pasifleşmek vaat etse de bu koşula endeksli yaşam sadece orada kalmıyor.³⁷ Çünkü ‘konfor’ adı altında giderek kamusal alanlardan ürken yığınlar ortaya çıkıyor. Asıl korku artık dokunmanın ve temasın korkusu oluyor. Planlanlamacıların (ya da bu çalışmada olduğu gibi konut şirketlerinin) vaadinde geçen konfor ve düzen fikrinin göbeğinde ‘kamusal alanların öldüğü’ ‘nötr mekânlar’ vardır. Bu nötr mekânların tüketicisi olan bireyin korkuları da dokunmak olmaya başladı. Bu mekânlarda (tıpkı güvenli sitelerde olduğu gibi) artık en büyük riskler, olası temaslardan kaynaklanıyor. Bu yüzden modern kentin bireyi ‘temassız bir idealin’ somutluk kazandığı mekânlarda yaşıyor. Oysa ki geçmişte ‘samimiyet ve sıcaklık’ timsali olan ‘dokunma’, bir anlamda güvende olduğumuza dair çıkarsamalar yapmamızı sağlıyordu. Ama günümüz insanına göre artık dokunabilmek en büyük belirsizlik ve dokunma da en büyük korku faktörüdür. Bu yüzden de yeni yaşam alanlarının (bu çalışma için güvenli sitelerin) vaadi de ‘dokunmamak’ ya da ‘dokundurmamak’ oluyor.³⁸

“Bedeni dirençten kurtarma arzusu, modern kent tasarımında belirgin bir biçimde görülen ‘dokunma korkusuyla’ birleşir... Etrafın çitlerle çevrili, büyük kapılardan girilen ve sıkı koruma altındaki mahalleler/siteler alıcılara iyi hayat imgesinin ta kendisi olarak satılmaktadır gittikçe... Günümüzde düzen temassızlık demek... Modern şehrin (*daha çok da geç modern*), insan bedenini

³⁷ ‘Yeni orta sınıfların’ yeni konut piyasasından var olan en büyük isteği ya da beklentisi konfor yönündeki beklentilerdir. Bu yüzden de konut şirketlerinin sunumlarındaki en çok vurgusu yapılan nokta, konfora dayalı kent hayatını hem içeride hem de dışarıda (akış, erişim, ulaşım, temassızlık, özel hayat, sosyal donatı alanları, dış ihtiyaçlara yakınlık vb.) vaat ediyor olmalarıdır. Artık konfor; dokunmamak ya da temas etmemek olunca, aksi noktasi da tehlike ve korku kaynağı oluyor. Nitekim bu çalışma kapsamında yapılan görüşmelerdeki ‘öteki’ ve ‘yabancı’ vurgusunun belirsizlik ve korku eksenli açıklanıyor olması, yeni hayatın konfor algısıyla ve bu yönde oluşan çıktılarıyla yakından alakalıdır.

³⁸ Görüşmelerde kent meydanına ve kalabalıklara dair anlatımlarda bu konuyla sıklıkla karşılaşılacaktır.

duyarsızlaştırmaya yönelik modern teknolojilerle uyumlu dağınık coğrafyası(nda)... Kalabalıkta diğer insanların fiziksel varlığı tehdit edici bir şey olarak hissedilir” (Sennett, 2011a; 14- 16).

Yaşanan büyük farklılaşma süreci artık mekânı okuyuş tarzımıza ve yaşam biçimine de sirayet edince, bu durum zaman içinde kendi piyasasını da üretti. Artık modern kent planlarının bilinçaltında bu kodları görmek son derece mümkündür. Kent akışa, konfora dayalı sağlık denklemine oturduğundan beri, kent içi yaşamın tüm dinamikleri bireyin omuzlarına çöktü. Seküler koşulların ürünü olan kirlilik kavramı bir bakıma mekâna da yansdı. Artık mekân ‘geç modern bireyler için’ (bu çalışmada güvenli site sakinleri için) temiz ve akışkan (kirliliğin tıkamadığı bir şekilde) olmalıydı. Akış halindeki kent bizler için sıhhatli ya da sağlıklı bir yaşam alanıydı. Akmayan bir kent ise kirli ya da sağlıksız bir kenttir. Kentin demokrasisi de akışın eşitliği şeklindeydi. Ama bu kamusal alanda her şey akışa endekslenince, beden pasif ve bireyler temassız (birbirleriyle temas etmeyenler) olmaya başladı.³⁹ Böylelikle de günümüzün derin ‘nötr mekânları’ ve ‘temasın korkuları’ hayatımıza girdi. Artık özel hayatlara kaçmamıza neden olan ‘yalıtılmış özgürlükler’ talep ediyoruz. Çünkü kente dair korkularımız bizi öyle yönlendiriyor. Bizler artık kalabalıklardan ürken yığınlarız. Hareket özgürlüktür (başka bir ifadeyle konfordur) ama bir o kadar da temassızlık ve pasifliktir. Böylesi ortamlarda ne kadar kamu hayat ya da ne kadar toplum var olabilir, o da ayrı bir tartışma konusu olmaktadır.

“Kent mekânında bu tür bireyciliğin belli bir anlamı vardı. On dokuzuncu yüzyıl şehirleri planlanırken, serbestçe hareket eden bireylerden oluşan bir kalabalık yaratma ve örgütlü grupların şehir içindeki hareketini önleme amacı güdülmüştü. Kent mekânı içinde hareket eden bireylerin bedenleri yavaş yavaş içinde hareket ettikleri mekândan ve mekânın içindeki insanlardan koştular. Mekân hareket yüzünden değerini yitirtirken bireyler başkalarıyla ortak bir kaderi paylaştıkları hissini yavaş yavaş yitirdiler... İnsanlar toplumda mutsuzluk verici bir dengesizlik yaratan yalıtılmış, karşılıklı kayıtsızlıkla dolu hayatlar sürerler” (Sennett, 2011a; 289-290).

³⁹ Agoraları çökerten agorafobik hallerin de nedeni burasıdır. Bizim saha çalışmamız da bununla ilgili çokça veriye erişmiş ve bu noktalar ileride daha da detaylandırılarak analiz edileceklerdir.

Sonuçta insanların özel olan ev/konut hayatının yüceltiildiği bir konfor patlamasını ve bunu yaşarken de çoğu zaman onun ‘güvenlik’ bağlamının vurgulandığı bir dönemi yaşar olduk. Artık bu yöndeki konforu tamamiyle bir hayat tarzı olarak vaat eden neoliberal kenti düşündüğümüzde, ‘yeni kentin’ formundaki mahremiyet hatlarının daha da kalınlaştığı söylemek mümkün olmaktadır. Yeni tarz konforla ‘kaleleşen kentler’ de dışarıyla hiç temas etmeyen yaşamlar olarak, benzer koşulların ileri aşamasını ortaya koymaktadırlar. Bu bölümün bundan sonraki kısımları da planlanarak vaat edilen kentin hikayesinin bize getirdiklerini; ‘geleneksel modern kentten’ ‘geç modern kente’ doğru yaşadığımız süreci ortaya koymaya çalışacaktır. Bir anlamda yitirilmişliklerin ürünü olan ‘yeni hayatların’; kentte yaşadığı belirsizliklerin, korkuların ve risklerin izini sürecektir.

3.2. Geleneksel Modern Kentin Doğal Halinde Gündelik Hayatve Güvenlik

Planlamanın, hayatımıza dair gözden kaçırdıklarına dayalı olarak, yitirdiklerimizi çoğu zaman anlamıyoruz bile. Bu açıdan yitirilene daha kalıcı düzeyde odaklanabilmemiz açısından ‘kentin doğallıkları’ dediğimiz şeylere biraz daha yakından bakmamız gerekir. Çünkü kentler dönüşürken ve planlanırken ‘toplumsal faktörlerinin’ çoğu zaman göz ardı edildiği ortamların inşa ediliyor. Toplumsal özelliklerimiz de bu sürecin (mekân inşasının) bir ürünü olarak çoğu zaman sessizce yok olup gidiyor. Bu durumun belki de en büyük nedeni, ‘nasıl yaşam alanları istediğimiz’ konusundaki düşüncelerimizden kaynaklanıyor. Var olan sorunun böyle düşünülmesi, bize mekân karşısında yitip giden sosyalliklerimizi düşünmek açısından da fırsat verebilecektir. Bireyler, giderek mekânların yeniden inşasıyla birlikte daha pasif bir konuma itiliyorlar ve pasif kılındığı ölçekte de toplumsal ilişkiler daha da göz ardı edilen gerçeklikler haline gelmektedirler. Sommer bu noktada, “asıl kalıcı olan sorunun; nasıl bir mekân istediğimiz değil, nasıl bir insan istediğimiz” (Sommer, 1969; 173) sorusu olmalı diyerek, mekân karşısında insanın (ve toplumun) pasif kılınmamasının nelere karşılık gelebileceğinin altını çizmektedir. ‘Yeni mekânlar’ karşısında (özellikle de neoliberal mekânlar karşısında) neler yitirdiğimiz konusu irdelendiğçe, ‘sosyal sermayemizin’ yaşam alanlarımıza dair inşa ettiğı ‘güvenlik parametrelerinden’ önemli şeyleri nasıl yitirdiğimiz de rahatlıkla anlaşılabilir hale gelmektedir.

Yeni dönemim yükselen ‘güvensiz’, ‘belirsiz’ ya da ‘korkan’ dünyasının altındaki en önemli nedenlerden birisi, hiç şüphesiz yaşam alanlarımızın (ya da kamusal alanlarımızın) geçirdiği büyük dönüşümler olmaktadır. Çünkü kamusal alanın değişen niteliğiyle birlikte eskinin sahip olunan kent değerlerine uygun mekânlar inşa etmiyoruz. Özellikle son zamanlarda giderek yükselen, ‘mekân bir metadır’ niteliğindeki anlayışlar; onun sosyal arka planında sahip olduklarının tamamen gözden çıkarılmasına sebep oldular. Aslında bireyler mekânı ‘tüketirken’ farkına varmadan yeni kamusal alanlar üretiyor. Fakat bunlar gerçekleşirken de sosyal nitelikleri açısından pek çok özelliği yitirmekte de çok başarılı görünüyorlar. ‘Geç modern kentler’ artık ‘geleneksel modern kentlerin’ kuşatıcı özelliklerine sahip değiller. Sosyal farklılıkların etkileşimine izin vermiyorlar. Bu tarz niteliklerin olmadığı bir kentin, içinde sosyal yaşam adına önemli kayıpları taşıyacağı da bir muhakkaktır.

“Önceki evlerin hepsinde olduğu gibi, kentsel süreçte bu son dönemde görülen radikal yayılma da yaşam tarzlarında akıl almaz dönüşümleri beraberinde getirdi. Kaliteli şehir yaşamı parası olanlar için bir meta halini aldı... Pek çok bölgeyi hükmü altına almaya devam eden banliyölerin tutarsız, yavan ve monoton müstakil yapılaşmasının dahi panzehiri bulundu: ‘yeni şehirleşme’ adı verilen hareket, artık şehre dair düşleri gerçekleştirecek bir müteahhitlik ürünü olarak mahalle ölçeğinde butik yaşam tarzının tellallığını yapmaktadır. Mülkiyet hırsından beslenen aşırı bireyciliğe dayalı neoliberal ahlakın, benliğin toplumsallaşması için model teşkil ettiği bir dünyadır bu. Sonuçları ise, gönlümüze göre bir dünyayı gerçekleştirmek adına insanlık tarihi boyunca inşa edilen büyük toplumsal başarılarından biri olan şehrin tam ortasında, artan bireysel yalıtılma, endişe ve nevroz” (Harvey, 2013; 56).

Harvey durumu güzel özetlese de var olan durum bir noktadan daha irdelenmeyi gerektiriyor. ‘Kamusal alanlar’ radikal düzeyde değişiyor! Bütün bunlar olurken, neden hiç olmadığı kadar bireyselleşiyoruz ve toplumsal yaşamın sınırlarının dışına çıkıyoruz? O zaman burada var olan eski kamusal alanların (her ne kadar isimleri tıpkı eskisi gibi kullanılsa da) içlerinin boşaltıldığı durumlarla karşı karşıya olduğumuz muhakkaktır (Arendt, 2012). Çünkü ‘mahallede yaşıyorsak, nasıl yalıtılmış yaşamlara sahip olabiliriz?’ Bu yöndeki sorusu klasik anlamıyla düşünülduğünde, ‘mahalle yalıtılmaya müsaade etmez!’ cevabını

alacaktır. Hatta ‘klasik mahallelerin güvensizliklerine karşı yeni mahalleler’ (tıpkı güvenli site söylemlerindeki gibi) söylemi artı moda oldu. Fakat bu vurgular böyle ifade edildiklerinde klasik kentin mahalleleri ve güvenlik sorunu, kamusal nitelikleri açısından ele alınması bir zorunluluk haline getiriyor. Bu sınamayı yapmaksızın, ‘söylemler ve pratiklere’ dair var olan makasın ne kadar açık olduğunu ortaya koymak da mümkün olmayacaktır.

Kent, yaşamsal pratikleri açısından her zaman bireylerin ‘gündelik hayatına dair koşulları’ belirleyen yegâne araç olmuştur. ‘Uzun sürelerdir var olan bu gerçeklik, gündelik hayata dair içinde bir kaosu mu içerisinde barındırıyordu?’ sorusuna; ‘evet!’ cevabını verebilmeyi çok da mümkün kılmamaktadır. Çünkü böylesine geniş ve karmaşık bir ilişki sisteminin kaos üzerine kurulması, sisteme dair istikrarı elde edebilmenin önüne geçecekti. Ama ‘kente’ yakından bakıldığında, pek çok çatışma ve soruna rağmen, tarihin en istikrarlı sistemi olduğunu da en açık şekliyle bize ispat edebilmektedir. Bu açıdan ‘modern kentin güvensizlikleri’ söyleminin, hele ki son zamanlarda ‘piyasa güçlerince sık sık dile getirilmesi’ dikkate alındığında, gerçekle pek bağdaşır bir durum olmadığı anlaşılacaktır. Çünkü böylesi hiçbir kalıcı ilişki sistemi güvensizlik üzerine kurulamaz. Nitekim Jacobs’a göre kentin güvenliği bilakis, onun karmaşası ve yabancılarla dolu olmasından gelir.⁴⁰ Ona göre, kent mekânı sahip olduğu çeşitliğin ürünü olarak fertlerine bir ‘sosyal güvenlik’ alanı sunmaktadır. Çünkü Jacobs’a göre: “Büyük şehirler... kasabalardan ve banliyölerden çok temel konularda ayrılır ve bu konulardan biri de şehirlerin haliyle yabancılarla dolu olmasıdır. Büyük şehirde yaşayan herhangi bir kişi gündelik hayatında tanıdıklarından ziyade yabancılarla karşılaşır. Sadece kamusal toplanma alanlarında yabancılarla daha sık rastlanmaz, insan kapısının önünde de sık sık yabancılarla karşılaşır... Başarılı bir semtin en temel niteliği insanın sokakta tüm bu yabancılar arasında yürürken kendini emniyette hissetmesidir” (Jacobs, 2011; 50). Aksi halde benzerlerin arasında (güvenlikli sitelerde olduğu gibi) oluşturulan ya da vaat edilen bir kent ya da güvenlik gerçekçi nitelikte bir kent ya da güvenlik olmayacaktır.

Bu açıdan kentsel güvenlik, onun yaşamsal pratiklerinin zorunlu kıldığı temel bir durumdur. Fakat planlamacılara göre kentin bu ‘keşmekeşi’ (hatta kaosu

⁴⁰ Bu günlerde kent plancıları ve konut pazarlayıcıları -bizim de ileride üzerinde daha detaylıca duracağımız bu şeyleri- her ne kadar bunları bir tehlike olarak lanse etseler de.

derler) kontrol altına alınması çok zor bir karmaşa ve güvensizlik halidir. Çünkü ilk bakışta bir birine benzemezlik ve kaos hakimmiş gibi görünüyor. *Fakat her biçimsizlik (ya da şekilsizlik) karmaşa demek değildir.* Kaldı ki kent dinamizm ve çeşitlilik üzerine kurulu bir düzendir. Zaten onun vaadi de budur. Ayrıca planlamacılar ona bakarken, gördükleri şeyin salt şekilsellik olmasına dayalı olarak, onun sosyal varoluşuna dair gerekliliklerini pek hesaba katmıyor. Fakat belki de kentsel alana dair sahip olunanlara bir de bu gözle bakmak gerekiyor. Bir bakıma da iş zaten burada değişiyor. Aslında kent (çoğu zaman) farkına varmadan ‘çeşitlilik üzerine güvenlik vaad ediyor’ (güvenlikli sitelerin vaat ettiğinin tam tersine) ve çoğu zaman bunları konuşmamıza ya da yazılı anlaşmalarla birbirimize izah etmeye gerek bile kalmıyor. Bu güvenlik hali aslında belirgin düzeyde var olan bir karşılıklı mutabakat halidir ve var olan koşulların ‘sosyal sermaye’ tarafını ortaya koymaktadır.

“James Coleman’ın ‘sosyal sermaye’ olarak adlandırıldığı,... insanların ortak amaçları için gruplar ya da organizasyonlar halinde bir arada olabilme (ve iş yapabilme) yeteneğidir... Coleman, bilgi ve beceriye ek olarak, insan sermayesinin belli bir oranının, insanların birleşmeler oluşturma yetenekleriyle ilgili olduğunu öne sürüyor. Ve bu durumun yalnızca ekonomik yaşamda değil, toplumsal yaşamın diğer tüm alanları için de çok önemli olduğunu ekliyor... Paylaşılan değerlerden ‘güven’ ortaya çıkar” (Fukayama, 2005; 26).

Bu açıdan bir arada olmanın önemli kazanımlarından birisinin de sosyal sermayenin göstergesi olan ‘güven’ (ya da güvenlik) olduğu anlaşılıyor. Bunun aracı da ‘nötr mekânlar’ (Sennett, 1999; 2011a) inşa etmek olamaz. Çünkü bu mekânları kullanmamak (hatta güvenlik vaadine rağmen) ancak sokakları ıssızlaştırır hatta onları körleştirir. Bu da kamusal alanları suça ya da sapkın olana terk etmek anlamına gelir. Jacobs, ‘şehir düzenlemesi’ adı altında homojen yapılardan kurulu kentlerin güvenlik getirmeyeceğini söyler. Çünkü kent farklılıklarının varlığıyla işlerlik kazanır ve ona göre de ancak işleyen kentler güvenli yaşam alanları üretebilir. “Derindeki toplumsal sorunları saptayıp bunların peşine düşecek bir şehir halkı istiyorsak, başlangıç noktası mevcut şehirlerde asayiş ve medeniyeti koruyan pratik güçleri desteklemek olmalıdır. Kolay suç işlemeye gayet uygun yeni semtler inşa etmek budalalıktır. Ama şu anda (planlama adı altında) yaptığımız tam da bu... Anlaşılması gereken ilk şey, şehirlerde kamusal huzuru -kaldırım ve sokak huzurunu- koruma işinin, polis

varlığı zorunlu olsa da, öncelikle polis tarafından yapılmadığıdır. Kamusal huzuru koruyan orada yaşayan halkın karmaşık, üstelik neredeyse bilinçsiz olan, gönüllü denetim ve standartlar ağıdır; üstelik bunu uygulayan da halkın ta kendisidir” (Jacobs, 2011; 51).

‘Yeni şehirlerde’ inşa edilen ölü sokaklar (hatta geçişsiz duvarlarla çevrili yaşam alanları ya da güvenli site) hiçbir zaman beklenen kent pratiklerinin oluşmasını sağlamaz. Aslında bu kent pratikleri mutabakata dayalı olarak ortaya çıkan bir kamusal alan denetimi sağlamaktadır. Fakat kamusal sorunlara/yaşama dair ilgisizleşen bireylerin sokağı sessiz mekânlara çevirmesi, aynı zamanda yaptıklarının neticesinde oluşan durumu ‘güvensizlik’ olarak algılamalarına da sebep olur. Bu yüzden başta bizlere karmaşa gibi gelen işlek cadde ve sokakların aslında bilakis güvenli yerler olduklarını anlamamızın da önüne geçiyor. Bu açıdan sokakların orada yaşayanların pratiklerine açık mekânlar olması önemlidir. Güvenli sitelerdeki gerçekler de bunun tam tersi yöndedir. Sadece geçmek, arabayla dolaşmak gibi işlere adanan sokaklar, onu doğasına uygun kullanmadığımız anlamına gelir. Sokak bir iletişim aracıdır ama salt bir iletişim (ya da akış) aracı değildir. Aynı zamanda esnafıyla, kaldırımıyla, komşuluğuyla ve de sosyalleşmenin oluşumu açısından ilk duraktır (Fukuyama, 2005).⁴¹ Bir bakıma ‘geleneksel modern kentin’ agoralarıdır. Bu misyonu ise onu canlı ve işlek kılar.

“İnsanların sokakları kullanmaları için bir nedeni yoksa, sokakları kullanmalarını sağlayamazsınız. İnsanlar sokağı seyretmek istemiyorsa zorla seyrettiremezsiniz. Sokaklarda gözlem ve herkesin birbirinin polisi olmasıyla asayişin sağlanması kulağa katı bir uygulama gibi gelebilir. Ama (gerçek) hayatta değildir. İnsanlar sokakları gönüllü olarak kullandığı ve tadını çıkardığı sürece sokağın emniyeti en iyi şekilde, kendiliğinden, asgari düşmanlık ve şüphecilikle sağlanır; insanlar aslında güvenliği sağladıklarının ne kadar az farkında olursa o kadar iyidir” (Jacobs, 2011; 56).

Ayrıca şehrin pratiklerine yüklenen topyekûn algının, aslında onun niteliklerinin yanlış yorumlanmasından başka bir şey olmadığı da kesin. Fakat

⁴¹ Bu vurgu ileride sıkça üzerinde duracağımız ve kamusal alanın aktifliğini vurgulayan çıkışı noktamız olacaktır. Sokağın (ya da mahallenin) sosyalleşmeye dair çıktıları “arayüzeyler” (Mayol), “ara mekânlar” (Sennett), “agoralar” (Bauman) bağlamında üzerinde daha geniş bir şekilde durarak tartışacağız.

‘yanlış anlama’ (özellikle plancıların bakışı) ya da ‘kasıtlı yanlış yorumlama’ (özellikle piyasanın bakışı -tıpkı güvenli sitede olduğu gibi-) ne kadar büyükse, çözüme dayalı yapılanlar da bir o kadar yanlışlık taşıyor demektir. “Şehir halkının yoğun köşelerde oyalanmasını, şekerlerin ve barların çevresinde dolanmasını, kapı önlerinde gazoz içmesini uzun süre gözlemleyen reformcular, en sonunda şöyle özetlenebilecek bir hükme varmışlar: ‘Bu ne sefalet! Bu insanların doğru düzgün evleri veya daha mahrem ya da yeşil dış mekânları olsaydı böyle sokaklarda sürtmezlerdi!’... Bu hüküm şehirlerin çok yanlış anlaşıldığının bir göstergesidir. Bir otelde verilen ziyafete bakıp da bu insanların yemek pişiren hanımları olsa ziyafeti evde çekerlerdi demekten daha akılcı bir şey değildir... Hem ziyafetin hem de şehir kaldırımlarının sosyal hayatının özelliği tam da kamuya açık olmalarıdır. Birbirini tanımayan insanları samimi, mahrem bir sosyallikte bir araya getirirler ve çoğu durumda insanlar birbirlerini bu şekilde tanımaktan zerre kadar rahatsız olmaz” (Jacobs, 2011; 75). Bu durumdaki benzer koşullar bizlerin kente dair gündelik pratiklerinde olması beklenir şeylerdir. Bu tarz koşulların kentin gündelik pratiklerinde nasıl ortaya çıktığına daha yakından bakmak, durumu anlamak adına nitelikli bir analiz ortamı sağlayacaktır. Bu noktadan sonrası da buna dair içeriklerle ıleyecektir.

3.2.1. Mahallenin Rutinleri ve Gündelik Hayat

Kentin pratiklerinin irdelenmesine odaklandığımızda, kentle ilgili sorun olarak gördüğümüz pek çok şeyin, aslında onun önemli parçalarından birisi olduğunu fark ediyoruz. Jacobs’un ve Fukuyama’nın sokak, kaldırım ve semt bağlamında tartıştığını; Mayol ‘mahalle ve onun ilişkileri bağlamında’ tartışıyor. Onun analizlerinin bir ‘gündelik hayat analizi’ olması açısından, kent rutinlerinin içeriğini algılayabilmek adına iyi derecede materyal sunduğu kesindir. Hatta kente dair pratiklerimizin muhtevasını kavramak açısından da anlamlıdır.

Mayol’a göre mahalle, kesinlikle bir fizikten ibaret değildir.⁴² Tamamen insan ilişkilerinin ürünü olan bir yaşam alanıdır. “Mahalle neredeyse tanım gereği toplumsal çevreyi yönetme yetkisidir. Çünkü kullanıcı için kendisinin, içinde az çok sayıldığını bildiği, kentsel mekânın bilindik bir parçasıdır. Dolayısıyla mahalle az çok, genel kamusal (anonim herkese açık) uzamın, bu uzamın günlük pratik

⁴² Lefebvre ise bu noktada ileride üzerinde de duracağımız ‘mekân içerisinde soyutluklar barındırır’ (Lefebvre, 2014) der. Önceki kısımlarda da ‘mekânın salt fizik olmadığının’ üzerinde durduk.

kullanımından dolayı ‘özüleşmiş bir özel uzam’ın yavaş yavaş içine nüfuz ettiği bir parçası olarak kavranabilir” (Mayol, 2009; 32). Bu açıdan mahalle aslında gündelik hayatın kodları açısından da değerli olmaktadır. Bu yönüyle kent hayatının muhtevasını ve ona dayatılanların niteliğini kavramak açısından, Mayol’un ortaya koyduğu mahalle analizi, aslında mahrem (özel olan) ile kamusal olan arasındaki farklılıkların neler olduğu açısından ele alabilmeyi de mümkün kılmaktadır.⁴³

“Mahalle... kentin, ortasından özel alan ile kamusal alanı ayıran bir sınırın geçtiği parçasıdır... Mahalle dereceli bir öğrenme sürecini gerekli kılan dinamik bir kavramdır... Alışılmış kullanımından dolayı mahalle kamusal alanın ilerleyici özelleştirmesi olarak düşünülebilir. İşlevi, en mahrem olanla (konutun kişisel alanı) en bilinmeyen (kentin bütünü ya da hatta daha da yayarsak dünyanın geri kalanı) arasındaki süreklilikte kopmayı sağlamak olan pratik bir düzendir... Mahalle içeri ve dışarı arasında ki varoluşsal (kişisel düzeyde) ve sosyal (kullanıcılar grubu düzeyinde) bir diyalektiğin ara yoludur... Bundan dolayı mahalle, konutun genişlemiş hali diyebiliriz; kullanıcı için konutundan başlayarak açılmış bir güzergâhlar toplamı olarak özetlenebilir. Mahalle herkese açık ya da istatistiksel olarak ölçülebilir bir kentsel yüzey olmaktan çok, kent içinde, çekirdeği sürekli özeline küresi olan çok sayıda güzergâh çizme olanağıdır ve bu herkese sunulmuştur” (Mayol, 2009; 34-35).

Kente dair bu önemli pratikler, aslında ‘kamusal alan’ ile ‘özel alanın’ ‘kesişme yüzeylerini’ de ortaya koymaktadır. Çünkü ‘öteki’yle karşılaşma hatta karşılaşmadan da ziyade ‘ilişkiye geçme’ (temas etmek, dokunmak vs.) hali bireyleri mekânın ortak kullanım alanlarına dahil etmektedir. Fakat ‘kamusal’ ile ‘özel’ alana dair bu ‘arayüzeylerin’ olmadığı yerde zamanla bir ıssızlaşma başlar ve kentsel alanların terk edilmesiyle birlikte, ‘özel alanların’ hem sosyolojik hem

⁴³ Bu vurgulamayı unutmaksızın, ileride tartışacağımız, Bauman’ın ‘agoraların çökmesi’ olarak tabir ettiği gerçekliğe dair önemli bir vurgulama olduğunu düşünmekteyiz. Bu yüzden mahallenin -Mayol açısından düşünüldüğünde- modern kente dair bir agora niteliği taşıdığı ve sosyalliklerimiz açısından özel ve kamusal alanların bağlantı noktalarından birisi olduğu söylenebilir. Bauman’ın “agoraların çökmesi kamusal alanı öldürmüştür” tabirini, Mayol açısından -ironik bir dille- söylediğimizde “mahallelerin çöküşü modern kentin kamusal alanını öldürmüştür” noktasında düşünmemiz mümkün olmaktadır.

de fiziki duvarları yükselir. Bu da ‘özel’ ile ‘kamusal alanın’ sınırlarının geçişsizlikleri nedeniyle ‘sosyal sermayelerin’ yitirilmesine ve de yalıtılmışlıklara dair kalıcı etkiler bırakacaktır. Fakat Mayol, geleneksel modern kentteki mahallenin varlığını, bu geçişin sağlanması hatta ‘içerisi’ ile ‘dışarısının’ birlikteliğinin sağlanabilmesi açısından işlevselliği olduğunu söylemektedir.

“Mahalle toplumsal bir varlık olarak öteki ile kurulan, özel bir muameleyi gerektiren bir ilişki alanıdır. İnsanın evinden çıkması, sokakta yürümesi anında keyfi olmayan bir kültürel bir eylem ortaya koymasındır: İkamet edeni kendinden önce de var olan bir toplumsal işaretler ağına (komşuluk, yerlerin görünümü vb.) sokar. Giriş/çıkış, içerisi/dışarısı arasındaki bağ diğer bağlarla (ev/iş, bilinen/bilinmeyen, sıcak/soğuk, nemli hava/kuru hava, etkenlik/edilgenlik, eril/dışil...) keşir; bu bağ her zaman, kişinin kendisi ile fiziksel ve toplumsal dünya arasındaki bir bağdır; bu git-gel, sosyal karışma ve geri çekilme hareketinden doğrudan doğruya sosyal olarak gerçekliğin kendisini alan kişinin, kendine dair bilincinin kurucu bir diyalektiğinin ilksel tohumlarını (ayrı ayrı birimlere bölünemez) belirli bir toprağa gömen, gündelik olduğu için bıkmak nedir bilmeyen bir yerinde saymayla kentli kamusal öznenin ilk adımıyla ilgili ve hatta arkaik bir yapının düzenleyicisidir” (Mayol, 2009; 35-36).

Bu yönüyle mahalle, kentsel bireyin sosyalleşme dinamiklerini; içerisi-dışarısı, kamusal-özel, biz/ben-öteki denklemine ayırmayı öğretir. Bu açıdan mekân, ona yakından bakıldığında kişiselliklerimize dair önemli unsurların hem taşıyıcısı hem öğreticisi olmaktadır. Summer’ın başta vurguladığımız sorusunun, ‘nasıl mekânlar istediğimiz değil, nasıl insanlar istediğimiz?’ yönünde olmasının önemi artık daha net anlaşılabilir. “Mahalle, öznenin tarihinde, kamusal günlük hayatın yeri olarak mekânın bütün uyum süreçlerinin ilk biçimi, arketipi olduğu ölçüde, silinmez bir aidiyetin işareti olarak yer alır... Mahalle pratiği gereklilik yerine karşılıksızlığı devreye sokar; sadece işlevsel kullanım amacıyla yapılmamış kentsel mekândan yararlanmayı kolaylaştırır... Yerleri tanıma, günlük yollar, komşuluk bağları (siyaset), esnaf ile kurulan bağ (ekonomi) yaygın bir kendi toprağında olma duygusu (ırk bilimi; ethologie); birikmesi ve birleşmesi, kentsel mekânın ona göre, sadece bir bilmenin nesnesine değil bir tanımanın mekânına da dönüştüğü toplumsal ve kültürel düzeni üreten ve düzenleyen bunca

ipucu” (Mayol, 2009; 36-37) olmaktadır. Bu açıdan kentin doğallıklarını görmek ve onun toplumsal karşılığını analiz edebilmek daha da anlamlı hale gelmektedir.

3.2.2. Kentin Rutinleri, Rastlantısallığı ve Planlamanın Bunlarla Savaşı

Bunlar bizlere sahip olduğumuz mekânın sosyal arka planında neleri içerdiğini iyi derecede ifade etmektedir. Bu açıdan -daha önce de belirttiğimiz gibi- yaşadığımız mekânlara ‘düzenli görünmesi gereken yapılar topluluğu’ ya da ‘salt fiziksel unsurlar’ olarak bakmak, içerisindeki toplumsal bağlamı kaçırmamızı sağlamaktadır. Hayatı, ‘kontrol’ kavramı etrafında geliştirmeye çalışmak ya da (plancıların ifade ettiği gibi söylersek) ‘düzenlemek’ çabası, kentin doğasında var olan ilişkinin rastlantısallığında ortaya çıkan ‘açılma’, ‘dokunma’ ya da ‘temasın’ önüne geçmek olacaktır (Sennett, 1999; 2011a). Çünkü kentin kamusal alanındaki sosyal açılmanın/temasın en önemli hali, onun rutinlerinin içinde her zaman var olan ‘rastlantısallığında’ yatmaktadır. Fakat son zamanlarda rastlantısal olan gündelik rutini, ‘kontrolsüzlük’ ve ‘güvensizlik’ bağlamında okumamız, sahip olduğumuz koşulları (ya da doğallıkları) kusurlu olarak algılamamızla paralel olarak gelişmiştir. ‘Mahalle’ bağlamında ortaya konulan söylemler, planlamacı zihniyetine teslim edildiğinde de ‘ortadan kalkması gereken unsurlar’ olarak ilan edilmelerini sağladı. Fakat bu ihmal etme çabalarının içeriğine odaklanıldığında, kentin sosyallığı adına var olan bir doğallığı nasıl yitirdiğimizi de ortaya koymaktadır. Bu açıdan mahallenin sahip olduğu içerik, planlama vasıtasıyla, yitirilmiş kentsel doğallıklarımız olmaktadır.⁴⁴

“Mahalle bireysel izleklerin ortak bir düzenlenmesi olarak tanımlanır. Kullanıcıları için, günlük ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kaçınılmaz olarak birbirleriyle karşılaştıkları ‘yakın yerlerin’ tanzimidir. Ancak, bu karşılaşmalarda gerçekleştirilen kişiler arası temas rastlantısaldir, önceden hesaplanmamıştır... asansörde, bakkalda, pazarda. Mahalleye çıkıldığında, ‘daha önceden görülmüş’ (bir komşu, bir esnaf) biriyle karşılaşmamak olası değildir. Ancak hiçbir şey bunun kim ve nerede (merdivende, kaldırımda) olacağını önceden söyleyemez. Karşılaşmanın açık zorunluluğu ve içeriğinin rastlantısal niteliği arasındaki bu bağ kullanıcıyı, mahallenin

⁴⁴ ‘Belirsizliğin’ güvenliği, bu noktada dikkati çeken bir noktadır. Çünkü ‘geç modern kentin’ en önemli çıktılarında birisi de ‘belirsizliğin ürettiği güvensizlikler’ üzerine yükseliyor olması altının çizilmesi gereken bir noktadır.

oluşturduğu bu türden belirsiz -o halde kararlaştırılmamış ve kararlaştırılmaz-⁴⁵ topluluk içinde, hepsi kabul görme olgusunun etrafında toplanmış toplumsal düzgüler içerisinde ‘tetikteymiş’ gibi durmaya götürür” (Mayol, 2009; 38-39).

Mahallenin bu kontrol edilemez ‘rastlantısallığı’ (tekinsizliği) denetimsel olan bir süreci doğurduğu kadar, ortak bir sözleşme sürecini de içerisinde barındırır. Ortak sözleşme koşulları, içinde hem bir fayda pratiğini hem de kamusal denetime açık olaylar dizgesini barındırır. Böylesi koşullar bir arada yaşamının denetimsel koşullarını mümkün kılarak bir güvenlik algısı da inşa eder. Mahalle kültüründe ‘güvenlik’ kamuya açık olmakla doğru orantılıdır. Ama bu açıklık yitirilirse var olan karşılıklılığa dayalı güvenlik, yerini güvensizliğe ve de şüpheye⁴⁶ bırakacaktır. Bu da oluşan güvensizlik bağlamında dışlamaya dönüşebilecek bir denetimi ortaya koyar. Daha net söylemek gerekirse; mahalle, içinde denetime dayalı bir güvenlik unsuru da barındırmaktadır. “Doğrusu, burada karşılıklı tanışıklıktan daha fazlası vardır: Bu, toplumsal bir alışveriştir. Her mahalle ya da köy sakini, eğer ödemesi gereken bedel konusunda anlaşılırsa, bu komşuluktan bir çıkar elde eder. Diğerlerinden ufak ödüller alırlar; gülümsemeler, merhabalar, selamlar, var olduğu, tanındığı, takdir edildiği, beğenildiği duygusunu hissettiren karşılaşma sözcükleri alırlar.⁴⁷ Kimileri için komşuluğun getirdiği ilgi daha ileri gider. Yaşlı kadın her zamanki saatte ekme almaya gitmezse endişe duyulur. Ama bu getirileri elde etmek için, kişi, mahallenin ya da köyün kurallarına uymalı, yapılması gerekeni yapmalı, yapılmaması gerekeni de yapmamalıdır. Yazılı olmayan bu kurallara uymayan, pek hoş olmayan eleştirilere, ardından da bir tür dışlanmaya maruz kalır: oyunu oynamamak, oyun dışı kalmak demektir” (Prost, 2008; 120). Bu bakımdan kentin doğasının, rastlantısallıklar bağlamında toplumsal ilişkileri etkin hale getirdiğini söylemek mümkündür.

3.2.3. Rastlantısallıkların Sağladığı Kontrol, Mutabakat, İstikrar ve Güven

Benzer yönlü tahliller açısından, Mayol’un mahalle analizleri çok önemli bir yere sahiptir. Bu tahlilleri Mayol’un daha önce dikkate aldığımız mahallenin

⁴⁵ Tekinsizliği vs. demek de mümkün.

⁴⁶ Nitekim ‘geç modern kentte’ (güvenlikli sitede) karşımıza çıkacak olan ‘radikal kuşku/şüphe’ gibi.

⁴⁷ Fakat güvenli sitede bu tarz ‘ödüller’ konusunda sorun yaşandığı görüşmeciler tarafından sıkça dile getiriliyordu.

rastlantısallığı, hesaplanamaz ilişkiselliği (buna tekinsizliği, açıklığı ya da şeffaflığı demek de mümkün) bağlamında sürdürmek mümkündür. Fakat ‘geç modern’, ‘post modern’ (‘neoliberal’ demek de mümkün) kentin tüm mekân tasarımları bu vurgulamaların tersini (hatta diktatör bir tavırla) dayatır niteliktedir. Onlara göre ‘rastlantısal’ olan her şey artık kabul edilebilecek ölçütlerde değildir. Düzenleme/plan her şeyi hesap edebilmek üzere kurar ve hesaplama dışında kalan hiçbir şeyi dikkate almaz. Hatta bu hesapların dışında kalan her şey ‘kontROLSÜZLÜK’ olarak lanse edilmekte ve böylesi bir koşulun da içerisinde riskler taşıdığını iddia etmektedir (Jacobs, 2011; Sennett, 2011a; Le Courbiseur, 2013). Açıkçası bu kurgu, içerisinde güvenlik bağlamında gündelik hayatın akışı ve kamusal her türden ilişkiyi iptal edilmektedir (Bauman, 2011b; Sennett, 1999). Bu koşulları ‘güvenlikli sitelerde’ de görmek sıradan bir durumdur. Hatta bu tarz mekânlar ‘karşılaşmama’ üzerine inşa edilmekte ve bu bakımdan olası tüm karşılaşmaları ya da rastlantısallıkları engellemeye çalışmaktadır (Sennett, 2011a).⁴⁸ Nihayetinde de ‘hayatın bir birine dokunmayan hali’ (Douglas, 2005) genel kabul çerçevesine oturmaktadır. Bir bakıma kamusal alanda olan tüm ilişkilerimiz olası risklerle eşitlenerek hayatın dışına çıkartılıyor. Bu açıdan ki yeni yaşam alanlarının (güvenlikli sitelerin) var olan koşulları geleneksel modern kentin mahalle kavramının aşınmasıyla da yakından alakalıdır.

“Mahalle topluluğu teriminden... maddi olarak önceden kestirilemez ham olguyu anlıyorum. Mahalle hem karar verilemez hem de kaçınılmaz bir birlikte var olma becerisini zorla kabul ettirir: Komşular oradalar, kapımın önünde, sokağımda; onlardan sürekli kaçmak olanaksız... Topluluk, her bir kullanıcıyı, onun bir parçasını ötekinin yargılanma yetkisini bırakarak kabul görmenin genel sürecine uygun hale gelmesine aracılık eden, kazanç sağlayıcı bir davranışa iten sosyal bir mekândır” (Mayol, 2009; 38-39).

Bauman, yaşadığımız ‘özel hayat için, göğüs gerilmesi gereken tekil mücadelelerdir’ derken; peşinden de bunun niteliğinin bizi korkulara, belirsizliklere iten nedenlerden birisi olduğunu ifade etmektedir. O, ‘kamusal alanın çöktüğü yerde kaçınılmaz son’ olarak görür bu durumu (Bauman, 2014). Ama Mayol’un ortaya koyduğu analizlerden, gündelik hayatın yalnızlıklara gömülmesinin ‘geleneksel mahalle’ (ya da geleneksel modern kent) ortamında

⁴⁸ Mahallenin ve geleneksel modern kentin rastlantısallıklarına aykırı olarak.

mümkün olmadığını anlıyoruz. Çünkü içerisi ve dışarısına dair sınırlar o kadar belirsiz ve kontrolsüz ki kaçınma ya da yalıtılma gibi sonuçlarla karşılaşmak mümkün değildir. Ayrıca komünal unsurların kapının hemen eşliğinde olması özel hayatın kamusal alana sokulmasını kontrole tabi tutuyor (Prost, 2008). Bu bakımdan bu tarz bir mekânda özel olanın, kamusal alanı aşındırması ya da yok etmesi gibi bir durumla karşılaşmak da mümkün değil. Çünkü böylesi talebi mümkün kılmayan, talep oluşsa bile buna dair tepkilere ve de yaptırımlara hazır olan bir grup (ya da birliktelik) dışarıda bir gözcü ve denetçi noktasında beklemektedir. Ayrıca böylesi bir talebin sebep olacağı dışlanma pek çok kazancın da yitirilmesi anlamına gelecektir. Bu yitirilen kazançların başında da rutinlere ve kent gelenekseline dayalı olarak ortaya çıkan güvenlik ve istikrar vardır (Fukuyama, 2003; Jacobs, 2011). Bu duruma tepki göstermeyi düşünen her davranış olası yaptırımları da hesaba katmalıdır. Bu açıdan var olan ‘görelî denetim’ ve de olası ‘yaptırımlar’ grubun istediği koşullara dair bir davranış profili sunmayı gerektirir. Rutinlerin⁴⁹ sürekliliği ve sağladığı kazançlar, mahalle ortamının istikrar kaynağıdır. Buradaki istikrar gündelik davranışın bir ürünüken, kişisel düzeydeki kontrolsüzlükle beslenir. Son kertede davranış olarak ortaya çıkanlar temasın kontrolsüzlüğü (ama sürekliliği) mekâna ve de algılara dair güven kaynağı olmaktadır. Tıpkı planlamanın ortadan kaldırmak istediklerinin tersi yönde olarak.

“Bir mahallede doğmuş ya da oraya yerleşmiş olan bir birey sosyal çevresini göz önünde bulundurmak ve orada yaşayabilmek için çevrenin içinde yer almak zorundadır. ‘Zorunda olmak’ sadece baskıcı bir anlamda değil ona hükümler, kökenbilimsel olarak bağlar yaratan anlamında da anlaşılmalıdır. Mahalle pratiği yazısız ancak bütün kullanıcılar tarafından dilin ve davranışın düzgüleri arasında okunabilir olan ortak sözleşmedir... aynı toprak üzerinde, önsel olarak ‘bağlı olmayan’ partnerlerin bir arada yaşamalarını mümkün kılmak; mahallenin oluşturduğu ‘kamusal topluluğun’ hayatının herkes için mümkün olabilmesi için herkesi zorlayan sözleşme, dolayısıyla bir baskı” (Mayol, 2009; 39).

Bu analizlerde modern kentin, kafamızda var olan imgelerinin dışında bir tabloyla karşılaşıyoruz. Komünal unsurlar, pratikler ve de normlar: Hepsi de

⁴⁹ Giddens’in tabiriyle ‘geleneklerin’ (Giddens, 2004; 2010).

mahalle yaşamına ‘geleneksel topluluk’ unsurunu kazandırmaktadır. Fakat burada bir özgürlük vaadi (en azından özele dair bir şekilde olması açısından) yoktur. Kanıksanan şeyler, beklenenler olarak bir gündelik hayat pratiği veriyor. Belki de tekrar Bauman’ı hatırlayarak söylersek; kamusal hayatı mümkün kılan şey vaat etmediği özgürlüğü olmaktadır (Bauman, 2012a). ‘Kontrol’ (belirsizliği ortadan kaldıran şey) burada denetimi gerektiriyor. Zorlamalar, beklenen davranışlar adına kişiye kamusal alana katılma şansı veriyor (ya da vaat ediyor) (Arendt, 2012). Denetim, ‘uyumlulukla’ karşılık bulunca, bireyin komünal alanın parçası olmasını mümkün kılıyor. Bu durumda ‘karşılıklı mutabakatın’ bir güvenlik koşulunu ve de istikrarlı bir yaşamı mümkün kılması olası hale geliyor.

Bizler ‘geç modern kentten’ bahsederken orada istikrardan çokça söz edemiyoruz (Bauman, 2003; 2006). Ama ‘geleneksel modern kent’in’ ‘mahalle imgesi’ bunun tam tersidir. Mahalle, istikrar ister. Gündelik hayatın kamusal olan tarafını ister ve bireylerini (özelleri de dâhil olmak üzere) denetimden kaçınmaz (Prost, 2008). Orada özgürlük, kamusal yükümlülükleri yerine getirmek kaydıyla (Arendt, 2012). Bu mutabakatı çiğneyenleri de dışlamaktan geri durmaz ama ‘geç modern kentin’ (ya da neoliberal evrenin kenti) ‘planlanan yaşamları’ ise tüm bu imgeleri dışlar. Ondaki kontrol kurgusu ‘özel hayat’ dışındaki her şeyin dışlanması üzerine kurulur. Bu yönüyle ‘kamusal hayatlar’ iptal edilir. Sakıncalı görülen kamusal imgeler oldukça asgari koşullarda tutulur (Bauman, 2012b). Bu açıdan ‘sosyal sermaye’ burada önemli bir kavram olmaz (olamaz). Fakat Fukuyama, sosyal sermayenin varlığının beklenen ve de aranan güvenlik algısını mümkün kıldığını iddia ediyor. Ama ‘geç modern kentte’ sadece kamusal alanlar değil, Fukuyama’nın vurguladığı “güvenliği mümkün kılan sosyal sermaye” (Fukuyama, 2005) de iptal edilir. Bu mekânlarda güven(lik) salt teknik bir mevzu olarak algılanır.⁵⁰ Fakat ‘sosyal sermayenin’ sunduğu istikrar, teknik alanlara havale edilince, kişilerin kendi sosyal hayatları sosyal temaslarında güvensizliği öne çıkarır (Lyon, 2006; 2009). Bu açıdan ‘geç modern kentin’ güvenli sitelerinde ortaya konan ‘gözetime dayalı özgürlük’ alanları da ‘sosyal sermayenin’ nasıl yitirildiğine dair örnekler oluşturmaktadır. Geleneksel modern kentin tükenişinin ya da aşınmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan bir kaçınılmazlık hali gibidir.

⁵⁰ Tekrar Giddens’ı hatırlayarak söylersek “teknik kapasitenin yükseldiği hayatlar” olmaları nedeniyle (Giddens, 2004; 2010).

3.2.4. Belirlenmiş Roller, Maskeler ve Tanışmanın Güvenliği Olarak Geleneksel Modern Kent ve Mahalle

Gündelik hayat, bireylerin kendi toplumsal rollerini sergilediği sahne tasarımlarını içerisinde barındırır (Goffman, 2012). Bireylerin sahip olduğu sosyal roller, onların birbirlerine karşı sergileyeceği performansların niteliğini de ortaya koymaktadır. Sergilenen performanslar; bizleri diğer aktörlerle etkileşimlere açık hale getirirken, katılımcıları da ‘rolleri’ ve ‘rutinleri’ bağlamında, istikrarlı ilişki ortamlarında bir araya getirir. Bu açıdan ‘yüz yüze etkileşimler’ ancak oynanacak toplumsal rollerin niteliği sayesinde şekillenir. Toplumsal rollerin belirlenmiş olduğu sahne performansları,⁵¹ belirli bir zaman boyunca belirli bir seyirci karşısında istikrarlı hale geldikçe, belirsizliklerden kurtulan toplumsal ilişkilerin oluşması da mümkün olmaktadır (Sennett, 2010). Bu nedenle gündelik hayatın sosyal temaslara açık hale gelebilmesi için ‘aktörlerin’ (bireylerin) istikrarlı bir rol/performans denkleminde sahip olması gerekir (Melucci, 2013). Aksi takdirde rollerin (bireylerin performansı), sahnenin (burada yerleşim alanı/mahalle ortamı olmaktadır) ve izleyicinin (burada bireyin ortaya koyduğu birlikte yaşamaya dair performansını denetleyen mahalleli olmaktadır) istikrara erişemediği yerde (yani güvenli sitelerde) toplumsal ilişkilerde de sorunlar yaşanacaktır. Bu açıdan belirlenmiş/oynanacak rollerin performansı, hayatı istikrarlı kılabilecek ilişki sistemlerini mümkün kılması yönüyle, toplumsal ilişkileri karşılıklı etkileşimlere açık hale getirir. Rollerin istikrara eriştiği yerde, aktörlerin sahneye ve diğerlerinin oynadığı rollere karşı güveni artacaktır. Bu koşulun oluşmadığı durumlarda da güvensizlik ve istikrarsızlık söz konusu olacaktır. Bu nedenle “sahneleme ve sahne yönetimi aracılığıyla çözülen sorunlar önemsiz görülebilir ama oldukça geneldir. Toplumsal yaşamın her yerinde karşımıza çıkabileceklerinden biçimsel sosyolojik analiz için ayrı bir boyut meydana getirirler”. Çünkü gündelik hayattaki performanslar aslında etkileşimin tarzını ve de kodlarını içerisinde barındırmaktadır.

“Etkileşim (yani yüz yüze etkileşim) kabaca fiziksel olarak aynı ortamda bulunan bireylerin karşılıklı olarak birbirlerinin eylemleri üzerindeki etkileri olarak tanımlanabilir. Bir etkileşim dendiğinde ise, belli bir bireyler kümesinin sürekli olarak birbirlerinin karşısında bulunduğu bir olaydaki tüm etkileşimler kastediliyor demektir; bu

⁵¹ Buna bizim çalışmamız açısından ‘kamusal performanslar’ da demek mümkündür.

durumda bir karşılaşma tabiri de aynı işi görür. ‘Performans’ ise belli bir durumda belli bir katılımcının diğer katılımcılardan herhangi birini etkilemeye yönelik tüm etkinlikleri şeklinde tanımlanabilir. Belli bir katılımcıyı ve performansını referans noktası olarak alırsak, diğer performanslara katkıda bulunanlardan seyirciler, gözlemciler veya diğer katılımcılar olarak söz edebiliriz. Bu performans sırasında gözler önüne serilen önceden belirlenmiş ve başka durumlarda da sergilenebilecek ya da oynanabilecek eylem kalıbını ise ‘rol’ veya ‘rutin’ olarak adlandırabiliriz... Bir birey veya oyuncu aynı rolü aynı seyircilere farklı zamanlarda oynadığında, toplumsal bir ilişkinin doğması muhtemeldir” (Goffman, 2012; 28).

Toplumsal roller kişilere belli standartlar bağlamında haklar ve görevler yükler. Bu hak ve görevler -ya da ödevler- kişiye nasıl davranacağı (ya da davranabileceğinin) istikrarını verir. Fakat verilen/biçilen roller birey tarafından ister kabul edilmiş olsun ya da olmasın kişiye kendini güvende hissedebileceği bir davranış ve de toplumsal etkileşim ortamı sağlar (Lefebvre, 2013; Giddens, 2004). Bu noktada aslında bireyler sosyal ilişkiler açısından en kişisel olduğunu düşündüğü yerde bile toplumsal olarak belirlenmiş kabuller ve roller etrafında bir etkileşim sürecine dahil olmaktadır (Durkheim, 2006; 2013; Levi Straus, 2012). Gündelik hayat, kamusal ilişkiler bağlamında akarken, bireyler orada kendilerine biçilen rollerin maskelerini taşımaktadır. Bu bağlamıyla düşünüldüğünde, bireylerin kişilik kazanım süreci de toplumsal ilişkileri istikrarlı ve güvenli hale getirecek olan bir kimlik ya da maske kazanım süreci olmaktadır. Sahip olunan (ya da kazanılan/edinilen) maskeler bireylere hayatı (ya da kentsel hayatı) düzenleme kapasitesi veren karşılıklı ilişki ortamı sağlar. Çünkü rollerin ürünü olan performans süreci bizleri belli bir sahne bağlamına yerleştirirken, karşımızdakileri de belirgin ve istikrarlı (rutin) bir tavır alışın içine dahil eder. Bu açıdan ‘maskeler’ oynanacak rolleri istikrarlı hale getirirken, gündelik hayatı da karşılıklı güven bağlamında dizayn eder ve yaşamı istikrarlı (belirsizlikten uzaklaştıran) bir ilişkiler ortamına kavuşturur. Sonuç olarak da kişisel rolleri belirleyen maskeleri; güvenliği ve istikrarı mümkün kılan bir toplumsal etkileşim aracı olarak görmek yanlış olmayacaktır.

“Toplumsal rolü belli bir statüye bağlı hak ve görevlerin yerine getirilmesi olarak tanımlarsak, toplumsal rolün bir ya da daha fazla kısımdan oluştuğunu ve bu farklı kısımlardan her birinin oyuncu

tarafından çeşitli durumlarda aynı tür seyirciler ya da aynı seyirci kitlesi karşısında sahnelenebileceğini söylemek mümkündür... Her biri bireye kendine özgü güvenliği ve savunması olan bir konum sağlar... (Park'ın açıklamalarıyla) 'Kişi' (person) sözcüğünün ilk anlamının 'maske' olması büyük olasılıkla basit bir tarihsel rastlantı değildir. Daha ziyade herkesin her zaman ve her yerde, az çok farkında olarak belli bir rolü oynadığı gerçeğinin kabulüdür bu... Biz birbirimizi bu roller içinde tanırız; bu rollerde kendimizi tanırız" (Goffman, 2012; 28-31).

Bireyler gündelik hayatlarına ilişkin en nitelikli sahne performanslarından birisini, kendi yaşam alanlarında yani mahallelerinde sergilemektedirler. Bu açıdan mahalle, bireylerin toplumsal hayatı açısından etkileşime girdiği eşsiz bir sahne ortamı olmaktadır. Mahalle ortamı, bireylere denetimselliği (ve kontrolü mümkün) olan bir maske vermektedir. Maskenin ortaya koyduğu rollerin ürünü olan gündelik hayatın rutinleri, karşılıklı etkileşimi mümkün kılan ve denetimselliğe açık olmasına dayalı olarak da sahnelenenlerin sapkın (belirsiz) performanslar olmasının önüne geçer. Mahallede verilen maskelerin (ilişki kodlarının) ortaya koyduğu rollerin karşılıklı olması, muhtemel davranışlar üzerinden güvenliği, rutinleri, kontrolü ve istikrarı mümkün olan bir toplumsal ilişki düzeneğinin oluşmasını sağlar. Bu açıdan mahallenin denetimselliği, bir bakıma sahnenin ve oynanacak rollerin kontrolünü sağlayarak gündelik hayatın güvenliğini de tesis etmektedir.

“(Mahallede) sokağa çıkmak sürekli olarak tanınma dolayısıyla işaret edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Mahalle pratiği herkesi kendi rolünü oynamak için bir maskenin ardında durmaya zorlayan bir değerler ve davranışlar sistemine katılmayı içerir... Beden bu kabullenmeyi heceleyen bütün davranışsal mesajların dayanağıdır. Davranışlar sistemine göre düzgünlere saygının ya da düzgülerden sapmanın yazıldığı -ve dolayısıyla okunabilir kılındığı- bir kara tahtadır... Kısacası, bedene sokakta, bütün kullanıcılar tarafından az çok ama yeterince bilinen ve benim ona en uygun düşen sözcükle belirteceğim bir beden temsili bilimi eşlik eder: uygunluk” (Mayol, 2009; 39-40).

Büyük kentin, kamusal karakterine dair Rousseau'dan bu yana 'tıpkı bir kehanetmişçesine' sunulan şey 'kalabalıktır' (Sennett, 2011a). Bu 'kalabalık imgesi' içerisinde aslında 'belirsizlik' barındırır. Buradaki en belirgin belirsizlik hali de bedenlerin (kişilerin) belirsizliği olsa gerektir. Çünkü bu bedenlerin belirsizliği, yaşadığımız kentlerde güvensizliği besleyen 'yabancı imgesini' (tanınmamayı) besliyor (Sennett, 1999; 2011a). Artık kentte herkes yabancı ve herkes olası bir tehlikeye dönüşmektedir (Hartmann, 2014). Korkuları yüzer gezer kılan unsurlardan birisi de bu belirsiz halin gündelik bir sıradanlığa kavuşmasıdır. Rollerin belirsizleştiği hallerde, hayatı rutinler bağlamında kuramamak da abartılı ve kontrolsüz çıktıkların oluşmasına neden olmaktadır.

'Yabancılarla dolu kent?', 'akışkan zamanların akışkan mekânlarında' iz bırakmayan ilişkilerin ve hatta tedirgin eden temasların da kaynağı olmaktadır (Bauman, 2003). Bu açıdan güvensizlik ve tehlike aktif bir düşünce olarak hayatlarımızın temel parametrelerinden birisi olmaktadır. Bu açıdan Mayol'un vurguladığı; tanınma ya da 'işaret edilme tehlikesi', aslında yabancıya dair tehlike algısını ortadan kaldırmaktadır. Tanınmak, mekândaki kamusal unsurlara dair belirsizlikleri ortadan kaldırır. Maskeler ise yapmacıklık değil, oynanacak rollerin istikrarını ortaya koyar (Sennett, 2010). 'Beklentiler' gerekli davranış kalıplarını sıradanlaştırarak 'özerk hayatın' (Bauman, 2012a) ya da 'refleksif hayatın' (Giddens, 2010a) olası tehlikelerini ve tehditlerini de ortadan kaldırır. Ayrıca maskeler, olası rolleri tarif ettiği gibi, kişiyi kamusal alana tanıtan yüzler de olmaktadır. Bu açıdan mahallede maskeler, kişinin kendisinin karşılaşması gereken geri bildirimleri de mümkün kılar. Ciddiyet, vakar, sevecenlik, hafife alınmak herkes için eşit düzeyde değildir. Kimin için ne kadar olacağını bize anlatan şey, mahallenin (dolayısıyla da kentin) kamusal alanındaki maskelerdir.

Sennett (2010a), modernleşme sürecinin ilerleyen aşamalarında -ve bilhassa da geç modern kent bağlamında- bireylerin kamusal maskelerinin atıldığı ve herkesin birbirine benzediği bir beden ve görünüş koşulunun ortaya çıktığını söyler. Ama bu maskelerin atılması denilen şey, zamanla 'kime karşı nasıl davranacağımızın' bilgisini de elimizden aldı. Maskelerin atılması eşitlik üretmedi. Bir bakıma -kentin kamusal alanında- belirsizlik üretti ve hata yapma olasılığımızı arttırdı. Hatalara açık olan gündelik temasın bu belirsizlik hali, zamanla temastan kaçınan topluluklar olmamıza da sebep oldu. Karşımızdakinin kim olduğunu bilmemek bizi ona açılmaktan alıkoyar. Bu vurguları dikkate aldığımızda 'mahalledeki maskeler' aslında gündelik ilişkileri mümkün kılan

belirlenmişlikleri, istikrarı bizlere sunması açısından da önemlidir. Maskeler, ‘kamusal alan’ içindir ve maskeler var olduğu için mahallede rutinler kolay bozulmaz. Ama ‘geç modern ve neoliberal olan kentte’ yani mahallenin aşındığı kamusal alanlarda, yeni tarz söylemler olarak ‘özgürlük ve eşitlik’ imgesinin dayattığı şeyler, güvenlik algısını da konutun sınırlarına kadar geriye çekti. Artık istikrar kamusal alanda aranmaz, istikrar sadece ‘özel olana’ aittir ve onun yeri evin mekânıdır. Bu açıdan maskeleri atmak bir özgürlük getirisi değil, kamusal alandan kaçışın gerekçesi oldu. Çünkü artık yavaş yavaş kamusal alandaki tavrımız bir ‘göze çarpma korkusuna’ (Sennett, 2010; 216) dönüştü. Artık bireylerin temel amacı dikkat çekmemek. Fakat ‘mahalle imgesi’ içinde istikrarlı bir rol düzeneği söz konusu olduğu için, maskeler bir zorunluluk ve de aranır bir durumdur. Çünkü geleneksel mahalle/kent kamusalında ‘göze çarpma korkusu’ diye bir şey söz konusu olamaz ve bu yüzden orada her şey ‘kamusal görünürlük’ üzerine inşa edilir.

Yaşadığımız kent ortamında statüler belirgin değil,⁵² kıyafet ya da maskeler karşımızdaki insanın kodlarını vermiyor. İlişkileri mümkün kılan referanslar yok oldu. Herkes birbirine benzeyince ilişkilere dair ‘belirsizlikler’ ortaya çıktı. Artık kamusal alanda aktif olmak çok tehlikeli bir durum haline geldi. Çünkü orada var olmak hatalara ve belirsizliklere çok açık hale geldi. Bu tehlikeyi yaşamaktansa seyirci olmak daha istenir hale geldi ki bu da bir Roma idealinin çöküşüydü ki o da ‘theatrum mundi’ dır.

“Kamusal ve mahrem yaşam arasındaki dengesizlikler büyüdükçe insanlar kendilerini daha az ifade ederler... Güçlü bir kamusal yaşam süren bir toplumda sahne ve sokak arasında benzerlikler olması gerekir... Kamusal yaşam zayıfladıkça benzerlikler de silinecektir. Sahne ve sokak arasındaki bu ilişkiyi incelemek için en uygun mekân büyük şehirdir. Yabancıların kalabalıklar içinde yaşamasının en belirgin olduğu ve aralarındaki ilişkilerin de özel önem kazandığı ortam (büyük) şehir ortamıdır” (Sennett, 2010; 60).

Fakat artık kentin kamusal alanı böylesi belirsizliklerle yüklendikçe, rollere dair karmaşalar da kamusal alanı kaçışı bir sonuç haline getirmektedir. Bu

⁵² Bilhassa da ‘geç modern/neoliberal’ kentte.

açından özele yapılan vurguların artması bir sonuç niteliğindeyse, böylesi hayatı mümkün kılan yaşam alanları da ‘güvenlikli sitelere’ benzer yaşam alanları olmaktadır. Hayata dair görünürlük sorun olduğundan beri kamusal roller de bir yükten ibaret oldu. Tıpkı geleneksel kent mekânına dair oynanan roller gibi. Performans hataya açık olunca sahnenin işlevlerini yitirmesi gibi geleneksel kentin işlevleri de körelmeye başladılar.

Tüm bu bahsedilenler de gösteriyor ki ‘kentin doğal hali’ içinde farklılıkların ilişkiselliğini barındırıyor. Bu koşullar onun pratiklerinde mutabakata dayalı olan bir sosyal güvenliği de ortaya koymaktadır. Onun geliştirdiği, ‘uyuma’ dayalı kontrol mekânizmaları; bir baskı aracı olmaktan ziyade, bireyi kamusal alana dair aktif hale getiren (Sennett’in planlamaya ilişkin vurguladıkların tam tersi yönde) sosyalleştirici mekânizmaları ortaya koymaktadır. Oluşan ‘arayüzeylerin’ sağladığı temas gayet de açık bir şekilde bireyleri yalıtılmış durumların dışına çıkarmaktadır.

Bu açıdan ki bu yaşananların (kentin doğasına dair var olan savaşım), kentin (ve de toplumsalın) doğasına dair kalıcı hasarlar oluşturacak bir duruma doğru yol aldığını söylemek gayet doğaldır. Çünkü Haussmann’dan bu yana artan bir ivmeyle ve de İkinci Dünya Savaşı sonrasında ‘moda’ ölçeğine erişen ‘planlama hareketi’, yukarıda ifade ettiğimiz noktaları da dikkate alarak, kentin anatomisine dair büyük yıkımlara girişti. Kentin ‘kaosuna’ ve de ‘güvensizliğine’ dayanarak (kendi ifadeleriyle) oluşan büyük boy projeler, ortaya koydukları yaşam alanlarıyla tüm kamusal alanı çok derinden etkileyen ‘yeniden yapılandırma’ hareketlerini ortaya koydular. Düzenleme ve de eskiye dair kötülükleri temizlemek adına, yaşam pratiklerini yeniden kurgulayan konut alanları inşa ettiler. Fakat bu ‘yapının nasıl olması gerektiği’ sorunsalında; sosyal sermaye, güvenlik, kamusal temas vb. pek çok gündelik rutin de tırpanlamaya başlandı. Özellikle ‘ulaşım eksenli’ inşalar hızı, konforu, akışı ve temassızlığı hayatın merkezine koyunca kamusal alanın sosyal gereklilikleri de yavaş yavaş ortadan kalkmaya başladı. Çünkü yeni yaşam alanları; düzen, kontrol, güvenlik gibi vaatler neticesinde ‘temasın’ kötülüklerle bezenmiş bir koşul olduğunu ifade ederek, dinamiklerini azami derecede ‘yalıtılmışlık’ üzerine kurguladı. Mekânın ızgara koşulları hayatı da ızgaraya yerleştiren gündelik hayatlarımız geçişliliği olmayan kategoriler üretti. Spor alanları, çocuk alanları, bahçeler, havuzlar vb. derken parçalanmış sosyallikler kişileri yavaş yavaş mekâna karşı duyarsızlaştırdı. Sonuç da; ‘nötr mekânların’ güvenli halinde (Sennett, 1999; 2011a) büyük ‘özel’likli yaşamlar

ve de küçülen kamusal alanlar oldu (Bauman, 2012a). Bu yönüyle artık kamusal alanların yaşadığı büyük dönüşümün hayatımıza dair sonuçlarıyla yüz yüzeyiz. Son kertede ‘toplumun lanetlenerek’ çözüldüğü, bunun karşısında da ‘güvenlik ve kontrolün yüceltildiği’ (Furedi, 2001) ‘komün hayatlarını’ yaşamaya başladık. Belki kamusal alanın bu dönüşüm süreci tarihsel açıdan da sessiz bir kırılma aşamasıdır. Bilemiyoruz! Ama bildiğimiz bir şey var ki; yaşanan şey, büyük bir dönüşümün çıktılarını artık netlikle ortaya koymaktadır. Tartışmanın bu noktadan sonrası da yaşanan bu kamusal dönüşümün yeni niteliklerini ortaya koymak olacaktır.

3.3. Geleneksel Modern Kentin Değişimi ve Özel-Kamusal Hayat Ayrışmasının Yeni Dinamikleri

Kentsel yaşama dair korkularımızın ve tehlike algılarımızın temelinde yeni tarz kamusal alanların inşası var ve bu kamusal alanların oluşmasında da neoliberal piyasa koşullarının önemli etkisi bulunmaktadır. Çalışma kapsamında böylesi bir üst başlığın oluşturulmasının nedeni; neoliberal süreçte finans destekli büyük planlama koşullarının üretmiş olduğu ‘yeni kamusal alanların’ nitelikleri açısından ‘korku, güvensizlik ve risk’ algılarının artık ağırlıklı rol oynamasındandır. Çünkü ‘kamusal hayatlarımız’ (ya da şehirdeki yaşamlarımız) aslında ‘kamusal mekânlarımızın niteliğinin’ de sonucudur. Kamusal alanlarımız, sahip olduğu nitelikler açısından içerisinde mahremiyetin ve güvenlik algılarımızın da kodlarını barındırmaktadır (Arendt, 2012). Bu demektir ki kamusal alanın niteliği, özel alanın (sakinin ya da mahrem olanın) niteliklerini de belirlemektedir (Elias, 2007).

Kentlerin dönüşümü, kamusal alanların dönüşümünün de hikâyesidir. Neoliberal ölçekli yeni tarz planlama hareketi yükselirken, kentsel ve kamusal alana dair yeni bir sürecin de ortaya çıkmasını sağladı. Ortaya çıkan süreçle birlikte en dikkati çeken nokta, ‘güvensizliğe’ dayalı düzenleme hareketlerinin kamusal ve özel alan dengesini kamusal alanın aleyhine (ya da özelin lehine) bozması oldu. Bu bozulmanın çıktıları kamusal alanların boşalması ya da değersizleşmesi ve özel hayatların da farklı bir formda yeniden düzenlenmesi yönünde olmuştur. Var olan dengenin ‘özel alanın/hayatların merkeze alınmasına’ dayalı olarak yaşadığı farklılaşma; ‘mahremiyetin kodlarını’, ‘güvenliğin algılanışını’, ‘ailenin niteliğini’, ‘yeni tarz iş piyasası ve iş piyasasının ürettiği ilişki tarzlarının kanıksanmasını’, ‘konfora dayalı düzenlemeye yüklenen anlamlar

ve ona entegre olan hayat tarzlarını', 'yenilenen tüketim alışkanlıklarını', 'mesafe açısından dış dünyanın algılanışını (dışarı-sı-ıçerisi)' ve 'yeni sınıf ilişkilerinin mekâna yansımaları' gibi daha pek çok konuya da yeni bir nitelik kazandırdı. Bu açıdan ki yükselen 'korku toplumunun' önemli kodlarından bazıları da yaşadığımız kamusal alanın farklılaşması ve bu yönde getirecekleriyle yakından alakalı olmaktadır. Çünkü korku ve risk bir hayat tarzı haline geldiyse (Beck, 2011; Furedi, 2001; 2006; Giddens, 2010a; 2004; Bauman, 2006; 2011a) (Harveyci bir tavırla izah etmek gerekirse) böylesi bir hayatı yaşayabilmek için kendisine uygun kamusal alanlara ihtiyacı olacaktır (Harvey, 2003). Bu bölümde kamusal alanların dönüşümüne dair literatür, 'geleneksel modern kentten' 'geç modern kente' doğru ilerleyişi bağlamında tartışılacaktır. Buradan hareketle de içinde bulunduğumuz koşullar analiz edilmeye çalışılacaktır.

3.3.1. Özel ve Kamusal Alanların Dönüşümü ve Korkuların Yükselişi

Geleneksel modern kent mekânında yaşanan dönüşümler, özeline ve kamusal alanın dönüşümünün en açıktaki etkileyeni olmaktadır. Konutun (evin), mekânın ve mahallenin pratikleri, özele ve kamusal alana dair bize iyi derecede referans sunabilecek ve sonraki dönüşümlerin niteliğini anlatabilecek önemli bir noktadır. Bugünün belirsizliğine dayalı olarak, yaşadığımız mekânlara dair kaygılarımızın arttığı bir noktada, bazı sınırların aşınması ya da yeniden kurgulanması söz konusudur. Bu açıdan gündelik hayatın önemli belirleyicisi olan ve pratiklerimize form veren kentsel mekânların yaşadığı dönüşümlerin niteliklerini anlayabilmek önemli bir durum olmaktadır.

Bu noktada ilk olarak, Prost'un açıklamalarına kulak vermek var olan gerçekliği algılamak açısından bizlere yardımcı olacaktır: "Özel hayat, zamanın başlangıcından bu yana verili olan doğal bir gerçeklik değildir; her toplumda farklı biçimlerde kurulan tarihsel bir gerçekliktir. Sınırları kesin olarak belirlenmiş bir özel hayat yoktur. Özel alanla kamusal alan arasında bizzat insan etkinliğini değiştiren bir ayrım vardır. Özel hayatın ancak ortak yaşama göre bir anlamı olur... Farklı toplumsal çevrelerde durumun aynı olması gerekmiyordu... Örneğin, Jean-Paul Satre'in izinde, Napoli'de halkın yaşadığı sokaklarda gezinelim: Her evin zemin katına, doğrudan sokağa bakan bir yığın oda açılmış ve bu odaların her birinde bir aile bulunuyor... Bunlar her işin görüldüğü odalar; burada uyuyor, yemek yiyor ve çalışıyorlar. Yalnız... sokak, insanları çekiyor. Tasarruf nedeniyle, lamba yakmamak için, serinlemek için ve sanırım insani nedenlerle, başkalarıyla

kaynaşmak için çıkıyorlar. Sokağa sandalye ve masa atıyorlar ya da odalarının eşliğinde, bedenlerinin yarısı içerde yarısı dışarıda oturuyorlar ve yaşamlarının başlıca eylemlerini bu ‘ara dünyada’⁵³ yapıyorlar. Öyle ki ne içerisi ne dışarısı var; sokak onların odalarının bir uzantısı, sokağı özel kokuları ve eşyaları ile dolduruyorlar. Öyküleriyle de dolduruyorlar... ve dışarısı organik bir biçimde içerisi ile bağlanıyor... Dün akşam yemeğini dışarıda yiyen bir anne ile babayı gördüm ama içeride bebek, ebeveynlerinin büyük yatağının yanındaki beşikte uyuyordu. Başka bir masada ise büyük kız bir gaz lambasının ışığında ödevlerini yapıyordu. Bir kadın hastalanıp yatağa düştüğü anda, bundan herkesin haberi oluyor⁵⁴ ve herkes ona bakabiliyordu” (Prost, 2008; 15-15).

Yukarıda yer verdiğimiz pasajda karşımıza çıkan kamusal ve özel alan tarifinin; bugünün koşullarında korkularımızın aktif olduğu, kamusal hayatın çöktüğü, içerisi ile dışarısının sınırlarının kalın duvarlarla örüldüğü, öteki imgesinin tehlike ve riske sabitlendiği bir kamusal hayatla uzaktan ya da yakından herhangi bir alakası yoktur. Bu imgelerin yükseldiği ve günümüzün yenilenen kamusal-özel hayatı bağlamında (daha geniş kentsel mekânlarda) ortaya çıkan yeni koşulları bahsedecek olduğumuzda, Sarte’ın Napoli’sine dair söylenenlerin tamamıyla tersine çevrilmesi gerekecektir. Korkuların belirgin olduğu ve de gündelik hayatı bu bağlamıyla dizayn eden günümüz kentlerinde kamusal alanın nasıl bir dönüşüm yaşadığını, bu pasajın ifade ettiklerini dikkate aldığımızda daha kolay algılayabilmekteyiz.

‘Belirsizlik, risk ve korku’ geç modern evrenin kamusal hayatlarına girdiğinden beri böylesi her türlü temas kirli/tehlikeli olarak algılanır oldu.⁵⁵ Artık bireyler agoraları/sokakları/mahalleleri, özeli ve kamusalı bir araya getirdikleri alanlar olarak kullanmıyorlar. Hatta yenilenen koşullardaki tavsiye edilen formda sokakları kullanmak bir yana, ondan kaçışı olumlayan bir yaşam koşulu söz konusudur. İnsanların gündelik hayatı bu mekânlarda yaşamak yerine -Furedi’nin ihtiyatlı toplum şeklinde vurguladığı gibi- bedenlerini camlarından bile dışarı çıkarmayan özel hayatlar yaşanır oldu. Bireyler artık ‘ötekiyle, gözlerinin ucuyla

⁵³ Sarte’ın bu ara dünya dediği yer, sonraları Mayol’da ‘arayüzeyeyler’, Sennett’te ‘ara mekânlar’ ve Bauman’da ‘agoralar’ olarak karşımıza çıkmaktır. Hepsinin de kullanımlarına dair yüklendikleri anlamlar benzerdir.

⁵⁴ Mayol’un ‘ekmek almaya gelmeyen teyze’ vurgusu gibi.

⁵⁵ Araştırmamız kapsamında yapılan derinlemesine mülakatlarda görüşmecilerin kente dair tasvirlerinde de sıkça karşımıza çıkan türden vurgulamalardı.

dahi temas etmiyorlar'⁵⁶ (Giddens, 2010a) ve mekânların sosyalliği yok, sadece 'nötr' mekânlar (Sennett, 1999) olarak karşımızda duruyorlar. Bu koşullar bir bakıma içinde yaşadığımız kentlerin güvensizliğinin hikâyesidirler. Artık korkuların bir kent formu haline dönmesi, mekândan geleneksel güveni alınca, sahip olduğumuz tüm bu koşulları da hayatımızda bir bir yaşar olduk. Sonucu 'geleneksel modern kentin' aşındığı hayatların çıktıkları niteliğindedir.

“Bu (geleneksel kente dair) mekânlar sakinlerine özel hayatlarıyla komşularının bakışları arasına bir duvar çekmelerine kesinlikle olanak tanımıyordu; bütün yaşamları, toplumun gözü önünde, bilgisi dâhilinde akıyordu... Koşullar gereği çalışan sınıflar, özel hayatlarıyla kamusal hayatları arasındaki çeşitli iç içe geçiş biçimleri yaşıyorlardı; biri ötekenden bütünüyle ayırt edilmiyordu. Bu bakış açısıyla 20. yüzyıl, birbirinden oldukça ayrı iki alanın -kamusal olanla özel olanın- birbirine karşı durduğu bir yaşam düzenlemesinin yavaş yavaş nüfusun bütününe yayıldığını görecektir. Bu durumda özel hayatın tarihi, özel hayatın demokratikleşmesinin tarihi olacaktır... Toplumun bütününde özel olanla kamusal olanın genişleyen ayrımı hem kamusal hayatı hem de özel hayatı değiştirir” (Prost, 2008; 19).

Bugün insanlar 'özel hayatın demokratikleştiği' bir evreyi yaşarken, giderek bir şeyin daha demokratikleşmesini de çok derinden yaşıyorlar; o da 'riskin demokratikleşmesi'dir (Beck, 2011). Özel hayatın değişen/ortaya çıkan nitelikleri bir bakıma kamusal yaşamı çökertirken; güvensizlik, risk ve belirsizlikleri de ayyuka çıkartır hale geldi. Çünkü günümüz kamusal alanı, Bauman'ın ifade ettiği şekliyle, 'artık hiçbir sorumluluğu üstlenmeyi vaat etmiyor'. Bu koşulların bireyi, 'özelin ürettiği özgürlüğün getirdiği çöküşü' (Baumann, 2006) ya da 'ağırlığını' (Sennett, 2010) yaşamaktadır. Artık 'rutinin dayanılmaz hafifliği' (Giddens, 2004) özelleşen hayatlarda aranıp bulunan bir şey değil. Artık 'özerk stratejiler' (Bauman, 2011a) -ya da refleksif bireyin hayatı-belirginleştikçe de risk ve korkular kentlerimiz adına giderek kalıcı hayat tarzları haline geliyorlar. 'Göz önünde olmak istemeyen' yeni yaşamlar, artık sınırlara (ya da mahremiyetin sınırlarına) çok itibar eder oldu. Bu bakımdan kendilerine dair

⁵⁶ Teknik kapasiteye ya da elektronik gözlere (ya da denetime) itibarları da buradan geliyor.

oluşturdukları sınırlar dışında kalan her şey olası bir tehlike kaynağına dönüştü. ‘Özel hayatların demokratikleşmesi’, içinde kamusal alanın aşınmasını ve buna dayalı olarak risk ve belirsizliklerin ürünü olan bir ‘korku kültürü’nü inşa etmektedir. Sosyal (ya da mekânsal) mesafeler düşünsel mesafelerini de oluşturmakta çok gecikmezler. Yaşanan koşul da bunun pratiklerinin oluşmasından başka bir şey de değildir.

3.3.2. Özelin ve Kamusal Alanın Birbirinden Kopuşu: İş/Emek ve Dinlenme/Boş Zamanın Ayrışması

Kapitalist koşulların erken evresi dikkate alındığında temsili güç ya da kamusal erk bilginin denetimini elinde tutabiliyordu. Fakat 19. yüzyıl bu erkin elindeki bu gücü yavaş yavaş yitirdiği evre oldu. Bu açıdan ileri derecede merkezi olan devlet erki (ya da devlet kapitalizmi), devlet ile toplum arasındaki aracı kurum olan ‘kamusal alanın’ kontrolünü giderek elinden yitirmeye başladı. Zamanla teknolojinin (özellikle kitlesel iletişimin) ve de bürokrasinin gelişmesine dayalı olarak da tamamen çöktü. Sıradan koşullar dâhilinde, kamuoyunun düşüncelerini iletme aracı olan bu kurumlar zamanla ticarileştiler (piyasa koşullarına entegre oldular) ve ticarileşmelerine dayalı olarak politik alanın dışına çıktı. Bu da merkezi iktidarın toplumsal alan üzerindeki denetimini yitirmesi anlamına geliyordu. Bu koşullar da merkezi iktidarın yitimi piyasa güçlerinin yükseldiği durumla yakından alakalıdır. Son kertede merkezi niteliklerin esnemesiyle birlikte toplum da giderek parçalandı ve atomize bir kitleye dönüştü. Bu süreç geleneksel anlamdaki toplumsal rollerin de kapitalizm karşısında güç yitirmesinin süreci oldu (Habermas, 2005).

Habermas’ın saptamaları açısından özellikle irdelemek istediğimiz temel nokta; tüm bu dönüşümlerin temelde mesleki hayatı (çalışma hayatını) da değiştirmesidir. Fakat mesleki karakterin niteliği değişirken ailenin niteliği ve özeline dayalı olarak onun mahremiyetini de köklü bir biçimde dönüştürdü. Tüm bu süreç yaşanırken evin ve kentsel mekânın formu da bundan önemli ölçüde etkilemiştir. Fakat Habermas, aynı zamanda tüm bunların değişimini, riskin niteliğinin de değişimine bağlamaktadır. Yani devlet ve toplum eksenindeki dönüşüm içinde iş, aile, mekân ve de risk bağlamında önemli bir derinlik taşımaktadır. Ona göre liberal dönem; özellikle işi, bir aile içi etkinlik olmaktan çıkararak, resmi statülü ve dolayısıyla da kamusal bir etkinlik haline getirdi. Fakat bu süreç özel ile kamusal olan arasında, ilişkiselliği koparan bir ayrışmaya

(geçişsizliğe) tekabül eden kalın duvarlar ortaya çıkardı. Çünkü önceden mahremiyet ve özel (alan) birbirinden kopuk değildi. Özellikle de ailenin aktif bir iş birlikteliğinin olması⁵⁷ ‘özeli’ bireysel bir kavram olmaktan çıkarıyordu. Bu açıdan ekonomi de pür kamusal değil, özeldi ve özel alana ait bir etkinlikti. “Devletle toplumun⁵⁸ birbirine karşılıklı nüfuz etmeleri ölçüsünde, küçük aile kurumunun, toplumsal yeniden üretim süreçleriyle olan bağlantısı çözüldü. Eskiden bütün özel alanın merkezi olan ‘mahremiyet alanı’; ‘özel alan’ bizzat ‘özel’lik vasfını kaybettikçe, bu alanın kıyasına çekilir (oldu). Liberal dönemin burjuvaları özel hayatlarını prototipik olarak mesleklerinde ve ailelerinde yaşarlardı. (Bu ekonomide) Mal mübadelesinin ve toplumsal emeğin alanı, tıpkı ekonomik işlevlerden sıyrılmış olan ‘ev’ gibi, özel alandı. O zamanlar aynı mantıkla yapılanmış olan bu iki alan, sonradan birbirlerine zıt bir gelişme gösterdiler. Öyle ki ailenin gittikçe daha özel, çalışma ve örgüt dünyasının gittikçe daha ‘kamusal’ hale geldiği söylenebilir” (Habermas, 2005; 270). Tüm bu dönüşüm, iş ve evin birbirinden ayrılmasına dayalı olarak, çalışmayı tamamen kamusal bir süreç haline getirdi. Bu süreç tarihsel evrede iş ile özel (ev) arasına dikilen en büyük sınır hatta duvar oldu. Bu durum evin sınırlarıyla işin sınırlarının -önceden özel alanın sınırları içinde kalan bağlamının- zamanla ayrıştığı ve işe dair olanı özeli sınırlarının dışına çıkararak bir sonucu üretti. İş özel alanın parçası olmaktan çıkınca büyük boy işletmelere de kamusal roller yüklenmeye başladı. Artık işletmenin sahip olduğu örgüt kapasitesi kamusal alanı biçimlendiren de bir role dönüştü ki bu da piyasanın bir kamusal aktör olarak onu biçimlendirebilmesi yönündeki yeteneğini arttırdı.

19. yüzyılın sanayi kapitalizminde karşımıza çıkmayan bir durum, artık ‘mesleki emeğin’ kamusal alana çıkışı ve iş ile evin (ya da ailenin) ayrıştığı bir durum, yeni kapitalist koşullarda⁵⁹ kalıcı hale geldi. Bu ayrışma sayesinde artık mesleki faaliyetin sınırları dışındaki zaman, özel alanın kendisine ayrılması gereken zaman dilimi haline gelmiştir. Çalışma zamanı ise özel olan zamanın

⁵⁷ Habermas burada kapitalizmin erken evresi olan ‘merkantil evreye’ gönderme yapmaktadır ve ev ile işin birlikteliği dediği ‘evin işletmeciliğinde’ ev içi üretime gönderme yapmaktadır. Çünkü ‘merkantil evrede’ ekonominin başat unsurunu hâlâ ev içi atölyeleşme denen koşullar oluşturmaktaydı ve burada ‘iş’ ile ‘ev’ (ya da iş zamanı ile özel zaman) arasında net bir ayrışma söz konusu değildi.

⁵⁸ Cemiyetin.

⁵⁹ Bu koşullar Habermas için liberal piyasa olmaktadır. Burada geçen ‘yeni kapitalist koşullar’ tabirinin daha önceki bölümlerde neoliberal sürece dair kullandığımız ‘yeni kapitalizm’ kavramıyla bir ilgisi yoktur.

dışındaki ‘hizmet’ zamanıdır ve bu zaman dilimi kamusal nitelikteki bir zaman dilimidir. Mesleki koşulların özerkleşmesi, ailenin kendi özel alanına dair sınırlarını daha da keskin/belirgin hale getirmiştir. Ayrıca ailenin/özelin dışındaki zaman diliminin ücrete dayalı emek sunan hali, mülkiyet ile çalışma zamanını da ayırmış oldu. ‘Çalışma zamanı’ ise salt ücretli zaman haline geldi. Yeni durum, ücret ekseninde bir aile koşulunu (ya da yaşamını) zorunlu kılınca, aile salt maaş geliri ekseninde şekillenmeye başladı. Bu da onu çekirdek (aile) formunda kalmaya zorladı. Ancak aile çekirdek hale geldikçe de geleneksel rollerini yapamaz oldu. Bu nokta da geleneksel rollerinden arınan ailenin yapamadıklarını üstlenen bir araç olarak, sosyal güvenceleriyle öne çıkan ‘liberal devlet’ modeli yaygınlaştı. Yaşanan süreçte geleneksel ailenin çekirdek aileye doğru evrildiği bir süreç oldu. Fakat bu fay hattının kırılmadığı kent içi ilişki tarzlarının, kendi içinde modernizme dair bir geleneksellik barındırmadığı da kesindir.

Bu gelenekselliğe dayalı olarak da mahalle, özel ve kamusal alan arasında aktif ve işleyen bir bağı hâlâ ortaya koyabiliyordu.⁶⁰ Çünkü mahallede günümüzün kent kamusalından farklı olarak, kamusal ve özel arasında net bir sınır yoktu. Ayrıca modern evrenin yirminci yüzyıl başına kadar bize sunduğu görüntü, emek zamanı ve özel zamanı yeteri kadar ayıramadığımız bir süreç şeklindeydi. Fakat zamanla bu iki zaman kavramının (özel zaman ve kamusal zamanı) birbirinden ayrılmasının istendiği bir durum ortaya çıktı. Bu koşul, o döneme kadar aktif olarak işleyen ‘işyeri-ev birlikteliğini’ zamanla işlemez hale getirdi.⁶¹ Ev ve emek/iş zamanı ayrılınca, zamanla ‘konut’ da özel hayata ve özel zamana (yani boş zamana) eşitlenir oldu. Bu durum evin niteliğinde tarihsel bir kırılmayı yarattı (Habermas, 2005). Ayrıca evin zamanla değişen niteliği (boş zaman/özel zaman alanı olması) ona bir ‘dinlenme mekânı’ misyonu da verdi. Dinlenme eve bağlı bir kriter olunca, ev ilk defa gerçek anlamda bir konfor kavramıyla tanıştı (Sennett, 2011a). Bu açıdan artık ‘orta sınıf evinin’ niteliği büyük bir dönüşüm yaşadı. Ev/konut artık tamamıyla bir ‘özel alan’ olmuştu (Bauman, 2003). Bu yeni koşullar özel alanın niteliğini derinden etkiledi ve mahremiyeti de sil baştan ortaya koydu. İşte bu ‘tarihsel kırılma’ süreci içinde bugün ‘güvenlikli sitelere’ kadar gelen süreci barındırıyor. Bir bakıma bu ‘kırılma’; ‘kamusal ve özel alanın’ yeni bir forma kavuşmasının, kent içi tehlike algısının, korku kültürünün oluşumuna

⁶⁰ Bir ‘ara yüzey’, bir ‘agora’, bir ‘ara mekân’ olarak.

⁶¹ Bu süreç ‘merkantil kapitalizmin’ sonunu ifade eden süreçtir. Habermas’ın ‘kamusal alanın dönüşümü’ açısından önemli bir kırılma eşiği olarak gördüğü evre de burasıdır (Habermas, 2005).

dair ilk pimin çekildiği evredir.⁶² Bu bakımdan sessiz bir dönüşüm, fakat çıktıklarının çok büyük bir dönüşüm süreci olmuştur.

“Çalışmanın yaşanan mekânda yapılması, bir anlamda burasının yabancılara açılması demektir... Yüzyıl boyunca önemi giderek artan patrondan koparılan zaman, sahip olunan ve dolu dolu kullanılan zamandır. Evin dışında çalışma, eve geldiğinde yalnızca evde olmak anlamına gelir aynı zamanda: evde çalışmanın azalması (da) özel hayatı güçlendirir” (Prost, 2008; 25).

Bu koşulların toplum nezdinde genelleşen bir zaman kavramına dönüşmesi, mekânın da bu sürece uygun bir şekilde dönüşümünü beraberinde getirdi. Özel ve kamusal arasındaki hat daha belirginleşince, ev tamamıyla bir ‘özel hayat’ tarzı/niteliği kazandı (Bauman, 2003). Şehircilik, konut, kent mekânı ve planlama konuları yenilenen sürece karşılık olarak eski kent imgesini yıkarak bambaşka bir kenti ortaya koydular. Bu koşullar da evi yavaş yavaş bir ‘sığınak’, bir ‘kaçış’ ya da ‘göze çarpma korkusuna’ hitap edilebilen yaşam alanları haline getirdi (Sennett, 2011a). Yeni süreç hiç şüphesiz ki ‘kamusal alan’ ve de ‘özel alanın’ yeniden dizayn edilmesi süreciydi ve bu durum da çok geçmeden çıktılarını ortaya koydu. “20. yüzyılın ortasından itibaren, bu değişim ölçek değiştirir. Modern şehircilik semtlerin özgülleşmesini gerektirir. Eski kent yapısı, konutlarla imalathaneleri iç içe sıkıştırıyordu; aynı sokaklarda, aynı avluların çevresinde ek binalar, hangarlar, imalathaneler yan yanaydılar. Kentin görüntüsü çocukların seslerini, makinelerin homurtusunu, çekiç seslerini ya da testerelerin gürültüsünü bir birine katıyordu. Atina Antlaşması’nın (1930) simgesi olduğu modern şehircilik bu karmaşaya bir son verir... Savaş sırasında kentler bombalanmalarla bütünüyle yok edilip, ardından kentleşme yeniden başlayıp hızlandığında düzenleme doktrinine dönüşür. Bu durumda ‘zoning’ gerekli olur ve mesken bölgeleriyle sanayi bölgelerini birbirinden ayırır... Modern şehircilik böylece fabrikaların gürültüsünden ve işçilerle burun buruna yaşamaktan uzakta bir yere yerleşmeyi seçen burjuva tutumunu nüfusun bütününe yayar⁶³ ve ilke olarak koyar. Eski semtlerde, kapanan atölyelerin yerini konuta ayıran binalar

⁶² Çalışma boyunca burayı ‘ilk fay kırığı’ şeklinde isimlendirdik. Çünkü analizlerimizin neticesinde ortaya çıkan yeni dönemdeki ‘özel ve kamusal’ dönüşüm de ‘ikinci fay kırığı’ olarak ifade ettik.

⁶³ Bir ‘orta sınıf davranışı’ olarak. Bizim bu vurguyu yapmamızın nedeni; ilk kırılma evresi bağlamındaki bu durumun, bizlerin neoliberal süreçte tartışma konusu ettiği güvenli sitemlerin de bir ‘yeni orta sınıf’ davranışı olmasındandır.

alır... Böylece özel hayat ile iş hayatının birbirinden ayrılması bugün bizzat kentlerin dış görünüşüne ve zamanı kullanma biçimlerine nüfuz eder. Artık yaşanılan yerde çalışılmaz, çalışılan yerde yaşanılmaz” (Prost, 2008; 37-38). Bu durum çalışmayla dinlenmenin ayrılması kadar özel hayatla kamusal hayatın da birbirinden ayrılması anlamına gelmektedir. Oluşan yeni durum iş dışı zamanın kamusal hayatın dışında kalmasını sağladı. Hatta özel hayatın mahremiyeti güçlendikçe, oluşan yeni koşullardaki mahremiyet gittikçe özgürlük denen gerçekliği de içerisine dahil etti. Bu bakımdan yeni dönemde bireylerin özgürlükleri kamusal hayatlarından özel hayatlarına kaçışlarının hikayesi oldu.

3.3.3. Özgürlük Engeli Olarak Kamusal ve Kaçış Alanı Haline Gelen Özel Hayat

Geleneksel bağların olmadığı ya da işlevini yitirdiği yerde geleneksel güvenliklerin de yeterince rol üstlenemeyeceği söylemek mümkündür. Bu sürecin doğal bir sonucu olarak da aile (ya da ev) geleneksel rolleri açısından sahip olduğu pek çok özelliği yerine getiremez oldu. Bir bakıma kamusal müdahalelerle aile (aşgari yaşam vb.) bu bağlarından (özel alana sahip odaklarından) kalıcı bir şekilde uzaklaştırılmış olmaktadır. Ailenin ‘özel alanı’ şeklinde ifade edilen kalıp, salt onun tüketim endeksine sıkıştırılmış bir mevzu oluyor ki bu da günümüze kadar var olan ‘tüketici olarak aile’ (hatta mekânın da tüketicisi) imgesini kalıcı hale getiriyor. Bu açıdan aile geçim endeksine hapsedilince, birikim koşulu ortadan kalkan aile, yalnızca tüketici haline geliyor. Çekirdek aile haline gelen özel alan, mahremiyeti bağlamında kalıcı edinimler ortaya koyamaz oldu (Prost, 2008; Arendt, 2012). Bu yeni koşullar, aileye sunulan özel hayat söylemleri altında -bir nevi- dayatılan şeylerdir. Artık ailenin koruyucu işlevleri yoktur. Ailenin bu süreçteki değişen halinin karşılığını kentin mekânsal farklılaşmasında görmek de çok mümkün oldu. “Ailenin mahremiyet alanının içinin gizliden gizliye oyulması konut yapımı ve imar faaliyetlerinde de mimari ifadesini bulur. Özel evin dışarıya dönük olarak ön bahçe ve çitle, içe dönük olarak odaların tecriti ve çok yönlü bölümlenmesiyle, açıkça vurgulanan kapanmışlığında bugün gedikler açıldığı gibi; tersine, salonun ve hele kabul ve karşılama mekânlarının kaybolmasıyla, bir kamusal ilişki içinde ahbapça alışverişe açıklığı da tehdit altındadır. Özel alanın ve kamuya açılmayı güvence altına alan bir geçitin yitmesi, bugünkü şehirsiz ikamet ve hayat tarzı açısından karakersizliktir.” (Habermas, 2005; 276-277). Artık özel hayatlar ile dışa açılma kanallarının (yani kamusal

alana eklenme kanallarımızın) koptuğuna şahit olmaktayız. Böylesi yeni tarz tecritler bizi gelenekselliğin parçalandığı hayatlara savuruyor.

Habermas, mekânsal boyuttaki farklılaşmanın ‘özel alan’ ve ‘kamusal alan’ ayrışmasına dair analizlerini de Bahrdt vasıtasıyla aktarıyor: “Şehir için... düzenleme (planlama) ne mekânsal olarak korunmuş bir özel alan ne de özel şahısları kamusal topluluk haline getirebilecek kamusal temas ve iletişim için bir serbest alan sağlıyor... Şehirleşme süreci toplumsal hayatı ‘kamusallık’ ile ‘özellik’ arasında kutuplaştıran bakış açısının ilerlemesi olarak tasvir edilebilir. Burada, kamusallık ile özellik arasında daima karşılıklı, alışverişli bir ilişkinin olduğuna dikkat edilmelidir. Koruyucu ve dayanak sağlayıcı özel alan olmadığında, birey, bizzat aynı eksiklik tarafından mahiyeti değiştirilmiş bulunan kamusalılığın girdabına kapılır. Kamusallık açısından kurucu bir uğrak olan mesafe ortadan kalktığında, kamusal topluluğun mensupları dirsek temasına girerler ve böylece kamu kitleye dönüşür... Şu anda modern büyük şehrin toplumsal sorunsalı, hayatın fazla şehirleşmesinde yatmıyor. Aksine şehir hayatının temel özelliklerinin yitirilmiş olmasında yatıyor” (Habermas, 2005; 278- 279). Bu açıdan Bahrdt giderek şehrin ‘geleneksel modern’ halinden koparak büyük bir vasıfsızlaşma sürecine girdiğini dile getiriyor. Bu vasıfsızlaşma sürecinin en önemli çıktısını da kamusal ve özel arasındaki ilişkinin bozulmasında görmektedir. Bireyin bu vasıfsızlaşma karşısında yaşadığı koşullarla baş edebilme hali de onun özel hayatına çekilmesi (gömülmesi) anlamını ortaya çıkarmaktadır. Sonuçta da geleneksel koşullardan daha bireysel formlara çekilen bir şehir hayatı ortaya çıkmaktadır.

“Kamusal alanla özel alan arasındaki alışveriş ilişkisi bozulmuştur. Bu bozulmanın nedeni, büyük şehir insanının ‘per se’ kitle insanı olması ve bundan dolayı özel alanın medenileştirilmesini tasavvur edememesi değil, şehrin gittikçe karmaşıklaşan hayatını, onu kendisi için kamusal kılacak şekilde bir bütün olarak idrak etmeyi başaramamasıdır. Genel olarak şehir bütünü, görülmesi zorlaşan bir ormana dönüştüğü oranda, birey kendi özel alanına çekilir. Bu özel alan gittikçe daha fazla genişletilmektedir. Fakat nihayetinde birey şehir kamusunun yıkıldığını sevecektir ve bu yıkımda, kamusal mekânın tiranca bir ilişkinin kötü düzenlenmiş sathı olma yönünde yozlaşmış olmasının payı belirleyicidir” (Habermas, 2005; 279).

Habermas'a göre bütün bu yaşananlar; 'özel hayatın' yükselmesi ya da kaliteli bir hale gelmesi süreci değildir. Yaşananlar sadece 'özel hayatın' mahremiyete eşitlenmesidir. Durum -daha açık bir ifadeyle söylenirse- sadece boş zaman eksenine endekslenmiş bir 'aile hayatı'dır. Sonucu ise; giderek evin duvarlarına endekslenmiş bir aile ve geleneksel olan tüm etkinliklerinin birer birer silikleştiği bir aile hayatının ortaya çıkışıdır.

“Özel alanın, büyük ölçüde işlevlerinden arındırılmış ve otoritesi zayıflatılmış bir küçük ailenin⁶⁴ iç çemberine kısılması - insanın kendi köşesindeki saadeti- sadece görünüşte mahremiyetin mükemmelleşmesidir” (Habermas, 2005; 279).

Tüm bu analizler dikkate alındığında Habermas'ın “kamusal alan” tahlilleri kendi içerisinde, mekânın/kentin dönüşümü boyutunu da taşıdığı söylemek mümkündür. Bu açıdan Habermas mesleki zaman ve boş zamanın bir “ızgara sitemine” tabi tutularak bölünmesinin, özel kavramını ve de alanını iş dışı zaman şeklinde kodlamaya başladığını ifade ediyor. Buna karşılık ailenin tüm geleneksel ağırlığının da yitirilmesi, sonuçta aileye ait olanı daha da 'çekirdek' koşullara indirdi. Bu açıdan yeni mekânın aileyi dizayn ediş şekli de salt mahremiyetle ilişkilendirilen yaşamlar haline geldiler. Bu açıdan artık haneler 'mahremiyet' kavramına eşitlenince, dışsal olan her şey tehlike ve risk olarak algılanır oldu. Çünkü artık dışsal olan her şey özele (özele çekilen bireylerin hayatlarına) müdahale haline geldiler. Aslında oluşan yeni koşul, özelin yükselişinden ziyade, özel alanın savunmasızlığının ya da çabuk kırılabilmesinin mahremiyetleridir. Artık aile geleneksellikten koparken sosyal anlamda var olan bağımsızlık sisteminden de koptu ve giderek güçsüz bir karakter haline geldi.

Habermas'ın yaptığı bu tahliller merkantalist (devlet) kapitalizminden liberal bir ekonomiye dönüşümde ortaya çıkan bir süreçtir. Onun saptamalarının bizim için değerli olan temel noktası bu geçiş evresi yeni bir kamusal alan inşası üretmişse, aynı beklentinin liberal evreden neoliberal evreye geçişte de olması ihtimalidir. Nitekim de bu geçişin kendine has bir mekân inşasını da ortaya koyduğuna artık çok daha net bir şekilde şahit olmaktayız. Bu yeni süreçte de (neoliberal evrede) olan şey, aslında Habermas'ın atomize olmak dediği

⁶⁴ Çeviri de küçük olarak geçse de Habermas'ın burada kastettiği şey 'çekirdek aile' olmaktadır. Çünkü Habermas burada geleneksel aileden çekirdek aileye geçişin analizini yapmaktadır.

parçalanma halinin daha şiddetlisini yaşamamızdır. Artık tüketen aile de kendi içinde benzerleri tüketenlerin birlikteliği şeklinde parçalanarak başka bir konut piyasasını (güvenlikli siteleri) ortaya çıkardı. Fakat Habermas'ın tahliline konu olan liberal evrede geleneksel rolleri üstlenen devletin sosyal politikaları konut, kentleşme vb. alanlarda kendini çok net olarak gösteriyordu. Ama artık neoliberal evrede var olan şey ne geleneksel güvenlik ne de sosyal devlet anlamında hiçbir güvenlik aracına sahip olmadığımız bir süreçtir. Bizler için konut, salt tüketim aracı ve hayat tarzı olarak, sadece benzerleri bir araya getiren formlar haline dönüştü. Bauman'ın da dediği gibi sadece piyasa denkleminde indirildi hatta onun tarafından işgal edildi (Bauman, 2003; 2011a).

Habermas'ın sözünü ettiği kırılma evresinde, insanların risk algılarındaki kırılma da gelenekselden uzaklaşma yönündeydi. Ama bireylerin neoliberal evredeki risk algısı (liberal evredekinden farklı olarak) kent içindeki 'diğerlerinin' tehlike olarak algılanmasına dönüştü. Artık kent içinde hayat tarzı açısından benzer olan insanların kapanması süreci yaşanırken, onların nezdinde kentin ortak kullanım alanları da değersizleşmektedir. Çünkü geldiğimiz noktada neoliberal evrede artık kentin parçalanmasına da şahit oluyoruz. Yaşam alanlarımız artık liberal kamusal alanları bile gereksiz hale getiriyor. Çekirdek ailenin, sosyal devlet gibi son destek aracı da yok olunca, bizler için kent bildiğimiz anlamdaki her türden geleneksel rollerini de yitirmeye başladı. Sonuç olarak özel alan daha da genişletilerek, kamusal olan her şeyi bir anlamda daha işlevsiz ve hatta daha da değersiz hale getirdi. Bu açıdan liberal evrenin başında bizi geleneksel rolleri olan aileden kamusal alana çağırın piyasa, şimdi de kamusal alandan tüketimlerimiz açısından iterek yaşam tarzlarımız adına inşa ettiği özellerimize kapatmaktadır. Fakat ilk evrede elimizden gelenekseli alırken, bu defa da toplumu aldı. Artık neoliberal evrede sadece kamusal alana ilgisiz değiliz, ondan korkuyor ve bilhassa onu tehlike olarak görüyoruz. Liberal evrenin başında boş zaman alanı olan aile artık kente karşı yaşadığı tecriti daha üst düzeyde kapatılmışlıklarla yaşıyor. Giderek korkuların ürünü olan parçalanmışlıklarımız kent histerileri bağlamında yaşamlar üretiyor (Bauman, 2003; 2011c). Sonucu ise; kalıcı hiçbir güvenlik aracının olmadığı güvensiz yaşam alanlarına dönüşmüş kentler yaşam kabullerimiz haline geliyor.

Bu büyük dönüşüm, bizim kamusal alan ve özel alana dair anlattıklarımız açısından, büyük bir öneme sahiptir. Bu açıdan artık ev ve konfor kavramının bütünleşen hali bugün var olan ev imgesini ayakta tutuyor. Artık ev, bilakis özel

alana eşitlendi ve mahremiyet de bilakis konutun içindeki hayatı anlatır oldu. Fakat buradaki mahremiyet (ya da mahrumiyet) bir gözetim edindi ama bu durum daha çok ‘rıza dayalı bir denetim’ oldu. İşte tüm bunlar yeni bir konut piyasasını mümkün kılan şeylerdir ve bugünkü kent alanlarının göze çarpan önemli bir unsuru olan ‘güvenlikli sitelerin’ meşruiyetini de izah edebilen konular olmuşlardır. Çünkü bu yenilik sınırları belirsizleştirirken, korkuları daha da görünür şeyler haline getirdi. Geleneksel yaşamın tüm kodları, özel hayat uğruna feda edildi ve ‘yeni ev’ bunun bir aracı oldu. Artık tüm kamusal alan hikâyeleri bu sürecin tahliline dönük bir noktada yer alır. Bunların başında da ailenin kamusal alanla olan ilişkisi gelir. Çünkü ‘kamusal alanın’ aileye bakan boyutları yeni bir form kazanırken, aile de büyük bir dönüşüm yaşadı. Aile, giderek kamusal rollerinin önemli bir kısmını yitirdi ve tamamıyla ‘özel bir yaşam alanı’ haline geldi. ‘Özel hayata’ eşitlenen aile, giderek ‘kamusal mekânlarla’ ilişkisini sınırlandırdı. ‘Klasik mahallenin’ ilişkiler açısından değersizleşmesinin, ailenin ve de dolayısıyla konutun dönüşümüyle yakından ilişkisi vardır. ‘Özel hayatların’ yükseldiği yerde mahallenin kamusal boyutunun giderek özgürlükler adına bir engel olarak algılanmasını sağladı. Bu yönüyle aile form ve içerik değişikliği yaşarken içerisinde de ‘kamusal hayattan kaçışı’ barındırıyordu.

“İlk bakışta ailenin evrimi basittir: ‘kamusal’ işlevlerini yitirmiştir ve geriye yalnızca ‘özel’ işlevleri kalmıştır. Ona verilen (geleneksel) görevlerin bir kısmı giderek ortak merciler tarafından üstlenilmiştir;⁶⁵ bazı işlevlerin toplumsallaşması aileye özel hayatın iyiden iyiye geliştirilmesinden başka bir işlev bırakamaz. Bu anlamda ailenin ‘özelleştirilmesinden’ söz edebiliriz... Bundan böyle kendini yalnızca özel işlevlerine adayan aile, artık ayrıca kamusal işlevleri olan ailenin tamamen aynısı değildir. İşlevlerin değişmesi bir nitelik değişikliğine de yol açar: aile artık güçlü bir kurum olmaktan çıkar, özelleşmesi onun kurumsallık dışına çıkmasıdır” (Prost, 2008; 63).

Bu yolla özel hayat tamamen kamusal imgelerin dışına çıktığında ikisi arasında geçişsizliği olan sınırların şekillenmesi de anlamlı olmaktadır. Özel hayat ve kamusal hayatın ayrışması temassızlığının arzulanmasının neticesidir. Fakat bu

⁶⁵ Devlet ve onun merkezi yükümlülükleri olan resmi kurumları bu rolü üstlendiler. Özellikle de devletin sosyal politika uygulamaları bu konuda önde gelir. Fakat devletin geleneksel aileden rol çalışması onun kamusal rollerini de tırpanlaması anlamına geliyordu (Bauman, 2012a).

ayrışma giderek belirsizliklere dair koşulların da başlangıcı olmaktadır. Çünkü bu iki alanın temassızlıkları içerisinde birbirlerine karşı belirsizlikleri taşımaları anlamına gelmektedir.

3.3.3.1. Bir İstikrar Arayışı Olarak Özel Alana Kaçış

Mahremiyetin yükseldiği günümüz kent ortamlarında, kişisel dünyanın yeni koşulları, dış dünyanın belirsizliklerine bağlı olarak bir istikrar alanı haline gelmektedir. Çünkü kontrolü zor olan yeni koşulların riskleri karşısında mahrem alan (özel alan), yitirilmiş olanın telafisi için de bir uğraş alanı olmaktadır. Bu bakımdan güvensiz dünyanın karşısında, yeni bir güvenlik alanı haline gelmektedir. Kamusal alanların artık risk bağlamındaki anlamı bizleri ‘mahremiyetin sınırlarına’ dair keskin hatlar konusunda ikna etmektedir. Bir bakıma ‘mahremiyetin alanı’ psikolojik yitirilmişliklerin de telafi alanı olmakta. Söz konusu koşullar ‘kamusal alana’ dair bakışlarımızı da ‘özel alan’ bağlamında değerlendirmemizi sağlıyor. Sonuçta da kamusal alanların aşıldığı, her koşulda özellerimizin merkezde olduğu bir dünyanın içinde buluyoruz kendimizi. Artık korkularımız, kamusal hayatlarımızın aşınmasının nedenidir. Belki de onlardan kaçışımızın. ‘Bauman’ın ‘agora’ların çöküşü dediği şeyin önemli bir kısmını, güvensizlikler karşısında mahremiyetlerimize sarılmamız belirliyor. Bu açıdan yükselen yeni tarz mahrem dünya korkularımıza dayalı olan bir dünyadır.

“Mahremiyet; sıcaklık, güven ve duyguların açıkça ifade edilmesi gibi şeyler çağırıştırır. Fakat kendi deneyimlerimizin ufku içinde, tam da bu psikolojik faydaları içinde bulmayı beklediğimiz ve bir anlamı olan toplumsal yaşam bu psikolojik ödülleri sunamadığı içindir ki, dışımızdaki, kişi dışı dünya bize yararsız görünür; bayat ve bomboş... Sonuçta, kamu yaşamı ile mahrem yaşam arasında bir karşıtlık ortaya çıkıyor. İnsanlar, yalnızca kişisel olmayan anlamlandırma kodlarıyla üstesinden gelinebilecek kamusal sorunlara, kişisel duyguları açısından yaklaşıyorlar... Şimdi yaşanan şey, (sadece) katı bir bireycilik değil, bireylerin dünyanın gidişatına bakarak öne çıkardıkları bireysel duygularla ilintilidir... (Sonucu ise) Kamusal yaşamın aşınması” (Sennett, 2010b; 18-19).

Bu yüzden ‘özel alanlarımızın’ her şeyi içermesine dair bize pazarlanan (ya da Lefebvre’in tabiriyle (2014) dayatılan) dünya (özel alanlar) her şeyi

yapabilme/sunabilme kabiliyetine bağılı olarak aslında bizleri kamusal alandan dışlamayı vaat ediyor. Bu koşullar giderek ‘kamusal alanın’ sahip olması gereken özellikleri açısından onun körelmesine neden olmaktadır. Artık ‘kamusal alan’ bizi bir araya getiremiyor. Hatta şekilselliği bizi bölüyor, parçalıyor (güvenlikli siteler örneğindeki gibi). Kamusal alanda olmak çoğu zaman risk almak anlamına geldi. Ondan kaçınmak ise ‘güvenlik’ olarak lanse ediliyor. Ama geçmişte bizler ‘ölümsüzlük vaadinde’ bile, tek çare olarak ona dokunmak hatta onda kalıcı bir iz bırakmak zorunda oluyorduk. Çünkü onu, ‘aşkın’ bir karaktere sahip yüce bir vasıf olarak kabul ediyorduk. Hatta kalıcı biriz bırakmanın aracı olarak görüyorduk. Bu açıdan özel olanın kamusal alana varması bir zorunluluk olarak görülüyordu (Bauman, 2012a; 2012c). Var olan kamusal alanlar karşısında da artık ‘mahremiyet’, ona erişebilmenin bir aracı değil. Sadece ondan kaçışın ve de bizleri yalıtmanın bir aracıdır. Her seferinde bunu yaparken de ‘özgürlük’ vadini kullanmaktan da geri durmuyor.

Yeni kentin (güvenlikli sitelerinde olduğu gibi) ‘anı yaşamak’ yönündeki mutluluk (özgürlük) vaadi, geçmişi (geleneksel kamusal alanları) tamamen bir sorun olarak ortaya koyuyor. Vaat edilen şey gelecek olsa bile, geçmişten kopan kamusal alanlar geleceği belirsizlikten başka bir formun içine sokmuyor. Bu yönüyle ki ‘iz bırakmayan hayatların’ pençesine düşen bireylerin yapabildiği tek bir mantıklı meziyet var o da her şeyden korkarak özellerine kapanmak. Burada kendilerine sunulan ‘özelin özgürlüğü’(adına “konfor ya da konfora dayalı güvenlik” (Sennett, 2011a) dense de) aslında tecridi ya da kapatılmayı (aslında çaresizliği) makul göstermekten başka bir şey olamıyor. Uzun süreli anlatılar geçersizleşince -tıpkı uzun süreli işin yitilmesi gibi (Sennett, 2011b; 2012)- insanların hayatlarını aşkın kamusal alanları da makul görmeleri ya da ona yatırım yapabilmeleri akılcılık kriterinin dışına çıktı.

“Bir kamusal alanın varlığı ile peşinden dünyanın insanları bir araya toplayan ve onları birbirleri ile ilişkiye sokan bir şeyler topluluğuna dönüşmesi sadece tamamen sürekliliğe bağlıdır. Eğer dünyada bir kamusal mekân bulunacaksa bu bir nesillliğine kurulamaz ve sadece yaşayanlar ile planlanamaz; Ölümlü insanların yaşam sürelerini aşması gerekir... Böyle bir müşterek dünya nesiller boyunca yalnızca kamuda görüldüğü ölçüde varlığını sürdürebilirdi. İnsanların zamanın doğal yıkımından kurtarma iradesini gösterdikleri her şeyi

sağurup yüzyıllar içerisinde aydınlatan, kamusal alanın bu ‘aleniyet’ özelliğidir (Arendt, 2012; s. 98).

Artık en büyük korkuların nedeni ‘göze görünmek’ (Sennett, 1999; 2010) ya da ‘aleni vasıflarla’ ortada dolaşmak oldu (Bauman, 2012c). Bu dünyanın en büyük korkusu miksofobidir (Bauman, 2006; 2012b). Sıradan bir yabancının kendisi bile bu yüzden bir tehlike unsuru haline gelebiliyor. “Geleceğin... belirsiz olduğu düşüncesi, toplumun diğer konulardaki ruh halinden ve tepkilerden bağımsız olarak düşünülemez. Belirsizlik duygusu... bu duygunun... varoluşsal bir temeli vardır... Belirsizlik ve dünyanın geleceği arasında kurulan bu ilişki, kişiler arasındaki davranışları da etkiler. Bunun nedeni ilişkilerin üzerine kurulduğu temelin niteliğini kaybetmesidir... temel ilişkilerde netliğin kaybolması, belirsizliğin kaynaklarından yalnızca biridir... Önlem almanın kendisi hiç de yeni bir olgu değildir... Bugün ise ihtiyat, hayatımızın her alanını kapsayacak derecede kurumsallaşmıştır... Bu olgu, insan ilişkilerinin giderek belirsizleşen sonuçlarını düzenlemenin bir yolu olarak da görülebilir... (Çünkü) İnsan ilişkileriyle ilgili belirsizliğin artması, her an her şey olabilir kanısını güçlendiriyor... Dolayısıyla yabancılar, sadece tanımadığımız insanlar değil güvenmediğimiz insanlar haline geliyor. İhtiyatlılık ilkesi, yabancılarla kurduğumuz ilişkilerde ortaya çıkan muğlak durumlarda takınılacak en doğru tavır olarak beliriyor” (Furedi, 2001; 147-156).

Bizler ‘seküler dünyada geleneksel istikrarı kaybettik’ (Sennett, 2011a) hatta bunu kendi kontrol söylemlerimiz bağlamında yaptık. Fakat dünya değişmedi. Belirsizlik yeni kamusal alanda daha da bireysel bir hal aldı (Bauman, 2011a). Belki de tek farkı artık korkarken ‘daha seküler korkuyor olmamızdır’ (Douglas, 2005). Artık bizi geleneksellikler bağlamında dışarı çağırma yeteneği olan mistizmler de hayatımızdan çekildi.⁶⁶ Artık tüm savunma (güvenlik unsurları) evin duvarlarına sabitlendi ve mahremiyet de güvenlik kavramının kendisiyle bütünleşti. Mahremiyet, dışa açılmayan iç dünyalar demek oldu. Buradaki iç-dış ayrımı ise giderek, dışın yok olduğu ya da gereksiz olduğu bir koşulu talep ediyor. Fakat bu bizi giderek hanelerimize kilitleyen/kapanan bir dünyaya götürdü. Artık ortak (kamusal) dünyalarımızın sonunu yaşıyoruz. “İnsanlar tamamıyla özel alana

⁶⁶ Geleneksel korkularımız bizi kamusal alanda güvenli kıları. Temiz tutulan mabet, bir bakıma kamusal alandaki kiri (serbestliği) mümkün kıları. Fakat bu durum bireyi kamusal alanda olmak yönüyle de teşvik eden bir durumu (özgürlüğü) ortaya çıkarıyordu. Artık bireyi kamusal alana davet eden mistisizmler de bir bir yok oldu.

kapanmışlar, yani başkalarını (yabancıyı) görmek ve duymak ve onlar tarafından görülüp duyulmak olanağını ve fırsatını yitirmişlerdir (ve de artık istemiyorlar da). Hepsi de kendi tekil deneyimlerinin özelliğine hapsolmuşlardır.⁶⁷ Aynı deneyim sayısız kere yinelenmiş bile olsa yine de tekil olmaktan kurtulamayacaktır. Sadece tek bir yanıyla görülmeye başlandığında ve kendisini sadece bir tek perspektiften sunmasına izin verildiğinde müşterek dünyanın sonu gelmiş demektir” (Arendt, 2013; 102-103).

Büyük anlatıların (kalıcılığın) öldüğü yerde bunun yaşanması bir sonuç hükmünde olmaktadır. Çünkü insanlar kalıcı olana inanmadıkları için toplumsal güvenin sonu yaşanıyor. Müşterek dünyaların (ortak olanların ve de toplumsal olanın) sonunu yaşadığımız yer ‘zorba tanrıların’ öldüğü, kadim geçmişlerin işlevini yitirdiği, bizi belirsizlik girdabından alan, ölümsüz (öncesi ve sonrası yönüyle) topluluklara bağlayan kamusal alanlarımızın hâlâ aktif olmasıydı. Seküler dünyada tanrılar öldüğünden beri kimse bize ne yapacağımızı (ödevlerimizi) söylemiyor. Modern dünyanın başında sesi hâlâ gür çıkan ‘üst anlatılar’ kamusal alanda bizleri belirgin bir ‘biz’e bağlayabilme yeteneğine sahipti. Ama artık postmodern ya da geç modern kamusal alanda böyle nitelikler yok. ‘Zamanın oku kırıldığından’ beri (Sennett, 2012b) artık hiçbir şey hedefini bulmuyor. Yaşananlar her an var olan bir belirsizlik girdabına düştüğünden beri, böylesi kamusal alanda anı yaşamaktan başka bir şey yapamıyoruz. Anı yaşayanlar için de toplumdan bahsetmek çok mümkün olmuyor. Çünkü burada kamusal her türlü ‘yük’ (ya da ödev) bir anlamsızlık, gereksizlik, belirsizlik ve de tehlike yumağı oldu. İşte bu yüzden ki -Furedi’nin de ifade ettiği gibi- korkmak için sadece yabancı görmek bile yeterli hale geldi. Böylesi bir kamusal hayatın yaşandığı yerde de gelecek adına bir beklenti de kalmıyor. Anı yitirmemek için yaşayanların özellerine kapatıldıkları hayatın da mantığı bu oluyor.

“Her an önemlidir; sonuçta akışkan, kendi kendini yıkmaya mahkum başka bir ‘an’ olmayacak gelecekte beklenecek hiçbir şey yoktur... Eşit anlardan oluşan bir yaşamda yönlerden, projelerden ve başarılarından söz etmek anlamsızdır. Her an, en az ya da en çok öteki kadar önemlidir. Her durum her hangi bir başka durum kadar anlık ve geçicidir... artık (bize) dünya nimetlerinden sakınmayı, kendini yakmayı, kurban etmeyi emreden uzak ve zorba bir Tanrı yoktur...”

⁶⁷ Fukuyama buna ‘bireyselleşen toplumun kaçınılmaz sonu demektir (Fukuyama, 2005).

gelecekteki olası ilişkiler, o duruma neden olan tarihe (geçmişe) değil yalnızca yaşanan ana bağlıdır. Modernite kendi yolunu çizmiştir ve geçmiş artık yaşanan anı bağlamaz... postmodern dünyada şimdiki zaman, geleceğini, kendisinin kendi geçmişiyle bağladığı ölçüde bağlamaz... Bizim şimdiki anımız geleceğimizin geçmişi... aldığı yol boyunca tutunduğu yerler (eğer var olduğu) parçalandığı için, şu anda yaptıklarımızın ilerideki, hemen her deneyimlenen sonuçlarına kafa yormak zaman kaybıdır... Öyleyse hiçbir şeyin sonsuza dek yapılmasına gerek yoktur. Hiçbir şey sonsuza dek yapılamaz” (Bauman, 2012c; 207-208). Zaman anlık olunca büyük boy anlatıların kapsayıcısı olan kamusal alanlar da giderek geçersiz ve de anlamsız mekânlar oldular. Bu nedenle ki toplumun ölümü kamusal alanın ölümünden geçmektedir. Bunun en büyük faktörünü de korku ve belirsizliklerin bir hayat tarzı olmasındandır. Bu da ‘güvenlikli sitelere’ neden ‘kaçıldığı’nın’ ya da ‘sığıldığı’nın’ hikâyesidir.

Bu bakımdan artık sadece ‘kamusal alanların’ tahribatını yaşamıyoruz. Bilakis ‘kamusal alanların’ ortadan kalkması giderek ‘özel hayatı’ ve ‘özel alanı’ da tahrip eder oldu. Dolayısıyla yeni tarz mahremiyet, bizleri giderek kitlesel yalnızlık girdabına çekiyor. Çünkü bu dünyada beklentimiz görünmemek hatta yalnız kalmak oldu. Hatta başkalarını (ötekiyi ve de yabancıyı) görmek en büyük korkularımızdan oldu. Dış dünya, bizler için benliğimizi tehdit eder hale geldi. Burada tehdit eden dış dünya artık surun (şehrin) dışında kalan dünya değil. Parçalı ve her yere sirayet eden; hanemizi, özelimizi ve mahremiyetimizi tehdit eden bir dünya.

“Özel/mahrem(deki) mahrumiyet, anlamını başkalarının yokluğunda bulur; özel (haldeki) insan başkalarının gözüne görünmez, o nedenle sanki yokmuş gibidir... Başkalarıyla ‘nesnel’ ilişkilerden, onların dolayımıyla sağlanan bir gerçeklikten yoksunluk, modern koşullarda, en uç ve en gayri insani biçimine büründüğü kitlesel yalnızlık fenomenine dönüşür. Bu uçuşmanın (kutuplaşmanın) nedeni kitle toplumunun sadece kamusal alanı değil, özel alanı da tahrip etmiş olmasından... (ve) özel evlerinden de yoksun bırakmış olmasından ileri gelir” (Arendt, 2013; 104-105).

Bu noktada Arendt, zorunluluktan (ya da ödevlerimizden) kaçışın bize güvenlik getirmeyeceğini söylemektedir. Çünkü güvenlik bağlamında, salt kamusal alandan kaçış bize özgürlük getirmez, ancak koşulları daha tehlikeli hale

getirir.⁶⁸ Tıpkı bugün toplumsal rollerden kaçarak yeni güvenlik adacıklarına (duvarlar ardındaki yapay kamusal alanlara) sığınmamız da olduğu gibi. Sonucu; belirsizliklerin ve güvenlik kaygısının büyüdüğü bir dünya olmaktadır.

3.3.4. Özerk ve Yaderk Toplumlarında Kamusal Alan ve Belirlenmişlikler

Kamusal alanın dönüşümüyle ilgili korkularımız bağlamındaki tartışmada en önemli zeminlerden birisini de Bauman sunmaktadır. Bauman'ın 'kamusal alan' saptamalarını kavrayabilmek için toplumları kategorikleştirdiği içeriği de anlamak gerekir. Bauman, toplumları iki temel kategoride ele alır: birincisi 'yaderk toplumlar'⁶⁹, ikincisi ise 'özerk toplumlardır'⁷⁰. Bauman, 'yaderk toplumların' referanslarını kendilerinin yarattığını vurgular ama bunu yaparken kaynağını toplum dışı gerçekliklerden alır. Örneğin; atalar, tanrılar ve kahramanlar bu misyonu üstlenebilir.⁷¹ 'Özerk toplumlar' ise kabul edilmiş kalıcı yasaları (bir bakıma belirlenmişlikleri) eleştirir. 'Kapatılmış anlamları' reddeder. O da ölümlülüğe inanır ama bu ölümlülük 'üst anlamlar' inşa ederek ölümsüz olmayı da mümkün kılar. Bu tarz toplumlarda referans ölüme endeksli değil, ölümsüzlük üstüne işler (Bauman, 2012c). Fakat özerk toplumlarda bu açıdan 'özerk akılları' ve de 'özerk bireyleri' mümkün kılar. Burada her türlü kalıcı referansın geçersizleşmesi rutinleri ortadan kaldırır. Bu açıdan istikrar göstergesi olan şeyler işlemez şeyler haline gelir. 'Özerk akıl' belirsizlikten başka bir şey değildir. 'Yaderk toplumlar' ise rutinelere çokça itibar eder. Bu toplumlarda belirlenmişlik ve istikrar en kalıcı değerdir; özel alan ve kamusal alan ayrımı net değildir. Özel alan kamusal alana içkin ve cemaati mümkün kılan 'biz' kavramı her yeredir. Fakat 'özerk toplumlarda' 'kamusal ve özel alan ayrımı' çok nettir. Bu tarz

⁶⁸ Fakat geç modern kentin konut sunumu ise bunun tam aksi yönünü iddia ediyor ve de sunuyor.

⁶⁹ Bauman'ın 'yaderk toplumlar' olarak ifade ettiği topluluklar geleneksel toplumlar olmaktadır. Bu toplulukların bireyleri hayatlarını kurarken kendisini aşan referanslara ve kodlara atıfta bulunmaktadır. Hayata dair kararların kaynağı akılcı kodlar değil toplumsal kabullerin dayandığı referanslar olmaktadır. Bauman bu tarz hayata dair stratejileri de 'yaderk stratejiler' olarak kavramlaştırmaktadır.

⁷⁰ Bauman'ın 'özerk toplumlar' olarak kavramlaştırdığı toplumlar daha çok akılcı kodlar etrafında dizayn edilen yaşamlardır. Bu tarz hayatlarda kapatılmış anlamlar yerine bireyin akılcı tavırları bağlamında karar vermek önemli bir nokta olmaktadır. Bu açıdan *özerk toplumlardaki* bireyler *yaderk toplumlardaki* bireylere göre daha istikrarsız hayatlar yaşarlar.

⁷¹ Giddens buna Geçmişin sağladığı rutinler ve istikrar (Giddens, 2004) der. Beck'de geç ya da ileri modern öncesindeki hayatta bugünü belirleyen referansların geçmişte olması (Beck, 2011) der.

toplumların sağlıklı işleyişi için bu iki farklı alanı birbirine bağlayan ‘ara yüzeylere’, bağlantı noktalarına ihtiyaç vardır. Eğer özerk olan toplumlar bu tarz bağlantı noktalarına sahip olamazsa toplumsal varoluşun kriterleri derinden sarsılacaktır (Bauman, 2011a; 2012a).

Bauman ‘özerk toplum’ örneği olarak verdiği Antik Yunan’da bu işlevi ‘agora’nın üstlendiğini ifade etmektedir. Agora; özel alanın bireylerinin kamusal alana dahil olabilmelerini sağlayan ‘ara yüzeylerdir’. Agora bir iletişim özelliği gösterirdi ve bireyleri kamusal alana davet etmek gibi çok önemli bir işlevi vardır. Bireyler burada ‘özel’leriyle toplumsal alanı buluşturabiliyorlardı.⁷² Bauman, bu ‘ara yüzey’ işlevi gören mekânlar için Castoriadis’in deyimi ile ‘özel/kamusal alanlar’ tabirini kullanır (Bauman, 2011a). Agora, bu bakımdan, üyelerinin gerçek özerkliğine dayanan ve gerçekten özerk bir toplum için (polis için) can alıcı önemdedir. Bu açıdan ki Bauman bir toplumda bireyleri gereksiz kılmanın yolunun agoraları yok etmekten geçtiğini söyler (Bauman, 2012a).

Bauman ‘özerk toplumlarda’ kamusal işleyişler açısından ‘agora’ların kalıcı bir değer olduğunu vurgular. Antik Yunan’da özel alan oikos (hane) ile kamusal alan ecclesia (siyaset) arasındaki alanı ifade eden ‘agora’ hem kamusal hem de özel işleyişiyle kollektif var oluşun işleyişine büyük katkı sağlıyordu ve bu da Antik Yunan toplumunu özerk bir toplum kılıyordu. Fakat günümüzde artık ‘agora’lar yok ve özel ile kamusal alanı birbirine bağlayacak iletişimin dili bile yok oldu (Bauman, 2012a). Özellikle de belli bir dönemde böylesi bir durum teşvik bile edildi. Sanatçılar, (özellikle de avangartlar) ve siyasetçiler, ‘özerk bireyi’ yani sorgulayan bireyi istemediler. Onun adına düşünen ve karar veren olmayı yeğlediler (buna istekli entelektüeller de çoktu). Bu da Arendt’in dediği türden ‘insanları gereksizleştiren totalitarizmleri’ hayatımıza soktu (Arendt, 2012). Bu evrede agoralar değersizleşti. Bireylerin etkin failler ve düşünen, sorgulayan halleri baskı altına alındı. İktidar artık onların düşünmesinden bağımsız bir şekilde işliyordu. Bu da ‘agora’da var olan türden iletişimleri ortadan kaldırdı. Kamusal alandaki ses giderek monoloğa dönüştü. Bu koşul giderek ‘modernist düzenin’ ruhuna işledi. Ama zamanla da düşünce ile pratik arasındaki bağ da koptu. Kamusal ile özel alanların birbirinden kopmasına hatta bireylerin giderek özel hayatlarına gömülmelerine neden oldu (Bauman, 2011a). Önce siyaset (erk) sonra

⁷² Agora’ya dair saptamalar Sennett’te söz konusuydu ve o da agora için özelin devamı olan bir kamusal olduğu yönünde saptamalarda bulunuyordu. Çıplaklığın da evin devamı olan agorada, evin dışında olmayan bir beden için söz konusu olduğunu söylüyordu.

yeni erk olarak piyasa güçleri bu totalitarizmi ve de monolog dili, bireyi kamusal alanda pasifleştirerek devam ettiriyorlar. Birey de bunun karşısında özel hayatın güvenlik vaadine yani mahremiyetlerine sarılıyor. Hayat artık kamusal alana çıkmayı gereksizleştirdi. Birey kamusal alana çıkmak istese bile, onu oraya davet edebilecek olan şeyler yok ortada. Çoğu zaman kamusal görünümlü ‘anlık yükselmeler’ yaşansa da hiçbiri artık kalıcı olmuyor.

“Totaliter eğilimin en ucunda kamusal iktidar ile özel bireylerden geriye her ne kaldıysa onun arasındaki iletişim kanalları kapatılır. Diyaloğa bile gerek yoktur, çünkü konuşulacak bir şey yoktur... Rutinin mantığı ideolojinin yerini devralır... yerle irtibatı olmayan yüzer gezer bir mantık... Agora’da, özel çıkarların kamunun ihtiyaçlarına/gereklerine/baskılarına uyum göstermesi bekleniyordu. Agora’da olması beklenen şeylerin belirgin bir pedagojik/aydınlatıcı/alıştırmacı çeşnisi vardı: Burası, uyuşmaz çıkarların keskin kenarlarının köreltildiği, çelişkili baskıların dengelendiği, bir biriyle çatışmalar ve uyumlu bir bütün oluştursunlar diye düşlerin ve arzuların kırılıp yoğrulduğu ve bir patlamaya yol açmasın diye ateşli bölgelerin soğutulduğu bir mekândı öncelikle. ‘Kamusal’ olanla ‘özel’ olan agora’da eşitsiz bir biçimde karşılaşıyorlardı. ‘Kamu’ asli eyleyen özne, ‘özel’ ise onun eyleminin nesnesiydi” (Bauman, 2012a; 98-107).

Agora modern evrede, işgal edilmiş bir alan niteliğine büründü. Öncelikle bu işgal bir piyasa ve siyaset ortaklığıydı. Fakat zamanla bu denge kendini daha çok özel alan görünümü ile konuşlandıran ‘piyasa güçleri’ lehine döndü. Daha belirsiz ve düzensiz olan bu iktidar öncekilerin aksine ‘özel alanı’ işgal etti.⁷³ Giderek iktidar ile siyaset arasındaki makası açtı. Ama artık savaş alanı terk edildi. Çünkü agora hiç olmadığı kadar değersiz. Ortada fail bulmak bile mümkün değil. “Agora daha önce olduğu gibi işgal edilmiş bir alandır. Ama bu kez roller tersine çevrilmiştir ve işgalci guruplar özel alan tarafındaki fay hattında toplanmaktadır. Ancak yasa koyucu ve yasa icra edici devlet tarafından temsil edilen ‘kamu’ tarafından gelen ordunun tersine, bir merkez karargâhı olan ve belli bir komuta

⁷³ Piyasa güçlerinin bu etkinliği artık konut piyasasında da çok belirgin haliyle karşımıza çıkıyor. Vaat edilen ‘yalancı kamusal alanlar’ -agora görünümlü ‘iç mekânlar’- sadece işlevsiz mizansenler gibi ortada durmaktadır. Görüntüsü olan ama nitelikleri eskisi gibi olmayan agoralar.

merkezinden yönlendirilen düzenli bir ordu değil. Üniformasız sınır ihlalcilerinden oluşan söz dinlemez ve rengârenk bir kalabalıktır burada söz konusu olan. Ortada ilerlemeyi durduracak kimse yoktur; ‘kamu’nun düzenli orduları mücadelecî kuvvetlerini, işgali sürdürme isteklerini ya da her ikisini birden kaybedip geri çekilmişlerdir. Kamu iktidarı söz konusu olduğunda, agora gittikçe daha fazla sahipsiz bir bölgeye benzemektedir. Savaş meydanı terk edilmiş ve işgal heveslisi her türlü maceracı için boş bırakılmıştır” (Bauman, 2012; 107).

Tüm bu dönüşümlerin neticesinde; egemenlikler artık sözde, iktidarlar anonim ve iktidara dair koltuklar bomboş bir halde kalmaktadır. Kurumsal sorunlara dair ‘ne yapılmalı?’ sorusu artık sorulabilir ölçekte dahi değildir. Zaten sorulduğunda da ‘Başka Alternatif Yok’ (BAY) yönündeki cevaplarla hemen geçiştiriliyor. Bunun en büyük nedeni ise düşünceyi taşıyabileceği ve de eyleme geçirebileceğine dair failin olmadığına inanılmasıdır. ‘Çünkü yapabilecek aktör var mı?’ sorusu da benzer cevabı almaktadır. Ayrıca yeni iktidar sahibinin ‘belirsizlik’ sergileyen tanımsız hali eski iktidarın kullandığı türden enstrümanlara gerek duymuyor. Çünkü agora ile bütün bağı koparmıştır. Bu açıdan ancak agora olduğunda evrensel olabilen filozoflara, eğitimcilere ve de vaizlere ihtiyaç duymuyor. Hatta kamusal görünürlüğe bile çok defa gerek duymuyor. Her somutluk onu sorgulayabilir kılacağı için belirsizlik hallerinin devamından yana olarak kendisini de belirsiz kılıyor (Bauman, 2012a; 25-28).

“Geleneksel failer artık etkili eylemlerde bulunmaya muktedir değillerken, gerçekten güçlü ve becerikli olan failer ise kuytu köşelere kaçıp yerleşik bütün siyasi eylem araçlarının erişemeyeceği... bir yerde hareket etmektedir. Bu ‘yeni failer’ agora’dan bağımsız ve kopuk olmalarını kutluyorlar... Normatif düzenlemeden elde edebilecekleri hiçbir kar görmüyor, o yüzden agora’ya ihtiyaç duymuyorlar... bir kontrol masası olmayan, sorumlulukların yüzer gezer halde olduğu ‘ağ’ haline getirilmiş, internetvari dünyada kendilerini rahat hissediyorlar. Kitlelerin manevi düzeyinin yükseltilmesine, kültürel haçlı seferleri yapmaya ya da kitlelerin dönüştürülmesine yönelik hiçbir misyonları olmadığı için de ‘bütünlüğü’ amaçlayan fiili ya da müstakbel tüm kolektif eylem faillerinin tutarlı bir biçimde parçalara ayrılmasını tabii ki alkışlıyor” (Bauman, 2012; 108-109).

Bauman, modernizmin en başında bize yüklediği temeldeki argümanın kontrol ve düzen endeksli bir sistem inşası olduğunu söylüyor. Ayrıca modernizm bunu yaparken, idealize ettiği her noktada insan eylemini önemseydiğini dile getiriyor ve yeni kentli bireyleri düşünen ve eyleyebilen kişilikler olarak lanse ediyordu. Bireyi merkeze alan bu sistem algısı yaşanan sürecin neticesinde gelinen son kerte de bireyi hiç olmadığı kadar pasif, eylemi gereksiz ve hatta düşünmeyi boş bir uğraş olarak kabul ettirdi.⁷⁴ Artık bizler tüm bunları yaparsak, bir tehlike yumağına atılmış hissine kapılıyoruz. Sonuçta da (Arendt'in vurguladığı gibi) gereksizlik kabul gören en genel algı halini aldı. Artık hepimiz kamusal alandan kaçıyoruz. Agoralar yok olup gitti ve aktörler de yok ortada. Artık bizi, içine gömüldüğümüz 'özel alanlardan' dışarı çıkaracak ne bir etki ne de bir muhtemel söz var ortada. 'Kamusal alanın öldüğü' yerde ne bir kolektif eylem ne bir kolektif düşünce ne de kolektif bir his vardır. Korkularına gömülmüş yerde 'kamusal alanların' sonunu el birliğiyle izliyoruz. Hem de BAY (Başka Alternatif Yok) diyerek.

“Düzen kurmak artık bir görev olarak görülüyor. Aksine hâlihazırda var olandan farklı bir düzen getirmeye yönelik her türlü amaçlı eylem, 'görünmez el'in (burada vurgu 'görünmez'in üzerinde) becerilerine ve hikmetine gereksiz yere müdahale eden bir gayretkeşlik olarak; bir şeyleri onarabileceği ya da iyileştirebileceği gibi, daha fazlasını bozmaya veya çığırından çıkarmaya mahkum, risk yaratıcı bir girişim olarak görülüp şüpheyile karşılanıyor. Bütünlüğün varlığının sürdürülmesi artık bir görev olmaktan çıkmışsa, görev tasarımlarına da ihtiyaç yok demektir... (Artık) Büyük görevler yoktur, demek ki büyük fikirlere de gerek yoktur” (Bauman, 2012a; 109-110).

Bu durum aslında 'başka alternatif yok'söylemleri altında 'kalıcı pasifliklerin' bir gündelik hayat tarzı haline gelişine doğru nasıl bir süreç yaşadığının anlatıcısıdır. Çünkü eylemin değersizleştiği yerde kamusal roller de giderek gereksiz olacağından bireylerin o yöndeki çabaları boş bir uğraş haline

⁷⁴ Bu dili konut piyasasında da görmek çok mümkün: “biz tasarladık siz yaşayın diye”, “biz çalıştık size sadece keyfini sürmek kaldı” vs. şeklinde. Ama beklenen tek şey var özgürlük denilen yerde pasif, eylemeyen ve hatta sorgulamayan bir birey tahayyülü. Bu nedenle de eğer birey bunları yaparsa bir tehlike yumağına düşüyor izlenimi ediniyor. Nitekim görüşülen kişilerin yaşadıkları mekânı sorguladıklarında anlattıkları “ama dışarı...” diye başlayan ve sıkça kullandıkları cümleler de bu durumun anlatıcısı niteliğindedir.

gelmektedir. Bu da kent hayatındaki kalıcı pasifliklerin nasıl ortaya çıkabildiklerinin anlatıcısı olmaktadır.

3.3.5. Özelin Kamusal Alanı İşgali

Kamusal alanın özel alan tarafından işgali, kamusal alanın niteliğini arttırmıyor. Maalesef bu yolla kamusal meselelere özel mesele ilgisi gösterilmeye başlanıyor. Bu noktada kimse asıl önemli olan konuları gündemine taşıyor, ‘özel hayatların’ anlık ve gelip-geçici haline ilgi gösteriyor. Kişisel olanı aşan her şey ilgisizlikle karşılık buluyor. Gözetimin sinoptik olan hali de artık bunu teşvik eder nitelikte. “Özel, kamusal olması amaçlanan sahneyi işgal etmiştir. Ama ‘kamusal’la etkileşmek için değil. Kamusal görüş içinde iyice açığa çıkarılmaktayken bile, özel yeni bir nitelik kazanmaz. Sadece kendi mahremiyeti içinde desteklenir... Bugünlerde yalnız bireyler agora’ya kendileri gibi yalnız bireylerle birlikte olmak için girmektedirler. Evlerine kendi yalnızlıkları içinde, endişelerini gidermiş ve güçlenmiş olarak dönmemektedirler... Kamu kurumlarının artan pratik güçsüzlüğü ortak sorunlara ve bu sorunlar karşısında alınacak ortak tutumlara duyulan ilgiyi ortadan kaldırırken, özel acıları kamusal sorunlara çevirme yeteneğinin azalması ve bu yöndeki iradenin ortadan kalkması, güçsüzlüğün sonuçlarından beslendikçe güçsüzlüğe yol açan küresel güçlerin işini kolaylaştırır”⁷⁵ (Bauman, 2011; 250).

İçinde bulunduğumuz postmodern evrenin (ya da neoliberal piyasanın belirlediği evrenin) mekânsal şekli, bu yolla da bizleri daha çok bölen bir hal aldı. Artık kamusal alanımız, parçalı hayatların ve mekânların bütünlüğü oldu (Bauman, 2003). Kamusal alana dair korkularımız hayatı kaygı ve emniyetsizlik bağlamına yerleştirdi. Çünkü güvenlik, özel bir konu haline gelince savunma da bireysel oldu. Kamusal alanlar artık güvenlik telkininde bulunmuyor Bu açıdan Freud’un ifade ettiği, ‘kamusal güvenlik için özel olan (bireysel) güvenlikler feda edilmektedir’ vurgusunun tersine döndüğü süreci yaşıyoruz. Kamusal alanlar parçalanmış olduğu için ona itibar etmek mümkün değil. Bu da özel hayatlarımızın güvenliği adına kamusal güvenliklerimizi feda ettiğimiz yeni bir dönemi başlattı. Çünkü artık kamusal alan parçalanmış haliyle kalıcı bir güvenlik vaadinde bulunmuyor. Artık ondan korkuyoruz. Korkularımız da bizi özel hayatlarımızın içine hapsediyor. Ondandır çıkışımız da ancak yine bir ‘özel mesele’ için olmaktadır

⁷⁵ Buna küresel ölçekleri olan inşaat şirketleri de dahil.

(Bauman, 2013). Tüm bu yaşananlar, postmodern karakterlerimizin bir ürünü olarak, kendi kişisel güvenlik adacıklarımızın yani ‘özel hayatlarımızın’ dışına çıkamayan güvensiz insanlar olduğumuzu izah ediyor. Bu açıdan kaygılar ve korkular da yoğun ama hep bireysel. Çözümler de böyle üretilmeye çalışılınca güvensizliğe dayalı korkular hayatın temel biçimi oluyor (Bauman, 2006). Bu yüzden Bauman’a göre korkuyoruz ama değişen kamusal alanlarımızın ürünü olarak (gelenekselden korkulardan farklı bir şekilde) korkuyoruz (Bauman, 2003). Kendimizden başkasının olmadığı bir dünyayı kabul edince ‘güvenmek’ de mümkün olmuyor. Geriye kalan ‘güvensizliklerin’ (belirsizliklerin) her yanı sardığı bir hayat kalıyor. Korkular ve kalıcı huzursuzluk ‘yeni hayatın’ sıradanlıklarıdır (Bauman, 2011a). Bunlar kaçış yollarının oldukça zor olduğu sıradanlıklardır.

Artık toplum denen şeyin ölümüne de bu noktada şahit oluyoruz. Fakat korkuyoruz ama akışkan korkularımızla birlikte neden korktuğumuzun belli olmadığı hayatları yaşayarak onu öldürüyoruz (Bauman, 2003; 2006; 2014). Bu yüzden yaşadığımız kamusal alanları korkuya endeksli (hatta miksofobik) inşa ediyoruz. Çünkü korkularımızın belirlediği yaşam formlarını bir hayat tarzı olarak kabul ettik. Korku bir hayat tarzı olunca, her şeyden şüphe eden halimiz özel hayatın kutsanmasını zorunlu kılıyor. Hepimiz artık miksofobik (karışma korkusu) (Bauman, 2003; 2012c) yaşıyoruz. Toplumun öldüğü bu yerde kronik olan şey ise sadece kalıcı anksiyeteye tutulmuş bireyler oluyor (Bauman, 2011b, 2012a). Anlamsız ve istikrarsız dünya, eylemi gereksiz kılınca yapılabilecek en önemli şey izlemekten başkası olmuyor. İzlemek ama dokunmadan izlemek. Bu da yeni mabetler olarak, özel hayatlarımızı kutsayan koşulları ortaya çıkarıyor. Parçalanmış kamusal alanların nedeni özel hayatların kutsanmışlıklarından ötürüdür (Bauman, 2011, 2012a). Güvenlikli sitelerle bezenerek parçalanmış, kentin kamusal alanlarını ve agoraları yok eden bu türlü hayatlar da hiç şüphesiz böylesi bir sürecin sonucu olarak karşımızda durmaktadır.

3.3.5.1. Yeni Kentte Değişen Özgürlük Vaadi ve Ortaya Çıkan Mahremiyetin Niteliği

Günümüzün kent ortamına odaklandığımızda, bize özgürlük vaadi şeklinde sunulan her şeyin, kamusal alanlarımıza dair gerçekçi sunumlar olmadığını kolaylıkla fark edebiliriz. Çünkü güvensizlik üzerine yükselen yeni kentlerde, kamusal olan her şey bir anda güvensizliklerimizin sonucu olan yaşam

alanlarına döndür oldular. Bu konuya dair Bauman, “bizler modern kentte güvende olduğumuzu hissedince özgür olacağımızı düşünürken, herkesin karate kurslarına gittiği bir dönemi yaşar olduk” (Bauman, 2012a) diyor. Aslında biz kamusal olarak göğüslenen korkuların alanını yıkınca tüm korkuların bireysel olduğu bir evreyi yaşıyoruz. Douglas, ‘korkular bireyselleştikçe onun üstesinden gelmenin de zorlaştığını’ söylüyor (Douglas, 2005).⁷⁶ Bizler şehir surlarının (kamusal güvenlik araçlarının) sağladığı güvenlik unsurlarını yitirince (buna zorba tanrılar da dahil) güvensizlik ve tehlike kaynaklarıyla mücadelelerimiz de bireyselleşti/özelleşti. Bireysel hayatlar (mahremiyetler) giderek güvenlik bağlamının merkezine yerleştiler. Artık mahremiyetin yeni hali güvenlik algılarının kodlarını taşıyor. Bireysel hayatın aktığı yerde kutsal olan şey de (tanrılar değil) mahremiyetlerimiz/özelimiz haline geliyor. Çünkü bu koşullar hayatta kalmanın en temeldeki unsuru olmaktadır. “Hurda yığınlarını ve atıkları işleyen kolektif fabrikalar kapatılınca, atıkları ortadan kaldırma işi de tamamen bireylerin omzuna kalmaktadır. Kolektiviteler şehir surları ve hendekler yapıp onarmayı bıraktıktan sonra, şehrin her bir sakininin karate kursuna gitmesi elzem hale gelmiştir. Bütün bunların sonucu Ronald Hitzler tarafından gayet canlı bir biçimde betimlenmiştir: Kendini çekmek, kendini kapatmak, gizlenmek -bunlar, ‘dışarıda’ olan ve bizi çeşitli maskeler takmış olarak tehdit ediyor gibi görünen şeylerden duyulan korkuya tepki vermenin en yaygın yolları durumundalar bugün. Ev ve avlu kapılarına takılan çeşit çeşit kilitler, çoklu güvenlik sistemleri, alarmlar ve gözetleme kameraları üst sınıf villalardan orta sınıf bölgelerine de geçti. Mekânik kilitler, elektronik duvarlar, alarmlar, biber spreylere, gözyaşı bombaları ve lazer silahlarından oluşan bir duvarın ardında yaşamak bireyin kentlerde hayatta kalma stratejisinin bir parçası haline geldi” (Bauman, 2012a; 59).

Bu bakımdan yeni kentte ‘kamusal alan çökünce’ (Sennett, 2010) özgürlük vaadi de bu kamusal alanı terk ederek özel alana hapsoldü. Savunma bireysel sınırların içine dahil olunca evin kendisi artık dışa açılmayı mümkün kılmayan bir mahremiyete (buna mahrumiyet de demek mümkün) eşitlendi. Artık mahremiyetlerimizin (ya da mahrumiyetlerimizin) salt özel alanlara eşitlendiği bir dönemi yaşar olduk. Giderek de mahremiyetin kendisi yeni kent alanındaki hayatımıza dair yaşam perspektifi açısından en önemli unsur oldu. Hatta bu yeni

⁷⁶ Furedi de benzer şekilde toplumun bireyselleşme hikayesinin güvensizliklere ve bunun da bir sonucu olarak daha çok korkan bireylere ve korkularla bezenen gündelik hayatlara dönüştüğünü söylüyor (Furedi, 2001; 2006; 2013).

tarz özgürlüğün adı oldu (Bauman, 2012a). Fakat Arendt, kavramın tarihselliğini irdelerken, asıl var olanın ise (ya da olması gerekenin) tam tersi bir durum olduğunu vurguluyor. Çünkü ona göre ‘özel alan’ eğer mahremiyetlerimizin alanıysa orada özgürlükler yaşanmaz. Özgürlüğün yaşanma yeri kamusal alanların kendisidir. Hatta özel alanın zorunlulukları (ya da mahrumiyetleri) kamusal alandaki özgürlükleri mümkün kılabilmek için vardır. Bu açıdan Arendt’çe bir tavırla, geç modern kentlerimizin (ya da neoliberal kentlerin ve hatta güvenli sitelerin) vaadinin, gerçekliği saptırmaktan başka bir şey olmadığını söyleyebiliriz. Bu açıdan özel alanın yükümlülüklerle (ya da ödevlerle) dolu olması olumsuz bir durum olarak lanse edilemez. Arendt’e göre ancak böyle bir özel alan (ya da hayat), ancak gerçek bir kamusal alanı mümkün kılar ve bizleri birleştirir (ya da toplum haline getirir).

“Hanenin (özelin) ayırt edici özelliği, insanların burada istek ve ihtiyaçlarının güdümünde (zorunluluğunda) bir arada yaşıyor olmalarıydı. Bu bizzat yaşamın bir zorlamasıydı. Zira bireyin yaşamını sürdürmesi ve türün bekası başkalarının ortaklığını/eşliğini gerektiriyordu. O nedenle hanedeki doğal topluluk zorunluluğun eseri idi ve bu doğal toplulukta yerine getirilen bütün etkinliklere zorunluluk hakimdi... Tersine ‘polis alanı’ (yani kamusal alan) özgürlük sahasıydı ve eğer bu iki alan (hane ve polis) arasında bir ilişkiden söz edilecekse doğal olarak bu şöyle bir ilişki olacaktı: Polis’in özgürlüğünün koşulu, hanede (özel alanda) yaşamın zorunluluklarına hakim (efendi) olmaktan geçer” (Arendt, 2013; 67-68).

Bu açıdan mahremiyetlerin, özgürlük adı altında yükseltildiği kent alanlarında ne kadar özgürüz? Ya da başka bir ifadeyle ‘kamusal alanların çöktüğü’ (Sennett, 2010; 2011) ve de ‘agoraların kaybolduğu’ (Bauman, 2011; 2012a), ‘aleniyetin krizle bütünleştiği’ (Habermas, 2005) günümüz kentinde özgürlük mümkün mü? Hatta, kamusal alanı mümkün kılmayan özeller bize ne kadar özgürlük vaad eder? minvalindeki tüm soruları Arendt’in perspektifinde düşündüğümüzde, olumsuz yönlü cevaplar vermek kolaylaşıyor. Bu açıdan ‘modernleşmesinin hikayesinin bir mahremiyet hikayesi olduğunu’ (Elias, 2007) düşündüğümüzde, (geç) modern kentin özgürlük söylemleri ve vaadlerinin de boşa çıktığını söyleyebilmek daha kolay hale geliyor. Çünkü kamusal alanları iptal eden

ya da bizi kamusal alandan dışlayan ya da ‘onunla korkutan’ her kent vaadi⁷⁷ bizleri güvenlik adı altında güvensizliğe ve de korkulara gömüyor. Furedi’nin ‘korkuyoruz ama gerçeklerden değil tamamen algılarımızdan ötürü korkuyoruz’ görüşünü burada şu şekilde uyarlamak mümkün: Korkuyoruz ama ‘kamusal alanları iptal edip, toplumsala dair olanları dışlağımız için korkuyoruz’. Benzer şekilde, Giddens da ‘bizi korkutan asıl şeyin dünyanın belirsizlikleri’ olduğunu söylüyor (Giddens, 2004; 2010a). Evet bu doğru ama bunun yanında dünyayı (ya da onu inşa eden kamusal alanları) ‘gerçekten bilmediğimiz’ için de korkuyoruz. Çünkü dünya denen şey; toplumsal olana dair kamusal alanın kendisini de kapsamaktadır. Bu açıdan yeni tarz ‘özel’lerin değişen mahremiyetleri (ya da mahrumiyetleri) bizim korkularımızın temel kaynaklarından birisidir.

Arendt, özele (eve) yüklenen yeni anlamların, koşulları bulanıklaştırdığını da (belirsizleştirdiğini demek de mümkün) dile getirir. Çünkü ona göre kamusal hayata dair istikrarı mümkün kılan şey, özeldeki zorunluluklar ve ödevlerimiz (ve hatta sorumluluklarımız) olmaktadır. Fakat modern anlamdaki mahremiyet (bilhassa geç modern mahremiyet) artık bundan çok uzaktadır. Çünkü artık görünüş itibari ile hiç de ‘mahrumiyet’ eksenli bir ‘özel hayat’ yaşamıyoruz. Bu koşullarda gerçekliğin üstünü örten ya da bizim onu anlamamızı engelleyen koşulları mümkün kılan ve bunu bize kabul ettiren bir durum ortaya çıkıyor. Fakat böylesi bir özel alanın şekillendirdiği yerde kamusal alan vasıfsız hale geliyor, geriliyor ya da ortadan kayboluyor. Bu yönüyle kamusal alana dair güvensizlik ve korkularımızın temelinin, değişen ‘özel alanlarımızda’ yattığını söylemek oldukça mümkündür. Bu açıdan korkuyoruz ama kamusal alanın güvensizliğinden değil, değişen ‘özel alanlarımızın’ niteliğinden kaynaklanan korkular yaşıyoruz.

“Toplumun (ev idaresinin, onunla ilgili etkinliklerin, sorunların ve örgütsel araçların) hanenin ücretliliğinden çıkarak kamusal alanın parlak ışıkları altında yükselişi yalnızca özel ile siyasal olan arasında var olan eski sınır çizgisini bulanıklaştırmakla kalmadı; aynı zamanda bu iki terimin anlamını ve birey ile yurttaşın yaşamı açısından taşıdığı manayı da neredeyse tanınmayacak hale getirecek şekilde değiştirdi... Antik hissiyatta mahremiyetin (privacy)... mahrum edici özelliği son derece önemliydi; tam kelime anlamıyla bir şeyden hatta en yüksek ve en insani yeteneklerden yoksun olunduğu anlamına gelmekteydi...

⁷⁷ Ya da ‘güvenlikli sitelerin’ pazarlama diliyle konuşacak olursak: ‘ütopyası’.

Bizler ‘mahremiyet’ kelimesini kullanırken esas olarak mahrumiyeti kastetmiyoruz artık. Bunun kısmen de olsa bir nedeni modern bireycilik sayesinde özel alanda gözlenen olağanüstü zenginliktir. Ancak ‘modern mahremiyetin’... toplumsal alana da karşı olması daha önemli görünmektedir” (Arendt, 2013; 77-78).

Artık mahremiyet ya da özel hayatın geç modern evre için anlamı geleneksel anlamından çok uzaktadır. Çünkü artık gerçeklikte olanın tersinin yaşandığı ve özgürlüğün özel hayat gerçekliğine, mahrumiyetin de kamusal bir gerçekliğe dönüştüğü süreçleri yaşamaktayız.

3.3.5.2. Kamusal Alanın Çöküşü ve Özel Hayatın Yüceltilmesi

Arendt’in vurgusunu yaptığı kamusal alanı (özgürlükleri) mümkün kılmayan özelliklere daha yakından baktığımızda, bir bakıma kamusal hayatı yitirdiğimiz için ‘özel hayatlarımızın’ giderek yüceltiği bir toplumsal yaşamın ortaya çıktığına şahit oluyoruz. Hatta güvensizliğin kaynağına karşı da (dışarıya/yabancıya karşı) giderek iç dünyalara gömülüyoruz. Artık kamusal hayatlar gayet seküler ve ayrıca geleneksel normlara karşı da sıcak davranmayan hayatlardır. ‘Geleneksel olanın’ istikrarını yitirdiğimiz yerde artık ‘kamusal hayatları’ kontrol edebilmek çok zor hale geldi. Bu açıdan kontrolü yitirdiğimiz kamusal hayatlar karşısında, mahremiyetin belirlediği ‘özel hayatlar’ birer kontrol ve istikrar ortamının arayışı olmaktadır. Artık toplum, her gün dehşetengiz ve giderek kontrolü daha güç bir ortam görüntüsüne bürünür oldu. Bu manzara onu kontrolü güç bir hale getirirken, ondan kaçışı en mantıklı şey haline getiriyor. Sonuç ise giderek ‘nötr mekânlara’ sıkışan hayatlar ve temasın dahi mümkün olmadığı mekânları (Sennett, 1999) genel kabul çizgisine çekiyor. Bunun karşısında mahremiyetin güvenliğine daha çok sarılan bireyler haline geldik. “Zamanla kamu düzenini denetim altına alma ve biçimlendirme iradesi zayıfladı ve insanlar daha çok kendilerini koruma kaygısına düştüler. Aile (ya da ev demek daha doğru) bu korunma⁷⁸ yollarından biri haline geldi. (Artık) aile... Kamusal alandan daha yüksek ahlaki değerler taşıyan, salt kendi başına bir dünya, idealize edilmiş bir sığınak görüntüsü veriyor... Aile, toplumun saldırdığı dehşetten kaçışın bir sığınağı haline geldikçe, adım adım büyük şehirlerdeki kamusal alana değer biçmek için kullanılan bir ahlaki kıstas haline de geldi. İnsanlar, aile ilişkilerini bir

⁷⁸ Buradaki ‘korunma’ güvenli sitede olduğu gibisinden ‘kaçış’ anlamını da içermektedir.

ölçüt olarak kullanarak, kamusal alanı, Aydınlanma çağında olduğu gibi sınırlı bir toplumsal ilişkiler kümesi gibi görmek yerine, kamusal yaşamı ahlaki bakımdan sefil bir yaşam olarak görmeye başladılar. Mahremiyet ve istikrar ailede (ve onun yaşam alanında) bütünleşmiş görünüyordu. Bu ideal düzen karşısında kamusal düzenin meşruluğu tartışma konusuydu” (Sennett, 2010; 37). Bu yüzden ki bugün ‘güvenlikli siteler özelinde de yaşanan şey savaştan kaçış edasıyla kentin kamusal alanından çekilmek oluyor. Dışarı, varlığımızı her an tehdit edebilecek ahlaki zaaflarımızı tetikleyecek ‘kimyasal sızıntılarla’ dolu. Orada olmak bile başlı başına bir sorun oldu. Artık kamusal alana dair konuşmıyoruz. Çünkü onu bildiğimiz tarihsel bağlamında algılamıyoruz. Nitekim kamusal alan değiştiği bizlerin düşünce tarzı da dönüşmektedir. Kamusal olan ifade araçları çözüldüğü için artık bizler konuşurken de düşünürken de salt bireyiz/bireyseliz. Bu da ‘güvenlikli sitelerin’ içinde bulunduğu ruh hallerini bize anlatan gerçekliğin kendisi olmaktadır.

“Neyin inanılır olacağını mahrem ilişkilerin belirlediği bir çağda görenekler, düzen ve kurallar yalnızca kendini başkasına açmanın önünde durur; bunlar mahrem ifadenin engelleridir. Kamusal ve mahrem yaşam arasındaki dengesizlik büyüdükçe insanlar kendilerini daha az ifade ederler. (Çünkü) Kamusal coğrafyaya sahip bir kentli toplumun belli bir tahayyül gücü de olduğundan, kamunun değer yitirmesi ve mahremiyetin yükselişe geçmesi o toplumdaki tahayyül kiplerini derinden etkiler... (Bu bakımdan) kamusal alan çözüldükçe ifade araçları öznellesir” (Sennett, 2010; 60-66).

Arendt’e göre de; günümüz koşullarında bizlerin sahip olduğu ‘özel alanın niteliği’ sorgulandığında, gerçekliğinin çok dışında koşullarla karşımıza çıkmasının nedenini ‘kamusal alanın yaşadığı büyük çöküşte’ görüyor. Bizler artık mutluluk vaatlerimizi hanelerimize sabitledik. Dolayısıyla da özgürlüklerimizi de. Ev (ya da güvenlikli site), bizlere farklı bir nitelikte sunulunca giderek tam bir ‘boş zaman’ kavramına endekslendi. Bu açıdan artık evin eski asli özelliklerinden bahsetmek mümkün bile değil. Çünkü kamusal alan bizi bize bağlayan, ayıran ve de bir araya getiren tüm yeteneğinden mahrum hale geldi. Bu açıdan ev, artık Antik Yunan’daki ‘karanlık’ halinden ziyade gerçek olmayan bir özgürlük faaliyetine kavuştu. Giderek de kamusal alanların yok olduğunu bizlere kanıksatan bir hal edindi. Bu yüzden bizim dünyamızda özel olan şeylerin genişlediği

gerçeklikler yaşıyoruz. Ama bunlar gerçeklikten uzaklaşan gerçeklikler şeklinde oluyor.

“Âli ve yüce kamusal alanların çöküşü ile birlikte... ‘küçük şeyler’den mutlu olma sanatının ustaları kesildiler; ihtimam ve şefkatleri, hızlı sanayileşmenin bugünün nesnelere yer açmak için dünün şeylerini durmadan yok ederek, dünyada tamamen insani olandan kalan son unsurlar olarak ortaya çıktılar. Özel’in bu genişlemesi ya da bütün bir insan topluluğunun kapıldığı bu büyülenmişlik hali onu bir kamu haline getirmez, bir kamusal alan oluşturmaz, tersine büyüklüğü her alanda... kamusal alanın neredeyse tümüyle geri çekildiği anlamına gelir... Kitle toplumunu katlanılması son derece güç bir şey yapan en azından aslen, içerdiği insan miktarı değil, aralarını-kuran dünyanın, onları bir araya getirme, ayırma ve bağlantılandırma kudretini yitirmiş olmasıdır” (Arendt, 2012; 95-96).

Bu açıdan bizler artık kamusal alanın geri çekildiği ve hatta işlevlerini yerine getiremez olduğu süreçleri yaşamaktayız. Artık özel hayat bizler için tüm kamusal yükümlülükleri üstlenebilecek bir alan şekline bürünmektedir. Fakat bu beklenti aslında bir vaat olarak gerçekliğin çok dışında, bir araya gelme ihtimalleri giderek azalan bireylerin hayatları anlamına gelmektedir.

3.3.6. Özelve Kamusal Hayat Arasındaki Geçişsizlikler: Güvensizliklere Götüren Özel Hayatın Yükselişi

Bu yenilenen koşullarda zamanla ‘özel alanlarla’ ‘kamusal alanlar’ arasında geçişlerin olmadığı kalıcı sınırlar inşa edilir oldu. Geleneksel mahalle yerleşimlerinde ev (özel olan) ile sokak arasında çok net sınırlar yoktu. Bu bir bakıma kamusal olan imgeleri evin içine davet ediyordu.⁷⁹ En basitinden kalıcı bir komşuluk ilişkisi bile, gündelik hayatın içinde özel olan ile kamusal olan konusunda net karşıtlıklar olmadığını izah edebilir nitelikteydi. Fakat artık yeni kentsel mekânlarda bu tarz kalıcı imgelere rastlamıyoruz. Gündelik hayatın fayları arasındaki ‘geçişleri olmayan’ yeni koşullar bu imgeleri bir bir yıktı. Mahallenin komünal imgeleri, heterojen hali, demografik çeşitliliği, sosyo-ekonomik farklılıkları ve daha nicesi insanların dar olan özel hayatlarının içinde kalmasını engelliyordu. Emeğin değişen koşullarıyla aileye yansıyan boyutu, içerisi ile dışarısını birbirine bağlayan alanları (agoraları/arayüzeyleri/ara mekânları) birer

⁷⁹ Sartre’ın Napoli tasvirlerindeki gibi.

birer yok etti. Artık kamusal hayatlar ve onun özele dair müdahaleleri gereksiz, sıkıcı ve hatta baskıcı olarak görülüyor. Bu durum çok geçmeden konut yorumlarında ve kentleşme tarzlarında moda olan yeni tarz yapılaşmaları yani ‘güvenlikli siteleri’ teşvik etti. Beklentiler ‘özel hayata’ dair konforla buluşunca kamusal roller ve görevler atılması ya da ondan kurtulunması gereken ağırlıklar haline geldiler. ‘Mahremiyet’ kamusal alanı mümkün kılan rollerinden sıyrılarak, yeni kentlerde ve dolayısıyla da bu türden konut sunumlarında bizi özel olana hapseden ‘özgürlükler’ haline geldi.

‘Yeni kentleşme’ tarzları mahalleleri bir bir yıkarken hayatlarımızdaki kamusal ve özel alanları yıkıp yeniden inşa etti. Fakat bu inşalar gerçekleştikçe ortaya çıkan tablo ise ‘agoraların’ da (arayüzeylerin ve de ara mekânların da) yitip gittiği koşulların artık birer gündelik hayat tarzı haline dönüşmesine neden oldu. Komşuluk, yardımlaşma, dayanışma vb. tüm sahip olunanlar (kısacası kamusal yükümlülükler ve ödevler) arzu edilir şeyler olmaktan çıktı. Hatta kaçınılan şeyler haline geldi (Bauman, 2012b). Bu kaçışın tecrit ettiği hayatlar (geleneksel güvenlikler de yok olunca) özelin dışındaki her şeyi bir anda sakıncalı olarak görmeye başladılar.

Hayat artık bu yüzden daha seküler ve yaşamlar da tamamen teknik kapasiteler etrafında biçimleniyor. Rasyonel akıl, gerekli olan tek envanter olarak görülüyor. Ama bu koşullar -Giddens’in vurguladığı gibi- şüpheyi bir hayat tarzı haline getirmekten başka da bir şeyi ortaya çıkarmıyor. ‘Gelenek ötesi toplumlarda’⁸⁰ (Giddens, 2010a) ‘şüphenin’ belirlediği yaşam tarzları, özel hayatın dışındaki her şeyi bir risk faktörüne dönüştürdü. Artık bu noktada farklı olmak -ya da yabancı olmak- bütünleşmenin mümkün kılanı bir değer olmaktan çıktı. Aksine farklı olan sakınılması, kaçınılması gereken şey haline geldi (Furedi, 2013). Yeni kamusal alanlar bu imgeleri hayat tarzı haline getirince en büyük değer ‘ihtiyatlılık ilkesi’ (Furedi, 2001) haline geldi. Bu açıdan yeni kamusal alanın bireyi ‘özerk’ (ya da refleksif) bir bireydir. Her şeyden şüphe eden ya da her şeyi sakıncalı gören bu bireylerin yaşadıklarının temelinde; tecrübi ve geleneksel olan hiçbir şeyin hayatlarında işe yaramadığı koşulları artık sıradan bir hal alması yatmaktadır. Günümüzün yenilenen kamusal alanlarında hayat, belirsizliklerden ötürü giderek korkuya endeksli hale geldi. Bunlar bir bakıma yükselen özellerin dayattığı

⁸⁰ Bu çalışma için bunlar ‘güvenlikli siteler’ olmaktadır.

korkulardır (Arendt, 2012). Başka bir deyişle söylemek gerekirse özgürleşmenin de faturalarıdır (Bauman, 2014).

“Yeni kentleşmenin yıktığı, kamusal olan ile özel hayat arasındaki bu incelikli eklenmedir... Oturanların bura(lar)da hiçbir geleneği olmadığı gibi, bir gelenek yaratmaları da güçtür: yaşıyla, aile durumuyla, çok homojen bir nüfustur. Yaşlı insanların yokluğu burada acımasız biçimde hissedilir... Söz konusu olan mahallenin belleğini aktaran, gelenekleri anlatan, aralanan perdenin ardındaki meraklı bakışlarla gelen gideni gözetleyen yaşlı yalnız kadınlar yoktur artık... Modernleşmenin mimari ve kentsel formları semtin uzamı içerisindeki özelle kamusal olanın bir birine eklenmesini daha da zorlaştırır... Bu, güzergâhları belirleyen sokakların, dükkânların sonudur: alışveriş merkezleri bakkalların yerini alır ve bu merkezlere çoğunlukla arabayla gidilir” (Prost, 2008; 125-128).

Mayol’un vurgulamalarında ‘rutinin olmadığı’ ve Giddens açısından ise ‘gelenek ötesi olmak’ şeklinde ifade edilen bu durumlar, aslında kent hayatı açısından oluşan çıktılar ortaya koyan pratik yönlü ifadeler olmaktadır. İleride görüşmecilerin vurgularında sıkça karşılaştığımız bu durumlar bir bakıma var olan koşulların somut çıktıları olmaktadır. Yine aşağıda Prost tarafından vurgusu yapılan noktalar da oluşan koşulların gündelik ilişkilere yansıyan başka yönlü çıktıları olmaktadır.

Bütün bunlara bağlı olarak komşuluk ilişkileri de değişir. Asansör dikey bir sokak değildir: sokakta, gelip geçen insanlar görülür, hangi kapıda durdukları bilinir ve ayırt etme evler arasındaki farklılıklar sayesinde kolaylaşır. Asansör ise yolcularını bakışlardan korur ve onları, kolayca karıştırılabilen bina girişlerinden, hepsi birbirine benzeyen katlara taşır. Mekânların bir birine benzerliği bir tür gizliliği beraberinde getirir. Komşu yine gözden kaybolmaz: gürültüler kolayca duvarları aşar ama artık komşuluk edilmez... Bu yapıların kurulması hem özel hem de kamusal olan geçiş mekânlarının oluşmasına olanak tanımamıştır... Yaşam tarzları değişmiştir artık” (Prost, 2008; 129-131).

Bu yenilenen kentsel mekânların yaşam parametreleri bir anlamda eskinin gelenekleriyle çatışan yeni koşullar inşa ediyordu. ‘Özel hayatların’ baskınlaşan karakteri bireyleri, algıların ve de gündelik hayatın da merkezine koyuyordu. Bireylerin, hayatın merkezinden gelenekseli dışlayan halleri, tüm algıları ve yapılması gerekenleri de bu yolla yeni bir forma dahil ediyordu. Özel hayat yükselirken, hayat tarzları kişisel tecrübelerden ibaret şeyler haline geldi. Yalnızlaşan birey yeni kentlerde her tarzdan sorunla kendisi yüzleşmek zorunda kaldı. Bu açıdan gelenekseli dışlayan yeni hayatlar, korkularla ve tehlikelerle yüzleşmek konusunda da yalnızlıklar getirdi (Bauman, 2003). Hayatın bireyler adına daha kırılğanlaşan hali, güvensizlikleri aşabilmek adına içine kapanmayı bir zorunluluk haline getirdi. Bu koşullar da ‘güvenlikli sitelerde’ olduğu türden kaçışları güvenlik bağlamına oturtarak yeni bir hayat tarzı haline getirdi. Çünkü yeni kentlerde artık eski tarz güvenlik adacıkları yoktu. Kişilerin kullanabileceği sosyal sermayeler de yitirilince güvensizlik kalıcı bir hal aldı.

“Bu gelenekten arınmalar, bir sosyal bireyselleşme dalgası içinde meydana geliyor... Bu durumda insanları -kendi maddi ayakta kalma koşulları uğruna- kendi hayat planlamalarının ve hayatı idame ettirme tarzlarının merkezine kendilerini koymaya mecbur ediyor... Bireyin kendisi, yaşam-dünyasında toplumsalı üretme birimi haline geliyor. Toplumsalın ne olduğu ve ne yaptığı konusu da bireysel kararlara bakıyor... Kısaca ifade edersek, bireyselleşmeye yol açan özgül tarihsel gelişmeler yaşandı. Bu gelişmeler, tarihsel süreklilik deneyimini aksattı; dolayısıyla insanlar geleneksel destek ağlarını yitirerek sadece kendilerine ve kendi bireysel kaderlerine güvenmek zorunda kaldılar hem de tüm riskleri, fırsatları ve çelişkileriyle birlikte” (Beck, 2011; 132-140).

Beck, bireyselleşirken geleneği yitiren bu halimizin yeni tarz mekânsal yapılanmalara da sirayet ettiğini ifade ediyor. Artık yaşam tarzlarımızın ürünü olan mekânlarda yaşıyoruz ve bu mekânlar geleneksel tüm rolleri ve ilişki ağlarını geçersiz hale getiriyor. Bu yaşam tarzının yalnızlaşan bireyi, her koşulda refleksif bir tavır içinde ve yaşanalar karşısında hayatı yeniden kurma sürecini yaşamak zorundadır. Bu açıdan hayat refleksif hale gelince deneyimler de giderek geçersiz oldu. “Aynı süreçte geleneksel yerleşim biçimlerinin yerini giderek kentsel iskân (planlama) projeleri aldı. Bu değişiklikler de yeni bireysellik biçimleri üretti. İskân ve yaşam düzenlemelerine bağlı etkileşim modellerini etkiliyorlar...

mahallelerdeki sosyal ilişkiler çok daha seyrek işleyen örgütlenmeler haline geliyor. Bu yüzden aile dışındaki geleneksel cemaat biçimleri kaybolmaya başladı... Bu, mevcut (geleneksel isnatlar uyarınca örgütlenmiş) mahallelerin parçalandığı, sınırlamalarını ve sosyal kontrol imkânlarını yitirdikleri anlamına gelir kesinlikle. Yeni oluşan sosyal ilişkiler ve sosyal ağlar, artık bireysel olarak seçilmek zorunda; toplumsal bağlar da refleksif hale geliyor. Bu yüzden de bireyler tarafından kurulmaları, korunmaları ve sürekli yenilenmeleri gerekiyor” (Beck, 2011; 148). Bu da ‘güvenlikli sitlerde’ olduğu gibisinden ‘gelenek ötesi bireylerin’ hayatlarının ‘refleksif’ ve de ‘özerk’ olmakla ilgili olan yükünü ortaya koymaktadır.

Görüldüğü üzere yaşanan değişimler neticesinde Beck’in ifadesiyle (Beck, 2011) ‘gelenekleri yitirdiğimiz’ dönemleri yaşıyoruz. Bu tarz toplumlarda hâkim yapı giderek atomize bir şekilde işliyor. Atomize toplumların ilişki sistemlerinde hayat, özel hayatlarımız etrafında örgütlendiği için her türlü geçmiş ve gelenek geçersiz hale geliyor (Giddens, 2004). Bu dönüşümlerin sonucu olan birey merkezli sistemlerde kalıcılık yerini akışkanlığa ve iz bırakmayan ilişkilere bırakıyor (Bauman, 2000; 2006). Son kertede ortaya çıkan geleneğin tecrit edildiği hayatlarda⁸¹ her koşulun yeniden kurulması süreci ortaya çıkıyor. Sistem birey merkezli hale gelince bireyin (ve ona ait olan özelin) dışındaki her şey risk ve tehdit algısına dâhil ediliyor. Sonucu ise güvensizliklerin büyüdüğü ve sıradanlaştığı, yeniden ve yeniden göğüslenmek zorunda kalındığı istikrarsız hayatlar oluyor (Furedi, 2001; 2006). Hayat istikrarsız hale geldiği için de ‘kalıcılık’ istenmeyen (ya da mümkün olmayan) bir durum oluyor (Sennett, 2012). Gelenekler, mahalle, komşuluk iş birliği vb. her şey bu istikrarsız koşullara ayak uyduruyor. Bu bakımdan bugünün bireyleri istikrarını yitirmiş zaman ve mekânın ürünü olan hayatlar yaşıyor. Geleceğin, yabancının ve belirsiz olan her şeyin bu kadar korkutucu olmasının altında böylesi bir gerçeklik yatmaktadır. Kentin yeni halinin de buna entegre olması doğal bir son niteliğindedir. Güvenlikli siteler de bu ‘büyük dönüşümün’ ürünü olan yaşam alanları niteliğindedir.

⁸¹ Bizim ileride güvenlikli siteler için kullanacağımız ‘gelenek ötesi yerleşimler’ kavramlaştırmasının da çıkış noktası burasıdır.

Bölümü Bitirirken

Bu bölümde ‘geleneksel modern kentten’ ‘geç modern kente giden’ (bir bakıma da güvenli sitelere giden) sürecin, kentin gündelik hayatı adına ne yönde çıktılar ortaya koyduğunun anlatımı yapılmıştır. Bu yolla bizlerin tez boyunca ortaya koymuş olduğu ‘büyük dönüşümün’ (bir kez daha yaşanması açısından) irdeleme noktaları adına, önemli referans değerleri sağlayacak bir çerçeve oluşturulmuş oldu. Çünkü bu bölümde ‘geleneksel modern kentteki’ ‘işin/çalışmanın’ niteliğindeki değişimle birlikte, gündelik hayatları farklılaştıran ilk özel ve kamusal hayat ayrışmasının koşulları ortaya konularak, belirsizliklerin yükselmesine neden olan kent ritimlerinin şekillenışı ayrıntısıyla izah edilmiş oldu. Bu açıdan ortaya konulmaya çalışılan çerçeve ile ‘risk, korku ve belirsizliğin’ yükselen halinin ne yönde niteliklerinin olduğunun daha kolay anlaşılabilmesi sağlanmış olacaktır. Ayrıca bu bölümün teze olan bir başka katkısı da ‘geleneksel modern kent’ ile ‘geç modern kent’ bağlamındaki yaşanan farklılaşmaya dair sorunsallaştırdıklarımızı somutlaştırma fırsatı verebilmiş olmasıdır. Bu somutlaştırma çabasının teze olan asıl katkı noktası; alanda yapacağımız ölçümler ve yaşanan farklılaşma analizleri için somut bir değer verebilecek olmasıdır. Çünkü nitel boyutta ilerleyen veri toplama sürecinde çalışma için kritik önemi olan farklılaşma boyutları da bu bölümdeki referans değerler üzerinden daha net anlaşılabilir hale getirilmiş olacak. Bir bakıma da operasyonelleştirmelerimiz açısından net ifadeler kullanabilmeyi mümkün kılacaktır. Çünkü biz de bu yolla ‘geleneksel modern kenti’ ve ‘geç modern kenti’ daha somut ve karşılaştırılabilir hale getirmiş olacağız.

4. NEOLİBERAL PİYASA VE BELİRSİZLİKLERİ

4.1. Neoliberal Piyasanın Yükselişi

Kapitalist sistem, modernist yaşamın en derin kurgusu ve pratiği olmuştur (Harvey, 2003). Ekonominin sembolik olan her şeye hükmettiği bu dünyada yaşamlarımız ve yaşam alanlarımız da bu koşulların birer ürünü olmaktan başka bir şey değildir (Harvey, 2005). Fakat bu yöndeki çıktıların 18. yüzyıl sonundan itibaren hayatımızda net olarak hissetmeye başladığımız bu evre yekpare bir bütünlük değildir. Çünkü krizlerinin epeyce bol olduğu bu sistem, her defasında yeni bir formla hayatımıza dâhil olmuş ve günümüze kadar farklı aşamalarıyla giderek daha da radikalleşen bir piyasayı mümkün kılmıştır (Harvey, 2013). Nitekim erken evrenin yaşadığı büyük krizlerin en belirgin kırılmasına 19. yüzyılın sonunda rastlamıştık. Bu kriz devletin insiyatifi ele almasıyla büyük bir çıkış yaşamıştı. Keynesyen refah devleti uygulamaları, liberal koşullar dâhilinde, kaynakların paylaşımında ‘sosyal devlet’ pratiklerini işin içine dahil etmişti. Burada devletin ekonomik büyümedeki rolünün, onun sosyal korumacı olan sorumluluklarıyla beraber yürüdüğünü söylemek gerekir. Devletin, sistemin işleyişindeki rolleriyle birlikte sosyal yapıyı da dizayn etmesi, sınıfların kaynakları nasıl paylaşacağını da net olarak belirliyordu (Beck, 2005). Düşük işsizlik, düşük enflasyon ve kontrollü büyüme hedefleri devletin temel görevleri dahilindeki sonuçlar olarak ortaya konuluyordu. Tüm bu hedeflerin yetkilisi, kaynakların paylaşımı açısından da onu tam yetkili kılıyordu. Bu hâkim koşullarda da Keynesyen liberal bir piyasa yerel dinamiklerden bağımsız bir piyasa olamıyordu (Peck ve Tickell, 2007). Ekonomiler daha çok ulusal nitelikleriyle öne çıkıyordu ve uygulamalar da yerel ağlar üzerinden işliyordu. Bu açıdan da yerele hükmeden devlet,⁸² gücünü de piyasa üzerinde çok net olarak hissettiriyordu (Giddens, 2004). ‘Korumacı devlet’ rolü de bu koşulların ürünü bir ifadeydi kuşkusuz.

Neoliberal piyasanın pratiklerine daha geç dönemlerde rastlasak da liberal koşullara dönük eleştirilere İkinci Dünya Savaşı öncesinde de rastlıyorduk (Hayek, 2010). Fakat temellerini Smith, Locke ve Home gibi düşünürlerden alan (Hacworth, 2007) pratiklerini ise Keynes’ten alan bu sistem (Meusburger ve Gebhardt, 2004), 1970’lere kadar önemli bir çözüme yaşamadı (Harvey, 1989). Hatta her ne kadar Hayek’in eleştirileri İkinci Dünya Savaşı öncesinde yerini alsın

⁸² Giddens’in tabiriyle ‘yerel mekâna hükmeden devlet’ (2004).

da savaş sonrasında ekonomilerin yeniden toplanması adına liberal ekonomik koşul, refah devleti uygulamalarıyla birlikte önemli roller üstlendiler. Düşük işsizlik hedefleri, iş piyasasının temel amaçlarından birisiydi ve devletin merkezi kontrol ağırları, merkezi örgütlenmelere dayalı sosyal kurumları etkin kılıyordu (Polanyi, 2001). Ayrıca İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişmekte olan toplumların ithal ikameci yapılanmaları da Fordist yükselişe pozitif etki ediyordu. Fordist geleneğin sözleşmelere dayalı dünyası ekonomik açıdan ‘toplumsal sözleşmeyi’ de hâlâ geçerli bir durum kılıyordu (Leitner vd., 2007). Bu sosyal koşullarda güçlü bir ekonomiyi güçlü bir devletsiz yapılanmaya bağımlı kılıyordu.

Fakat köklü bir geçmişi olan liberal devlet 1970’lere geldiğinde artık ritmini kaybeden bir sistem haline gelmişti. Çünkü Fordist üretimin krizleri artık Keynesçi uygulamaları ve arz politikalarıyla kendisine bir çıkış yolu üretmiyordu (Harvey, 2003b). Peş peşe yaşanan büyük kırılma süreçleri ve olaylar⁸³ ekonomiyi eskisi gibi karlılık sürecine getiremiyordu. Yaşananlar Keynesyen nitelikteki politikaları ve de ‘sosyal demokratik nitelikleri’ ağır basan uygulamaları sorgulatan bir hale varmıştı. “Avrupa ve Amerika arasındaki Keynesyen uzlaşmaya dayalı ‘sosyal devlet’ 1950’lerde ve 1960’lardaki yüksek büyüme rakamlarıyla birlikte yeterince iyi çalışmıştı. Yüksek kamu harcamaları ve refah devletinin politik koşullarına uygun siyaset dizaynı yeterli karlılığı mümkün kıldığından ekonomik aktörleri de memnun ediyordu. Fakat 1960’ların sonunda bu süreç hem uluslararası piyasada hem de yerli piyasalarda kırılma yaşamaya başladı. 1973 ile birlikte, OPEC petrol ambargosu ve Arap-İsrail Savaşı başlamadan önce uluslararası ekonomik sistemi düzenleyen Bretton Woods sistemi çözülmeye başlamıştı. İngiltere 1975-1976’da Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından kurtarılmıştı ve aynı yıl New York City teknik anlamda iflas etmişti. Ayrıca neredeyse her yerde devlet harcamalarını kısan bir süreç hâkimdi. Artık Keynesyen uzlaşısı olan ‘sosyal demokrat politika’ ile tutarlı sermaye birikimi arasındaki uzlaşısı çökmüştü” (Meusburger ve Gebhardt, 2004; 10-11).

Dünyanın içinden çıkması en zor dar boğazlardan birisi tüm her yeri hızla sarıyordu. Ekonomik küçülmeye dair rakamlar, artan işsizlikler ve mali döngüselliğin tükendiği koşullarda karamsarlık giderek daha yaygın hale gelmişti. İşte tam bu noktada önce 1974’te Heyek’in ve 1976’da Friedman’ın Nobel ödülü

⁸³ Dönemin ekonomik, politik, kültürel ve siyasal düzeydeki pek çok olayı bu durumda etkin olmuşlardı.

kazanması tüm gözlerin “Chicago’lu erkekler” çevrilmesine neden olmuştu (Meusburger ve Gebhardt, 2004). 1944’te Hayek ‘neoliberal olanı’ yazdığında uzak ihtimal gibi duran şeyler artık giderek olası şeyler ve hatta en nitelikli çıkış yolları haline gelmişti (Hackworth, 2007).

1970’lerin çift haneli enflasyona dayalı büyüme politikaları bir türlü pozitif çıktılar sunmuyordu (Peck ve Tickell, 2007). Tam bu noktada bir laboratuvar verisi olarak 1973’ün ‘küçük 11 Eylül’ü ve ilk büyük neoliberal denemesi devreye girmişti (Meusburger ve Gebhardt, 2004). Pinochet darbesinin başarıya erişmesi, sonrasındaki süreçte beklenen uygulamalara uygun zemini de hazırlamıştı. Milton Friedman çok geçmeden Şili’ye davet edilmişti ve ekonomik yapılanmayı gerçekleştirmesi için görevlendirilmişti (Harvey, 2007; Steger, 2010). Hayek’le başlayan düşünce zemini ilk pratik uygulamalarını burada gerçekleştirdi ve böylece gelişmekte olan dünyanın kısmen başarılı olan ithal ikameci yapılanması da ortadan kalkmaya yüz tutmuştu (Peck ve Tickell, 2007).

“Onların yaptığı (Chicago’lu erkeklerin) ise:... doğrudan yabancı yatırımcıyı çağırabilecek olan serbest ticaret koşullarının yaygınlaşması, kamu varlıklarının özelleştirilmesi, serbest piyasa koşullarının oluşturulmasını sağlamak oldu. Bu da yabancı şirketleri yatırımlarının ve karının güvence altına alınması anlamına geliyordu. İthal ikame yerine, ihracata dayalı büyüme tercih edildi... Canlanan ekonomik yapı, artan sermaye birikimi ve açıklanan büyüme rakamları İngiltere ve ABD için laboratuvar verileri niteliğindedi (Meusburger ve Gebhardt, 2004; 9)”

Bu deneme uygulamasının önemli başarılar üretmesi giderek ‘neoliberal olanı’ daha gür şekliyle ifade edebilmeyi de mümkün kılmıştı. ABD ve İngiltere’de siyasi argümanlar dahi bu yeni sürece dönük çıktılar ortaya koyuyordu (Steger, 2010). Siyasi kampanyalardaki vaatler yeni trend olarak kullanılıyordu. Thatcher’ın İngiltere ve ardından da Reagen’ın da ABD seçim zaferleri bu sürecin ürünü niteliğindedi. Artık neoliberal vaatler seçim zaferi üretince kitlesel desteği olan modeller haline gelmişti. Finans merkezli dünyanın başlangıcı olan yeni ekonomik modeller giderek etkin pratikleriyle uygulanmaya geçiriliyordu (Harvey, 2007). Artık pazara dayalı kontrol ve denetim hayatımızın merkezine girmişti ve devlet denilen ‘büyük birader’ rollerini giderek geriye çekiyordu (Bauman, 2011a; Harvey, 2006).

Artık devlet küçülüyor ve pazarın aktörleri onun başlattığı tüm alanlara sokuluyordu. Thatcher ve Reagen'ın dönemleri bu yeni ekonomik temellerin küresel ölçekteki çıkış noktası oldu.

“Neoliberalizm... kapsamlı halini Thatcher'ın Birleşik Krallık ve Reagen'ın da ABD seçimlerini kazanmasıyla aldı. Onlar bu dönemde bu öncü rejimlerde hızlandırılmış ama finans merkezli olan büyümeye engel olmayı minimuma indirmek veya sermaye merkezli bir düzen inşa etmek adına önemli adımlar attılar. Finansa dayalı büyüme yerel oluşumları ve iş piyasalarını da buna entegre edecek şekilde genişletildi ve bu uğurda ekonomik politikalar pazar merkezli hale getirildi. Özelleştirmelerle devletin ekonomik alandan çekildiği, rekabete dayalı uluslar üstü bir pazarı iş gücü piyasasının içine çekti. Rekabet sürekli artarken sosyal haklar ve iş koşullarına dair korumalar sürekli erozyona uğradı. Thatcher'cı söylemlerin bu etkileri özel teşebbüs, rekabet ve bireysel özgürlük alanlarındaki büyümeler için devletin sınırlandırılmasına dayanan geniş bir programın parçasıydı” (Peck ve Tickell, 2007; 28).

Artık korumacı devlet, etkileri ve de yetkileri açısından daha pasif hale geliyordu vepiyasadaki belirleyici olan rollerinden piyasa aktörleri lehine çekiliyordu (Dumenil, 2013). Diğer yandan da büyüme verileri büyük işsizlik rakamları pahasına oluyordu. Devlet işsizliğin en büyük engelleyicisi olan halinden ona karşı bir kayıtsızlığa doğru gidiyordu. Çünkü yeni modelde “devletin geri çekilmesi piyasalara yeni aktörler olarak özel teşebbüsü davet eder. Devlet yaptırımı olan tekeller, bir daha geri gelmeyen yapılanmalar oldular ve piyasanın kendi rekabet içeriğine terkedilen yeni bir durum ortaya çıktı” (Peck ve Tickell, 2007; 31). Bu yeni ekonomik modelin yönetim ayağı çok geçmeden toplumsal yapıya da etki ediyordu (Foucault, 2013). Ama tüm bu koşulların en büyük faktörü ve gücü hiç şüphesiz yeni finans merkezli dünya olmasıydı. Çünkü devlet liderliğindeki yönetim giderek daha az etkin hale geldi (Leitner vd., 2007) ve yeni piyasada da özelleşen aktörler bu koşulların taşıyıcısı oldular. ‘Volcker Şoku’ olarak adlandırılan yapısal uyum paketi bu sürecin en kritik aşamalarından birisi oldu. Çünkü Amerikan Merkez Bankası'nın açıkladığı “özel cumartesi gecesi” kararları devreye girerek tüm dünyayı etkisi altına alan bu sürecin fitilini ateşlemiş olmuştur. Artık ‘korumacı devlet’ tarih olmuştu ve büyük işsizlikler yeni dünyanın

sıradanlıkları haline gelmişti. Merkantalist ya da liberalist dünyada olmayan bir durum artık genel bir kabul haline gelmişti (Meusburger ve Gebhardt, 2004).

“1979’da Amerikan Merkez Bankası Başkanı Paul Volcker’ın da açıkladığı üzere, iş gücü piyasasını destekleyen Keynesyen politikalar ve para piyasası terk edilerek düşük enflasyona dayalı bir düzene geçilmek üzere hamleler yapıldı... ‘Özel cumartesi gecesi’... dünyanın pek çok yerinde oluşturduğu etki resesyon ve işsizliğin artışı oldu. 1970’lerin kronik hale gelen uzun süreli krizlerinden çıkışının yolu olarak bu uygulamalar gösterildi... ‘Voleker Şoku’ olarak bilinecek uygulamalar, hükümet politikalarını baştan aşağı değiştirdi. Reagan’ın Carter’a karşı kazandığı zafer bunun çok önemli olduğunu kanıtladı... Reagan bu koşullarla vergi indirimi, bütçe kesintileri yoluyla sendikal güce karşı saldırıya geçmişti ve bunun da siyasi desteğini almıştı. Bu koşullar artan işsizliğe ve düşen emek ücretine dayalı sert ve uzun grevler üretmesine karşılık onu kararlı kılabiliyordu. Çünkü onun büyüme ve canlanma dediği şey %10 ve hatta daha fazlasına tekabül eden işsizlik politikaları demekti. Bu da örgütlü iş sektörünü güçsüzleştiren bir süreç olmuştu. Çünkü emek dayanışması giderek yerini emeğin sert rekabetine bırakmıştı” (Meusburger ve Gebhardt, 2004; 13).

‘Daha az devlet’, kitleler adına daha güvensiz bir dünya demekti (Harvey, 2007). Çünkü en büyük korumacı, ‘geleneksel rollerinden’ bir istifa ederek, ‘merkezsiz yeni bir dünyanın’ (Hayek, 2010; Friedman, 2008; Foucault, 2013) oluşumuna neden olan süreci başlatıyordu. Fakat bu merkezsiz dünyanın söylemleri kendini hep başka kavramlaştırmalarla yan yana getiriyordu. Özgürlük, serbestiyet, daha az resmiyet, birey vb. kavramlar siyasetçilerin ağızlarından hiç düşürmediği kavramlar olmaktaydı. Artık bu yeni sistem salt bir ekonomik model değil, belirgin bir siyaset zeminiydi de (Brenner vd., 2005). Liberal tüm söylemler de kendini bu yeni siyaset tarzına doğru değiştiriyordu. Artık siyaset eskisi gibi ‘sosyal demokrat’ argümanlar ortaya koymuyordu. Thatcher’ın nerdeyse her konuşması bu yeni dünyanın koordinatlarını belirler nitelikte oluyordu.

“Benim için siyasetin kalbi siyasal teori değildir, insanların hayatlarını nasıl yaşamak istedikleridir. Son beş yıl içinde kimse bireysel özgürlükler pahasına, devletin büyümesi adına aldıkları kararları başarı sayamaz. Bizim bu seçimimiz bu süreci tersine çevirmek için ve bu yolla insan (birey) lehine bir denge kurabilmemiz için fırsatımız olabilir. Dolayısıyla yapılanlar, savaştan bu yana olan en önemli seçimimizdir. Mutluluk, özgürlükleri bireysel kılmadan olmaz. Çünkü herkesin mutluluğu kendi bireysel kararlarında gizlidir. Bunun için dogmaları yıkma vakti gelmiştir” (Thatcher’dan aktaran Peck ve Tickell, 2007; 32).

‘Bireysel hikâyelere’ odaklanan bu başarı söylemleri kendisini ‘rekabet’ ve ‘yenilik’ kavramlarında da sıkça karşımıza çıkarıyordu (Sennett, 2012). Burada rekabet hiç olmadığı kadar bireysel boyuttaydı ve piyasa giderek Hayek’in ‘merkezsiz ekonomi’ söylemine entegre oluyordu (Steger, 2010). ‘Merkezsiz dünyanın’ yeni trendi eşitsizliklerin daha da şiddetlenmesi ve korumacı politikaların daha da geriye çekilmesi anlamına geliyordu. “Rekabet ve yenilik koşulları büyük uluslararası şirket yatırımları için sıkça karşılaşılan vurgular oldu... 1970’ler iş piyasasında daha özellikli çalışanlar ve bireysellik isteyen şirketlere doğru bir yolculuk süreci oldu. Bu koşullar sınıfsal durumları rafine etti” (Meusburger ve Gebhardt, 2004; 14). Çünkü bizim bildiğimiz bir sınıfsal varoluşa işaret etmiyordu. Önceki dünyada rekabet daha çok sınıf bazlıydı ve çalışanlar ile işverenler arasında geçiyordu. Artık ‘bireysel hikâyelerin’ dünyasında bu rekabet çok daha şiddetli şekliyle ve bireysel boyutta oldu. Çünkü ‘esnekliğin’ işsizliğe, ‘yeniliğin’ ise vasıfsızlığa tekabül etmesi artık an meselesiydi. Artık devlet kitleleri koruyan rolleriyle değil, sermaye karlarını mümkün kılan koşulları hazırlamakla yükümlü oldu (Bauman, 2011a). Bu da bireyin yalnızlaşan hikâyesinin başlangıç arteri oldu (Bauman, 2012a; Sennett, 2011b; 2012).

“Bu açıdan artık neoliberalizmin hâkim olduğu bir piyasada asıl öncelik sosyal refah ya da işsizlik (emek) meseleleri değil, asıl mesele ‘iyi bir piyasa ortamı’ olmaktadır. Bu sistem, istikrarını vatandaşların refahında ve tam istihdamında gören sosyal demokrat devlet ile çelişir. Artık temel amaç kıtlığın ya da yoksulluğun ortadan kaldırması değildir... Artık karlılık ve serbest dolaşım ulusal çıkarların yeni bir formu oldu... Bu açıdan da neoliberal devletin (piyasaşının) sloganı ‘esneklik’ olmaktadır. Artık yeni düşman, sermaye piyasası üzerine

yapılacak ya da yapabilecek olan kısıtlamalardır. Sosyal dayanışma da artık bir tehlike haline gelmiştir. Bu açıdan artık hakim rol; refahı sağlamak, sağlık, kamu, eğitim harcamaları ve sosyal hizmetler sunmak değildir... Amaç; hareketliliğin önündeki engelleri kaldırmaktan geçmektedir” (Meusburger ve Gebhardt, 2004; 19).

Artık bildiğimiz klasik hikâyelerin (hatta başarı hikayelerinin) sonunu yaşadığımız bir dönemdeyiz (Sennett, 2012). “Son otuz yıl neoliberal sürecin paradoksal ve çelişkili bir dizi süreci halinde geçse de hareketlilik onun daha uygulanabilir hale gelmesiyle sonuçlandı. Özelleştirme, devalüasyonlar, deregülasyonlar, yeni tarz bürokrasiler, refahın niteliği, istihdam ve güvensizliği, ücretlerin endemik düşüşü ve buna karşı oluşan muhalif hareketlerin fay hatlarının belirlenmesiyle geçti” (Peck ve Tickell, 2007; 33). Bu koşullar giderek istikrarını kaybeden hayatlar anlamına geliyordu ve mücadeleleri de giderek komünal niteliklerinden alıkoyuyordu. Çünkü yeni dünyanın piyasasındaki ‘esneklik’ bireyleri de daha ‘akışkan’ hayatları (Bauman, 2006a) yaşamak durumuna getiriyordu. Bu akışkanlık, istikrardan yoksun bir dünya şeklinde olunca, aranan eski roller de giderek geçersiz hale geliyorlardı. “Artık üst sınıfların gücünü tehdit eden yerel merkezi kurumlar yok. Artık devletin rolü sermaye karlarını arttırmak için uygun ortamlar hazırlamak... Artık neoliberal devlette vurgular kişisel/bireysel olan özgürlük, serbestiyet ve sorumluluktur. Özellikle de pazar yerinde. 1980’lerden beri yükselen, radikal ve muhalif söylemlerin bireysel insan hakları sorunlarına ve ‘hak söylemlerinin’ bu yöne kaymasındaki asıl neden budur. Kitlese tepkiler de giderek kendi yerini bireysel mücadelelere bırakmaktadır. Artık gereklilik bireysel çözümler ve mahkemeler vasıtasıyla olmaktadır. Ayrıca şirketler bile ‘tüzel kişilik’ haline geldi” (Meusburger ve Gebhardt, 2004; 21).

Tüm bu süreç kentin mekânına dair yaşanacakların da habercisi niteliğindedi ve bizler çok geçmeden neoliberal kent bağlamında büyük tartışmalar yaşayan toplumlar haline geldik (Bauman, 2012a; Harvey, 2013). Çünkü artık çalışma koşullarımız hayat tarzımızı derinden etkiliyordu ve bu da yaşadığımız kentsel farklılaşmanın ana eksenini belirleyecekti. Bu nedenle ‘yeni çalışma koşullarını’ oluşturan ‘yeni kapitalizmi’ anlamak, ‘yeni kentin’ (geç modern kentin) dinamiklerini anlamayı da mümkün kılacaktır. Bu açıdan bu bölümün ilerleyen kısımları da bu koşulları irdeleme konusu edecektir.

4.2. Neoliberal Piyasa ve İş/Çalışma Koşulları

‘Yeni kentin’ (neoliberal ya da geç modern kentin) imgelerinin konuşulduğu yerde, neoliberal piyasanın içeriklerini dikkate almaksızın mesafenin kat edilebilmesi mümkün görünmemektedir. Çünkü Bauman (2000), iz bırakmayan yaşamların nedeninin iz bırakmayan piyasalar olduğunu söylemektedir. Artık kalıcı olan her şeyin değersizleştiği bu dünyada tüm ilişkiler geçicilik üzere kurulmaktadır (Sennett, 2011b). Çünkü yaşanan yeni koşulların temelinde, toplumsala dair var olan imgelerin giderek daha değersiz hale gelmesini sağlayan neoliberal piyasa koşulları yatmaktadır (Harvey, 2007). Devletlerin (ya da büyük anlatıların demek daha doğru olur) giderek küçüldüğü piyasa koşulları, özellikle 70’lerin sonuyla birlikte, kalıcı bir koşul haline gelerek büyük iktidarlar söz konusu yetkilerini piyasa aktörlerinin kontrolüne vermiştir. Başını Thatcher ve Reagan uygulamalarının çektiği bu dünyada özelleştirmeler devletleri bir ekonomik aktör olmaktan çıkartarak (Delibaş, 2013) ‘devletin sosyal korumacılığına’ da büyük bir darbe indirmiş oluyordu. Çünkü piyasadan çekilen devlet, tüm görevlerini bir bir özelleşen piyasaların ‘özel aktörlerine’ devrediyordu. Bu piyasa koşullarında ortaya konulan ‘kamusal fayda’ söylemi tamamen piyasa koşullarının ürünü olan bir fayda analizi şeklindedir. Bireylerin yararına olan her şeyin piyasa koşullarında oluşmasının gerekliliği ortaya konulmaktadır (Harvey, 2005).

Böylesi bir piyasada amaç ‘kamusal fayda’ bağlamında piyasa aktörlerinin maksimum karına dayandırılınca, sosyal gereklilikler toplumsal çıktılara dönüşemez oldular. Ayrıca aynı dönemde yaşanan küreselleşme süreci ekonomik aktörlerin yerel sorumluluklarını giderek azalttı (S. Öztoprak, 2003). Yerel bağlarından uzaklaşan sermaye, yüzer-gezer niteliğine bağlı olarak, giderek en sabırsız aktör haline dönüştü (Castells, 2008). Mekânı değersizleştiren bu yeni koşullar karşısında zaman da sıkışınca, küresel dolaşıma bağlı olarak piyasa aktörleri en büyük aktör haline geldi (Harvey, 2003). Büyük anlatıların çöktüğü bu yeni ekonomik koşullarda (Bauman, 2011a; 2012a), toplum diye ortaya konulan gerçekliğin de ölümüne şahit olduk (Harvey, 2005; Bauman, 2001). Her koşulun ve katma değer finansa boyuta entegre edilişi, var olan her koşulu mutlak şekliyle yeni kapitalist imgelere sabitler oldu (Hackworth, 2007). Ayrıca küreselleşen ekonomik aktörlerin turistleşen hareket kabiliyeti onları giderek daha sorumsuz hale getirdi (Bauman, 2012b). Bu sorumsuzluğun tek çıkar yolu vardı, o da tüketimin en kalıcı değer haline getirilmesiydi. Fakat buradaki tüketime dayalı

büyüme imgesinin yücelttiği şey toplum değil, bireyin kendisi olmuştur. Bu açıdan yok olan toplumsala karşılık olarak da devlet giderek küçülen bir aktör oldu (Harckworth, 2007; Harvey, 2004).

Devlet korumacı yönünü giderek köreltirken zaman içinde liberal uygulamalarından da bir bir vazgeçti. Yenilenen koşullar da sınıfsal yapıda oluşan yeni uçurum, kaynakların paylaşımı açısından daha dengesizleşen bir hal aldı. Yüksek rantlardan beslenen bu yeni koşullar, yoksullar ve de alt kategoriden insanlar için kenti daha güvensiz hale getirmektedir (Castells, 1997; Standing, 2014). Kaynaklara erişmek açısından giderek güvensizleşen bu kent ortamında yükselen sınıf ise ‘yeni orta sınıf’ olmaktadır (Geniş, 2007; Bali, 2013; Öncü, 1999). Kentsel yaşama dair seçkinlik talep eden bu kitlenin,koşullarını mümkün kılan temel etken küresel bağlamı olan iş sektörleri olmaktadır (Kurtuluş vd., 2012). Küresel ağları mümkün kılan, bu sektörel yapılanmanın mekânsal karşılığı da neoliberal kentler oluyor (Theodore vd., 2012; Harvey, 2007; 2013). Küreselleşen koşulların gerçekliği olan bu metropoller bir hipermekân olarak küresel ağları mümkün kılıyorlar (Jameson, 2009). Yaşam boyu sürebilecek ve kalıcı anlatılara gebe hikâyeleri bitiren bu koşullarda ‘kalıcılık’ giderek değersiz bir öğreti halini aldı (Bauman, 2011). Büyük anlatıları olan ve kalıcılık vaat eden her türden kurum ve birliktelik giderek çözümlenerek bir bir parçalanır oldular.

“Çalışanlara yaşam boyu işler sağlayan, yıllar boyunca aynı ürünleri ve hizmetleri üreten kapitalist şirket de yok oldu (artık)... Büyük kurumların parçalanması pek çok insanın yaşamını da parçalanmış bir halde bıraktı: İş yaşamının talepleri aile yaşamını allak bullak etti ve insanların yaşadığı yerler köyden çok tren istasyonuna benzer hale geldi. Küresel çağın ikonu göç oldu (özellikle de sermayenin göçü); yerleşmek değil, hareket etmek... Böyle bir büyümenin bedeli de kuşkusuz büyük: Çok daha büyük bir ekonomik eşitsizlik ve de toplumsal istikrarsızlık” (Sennett, 2011b; 9-10).

Bu yönlü çıktılar da bireylerin hayatındaki belirsizliklerin artmasını beraberinde getirerek istikrarsız hayatların yükselmesine neden olmuştur.

4.2.1. Neoliberalizmin Vazgeçilmez İki Ayağı: Esneklik ve Geçicilik

Neoliberal piyasa⁸⁴ koşullarındaki en etkili söylem, piyasanın kendisine atfedilen ‘esneklik’ imgesinde yatmaktadır. Esneklik bu süreç içinde o kadar süperpersonik bir kelime haline geldi ki iş piyasasından, tüketime, organizasyonlardan, insan ilişkilerine ve de gelecek planlarına kadar her şeyi derinden etkiler oldu. Fakat esneklik, temel kriterleri açısından da irdelendiğinde, kalıcı anlatıları çökerten ve de istikrar vaad eden her türden güvenliğin de çözülmesinde etken olan faktördür. ‘Esnek kapitalizm’deki en büyük değer ‘geçicilik’ ve ‘ana odaklanan iş koşullarında’ yatmaktadır (Sennett, 2012). Bu açıdan çağdaş koşulların neoliberal piyasası ‘geçiciliğe’ yaptığı vurguyla, iş ilişkilerinde artık ‘belirsizliği’ bir yaşam formu haline getirdi. “Pratikte, modern (çağdaş) ekonomide pek çok şeyin raf ömrü kısa; teknolojide ve bilimlerde, tıpkı ileri imalat biçimlerinde olduğu gibi, işçilerin ortalama olarak her sekiz, on iki yılda bir yeniden eğitilmeleri gerekiyor artık... Ortaya çıkmakta olan toplumsal düzen, zanaatçılık idealini, yani tek bir şeyi gerçekten iyi yapmayı öğrenme idealini köstekliyor... Kısa vadeye yönelmiş, potansiyel yeteneğe odaklanmış, geçmiş deneyimleri terk etmeye razı olan bir kişi -kibarca ifade edersek- alışılmadık türden bir insandır. Çoğu insan böyle değil; insanlar süregiden bir yaşam anlatısına gereksinim duyuyor, belli bir işte iyi olmaktan gurur duyuyor ve edindikleri deneyimlere değer veriyorlar. Bu yüzden de yeni kurumların uyulmasını talep ettiği kültürel ideal, bu kurumlar içinde yaşayan insanların pek çoğuna zarar veriyor” (Sennett, 2011b; 11-12). Çünkü işteki geçicilik hiç şüphesiz onların hayatları adına bir anlatı haline gelmektedir.

Bourdieu, bu koşulların sonuç olarak geleceği bir belirsizlik yumağı haline getirdiğini ifade ediyor. Çünkü bugünün istikrarsızlığı geleceğe tutunmayı ve de onu planlayabilmeyi olanaksız hale getiriyor. Şimdiki zamanı kontrol edemeyen birey için gelecek bir belirsizlik hali olmaktan öteye geçemiyor. Sonuç olarak geleceğe inanmayan bireyler kalıcı bir imgeye dönüştü. Hepimiz artık neoliberal koşulların ürünüyüz ve de geleceğe inanmıyoruz ya da güvensizliklerimiz bizi buna zorluyor (Bourdieu, 1998). Güvensizliği kalıcı hale getiren de bu yenilenen koşulların, bireyi aktör olarak güçsüzleştirmesidir. Bu nedenle ki artık güvensizliğin yükseldiği yerde ‘kuşkulanan’ güvenli yaşamının önemli

⁸⁴ Bu süreci, çalışmanın değişik bölümlerinde kavramsal bağlamları açısından farklı şekillerde ifade ettiğimiz gibi, bu bölümde ek olarak bir de ‘yeni kapitalizm’ ve ‘esnek kapitalizm’ kavramlarını da kullanacağız.

birkriteri haline gelmiştir (Giddens, 2010a). Kalıcı anlatıların tükendiği böylesi koşullarda demirmek giderek olanaksızlaşınca, esnek yaşamlar ‘güvensizlik’ bağlamında kurulmak zorunda kalıyor. “Güvensizlik sürekli hale geldiği ve böyle görüldüğü zaman, gelecek planları geçici ve değişken hale gelir. Kişi şimdiki zamana ne kadar az tutunursa, ‘geleceği’ o kadar az tasarlayabilir. ‘Gelecek’ olarak nitelenen zaman süreleri gittikçe kısılır ve başa çıkılan epizotlar halinde dilimlenir. Süreklilik artık gelişmenin bir belirtisi değildir: İlerlemenin kümülatif ve uzun süreli doğası ayrı ayrı birbirini izleyen her epizota hitap eden taleplere yol verir; her bir epizotun değeri gözler önüne serilmeli ve epizot tam sona ermeden ve bir sonraki epizot başlamadan önce tüketilmelidir. Esneklik kuralı tarafından yönetilen bir hayatta, hayat stratejileri, planlar ve arzular ancak kısa vadeli olabilir” (Bauman, 2011a; 142). Böylesi bir hayatta kalıcılık ya da kalıcı planlar en zor yapılabilen şeyler olmaktadır.

Castells’in de belirttiği gibi artık yeni piyasa koşullarında ‘gerçek güç’, ülkeleri aşan ve küresel niteliklerde bir güç oldu. Onun en önemli özelliği de ‘akış halinde’ olmasıdır (Castells, 2008). Fakat bu ‘akışkanlık’ her türden istikrarı ve uzun süreli anlatıyı da tehdit eden niteliktedir (Bauman, 2012b). Yeni koşullarda ortaya çıkan imgesellik ‘geçicilik’ olunca geleneksel istikrar adacıkları da geçersizleşti. Akışın ve geçiciliğin dünyasında artık sorumluluk alan kurumlar da birer birer yok oluyorlar. Kişiler her durumun sorumluluğunu omuzlanmak zorunda kalınca ‘kişisel biyografiler’ ya da ‘hikâyeler’ ‘kaçınmayı’ bir hayat tarzı haline getirmektedir. Eski sosyal yükümlülükleri olan ‘kurumlar’, küresel aktörler karşısında etkisiz ve de değersiz hale geldiler. Bu açıdan yeni piyasa tepedekileri sorumsuz ve özgür kılarken orta ve alt kategoriden bireysellikleri hiç kaldırmayacakları koşullara itti (Bauman, 2012b). “İlk biçimiyle modernitenin üst kısmında fazla yük vardı. Şimdiki modernite ise⁸⁵ sürekli modernleşmenin yol açtığı yükün büyük kısmını orta ve dip tabakalara yüklediği için tepede hafiftir. İş dünyasının yeni ruhunun sözcüsü Peter Drucker’ın ünlü sözleriyle, ‘artık toplum tarafından kurtarılmaya gerek yok’; Margeret Thatcher ise daha açık sözlü bir tutumla, ‘artık toplum diye bir şey yok’ diyordu. Arkanıza ve yukarıya bakmayınız; kurnazlığımızın, iradenizin ve gücünüzün bulunduğu yere, içinize bakınız. Artık ‘sizi gözetleyen bir Büyük Birader’ yok; şimdi göreviniz, izlenecek bir örüntü, sorunlarınızla başa çıkabilmek için bir rehber bulma umuduyla Büyük Biraderleri ve Büyük Kız Kardeşleri yakından ve hevesle gözetlemektir. Kendi

⁸⁵ Biz buna ‘geç modern evre’ diyoruz.

sorunlarınız, tıpkı onların sorunları gibi, bireysel olarak, sadece bireysel olarak başa çıkmayı gerektirir... Artık hepimiz (yalnız başına) bireyleriz; seçtiğimiz için değil, mecbur olduğumuz için” (Bauman, 2011a; 132). Bu yalnızlık, güvensiz dünyada birlikte olmayı da değersiz hale getirdi. Kalıcı anlatıları geçersizleştiren bu yerde artık kalıcı ilişkiler de mümkün olmuyordu.

Bireysel performansların sahnenin merkezine yerleştiği yeni piyasada, bireyler biyografik çözümleri zor ve zahmetli olarak algılıyorlar. Fakat ortada sorumluluk alan bir kurumsal kimlik olmayınca çözümler de geçici, anlık ve hatta ‘hayali’ niteliklerde olmaktadır (Sennett, 2011b; Bauman, 2012b). Çünkü bireyler güvensizliklerin yükseldiği yerde bunalımları aşabilmek adına kalıcı çözümler üretemeyince “onların ulaşabilecekleri çözümlerin yokluğunu hayali çözümlerle telafi etmek gerekir” (Bauman, 2011a; 133). Sonuç belirsizliğin yükselmesi ve de güvensiz yaşam koşullarının kalıcı hale gelmesidir. Bu açıdan neoliberal iş piyasası özgürlük ve özgüven bağlamında akışı merkeze koyarken, temelde risk bağlamında da bizlerin istikrarsız hayatlara savrulmasını öğütlüyor. ‘Daha fazla özgürlük’ bağlamında şekillenen ve giderek kalıcı anlatılardan uzaklaşan bu yeni koşullar temelde ‘esneklik’ söylemi altında daha çok ‘belirsizlik’ vaad ediyor. “Esnekliğin kaygı yaratması son derece doğal: İnsanlar hangi risklerin olumlu sonuç vereceğini veya hangi rotayı seçmeleri gerektiğini bilemiyor... Sabırsız, mevcut ana odaklanan bir toplumda, hangi özelliğimizin kalıcı değer taşıdığına nasıl karar verebiliriz? Kısa vadeye kilitlenmiş bir ekonomide nasıl uzun vadeli hedeflere sahip olabiliriz? Her an parçalanıp sürekli olarak yeniden şekillendirilen kurumlarda, karşılıklı sadakat ve bağlılık nasıl sürdürülebilir? Bunlar yeni, esnek kapitalizmin karakter konusunda karşımıza çıkardığı sorunlardır” (Sennett, 2012; 10-11).

Böylesine esnek koşulların etkin olduğu ‘yeni piyasa ortamında’ her imgenin geçiciliği, koşulları ‘uzun vade yok’ (no long term) (Sennett, 2012) söylemine eşitlemektedir. Kalıcılık en büyük handikap haline gelince çalışmanın koşulları geçici imgelerle bezeniyor. Şirketler, kariyerler, hayatlar, deneyimler ve de işle ilgili tüm argümanlar -ve hatta hayatın kendisi- ‘no long term’ düsturunu yani geçiciliği kalıcı bir değer haline getirmektedir. Akışa odaklanan neoliberal piyasada, yerinde durmak yok oluşa eşitlenmiş niteliktedir. Emegın yeni rekabet koşulları, bitmek bilmeyen bir hareket imgesine eşitlenmiş durumda. Sermaye sabırsız ve hareketli olunca bireylerin sabitliği onların yok oluşu anlamına gelebilmektedir. Bu yeni koşullarda her şey geçiciyken bağlılık, sadakat ve de

güven gibi kavramlar doğal bir sonuç olarak giderek aşınan gerçeklikler oldular. Çünkü yeni koşullarda kalıcılık ve istikrar vaad eden her şey olumsuzlandığı içindir ki değersizleşerek bir anlam ifade etmez hale geldiler.

“Bu değişimin en çarpıcı emaresi ‘uzun vade yok’ şeklindeki slogan. Sadece bir veya iki kurumun koridorlarından adım adım ilerleyen geleneksel kariyerler yok oluyor; kişinin çalışma yaşamı boyunca becerilerini değiştirmeden ilerlemesi de mümkün değil artık. Günümüzde, en az iki yıllık üniversite eğitimi almış genç bir Amerikalı, çalışma yaşamı boyunca en az on bir defa iş değiştirmeye ve bu kırk yıllık sürede en az üç defa temel becerilerini yenilemeye hazır olmalıdır... (Örneğin) Bağlılık ve sadakat meselesini ele alalım. ‘Uzun vade yok’; güveni, sadakati ve karşılıklı bağlılığı aşındıran bir ilkedir. Güven, bazen, bir iş anlaşmasında ya da oyunu kurallarına göre oynama konusunda başkasına itimat etmede olduğu gibi daha yoğun güven deneyimleri, genelde enformel olur... (Geç) Modern kurumların kısa vadeli çerçevesi bu enformel güvenin olgunlaşmasını kısıtlar... Güçlü bağlar ise aksine uzun süreli ilişkilere dayanır” (Sennett, 2012; 22-23).

Hayat artık işe dayalı istikrarsızlıkları hiç olmadığı kadar derin yaşamaya başladı. Bu durum istikrarı yok ettiği kadar da geçiciliği en mantıklı hayat stratejisi haline getirmiş oldu.

4.2.2. Belirsizlik ve Geçicilik

Küresel finans aktörlerinin taşıyıcısı olduğu iş ortamları, ‘yeni kapitalizm’ -ya da ‘neoliberal ekonomik’ koşullar- vasıtasıyla yenilenen bir iş ortamı ve de yeni bir toplumsal ilişkiler konsepti yaratır oldu. ‘Merkezsizleşen bu yeni dünyada’ (Hayek, 2010; Friedman, 2008) ‘çabuk sıkılmak’ en klasik davranışlardan birisi haline geldi. Değişim ve esneklik bir yaşam formu üretirken, kalıcılık yerinde saymak olarak lanse edilir oldu (Bauman, 2011a; 2012b; Sennett, 2011b; 2012). ‘Zayıf sadakatlerin’ yükseldiği bu yeni dünyada insani ilişkiler de yüzeyselliklerin önüne geçemedi. Yaşamlarını planlama yeteneğinden uzaklaşan bireylerin hayatını böyle kılan şey ‘kısaltılmış zaman’ imgesine dayanmaktadır. Amorflaşan iş koşulları, öngörüsüz yaşamları teşvik ederken doyumları ertelemek ya da disipliner yaşamak da mümkün olmuyor artık. Kalıcı olmayan hayatlar,

kalıcı olmayan yeni koşulların özellikle de iş koşullarının ürünüdür. Bu yeni hayat tarzının tek vurgusu ‘anı yaşamak’tan başka bir şey olamıyor. “Kurumlar sadece zayıf bir sadakat doğuruyor, katılımı ve emirlerin dolayımını azaltıyor, düşük ölçülerde enformel güven ve işe yaramazlık konusunda yüksek düzeyde kaygı üretiyor. Kısaltılmış bir kuramsal zaman ilkesi bu toplumsal yozlaşmanın kalbinde yatıyor; başı çekenler, yüzeysel insan ilişkilerinden yararlandı. Aynı kısaltılmış zaman ilkesi, yaşamın seyrini stratejik olarak planlama çabasındaki bireylerin yolunu kaybetmesine neden oldu ve ertelenmiş doyuma dayanan o eski çalışma etiğinin disipliner gücünü azalttı” (Sennet, 2011b; 113). Artık sadakat ve bağlılık işle ilgili bir erdem olmaktan çıktı. Başarı adına böylesi erdemler bir ayak bağı haline geldiler.

Esneklik ve akışkanlığın hâkim olduğu dünyada hiçbir tecrübi bilgi de kalıcı bir değer ortaya koyamıyor hatta geçersizleşiyor. Şirketler - istihdamkaynakarı- tıpkı kısa süreli evliliklere benzer birliktelikler şeklinde birleşip ayrılıyor (Castells, 2008). Takımlar şeklindeki göreve odaklanmış iş birliktelikleri de bağlanmayı ‘rekabet’ karşısında geçersiz akçe haline getiriyor. Karakter ya da istikrar ortaya koyan her şey yerinde saymak olunca beceriksizlikle aynı kefedede anılır oldular. Karakter ya da istikrar uzun bir zamana yayılmış bir meziyet örneğiydi. Fakat akışın (ya da başka bir ifadeyle sürüklenmenin) hâkim olduğu dünyada bütünlüklü tahlillerden uzaklaşan bireyler sadece parçaların dünyasında yaşayabilir oldular (Bauman, 2014). Gelip geçici olana endekli bu yeni dünyanın belirsizlikleri artık bir yaşam formu haline geldi ve hayatın her kademesinde etkin bir rol üstlenir oldu. “Esneklik ve akışın hakim olduğu bir dünyada yaşıyor(uz); bu dünya insana ne ekonomik ne de sosyal yönden bir anlatı sunuyor. Birbirinden kopuk olaylar şeklinde, şirketler bölünüp birleşiyor ya da işler ortaya çıkıp kayboluyor... Değişim sürüklenme anlamına geliyor... Yeni kapitalizmin zaman boyutu, insanın karakteri ile bu karakterin süregiden bir anlatıya dönüşmesini engelleyen çılgın zaman deneyimi arasında bir çatışma yarattı” (Sennett, 2012; 29). Sennett, bu yöndeki vurgularına istikrarsızlığın ve belirsizliğin sıradan bir yaşam formuna dönüştüğüne dair vurgularıyla devam ediyor. Ona göre artık istikrarsızlık ve belirsizlik bizim gündelik hayatımızın sıradan akışına sinmiş bir yaşam formu oldu ve bireylerin her gün başa çıkması gereken kalıcı bir sorunu haline gelmiştir.“15. yüzyılın sonunda Şair Thomas Hoccleve The Regiment of Princes’te (Kralların Yönetimi), ‘nereye kayboldu bu dünyanın istikrarı?’ diye sorar. Homeros da ya da Eski Ahit’teki Yeremya

kitabında da duyduğumuz bir haykırıdır bu. İnsanlık tarihinin büyük bölümünde, insanlar kendi yaşamlarının savaş veya açlık gibi felaketlerle aniden değişeceğini ve hayatta kalmak için doğaçlama yaşamak zorunda kalacaklarını biliyorlardı... Ancak bugünkü belirsizliğin garip yönü, bunun hiçbir korkunç tarihi felaket olmadan var olmasıdır; belirsizlik güçlü kapitalizmin gündelik işleyişine sinmiştir. İstikrarsızlık normal durumdur... Karakterin aşınması belki de kaçınılmaz bir sonuç. ‘Uzun vade yok’ anlayışı uzun vadede kişinin davranışını yolundan saptırıyor, güven ve sadakat bağlarını zayıflatıyor; iradeyle davranışı birbirinden koparıyor” (Sennett, 2012; 29-30). Bu dünyada irade ortaya koymak adına bir gereklilik de söz konusu değildir. Çünkü her şey geçiciyken iradi davranış neyi düzenleyebilir ki.

Ayrımların yok olduğu ve netliklerin giderek çözüldüğü bu tarz yaşamlarda ‘derinlik’ önemsiz bir realite haline geldi. Yüzeyselleşen piyasanın çalışma koşulları sığılığı bir gereklilik haline getirdi. Giderek de daha rekabetçi ve acımasızlaşan iş koşulları, işin etik kısmının da çözümlenmesine neden oluyor (Bauman, 2011b). Etik algılar, mükâfatı ertelemeyi mümkün kılabilirlerdi ama belirsizlik geleceği silikleştirince ana odaklanmak asıl mesele olmak durumunda kalıyor. Böylesi yeni koşullarda işe odaklı birlikteliklerdeki dağılmalar çok kolay hale geldi. Çünkü kalıcı olmayan ilişkiler insani ilişkileri de değersiz hale getirdi (Bauman, 2011a). ‘Zamanın oku kırılınca’ sığılık da bir yaşam formu haline dönüştü. Fakat sığ yaşamlar tüm toplumsal karakterleri alaşağı ederek bireyleri kendisine odaklanmaya sevk etti. Bu odaklanma aslında dışı kapanmak anlamında bir odaklanma oldu. “Bu sığılığın kaynağı zamanı organize etmenin mümkün olmayışıdır. Zamanın oku kırıldı artık; sürekli olarak yeniden tasarlanan, rutine düşman olan⁸⁶ ve kısa vadeye odaklı bir politik ekonomide hedefine varamaz oldu bu ok. İnsanlar uzun süreli insani ilişkilerin ve kalıcı hedeflerin yokluğunu hissediyor... Günümüzde, geçmiş deneyimlerin derinliğinin en fazla saldırıya uğradığı alan iş etiğidir. Eski biçimiyle iş etiği, kişinin zamanını öz disiplin çerçevesinde kullanması ve mükâfatları ertelemesi anlamına gelirdi... Ancak kurumları hızla değişen bir toplumda, mükâfatı ertelemek anlamsız hale gelir; şirketini satıp başka bir iş kurmayı planlayan bir işveren için özveride bulunmak saçma olur... Modern iş etiği, takım çalışmasına odaklanır... Takım çalışması,

⁸⁶ Burada bir hatırlatma olması açısından; ikinci bölümde mahalle ilişkilerini anlatırken orada bir güvenlik kaynağı olarak rutinlerden bahsedilmişti. Fakat burada ise bir güvensizlik gerekçesi haline dönüşen rutinlerden bahsedilmektedir.

esnek bir ekonomi politiğe uygun bir iş etiğidir” (Sennett, 2012; 99).Artık bizler derinliği olan hayatlar yaşamıyoruz. Çünkü derinlik ya da kalıcı ilişkilere endeksli bir hayat tarzı sorumlulukları kaldırabilme yeteneğimizin çok dışında şeyler. Her şeyin gelip geçici olduğu yerde var olan belirsizliklerle uğraşabilmek için kalıcı temaslardan bilhassa kaçmıyoruz. Bunun için de yüzeysellik en iyi strateji oluyor. Esneklik ve akışın hakim olduğu yerde zaten derinlere inmek de hayatın en zor şeylerinden birisidir. Artık gerçekçi, dokunuşu olmayan hatta buna imkan vermeyen sosyallikler içindeyiz. “Esneklik süreci, yüzey ile derinlik arasına bir duvar örüyor; esneklik rejiminin zayıf kuralları sadece yüzeyde olanları kavrayabiliyor” (Sennett, 2012; 74). Bu nedenle bizlerin hayatında kalıcı ilişki tarzları giderek değersiz şeyler haline geliyor.⁸⁷ Hayat belirsizlikler arasında yaşanırken kalıcılık mantıklı bir davranış olmaktan çıkıyor.⁸⁸

4.2.3. Yeni Kapitalizmde Bir Hayat Tarzı Olarak Belirsizlik ve Risk

‘Yeni kapitalizmde’ artık belirsizlik sıradan bir hal alınca risk de sıradan ve sürekli karşı konulması gereken bir gerçeklik halini aldı. Sıra dışı olan koşulların baskısı, olağan olmayanları normalleştirerek, hayatlarımız adına kalıcı imgeler halini aldı. Bu açıdan risk almak artık sıradan ve her gün yaşanılması gereken bir zorunluluk haline geldi. “Geçmiş dönemlerde, risk almak, kişinin karakterinin sınındığı zorlu bir test gibiydi... Ancak artık, risk alma isteği, sadece girişimci kapitalistlere ya da olağanüstü maceracı bireylere özgü bir özellik olarak görülmüyor. Risk kitleler tarafından her gün omuzlanması gereken bir zorunluluk” (Sennett, 2012; 79-80). Artık yaşadığımız ekonomik koşullar onu bir hayat tarzı haline getirdi (Bernstain, 2011). Hatta kaçınabilmenin dahi mümkün olmadığı bir hayat tarzı oldu (Bauman, 2012b).

‘Esnek koşullarda’ hayat risk denklemini sıradan hale getirince ve kalıcı imgeler değersizleşince yerinde durmanın kendisi bir sorun haline gelmektedir. ‘Yeni kapitalizm’ koşullarında hayat tarzı olan şeyler ‘akışkanlıklar’ üzerine kurulmaktadır. Geçici formlar ‘akış’ı bir hayat tarzı haline getirdiğinden kalıcılığın kendisi bizler için sorun oldu (Bauman, 2006). Fakat bu akışkanlığı mümkün kılan

⁸⁷ İleride üzerinde sıklıkla duracağımız ‘temastan kaçan’, ‘dokunmak istemeyen’ hayatların da nedeni bu durumdur.

⁸⁸ ‘Toplumun sonunu’ ya da ‘uzun süreli anlatıların sonunu’ getiren ana kriter de buradan kaynaklanmaktadır. Çünkü bizlerin ileride ‘kamusal alanın sonunu’ tartışacağımız noktanın ‘iş’ten kaynaklı çıkış noktası da burada gizlidir.

ilişkiler networklerin işleyişiyle de yakından alakalıdır (Castells, 2008). Çünkü amorfîş koşulları geleceği belirsizliğe eşitleyince hareketin (ya da hareketin risklerinin) kalıcı olması daha mümkün koşullar haline geldi. “Riske maruz kalmanın sosyolojik boyutu, kurumların; insanın kendi yaşamını değiştirme yolundaki bireysel çabasını nasıl biçimlendirdiği ile yakından ilgilidir... Risk, her şeyden önce bir pozisyonun diğerine geçmekle ilgilidir... Network’teki bu belirsizlikler hareketliliği teşvik eder... Hiyerarşi piramitlerinin yerini gevşek network’ler aldıkça, işini değiştiren birçok insan sosyologların ‘muğlak yatay hareket’ dediği durumu yaşar. Bu durumda, gevşek network’te yukarıya doğru ilerlediğini sanan bir kişi aslında yana doğru hareket etmektedir... Organizasyonlar sık sık iç akışkanlık halinde bulunduğundan, kişinin şirketin mevcut yapısına bakarak geleceğine dair rasyonel kararlar alması (artık) çok zordur... Aslında, insan hareket ederek adeta kendi nesnel gerçekliğini bir an için askıya almış oluyor; hesaplar yapmak veya rasyonel seçimlerde bulunmaktan ziyade, kopuşu gerçekleştirdiğinde karşısına güzel bir şey çıkacağı umuduyla yaşıyor. Risk üzerine yazılmış bilimsel makalelerin çoğu, akademik bir hayal dünyasında, stratejileri ve oyun planlarını maliyet ve getirileri tartışır. Gerçek hayatta riski yönlendiren şeyse hareketsiz kalma korkusudur. (Böylesine) Dinamik bir toplumda pasif (durağan) kişiler kuruyup yok olacaktır” (Sennett, 2012; 83-87). Bu nedenle ki yeni koşullarda en büyük problem hareketi ya da akışı bozacak bir engelle karşılaşmak olmaktadır.

Akışa ve riske odaklı bu yeni piyasa koşullarında hiçbir anlatı hayata dair kalıcı bir referansa ya da uzun soluklu bir hikâyeye dönüşemiyor ya da dönüşmesi mümkün dahi olmuyor. Tüm değerlerin aşındığı yerde ‘geleneksel rollerin’ de mesleki koşullardan olumsuz etkilendiği yeni tarz koşullar ortaya çıkmaktadır. Aile içi ilişkilerin de bu yeni koşullardan etkilenmesi bireyleri var olan geleneksel roller karşısında güvensizliğe ve de yetersizliğe itmektir. Çünkü işle ilgili deneyimlerin hayata dair hiçbir sosyal değeri yok artık. Kalıcı olmayan imgeler üzerindeki yeni iş koşulları kişilere tutarlı bir hayat anlatısı oluşturmasına da engel oluyor. Bu da geleceğin öngürülemezliği gibi, özel hayatların da kalıcı erdemleri karşısında yetersizliklerin oluşmasına neden oluyor. Uzun soluklu olmayan her ilişki sistemi üretmediği kalıcılık imgelerine paralel olarak güvensizliği daha da kalıcı bir hayat tarzı haline getirmektedir. Şunu söylemek gerekir ki; güven, en başta istikrara endeksli bir kavramdır. Bu koşul sosyal kategorilerin de dâhil olduğu kaçınılmaz bir realitedir. Yeni iş koşulları da sokağın, ailenin, şehrin ve de

arkadaşlık, komşuluk gibi tüm insani ilişkilerin güvensizlikle bezenen doğasının ortaya çıkışıyla yakından ilgilidir. Bu bakımdan neoliberal kentin doğasının, neoliberal ekonominin ve de çalışma koşullarının bir sonucu olduğu söylenebilir. Güvensiz ve kısa süreli iş koşullarının ürünü olan yeni kent koşullarındaki yaşam dinamiklerini anlamak açısından çalışma hayatındaki dönüşüm bizlere anlamlı çıktılar sunabilmektedir.

“Uzun vade yok⁸⁹ sloganı, aile ilişkilerine aktarıldığında; ‘bırak-git’, ‘kendini adama’ ve ‘fedakârlıkta bulunma’... İşyerinde başarı getiren ya da en azından ayakta kalmayı getiren ilkeler, iyi bir ebeveyn olmak konusunda hiçbir yardım sunmuyor... aile, yeni ekonominin yüzer-gezer değerlerinin aksine, sorumluluğu, güvenilirliği, bağlılığı ve hayatta bir hedef sahibi olmayı vurgulamalı. Bunların hepsi uzun vadeli erdemler... Kısa vadeye dayalı kapitalizm... karakterin -özellikle de karakterin insanları birbirine bağlayan ve her birini sürdürülebilir bir benlik duygusuyla donatan özelliklerinin- aşınması tehlikesini barındırıyor” (Sennett, 2012; 24-27).

Bu açıdan ‘yeni kentin’ ilişki sistemleri, ‘yeni piyasanın/kapitalizmin’ iş koşullarıyla yakından alakalıdır. Oluşan network’lerdeki gibi ilişki sistemleri de giderek denetimi yüz yüze olmaktan çıkarmakta⁹⁰ ve kentin doğasının en önemli parçalarının her türden ilişki tarzını ve hatta kamusal ve özel hayatın- altını oymaktadır. Fakat denetim, form değiştirirken hafiflememekte bilakis becerilerin sürekli gelişimini de denetleyebilecek haliyle genişlemektedir (Beck, 2011). Ayrıca denetim genişlerken insani doğanın parçası olan şeyler de giderek aşımır olmaktadır. “Otomasyon yayıldıkça, sabit insan becerilerinin alanı daralır... Burada yine idealleştirilmiş yeni benlik ortaya çıkıyor: Sürekli yeni beceriler öğrenen, ‘bilgi temelleri’ni durmadan değiştiren bir birey... Yeni iş dünyasında başarıya ulaşanlar yoğun bir toplumsal sözleşmeler ağına ihtiyaç duyar; küresel kentlerin biçimlenme nedenlerinden biri, tam olarak, yüz yüze ilişkiler ağı kurmak için (sadece) yerel bir zemin sağlamalarıdır. Şirketlere yalnızca bilgisayarlarla bağlı olan, evden çalışan ya da dışarıda kendi başına satış yapan insanlar, işyeri sohbetleri vasıtasıyla enformel bağlantılar kurma olanağından mahrum kalır”

⁸⁹ No long term.

⁹⁰ İleride vurgusu sıklıkla yapılacak olan ‘teknik kapasiteye’ güvenmek zorunda kalmanın nedenlerinden birisi de budur.

(Sennett, 2011b; 34-35). Bu kentlerdeki tüm ilişki sistemlerinin de böylesi geçiciliklere uyumlu, güvensizlikler şeklinde ortaya çıkması da son derece doğal olmaktadır. İşin amorf olduğu yerde hayatın da amorflikler ekseninde şekillenmesi kaçınılmaz oluyor.

4.2.4. Esnek İş, Esnek Zaman ve Esnek Hayat

Esnek koşulların güvencesizliği -her türden belirsizlik hayata sinince-giderek belirsiz bir iş-zaman ve iş-mekân denklemi ortaya koymaktadır. Fakat bu esneklik giderek iş olanla iş olmayan arasındaki ayrımı belirsizleştirerek hayatın kendisini de belirsiz bir iş temposuna dönüştürmektedir. Özellikle yarı-zamanlı çalışma koşulları ve evde çalışma olanağı sunan işler hem işi hem de denetimi evin sınırlarının içine dâhil ediyor. “Geçtiğimiz yüzyıldaki sert toplumsal ve siyasi çatışmalar ve krizden doğan istihdam sistemi, tüm önemli boyutları -iş sözleşmesi, iş yeri ve çalışma süresi- bakımından yüksek düzeyde standartlaşmaya dayalıdır... (Fakat) Bu sistem, -ilkesel olarak- zaman ve mekân bakımından tayin edilen iş ile iş olmayan arasında net ayrımlar yapılamamasını mümkün kılar... Şu andaki ve yakın gelecekteki otomasyon dalgaları yüzünden... iş ile iş olmayan arasındaki sınırlar akışkanlaşıyor. Esnek, çoğulcu eksik istihdam biçimleri yayılıyor... Toplumsal emek ile üretim süreçleri arasındaki bağ gevşiyor, doğrudan iş birliğinin ‘aynı yerde çalışmak’ olduğu fikrinin kesinliği ortadan kaldırılıyor. Böylece istihdam sistemi, biçimini esas itibariyle değiştiriyor. Fabrikalarda ve yüksek binalarda yoğunlaşan görünür işletme karakterinin yerini işletmenin görünmez organizasyonu alıyor” (Beck, 2011; 214-215). Bu görünmez organizasyonların ürettiği iş süreci de hayatın kendisini belirsizlik bir çalışma temposuna dönüştürüyor.

‘Esnek piyasaya’ yakından bakıldığında, güvensizlik koşullarını kalıcı hayat tarzı haline getiren dinamikleri bir örnek olarak yüksek istihdam-düşük ücretler olmaktadır. Ev dışı iş durumunun kazanılmış statüsü özgürlük ve de esnek çalışma koşullarıyla gündelik hayatın (ya da iş dışı hayatın) alanına yeniden sokulabilmektedir (Beck, 2011). Ayrıca düşük süreli ve serbest zaman çalışma koşulları da piyasanın istediği türden eşitsizlikleri de kalıcı hale getirmektedir. “Çalışma süresiyle ilgili politikalar, aynı zamanda yeniden bölüşüm politikalarıdır ve yeni toplumsal güvencesizlik ve eşitsizlikler yaratır... Çalışma süresinin ve işyerlerinin toptan standartsızlaşmasının sonuçlarını göz önüne alırsak, sanayi toplumunda tek radikal alternatifi işsizlik olan standart bir ömür boyu tam-zamanlı

iş i tek bir sanayi mahallinde örgütleme sisteminden esnek, çoğullaşmış, merkezsizleşmiş ve risk-dolu düşük istihdam sistemine geçildiğini söyleyebiliriz. Ama bu yeni sistemde muhtemelen ücretli işten tamamen yoksun kalma anlamında bir işsizlik sorunu ortaya çıkmayacaktır. Bu sistemde, çeşitli düşük istihdam biçimleri kisvesine bürünen işsizlik, istihdam sistemiyle ‘bütünleşir’, ama bunun karşılığı da sanayi toplumunun ‘eski’ tek biçimli tam-istihdam sisteminde görülmeyen bir istihdam güvencesizliğinin genelleşmesi olacaktır... İlerleme ve yoksullaşma yeni bir biçimde iç içe geçer. İşletmelerin verimlilik artışına denetim sorunları eşlik eder. İşçiler işten bir parça özgürleşme karşılığında yeni kısıtlara ve maddi güvencesizliğe maruz kalırlar. İşsizlik ortadan kaybolur, ama genelleşmiş riskli yeni düşük istihdam biçimlerinde yeniden ortaya çıkar... Risk toplumunun düşük istihdam sisteminden bahsederken kastedilen tam da budur” (Beck, 2011; 216-217). Bu da bir bakıma özgürlük adı altında belirsizliğin hayatın her yerine sirayet etmesi anlamına gelir.

Yenilenen iş/çalışma koşullarının ürünü olarak esnek zaman ve mekân kavramı adı altında denetim iş alanının dışına taşmakta ve gündelik hayatın kendisi tam bir kontrol sahası haline gelmektedir. Yaşanan yeni koşullar seyrek denetim görüntüsü verse de gözetim elektronik koşullarla gündelik hayatın tamamına yayılmaktadır. Bu açıdan yeni kontrol serbest çalışma adıyla birlikte incelenmiş ama her yere yayılmış bir koşul elde eder (Beck, 2011). İktidar şekil değiştirmiş ve modernitenin kazanımı olarak sunulan ev dışı iş zamanı ve mekânı kazanımı geriletılarak, ev içi (özel hayat) yeniden iktidarın denetimi altına girmektedir.⁹¹Denetim hayatın her yerine yayılınca, pasifleşen hayatların yeni bağımlılık şekli de giderek denetimi ve kontrolü bir bağımlılık haline

⁹¹ Burada kazanım olarak ifade edilen şey temelde ‘merkantil’ evreden/kapitalizmden ‘liberal’ evreye/kapitalizme geçişi ifade eden şeydir. Bizim de burada ‘kazanım’ olarak ifade etmemizin nedeni literatür bağlamındaki kullanımımızdır. Fakat ileride ‘kamusal alanın dönüşümü’ bağlamında tartıştığımız bu mevzu bilakis ‘kamusal alanın sonunu’ getiren önemli bir kırılma noktasıdır ve neoliberal süreçte ortaya çıkan koşulların ilk evresi olmakta hatta yaşananların da hazırlayıcı evresi olmaktadır. Bu açıdan ‘liberal evrede’ ‘kazanım’ olarak lanse edilen şey yani işin evin dışına çıkartılması süreci önemli bir piyasa başarısıydı ve kamusal alan niteliği adına da önemli bir eşikti. Bu yaşanan süreç gelenekleri/rutinleri aşındıran önemli bir aşamanın da başlangıcıydı. Neoliberal evrede ise ortaya çıkan durum işin yeniden özel alana sokulması süreci olmaktadır. Fakat buradaki yaşananlar onu tekrardan gelenekselliklerin bir parçası yapmak adına değil, özeli de piyasanın bir uzantısı haline getirmek adına olmaktadır. Bu açıdan ‘liberal evrede’ iş özelden alınırken geleneksellikler yok oldu. Neoliberal evrede ise özelleri de ele geçirerek onu işin bir parçası (ya da alanı) haline getirdi. Özetle yaşanan süreç hem kamusal alanların hem de özellerin piyasanın denetimine geçmesinden başka bir şey değildir.

getirmektedir (Lyon, 2009). Kontrolün özel alana yansıyan şekli, tıpkı güvenli sitelerde olduğu gibi, gözetimi gündelik hayat pratiklerinde sıradanlaştırmasıdır. Fakat evde çalışırken bile var olan gözetim elektronik denetime dönüşürken bir an bile gözünü kırpmadan gözetleyen ve bizim onu göremediğimiz ‘panoptik gözün’ evin içine girebilmesi durumunu aklımıza getirmektedir. ‘Panoptik gözün’ klasik versiyonu (Foucault, 2001) kamusal formlarda daha etkindi ama bu yenilen ‘panoptik gözetim’, en mahrem olanın yani evimizin mekânsal formuna dâhil olarak özelimizin bir parçası haline gelmektedir. Bu açıdan yeni esnek çalışma koşullarının seyreltilmiş haline karşın arka planda eskisinden daha büyük, daha görünmez ve daha sıkı işleyen bir gözetimi mümkün kılmaktadır. Bizim bunu hissetmemizi engelleyen en büyük faktör de bu gerçekleşme şeklinin esneklik vaadi ve görüntüsü altında olmasıdır (Bauman, 2011a). Fakat farkına varmadan oluşan gündelik hayattaki denetime bağımlı olan halimiz, denetimleri bir alışkanlık haline getirmektedir (Lyon, 2006). Yeni tarz gözetim bireylerin pasif, kamusal alandan kopan ve özel hayatlara kapanan halini önemseyerek işlerlik kazanmaktadır (Sennett, 2011a). Bu yönüyle yeni kentin mekânsal sunumlarında ‘özel alanlarının’ daha değerli olduğu ve bireyler için özgürlük adacıkları sunduğu yönündeki söyleme yakından bakıldığında vaat edilen imgelerinin içerikte benzer koşulları sunmadığı anlaşılmaktadır (Bauman, 2012a). Ayrıca dışarıda çalışmanın bile yeni temposu paket işe (yani bitir de nasıl bitirirsen bitire) odaklandığı için, çoğu zaman yapılan işin evin sınırlarına sokulması koşulunu çok sıradan bir hale getirmektedir. Bu koşulda da işin mekânı ev dışı/kamusal alan olmasına karşın yeni doğası onu boş ya da özel diyebileceğimiz zamanlara sokabilmesini mümkün kılmaktadır. Bu açıdan yeni işin takip sistemi ister istemez (çoğu zaman isteyerek) özel hayatın da gözetimini beraberinde getirmektedir.

“Esnek-zaman bir çalışana ödül olarak verilse de, onu şirketin avucunun içine yerleştirir. Örneğin, bütün esnek-zamanlı çalışma türlerinin en esneği olan, evde çalışmayı ele alalım. Bu ödül işverenler arasında büyük bir kaygı yaratır; şirkette bulunmayan çalışanlar üzerindeki kontrolü yitirmekten korkarak, evde çalışanların bu özgürlüğü kötüye kullanacaklarını düşünürler. Bunun sonucunda, büroda olmayan kişilerin çalışmasını düzenlemek için bir dizi kontrol geliştirilmiştir. Kimi şirket, kişinin büroyu düzenli aramasını ister, kimisi ise çalışana internet üzerinden gözetim altında tutar; denetmenler e-postaları da sık sık kontrol eder... Bir esnek-zamanlı

çalışan, çalıştığı mekânı seçse bile, emek sürecinde kontrole sahip değildir. Bir dizi araştırma, büroda olmayanlar üzerindeki gözetimin daha yoğun olduğunu gösteriyor... Dolayısıyla işçiler, iktidara boyun eğmenin bir biçiminden diğerine, yani yüz yüze olandan elektronik (ve daimi) olana geçer... İş fiziksel olarak merkezsiz hale gelse bile, işçinin üzerindeki iktidar daha dolaysız hale gelir. Evde çalışma, yeni rejimin vardığı en uç noktadır... Esneklik zamanı yeni bir iktidarın zamanıdır. Esneklik düzensizlik yaratır, ancak sınırlamalardan kurtulmamızı sağlamaz” (Sennett, 2012; 58-59).

Bu açıdan ki artık bizler böylesi iş ilişkilerinin ürünü olan kentlerde yaşamak durumundayız. ‘Yeni kentler’, ‘yeni kapitalist’ koşulların ürünü olan kentlerdir. Tüm ilişki sistemlerinin belirleyicisi olan çalışma koşulları, hayatlarımıza dair tüm dinamikleri de yeniden dizayn etmektedir. Artık hayatlarımızda işin/çalışmanın dönüşümüyle başlayan ‘belirsizlik’, ‘geçicilik’, ‘istikrarsızlık’ ve ‘esneklik’ sadece işlerimize dair formlar değil gündelik hayatın en ince detaylarına kadar sızabilen bir yaşam düsturu oldular. Smith’in altını çizdiği gibi “iş nasılsa yaşam da öyledir” vurgusu artık bir kehanetmişçesine her kırılma eşliğinde karşımıza çıkıyor. Güvensizlik bir iş koşulu olduğundan beri hayatlarımız da artık son derece güvensiz hale geldiler. Korkuların -hatta nedensiz korkuların- ‘yeni kentin’ yaşam ritmine dönüşmesi de kaynağını bu dönüşümden almaktadır. Çalışmanın bundan sonraki kısımları da kentsel korkular ve belirsizliklere dair süreci tartışan ve de açıklamaya çalışan kısımlarda ilerleyecektir. Bu açıdan ilerleyen bölümlerde tartıştığımız kurallara dair daha somut çıktılar üzerinden de ilerleme fırsatımız olacaktır.

4.3. Neoliberal Mekânın Yükselişi, Kentsel Korkular ve Güvenlikli Siteler

Neoliberal dünyanın yeni tarzı, bilindik eski temsilleri ve de iktidarları piyasanın aktörlerine terk ettiği bir evre oldu (Bauman, 2012b; Castells, 2008; Bourdieu, 2005). Neoliberal olan dünyada büyüme, hız, hareket ve de yerelliğe dair olan her şey küresel ölçekte yeniden tanımlanır oldular (Harvey, 2003; 2013; Castells, 2008). Artık ölçeklerin finansal niteliklerde belirlendiği bir dünyada yaşıyoruz. Finansal olarak kurgulanan yeni sistemin son otuz yılı bize gösterdi ki yerel olanın kodları da büyük bir dönüşüm yaşadı. Bu süreç zarfında neoliberal sistem kendisine ait bir mekân kurgusu da üretti. Çünkü sistemsel işleyişi mümkün

kılan şey ancak kendi koşullarına uygun olan bir mekân tasvirinden geçmektedir. Bu açıdan “uygulanabilir hale getirilmiş olan neoliberal programlar en büyük piyasa devrimidir ve onun gerçekçi hale gelmesini sağlayan araçlar ise özelleştirme, deregülasyon, mali yetki dağılımı ve istihdam programları gibi uygulamalar artık çağdaş kentler üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir” (Leitner vd., 2007, VII). Artık şehirlerimizin neoliberalleştiği bir evrede yaşıyoruz (Peck ve Tickell, 2002; Harvey, 2013). Liberal mantığın belirlediği yerel dinamikler kentsel mekân içinde giderek pasif hale geliyor/geldi. Çünkü uluslararası rekabet ve onun mümkün kıldığı pazarlar şehirlerin yeni mantığını da belirler oldu (Harvey, 2003). Yerel gündemlerin baskısı kentin karakteri açısından giderek yetersiz hale geliyor. Neoliberal kent, neoliberal piyasanın yaşam alanı ve kalıcı koşullarını mümkün kılan mekânsal formu oldu (Leitner vd., 2007). Bizler yaşadığımız kentlerde neoliberal olan dünyanın getirdiklerini de yaşıyoruz ve kentlerimiz her ölçeğiyle ‘neoliberal bir kent’ haline geldi (Hackworth, 2007).

Neoliberal evrede kentler, sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin mekâna daha da net yansıdığı yaşam alanları haline geldiler. Kamuya kapalı, özelleşen ve de özerkleşen yaşam alanları kentin genel görüntüsü oldu (Kurtuluş, 2005). Kentin yüksek düzeyli rekabeti ve buna dayalı olarak oluşan yeni tarz karmaşaları her türden farklılaşmayı dikkate alan parçalanmış bir kent mekânı inşa ediyor. Çünkü neoliberal kentte adil yaşam vurgusu toplumun tüm kesimini içine alan eşitlikçi söylemler sunmaz. Neoliberal adalet çatışma ve farklılıklar üzerine kurulur. Onun sosyo-mekânsal yapılanması da bu vurgular etrafında inşa edilir (Leitner vd., 2007).

Bireyler artık neoliberal kentte belirsizliklerin etkinliği altında, kaygıların belirleyici olduğu mekânsal bağlamlarda yaşıyor. ‘Mekânın sonu’ (mekânsal boyutlardan yoksun olma anlamında) (Virilio, 2012), ‘şehrin ölümü’ (Jacobs, 2011), ‘toplumun sonu’ (Bauman, 2001), ‘kamusal alanın çöküşü’ (Sennett, 2011a) gibi saptamalarla sık karşılaşır olduk ve her biri yaşadığımız koşulları giderek daha da kanıksatan tahliller haline geldiler. Çünkü bizler özellikle son 30-40 yıl içerisinde dünyanın tüm metropollerinde son 300 yılda yaşanmayan ölçekte büyük değişimler yaşadık. Değişimin boyutlarına bakınca gözlerimize inanabilmenin mümkün olmadığı bir durum söz konusu. Hepimizin yaşadığı yerlere dair cesaret kırıcı bir durum ortaya çıktı ve şehir giderek Ortodoks anlamını yitirdi. Şehrin genel kullanım alanları giderek değersiz ve kaçınılması gereken mekânlar haline geldi (Low, 2003; Neal, 2010; Minton, 2009). Kent

mekânının bu belirsizliklerle yüklenmiş hali onun neoliberal piyasasıyla yakından ilintilidir (Harvey, 2007; 2008; 2013; Marcuse, 1997; Hackworth, 2007).

Bizler böylesi bir kentin içinde artık ‘farklılıkların bir aradalığı’ (Aristo, 2014) ya da ‘ortak yaşamların birlikteliği’ (Mumford, 2007) gibi bağlamlarda tahliller yapabilmekte güçlükler yaşıyoruz. Çünkü son 30 yıllık yapı sektörü tecrübemiz tüm bu söylemleri alaşağı etti. Ayrıca Harvey’in tabiriyle ‘mekânlar inşa ederken yaşamları da inşa ediyoruz’ (Harvey, 2004) analizi uyarınca ‘parçalanmış kentin’ hayatımıza dair çıktılarını yakından yaşadığımızı söylemek de yeterince kolaylaştı. Artık global aktörlerin etkin olduğu bir kentte bizler bildiğimiz şehri (kamusal alanı) yaşamıyoruz. Kimliklerin parçalandığı kentte birliktelikler de aşıldı. Artık ‘benim şehrim’, ‘benim okulum’, ‘benim plajım’, ‘benim çevrem’, ‘benim ağacım’, ‘benim nehrim’ vb. söylemler daha anlamlı hale geldiler. Artık bildiğimiz ‘diyalojik mekânlar’ yok. Şehre karşı bir turistik algı hâkim olmaya başladı. Ve bildiğimiz kent yerini bir sürü iç kente (inner city) (Bauman, 2003) ya da parçalanmaya (Minton, 2009; Goldman, 2015) bıraktı.

Harvey, mekânın göreceli bir kavram olduğunu söyler. Fakat bu görecelilik onun dizayn edilmişinde belirgin bir forma dâhil edilmeye çalışılır. Yani bizler mutlak mekânı, onu dizayn eden kayıt ve planlarımız çerçevesinde hayata geçiriyoruz (Harvey, 2007). Bu açıdan neoliberal koşullar da ona dair hayata geçirdiğimiz mekânsal karakterlerde yaşanır bir hale gelirler.

“Neoliberal koşullar yeni bir mekânsal form gerektirir. Örneğin izlenebilen, teknolojik kontrolü olan, yeni iş piyasasına uygun, yeni tarz yönetimi mümkün kılan, özerk, hesaplanabilir ve öngörülebilir mekânlar yaratmayı ister... Neoliberal söylemler, politikalar ve öznelliklerin yayılmasının neoliberal şehirciliğin yayılmasına yol açtığı ileri sürülür. Bu şehir öncelikle yatırım, yenilik ve ‘yaratıcı sınıf’ için tasarlanır ve rekabete dayalı bir kenttir” (Leitner vd., 2007; 3-4).

Neoliberalizmi daha etkin kılan yönlerinden birisi, mekânsal süreci farklılaştıran doğasıdır. Neoliberal mekân deneyimi kendine has farklılıkları belirgin olan bir süreci içerisinde barındırıyor. Çünkü liberal ölçekteki Keynesyen eserleri kentsel bağlamda da bir bir ortadan kaldırdı. Toplu konut uygulamaları, kamusal alan kurgusu, yerel yönetim departmanları vb. pek çok konuda yıkıcı bir

realiteye sahip olmuştur ve kent ortamı artık yerini giderek neoliberal uygulamalara terk etmektedir (Hackworth, 2007). Bu neoliberal kıstaslar başka bir yönüyle de yerel ölçekteki etkinlik kurumlarının pasifleştirilmesini, hükümetlerin mekânsal kurguya dair pratiklerini yok etmeye başlamıştır. Çünkü bir pazar mekânizması olan kentin kapitalist yeniden tanımlanması onu piyasa aktörlerinin denetimine ve etkinliğine taşımıştır. Bu açıdan bizler son otuz yıldır dünyadaki hükümetlerin mekânsal pasifliğine şahit oluyoruz. Çünkü neoliberal sistemin en etkin yönlerinden birini kendine has kentsel inşasında görüyoruz (Harvey, 1989; 1989b).

Sınırları olmayan yeni dünyanın özgürlüğü (Friedman, 2008) kenti de kendine has bir ekonomik düzlemeye çekiyordu (ya da çekmek zorundaydı). Kent, merkezi ya da yerel dinamiklerin ürünü olmaktan çıktı ve tamamıyla finansal kapasitelerin belirleyici olduğu bir alan haline geldi (Hackworth, 2007). Son otuz yıldır yaşadığımız kentsel hikâye, onun piyasa adına yeniden üretiminden ve de dizaynından başka bir şey olmadı. Fakat bu yeniden dizayn onun finansal sürece eklendiği küresel bir etkinliğin ürünü oldu (Harvey, 2013). Artık ‘küresel kent’ tabiri, onun ne kadar piyasa aracı bir mekân yapılanmasının sonucu olduğunu anlatan bir kavram oldu.

“Artık IMF ve Dünya Bankası’nın şehirleri ödüllendiren ve cezalandıran fonları da bu gerçekçiliğin devamıdır... Şimdilerde kentlerin neoliberal olmasına dair uluslararası kuruluşlar bir gözetmen niteliğindedir... Artık lokal yatırımların coğrafyası salt merkezi kararlara dayalı değil. Moody’s ve Standard and Poor’s gibi kredi derecelendirme kuruluşları söz konusu mekânlar için bir yol haritası hükmündedir. Şehirler artık tahvil piyasalarının dışında şeyler değildir. Yatırımcıların gözü de artık bu kuruluşların söylemlerinde... Artık kentlerin ekonomisi bu kuruluşların göstergelerine daha bağımlı hale geldi... Mekâna dair seçimler şehir yetkililerinin insiyatifinde olmaktan çıktılar. Sermaye kaçıışı riski var oldukça da bunun aksi bir durumla karşılaşmak mümkün olmayacak. Hali hazırda kredi derecelendirme kuruluşları belediyelere bile borçlanma konusunda hem kısa süreli hem de uzun süreli notlar vermektedir” (Hackworth, 2007; 10).

Kentler üzerinde yerel politikaların etkinliğini yitirdiği bir dönemde yaşıyoruz (Logan ve Molotch; 1987) ve en iyicil söylemler kamu politikalarının yerini kamu-özel ortaklıklarının aldığı yeni bir kent formunun oluşumunu yaşadığımız (Harvey, 1985) bir dönemdir ve bu yeni formun adı da ‘neoliberal kent’ olmaktadır (Smith, 1990; 1996). Bu bizim alışkın olduğumuz Keynesyen bir kent formu değil. Piyasanın dinamiklerine açık olan ve tüketime (ya da tükettirmeye) dönük parametrelerin belirleyici olduğu bir kent hali söz konusu. Büyük Buhran sonrası dünyadaki üretim temelde banliyöleşmeyi getirmişti ama homojen olan bir sunum söz konusuydu (Harvey, 1982). Fakat yeni koşullardaki mekânsal üretim, yeni ekonominin ‘merkezsiz dünyasında’ belirgin toplumsal ortaklıklar üretmiyor. ‘Parçalanmış toplum’, iş piyasasına bağlı olarak kentin mekânsal yapılanmasının da parçalanmasında etkin olmuştur. Artık kent hayatındaki parçalanmışlıkların ürünü olan ‘özerklikler’ mekânın temel üretim araçlarından birisi oldu (Stone, 1989; Goetz ve Clarke, 1993). Yerel bir karar olmaktan çıkan bu yeni özerklik vurgusu, tamamen yeni piyasanın beklentisi olan yaşam koşullarının da birer sonucu niteliğindedir. Yerel olmaktan çıkan mekânda, özerk olmak küresel olana entegre yaşamlar anlamına gelmektedir (Bauman, 2012b). Bu koşullara uygun yaşamlar da uygun konut sunumlarına ihtiyaç duyar. Bu açıdan neoliberal koşulların ürünü olan yaşamlar yerele karşı izole (Minton, 2009) küresele karşı açık olmayı mümkün kılan kent formlarına ihtiyaç duyar (Bauman, 2012b). Sonuç olarak; konut sektörü de yeni kentin dinamiklerine uygun insan profilini karşılayabilen (hizmet sektörünün çalışanları başta olmak üzere) niş bir konut piyasasına dönüştü. Lüks ve boş zaman talebine uygun, özel alanlarını kitlesine göre koordine edebilen (Harvey, 1982, Gottdiener, 2005), benzerlerin birlikteliğine açık kent ve konut alanları (Low, 2003; Standing, 2014) anlamına gelmektedir.

“Neoliberal kent, şehir mekânını yeniden kurgular. Hatta bu konuda bir devrim barındırır içinde. Soylulaştırma, şehir için yeniden dizaynı, banliyölerin varlıklarına tahsisi adına yeniden kurgulanması ve yoksulların yerinden edilmesi gibi dönüşümsel süreçler bu yeni kentin yeni koşullarını oluşturur. Bu koşullar sembolik düzeyde daha çok hissedilir. Çünkü soylulaştırma gibi koşullar şehir içi alanı daha ‘özel’ statülü alanlar haline getirerek, sosyal yükümlülüklerinden arındırdı ve eşitliğe dayalı mekânın fiziksel idealleri yerini piyasanın ideallerine terketti... yavaş yavaş

şehrin dış hatlarındaki alanların şehrin (yeni niteliklerine uygun) varlıklı (zengin) kitlelerine dönük mega projelerle donatıldığı yaşam alanlarına kaydırıldı” (Hackworth, 2007; 98-100).

Oluşan niş piyasanın tüketime endeksli algısı kentin genel görüntüsünü dizayn eden temel etken haline geldi (Harvey, 2008). Kent tüketime ya da tüketebilmelerine dayalı olarak kitleleri ayırıştıran ölçeklerde yapılanıyordu. Yeni iş piyasasının aşırı düzeydeki ‘rekabetçi’ hali kent içi yaşamı da sahip olunan sosyal statüler açısından rekabetçi hale getiriyordu. Kendine güven ve özerklik yeni kentin mekânsal yapılanmasında da kendini göstermeye başlamıştı. Artık kent içi yeni statüler yaşam alanları açısından parçalı birliktelikler üretirken, eski kent ve onun sakinleri de istenmeyen yığınlar haline geldiler (Standing, 2014). Bu da sonuç olarak; neoliberal kent gerçeğinin kenti, sosyal parçalanmışlıklar üzerine inşa eden rekabetçi bir tavrı olduğunu gösteriyor. “1980’ler deregülasyon ve parçalanmayla birlikte kentsel çatışma koşullarının da önemli farklılaşmalar yaşadığı yıllar oldu. Kentsel rekabet de bunu körükleyen temel etken oldu. Sonuç olarak sosyo-mekânsal kutuplaşma arttı, servet ve fırsatlar daha dengesiz dağılmış oldu. Kent artık daha rekabetçi ve daha ölçsüzdü... Yeni koşullarda kentsel altyapının sınırlandırıldığı ve merkezi niteliklerinin gevşediği koşullarla karşılaştık. Buna bağlı olarak birçok kenar mahalle görünömlü şehir kentin yeni tarz görünümü oldu. ‘Sınırlandırılmış yaşamların’ ‘dünya sınıfı’ vurgusuyla birlikte parçalanmış kent, genel bir kent görüntüsü haline geldi... Dolayısıyla bu yeni çatışma da artık ‘temiz alanları’ ‘istenmeyenlerin’ ve ‘tehlikeli unsurların’ sokulamayacağı şekilde tasarlayarak, paketlenme şekli son derece önemli bir hale gelmiştir... Çünkü kentsel limitler giderek bireysel boyutlarda işleyen sosyal kontrole odaklı hale geliyor” (Mayer, 2007; 92-94). Yaşadığımız şey ise kente dair makro ölçekli ideallerin aşındığı gerçeğiyle yüzleşmek oldu. Artık kent kaçışlar ve belirsizlikler etrafında yeniden kurgulanan bir gerçeklik oldu. Tıpkı Theacher’ın da belirttiği gibi ‘toplumun ölüşü ve bireysel özgürlük’ vaatleri giderek kenti/mekânı dizayn eden bir kritere de dönüştü. Geline nokta ise; kentin geleneksel modern halini kusurlu bulan bir farklılaşma sürecinin kentin belirleyici trendi haline gelmesi oldu.

4.3.1. İşin Belirsizliklerinden Hayatın ve Kentin Belirsizliğine

‘Yeni ekonomik’ koşullar (yeni kapitalizm) geleneksel modern kentin içindeki kalıcı olan ilişki sistemlerini yok eden yeni durumları ortaya

çıkarmaktadır. Toplumsalın çözülmesi, bireyin güvensizliği ve pasifliğini teşvik eden ve hatta kamusal olan yükümlülüklerinden koparan temel imgelerde bu dönüşümün etkileri söz konusudur. Çünkü ‘geleneksel modern kentin’ sorumluluk alan kurumları kalıcılık vaat ettiği kadar, bireyin omuzlarından önemli bir miktarda yük alıyordu (Bauman, 2011a; 2012a). Değişen koşullarda bu kurumların çözülmesi ve işlevsiz hale gelmesi toplumsal alandaki her türden ilişki sistemini de derinden etkiledi. ‘Toplumun çözülüşü’ olarak görülen bu yeni koşulların artık bireyi dış dünyaya ya da diğer bireylere bağlayan halini de işlemez bir gerçeklik haline geldi. Yeni kentin yalıtılmışlığı, toplumu parçalayan ya da ‘toplumu değersiz’ hale getiren ekonomik koşullarla da yakından alakalıdır. Çünkü yeni dönemle birlikte en değerli olan şey bireyselliklerimizin yüceltilmesi oluyor (Habermas, 2005). Aslında bu yüceltme yakından bakıldığında ise bir bakıma dışarının belirsizlik koşullarının sonucu olan bir kapanma halidir. ‘Güvenlik’ kamusal bir gerçeklik olmaktan çıkınca⁹² yalıtılmışlığın bir hayat tarzı haline gelmesi de kaçınılmazdır. Çünkü toplumsal rollerin istikrarsızlaşan yeni formu güvensizliğe dayalı hayatı kalıcı hale getiriyor. Güvensizliği bir hayat formu haline getiren yeni ekonominin aşındırdıklarıyla, güvensiz insan ilişkileri ve sonucunda da güvensiz kent mekânı koşullarının ortaya çıkması yakından alakalı gerçekliklerdir. Yeni koşullarda birey, her fırsatta ‘havadan nem kaptırıyor’ ama bir türlü hava tahmininde bulunması mümkün olmayan birey gibidir. Çünkü akış bir form haline gelince, değişme de çok hızlı ve hayatın sıradanlığı haline gelen bir realite oldu. Hatta bu yeni hıza ayak uydurmayınca var olan büyük çabamız bizler için istikrarsızlıktan başka bir şey getirmez oluyor. Bu açıdan ‘akışkan dünyanın’ akışkan bireyleri, esnek ve belirsiz işin ürünü olan güvensiz bireylerden başkası değildir.

“Ekonomik koşullardaki değişim emek piyasasını güvensiz hale getirmiş... İşin ve toplumsal hizmetlerin bireye kalması yaşam mücadelesini kişisel bir sorun haline getirmiştir... Ekonomideki bu değişim, toplumun her alanındaki kurum ve ilişkilerin dönüşümü eşlik ediyor... Ekonomideki durgunluk ve toplumsal kurumlardaki zayıflama birbirini perçinliyor ve toplumsal çözülme artırıyor... Bu koşullar altında, yakın geçmişten miras alınan beklentiler ve davranış

⁹² Bir önceki bölümde ‘geleneksel modern kentin’ doğallığı bağlamında tartışıklarımızın tersi yönde koşullar olması bakımından.

biçimleri gelecekteki davranışlarımıza rehberlik edemez hale geliyor” (Furedi, 2001).

Furedi ortaya koyduğu saptamaların bireyin davranış sistemlerine ve onun gündelik hayatı yaşama noktasına da derin etkilerinin olduğunu vurgusunu yapıyor. Çünkü onun da vurguladığı gibi iş istikrarsız hale gelince hayat da istikrarsız hale geliyor.

“Geçmişte, belirli kurumların erozyonunu takiben yeni dayanışma biçimleri oluşturuluyordu. Böylece 19. yüzyılda özel alanın genişlemesine paralel olarak kooperatifler, sendikalar, kitle hareketleri ve başka kolektif oluşumlar ortaya çıkmıştı. Bugün bu tür oluşumların olmayışının bir sorun olduğunu herkes kabul ediyor... Bireyi toplumdaki diğer insanlara bağlayan kurumların nispeten zayıf oluşu yalıtılmışlık halini daha da yoğunlaştırıyor. Bireyselleşen kişi kendisini daha korumasız hissediyor. Artık birçok insan fiilen yapayalnız. Bu tür toplumsal yalıtılmışlık güvensizlik duygusunu şiddetlendiriyor” (Furedi, 2001; 102-104).

4.3.2. Yeni Ekonominin Yeni Kentleri ve Güvenlikli Siteler

Bireyler artık neoliberal ekonominin mümkün kıldığı ilişki sistemlerine uygun yaşam alanlarında yaşıyor. Artık kentler neoliberal ekonominin -şu ana kadar ifade ettiğimiz- çıktılarında yoğun olarak etkileniyor. Esneklik, akışkanlık, gelip geçicilik, yalıtılmışlık, geleneğin değersizleştiği ve yüzeyselliğin hâkim olduğu ilişki sistemleri kendine uygun yaşam alanları istemektedir (Sennett, 1999; 2010; 2011a). Nitekim bugün yeni kapitalist kent imgelerinin mekânsal dizaynı tüm bu saydığımız realitelerin ürünü şeklinde karşımıza çıkıyor. Bu açıdan ‘yeni kentin’ doğasının ‘geleneksel modern kentin’ doğasından ayrılması/farklılaşması önemli dönüşümlerin sonucu niteliğindedir. “Her toplumsal faaliyet biçimi kendi mekânını tanımlar... Çünkü fiziksel varlığımızın içinde bulunduğu mekân bir ilişkiler düzenidir... Başka bir deyişle, mimaride ve dolayısıyla kentte mekânın şekillendirilmesi kültürümüzü simgeler, mevcut toplumsal düzeni simgeler, amaçlarımızı, ihtiyaçlarımızı, korkularımızı simgeler... Her kişi, öyle görünüyor ki, kendi geometrik sisteminde ördüğü mekânsal ilişkiler ağında yaşamaktadır... kişi ve gruplar kendilerini çevreleyen mekân karşısında büyük ölçüde benzer

tasavvurlar oluşturmakta, yaptıkları değerlendirmelerde ve mekân içindeki davranışlarında benzer yollar tutmaktadırlar” (Harvey, 2003; 34-38).

Bu açıdandır ki yeni kentin imgelerinin ve dizaynının ‘yeni kapitalist sürecin’ (neoliberalizmin) sosyal ilişki sistemleriyle yakından ilgisi vardır. Yükselen belirsizlik ve güvensizlik ‘şehri parçalayan’ ve kategorik ayrımlar vasıtasıyla yeni bir bölüşüm sistemine dönüştüren itici güç halinde karşımıza çıkmaktadır (Bauman, 2003). Yalıtılmışlık ve akışa endekli yeni hayatlar mekânsal açıdan da benzer çıktılar ortaya koymaktadır. Ayrıca geleneksel kent imgesinin tehlikeyle özdeşleştirilen yapısı, ‘yeni orta sınıflar’ için yeni kent koşullarının yerleşim ve yaşam koşullarını bir meta haline getirdi. ‘Yeni kentleşmenin’⁹³ doğası, kaçışa endekli yalıtılmışlıkların yaşam alanı olmaktadır. Bauman’ın ‘kazanenin her şeyi aldığı’ şeklinde ifade ettiği ‘oyun’ kent açısından tüketebilenin başını alıp gittiği (kaçtığı ya da kapandığı) mekânları ortaya çıkardı. Bu açıdan ‘kaliteli/konforlu yaşam’ imgeleri olarak lanse edilen bu yeni yaşam alanları, neoliberal ilişki ağlarının ürünü olan yaşam alanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Önceki evrelerin hepsinde olduğu gibi, kentsel süreçte bu son dönemde görülen radikal yayılma da yaşam tarzlarında akıl almaz dönüşümleri beraberinde getirdi. Kaliteli şehir yaşamı parası olanlar için bir meta halini aldı... Pek çok bölgeyi hükmü altına almaya devam eden banliyölerin tutarsız, yavan ve monoton müstakil yapılaşmasının dahi panzehiri bulundu: ‘Yeni şehirleşme’ adı verilen hareket, artık şehre dair düşleri gerçekleştirecek bir müteahhitlik ürünü olarak mahalle ölçeğinde butik yaşam tarzının tellallığını yapmaktadır. Mülkiyet hırsından beslenen aşırı bireyciliğe dayalı neoliberal ahlakın, benliğin toplumsallaşması için model teşkil ettiği bir dünyadır bu. Sonuçları ise, gönlümüze göre bir dünyayı gerçekleştirmek adına insanlık tarihi boyunca inşa edilen en büyük toplumsal başarılarından biri (en azından devasa ölçeğine ve her yeri kuşatan karakterine bakılarak bu hükme varılabilir) olan şehrin tam ortasında artan bireysel yalıtılma, endişe ve nevroz” (Harvey, 2013; 56).

⁹³ Burada tabiri sıkça geçen ‘yeni kentleşme’, ‘yeni kapitalizm’ kavramına göndermeyle kullanılmaktadır. Fakat bu kavram önceki bölümlerde sıklıkla ‘geç modern kent’ diye kullanıldı ve yeri geldikçe de kullanılmaya devam edecektir.

Bu açıdan yeni kentin sahip olduğu özellikler bölümün önceki kısımlarında ortaya konulan ‘esnek ekonomik’ modelin ortaya koyduğu koşullarla yakından alakalıdır. “Kapitalizm güvensizlik üretir” (Harvey, 2012; 155) bağlamındaki öğretiyi çokça duymuştuk. Fakat ‘yeni karakterin’ ürünü olan tüm imgeler bu koşullara entegre edilince, güvensizlik bir hayat formuna ve hatta bir kenti baştan başa etkileyen yaşam formuna dönüştü. Belirsizlikler her yere sirayet edince kent hiç olmadığı kadar parçalanmışlıklarla bezendi. Artık ‘alt kent’, ‘parçalı kent’, ‘bölünmüş kent’, ‘yalıtılmış parçalarla bezenmiş kent’ şeklinde ifadelerle dile getirilen her türden söylemin karşılığı olan imgelerin özet söylemi ya da kuşatıcı adının ‘neoliberal kent’ (geç modern kent) olduğunu söylemek mümkündür. Bu açıdan neoliberal koşulların ürünü olan ‘yeni tarz karakterlerin’ arzuladığı yaşam alanları artık küresel ölçekleriyle birlikte ‘yeni kentin’ hâkim/sıradan formu haline geldiler. Bizler artık ekonomik formlarımızın ürünü olan hayatlarımızı bu mekânlarda kalıcı sosyalliklerimiz haline getirmekteyiz. İstedığımız ya da arzu ettiğimiz yaşam alanlarımız, iş koşullarımızın devamında oluşan gerçeklikler şeklindedir. Hatta gündelik ve sıradan olana dönüşmüş şekliyle birlikte karşımızda durmaktadır.

“Servet ve iktidarın dağılımındaki artan kutuplaşmanın sonuçları şehirlerimizin mekânsal formu üzerinde geri dönüşsüz izler bırakmakta, onları giderek etrafı çevrilmiş kent parçaları, güvenlik kontrollü konut alanları ve sürekli olarak gözetim altında tutulan özelleştirilmiş kamusal mekânlardan oluşan kentler haline getirmektedir... Özellikle gelişmekte olan ülkelerde şehir, ‘birbirinden ayrı kısımlara bölünmüştür ve bunların her biri küçük birer devlet görünümü arz eder (olmuştur). İmtiyazlı okullar, golf sahâları, tenis kortları, yirmi dört saat devriye gezen özel güvenlik görevlileri gibi her tür hizmetten istifade eden varlıklı semtler ile, suyun yalnızca mahalle çeşmesinden temin edilebildiği, kanalizasyon sisteminden mahrum, elektriği yalnızca imtiyazlı birkaç evin, o da kaçak olarak kullanıldığı, yağmur yağdığında yolları çamur deryasına dönen, çoğunlukla bir evde birden çok ailenin yaşadığı kaçak yerleşimler iç içe geçmiş durumdadır. Her bir kent parçası özerk bir yaşam sürer” (Harvey, 2013; 57-58).

Genelde ‘yeni orta sınıfın’ talep ettiği ve onun kent içindeki yalıtılmışlıklar üzerine kurguladığı ‘özel hayatı’ da böylesi mekânların yeni

kamusal niteliklerinin mümkünkıldığı görülmekte. ‘Dışlayıcılık’ üzerine kurulan bu yaşamlar, güvenlik bağlamında toplumsalın altını oyan uygulamalar ortaya koymaktadır. Bizim hikâyemiz korkularla bezenmiş yalıtılmışlıklardır. Kentlerimizdeki kapanmaların nedeni de bu yeni koşullardır (Bauman, 2013). Bu açıdan dışlayıcı konut şekilleri belirsizliğin mekâna yansması niteliğindedir. Böylesi yaşam alanları sakinlerine alternatif kamusal sunmaktan hatta bunu kadim nitelikleri olan kamusal alanları taklit ederek yapmaktan çekinmemektedirler. Dışsal olan bu formların birer tüketim aracı haline dönüşmesi ve neoliberal koşullara uygun şartlar altında bireylerine sunulan kapalı yaşamlar olmaktan başka bir anlamı yoktur. Bu açıdan artık bizim hikâyemiz, idealleri olan ama kapatılmış yaşamlar dahilinde var olan idealleri arzulayan yeni bir evre niteliğindedir. ‘Özel’liğimiz kenti bir metaya dönüştürürken farkına varmadan kendimizi ondan kalıcı şekillerde uzaklaştırıyor olmamızdır.

“Sözgelimi günümüzde zengin kesim (yeni orta sınıf) dışlayıcı bir ortak alanı ifade eden, giriş-çıkışın denetlendiği konut bölgelerinde kendisini yalıtılmaktadır. Temelde bu, elli çiftçinin ortak bir su kaynağını kendi aralarında pay edip, kendileri dışında kimseyi kaynağa yaklaştırmadıkları durumdan farksızdır. Üstelik, zenginler kendilerine ait dışlayıcı kentsel mekânların reklamını yaparken, bunları bir köyün geleneksel ortak alanına benzetecek kadar da cüretkârdırlar. Öreğin Arizona eyaletinin Phonix şehrinde bulunan Kriland Commons’ın ‘perakende ticaret, lokantalar, ofisler ve benzerlerinden oluşan kentsel bir köy’ olarak tanımlanışı gibi” (Harvey, 2013; 122).⁹⁴

Nitekim bahsi geçen noktalar bir bakıma güvenli sitelerin tarzı, niteliği ve ortaya çıkışlarının anlatıcısı vurgular niteliğindedir.

4.3.2.1. Güvenlikli Siteler ve Türkiye’de Yükselişi

Tarihsel süreçte çok elitist niteliklerde olsalar da yerleşimler açısından kent içinde zenginlere ait ayrıksı yaşam alanları hep söz konusuydu. Ama bugünkü kadar belirgin bir içe dönük kentleşme tarzı olarak hiç var olmadılar. Güvenlikli yerleşimlerin günümüzdeki kentleşme versiyonunun ilk örneği ise 1850’lerdeki

⁹⁴ Bu tarz benzetmelere olanak verecek konut tarzını artık İstanbul’un pek çok noktasında genel kent görüntüsüne sirayet etmiş tarzda görmek de çok sıradan bir durum haline geldi.

Eagle Ridge'dir. Günümüz konseptine tam uymasa da güvenlik duvarı ve kapısı açısından bu bağlamda değerlendirilebilir. Akabinde ise 1886'da tatil ve eğlence amaçlı olanını New York'ta gördük, benzeri de Brooklyn'de inşa edileni (1898) oldu. Julius Pitnam ise bu tarz projeleri 1867 ve 1905 arasında yaptı. Sonrası ise 1960'lar ve 70'ler bu tarz yapıların emekli birliktelikleri olarak yaygınlaştığı yıllar oldu. Artık orta sınıf Amerikalılar'ın (ve tüm dünya metropollerinde sakinlerin) kente karşı kendilerini kapatmaya başladıklarına şahit oluyoruz. Kapalı yerleşimler, daha sonra banliyöleşen hayat tarzlarına dönüştü. 1980'ler ise onların bir prestij alanı olarak inşa edilmelerini sağladı. 1980'lerde artık konut sektöründeki hâkim yapılanma aracı haline geldiler. Tahmini olarak bu trendin neticesinde 1995'te 4 milyon, 1997'de 8 milyon ve 1998'de tüm Amerika genelinde 16 milyon kişi bu alanlarda yaşar oldu. 20.000 proje ve 3 milyondan fazla konut olmuştu (Low, 2003).

Benzer koşulların kitleselleştiği yıllarda bu tarz projeler tüm dünyanın küresel metropollerine yayılmaya başladı (Low, 2003). Türkiye'de de özellikle 90'lı yıllar duvarlarla çevrelenmiş yerleşmelerin güvenlik ve prestij vaadiyle ortaya çıktığı yıllar oldu (Bali, 2007; Alver, 2007; Geniş, 2009; Kurtuluş, 2005) Özellikle de 1999 yılı depremi sonrasında giderek hâkim konut sektörü haline geldi (Perouse, 2006). Yeni neoliberal kentin arzu edilen hayat tarzına dair beklentiler giderek bu konseptin içine yerleştirildiler (Bali, 2007). Özellikle de yeni orta sınıf beklentiler bu konuda temel belirleyici oldu. Günümüzde geldiğimiz noktada da sadece İstanbul özelinde; binden fazla proje ve dört yüz binde fazla konut ile artık güvenli siteler Türkiye'de önemli bir kent göstergesi haline geldiler (Eva Gayrimenkul, 'İstanbul Markalı Konut Araştırması Raporu: 2014'). Bu yerleşimlerin Türkiye'deki temel çıktısı da güvenlik ve izolasyon bağlamında oluyordu (Geniş, 2007; Kurtuluş, 2005; Alver, 2007). Bu bakımdan böylesi yaşam alanlarında vaat edilen yegâne şey de güvenliğin ortay koyduğu türden izole bir hayat olmaktadır (Caldeira ve Teresa, 2000; Graham ve Marvin, 2001; Mitchell ve Heyman, 2009) ve bunların örnekleri de bizlerin de hayatında karşılığını buluyordu. Beklentiler bu yönde olunca mekânlar da buna cevap verebilecek şekilde dizaynedilmekteydiler. Türkiye'deki örnekleri de tıpkı bunun devamı niteliğinde oluyordu. Bu durum kentin yapılaşma şekline de yansıyor ve Low'un bir güvenli site anlatısı olarak aşağıda ortaya koyduğu tüm imgeler, Türkiye'de de yaygınlaşan gerçeklikler olarak örneğini görmeye başladığımız şeyler oldular.

“Bir güvenli site; güvenli bir girişle birlikte, duvarlar, çitler, çalılar ya da toprakla örtülmüş banklar vasıtasıyla çevrelenmiş bir yerleşim alanıdır. Bazı durumlarda koruma tıpkı doğal rezerv gibi erişilmez bir kara parçası vasıtasıyla ve bazı durumlarda ise bir köprü vasıtasıyla sağlanabilmektedir. Evler, caddeler, kaldırımlar ve diğer olanaklar bariyerler vasıtasıyla kapatılmışlardır. Giriş kapıları ise korumalar ya da bir anahtar ile ya da bir elektronik kimlik kartı ile açılarak yönlendirilmektedirler. Sitenin içerisi sıklıkla yürüyerek ya da otomobil vasıtasıyla devriye gezen profesyonel güvenlik personeli ya da izleme organizasyonları olan bir mahalledir... Güvenli sitelerde sadece sakinlerin evlerine erişim engellenmez aynı zamanda ortak alanların ve servislerin kullanımı da -yollar, parklar, tesisler ve açık alan- muhafaza edilmektedir” (Low, 2003; 11-12).

Neoliberal ekonomik koşulların yarattığı imgelerin Türkiye’de de (hem mekânın üretimi hem de kimliğin mekâna dair yeniden kurgulanması noktasında) artık kentsel yaşamı şekillendiren etkin özelliklerden biri olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Türkiye’de ortaya çıkan bu yeni kentleşmenin mekâna dayalı yeni ayrışma dinamikleri, kaynağını neoliberal ekonomik koşullardan almaktadır. Yeni iş/çalışma koşullarının kente dair çıktıkları, klasik modern kentin dinamiklerinden oldukça farklılıklar sergilemektedir. Yeni dönemdeki yerleşim alanlarının ‘farklılık’ söylemlerini (ya da ayrışmalarını) karşılar nitelikte olmasının en önemli besleyenini neoliberal yaşam koşullarının mümkün kıldıklarıdır. Bu açıdan ‘yeni mekânsal ayrışma’ ‘yeni ekonominin’ kurgularıyla da yakından alakalıdır. Kentin yeni tarz yaşamlarında, yüksek güvenli siteler üzerinden ilerleyen ayrışmaları bu nedenle ‘yeni ekonominin’ (yeni kapitalizmin) mümkün kıldığı alanlar olarak görmek yanlış olmayacaktır. ‘Ekonomilerin yaşam tarzı üreten hali’ de bu sayede bir kez daha yeni bir form ile karşımıza çıkmış oldu. Bu noktada ortaya çıkan bir koşul da ‘ekonomik anlamdaki var olan belirsizliğin giderek bir kent formuna dönüşmesi’ süreci bir Türkiye gerçekliğine de dönüştü. Belirsizliğin yükseldiği yeni ekonomilerde güven vaadi, özellikle de kentin yenilenen inşa koşullarına önemli bir farklılık kazandırdı. Bizlerin yaşadığı Türkiye gerçekliği de bunun çıktısı bir sonuç hükmünde olmaktadır.

Artık yeni tarz ekonominin, yeni tarz bireylerinin yaşadığı kentsel kopuş, bir önemli örneğini de Türkiye bağlamında sunmaktaydı. Yeni projeler bağlamında şekillenen metropol hayatları, kentsel farklılıklara ‘*tahammülün*

olmadığı' bir kentli kitlenin de karşımıza çıkmasına neden oldu. Bireylerin kamusal alana (ya da başka bir ifadeyle söylersek farklı olanı görme ihtimaline) hiç tahammülünün olmadığı profiller, bizlerin de yaşadığı kent gerçeklikleri haline gelmeye başladılar. Bu tahammülün olmadığı yeni tarz yaşamlarda kentsel farklılık kentsel kopuşun ana gerekçesi ama bu kopuş da sonuç olarak kente dair her sıradan hali bir belirsizlik kaynağına eşitlediği. Artık böylesi bir hayat tarzı kentsel bir olgu olarak hayatımızda biçimlenmeye başladı. Yeni koşullarda Türkiye'de de 'yüksek duvarlar' ve de 'güvenlik', temassızlığı ve de temassızlığa dair yaşamı garanti eden yeni kent imgeleri oldular. Böyle oldukları için de artık kentsel yaşama dair değerli bir form haline geldiler. Bu sebeple de 'klasik/geleneksel modern kent' onların sahip olduğu özellikler açısından, birer belirsizlik faktörüne dönüşmeye başladılar. Böylesi türden 'yeni tehlikeler' ya da 'yeni belirsizlikler', Türkiye kentlerinde de yenilenen taleplere neden oldu ve kentin yenilenen dizaynına da büyük bir form değişikliği kattı. Neoliberal ekonominin '*yeni orta sınıfı*' -bilhassa da İstanbul özelinde- artık kendini 'güvenlikli siteler' şeklindeki yaşamlara uygun görüyor. Artık 'atomize olmuş kent komünlerine sıkışan hayatları' Türkiye bağlamında bir gerçeklik oldu.

Yeni kentsel yaşamların önemli bir kaynağı olan 'korku -tam da bu nedenden ötürü- bir sonuç olduğu kadar' bir meşruiyet zemini haline de dönüştü. Artık Türkiye'de de yeni tarz kentsel yaşamlarda birliktelik değil, kaçabilmek önemli bir yetenek haline geldi. Türkiye'de de 'kimlerle bir arada yaşanacağı' hiç olmadığı kadar değerli bir kent sorunu haline geldi. "Seçkin projeler bağlamında, topluluk referansları ve birliktelik hissi yerini toplulukların seçkinci doğasına yapılan vurguya bırakmaktadır. Mahremiyet, güvenlik ve seçkin yaşam tarzları bu toplulukların tanımlayıcı özellikleridir... Hayatın geri kalan bütün yönleri kentten güvenli bir uzaklıkta ve saygın komşuların eşliğinde site içinde keyifle yaşanabilir... Bu siteler komşularınızın -kent sakinleri anlamında- farklı sınıfların rahatsız edici üyelerinden olması ihtimalinin ortadan kaldırıldığı yerler" (Kuppinger, 2012; 31) olmaktadır. Çünkü artık yeni kentte var olan geleneksel tüm imgeler (ve hatta onun yerellikleri desek daha doğru olur) bu kitleler için birer belirsizlik kaynağına dönüştüler. Buralarda güvenlik ise, giderek yalıtılmış yerleşimlerin ürettiği hayat tarzına endekslendi ve neoliberal mekân da bunu hiç olmadığı kadar kalıcı bir kent formuna kavuşturdu. Bu açıdan "mekânsal, toplumsal, kurumsal ilişki ve idealleri tehdit eden bir olgu olarak" (Geniş, 2012; 5) bu yeni tarz yerleşimler artık Türkiye'de de kalıcı imgesel koşullarıyla hayatımızın birer parçası oldular.

Artık Türkiye’de de yükselen yeni piyasanın vaat ettiği ‘yalıtılmış yaşamlar’ talep edilen hayatlar oldular. 90’lı yıllarda küresel ölçekli piyasaya eklenilen bir kitlenin varlığı bizlerin metropollerinde giderek çok belirgin hale geldiği yıllar olmuştu. Ayrıca bu kitle form olarak da küresel bir sınıf görüntüsü veriyordu. Bu açıdan ‘yükselen yeni sınıf’ kendi koşullarına uygun yeni tarz bir yaşamlar da talep ediyordu. Özellikle metropollerin otoban bağlantıları bu tarz yaşam alanlarının yükseldiği mekânlar oldu ve çok geçmeden kitleselleştiği izlenimi de veren belirgin bir görünüm kazandılar. Lüks ve güvenli yalıtılmışlıklar (günlük siteleri), artık yaygın bir kent imgesi olmaya başlamıştı.

“Kentleşme süreci Turgut Özal’ın serbest piyasa ekonomisini radikal bir şekilde uygulamaya başlamasıyla birlikte son yirmi yıl zarfında, kimsenin hayal dahi edemeyeceği gelişmelere sahne oldu. Bunun nedeni de 1980 sonrasında bu kesimin (yeni orta sınıfın) yükselen gelir düzeyiydi... Büyük ölçekli gayrimenkul yatırım projeleri geliştiren şirketler bu yeni sınıfın mevcudiyetinin farkında olup projelerini bu gerçeği dikkate alarak geliştirdiler... (Artık) Seçkinler bir yandan iş saatleri sonrasında sosyal ilişkilerini kendileriyle aynı düzeyde olan kişilerle sürdürmeyi, diğer yandan her türlü vakit geçirici ve keyif verici meşgalelerle oyalanma imkânlarına sahip olmayı, bunu da buldukları mekândan ayrılmadan yapmayı arzuladılar” (Bali, 2013; 110-112).

Yalıtılmışlığı öne çeken bu türden lüks ve güvenli siteleri giderek de ‘benzer olanların’ birlikteliği şeklinde ifade edilebilecek yaşam alanlarına dönüştüler. Artık ‘farklılık’ vurgusu, farklılıklara tahammülü olmayan ‘alt cemaatlere’ dönüşmüş ve homojenliği kutsayan yaşam alanları üretmişlerdi (Sennett, 2010) ve bunların da bir Türkiye gerçekliği haline gelmesi söz konusu olmuştu. ‘Geleneksel modern kentin’, ‘farklılıkların birlikteliği’ şeklindeki söylemi, bizlerin de kentlerinde birer belirsizlik ve korku faktörüne eşitlenir oldu.⁹⁵ Metropollerdeki aşırı yoğun gündelik hayat temposu, büyük bir kontrolsüzlük hissinin girdabını kalıcı bir kent gerçekliği haline getirmeye başladı. ‘Belirsizliklerin’ etkinliğine dayalı olarak şekillenen iş koşulları, ‘üst anlatıları’ (ya da kalıcı anlatıları) giderek daha geçersiz bir kent formuna dönüştürmeye başlamıştı. Bu açıdan Türkiye’de neoliberal piyasa yükseldikçe (benzer

⁹⁵ Low, bunun ‘orta sınıf beyaz ahlakının’ kente dair genel bir algıya dönüşmesi süreci olduğunu söyler (Low, 2003).

sonuçlarla) geleneksel kent imgeleri de bir bir değersizleşmeye başlıyordu. Yeni yerleşim alanları da bu süreçte çok geçmeden farklı olanın (ya da farklılıklara dayalı belirsizliğin) ‘içeri sızamayacağı’ yaşam alanları olduklarını vaat eden mekânlar haline geldiler. ‘Kapalı yerleşimler’ giderek sınıfsal bağlamda homojenlik sunan (ya da vaat eden) yaşam alanları oldular. Bu yönüyle Türkiye daha önce hiç karşılaşmadığı türden yeni mekânsal aidiyet ya da kimlik söylemleriyle karşılaştı.⁹⁶ Çoğu zaman gerçekliği olmayan söylemlerle ortaya konulmaya çalışılan bu tür şeyler, kentin belirsizlikleri karşısında istikrar vahâlârı sunmak yönünde ifadelerle güçlendirilmekteydiler.

“Site sakinlerine ayrıcalık ve aidiyet duygusu verebilmenin çaresi daire sahiplerini sadece kendilerine ait müstesna bir dünyaya adım attıklarına ikna etmektir. Bunun için de sitede yaşayacakların seçkin ve belli bir refah düzeyinin üstünde kişiler olmasına dikkat edildi. Seçkinler kendi kültür ve gelir düzeyinde kişilerle bir arada olmayı tercih ettiklerinden komşu adaylarını beğenmedikleri takdirde satışı veto etme imkanına sahipler. Bunun sonucunda bu yeni yerleşimlerde adeta bir cemaat, en az iki olumlu referans eşliğinde üye olunabilen bir seçkin sosyal kulüp havası yaratıldı” (Bali, 2013; 118).

Yaşanan bu sürecin sonucu olarak da ‘geleneksel modern’ kent imgesi Türkiye’de giderek sakınılması gereken gerçekliklere dönüştüler. Artık Türkiye’de de ‘akışı’ (hızı) öne çeken yaşamların temassızlık isteği, bir kent söylemi olarak hayatımıza girdi. Bu noktadan hareketle ki yeni orta sınıfın kente dair bu türlü söylemlerini çok sık duyar olduk. İstanbul artık onlar için; ‘bir taşralı baskını yaşayan kentti’. Bu açıdan “1990’lı yıllar toplumun bir kesiminin gelirinin daha çok artmasıyla ‘ben’in ön plana çıktığı, kendilerini ‘İstanbul’un asıl sahipleri olarak’ görenlerin ‘taşradan kopup gelen köylüler’ ile birlikte bulunmak istemedikleri bir dönemdir. Birçoğu öğrencilik yıllarında Amerika’da yaşamış, Amerikan yaşam tarzıyla haşır neşir olan ve ‘kara kalabalıklar’ın baskısı altında bunalan İstanbullu seçkinler çözümü sitelerdeki dairelerine ve sosyal kulüplerine sığınmakta buluyorlar” (Bali, 2013; 121-122). Çünkü onlar için ‘yeni kent’ tam bir kaos, belirsizlik ve güvensizlik alanıydı. Burada yaşayabilmek ise kentsel

⁹⁶ Hem mekânların sunuluş tarzı hem de onun tüketicisi olan kitlelerin bu mekânları talep ediş şekilleri açısından.

farklılıklardan sakınmakla mümkündür ve yeni tarz siteler onlara öncelikle bu koşullara uygun yaşam alanları vaat ediyordu.

“Bu anlamda siteler, yüksek gelire sahip insanlara, sosyal gerçekleşmenin (social accomplishment) tüm dışsal simgelerine ve çekici unsurlarına gönderme yapan ‘korunaklı’ bir yaşam vaat ediyor; ‘şık’ olarak görülen aynı spor aktiviteleri, aynı araba modeli, çocuklar için aynı okullar, tüketilen aynı ürünler... Sitelerin, homojenliğin hâkimiyet alanları olduğunu söylemek mümkün: Benzer hale gelme, belli bir yaşam tarzını dışa vurma ihtiyacı ve başarıyla beraber gelen bir konfor arayışı, buralarda yaşayan veya yaşamayı isteyenlerin ortaklaştığı noktalar. Bu yaşam anlayışında yeni bir cemaatçilik türünü görmemiz dahi mümkün” (Perouse, 2011; 135).

Zamanla ‘yeni kent’ söylemleri giderek birer ‘alt kent’ şeklinde ortaya çıkan (Bauman’ın tabiriyle ‘içsel kent’) kamusal alanlarıyla kent içindeki yerini almaya başladı. Bu açıdan ki süreç içinde vurgusu sıkça yapılan güvenlik de yalıtılmış kent gerçekliğinin en önemli argümanlarından birisi oldu. Çünkü ‘yeni kent’ bir yönüyle kendi denetim ve korunma çabalarıyla, genel kentin hizmet ağlarının da dışına çıkarılmış olmaktadır. Geleneksel kenti kamusal yönüyle parçalayan ‘alt kentler’ de böylelikle ortaya çıkmaya başlamışlardır. Dolayısıyla da her türlü ‘üst söylemi’ değersiz gören yeni orta sınıflar, kendi bağlamlarına uygun şekillerdeki kategorik yaşamlarıyla kendi mekânlarını bir bakıma özerk alanlara dönüştürdüler. “Her tür kamusal denetimin dışında duran, özel müteahhitlerin hakimiyetindeki bu yaşam alanlarının getirdiği değişim, mikro ölçekli şehirler yaratan ultra liberal bir şehirciliğin zaferi anlamına geliyor” (Perouse, 2011; 144). Artık ‘geleneksel modern kent’ sadece bir nostalji ve yitirilmiş değerler niteliğinde ortaya konulmaya başladılar. Bu mekânlarda kentin kendisi yitirilmiş bir değer haline geldi. Sakınmak/kaçınmak giderek en önemli şey haline gelince, yabancı da korkulması gereken belirsizlik haline dönüştü. Yabancı bir belirsizlik kaynağı olunca, içerisi ve dışarı da bu bağlamda organize edilmeye başladı. Bu açıdan ki ‘yeni kent hayatında’ içerisinin güvenliği kadar dışarının da akışını/hızını önemseyen bir kitle, kendisine uygun bu türden yerleşimler talep ediyordu. Çünkü ‘yeni orta sınıflar için’ (belirsizlikten) kaçış, ancak akışın olduğu yerde mümkündür ve Türkiye’deki güvenli siteler de her defasında bunun söylemini ortaya koymaktan da geri durmadılar. Dışarıda olabildiğince az kalmak (ya da

kalabilmek) hem içerisini yücelten bir değer hem de yeni tarz güvenliği bir gündelik hayat tarzı haline getiren süreklilik koşuluna dönüştü. Her türden güvenlik bu tarz yaşamlarda ancak akışla birlikte kalıcı bir değer haline dönüşmektedir. Bu nedenle de her türden projede olması gereken en temel koşullardan birisi, yeni tarz yaşamların akışına uygun güvenlikler inşa etmekten geçmektedir.

“Siteler, bir yandan ‘zararlar manzumesi’ olarak ifade edilen megakentten kopuş söyleminden yararlanır... Bu nedenle sitelerin gelişimi, otoyol ağının genişlemesi ve yoğunlaşması hareketini takip ediyor... Bu albenili sitelerde otomobilsiz bir yaşam düşünülemez” (Perouse, 2011; 139-140).

Geç modern kentin bu türden dinamiklerine bağlı olarak, ‘mekânsal parçalanmalar hayatımıza dair kalıcı kurgular haline geldi’ (Kurtuluş, 2005). Güvenlik vaadi bu yeni yaşam alanlarının hayat tarzı olarak da en önde gelen çıktıları oldu. Bu yeni tarz yerleşimlerin sonuçlarından birisi de hayatı giderek ‘steril’ hale getirmesidir (Alver, 2007). Çünkü buralarda var olan güvenlik söylemi en üst perdeden itibar görürken, tüm materyaller ve inşa ettiği sosyallikler de korunaklılık imgesiyle bezenen şeyler haline geldiler. Boş zaman kavramları dahi adeta bu yalıtılmışlığın devamı niteliğindedir. Çünkü bu tarz siteler zaten sunduğu sosyal donatı alanlarıyla dışarıya dair tüm çıkış koşullarını da ortadan kaldırmayı vaat ediyor. Bütün bu imgelerin ‘ideal ev’de (Öncü, 1999) buluşuyor olması, kentin de tüm ideal hallerini yitirdiği yeni tarz tehlike algılarına yerini bırakması anlamına geliyor. Kentin giderek yükselen ‘tehlikeli olduğu’ yönündeki söylemi; duvarların, kapıların, kameraların meşruiyet izahı oluyor. Yeni tarz kentte seçkinlik ise, kentin korunaklılık dahilindeki unsurlarını talep edebilmek (ya da tüketebilmek) ile eşdeğer hale geldi.

“Güvenlikli sitelerin en önemli özelliklerinden ve belki de kendi içine kapanma, kendini farklı görme eğilimlerinden biri kente ilişkin bir değerlendirme yapmış olmasıdır. Bir kentsel yerleşme, kentleşme örneği olmasına karşın güvenlikli siteler, kendilerine yeni bir konum elde etmek için kente karşı bir söylem içine yerleşmiştir... lüks site sakinleri kente karşı çıkmayı kurumsal hale getirmektedir” (Alver, 2007; 120-121).

Bu açıdan Türkiye’de kentin formu yenilendikçe, ‘kamusal alan’ da bilinen imgelerinin dışında bir realiteye doğru evrilmeye başladı. Bu nedenle artık kent (bu çalışmada ifade ettiğimiz şekliyle ‘geç modern kent) bir bütünleşme aracı olmaktan çok, benzerlerin birlikteliği üzerinden ayrışan yaşam alanlarına dönüştü. Günümüz Türkiye’sinin metropollerinde de bu imgeleri çok belirgin şekillerde hisseder olduk. Tüm bu yaşam pratikleri ve mekânı kurgulayış şeklimiz, ‘yeni kapitalizmin’ ortaya koyduğu bir yaşam tarzıdır. Kısacası neoliberal ekonominin hayatı işleyiş şekli, yeni bir mekân ve yaşam formu olarak bizleri yeni bir sürecin içine çekti. Sonuç ise; neoliberal iş, neoliberal mekân/kent ve dolayısıyla da neoliberal yaşam olmaktadır. Bu nedenle de var olan gerçekliğin Türkiye bağlamı da analizlerini gereklilik haline getirmektedir. Bu bölümün bundan sonraki kısımları da güvenli sitelerin gündelik hayatlarına dair çalışmamız bağlamındaki koşullarını analiz ederek ilerleyecektir.

4.3.3. Güvenlikli Sitelerin Yükseliş Gerekçesi Olarak Geç Modern/Neoliberal Kentin Yaşam Tarzı Olarak Belirsizlikler

Noeliberel (geç modern) dönemin kentlerinde pek çok şeyi farkına varmadan kaybeder olduk. Özellikle kamusal alanların ve de agoraların (arayüzeylerin ya da ara mekânların) yitimi bizleri mekâna dair sahip olduklarımız açısından belirsizliklerle baş başa bırakır oldu (Bauman, 2011a; 2012a). Geleneksel modern kent mekânında sahip olduğumuz istikrar araçlarının bir bir elimizden kaçıışı, ‘yeni kent’ algımızı korkularımıza paralel olarak işleyen yaşam alanları haline getirdi (Bauman, 2012b). Korkularımıza endekslenen yeni kent alanlarının verdiği/sunduğu ‘hayat tarzları’ ‘temasızlık’ ve ‘nötr’ kalmayı arzu edilir bir noktaya getirdiler. Sonuç ‘kaçınmaya’ dayalı hayatların güvenlik bağlamındaki parçalanmasıdır (Sennett, 1999). Korku, ideal hayatın formu haline gelince ürettiği ütopyalar sessizlik ve kimsesizlik üzerine oluyor. Toplumun, birliktelik bağlamındaki tüm söylemleri ise bir anda istenilmeyen şeyler halini aldılar (Bauman, 2001; 29). ‘Hayatı sterilize etmek’ (Sennett, 2011b) belirsizliklerle mücadele ettiğimiz hissi verirken aslında farkına varmadan dışsal olan her şeyi tehlike bağlamına oturttuğumuz farklı bir ‘korkulu dünya’ yarattı. Artık zorluklarla yüzleşen toplumlar değiliz. Bizlerin en büyük yeteneği ‘kaçış’ oldu (Sennett, 1999; 2011b). Hayattan, toplumdan, kamusal alandan... Bireyler böylesi bir hayat stratejisi edinirken kent de bu bağlamda yeniden kurgulandı. Artık hayatlar “bölücü mimari tarzlar arasında akıyor” (Ellin, 1997; 44-45).

Bireylerin bu akışa dâhil olduğu yerde geleneksel olan her şey vasıfsızlık kertesine indirgeniyor. Bu bakımdan ki sahip olduğumuz yeni kentlerde ‘belirsizlik sıradanlaştığı’ için ütopya vaatleri de giderek güvenlik üzerine kuruldu (Sennett, 2010). Yeni özgürlük adacıkları, tecrit edilmiş hayatlar ve de kapatılmış mekânlar bağlamına yerleşti (Harvey, 2005). ‘Korkuyoruz!’ Korktuğumuz için bölünüyoruz! Bölündüğümüz için eski tarz (geleneksel) rıhtımlar giderek işe yaramaz hale geldi (Bauman, 2001). Artık özgür olmak için; ‘rızamızla’ denetleniyor, ‘rızamızla’ kapatılıyor (Lyon, 2006; 2007). Tüm bu yaşananların en büyük vaadi ise ‘güvenlik’ (ya da güvenli bir yaşam) oluyor (Bauman, 2011b).

“Doğal olarak, böylesi yerelliklerde ‘biz duygusu’nun dayanağı genelde, göz önündeki herkesin tek düze benzerliğiyle emniyet altına alınan eşitlik yanılmasında aranır. Düşüncede, davranışlarda ve görünümde farklı komşuların bulunmayışı, kısmen, emniyetin teminatı olarak gösterilir. Tek biçimlilik uyumluluğu besler; uyumluluğun öteki yüzü ise hoşgörüsüzlüktür. Homojen bir yerellikte, insanlar arasındaki farklılıklarla ve belirsizlik durumlarıyla başa çıkmak için ihtiyaç duyulan beceri ve karakter özelliklerini edinmek son derece güçtür; ve böylesi becerilerin ve niteliklerin yokluğunda ötekinden, sırf bir öteki olduğu için, -belki tuhaf ve farklı olduğu için; ama en başta, aşına olmadığımız, kolaylıkla kavranamaz, tam olarak anlaşılmaz, kestirilemez olduğu için- korkmak çok kolaydır” (Bauman, 2012a; 52).

Jacobs, ‘kentin çeşitliliği güvenlik verir’ diyor (Jacobs, 1985; 2011). Ama bu söylem ‘geç modern bireyin’ düşünce dünyasında artık karşılık bulmuyor. ‘Geç modern birey’ açısından düşünersek, ona göre kentsel çeşitlilik karmaşaya denk düşer. Onun için ‘düzenleştirme’ ve ‘ayırma’ istikrarın en büyük aracıdır (Kern, 2010). Hatta çeşitlilik korkulması gereken bir şeydir. Kontrol; ütopyalarda, kimin nerede ne zaman bulunacağını belirler. Nerede olduğuna ya da olması gerektiğine dair belirsizliğin olduğu her şey mekândan kovulmalıdır (Sennett, 2011b). Artık başı boş bir ot ya da yaprak bile bir tehdit olabilir. Gözün gördüğü her şey ‘düzen’ kavramına endekslenir.⁹⁷ Hatta gelecek bile (Beck, 2011). Kent; peyzajıyla, kurgusuyla, formuyla ve de mümkün kıldıklarıyla düzenlilik bağlamına oturtulur (Urry, 1999). Fakat bunun ‘doğal’ olmadığını söyler Jacobs. Doğallığı kaybedenin,

⁹⁷Nitekim alan verilerinde de sıkça karşılaştığımız tepkiler olacaklar.

geleneksel güvenliği yitirmesi de sıradan bir olaydır. Bu nedenle ki yeni kentler, 'sadece tekniğin güvenliğini vaat ediyor' (Lyon, 2006). Çünkü onun yapaylığı insani doğamızla kavga ediyor. Şansa bırakılmayan yaşamlar, aslında kadere (Fortuna) güvenmiyor ya da akışı kendi kontrol etmeye çalışıyor demektir (Bernstein, 2011). 'Kadere' (ya da talihe) güvenmeyen 'birlikteliklerin hayatı özerkleşince' her şeyi yeniden kurmak gerekiyor. 'Özerk birey' (ya da refleksif birey), seküler hayatta istikrarı da kendisi kuruyor (ya da kurmak zorunda kalıyor) (Giddens, 2010a). Ama artık onu kamusal alana çağırın eski tok sesler birer birer yok oldu Tanrılar da ölünce (tıpkı Fortuna gibi) mabetler de kutsanamıyor. Bu açıdan 'tanrıların korumadığı' kentlerde artık yeni kutsallar, 'özerk stratejilerimizin' serpiştiği özel hayatlarımız oluyor. Bu açıdan olsa gerek 'özel hayat' tarafımızca tek kontrol edilebilen ya da kutsanabilen güvenlik alanı haline geldi. 'Yeni kentlerin' kutsal yaşam alanı (mabetleri) evlerimizin sınırları kadar oldu. 'Biz' duygusu ise geleneksel üst kimlikleri bir bir dışlayan gerçekliğe büründü. Yeni 'biz'; kurtarılmış yaşam alanları olarak, dışarının tüm kirlerinden arındırılmaya çalışılıyor. Bu nedenle ki artık seküler cennetler, yabancıların olmadığı hayatlardır (Bauman, 2012a; Furedi, 2001; 2013). Güvensizliğin ve belirsizliğin sıradan bir hayat formuna dönüştüğü kentlerde, yeni güvenlik anlayışı 'sakınılmış yaşamları' arzu edilen (ya da talep edilen) hayatlar olarak planlanmaktadır. Bir bakıma bu yaşananlar tıpkı 'hastanenin sterillikindeki hayatların genel bir forma dönüşmesi sürecidir' (Sennett, 1996).

4.3.3.1. Özel ve Kamusal Alan Arasındaki Köprülerin Yıkılışı ve Artan Belirsizlikler: Çöken Agoralar ya da Toplumun Sonu

Git gide kamusal ile özel hayatlar arasındaki irtibatı sağlayan kanalları yitirdiğimiz bir süreci yaşıyoruz. Yaşadığımız tüm farklılaşmaları 'bireysel özgürlük' adı altında yaşıyoruz. Fakat sonuç kamusal alanların giderek daha ıssızlaştığı bir sona dönüşüyor. Bizler kamusal alanları terk ederken daha mutlu olacağımız vaadiyle oraları terk ettik. Ama kamusal alanların olmadığı hayatlar yavaş yavaş bütün güvenlik vadinin ve istikrar sağlayan kanalların da yitirilmesini beraberinde getirdi. Yitirdiklerimiz son kertede endişelerle dolu bir dünyada yaşamamıza neden oldu. Artık güvensizlik, belirsizlik ve korkuların her yanımızı kapladığı dünyalarda yaşıyoruz (Bauman, 2003; Giddens, 2010a). Nitekim bu durumdan kurtarabilecek tüm enstrümanları da birer birer yitirdik. Bu durum toplumsal mümkün kılan koşulların elimizden yitip gitmesiyle sonuçlandı. Kamusal alana çıkmak güvensizlik vaadi taşıdığı içindir ki 'toplum' da giderek

anlamsızlaşmaya başladı. Son dönemlerde bireyler bunun oluşturduğu yıkımları hayatlarında çok sık görmeye başladılar. Aslında ‘tek atımlık’ boşalma tepkileri bu yüzden artış gösteriyor (Bauman, 2003). Birkaç günlük ‘iyilik meleklerinin’ kamusal alanda hayır işleri gibi yardım faaliyetleri, hayvan hakları için seslenişlerinin de nedeni budur. Çünkü kamusal alan vasıfsızlaşınca kitleleri uzun süreler burada tutacak argümanlarda yok oldu. Artık ‘özgürlüğün’ diğer adı ‘toplumun yok oluşu’ oldu (Bauman, 2014). Bizleri özelimizden, kamusal alana götürecek köprüler birer birer yıkıldı. Ne yapacağını bilmeyen yalnızlıklarımızın nedeni de budur. Çünkü ‘tekil koşullarımız’ bizi, kamusal bütünün parçası kılmıyor. Dertlerimiz sadece kendimize dair (Bauman, 2003). Bu bir yaşam tarzı olunca da dış dünya gözümüze ‘olduğundan daha tehlikeli’ gözüküyor (Bauman, 2006). Çünkü kolektivitelerin ‘biz’e dair olanı tehdit ettiği hissi artık yerleşik bir algı oldu.

“Özel ve kamusal hayat arasındaki köprüler atıldığı ya da hiç inşa edilmemiş olduğu sürece... özel dertlerde kamusal meseleleri görüp saptamanın kolay ve bariz bir yolu olmadığı sürece, bireysel özgürlüğün artmasıyla kolektif iktidarsızlığın artması çakışabilir. Bizim türümüzden toplumlarda bu köprüler çok azdır ve tercüme sanatı kamusal olarak pek uygulanmamaktadır. Bu köprüler olmayınca, özel ve kamusal kıyıları arasındaki seyrek iletişim, yere indikleri anda -hatta sık sık hedeflerine ulaşmadan- patlamak ya da sinmek gibi asap bozucu alışkanlıkları olan balonlar sayesinde sürdürülür... kamu sahasında açığa çıkan tek tasa şahsa özel çuval çuval ısırap ve endişedir ki bunlar da sırf kamunun seyrine sunulduklar diye kamusal meseleler haline gelmezler” (Bauman, 2012a; 10-11).

Artık toplum dediğimiz şey, hayatlarımız üzerinde etkin olan kalıcı anlatılar sunabilen bir birliktelik değildir. Bizi ‘biz’ yapan kanallar giderek işlemez hale geldiler. Kamusal hayatımızda uzun süreli birliktelikler⁹⁸ ya da ilişkiler söz konusu değil. Her şey kısa süreli bir meziyet halini aldı. “Güçlü ve devamlı köprüler olmayınca ve tercüme becerileri kullanılmaya kullanılmaya körelmiş veya bütün bütüne unutulmuş olunca, özel dertler ve acılar bir birikim oluşturmaz ve yoğunlaşıp ortak davalar haline gelmez... Toplumsallık, adeta yüzer geçer

⁹⁸ Neoliberal iş/çalışma kısmında bahsettiğimiz ‘no long term’ artık sosyal hayatlarımızın içinde de karşılığı olan bir gerçeklik haline geldi. Artık bizler, sosyal ilişkilerimizi de kısa süreli birliktelikler olarak dizayn eder olduk.

durumdadır... Toplumsallığımız düzenli çıkış imkânlarından yoksun olduğu için, tek atımlık şaşaalı patlamalarla boşaltır içini; bunlar da bütün patlamalar gibi kısa ömürlüdür... Bu içini boşaltma vesileleri, bazen şefkat ve iyilik severlik karnavalları; bazen yeni keşfedilmiş bir halk düşmanına⁹⁹ (yani kamunun çoğu üyesinin kendi özel düşmanları olarak görebileceği birine) yönelik güçlendirilmiş saldırganlık nöbetleri... olabilmektedir... Günlük işlerimize döndüğümüzde, her şey hemen hiç değişmeden başladığı yere döner... Birlikteliğin göz kamaştırıcı parıltısı söndüğünde, yalnız insanlar tıpkı eskisi gibi yalnız uyanırlar” (Bauman, 2012a; 11). Bizi kamusal alana çağırın her şey kısa süreli bir irkilmeden başka bir şey olmamakta. Hayat yeni kentin kamusal alanında her halükarda toplumsal geçersiz hale getiren yalnızlıklara dönüştü.

Sonuç olarak artık belirsizlik, korku ve güvensizlik ‘yeni tarz hayatların’ yaygın ve sıradan bir parçası oldu. Yaşam da gelecek de artık çok belirsiz. Bu belirsizlik hali kişilerin sorumluluk alabilecekleri eylemleri ortaya koymalarını engellemektedir. Fakat tüm bu sorunlar için bireysel değil aksine kolektif eylemler gerekmektedir. Ama maalesef eyleme geçme konusundaki reçeteler de birleştirmekten ziyade ‘bölücü’ niteliktedir. Tıpkı yeni konut piyasası gibi. Bu açıdan önlem olarak ortaya konan hiçbir şey sorunun gerçek kaynağına dönük olmuyor. Bu etkisiz eyleme kapasitesi, güvensizlik girdabına düşünce ‘şüpheler’ bir hayat tarzı oluyor ve ‘güvenin’ tüm koşulları iş göremez nitelikler haline geliyor. “İşin ilginç yanı, bu dertlere kolektif çare bulmanın en büyük engeli, onların doğasında yatar: kendilerini güvensiz hisseden, geleceğin getireceklerine sakınarak bakan ve emniyetlerinden endişe eden insanlar, kolektif eylemin gerektirdiği riskleri göze alacak kadar özgür değildirler. Bu insanlar birlikte yaşamın alternatif yollarını hayal edecek cüretten ve zamandan yoksundurlar ve kimseyle paylaşmayacakları işlerle o kadar meşguldürler ki, bırakın ortaklaşa girişebilecek türden işlere enerji ayırmayı, bunların hakkında düşünmezler bile... Güvensizliğe karşı verdikleri savaşta onlara yardım etmesi beklenen mevcut... kurumlar güvenlik ya da kesinlik sunmak için çok fazla şey yapmaz. (Ayrıca) Güvensizliği ve belirsizliği iyileştirmek ya da en azından hafifletmek için etkili bir şeyler hep birlikte eyleme geçmeyi gerektirdiği halde, emniyeti sağlamak adına alınan önlemlerin çoğu bölücü niteliktedir. Karşılıklı şüpheleri besler bu önlemler,

⁹⁹ Görüşmecilerden birisinin anlattığı Innovia’daki ‘çocuk tacizcisini linç etme’ girişimi analizinde üzerinde detaylıca durulacaktır.

insanları birbirinden ayırır.¹⁰⁰ Her ihtilaf ya da muhalefetin ardından düşmanlar ve komplocular aramaya iter ve sonuçta yalnız insanları daha da yalnız kılar. En beteri ise bu tür önlemler endişenin gerçek kaynağına hiçbir yerde yaklaşmadıkları gibi, bu kaynakların yarattığı bütün enerjiyi de tüketirler” (Bauman, 2012a; 13-14). Şimdiki koşullarda çözüm hep sorunu daha da derinleştiren formlara dönüşmekte. Bu da eylemi ve hatta toplumsal eylemi daha da geçersiz/gereksiz hale getiriyor.

4.3.3.2. Kentin Niteliği Değişirken Korkunun da Niteliği Değişiyor: Korkmak İçin Sadece Yabancı Olmak Bile Yeter

Erken evre kentlerin kuruluş vechesi de güvenlikti. Ama bu kentlerde güvenlik imgesi, dışsal olanın tehdidine karşı inşa edilmişti. Tehdit etmek için ‘yaban’ (yabancı) olmak gerekirdi. Fakat modernleşmeyle birlikte surların hayatımızdaki eski işlevi ortadan kalktı. Yani dışsal olan artık başlı başına bir korku imgesi olmaktan çıkmıştı. Özellikle kalıcılık sağlayan ve istikrar vaat eden üst kimlikler (ulus/millet vb.) kent dışındaki tehdit bağlamının dışına çıkarılır olmuştu (Low, 2003; Bauman, 2003; 2012a). Fakat modernleşmenin şiddeti arttıkça -Beck’in ifadesiyle ‘radikalleştikçe’- istikrar vaat eden imgeler eski görevlerini yerine getiremez oldular ve bir bir çözülmeye başladılar (Giddens, 2004). Bu süreç de eskiye dair korku imgelerini daha radikal düzeylerde hayatımıza dâhil etti. Bunların en başında gelen de tehdidin artık dışsal değil içsel bir hal alması olmuştur (Bauman, 2003). Artık istikrarı tehdit eden en büyük unsur kentin sınırları içerisinde olanlardı. Korkularımız, kaygılarımız bütün güvenlik söylemlerini içsel bir bağlama yerleştirmişti. Yenilenen korkular ve kaygılar çözümü daha mikro ölçeklerde ama hayatın her yerinde olan yeni tarz güvensizliklerle karşımıza çıktılar. Eski korkular kenti ve komünü tehdit ederken, savaş tek başımıza verilmezdi. Yeni korkuların ürettiği belirsizliklere karşı verilen tüm mücadele ise tamamen bireysel ölçeklerde işliyor. Bu açıdan ‘radikal/geç modern’ evredeki yeni tarz mücadele kenti içeriden bölüyor ve duvarlarla örülen daha küçük ölçeklerde bir hayat stratejisi haline geliyor (Bauman, 2003). Eskiden en büyük farkı ise; bizler, önceden düşman askerleri kapımıza dayandığında silahlanırdık ama artık belirsizliğin kalıcılığını yaşadığımız için mücadele her

¹⁰⁰ Nitekim alanda yapılan mülakatlarda da sıkça karşılaşıldığı üzere, çözüm olarak sunulan konut modeli de daha fazladan parçalayıcı ve hatta fazladan kuşkulandırıcı, şüphe yüklemesi yapan çözümler niteliğindedir.

zaman ve her yerde işleyen bir süreç haline geldi. Bu açıdan savaş konsepti ‘yeni kentlerde’¹⁰¹ giderek sıradan bir hayat tarzı haline gelmiş oldu.

“Çağdaş korkular, umumiyetle ‘kentsel korkular’ bir zamanlar şehirlerin kurulmasına neden olan korkuların aksine ‘içerideki düşman’a odaklanır. Bu tür bir korku insanları, bir bütün olarak - bireysel güvenliğin kolektif bir teminatı ve bir kolektif mülk olarak- şehrin bütünlüğü ve sağlamlığından çok, şehrin içindeki kendi malikânelerinin yalıtılması ve sağlamlştırılmasıyla ilgilenmeye sevk eder. Bir zamanlar şehrin etrafını kuşatan duvarlar artık şehri çok farklı yönlerde boydan boya içeriden bölmektedir... Mahallelilerin nöbet tuttuğu bölgeler, belli kişilerin girişine izin verilen sıkı koruma altındaki kamusal mekânlar, kapılarda baştan ayağa silahlı bekçiler ve elektronik olarak işleyen kapılar: Bütün bunlar, şehir kapılarının ardında pusuya yatmış yabancı ordular ya da yol çeteleri, çapulcular ve bilinmeyen öteki başlıca tehlikelere karşı değil, istenmeyen hemşerilere karşı alınmış önlemlerdir artık” (Bauman, 2012a; 53).

Artık hepimiz kentin kamusal alanına dair belirsizliklerin ürpertici olduğu koşulları yaşayan bireyleriz. Kent ortamında kendimize ait olmayan mekânlarda bulunmak dahi ya bizleri korkutur ya da bizden tedirgin olmaya hazır bireyleri karşımıza çıkarır. Verili olan rollerimiz, kendimize ait mekânlarda yabancıyı görmemek ya da ona görünmemek bağlamında oynanır oldu. Bu koşullarda kent içindeki yeni tarz statüler, yabancından kaçınabilmek yönündeki donanımlarla açıklanabilecek bir koşul halini aldı. Girilmez alanlara sahip olduğumuz kadar dışarı çıktığımızda da asgari temas edebilmek bir ihtiyaç haline geldi. Mümkün olan en az temas arzu edilen bir sosyallık hatta elde edilmek istenen bir statü haline geldi.

“Kapsamlı, sürekli ve kendi kendini sürdüren belirsizlik koşulları altında yaşamak cesaret kırıcı bir deneyimdir... Bu kaygı yeni bireysel özgürlükler ve yeni sorumluluk için ödenen bedeldir... (Artık) Kentte, bir kişinin evinin bulunduğu yer bir başka kişi için düşmanca bir ortamdır. Bunun sebebi, kent içindeki hareket özgürlüğünün, tahmin edilebileceği gibi, günümüzde esas

¹⁰¹ Neoliberal/geç modern kentte.

tabakalaştırıcı etken olmasıdır... Kent sakinleri yabancıların varlığını göz ardı edebildikleri ve işaretleri görülen tehlikeleri etkisiz hale getirebilme derecelerine göre tabakalaşırlar... Kent içi karayolları, geçitler ve otobanlar şebekesi ve elbette güçlendirilmiş camları ve sağlam kilitleri olan, hırsızlara karşı korunmuş özel arabalar, onları böylesi yabancılarla karşılaşmaları muhtemel yerlerden uzak tutmayı sağlar” (Bauman, 2011a; 113-114).

Bu açıdan neoliberal kentteki belirsizlik, aslında kentin doğallığının parçası olan ‘yabancıyı’ giderek potansiyel bir tehlikeye dönüştürmektedir.¹⁰² Hatta bu yabancılık, yaşam tarzı ve statülerin farklılığına bile dayanabilir. “Güvensizlik canavarının korkutuculuğu kuklayı yaktırır... Yabancı, tanımı gereği, niyetleriyle birlikte hareket eden bir ajandır, en iyi ihtimalle tahmin edebildiğimiz ama asla kesin olarak bilemediğimiz. Yabancı bütün sorularda değişken bir bilinmeyendir (hatta kararlar hakkında ne yapmak ve nasıl davranılacağı bilinmediğinde). Hatta agresif davranıldığında ya da aktiflik reddedildiğinde eylem alanı içinde kalan yabancıların varlığı rahatsız edicidir... Yabancılarla paylaşılan mekân, yabancı yakınlığının göze batmasına dayalı davetsizce yaşamdır... Bozulan kamusal alanlar için (bu noktada) yapılan öneri bir yaşam biçimi ama geleneğin dışında ve duvarların ardında olan bir yaşam biçimidir. Vaat edilen şey şehirden uzak ve izole bir yaşam. İzolasyon, güvenliğin sağlanması için anahtar rol. Amaç (içeri) kabul edilenleri, aşağı statülülerden ayırmak. Bunun anlamı; çitler ve duvarlarla çevrelenen egemenliğin korumalar vasıtasıyla, günün 24 saati kontrol edilen girişler ve ötekileri dışarıda tutmak için bir dizi hizmetler ve tesislerdir” (Bauman, 2003; 27-28).

Kente dair belirsizlik imgesinin yükseldiği yerde ‘evin güvenliği’ daha da özel bir konu haline gelmektedir. Çünkü dışarısının (ve de yabancıların) tehlikeleri karşısında güvenli bir içerisi, bireylerin istikrar talebine karşı daha da değerli olmaktadır. Bu sebeple ki özel hayat imgesi kadar önemli olan şey de onun kalesi olan konutun niteliğidir. Bugün var olan ‘korku kültürü’ (Furedi, 2001; 2006), ‘güvenli ev’i hesaplanamaz riskler karşısında önemli bir araç haline getirmiştir. Bu açıdan ‘güvenli ev’, günümüz kent hayatının süreklilik ve istikrar vaadinde bulunan ‘düşlerinden’ birisine dönüştü ve konut sektörü de giderek bu noktanın bizlere karşı pazarlandığı bir tarza dönüşmektedir. Fakat yaşama dair beklentileri

¹⁰² Hatta bir pazarlama aracı olarak ‘tehlake’.

‘özelleştirdikçe’, taleplerimiz de sakinlik ve de yalıtılmak olmaktadır. Bu koşullarda ortaya çıkan yaşam tarzının nitelikleri de kamusal beklentiler açısından bireye kaygı ve korkular yüklemeye devam etmektedir.

“Güvenli ev imgesi, sokağı, ‘evin dış’ını tehlikelerle dolu bir alana dönüştürür;¹⁰³ bu dış bölgenin sakinleri tehdit taşıyıcılarına dönüşür -kısıtlanmaları, izlenmeleri ve uzak tutulmaları gerekir... gayet iyi belirlenmiş ve okunaklı bir bölge, riskten ve özellikle hesaplanamaz risklerden -ki bu riskler ‘tanıdık olamayan insanları’, tam düşman değilse de ‘tehlikeli öğelere’ dönüştürür- temizlenmiş bir mekân düşüdür... Başka bir deyişle bu ev, kent hayatının, yabancıların yabancılar arasındaki hayatının acıları ve üzüntüleri için çok arzulanan bir çaredir. Sorun, çarenin ancak hayal edilebilmesi ve var sayılmasıdır; çok arzulanan biçimi içinde ona ulaşılamaz; kent hayatının can sıkıcı özelliklerinden kaçılmaz” (Bauman, 2011a; 116-117).

Yabancı başlı başına salt yabancı olduğu için korkutucu oldukça bu kentteki en kayda değer şeylerden birisi de onun karşılaşma ya da ona dair her türden tekinsizliğin önüne geçebilmek olmaktadır. Bu neden burada da en büyük korkulardan birisi de miksofobi olmaktadır.

4.3.3.3. Güvenlikli Siteler ve Yabancıdan Kaçış: Miksofobik Kent Hayatının Yükselişi

Bilinmeyen imgelere dair belirsizliklerin arttığı yerde, mahremiyet güvenlik vaadiyle daha da büyük bir gerçeklik haline gelir. Mahremiyet mekân üzerine indirildiğinde, cemaatimsi özelliklere vurgu yapan yereli öne çıkarır. Bu vurgular aslında mekânı kutsama çabasıdır. Çünkü mahremiyet güvenlik vaadiyle birleşince mekân sembolik bir değer kazanır. Bu açıdan gettolar inşa etmek ve onları yüceltmek hem psikolojik hem varoluşsal bir probleme dönüşür. Bu sayede belirsizliği kontrol etmek açısından ‘mekân’ değerli bir araç haline gelir (Bauman, 2014). Hatta neoliberal koşulların ürünü olan güvenlikli sitelerde de bu tarz sembolik değerler öne çıkmaktadır. Çünkü sınırlandırılmış yaşamlardaki birliktelik cemaatimsi bazı özelliklere ihtiyaç duyar. Bu vesileyle de birliktelik, anlamlı bir birliktelik haline dönüşebilecektir. “Kalabalıklar kötüdür. Çünkü her

¹⁰³ ‘Geleneksel modern kent’ bağlamında bahsettiklerimizin tam tersi yönde.

insan birbiri için bilinmeyendir... Bu yabancılığı yok edebilmek için insani deneyim ölçөгünü mahremleştirmeye ve yerelleştirmeye çalışırsınız; yani yerleştüğünüz bölgeyi manevi bakımdan kutsal kılarırsınız. Bu gettonun yüceltilmesidir... Bu yüceltmede yitip giden, insanların ancak bilinmeyenle karşı karşıya kalarak olgunlaşabilecekleri fikridir. Yabancı nesnelere ve kişiler aşına olduğumuz fikirleri ve kabul ettiğimiz hakikatleri alt üst edebilir. Aşına olunmayan alan insan yaşamında pozitif bir işleve hizmet eder. İşlevi insanı risklere girmeye alıştırmaktır. Gettoya, özellikle de orta sınıf gettosuna duyulan sevgi kişiyi algılarını, bilgisini zenginleştirme, tüm insanlık derslerinin en değerlisi olan yaşamın kurulu düzenini sorgulama yetisini edinme şansından yoksun bırakır” (Sennet, 2010; 379). Bu açıdan orta sınıf gettoları olan güvenli sitelerde de benzer koşullar geçerlidir. Hatta onların kalabalıkları algılayışları ve kentten kaçışlarını da meşrulaştıran bir ahlaki kriter vardır ortada (Low, 2003).

“Buna göre kalabalık, insanın en hayâsız tutkularının kendiliğinden ifade edildiği tarzıdır; kalabalık, iplerden kurtulmuş bir hayvan-insandır. Bu kalabalık imgesi açık sınıfsal bir karakter içerir: Kalabalık içinde aktif olarak duygularını ifade edenler lümpen proleterya, alt sınıflar ya da tehlikeli toplumsal uyumsuzlar olarak görülürler... (bu açıdan yeni şekliyle ya da anlamıyla) cemaat hem toplumda duygusal bir geri çekilme hem de şehir içinde toprak esaslı bir barikat oldu. Psişe ile toplum arasındaki savaş durumu, bir öncekini, kamu ile özel arasındaki davranış dengesini yerinden ederek, gerçek bir coğrafi ağırlık kazandı. Yeni coğrafya, kentsel olana karşı cemaatle ilgili olanı; kişi dışı boşluk alanına karşı da sıcak duygular alanını kapsar” (Sennett, 2010; 384-386).

Lefebvre’in (2014), ‘mekânsal dağıtılmışlıklar’ bağlamında ifade ettiği ‘soyutluk’ vurgusu bir anlamıyla da ‘dayatılmışlıkları’ somutlaştıran mekânlardır. Günümüz kentleri bu ‘soyut’ içerimlere bağlı olarak, bizlerin hayatına dair yeni tarz kalıcı imgeler kazandırmaktadır. Bunların kent içindeki belirsizlikleri oluşturduğu da kesindir. Artık bizler kenti güvensizlik ve belirsizlik bağlamında tarif ediyoruz. Çünkü kentin parçalanmış sunumlarına entegre olmuş somutluklar edindik. Bu imgeler kalıcı hale geldiği içindir ki birer hayat tarzı üretir kapasiteler oldular. En dikkat çekenini de ‘yabancının’ giderek korkulması gereken bir kontrolsüzlük göstergesi olduğudur (Bauman, 2003; Sennett, 1999; 2010). Korku kentsel dünyayı yaşayan bireylerin hayatlarına hâkim olunca, her türlü yabancı

birer belirsizlik kaynağı haline geldi. Kentliler de giderek her şeyi bulaşıcı kerte de bir zarar-zıyan olarak görme eğilimine yöneldiler. Hayat da giderek kontrol bağlamında bir tecride dönüştü. Fakat ‘sakınmak’ gündelik olanın kendisi haline gelince, evlerimiz ve sokaklarımız sakınmak bağlamında yalnızlığa bürünmektedir. Çünkü artık ‘yabancı imgesi’ ‘ben’ dışındaki herkesi (ve her şeyi) tehlikeli kategorisine yerleştirmeye dönüştü. Bu açıdan ‘korkan kent’in’ en büyük zaafı belirsizliklerin taşıyıcısı yabancılar oldu. Hem de bizi ‘miksofobik’ hale getirecek düzeyde.

“Yabancılar, aynı zamanda, bilinmeze, belirsizliğe ve tahmin edilmeze karşı içimizde taşıdığımız korkuyla isabetli ve işe yarar bir çıkış kaynağı sağlar. Evlerimizden ve sokaklarımızdan yabancıları kovarak belirsizlikten hortlamış güvensizlik hayaletini bir süreliğine de olsa def etmiş oluyoruz: Bu korkutucu ama ele avuca gelmezliğiyle sinir bozan canavar temsilen de olsa yakılmış olur. Ancak bu şeytan çıkarma ayinleri akışkan modern hayatımızı zedeledikten ve kesinlikle iyileştirerek bitmez: Güvensizlik yaymayı sürdürür ve yaşam inatla belirsiz, düzensiz ve değişken kalmaya devam eder” (Bauman, 2011b; 169-170).

Belirsizlik imgelerinin, her yeri kuşatan hali kentsel kapanmaların da temel nedeni olmaktadır. ‘Ölü kamusal alanlar’, ‘nötr mekânlar’ ve kimsesizlik pahasına olsa bile ‘rahatsız edilmemek isteği’ giderek hayatların duvarlar ardında yaşanmasını daha kolay kabul edilebilir hale getiriyor. Kent, artık özgürlükler alanı değil, bilakis belirsizlikler alanıdır (Harvey,2008;2013; Bauman, 2003; 2012b). Ondaki ve barındırdıklarından korkuyoruz. Korktuğumuz için güvende olabilmek adına kendimizi ‘kapalı alanlara’ daha kolay kapatabiliyoruz (Lyon, 2006). Dokunmak istenmeyen yaşamlar aslında dokunulmak istemeyen yaşamlar da demektir. Bu yönüyle kentler artık korkuların şekillendirdiği yaşam alanları haline geldiler. Hikayelerimiz de bireysel mücadelelerin kamusal alandan kaçışını anlatan hikayeler oldu. Artık benzerle kapanma isteği, başka bir ifadeyle farklı olanın tehlikeli olduğu anlamını ortaya koyuyor (Low, 2003). Her farklılık tehlike olduğu kadar kaçışın da simgesi oldu. Bu da ‘kapatılmışlıkların’ parçaladığı yeni kent alanının nedenini ortaya koyan gerçekliktir.

“Miksofobi kendisini, çeşitlilik ve farklılıklardan oluşan bir denizin ortasında benzerlik ve aynılıklardan oluşan adalar kurma

eğilimiyle belli eder... Hali vakti yerinde şehirlilerin, insanın başına ne geleceği belli olmayan şehir sokaklarından kaçıp kendilerine çevresi duvarlarla örülü, silahlı güvenlik görevlileriyle korunan ve kapalı devre izleme sistemleri ve izinsiz giriş alarmlarıyla donanmış, içeri kimin alınacağı konusunda seçici davranılan ‘kapalı siteler’ de bir yaşam satın alma eğiliminden bahsediyorum. Kendilerine sıkı güvenli bir ‘kapalı site’de yer edinmiş bir avuç şanslı insan ‘güvenlik hizmetleri’ için bir avuç para döküyor: her tür karışımdan uzak durmak için. Kapalı ‘siteler’ mekânsal bir anlamsızlık içinde duran özel koza öbeklerine benziyor” (Bauman, 2011b; 171-172).

Bir bakıma ‘kontrolün’ getirdiği kapatılma; boş sokakların, kimsesizliklerin satın alındığı yaşam alanları olmaktadır. Çünkü belirsizliğin ürettiği korku her yeri sarınca olası herkesin bir korku faktörüne dönüşmesi de artık kesindir. Böylesi bir hayatın ihtiyatlılığı, sorunu gelince çözmek istemez. Sorunlar daha ilişmeden olası her sorunla mücadele edilir. Bu koşul ‘ne kadar güvenlik?’ sorusuna verilecek cevabı ucu açık bir mevzu haline getirir. Bu açıdan artık hayatlarımız ‘mümkün olduğu kadar’ güvenli olmak durumunda kalınca, her şey belirgin bir risk analizine ve bağlamına oturdu (Beck, 2011). Bu açıdan yaşadığımız kentin kamusal alanında gözün iliştiği her şey dezenfekte edilecek kerteye ulaştı. Sonuçta da sokak açısından makbul olan şey de ‘boş olması’ halini aldı. Bir bakıma kimseye (aslında sıradan olan her şeye karşı) tahammül edemeyen kimsesizlik arzu edilen yaşam formu oldu. “Kapalı sitelerin içindeki sokaklar çoğunlukla boş olur. ‘Oraya ait olmayan’ birisi, bir yabancı, kaldırımında yürürken bile görülse sıra dışı varlığı -daha bir muziplik ya da kötülüğe kalkışmadan- anında tespit edilecektir. Doğrusu, kapının ya da pencerenizin önünden kim geçse yabancı sınıfına girebilir. Niyetlerinin ya da bir sonraki adımlarının ne olduğundan emin olamayacağınız hissi yaratan insanlardır onlar. Tanımadığımız herkes soyguncu ya da dikizci, niyeti bozuk bir davetsiz misafir olabilir... Kapalı sitelerde sokaklar yabancıları ya da yabancı gibi davranan birini içeri girmekten caydırmak için boş tutulur... Aksini iddia etseler (hatta bazen buna inansalar) bile, insanlar o paraları kendilerini sadece kendi tercih ettikleri zamanda kendi tercih ettikleri kişiler dışında başka birilerinin muhabbetine maruz kalmaktan kurtarmak için ödüyorlar. Sonuçta yalnız bırakılma ayrıcalığı için para veriyorlar. Duvarların ve kapıların ardında yalnız yaşıyor” (Bauman, 2011b; 172-173). Bunun adına da özgürlükleri olan ‘özel hayatlar’ diyorlar.

Fakat hayatın giderek güvensizlik girdabına kapıldığı yerde, bizlere vaat edilen her güvenlik hamlesi bizim ‘teknik bağımlılığımızı’ da artırır. Çünkü bu tarz her hamle bir güvenlik vaadi ama korkunun asıl kaynağını ortadan kaldırmayan (kaldıramayan) bir güvenlik vaadidir (Furedi, 2001; 2006). Böyle bir kent ortamı ise bizi giderek daha bağımlı yapan ama tehlikenin pazarını kullandığı için de bunun devam etmesini isteyen bir mekânsal bütüne dönüşmektedir. Sonuç aslında yalnızlık ve korkuların sürekliliği olmaktadır. Bir bakıma da korunduğumuz kadar korkuyoruz (Beck, 2011). Çünkü her ne yapsak sorunu o nispette çözemediğimizi anlıyoruz. Bu yüzden ki çözüm adına bize vaat edilen güvenlik tarzı, hedef saptıran ve bizlerin toplumsal kodlarıyla oynayan gerçekliklerden başka da bir şey olmamaktadır. Oynanmış kodların sonucunda da güvende iken korkan ‘geç modern birey’ durumun çıktısı olduğu kadar da açıklayıcısı olmaktadır. Çünkü “duvarların arkasında endişe dağılacığına çoğalar. Böylece site sakinlerinin ruh halinin tehlikeleri ve tehlike endişesini mekândan uzak tutma vaadiyle pazarlanan ‘yeni ve gelişmiş’ teknolojik aletlere bağımlılığı artar... Korkuları def etmek amacıyla kapalı bir siteye kapanıp yaşamak, çocuklar yüzmeyi öğrenirken güvende olsunlar diye yüzme havuzunun suyunu boşaltmaya benziyor” (Bauman, 2011b; 174). Benzer şekilde geç modern bireye vaat edilen ‘bağımlılık’ ona yüzmeyi öğretmekten ötede korkulara dayalı kapatılmışlığı vaat etmekten başka bir şey olmamaktadır. Sonucu ise; kamusal hayatın korkulara dayalı olarak terkini getiren ve hatta onun keşfini bile engelleyecek olan karışma korkularının hayatımıza yeni tarz sıradanlıklar şeklinde dahil olmasıdır.

4.3.3.4. Güvenlikli Siteler ve Ötekinin Korkusu: Kalıcı Savaşların Kentleri

Artık kentlerimizde ve yaşam alanlarımızdaki inşayı belirleyen temel faktör, eski tarz kente dair var olan korkularımız oldu (Davis,1990; 1998) ve tavrımız sadece gerçekteki koşullara bağlı kaygılarla ilgili değil ‘olası tehditleri de hesap eden bir mülkiyet tarzı’ ortaya koyuyor (Ellin, 1997; Davis, 1990; Low, 2001). Dışsal düşmanlara dair algılarımız artık içsel hale geldi ve kent içindeki yaşam alanlarımıza dair giderek daha militarist bir hava katıyoruz (Graham, 2010; Low, 1997). Yasaklayıcı, bölücü ve dışlayıcı kent, püskürtücü ve filtre edilmiş yaşamları inşa eder oldu (Caldeira ve Teresa, 2000). Kutuplaşma ve dışlama üzerine kurulu olan dışlayıcı kentler (Flusty, 1998; Low, 2003) özelleşen kamusal alanlar vasıtasıyla metropolitan parçalanmayı beraberinde getirdi (Le Goix, 2003; Graham ve Marvin, 2001). Artık kamusal alan denilen gerçeklik yerine giderek özelleşen alanlar ve sınırlandırıcı mülkiyet alanlarına bırakır oldu. Elektronik

gözlerin yükseldiği yerde gerçekçi gözün sosyal teması da ortadan kalktı (Lyon, 2006; 2009). Çünkü mülkiyete (konuta) gömülen yaşamlar ‘ötekini’ istemeyen (ya da tehlike olarak gören) yaşamlar haline dönüştü. Artık kent ya da kentte ‘yeniden yapılanma’ dediğimiz şey kentsel alanda izole yaşamlar üretmek oldu (Minton, 2009; Hartman, 2014). Bu izole yaşamların temel çıkış noktaları da yeni koşulların ürünü olan korkulardır ve yaşam alanlarının konsepti de bu korkulara dayalı ekolojiler üretmek üzerinedir (Flusty, 1997; Bauman, 2011b).

Artık metropol hayatı, ötekinin bir tehlike olduğunu kanıksadığı için giderek daha parçalı yapılar haline geliyor (Davis, 1990). Ortaçağ kentlerindeki yüksek duvarlı yapılar, kime ait olduğu belirgin olan yapılardı ve koşul erişilemezlikti. Fakat bugün metropol hayatında geçişe müsaade etmeyen mekânlar arttı ve metropolün muhtelif alanlarına yayıldı. Ortak noktası ‘güvenlik’ olan bu mekânlar tek bir kişiye ait değil ve homojen bir birlikteliği yapay bir kimlik etrafında örgütleyerek yalancı bir biz imgesi oluşturuyor. Bu mekânların temeldeki birliktelik nedeni, kent içindeki belirsizliklerle savabilecek koşullar oluşturmaktan başka bir şey değil (Bauman, 2011b; 2012b). ‘Geçirimsiz mekânlardaki’ tüm kurgu, dışarıdaki hayata dair var olan tehlikeleri ve bunun taşıyıcısı olan kitleyi (ötekiyi) durdurmaktadır. Hatta yüksek duvarlara ek olan güvenlik unsurları olası tüm tehlikeleri püskürtmekle görevlidir. Kentin içerisindeki ‘biz olmayan’ kitle (ya da farklılıklar), belirsizliğin kaynağını teşkil eden tehlikenin kendisi olduğu için bir anda düşman imgesine dönüşmektedir. Bu açıdan metropoller, yeni hayat tarzıyla birlikte içerisinde yeni bir savaşı barındıran yaşam alanları oldular ve bu savaşın başlatıcısı da varlıklı kitleler oldu (Flusty, 1994).

Flusty, püskürtmeye dayalı yaşamın kentsel alanı huysuz ve gergin bir yaşam alanı haline getirdiğini söyler. Bu ‘asabi kentleşmenin’ paranoyaklaşan tavrı, kendisi dışındaki herkesi tehlike olarak algılar (Furedi, 2013). Varlıklı sitelerin yaşam alanları bugün bu paranoyayı hayata geçiren mekânlar haline dönüştü. Buradaki yegane amaç, olası tüm tehlikeleri tamamen uzakta tutmaktır. ‘Savaşın’ hayatın genel kıstası olmasına dayalı olarak da (Bauman, 2003) ‘asabiyet’ kentin genel özelliği haline gelmektedir. Güvenlik elemanları, kamera, duvar, dikenli teller, bilgisayar ağları, spotlar ve çok daha fazlası artık her yerde rastlayabildiğimiz sıradan şeyler haline geldi. Tüm bunların açıklayıcısı olan şey ise artık kentin yeni halinde güvensizliğin bir yaşam formuna dönüşmesidir. Bu asabiyetin ve püskürtme savaşının nedeni belirsizliğe dayalı güvensiz hayatlardır.

Yaşananlar belirsizlik ve korkuları kentin merkezine alırken, bizler geleneksel anlamdaki kenti ve ona dair olan imgeleri birer birer kaybediyoruz.¹⁰⁴ Daha açık bir ifadeyle söylersek, kentin ölümüne şahit oluyoruz (Flusty, 1994). Gelinek noktada kentleri, tüketirken öldürüyoruz ve piyasa aktörleri de bize çatışmaya endeksli yaşam alanları sunarak bu durumu kalıcı hale getiriyorlar. Artık yeni kentlerde var olan ekoloji, belirsizliklerin ürünü olan ‘korkunun ekolojisi’dir (Davis, 1998). Bu yaşam alanlarındaki bireyler ne çevresel bir algıya sahip ne de kente dair bir sağduyuya sahiptir. Korkularımız bizi sınırları belirli bir mekâna kapatırken kente dair tüm imgeler yok olup gitmektedir. Tüm iyiler içeri, tüm kötüler dışarı atfedilerek parçalanma kalıcı hale getirilmektedir. Ortaya çıkan durum kentleri uzlaşmış şekilde, korkulara dayalı olarak parçalamaktadır. Piyasa aktörlerinin yaptığı ise bu koşulları haddinden fazla büyütürken kanıksanır hale getirmek oluyor (Davis, 1992). Yani piyasa aktörlerinin elbirliğiyle belirsizliğe dayalı hayatlar sıradan bir yaşam formuna dönüşüyor.

Artık ‘kent; güvenlik alanı değil, tehlikenin yaşam alanıdır’ (Ellin, 1997). Çünkü “insanların mekânla kurdukları bağ doğrudan o mekânla ilişkili olarak yaşadıkları kişisel deneyimlerin sonucudur” (Kalycioğlu, 2009; s. 900). Belirsizlikler yükseldiği için, korkular tüm hayatı (kamusal ve özel yaşamı) esir almıştır. Kentlerde her yerde içsel sınırlar var. Kent parçalandı ama içeriden bir ivmeyle. Bizlere tavsiye edilen yaşamlar (ya da en akıllıca olduğu söylenen yaşamlar) ise ‘güvensizlikten’ başkası değildir (Bauman, 2006). Bu kentte yapılabilecek ‘en büyük hatanın yabancıya güvenmek olabileceği hem öğretilmekte hem de dayatılmaktadır’. Artık kent, kader ortaklığı etmiş kitlelerin birlikteliği olarak görülmemektedir. Belirsizliğe dayalı savaşın daimi olduğu, düşmanlardan kurulu bir yaşam alanıdır (Bauman, 2003). ‘Bu açıdan postmodern ya da geç modern kent dediğimiz yaşam alanı birleştirmez, parçalar’ (Harvey, 2003). ‘Kaynaştırmaz, böler’ (Sennet, 2012).

“Seçkinler yalıtımı seçmiştir ve bu uğurda canı gönülden bol bol para öderler. Nüfusun geri kalanı ise tecrit edilmiş ve bu yeni yalıtılmışlığın ağır kültürel, psikolojik ve politik bedelini ödemek zorunda bırakılmış halde bulur kendini. Ayrı yaşama konusunda tercih hakkına sahip olmayan ve bu yaşamın emniyet altına alınmasının

¹⁰⁴ Bauman’ın vurguladığı, güvenliğin bir araya getirdiği kentler, günümüzde güvensizliğin yaşam formuna dönüştüğü kentler haline geldiler.

maliyetini karşılayamayanlar, modern çağın ilk dönemlerindeki gettoların çağdaş benzerlerinde yaşamaya mahkûmdur; rızaları alınmadan etrafları ‘çitlerle çevrilir’ daha dün herkesin olan otlaklara adım atmaları yasaklanır, ‘özel mülk’ ikaz işaretine dikkat etmeyerek ya da yazıya dökülmemiş olan, ama yine de hiç de daha az kararlı olmayan ‘geçmek yasaktır’ imalarını ve ipuçlarını okumayarak yasak bölgeye girme gafletine düştüklerinde tutuklanır, kapı dışarı edilir ve ani, keskin bir şokla tanışır... Kent toprağı (artık) durup dinlenmeyen mekân savaşının muharebe alanı haline gelmiştir” (Bauman, 2012b; 28).

Yaşanan tüm bu gelişmeler, güvenliğin toplumsal bir formdan başka bir şey olmadığını bize ispatlıyor. Güvenlik -günümüzdeki gibi- özel hayat kavramı olunca işlevini yerine getiremeyen bir değer haline dönüşüyor. Örneğin kapı ya da sur benzeri sınırlar yeni şeyler değildir. Neredeyse kentin varlığı kadar eski gerçekliklerdir. Romanın kuruluş mitolojisindeki kurucu karakter olan Ramulus’un kardeşi Rames ile girdiği mücadele, büyük surları olan Roma kentini inşa ettirmiştir. Pek çok kentte de benzer surları bulmak mümkündür. Ayrıca Homeros’un aktardığı Truva Savaşı’ndaki şehrin de yenilmezliğini duvarlarından aldığını biliyoruz (Low, 2003). Ayrıca duvarlar ve kapılar korumayı sadece dışa endekslemezdi. Örneğin kapıların gözetimi ve kontrollü girişleri ve çıkışları da kontrol etmeyi sağlardı. İçeriye giren kişiler, mallar hep bu yolla belirlenirdi. Tüm bu koşullarda ki kapı ve duvar vurgusu içerideki ‘biz’in hem sembolik hem psikolojik hem de fiziksel alt yapısını mümkün kılıyordu. Yani kentin kadim surları toplumsalı parçalayan değil bilakis birlikteliği mümkün kılan şeylerdi (Bauman, 2003). “Güvenlikli yerleşimler, insanlar tarafından ilk inşa edilen yapıları takip ettiler. Antik duvarlı yerleşimler onların sakinlerini ve mülklerini korumak için ve savunma taleplerini karşılayan duvarlarla dizayn edildiler... Duvarlar yağmaya ya da imhaya karşı korunmak için kullanıldı. Aynı zamanda barış vakitlerinde giriş ve çıkışı kontrol etmek için kullanıldılar” (Low, 2003; 11-12). Fakat bugün var olan duvarlar kenti birleştirmekten ziyade parçalamaya ya da bölmeye yarayan araçlar misalidir.

4.3.3.5. Güvenlikli Siteler ve Açılma Korkusuna Dönüşen Kentsel Alanda Yaşam

Modern kentin kendine has gelenekselliklerinin giderek çözüldüğü bir zaman diliminde yaşıyoruz. Artık yabancı, yaşadığımız belirsizlik yüklü dünyanın ‘olası tehlikelerini’ yüklenen kötü ruh misalidir (Minton, 2009). Güvensizliğin yükseldiği dünyada bir güvenlik arayışı olarak (Bauman, 2001) kentteki yaşama ancak kurtarılmış bölgelerde tutunabilmek adına yeni bir tarz konut sunumu rahatlatıcı etki sunabilmektedir. Bu açıdan bizler Newman’dan¹⁰⁵ bu yana kentin ‘özelleşen sınırları’ bağlamında çevrelenmiş yaşam alanları olarak ‘kent bölgelikleriyle’ karşılaşıyoruz. Amaç sınırları belirlenmiş yaşam alanlarında yabancıyı caydıracak önlemler almaktır. Artık belirsizliğe dayalı ‘suç korkusu’ yeni bir biz duygusunun (benzerlerin birlikteliği olarak) kent içi yapılanması olarak ortaya çıkmaktadır. Yabancıya oldukça hassas kapıların varlığı, kontroller ekseninde bir güvenlik arayışıdır. Fakat güvenlik arayışının tehlikeyi savuşturma hali kuşatılmış bir yaşam alanı hissini pekiştirdi. Tehlikenin her yerde olduğu hissi kanıksanırken, güvensizlik hissi de giderek arttı (Bauman, 2006). Daha güvenli bir dünyada yaşarken artan güvensizlik duygusu ise sadece korkularımızın arttığı (hatta gerçekçi olmayan korkuların acılarının da yaşandığı) bir dünyayı ortaya çıkardı. Artık bizler anksiyeteye tutulmuş bir toplumla karşı karşıyayız (Bauman, 2003).

Yenilenen kentin hem formu hem de içeriği bir ‘açılma korkusunu’ ortaya koymaya başladı. ‘Açılma korkusu’ tecrit edilmişliğin de nedenini teşkil ediyor. Dışsal olan her şeyin ‘sakıncalı’ hale geldiği kent ortamında teşvik edilen şey kentin doğası olmuyor. Teşvik edilen tek şey ‘pasif yaşamlar’ olmaktadır (Sennett, 2011a). Kentin belirsizlikleri karşısında mekânın ‘nötr’ olması tehlikeli olanın karşısında olmamızı engelliyor. Bu yüzden ki kalabalıklara katılmayı teşvik eden her şey giderek vasıfsız hale geliyor. Hatta kalabalığın kendisi bile başlı başına bir belirsizlik ve korku kaynağına dönüşmektedir. Sınırlar, kapılar, korumalar kalıcı

¹⁰⁵ “Oscar Newman 1973’te ‘savunulabilir mekân’ kavramını önermiştir ve konut bölgelerinde suçu önlemeye yönelik bir tasarım yaklaşımıdır. Newman’a göre ‘savunulabilir mekân’, yaşayan bir fiziksel çevreyi içermelidir... Bu modelin en önemli faydası, güvenlik sorununun devlet müdahalesi ve yatırıma ihtiyaç duyulmadan çözümlenmesine olanak sağlayacak olmasıdır... Bu model tasarımcıları, konut gruplarını toplumsal ilişkilere dayalı olarak yaratmaya, yollar ve kamusal alanlar gibi fiziksel varlıkların tanımlarını yapmaya, kullanıcı grupları için eylem alanlarını saptamaya, gözetim için olanaklar sunulmasını sağlamaya çalışır” (Düzgün, 2007; 7).

olmayan güvenliği kalıcı hale getirmeye çalışıyorlar (Sennett, 1999). Güvensizlik ve belirsizliğin çözümü kamusal alandan ve de kentsel alandan kaçış oluyor. ‘Yeni kent’ imgesi giderek, kontrol bağlamında temassızlıklardan kurulu bir yaşam alanı haline dönüşmektedir. Artık kent, tarihte hiç olmadığı kadar içsel ve dışsal yönleriyle ayrılmaktadır. Süreç giderek ‘içeriye kapanan’ yaşamlara dönüşmektedir. Sonuç ise; ‘eski kente’ (geleneksel modern kente) dair tüm imgeler ve de varoluşlar bir anlamsızlık timsaline dönüşmektedir. Güvenlik ise kapatılmış yaşamlar halini almaktadır (Sennett, 1999; 2010).

“İç, öznel yaşantıyla; dış, fiziksel yaşam arasındaki bu ayırım, aslında bizim uygarlığımızın kabul etmek istemediği, hemen hiç hesaba katmadığı bir korkuyu ifade eder... Kentlerin görünüşü, büyük ve akla hayale sığmayan bir açılma korkusunu yansıtır. ‘Açılma’, uyarılmadan çok incinme olasılığını ifade eder. Açılma korkusu günlük yaşantıya adeta askeri bir bakıştır; saldırı ve savunma, savaşın olduğu kadar öznel yaşamın da bir modeli olmaya yatkındır sanki. Kentleri inşa tarzımızın karakteristik özelliği, insanlar arasındaki farkların oluşturduğu duvarlardır ve bu farkların karşılıklı bir tehdit oluşturmasının, karşılıklı bir uyarın olmasından daha muhtemel olduğunun varsayılmasıdır. Bu yüzden, kentlerde inşa ettiğimiz şeyler kişiliksiz, nötralize edici, sosyal kontakt olasılığını ortadan kaldıran yerlerdir: dökme camla kaplı dış duvarlar, yoksul semtleri kentin geri kalan kısmından ayıran ana yollar, koğuş tarzı siteler” (Sennett, 1999; 14-15).

Bizlerin zihnine yerleşen ‘dışsala’ dair imge yabancı olan her şeyi tehlikeye eşitleyen bir kentsel yaşamı ortaya koydu (Bauman, 2012b). Öyle ki artık kent çeşitlilikten ötürü tehlikeli bir yer olarak algılanır oldu (Jacobs, 2011). Bu kertede de hayat her yanı tehlikeye eşitlenen bir yaşam haline gelince de askeri bakışla görülüp askeri kavramlarla açıklanabilir bir hal aldı (Flusty, 1994). Yaşam alanlarının ötekiye duyduğumuz güvensizlik bağlamındaki sınırları, hudutları, gözetleme kulelerini meşrulaştıran hali bireylerce çok çabuk kabul görür oldu (Bauman, 2011a). Çünkü bu süreçte sıradan (rutin) olan her kent imgesi sakıncalı bir hal aldı. Tüm rutinlere karşı duyulan güvensizlik, hayatın giderek korku bağlamında okunmasını sağladı. Kent, korkuların nedeni ve aynı zamanda da formudur. Bireyler mekânları, yeni bir hayat stratejisine indirgeyince, bu hayatın koşullarında korku da bir yaşam formu haline dönüştü. ‘İleri modern’ toplumsal yapı, sakınmayı/kaçınmayı salık verince yalnızlaşan kitlelerin ‘özel’leri en değerli şeyler haline geldi. Bu bakımdan kamusal olan her şey geçersizleştikçe, bizler de

özel olan her şeyi kutsar olduk. Ama ‘özel’likleri kutsarken de bir şey daha yaptık, kamusal imgeleri lanetledik. Artık siyasilerin hayatı, mankenlerin hayatı daha çok dikkatimizi çekiyor (Bauman, 2011a). Çünkü onlar da özel. Özel olanın değerli olduğu yerde ev, erişilmesi en zor yere konuyorsa, artık bizim olmayan gözler (ve de bakışlar) bile bir tehdit haline gelmiş demektir. Yüksek duvarlar, sağlam kapılar, geçilmez hendekler; hepsi de ötekiyi uzakta tutmak ve onunla hiç temas etmemek üzerine kurgulanıyorlar. Artık ‘hayat ıraksa, yaşanabilir’ düsturu geçerli akçe halini aldı. Kent belirsiz bir yer, kalabalıklar ise tehlikelerle doludur. En mantıklı olan şey ise ondan tamamıyla kaçmaktır (Sennett, 1999; 2010). “Kent, odaklanmış bir yaşama nasıl varılacağını öğreten bir okul olmak zorundadır. Başkalarına açılarak neyin önemli olduğunu ve neyin önemli olmadığını nasıl tartacağımızı öğreniriz. Sokaktaki ve başka insanlardaki farklılıkları bir tehdit ya da duygusal bir çağrı olarak değil, görülmesi gerekli şeyler olarak görmeye gereksinim duyarız. Bu farklılıklar hem bireysel hem de ortak yaşamı dengeli bir şekilde sürdürmeyi öğrenmemiz için gereklidir bize” (Sennett, 1999; 15-16).

Artık yaşadığımız kentte (postmodern/geç modern/neoliberal kentte) belirsizliklerle bocalanan yaşamlarda hiçbir kalıcı değer ya da iz bulmak mümkün olmuyor. Silikleşen (iz bıraktırmayan) yaşamlar uzun süreli insani ilişkileri de gereksiz hale getiriyor (Bauman, 2006). Biz imgesi çok daha dar çerçevede dönüyor ve korunması için de büyük bir çaba gerektiriyor. Bu açıdan içsel olanın korunaklı doğası, dışsal olan karşısında tanımlanıyor ve sonuçta da dışarıya ne kadar belirsiz ise içeriye kapanmak da o kadar fazla (ve de meşru) olur. Burada yabancıya tahammülsüzlüğün asıl nedeni belirsizliğe tahammülsüzlüktür (Sennett, 2011b; Bauman, 2011a). Belirsizliğin ağırlığından kurtulmak için ilişkiler kısa süreli ve bu ilişkilerde de unutmak önemli bir meziyet halini aldı. Kalıcılık ise riskleri olan bir durumdur. Bu yüzden de biyografiler bu kentte, daha öncesinden hiç görünmediği kadar siliktir. Çünkü her şey akış halinde, durmak (ya da yerinde saymak) tehlikenin kendisidir (Bauman, 2006).

“Bu dünyada, insani bağlar bir birini izleyen karşılaşmalara, kimlikler bir biri ardı sıra takılan maskelere, biyografi aynı derecede kısa ömürlü bellekte süren bir dizi epizota bölünür... Dolayısıyla, dünyada kişinin sağlam ve güvenilir bulabileceği pek az şey vardır ve kendi hayat çizgisini içinde dokuyabildiği sağlam bir kumaşı andıran hiçbir şey yoktur... İnsan kimlikleri de... unutmaya sanatının hatırlama sanatından daha değerli bir nitelik olduğu, öğrenmekten çok

unutmanın sürekli uyum koşulu olduğu, her yeni şeyin ve insanların bir sabit kameranın görüş alanına girip çıktığı, bizatihi belleğin imgeler almak için daima silinmeye hazır bir video kasetini andırdığı bir dünyaya uygun bir kimlik... Post modern belirsizliğin... bazı boyutları bunlardır (Bauman, 2011a; 111-112).

Artık kentin en büyük korkuları açılmak ve de tekinsizliğe dair temaslar bağlamında ortaya çıkmaktadır. Bu yönlü kaygılar da giderek gündelik hayatın sıradan tepkileri olmaktadır.

4.3.3.6. Güvenlikli Siteler: Gerçek İlişkilerin Tükenişi ve Teknik Kapasitenin Rızaya Dayalı Gözetimi

Bauman'ın vurguladığı gibi 'güvensiz hayat'ların nedeni olan kamusal alanların çöküşü, özel hayatlarımızı ve gündelik hayatlarımızı dizayn ediş halimizi de yakından etkiliyor (Bauman, 2011a; 2012a). Bir bakıma kent hayatında var olan güvenlik problemi özeline gözetimi ve denetimini de yeniden belirledi (Bauman, 2003). Korkulara dayalı hayatlarda artık özel hayatın fiziksel duvarları da yetersiz kalıyor ve buna ilaveten elektronik/teknolojik duvarları inşa etmekten geri durmuyoruz. Kimseye güvenmenin mümkün olmadığı yeni toplumsal koşullarda yeni psikolojik sınırları teknolojik sınırlarla (ya da profesyonel koşullarla) inşa ediyor olmamız da son derece doğal bir durumdur.

“Çaresiz özne kavramı, insan düşmanı bir dünya üzerinde yükselir... İnsanlar hakkındaki bu olumsuz duygular güven sorununu besler, çünkü güven ilişkilerinin çözülmesi toplumun insan konusundaki yargısını yansıtır... Tehlikeli yabancılarla dolu bir dünyada bir insana güvenmek zordur... İnsan ilişkilerinde, aynı mahalle ya da semtte yaşayan insanlar arası ilişkilerde bile, doğru davranışın ne olduğu giderek belirsizleşir... 'komşusuz mahalleler'... Bu ifade, yan yana yaşayan ve mekânsal olarak birbirine yakın olan ancak bunun dışında bir birinden yalıtılmış halde bulunan kişileri tarif ediyor... Doğal kabul edilen ilişkilerin ve güvenin giderek yok olmasına paralel olarak, gündelik yaşamın profesyonelleştiğini görüyoruz. Gündelik yaşamın profesyonelleşmesi süreci rutin ilişkileri zedeliyor ve insanlar arasındaki en temel bağlar zayıfladıkça, süreç daha da güçleniyor. Bunun sonucunda, insanların geçmişte yaşayarak

öğrendiği faaliyetler uzmanlara devrediliyor”¹⁰⁶ (Furedi, 2001; 170-189).

Bu yeni koşullar kendi elimizle inşa ettiğimiz gözetim adacıklarının, özelimize dair rızaya dayalı gözetim araçları olarak ortaya çıkmalarıyla sonuçlanıyor. Gözetimini arzu ediyoruz, çünkü daha büyük korkulardan kaçınmak adına özel hayatın tecridini bir güvenlik aracı olarak görüyoruz. Artık gözetim salt kamusal bir dizayn olmaktan çıktı. Özel hayatımıza dair de bir araç oldu ve en önemlisi de artık bizim rızamızın bir sonucu olarak yaşam formlarımızın içine, en derinlere işlemiş durumundadır (Lyon ve Bauman, 2013).

David Lyon da günümüz toplumlarının en büyük karakteristik özelliğinin, gözetimi hayatın her katmanına sistematik olarak yayması olduğunu ifade ediyor. Fakat Lyon, ‘önceden gözetim vardı ama özel hayatlarımızın sınırına kadar gelirdi’ (Lyon, 2006; 2009) diyor. Artık onun net bir sınırı yok ve özel hayatlarımızın her alanına müdahale edebilen bir hale geldiğini ifade ediyor. Ayrıca önceden gözetim kamusal alanla sınırlıyken gayet de merkezi işliyordu ve bizim ondan özel hayatımızın sınırları dâhilinde bir beklentimiz yoktu. Ama artık gözetim sadece kamusal alanla sınırlı olmadığı gibi özelleşen piyasa dinamiklerinin de bir ürünü oldu. Artık seyreltilmiş ama hayatımızın (ve de özellerimizin) her kademesinde. Bu açıdan gözetim sıra dışı bir koşulun ürünü değil, rutin ve hayatın gerekliliği olarak hem kamusal alanımızda hem de özelimizde. Tıpkı yeni konut tarzında ve onun ürettiği hayatlarda olduğu gibi.

Bu tarz bir gözetim hayatın merkezine sokulunca, teknik kapasitelerin belirlediği koşullar ilişki sistemlerini de şekillendirmeye başladı. İnsani ilişkilerin giderek teknik kapasitelere doğru savrulmasını sağlıyor, ilişkilerimizin yüz yüze

¹⁰⁶ ‘Profesyonellik’ gündelik yaşam adına bir beklenti haline geldiğinden ‘güvenlikli siteler’ bu bağlamda da bir beklentinin karşılığını ortaya koymaktadır. Gündelik rutinlerin bile teknik boyutlarda karşılanan hali de bireylerin bu yöndeki beklentilerini ortaya koymaktadır. Nitekim ‘teknik gözetim’ kapasitesi olarak güvenli sitelerin böylesi bir misyonu da vardır. Araştırma süresince yapılan derinlemesine mülakatlarda da görüşmeciler sıklıkla güvenli sitede yaşama gerekçelerini ‘profesyonel yaşamlara’ bağlamışlardır. Nitekim profesyonel yaşamlar “komşusuz hayatlara” da dönüşmüştür. Çünkü gündelik rutinleri gereksizleştiren bu tarz yaşamlar toplumsal ilişkileri de geçersizleştiriyor. Sonucunda da -yine görüşmecilerin sıklıkla vurguladığı gibi- komşularını tanımayan bireyler, birbirini tanımayan ya da tanımak istemeyen yalıtılmışlıklar. Hatta bu yöndeki ilişkiler gereksiz bir ağırlık olarak görülüyor ve olmamasını da güvenlik bağlamındaki gerekçelerle açıklıyorlar.

olan hali aşınmaya başladı. Fakat bu aşınma son kertede de ‘güven’ skalasını aşındırdı. Çünkü ‘yüz yüze’ ya da ‘beden bedene’ ilişki -Bauman buna gerçek ilişki der- artık bir güvensizlik ya da belirsizlik eksenine yerleşti. Bu nedenle ki yeni dönemde gözetim hayatın tüm alanlarını (hem özel hem de kamusal boyutta) derinden etkileyen ana etkenlerden birisi haline geldi. Hatta çoğu zaman beklenen ve de arzu edilen (rızaaya dayalı) nitelikleriyle. “Günümüz toplumlarının ilişkileri giderek daha soyut olarak görülmektedir. İnsanlığın bütün geçmiş tarihini yüz yüze ilişkiler karakterize ederken günümüzde bunlar artık hakim durumda değiller. Tabii ki bu tarz ilişkilerin bir kısmı devam etse de çoğu ilişki artık pek çok ara yolla gerçekleşmektedir... Ara birimler¹⁰⁷ araya giriyor. Vücutlar yok oluyor. Gözetlenen toplumların var olduğu ilk anlam, kaybolan vücutların yerini doldurmak için ortaya çıkan tekniklerdir. Güven işaretleri çoğu zaman konuşma ve beden dilinden elde edilir. Fakat vücut bulmuş kişiler olmayınca bu güven işaretleri de yok oluyor” (Lyon, 2006; 23-24). Tıpkı Sartre’ın ‘geleneksel modern kent’ bağlamında söylediklerinin tam tersini anlatır bir durumdur. Ayrıca Lyon’un saptamalarını ‘güvenlikli siteler’ bağlamında ele alınca ‘geç modern kentin’ önemli bir dinamiği olmaktadır.

Artık gündelik hayatta güven parametreleri klasik yollarla işletilemiyor. Çoğu zaman gündelik gözetim verilerine güvenmek zorunda kalıyoruz. Çünkü elimizdeki referans bilgiler artık tecrübi yollarla olamıyor. İster istemez gözetim verilerine başvuruyoruz. Ama bu tarz bir yaşam en mahrem olan noktalarımız için de geçerli. Artık kentimizi olduğu gibi evlerimizi de buna göre dizayn ediyoruz. Tüm bu koşulların ürünü olarak bizler bedensizleşen kamusal alanlara sıkışıp kaldık. ‘Güven’ sunan eski düzenlemeler ve yapılar birer birer yok oldu. Hatta çoğu zaman en mahrem olan koşullarımıza dair belirsizlikler bile gözetimle aşılabilecek izlenimi ediniriz. Çünkü günümüz toplumlarının bedensiz (yüz yüze olmayan) hali bireyleri eski tarz edinilmişlerden mahrum bıraktı. Bu koşulların sonucu olarak da ‘özellerimizin teknik gözetimine’ dair kalıcı istekler oluşuyor. Kaybedilen somutlukların yerine, soyut güvenlik duvarları inşa ediyoruz. Adına da çoğu zaman ‘güvenlik’ diyoruz.

“Gözetlenen toplumların yükselişi, bütünüyle kaybolan bedenlerle ilgilidir. Bir şeyleri uzaktan gerçekleştirdiğimiz zaman

¹⁰⁷ Buradaki ‘ara birimler’ gözetimin teknik kapasitesine dair ara birimlerdir. Yani ‘ara yüzeyler’ ya da ‘ara mekânlar’ gibi kavramlaştırmalarımızla ilgili bir söylem değildir.

bedenler yok olur... İnsanları sosyal ilişki içinde tutan ‘diğerlerinin gözünün içine bakmak’tan doğan güven, el sıkışmakla oluşan anlaşma ve benzeri şeylerdir... Bir zamanlar ‘özel’ hayata dair olan bütün davranışların detaylarının, oldukça ‘kamusal’ olan bilgisayar sistemleri arasında dolaşmasıyla beraber bunların arasındaki sınırlar belirsizleşmiştir” (Lyon, 2006; 33-37).

Bu açıdan yeni kentsel mekânlardaki güvensizlik hali kamusal ve özeli dengesini bozan yeni bir aritmetik ortaya koymuştur. Artık güvensiz dünyadaki koşulların üstesinden gelebilmenin bir yolu da ‘rıza dayalı gözetim adacıklarına’ sığınmak olmaktadır. Önceden gözetim (ya da gözetleme) bireyi -mahremiyeti açısından- tedirgin eden bir tehlike olarak görülürdü. Fakat bu söylediklerimiz beden bedene ilişkinin aktif olduğu geleneksel koşullar için geçerliydi. Artık kamusal alanın tükenişine dayalı olarak beden bedene (ya da gerçek) ilişkinin yok olduğu geç modern evrede ‘geleneksel rutinler’ eskisi gibi güvenlik vaat eden koşullarını yitirince¹⁰⁸ geriye gündelik hayatın her yerine sirayet eden bir güvensizlik/belirsizlik süreci bıraktı. Güvensizlik her yere sirayet ettiğinden ‘kurtarılmış bölge’ler şeklinde dizayn edilen yerlerde de güvenlik adı altında özel hayatların gözetimine artık izin vermek durumunda kalıyoruz. Bu anlamda ‘teknik bir gözün’ ‘tanrısal bir göz’ kapasitesi kazanarak bizi gözetmesi ve korumasını bekliyoruz. Tanrıların ölmesi eski tarz güvenlikler adına etkin bir sonuç üretmişti (seküler açıdan) ama tanrılar ölünce tanrılara edilen duaların da bir anlamı kalmamıştı. Bunun nedenle “tanrı bizi gözet sin ve de korusun” şeklindeki dualar da giderek gereksiz dualar haline geldi. Bu tarz duaları edemeyen ve kendisini gündelik hayatın rutinlerine bırakmayan ‘özerk bireyler’ mahremiyetlerini/özellerini elektronik gözetimlere açtılar. Güvensizliğin ateşi her yeri sarınca mahremiyetleri/özelleri korumayı vaat eden ‘elektronik gözler’ hayatımız ve beklentilerimiz adına önemli bir rol üstlendiler. Artık tanrılar öldüğü için ‘teknik gözler’ her yere sirayet eder hale geldi. Bu açıdan ‘geç modern kentteki’ güvenli siteler de gözetimleri dahilinde tüketicilerine güvenlik vaadinde bulunabiliyorlar. Hem de (yalancı) kamusal alanları kadar özellerini de ellerinden alarak.

¹⁰⁸ Geleneksel modern kent ortamındaki aksine.

4.3.3.7. Gerçek Olmayan Mekanların Gerçekliği Olmayan Korkuları ve Kamusal Hayata Karışma Korkusu

Belirsizliklerin yükseldiği yeni kentin kamusal alanında, sınırlandırılmış yaşamların gerekçelerinin neler olduğunu geldiğimiz noktada çok daha iyi anlıyoruz. Kapalı mekânlarda sürdürülen yaşamlar, her ne kadar ‘rızaaya dayalı’ gözetim ya da denetim şeklinde olsalar da her yanı saran korkular (Furedi, 2001; 2006) ve belirsizlikler (Bauman, 2006; 2012a; 2012b) karşısında istikrar vadeden yaşam alanları olmaktadır. Beck, ‘korku zihinlere sirayet edince kontrolsüzlük sıradanlaşır’ (Beck, 2011) diyor. Bu bakımdan her ne kadar sınırlandırılmış yaşamlar olsalar da, güvenli siteler vaat ettiği güvenlik açısından talep edilebilir kapatılmalar olmaktadır. ‘Yüzer-gezer korkuların’ (Furedi, 2001; Beck, 2011) kol gezdiği alanlar olan postmodern kentin kamusal alanı (Bauman, 2003), parçalı yapısı ve bölücü olan dili vasıtasıyla mekânı hem fiziksel anlamda hem de sembolik anlamda çok daha başka bir noktaya taşımaktadır (Sennett, 1999; 2011b). Çünkü yabancı imgesi, tehlikeler, konfor, güvenlik, hayaller derken ‘kapalı yaşamların’ sembolik değer üretmediklerini söylemek artık çok da mümkün değildir. Yeni bir yaşam tarzının taşıyıcısı olan bu mekânlar özellikle soyut içerimleri de olan mekânlardır (Harvey, 2008; Lefebvre, 2014). Bu yüzden de kenti parçalayan hali çoğu zaman somut olmayan imgeleri içinde barındırır. Ayrıca bizler hâkim kent düzeneğinde mekânı uhrevi boyutta kutsamasak da; seküler korkuların ürünü olarak, yaşadığımız mekânları seküler ölçeklerde kutsadığımızı söyleyebiliriz. Çünkü biz bunu tanrılar adına yapmasak da ‘özel hayatımız’ adına sıklıkla yapmaktayız. ‘Korunaklı mekânlar’, ‘destur vererek girişler’ ve ‘statü göstergesi anıtsallıklar’; eskiye dair imgelerle eleştirebileceğimiz çokça şeyi barındırıyorlar içlerinde. Ama bu koşullar ihtiyaçların ürünü olan şeyler değil genellikle. Daha net bir ifadeyle konuşmak gerekirse; bu soyut derinliği olan mekânlar dağıtılmışlıkların ve manipüle edilmişliklerin ‘ihtiyaç’ bağlamındaki söylemlerle kurgulanıp bizlere sunulduğu mekânlardır. Çoğu zaman tutarsız, parçalı, nötr ve geçicidir. Çünkü mekân soyuttur ve ona yüklenen anlamlara açıktır (Lefebvre, 2014). Bu açıdan bugün bu soyut mekân¹⁰⁹; ‘parçalayan’ ve ‘nötr’ hali ile korkuların ve belirsizliklerin dayatıldığı mekânlar oldular. Bu açıdan Lefebvre, bu mekânların ‘bilinç üreten’ mekânlar olduğunu ama iktidar aracı olmalarına dayalı olarak ‘yanlış bilinç’ üreten mekânlar olduğunu söyler. Söylemlerinden sapan içerikleri, ürettiği bilinçle, toplumsala dair olanları askıya alıyor.

¹⁰⁹ ‘Soyut kapitalizmin’ ürünü olan ‘soyut mekân’ (Harvey, 2003)

“Homogenleşme mekânının homojen bir yanı yoktur... Kısacası: Tutarlılık içinde tutarsızlık; birleştirme içinde ayırma ve ayrılma; istikrar içinde akış ve geçicilik; belirgin mantık ve fiili birleşim içinde çatışmalı ilişkiler... Orta sınıfların... yaygınlaştığı mekândır. Bu mekân onların ‘ifadesi’ değildir, tersine, büyük stratejilerin onlara atfettiği şeylerdir. Bu sınıflar aradıklarını bulur: Kendi ‘gerçeklik’lerinin, yatıştırıcı temsillerin bir aynası... Aslında, belirsiz özelemleri ve fazla belirli ihtiyaçlarıyla bu mekânın içinde manipüle edilirler... Homojen ve gettolardan oluşma tuhaf mekân... Homojenleştirici ve parçalı mekân, gayet iyi hazırlanmış... (Bu sayede) Toplum, yavaş yavaş, sonsuz sayıda sistem ve alt sistemlere parçalanır” (Lefebvre, 2014; 314-317).

Bir bakıma parçalanmanın şiddetlenmesinden başka bir şey değildir. Bu bakımdan güvenli siteleri de vaatlerine yakından bakıldığında özgürlük ya da güvenlik denilen şeylerin gerçeklikten uzakta bir arka plan inşasına hizmet ettikleri görülmektedir. Sonucu da vaat edilenlerin toplumu nereye kadar parçalayabileceklerinin de belirsizliği anlamına gelmektedir.

4.3.3.8. Benzerlerin Kapatılmışlığı Olarak Güvenli Siteler

Hartmann da, bu kapatılmanın -her ne kadar estetik, tüketim, özgürlük gibi kavramlarla bezense de- asıl nedeninin elitlerin kendileri gibi olmayanlarla aralarına sınır çekmek yönündeki isteklilikleri olduğunu söyler. Çünkü Hartmann ‘yeni kent kültürünün’ güvenlik bağlamında olmasının yabancı imgesini dışladığı ve buna karşılık yalnızca homojenlik halinin güvenlik unsuru olabileceği bir kent tarzının yaşam biçimi haline geldiğini söylüyor. Bu açıdan talep edilen ayrışma, ekonomik zemini olan benzerliklerin inşasıdır. Artık farklılık, tehlikenin kendisidir. “Buradaki estetik anlayışı bireysel olmaktan ziyade bir örnek, fakat yine de bireyselliğin en önemli ögesi olan çoğunluğa karşı sınır çekmeyi sağlamış oluyor: esas mesele üstünlük sağlama... Marthashof’un reklam sloganı ‘özgürlük alanı ile esenliğin, güvenlik ile iyi komşuluğun armonisi’. Ancak burada iyi komşu ile semt sakinleri değil, bu adacık kapsamında para cüzdanının kalınlığı üzerinden seçilen insanlar kast edilmekte. Böylesi dışa kapalı ‘konut birimleri’ artık yalnızca kültürel değil, sosyal bir sınırlamanın da ifadesi. Hayat tarzları, sosyal farklılıkların göstergesi. Aynı sosyal çevre içerisinde yaşamak güven hissi veriyor. Bu nedenle oturma ve yaşam alanını yalnızca benzer insanlarla paylaşabilmek, en

önemli pazarlama argümanı. İnsanların kendi benzerleriyle bir arada bulunmak için ödediği yüksek fiyat, Bourdieu tarafından ‘mekânsal farklılaşma kararının ekstra masrafı’ olarak adlandırılıyor” (Hartmann, 2014; 117). Hartmann analizlerine, Bauman’ın ortaya koyduklarına dair pratik örnekler vererek devam ediyor. Yani ‘güvenlik namına bir avuç para harcamak’ ve ‘rahatsız edilmemek’, en büyük istek ve beklenti skalasıdır. Nedeni ise farklı olanın/yabancıнын (ya da ötekinin) korkutucu olması. Bu da kenti onlar için belirsiz kılıyor ve belirsiz kıldığı için farklılıkları tehlike haline getiriyor.¹¹⁰

“(Arkadya’da) isimsiz zil butonu, tanınmayan ziyaretçilerin istenmediğini belli ediyor. Yalnızca randevu alanlara giriş izni var, bunu yirmi dört saat hizmet veren güvenlik firması sağlıyor... Sitenin sakinleri rahat bırakılmak istiyorlar. Aslında makul ne de olsa bunun için çok para ödüyorlar. Örneğin; yalnızca güvenlik hizmeti için konut başına her ay 1300 Euro ödüyorlar. Birkaç yıl önce mülk sahipleri Arkadya’ya taşınırken medyada büyük bir tantana yaşanmıştı. Oysa vahşi Berlin’in kapılarının ardında ve zaten üst sınıfın yaşadığı bakımlı ve uyşuk bir bölgenin tam ortasında kurulan zenginler gettosu kulağa oldukça gülünç geliyor. İnsan kendi kendisine bu insanların neden korktuğunu soruyor. Villaları Glienicker Köprüsü’nün öbür tarafında bulunan Günter Jauch ve Wolfgang Joop’tan korkuyor olabilirler mi acaba?” (Hartmann, 2014; 122-123).

Bu bakımdan bize güzel bir yaşam vaadinde bulunanlar aslında hem kamusal hayatın hem de daha geniş bir söylemle toplumsal olanın altını oymaktadırlar. “İnsanlar cemaat hırslarına kapıldıkça toplumsal düzenin temel kurumlarına dokunmaz olurlar... Kişi dışılıktan ürken bir toplum, doğası gereği dar görüşlü kolektif yaşam fantezileri geliştirir. ‘Kim olduğumuz’ meselesi ileri düzeyde geçici bir tahayyül eylemi olur... Dar bir çevrenin dışındaki gerçekliğe ilgi duymayı, bulaşmayı ya da o gerçeklikten yararlanmayı reddetmek bir bakıma, bilinmeyene duyulan basit bir korku anlamında evrensel insani bir arzudur. İtkilerin paylaşılması ile oluşan cemaat, klostrofobiyi bir etik ilkeye dönüştürerek bilinmeyene duyulan korkunun körüklenmesi şeklinde özel bir role sahiptir” (Sennett, 2010; 397-398). Artık kapatılmak bir kent ahlakı haline gelince, kapalı mekânların sembolik değerlerinin yüceltilmesi de sıradan bir durum olmaktadır.

¹¹⁰ Aristo’nun vurgusunun aksine.

Çünkü kentin kendi gelenekselliği içindeki yabancı ya da farklı olan bir tehlike yumağı ya da kontrolsüzlük haline geldiğinden bununla baş etmenin en iyi yolu da kapalı mekân ahlakının kanıksanmasıdır.

“Artık yerleşim yeri planlanmasında asıl mesele ne yazılması gerektiği değil, neden kaçılması gerektiğidir... ölü kamusal yaşam ve sapkın komünal yaşam bir tür anomalidir. Asıl soru, bize özgü bu hastalığın belirtilerini nasıl tanıyabileceğimizdir. Bu belirtiler, insani ölçülerin ve sağlıklı bir cemaatin ne olduğuna ilişkin günümüz nosyonlarının yanında, yanlış olarak sorgusuz sualsiz ahlaki bir kötülük olarak gördüğümüz kişi dışılık kavramıdır. Kısaca yerleşim yeri planlamasıyla yaşam kalitesi daha fazla mahremiyet sağlanarak yükseltilmeye çalışılınca, planlamacının insanlık anlayışı, kaçınması gereken kısırlığın ta kendisini yaratacaktır” (Sennett, 2010; 400).

Bizler artık sınırların daha belirleyici olduğu kent alanlarında yaşıyoruz. Çünkü yaşam alanları, yaşadığımız ekonominin (Harvey, 2008) ve de mekânın belirsizliklerine dair (Bauman, 2003; Hartmann, 2014) istikrar sağlayıcı bir araç haline dönüşmüşlerdir (Low, 2003; Caldeira, 2000). Neoliberal kentin içsel olan sınırları, zengin kitle adına normların ve pratiklerin oluşumu açısından bir araç niteliğindedir ve bu araç bugün için piyasa güçlerinin kontrolünde olan bir realiteye dönüşmüştür (Leitner vd., 2007b; Neal, 2010; Scott, 1980). ‘Sınırları olmayan dünyanın’ küresel olan bağlamında son derecede etkin olan aktörler, bu fırsatı yerel ölçeklerde de özelleştirilmiş tahkimatlı alanlar inşa ederek ortaya koymaktadırlar (Mitchell ve Heyman; 2009; Low, 2005). Sınırlar, artık değişen anlamlarıyla birlikte yeni tarz duvarları kentin içsel bir parçası haline getirdi. Askeri nitelikli kapılar ve duvarlar yeniden hayatımıza girdi (Bauman, 2003; Ramoroka ve Tsheola, 2014). Yeni kentte, dışarıda olan her şeyin tehlike olduğu yerde, kapanma yegâne kontrol ve istikrar aracı olmaktan başka bir şey değildir. Fakat bu kapanmanın duvarları ve kapıları sadece askeri bir nitelik sunmamaktadır. Hem sembolik hem de psikolojik değeri vardır. Çünkü bu kapı ve duvarlar içsel olan ile dışsal olan dünyanın sınırlarını netleştirmektedir. Daha önceleri mekâna dayalı birliktelik, içerisindekilerin biz duygularını besleyen araçlara ihtiyaç duyardı ve bunun tanımının daha net olabilmesi için kapı ve duvar en önemli araç oluyordu. Dünyanın geri kalanından ayrışan bu tarz izole mekânlar artık bizim kentlerimizin sıradan parçalanma aracı niteliğinde oldular (Marcuse, 1997; Haugton 1997).

“Sınırlandırılmış yaşamlarda karşılaşmalar da sınırlandırılmıştır. Çünkü komşular toplumsal kodları itibariyle belirgin hatlara sahiptir ve genelde de orta ve üst sınıftan komşulardır. Mesleki nitelikleri, eğitimleri vb. açısından homojen görünüm sunarlar. Yapılar sınıfsal kodlara ait estetik dizaynları içinde barındırıyor. Güvenlikli sitede oturanlar kendilerini komünitede güvende hissederken şehri güvensiz bir yer olarak tarif etmektedirler. Mekânı terk etmek ve şehrin diğer alanlarına sokulmak artık kaygı verici bir tecrübe oldu. Artık güvenlik izole bir yaşam demektir. Kent ise ‘karışıklığın’ güvensizliğini veriyor. Artık tehlike bir karışma duygusu... Amaç sınıfsal farklarla kapatılmış güvenlikler arayışıdır” (Low, 2003; 9).

Neoliberal evrenin post-endüstriyel koşullarının getirmiş olduğu parçalanma ve bireyselleşme, etkilerini tüketebilmenin koşullarında üretilen birlikteliklerle göstermektedir (Le Goix, 2005; Hartmann, 2014). Bu birliktelikler geç kapitalist evrenin kentindeki sosyal ve siyasal koşulların mantıksal birlikteliği olarak, özele vurgu yapan sürecin de bir sonucu olarak, korkuların maddi kodlarının karşılığı olmaktadır (Low, 1997; Low, 2003). Kentin özel ilgiler, ekonomik koşullar ve statüler bağlamında parçalandığı yerde yaşanan süreç, mülk sahiplerinin kentsel statülerine dayalı birleşmelerdir (Mc Kenzie, 1994; Caldeira, 2000). Artık ‘yaşanılan yerler’ benzerlerin bir aradalığına dayalı güvenlik adacıkları niteliğindedirler. Çünkü kentin aşırı parçalı hali bu kitleleri yaşam tarzı birlikteliğine dayalı ‘istikrar adacıklarına’¹¹¹ götürmektedir (Blakely ve Synder, 1997). Duvarlar ve kapıları vasıtasıyla temasın çok az olması üzerine kurulmuş bu konut planlamaları, giderek bir orta ve üst orta sınıf birlikteliklerine dayalı ayrıksı yaşam alanlarına dönüşmektedir (Low, 2005; Roitman, 2010).

Artık kentin içindeki yabancılara ya da ötekilere karşı inşa edilen (Londman ve Schönsteich; 2002) kapılar ve duvarlarla kuşatılmış korunaklı bölgeler modern kentin yitirilmiş değerlerine karşı tepkiselliği olan bir ‘beyaz kaçış’ı ya da ‘seçkin kaçışını’ hatta ahlaki kaçış da sembolize eden mekânlardır. Oluşturulan barikatların niteliği, şehir merkezindeki mahallelerin yaşam tarzlarına (ve hatta ahlaki yozluğuna) karşı bir sınır çekme çabasına dönüşmektedir. Kapalı sokakları ve sosyal alanlarıyla, farklılıklara açık olmayan bu alanlar kontrollü

¹¹¹ Bilhassa konut sektörünün vaatleri açısından.

birliktelikler olarak davetsizliğe, tahmin edilemezliğe ve de belirsizlik verebilecek yabancılıklara kapalı alanlardır (Low, 2003). “Kapalı yerleşimler sosyal belirsizlikleri de hesap eden bir yapı niteliğindedir. Güvenlikli siteler bu açıdan bireysel ve toplumsal yönüyle siparişi mümkün yaşamlar sunabilmektedirler. Çünkü mimari semboller (tıpkı kapılar ve duvarlar gibi) gündelik hayatın ahlaki olumsuzluklarına karşı da bir koruma sağlamaktadır. Çünkü pek çok sakin, duvarlar suçluları dışarıda tuttuğu için kendisini güvende hissettiğini söylüyor... Artık bu yaşamlar modern kentin bildiğimiz gelenekselliklerine karşı var olan korkular niteliğinde... Orta sınıflar dışarıdaki sorunlardan kendilerini sınırlarıyla izole etmektedirler. Ayrıca (neoliberal evrenin ürünü olan) azalan merkezi etkinlikler karşısında kendi çözümlerini ortaya koymaktadırlar” (Low, 2003; 9-16).

4.3.3.9. Seküler Mabetler Olarak Güvenlikli Siteler

Önceden belirsizlik tanrılara ait bir alandı ve onlara yüklenmesi korkuları bireylerin omuzlarından alıyordu (Douglas, 2005). Fakat tanrıların öldüğü, seküler dünyalardaki belirsizliklere dair çözümleri bireylerin omuzlarına yüklemek, onu güvensizliğin arttığı bir dünyaya bırakmak oldu (Bauman, 2006). Bu dünyada artık belirsizlik ve şüphe bir mistik değer olmaktan çıktı. Gayet de seküler ve bir yaşam tarzı olarak gündelik hayatın merkezine yerleşti (Giddens, 2004; 2010). Korku gündelik yaşamın merkezine gelince kentin belirsizliği de tehlike algısını farklı bir noktaya kanalize etti. Artık yabancı, dış dünyaya ait ‘yabanıl’ (barbar) bir karakter değildi. Gayet de domestik (evcil) bir karakter haline geldi. Yani ‘ev içi’ (ya da mekânın içinde) bir karakter haline geldi. Mekânı, yeniden tanımlaması noktasında farklı bir forma kavuşturan bu yeni süreç, tehlikeyi kentin kendi içine dair bir gerçekliğe dönüştürdü. Burada yabancı, ‘bulaşmaması’ (ya da bulaşılmaması) gereken bir ‘kir’ oldu (Douglas, 2005). Kötü bir ruh misali mistik bir değer kazandı. Mistik diyoruz, çünkü reel olmayan bir değer haline geldi. Nedeni de artık güvenli olan dünyada rasyonel olmayan bir suç korkusu üretmesidir. Bu da güvenliğin artışına rağmen korkunun arttığı bir dünyayı (kentsel bir dünyayı) sonuç haline getirdi (Bauman, 2006; Furedi, 2006). Artık korkular ve hatta kentsel korkularımız gerçekçi değiller. Çünkü yeni kentlerimizde mistik olan nitelikler seküler formlarda ve daha yıkıcı bir şekilde karşımıza çıktı. Tanrıları öldürmek, onun üstlendiklerini bir gündelik hayat formu olarak karşımıza çıkardı (Bauman, 2011a; Giddens, 2010a). Olası her türlü belirsizlik, bizi çözüm

noktasında onunla baş başa bıraktı. Sonuçta da yaşadığımız kentler yeni tarz korkularımıza da sahip alanların kendisi oldular.

Bu açıdan ‘parçalanmış kentteki’ ‘seküler nitelikteki yeni tarz cemaat formları’, bir yaşam tarzı birlikteliği olarak ortaya çıkarken, ‘kötü ruhlara’ da fiziki özellikler vererek onları toplumsal hayatımızın içine dair bir argüman haline getirdi. Çünkü önceden mabedi temiz tutarak başarılan belirsizliğin kontrolü, artık seküler formlarda ‘konut birlikteliği’ üzerine indirildi. Onun ‘yabancı korkusu’ (Furedi, 2001; 205) seküler formlarda olsa da (gelir, tüketim, yaşam tarzı, kültür vb.) mekâna dair koruma tavrı mistik değerler de üstleniyor. ‘Peyzaj’, ‘yüksek duvarlar’, ‘tanrısal gözün rolünü üstlenen üst gözetim aracı olarak teknolojik gözetim’; ‘rahip kıyafetlerinin tek tipliğine benzer kutsal mekân gözcüleri olarak güvenlik elemanları’; ‘müminlerin kalplerini ve günahkâr olup olmalarını anlayan, onları tanıyan ve bilen kutsal kontrol aracı olarak elektronik girişli kapılar’; ‘cemaati dış dünyanın cehennemimsi sıcaklığından ve gerginliğinden ayıran ve günahkârlar onlara dokunacak olursa acı hissedecekleri dikenli teller’ (hatta elektrik şokları) ve ‘cenneti olası işgal ya da müteceviz tavırlar karşısında tanrının kendini gördüğünü (gözetlediğini) bilen günahkârlar’ (ötekiler) ve daha niceleri... Cennet dünyanın sınırlarına inince mistisizm (seküler kalıplara uygun olarak) sadece form değiştirdi. Fakat önceden mabedin kontrolü tüm dünyaya dair belirsizliği alabiliyordu. Artık konutun sınırına kadar inen belirsizlik, mahremiyeti de özel hayatlara dair daha belirgin hale getirdi. Kent artık evsel bir karakter olmaktan çıktı (Bauman, 2003). Çünkü bir güvenli yaşam alanı değil. Artık tek özgürlük, konutların bağlamına sıkıştı ve mücadele herkese karşı bir savaş halini aldı. Bu dünyada kutsanan (ya da kutsanabilen) yegâne şey de özel hayatların kendisi oldu (Bauman, 2011a).

Özel hayatın kutsandığı yerde dışsal olan her şey tehlike olunca, bizler de doğal olarak ‘toplumun sonuna’ gelmiş oluyoruz (Bauman, 2001). Artık eski tarz kent birliktelikleri yok ya da onları bulmak mümkün olmuyor. Kentin parçalanması, onun güvenlik (ya da güvensizlik) algısıyla yakından alakalı. Mekân parçalanırken hayatlar da parçalanıyor. Sanki bizler atomu yeniden parçaladık, artık karşımıza çıkan şeyler (ya da tablolar) ise ‘toplum altı yapılar’ gibi oluyor. Artık cemaat, gelenek, mistisizm form değiştirdi. Yaşanan ‘toplumsal sınır’ farklılaşmaları da kendine ait hayat tarzlarını ortaya koyuyor. Örneğin; bu dünyanın savaş sahnesi konutun dışına çıktığında başlıyor. Çünkü kent topyekûn bir belirsizlik olunca, ona dair sokulma da bir savaş halini alıyor. Ona hayat tarzı

açısından ne kadar az bulaşılırsa temiz ve güvende kalmak o kadar mümkün olacaktır. Bu hayatın en önemli konseptlerinden birinin ‘akışın’ üzerine kurgulanması da bu nedenle tesadüf değil. Çünkü arabalara bağımlı, çevre yollarına endeksli yaşamlar temâsı minimuma indiren araçlardır. Akış ne kadar hızlı ve mümkün olursa temas -ona bulaşma ya da kirlenme de denebilir- o kadar az olacaktır (Sennett, 1999; 2011a).¹¹² Çünkü hız, erişim ve konfor onları, uhrevi olan kutsallıklarına/mabetlerine eriştiren temel araçtır (kendileri gibi küresel müminlere). Hız ne kadar ise yerelden (istenmeyenlerden)¹¹³ kopuş o kadar olasıdır (Bauman, 2012b; 2011c). Geleneksel modern kentin kanıksanması gereken hali onlar için ‘pür tehlikeli’, yaşanılması mümkün olmayan alanlardır.

Bu yeni dünyada ‘yaratılış mitolojileri’ de (nereden geldik, biz kimiz?) söz konusudur. Çünkü kendi yaşamlarının ‘ana odaklanan’ hali onları geleneksel (kadim) kent mekânlardan koparıırken, ötekilerle aralarına sembolik uzaklıklar da inşa etmektedir. Bu noktada ‘yitirilmiş kamusal alanların’ nostaljik değerleri yeni alt (izole) kentlerde hem kendilerine ait kamusal alanlarda hem de site isimlerinde yaşatılabilmektedir.¹¹⁴ Bunların olmadığı bir sembolik değer ise kendini sunmaya çalıştığı yaşam formunda karşımıza belirgin olarak çıkarmaktadır. Amaç ise kentin cehenneminde yaşayanlara, yitirilmiş cennetleri (ya da vatanları) vaat eden bir seküler cennet inşası olmaktadır. Eski kent, eski mahalle, özlemi çekilen hayat söylemleri, üretilen sembolik değerlerle içerinin ‘kutsallaştırılmış temizliğini’ dışa vurmaktadır. Bu dünyada yaşayanlara biraz daha yakından bakıldığında, içeridekiler güvenlik vaadi altında üretilmiş ‘miksofobik’ cemaatler misalidir. Fakat mistisizm bir piyasa aracı haline geldiği için, vaat edilen şey yaşananla bir olmuyor. Çünkü güvenlik, karşımızda kocaman bir güvensizlik dağı çıkarmıştır. Tıpkı yalancı bir cennetin kandırmacası gibi (Bauman, 2003).

Artık bizler korkuların parçaladığı kentlerde yaşıyoruz (Bauman, 2003; 2011c).¹¹⁵ Yabancı olan her şeyin bir tehtide dönüştüğü kentlerde. Bu açıdan artık kamusal imgelerin birer güvenlik vaadi olmaktan öteye güvensizlik araçlarına döndüğü yaşamların sıradanlaştığı koşullarla karşı karşıyayız. Artık kalıcı hale gelen belirsizlikler kendine has bir yaşam formu üretti ve kentlerin iyi yaşam

¹¹² Yeni tarz konutların çevre yolu ve ulaşım eksenli planlanmaları da bunun en önemli kanıtı niteliğindedir.

¹¹³ Ya da günahkarlardan.

¹¹⁴ Projelerde öne çıkartılan değerlerde bunları görmek çok mümkün.

¹¹⁵ Kenti var eden güvenlik gerekçelerinin aksine. Çünkü kentleri var eden korkular bütüncül ve ortaklı. Herkes için üç aşağı beş yukarı aynı şeyleri ifade ederdi.

imgesi de bununla mücadeleye eşitlendi. Artık kentlerde gündelik hayatımızın sıradanlıklarını korkuların belirlediği tarzlarda yaşıyoruz. Daha fazla gözetim, daha fazla denetim, daha fazla yalıtılmışlık, daha fazla sterillik, daha fazla yalnızlık, daha fazla nötrlük ve daha nicesi. Bunun nerede biteceğini bilemiyoruz. Ama bildiğimiz tek şey var ki korkularımız arttıkça kamusal alanları terk ediyoruz hatta onu hiçbir tecrübeye (temasa) gerek olmaksızın köreltiyoruz. Korktuğumuz için ki sokak-mahalle eski sempatisini yitirdi. Artık bizler için daha en baştan kirli ve tehlikeli haldeler. Fakat kamusal alandan kaçış çabamız -hatta yalıtılmış kamusalıkları para vererek satın almamıza rağmen- korkularımızı bitirmiyor. Artık korkular soyut, tıpkı mekânlarımız gibi. Fakat 'korku aklımızı esir aldığı' için eylemde bulunmak da kötü bir şey halini aldı. Eyleminin mümkün olmadığı yerde kamusal aktifliklerin son bulması da gayet doğaldır. Bu açıdan parçalanmış kamusal alanlarla ortaya çıkan koşullar, eskiye dair tüm güvenlik söylemlerinin tükenmesine neden oluyor. Dolayısıyla da kentten kaçışımız güvenlik değil daha fazla korku getirdi. Hem de toplumsal olanların tükenmesi pahasına.

Bölümü Bitirirken

Bu bölümün ilk kısmı neoliberal piyasa yükselirken onun hangi nitelikler bağlamında şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu yolla yapılmaya çalışılan şey ise neoliberal işin/çalışmanın nasıl bir koşulu ortaya çıkardığı ve ortaya çıkan yeni koşullardan gündelik hayatların nasıl etkilendiğinin anlatımını yapabilmektir. Bu bölümde işle ilgili olarak vurgusu yapılan böylesi noktalar 'esneklik', 'akış', 'belirsizlik' gibi boyutların şiddetlenen haline karşılık gündelik hayat tarzlarına nasıl dahil olduğunun da vurgusunu yapmaktadır. Bu bölümün tez için önemli olan noktası; araştırma alanımızın hakim profili olan 'yeni orta sınıfların' iş/çalışma koşullarının içeriğini anlamamıza ve ileride bu yönde ortaya konulacak analizlerin somutlaştırabilmek açısından değerlendirme ölçütlerini elde edebilmek içindir. Nitekim bu yolla da bir önceki bölümde ortaya konulan 'geleneksel modern kentin' 'geç modern kente' dönüşümünü ortaya koyan hakim ekonomik farklılaşmanın dinamiklerini anlayabilmek -yaşanan farklılaşmayı saptayabilmek- mümkün hale gelmiş olacaktır. Nitekim bir sonraki bölümde de bu bölümde ortaya konulan ekonomik farklılaşmanın nasıl bir mekân/kent koşulunu mümkün kılarak yeni kentleşme koşullarını güvenli sitelere doğru biçimlenişini mümkün kıldığı ortaya konulmuş olmaktadır.

Bu bölümün ikinci kısmında da neoliberal koşulların gündelik hayat çıktıkları açısından nasıl bir kenti ya da mekânsal biçimlenmeyi ortaya çıkardığının saptamaları yapılmış oldu. Artık risk, korku ve belirsizliklerin ‘geç modern kentin’ ilişkileri açısından ne yönde çıktılarının olduğunun cevabı da tezin bağlamı açısından e netleştirilmiş oldular. Akış, belirsizlik, esneklik vb. şeyler ‘geç modern bireylerin çalışma’ temposunun ürünü olarak artık onların ilişki sistemlerini belirleyen gerçeklikler haline gelmesiyle onların yaşam biçiminin ürünü olan kentlerinin de gündelik hayatını -işin de temposunun ürünü olarak- belirsizlikler, kaygılar, korkular, kaos, savaş vb. bağlamlarda biçimlendirmeye başladılar. Bu bölümde ortaya konulanlarla da tez için kritik bir önemi olan, özel hayat ve kamusal hayat arasındaki köprüleri tamamen koparan bu yeni sürecin kenti parçalayan karakterinin nasıl işlediğinin de cevabı verilebilir hale gelmektedir. Doğal olarak da ‘geç modern bireyin’ kapanmak ya da kalıcı pasiflikler yaşamak bağlamında ifade ettiğiniz ‘tecrit edilmiş özel hayatlarının’ karşılığının da ne olduğu belirginleşmiş oldu. Özetle bu bölümün mümkün kıldığı nokta ‘özel hayat fanatiklerinin’ kent içindeki ilişki şekillerinin ‘toplumun sonunu’, ‘kamusal alanın sonunu’ ya da ‘mekânın/kentin sonunu’ nasıl hazırladığının netleştiği bir durumu çalışma açısından ifade edilebilir hale getirmektedir. Bu açıdan bu bölümün ürünü olarak kentin geleneksel halinin tükenişinin yaşandığı bu yeni evrede bildiğimiz kent tarzı da nasıl bir tükenişi yaşadığının anlatımı yapılmış olmaktadır. Bir sonraki bölümde de ‘özel hayatın tecridinin’ (ya da kamusal hayatın değersizleştirilerek özel hayatlara kaçışlarının) niteliklerinin ne anlama geldiği ve korkular/belirsizliklerle olan ilişkiselliğinin nasıl bir karşılığının olduğu ortaya konularak kapanmanın çıktıkları başka bir boyutu tartışılmış olacaktır.

5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMU

Çalışmanın bu kısmında daha öncesinde tanıtımı yapılan alan çalışmasının bulguları ortaya konularak, yapılan analizler vasıtasıyla araştırmaya dairsaptamalar ortaya konulacaktır. Bölüm öncelikle demografik verilerin sunumuyla başlayacaktır. Bu sayede de alanda karşılaşılan kitlenin sahip olduğu profillerin özellikleri ortaya konulmaya çalışacaktır. Bölümün ikinci kısmı ise görüşmecilerin sahip olduğu ‘iş/çalışma koşullarını’ ortaya koymaya çalışarak ilerleyecektir. Daha sonraki kısım ise ‘iş ile hayat’ (ya da gündelik hayat) bağlamındaki ilişkilerin nasıl bir değişimi tetiklediği ve ‘geleneksel modern kent ile ‘geç modern kent’ farklılaşmasına dair nasıl çıktılar ortaya koyduğunun analizleri yapılmaya çalışılacaktır. Daha sonraki kısımda da görüşmecilerin ‘gelenek ötesi olan hallerinin’ arka planda sahip olduğu koşullar ortaya konulmaya çalışılarak, nasıl bir ‘gündelik hayat’ bağlamına dönüştüğü ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bölümün son kısmında da ‘işle/çalışmayla başlayan dönüşümün’ bir gündelik hayat bağlamı üretmesinden hareketle, nasıl bir kentsel ilişkiye dönüştüğünün analizleri yapılmaya çalışılacaktır. Bu kısım ile birlikte de özellikle ‘risk, korku ve belirsizliklerin’ kentsel hayat bağlamında, nasıl bir arka plan inşasını ortaya koyduğunun analizleri de yapılmaya çalışılacaktır.

5.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Tezin bu kısmında araştırmanın yürütüldüğü alanda görüşülen örneklem grubunun demografik özellikleri ortaya konulacaktır. Çünkü çalışma boyunca alanda nasıl bir görüşmeci profiliyle karşılaşıldığı konusunda, görüşülen bireylerin demografik koşullarının anlaşılması önemli bir veri niteliğinde olacaktır. Bu açıdan nitel araştırmanın içeriğine dair veri sunan örneklem grubunun bütüncül özelliklerinin neler olduğunun anlaşılabilmesi açısından önemli katkılar sağlayacağı düşüncesiyle, görüşmecilerin her birine görüşme öncesinde yapılandırılmış bazı sorular yöneltilmiştir. Görüşmecilere yöneltilen yapılandırılmış sorulara verdikleri cevaplar çerçevesinde de kitlenin demografik niteliği aşağıdaki gibi olmuştur.

Çalışma kapsamında görüşülen kitlenin ‘yaş’ özellikleri dikkate alındığında, daha çok genç ve orta yaş diyebileceğimiz kategoride bir yığılma söz

konusu olmuştur. Araştırma kapsamında görüşülen kitlenin yaş grubu açısından en çok yığılma ‘40-49 yaş’ aralığında olmuştur ve söz konusu şıkkı işaretleyen görüşmeci sayısı 24’tür (%42). Bu şıkkın hemen akabinde en yoğun işaretleme ise ‘30-39 yaş’ cevabında yoğunlaşmakta ve bu şıkkı işaretleyenlerin sayısı da 16’dır (%28). Diğer şıklara verilen cevaplar ise; ‘50-59 şıkkını’ 10 kişi (%18), ‘60-69 şıkkını’ 5 kişi (%8) ve en düşük miktar olan ‘20-29 şıkkını’ işaretleyenlerin sayısı da sadece 2 kişidir (%4). Bu açıdan işaretleme sıklıkları açısından büyük bir yığılmanın 40 kişiyle ‘30 ve 49 yaş aralığında’ olduğunu (%70) söylemek mümkündür.

Tablo 5.1. Görüşmecilerin yaşlara göre dağılımı

Yaş	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	Toplam
Kişi	2	16	24	10	5	57
Yüzde	4	28	42	18	8	100

Araştırma kapsamında görüşülen kitlenin ‘cinsiyet’ kategorisindeki cevaplarına bakıldığında ise; toplamda görüşülen 57 kişiden 29’u (%51) erkek, 28’i ise (%49) kadındır. Yine görüşmecilere yöneltilen ‘eğitim durumlarına’ ilişkin soruya verdikleri cevaplarda ise; eğitim dereceleri açısından yüksek profilli bir kitleyle karşılaşıldığı da anlaşılmaktadır. Görüşülen kitlenin eğitim düzeyinin yüksek olması, araştırma açısından önemli bir detayı içerisinde taşımaktadır. Çünkü neoliberal özellikleri ağır basan mesleklerin istediği önemli özelliklerden birisinin ‘eğitim göstergeleri’ olduğu açıktır. Söz konusu mesleklerin işe dair uzmanlaşma istediği düşünüldüğünde, ilgili kitlenin eğitim durumuna verdiği cevaplar, bu tarz özellikleri taşıdıkları yönündeki bilgiyi de mümkün kılmaktadır. Çünkü görüşmeye katılanların en yoğun şekilde işaretleyerek, büyük bir yığılma gösterdiği şık 37 kişiyle (%65) üniversite mezunu (35 lisans, 1 kişi Deniz Harp Akademisi ve 1 kişi de ön lisans) cevabı olmuştur. Fakat çalışma açısından önemli bir diğer nokta da lisansüstü eğitiminin de 15 kişiyle (%26) verilen en yüksek ikinci cevap olmasıdır. Bu açıdan çalışma kapsamında görüşülen kitleden asgari olarak üniversite derecesine sahip olan kişi sayısı 52 olmuş ve oran olarak da yaklaşık olarak %91 gibi çok yüksek düzeyde bir işaretleme gerçekleşmiştir. Bu açıdan da görüşülen kitle dikkate alındığında, güvenli site sakinlerinin eğitim

profili açısından son derece yüksek düzeyde bir veriyi ortaya koyduklarını söylemek mümkün olmaktadır. Bunun karşısında da lise ve dengi mezunu cevabını veren 5 kişi (%9) iken, görüşmecilerden diğer eğitim kategorisi şıklarını (ortaokul/ilköğretim, ilkokul ya da daha düşük sikkı) işaretleyen olmamıştır.

Tablo 5.2. Görüşmecilerin cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	Erkek	Kadın	Toplam
Kişi	29	28	57
Oran (%)	51	49	100

Tablo 5.3. Görüşmecilerin eğitim düzeylerine göre dağılımı

Eğitim düzeyi	Lise	Üniversite	Lisans üstü	Toplam
Kişi	5	37	15	57
Oran (%)	9	65	26	100

Çalışma açısından çok önemli olan bir diğer demografik nitelik sorusu da görüşülen kitlenin ‘mesleğine’ ilişkin sorudur. Soruya verilen cevaplar dikkate alındığında, büyük bir kitlenin uzmanlık gerektirici bir işte çalıştığı ve eğitim düzeylerinin ürünü olarak da ‘uzman meslekler kategorisi’ diyebileceğimiz türde işler yaptıklarını ortaya koymuştur. Bu açıdan yapılan işaretlemeler dikkate alındığında; mühendis, akademisyen, muhasebe-finans, arkeolog, doktor, avukat, mimar vb. cevaplarla yoğun olarak karşılaşmıştır. Araştırmamız süresince geniş bir mesleki dağılım tablosu ortaya çıksa da verilen cevapların ortak noktası olarak, görüşülen profilin nitelikli mesleki özelliklerinin olduğunu söyleyebilmek son derece mümkündür. Araştırma kapsamında görüşülen kitleden alınan cevaplara bakarak, neoliberal ağlarda yer almalarını sağlayabilecek profile sahip olduklarını söylemek kolaylaşmaktadır. Çalışma kapsamında görüşülen kitlenin bu yöndeki profili dikkate alındığında, kendilerine soru olarak yöneltilmesi gereken önemli bir nokta daha ortaya çıkmaktaydı. Çünkü büyük çoğunluğunun uzman meslekler kategorisinde olduklarına dair cevaplar vermeleri, ‘kendilerinin çalıştığı kurumlarda var olan organizasyonlar içerisindeki pozisyonlarının’ da sorgulanmasını gerektirmekteydi. Nitekim alınan cevapların sıklıkları dikkate alındığında; emekli (5 kişi) ve ev hanımı olan (2 kişi) kitle dışında tutulduğunda (7 kişi) önemli bir kitlenin yönetici kadrolarında yoğunlaştıkları anlaşılmaktadır. Nitekim araştırma kapsamında görüşülen kitleden 37 kişinin, yaptığı işle ilgili

yönetimsel bir pozisyona sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yöneltilen soruya muhatap 50 kişi içinden %74'ünün çalıştığı organizasyonda böylesi bir rol alması, karşılaşılan kitlenin sahip olduğu niteliğin anlaşılabilirliği açısından son derece önemli olmaktadır. İlgili kitlenin çalışma örgütleri içerisindeki pozisyonları açısından yönetimsel kategoriye sahip olanlarının dağılımı ise 'tablo 5.5'teki gibi olmuştur. Bu soruya verilen cevaplar, çalışmanın ilerleyişi açısından bizler için önemli bir göstere niteliğindedir.

Tablo 5.4. Görüşmecilerin mesleklerine göre dağılımı

Mesleği	Mühendis	Akademisyen	Muhasebe- Finans	Arkeolog	Memur	Diğer uz. Meslekler	Ev kadını	Top.
Kişi	15	7	17	2	3	10	2	57
Oran	27	12	30	4	5	18	4	100
(%)								

Tablo 5.5. Görüşmecilerin çalıştıkları pozisyonlara göre dağılımı

İş pozisyonu	Şirket Sahibi- Ortağı	Genel müdür	Yönetici	Şirket Danışmanı	Profesör	Yrd. Doç	Her hangi bir yönetimsel pozisyonu olmayanlar	Toplam
Kişi	9	4	16	1	1	6	13	50
Oran (%)	18	8	32	2	2	12	26	100

Görüşülen kitleye yöneltilen bir diğer soru da 'çalıştığımız kurumun uluslararası ya da küresel diyebileceğimiz bir bağlantısı var mı?' sorusuydu. Çünkü profil olarak neoliberal özellikleri olan kitlenin çalışma tarzını ortaya koyabilecek önemli bir veri, çalıştıkları şirketlerin bu yöndeki niteliklerinin anlaşılması olacaktır. Çünkü çalışılan işin küresel bir arka plana sahip oluşu, işin niteliğini sorguladığımız noktalarda bize önemli detaylar sunabilecektir. Görüşmecilerden ilgili soruya cevap veren 34 kişi 'evet' (%68) cevabını verirken, bunun karşısında 16 kişi de 'hayır' cevabını (%32) vermiştir. Bu sorunun ortaya koyduğu nokta; karşımızda yer alan kitlenin çok büyük bir oranının (2/3) neoliberal arka planı olan iş ilişkilerine açık kurumlarda çalıştıkları anlaşılmaktadır. Fakat bu soruya verilen cevaplara dair yığılmaya yakından bakıldığında, küresel ilişkileri olmayan işlerde çalışanların 'yeni iş/çalışma koşullarına' sahip olmadıkları anlamına gelmemektedir. Nitekim 'küresel ilişkileri olan' ortamlarda çalışmasalar da 'yeni iş/çalışma koşullarına' sahip özellikler

gösteren pek çok kişiyle çalışma boyunca karşılaşmıştır. Nitekim ilerleyen bölümlerde de bu nokta deaylandırılarak, görüşmecilerin nasıl iş koşullarına sahip oldukları daha da anlaşılır hale getirilecektir. Burada önemli olan nokta, çalışmamız kapsamında görüşülen çok önemli bir kitlenin, küresel ilişkiler sergileyen iş/çalışma özelliğine sahip olduklarının vurugusunu yapabilmektir.

Tablo 5.6. Görüşmecilerin çalıştığı işin küresel olup-olmamasına göre dağılımı

Çalışılan yerin küresel bağlantısı var mı?	Evet	Hayır	Toplam
Kişi	34	16	50
Oran (%)	68	32	100

Araştırma kapsamında görüşülen kitlenin demografik niteliklerini anlayabilmek açısından yöneltilen bir diğer soru da görüşmecilerin ‘medeni durumlarına’ ilişkin sorumuz olmaktadır. Görüşülen kitleye yöneltilen sorular karşısında aldığımız cevaplardan 52’si (%91) evli oldukları yönündeyken, evli olmayanların sayısı ise 5’te (%9) kalmıştır. Bu sorunun yöneltilmesindeki önemli olan bir faktör, ailenin eşler açısından da eğitim ve mesleki koşullarını sorgulayabilmek noktasıydı. Bu soruyu yönelttiğimizde de ‘evet’ diyenlere (52 kişiye) üç soru daha yöneltilmiştir. Bu sorulardan ilki ‘evli iseniz, eşinizin eğitim düzeyi nedir?’ sorusuydu. Bu soruya cevap verenlerden çok büyük bir kısmı -38 kişi (%71)- eşlerinin de üniversite mezunu olduklarının cevabını verirken, 6 kişi de (%12) lisans üstü cevabını vermiştir. Dolayısıyla eşler açısından eğitim durumu dikkate alındığında ise asgari düzeyde üniversite mezunu olanların sayısı 43 kişi (%83) olmuştur. Bu açıdan görüşülen kitle eşleriyle birlikte düşünüldüğünde, hanelerin eşler bazında da yüksek bir eğitim profilini ortaya koydukları görülmektedir. Bu verinin işe/çalışmaya dayalı olarak ailenin niteliğinin tarafımızca sorgulandığı noktalarda, önemli içerikleri ortaya koyabileceğini söylemek de mümkün olmaktadır. Görüşülen kişilerden evli olanlardan 9’u da (%17) eşim lise mezunu derken diğer şıkları işaretleyen hiç olmamıştır.

Tablo 5.7. Görüşmecilerin medeni durumlarına göre dağılımı

Medeni durum	Evli	Bekar	Toplam
Kişi	52	5	57
Oran (%)	91	9	100

Tablo 5.8. Görüşmecilerin (varsa) eşlerinin eğitim durumlarına göre dağılımı

Eşinin eğitim Durumu	Lise	Ön lisans	Lisans	Lisans üstü	Toplam
Kişi	9	2	36	6	52
Oran (%)	16	3	69	12	100

Araştırmamız açısından önemli görülerek, görüşmecilere eşlerinin sahip olduğu profillere ilişkin başka sorulara da soruldu. Bu yöndeki çabamızın da nedeni, hanenin içerisindeki mesleki koşulları daha iyi anlayabilmek açısından. Yöneltilen sorulardan bir diğeri de ‘eşinizin mesleği nedir?’ sorusu olmuştur. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında da uzman meslekler kategorisinde olduklarına dair cevaplar (muhasebe-fınans, mimar, doktor, akademisyen, mühendis vb.) ortaya konulmuştur. Verilen cevaplar frekansları açısından değerlendirildiğinde, ‘uzman meslekler’ olduğu yönündeki cevaplarda 36 kişiyle (%69) büyük bir yığılmanın gerçekleştiği görülmektedir. Bu açıdan araştırma kapsamında görüşülen kişilerin eşleri açısından da benzer yönlü, yani neoliberal bir mesleki profilin olduğunu söylemek mümkündür. Görüşülen kitleden alınan diğere cevaplar bakıldığında ise; 5 kişi eşinin memur olduğunu, 2 kişi de girişimci olduğunu söylemişti. Eşinin çalışmadığını (ya da ev hanımı olduğunu) söyleyenlerin cevabı ise 9’da (%17) kalmıştır. Bu da demek oluyor ki görüşülen kitle aile koşulları açısından düşünüldüğünde, eşlerin hem çalışma oranlarının çok yüksek olduğu hem de çalışma tarzlarının neoliberal işlerde olma düzeyi oldukça yüksek seviyede gerçekleşmiştir.

Tablo 5.9. Görüşmecilerin (varsa) eşlerinin mesleki durumlarına göre dağılımı

Mesleği	Mühendis	Akademisyen	Uz. Doktor	Mimar	Muhasebe- Finans	Öğretmen	Memur	Diğere uz. Meslekler	Ev kadını	Girişimci	Top.
Kişi	10	2	2	2	9	2	5	9	9	2	52
Oran (%)	19	4	4	4	17	4	10	17	17	4	100

Görüşülen kitleye yöneltilen önemli sorularımızdan birisi de özellikle ‘yeni orta sınıf’ profilleri sergileyip sergilemediklerinin anlaşılabilmesi açısından da değerli olan ve nitel açıdan sorgulanabilecek pek çok başka faktöre de ışık

tutma kapasitesi olan ‘gelir düzeyi’ sorusudur. Sorulan ‘hanenizin aylık ortalama geliri nedir?’ sorusuna görüşmecilerin verdiği cevaplara bakıldığında; (sıklık açısından geniş bir yelpazeye yayılırlar da) soruya 5.000 TL’nin altında cevabını veren tek bir görüşmeci olmuştur. Genel yayılımda da 100.000 TL ve üzerinde şeklinde cevaplar da alabildiğimiz görüşmecilerin, gelir açısından ‘yeni orta sınıf’ niteliği gösteren bir durumu ortaya koydukları anlaşılmıştır. Ortalama gelirin, Türkiye’nin toplumsal ortalamalarının çok üzerinde seyrettiği, verilen cevaplardan rahatlıkla anlaşılmaktadır. Görüşmecilerin sahip olduğu mesleki özelliklerinin, bu açıdan kendine has bir durumu içerisinde taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu yönüyle görüşülen kitlenin gelir, tüketim ve de hayat tarzı kapasitesi açısından önemli göstergelere sahip olacağını söylemek de mümkün olmaktadır. Görüşülen güvenli sitelerin sakinlerinin bu noktada da önemli referanslarının olacağını söylemek mümkün hale gelmektedir.

Tablo 5.10. Görüşmecilerin aylık ortalama gelir düzeylerine göre dağılımı

Gelir düzeyi (TL)	0-4.999	5.000-9.999	10.000-19.999	20.000-29.999	30.000-39.999	40.000-49.999	50.000-99.999	100.000+
Kişi	1	10	21	10	6	3	3	3
Oran (%)	2	18	36	18	11	5	5	5

Demografik sorgulamalarımız açısından görüşmecilere yöneltilen bir diğer soru da ‘kaç çocuk sahibi olduklarına’ ilişkin soruydu. Bu konuda verilen cevaplar, genelde kalabalık olmayan ve az çocuklu aileler olduğuna dair cevaplardı. Bekar olan 5 kişi dışındaki 52 kişiye sorumuz yönlendirildiğinde, çok büyük bir kitle bir ve iki çocuk şikkında yoğunlaştılar (48 kişi; %92). Görüşmecilerin 25’i (%48) bir çocuk sahibi olduklarını söylerken, iki çocuk sahibi olduklarını söyleyenlerin sayısı da 22 kişi (%42) olmuştur. ‘Çocuk yok’ (1 kişi) ve ‘üç çocuk’ (4 kişi) cevabını verenler de toplamda kişi 5 kişi (%10) oldular. Görüşmecilerden hiç biri ise üçten fazla çocuğu olduğunu dile getirmedi. Bu istatistik açısından önemli olan bir nokta da görüşülen kitlenin ortalama hane büyüklüğü rakamının ne olduğunun cevabını verebilmesidir. Ortaya konulan cevapların tüm ortalaması görüşülen profilin hane büyüklüğünün 3.3 kişi olduğu yönünde bir istatistik sunmaktadır. Nitekim araştırmanın tanıtımı bölümünde ortaya konulan, İstanbul’da yaşayan güvenli site kitlesinin tahimini nüfus verisi de bu soruya alınan cevaplar çerçevesinde ortaya konulmuştur.

Tablo 5.11. Görüşmecilerin (evli olanların) çocuk sayılarına göre dağılımı

Çocuk sayısı	Çocuğu olmayan	Bir	İki	Üç	Dört ve üzeri	Toplam
Kişi	1	25	22	4	-	52
Oran (%)	2	47	42	9	-	100

Demografik sorgulamalarımız açısından görüşülen kişilere, gerek onların şehre dair yaşam kriterini gerekse de sahip oldukları gündelik hayat ritminin akışa endeksli niteliğini anlayabilmek için önemli görülen bir soru daha yönlendirildi. Nitel sorgulamalarımızla karşılaştırabilmek açısından da önemli görülen bu soru, hanede var olan ‘araba/vasıta miktarlarının’ kaç olduğu sorusuydu. Çünkü sahip olunan araç/vasıta bu tarz yerleşimlerin sakinleri için, gündelik hayatı kurma biçimleri açısından çok önemli bir araç olmaktadır. Alınan cevaplara yakından bakıldığında, çok çekirdek aile niteliklerine sahip olmalarına rağmen, önemli farklılıklara sahip sıklıklar ortaya çıkmıştır. Bu da mevcut soruya dair sorgulamamızın önemi daha da anlaşılır hale gelmektedir. ‘Hanenizde kaç araç var?’ sorusu kendilerine yöneltildiğinde, 39 kişi (%68) hanelerinde iki araba olduğunu söyledi. Bu en yoğun verilen şıkkı ise 13 kişiyle (%23) bir arabası olanlar izledi. ‘Üç ve daha fazla’ diyenlerin sayısı ise 4 kişi (%7) olmuştur. Tüm görüşmecilerden arabası olmayan sadece 1 kişi (%2) olmuştur. Yine verilen cevaplar dikkate alındığında, hanelerin çok çekirdek niteliklerde olmasına rağmen birden fazla araba sahibi olan aile sayısı 43 (%75) olmuştur. Nitekim bu veriler ışığında, görüşülen kitlenin gündelik hayatlarında ‘araba bağımlısı’ oldukları ya da bu yönde yaşadıkları rahatlıkla söylenebilecek bir gerçeklik olmaktadır. Ayrıca verilen cevapların niteliği; onların izole hayatlarını sitenin dışında da devam ettirdikleri ‘akışla’ ya da ‘akışa’ endeksledikleri gündelik ritimlerle süreklilik kazandığı anlamına gelmektedir. Bu nokta da bize ilerideki nitel ölçekte yapılacak olan tahliller için önemli referans noktaları sağlayabilecek bir veri niteliğindedir.

Tablo 5.12. Görüşmecilerin hanelerinde var olan vasıta sayılarına göre dağılımı

Araç sayısı	Aracı olmayan	Bir	İki	Üç ve üzeri	Toplam
Kişi	1	39	13	4	57
Oran (%)	2	68	23	7	100

Bu kısımda geçen demografik niteliklerdeki sorgulamalar, temelde görüşülen kitlenin sahip olduğu profili ortaya koyabilmek için derlenmiştir. Verilen cevaplar düşünüldüğünde, kentin genel profilinin çok dışında olduğu aşikar olan bir kitleyle karşılaşıldığı oldukça açıktır. Bu yönlü dataleştirme çabamız, görüşülen kitlenin bilgilerini ilerleyen aşamalarda daha açık dille ifade edebilmek noktasında önemli çıktılar sunmaya devam edecektir. Burada söz konusu olan bilgiler, düz demografik veriler niteliğinde olsalar da ilerleyen kısımlarda yeri geldikçe tartışmalar açısından destekleyici ya da yönlendirici datalar olacak. Fakat bu noktaya kadar olan düz bilgiler dahi görüşülen görüşülen güvenli site sakinlerinin ‘yeni orta sınıf’ niteliklerini taşıyan bir profile sahip olduğunu söylemeye yetebilecek ölçektedir.

5.2. Neoliberal İş/Çalışma Koşulları

Çalışmamız açısından önemli noktalardan birisi ‘güvenlikli site sakinlerinin’ yaşadığı kentsel hayatın, onların çalışma koşullarıyla yakından alakalı olduğu düşüncesi üzerine kurulmaktadır. Bu açıdan ki görüşülen kitlenin sahip olduğu ‘iş koşullarının’ analiz edilmesinin ‘risk, korku ve belirsizliklere’ dayalı gündelik hayat çıktıları açısından önemli veriler sunacağı yönünde beklentilerimiz olmaktadır. Çünkü neoliberal ortamda ‘yenilenen işin/çalışmanın’ sahip olduğu kendine has koşulların, çalışmanın niteliği ve ürettiği ilişkiler açısından bu yönlü gerçeklikleri mümkün kılması ihtimalli önemli düzeydeydi. Bu açıdan da böylesi bir koşulun ‘iş nasılsa hayat öyledir’ yönlü vurgulamalar bulunan gerçeklikler açısından bir gündelik hayat stratejisine ve de gündelik hayatı kurma biçimine doğrudan etki edeceğini söyleyebilmeyi mümkün kılmakta. Bu nedenle ki çalışmamızın bu kısmında da görüştüğümüz kitlenin sahip olduğu iş profili, işe dayalı olarak içinde buldukları ilişki sistemleri ve nasıl çalışma koşullarına sahip oldukları araştırmanın bağlamı çerçevesinde irdeleme konusu edilecektir. Çünkü neoliberal dünyanın küresel ilişki sistemlerinin parçası olan ‘neoliberal bireylerini’¹¹⁶ kent mekânını da -işlerinin ürettiği bir sonuç olarak- geleneksel modern koşullardan farklı tarzda kullanmaları içinde bulunduğu iş koşullarıyla yakından alakalıdır. Bu yönlü analizlerimizi zorunlu kılan nokta, yeni koşullarda kentin sahip olduğu dinamiklerin işin getirdiği belirsizliklerle yakından alakalı olmasından ötürüdür. Çünkü iş/çalışmanın belirsizlik yönüyle yaşadığı farklılaşma, gündelik hayatın kendisinde de belirsizlik algısını sıradan bir

¹¹⁶ Biz buna sıklıkla ‘geç modern birey’ diyoruz.

yaşam formu haline getirdi. Bu noktada neoliberal kitlenin iş koşullarını sorgulamaksızın 'yeni kentin' yaşam parametrelerini anlamak da bizler için çok zor olacaktır. Bu noktada yapılacak temel şey bu 'yeni orta sınıfın' iş hayatını, içinde barındırdığı koşulları açısından sorgulamak olacaktır.

Güvenlikli sitelerde oturan kitlelerin iş profili dikkate alındığında çok büyük bir kitlenin çalışma koşullarının neoliberal bir iş profiline sahip olduğunu daha öncesinde vurgulamıştık. Bu kitlenin sahip olduğu işle ilgili olarak 'aşırı esnek çalışma saatleri', 'yoğun iş ortamları/tempoları', 'kontrolü zor akış hali', 'belirsiz iş tempoları', 'zaman ve mekân tanımayan iş yükü', 'iz bırakmayan başarı hikayeleri', 'yoğun seyahat tempoları', 'donanımları yüksek olan küresel insan profili', 'hayata dair istikrar vaat etmeyen iş türleri', 'ev ve iş (iş ve özel hayat) arasındaki belirsizlikler' bu tarz kitleler için sıradan iş tempoları haline gelmiş durumdadır. Bu yönlü iş koşullarının giderek sıradan bir hayat tarzı haline gelişinin de hikayesi araştırma boyunca sıkça karşılaştığımız bir durumdu. Bu da görüşülen kitlenin sahip olduğu bu yönlü özellikler nedeniyle özel hayat, hane yaşantısı, kentsel pratikler ve kamusal roller ve pek çok noktada büyük bir farklılaşmayı beraberinde getirmiştir. Çalışmanın bu noktasında da bu yönlü analizlerin işle ilişkili olan kapsamı detaylandırılmaya çalışılacaktır.

5.2.1. İşin Belirsizliği ve Ürettiği Ritim

Belirsizlik 'yeni ekonominin' bireylerini -hem çalışma koşulları hem de gündelik hayatları açısından- kaçınılmaz koşullarda etkileyen bir gerçekliğe dönüşmüş durumdadır. Bu yönlü vurgularla çalışma boyunca sıkça karşılaşıldı. İşin belirsizlik yönlül çıktılarının hayatın belirsizliklerine dönüşmesi ihtimali de bizlerin bu yönlü analizlerini daha değerli hale getirmekteydi. Nitekim yeni işin/çalışmanın her kademesine sirayet etmiş bir belirsizlik ortamı, gündelik hayat adına da üstesinden gelinmesi (ya da kontrol altına alınması) zor koşullardan birisi olduğu noktası önemli vurgularla ortaya konuldular. Çünkü belirsizlik işin kontrol edilemezliği kadar onun sosyal çıktılarının da kontrol edilemezliği anlamına gelmektedir. Yeni koşullarda iş/çalışma belirsiz tempolarda akınca artık onun sosyal hayata dair kontrol bahşeden bir istikrar koşulu olabilmesi ya da çalışanları açısından istikrarlı bir zaman kavramı inşa edebilmesi mümkün olmamaktadır. Bu durumu bir çıktı olarak sunan en temel noktaların başında da yeni işin belirsizlik yüklü doğasını mümkün kılan belirsiz çalışma süresi ve yoğunluğunun (zamanı kontrolü çok güç olan uzun ve yoğun çalışma süreleri de buna dahil olmaktadır)

sıradanlaşması olmaktadır. Bu nedenle ki bizim çalışmamız açısından önemli bir sorgulama noktası da ‘yeni işin’ sahip olduğu belirsizlik halinin koşullarını sorgulamak olmaktadır.

5.2.1.1. Temponun Belirsizliği

Çalışmamız dahilinde görüşülen ve yukarıda da mesleki dağılımları verilen kitlenin (bkz. tablo 5.4) görüşmelerimiz sonunda açığa çıkan en belirgin özelliklerinden birisi de çok yoğun ve belirsiz bir iş temposuna sahip oldukları oldu. Araştırma dahilinde görüşülen kişilerin çok önemli bir kısmı, içinde buldukları çalışma zamanı ve özel zaman koşullarının (işte ve evde çalışma açısından) kendileri ya da eşleri tarafından ayırımının çok mümkün olmadığını dile getirdiler. Görüşmecilerin gündelik hayatlarında özel hayatla ilgili olan diliminde de -yani iş dışı zamanda da- çoğunlukla mesleki koşullarıyla ilgili işler yaptıklarını dile getirmektedirler. Ayrıca bu çalışma tempolarına ek olarak çalışma saatlerinin de belirsizlik gösterdiği yönünde cevaplarla sıkça karşılaşılıyordu. Görüşülen kitlenin ortaya koyduğu bu yönlü cevapların onların özel hayatlarında da belirsiz bir zaman-mekân kavramının oluşumuna neden olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum da doğal olarak onların gündelik hayatına dair belirsiz bir ritmi ortaya çıkarmaktadır. Nitekim aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere yaşanan koşullar durumu örnekleriyle birlikte ortaya koyabilmektedir. Çünkü ‘yeni ekonomide’ her şey akış üzerine kurulduğundan beri yerinde durmak bu türden bireyler için en büyük başarısızlık haline dönüşmektedir (Sennett, 2012; Bauman, 2012). Bu açıdan -Bauman’ın tabiriyle (2011a)- ‘yerinde durmanın kuruyup gitmeye’ tekabül ettiği bu yeni dünyada, iş belirsiz hale geldikçe çalışmaya dair ritimler de giderek önemli farklılaşmalar yaşadılar. Formalleşen uzun ve belirsiz çalışma saatlerini ve belirsiz mekân kavramlarını ortaya koymaya en temel nedenlerden birisi de işe dair böylesi bir belirsizlik koşulu olmaktadır. Görüşmecilerin ortaya koyduğu ifadeler de bu mevzunun detaylandırıcısı olan hikayeler niteliğindedir.

İlk örnek olarak, küresel bağlantıları olan bir tersanede genel müdür olarak çalışan ‘görüşmeci 9’ yıllardır var olan aşırı yoğun iş temposunun ne kadar belirsizlik yüklü olduğunun vurgusunu yapana ifadeler kullanmaktadır. ‘Görüşmeci’ konuşmasında yoğun çalışma saatlerinin, onun gündelik hayatına dair özel zamanları da içine alacak şekillerde ‘zorunluluklar’ ortaya koyduğunu dile getiriyor. Onun vurgusunu yaptığı aşırı yoğun temposunun nedeni, işinin sahip olduğu çok belirsiz ritimiyle yakından alakalıdır. Çünkü onun gibilerinin

'neoliberal iş, çalışmanın hedefini belirsizlikler üzerine kurunca' (Sennett, 2012) işin bitmiyor olduğu her koşul onların hayatındaki kalıcı bir başarı kurgusunu zorlaştırmaktadır. Bu türden bireyler için çalışmaya dair bitmeyen (ya da dinmeyen) tempoyu bir 'zorunluluk' haline getiren de erişilemeyen bu yönlü koşullar olmaktadır. Bu nedenle ki neoliberal işin temposu, onlar için belirsizliklerin sona ermesinin zor olduğu işler anlamına geldiği için de uzun mesaileri de bir zorunluluk haline getirmektedir. Çalışanların kendiliğinden zorunluluk ya da gereklilik haline getirdiği bu yönlü iş disiplininin nedeni de budur. Çünkü çalışanlar adına işin başarı kriteri belirsiz hale gelince, olunca iş sadece verilenleri bitirmek üzerine kurulabilecek bir tempoya dönüşmektedir. Fakat yeni işin 'bitmeyen' bağlamı da onlar için uzun ve yorucu iş tempolarının meşruiyet koşulu olmaktadır. Bu nedenle ki araştırmamız boyunca 'görüşmeci 9' gibi pek çok kişi -görüşmecilerin tamamına yakını- bize hep çok yoğun çalıştıklarının vurgusunu yaptılar.

Görüşmeci 9: "Biz günde 11-12 saat çalışırız. Mesela 29 Ekim'de de buradaydık. Sabah sekizde işe başlarız. Akşam 20.30-21.00'de eve gideriz. Cumartesi günleri de saat 4'e kadar (15.00-16.00) kadar çalışırım. Son beş yıldır Pazar günleri çalışmıyorum ama ondan öncesinde Pazar günleri de çalışırdım. Ayın iki-üç Pazarı çalışırdım daima. Bu kurumsallaştıkça azaldı. He dersiniz ki "12 saat az mı?" ama ondan öncesinde günde 15 saat çalışırdık. Kimse bana "kal" demiyor. Sorumluluklarımız var, bilincimiz var. İşe kalmak durumundayım. Ben şu anda (tatil gününü kastederek) -içeride mühendis arkadaşlar var- bugün kimseye "gelin" demedim. Ama gelmek durumunda kalınıyor. Çünkü iş sorumlulukları bizi buna zorluyor."

Küresel bir şirketin pazarlama departmanında çalışan 'görüşmeci 34' de tıpkı 'görüşmeci 9' gibi bizlere çok yoğun iş temposundan bahsetmektedir. Hatta haftanın 6 günü yoğun tempolarla çalışmalarına rağmen 'networklerle' iş yapabildikleri için tüm bunlara ek olarak 'eve de iş götürebildiğini' söylemektedir. 'Görüşmeci 34' bizlere özel hayat/zaman ve iş ayrımının net olmayan sınırlarının mümkün kıldığı bir durum olarak, 'çalışmanın artık çoğunlukla evin içine girerek kendi özel hayatlarının bir parçası haline gelebildiğini' ve 'sadece kendisinin değil eşinin de benzer koşullarda olduğunu' ifade etmektedir. Hatta görüşmeci 'eşinin yoğunluğunun kendisine göre daha esnek çalışma saatleri dâhilinde olduğunu' dile

getirmektedir. Görüşmecinin bu yönlü vurguları aslında, eşinin çalışmasında da kendi çalışması gibi özel hayatlarının içine çok rahatlıkla girebildiğini hatta onun işinin kendi işinden daha fazla ‘evlerine’ sokulabildiğinin vurgusu olmaktadır. Görüşmeci bu vurgularla her ikisinin de özel hayatlarında iş tempolarının hep var olduğunun vurgusunu yapmaktadır. Fakat küresel bir şirkette çalışıyor olmasının da bir özelliği olarak onun eşinin çalışmaya dair esnekliği ‘yoğun bir seyahat temposunu’ da beraberinde getirmiştir. Yani mekânsal açıdan hareketli ve işe dayalı bir ‘küresel akış’ söz konusu olmaktadır. Bu durum da onlar için beraberinde belirsiz bir iş, zaman ve de mekân denklemini ortaya koymaktadır. Onların işle ilgili sahip olduğu bu ‘yoğunluk’ hali; evin içini dizayn etme hallerine ve sonuç olarak da, eşlerin özel hayatlarının bu türden belirsizliklere göre kurgulanmasını bir ‘zorunluluk’ haline gerektirmektedir. Nitekim ‘görüşmeci 34’ün ‘çoğu zaman bir birimizi idare etmek zorunda kalıyoruz’ dediği şey, ‘işin ürettiği tempoya dayalı olarak özel hayatlarımızı da şekillendiriyoruz’ anlamında bir vurgulama olmaktadır. İş/çalışma yoğun ve belirsiz olunca, onlar için özel hayatın ritmi de doğal olarak belirsiz bir hale geliyor.

Görüşmeci 34: “Ben şirketin pazarlama departmanında çalışıyorum. Çalışma saatleri açısından yoğun. Temposu oldukça yoğun. Fazla mesai yaptığımız günler oldukça fazla. Hafta sonları da çalışıyorum. Haftada altı gün çalışıyorum. Cumartesi öğleye kadar çalışıyoruz. Ama mesailerle falan onun da saat iki-üçü (14.00-15.00’i) bulduğu zamanlar oluyor. Dönem dönem eve iş götürüyorum. Networkten bağlanıyorum. Uzaktan da çalışıyorum. İş yetişmediği zamanlarda... Eşimin de iş temposu çok yoğun. Onun çalışma saatleri daha esnek olsa da iş gereği çok fazla seyahat etmek zorunda kalıyor. Birbirimizi işlerimiz açısından da idare etmek zorunda kalıyoruz.”

Belirsiz iş temposu ve çok yoğun çalışma halinin vurgusunu yapan bir başka görüşmeci de ‘görüşmeci 37’dir. ‘Görüşmeci 37’nin işle ilgili olarak yoğunluğunu ifade ediş şekline bakıldığında onun için ‘herhangi bir zaman mekân kavramının olmadığı’ çok rahatlıkla anlaşılıyor. Çünkü görüşmeci kendisi için ‘hafta sonu, gün-gece diye bir kavramın olmadığını’ söylüyor. Birden fazla işi yapması ve bu iş temposunun ürettiği yoğunluğun ise onun özel hayatının merkezinde olmasına rağmen kendisi tarafından ne kadar kanıksanmış olduğunun vurgusunu da konuşmalarında sıklıkla yapıyordu. Hatta görüşmeci bu durumun kendisini ‘mutlu ettiğini’ dahi dile getirmektedir. Ayrıca söz konusu görüşmeci

kendisini meşgul eden, ‘özel hayatını kurgulamakta en temel faktör olan işini, hayatının en merkezi noktası olarak’ bile ifade etmektedir. Çünkü görüşmeci kendisinin tüm yoğunluk ve belirsizliğine rağmen ‘işiyile evli olduğunu’ olumlu bir özellik olarak dile getirmektedir. Yani ‘işinin hayatının merkezinde olmasını’ benimsediğini ifade etmektedir. Aslında onun işiyile ilgili olarak bizlere ifade ettiği şey, işin akışının ürettiği belirsizliğin onun için bir gündelik hayat ritmi haline gelmesidir. Bu açıdan onun vurgularına bakılırsa; iş belirsiz olduğundan onun hayatının her katmanını da dizayn eden ana etken haline gelmesi sıradan ve normal bir hal olarak ortaya çıkmaktadır. Aslında onun bu noktada bize ‘ben işiyile evliyim’ şeklinde ifade ettiği şey, işinin ürettiği ritmin girdabının onun sosyal hayatını da nasıl işin içine çekebildiğinin anlatıcısı bir vurgulama olmaktadır. Bu nedenle ‘görüşmeci 37’nin yaptığı vurgular, işiyile özel hayatının sınırlarını gündelik hayatında netleştiremediğinin vurgusudur. Onun ‘tempo hep artıyor’ dediği şey ise içinde bulunduğu çalışma ritminin kendisini sürekli olarak daha fazla işin içine çekmesinden başka bir şey değildir. Yine kendisinin ‘gün-gece’ diyerek vurgusunu yaptığı şey de zaman kavramını yitirmesine neden olan işinini ritminin dinmeyen ve yavaşlamayan halinden ibarettir. Böylesi bir ortamda iş, sosyal hayatı domine edince, başarı da yerinde durmayan işe kapılmaktan ibaret oluyor. Bu nedenle ki yerinde durmak yeni işiyile ilgili bir başarısızlık kriteri olunca, işin her türden belirsizlik getiren ritminin sosyal hayatı da domine etmesine çalışanlar tarafından müsaade ediliyor. Bu açıdan iş, görüşmecinin sosyal hayatını domine edince, ‘görüşmeci 37’ de doğal olarak ‘işiyile evlenmek’ zorunda kalmıştır. Çünkü işin belirsizliği onun hayatının sınırlarını da (zaman, mekân, sosyallik vs.) her açıdan belirsiz hale getirmektedir.

Görüşmeci 37: “İnanılmaz yoğun çalışıyorum. Benim hafta sonu kavramım yok. Çünkü dört profesyonel işiyile bir arada götürüyorum bu aralar. Dershanecilik ve kurumsal networkü bir arada götürüyorum. Üçüncüsü kurumsal danışmanlık. Bir de bir forumun temsilcisi olarak çalışıyorum. Bu işiyile bir arada yapmak için günler geceler diye bir kavramım yok... Tempo hep artıyor, hiç düşmüyor. Ben şu arada gece ikide çalışacağım desem bana iş var, yok değil. Ben işiyile de evliyim. Çünkü sıfırdan gelen bir adamım. Bunu çok seviyorum ve bununla besleniyorum... Yorulduğumu hissetmiyorum. Ben üniversite sınavına hazırlandığımdan beri hafta sonu nedir bilmiyorum. Kanıksadım bu durumu ve beni yormuyor.

Beni daha enerjik hale getiriyor ve beni tatmin ediyor. Günlük 14 saat civarı çalışıyorum.”

‘Görüşmeci 10’ da kendisiyle yaptığımız mülakat boyunca, eşinin ortaya koyduğu iş temposunun belirsizliğinin ve yoğunluğunun kendileri adına nasıl bir özel hayat tarzı ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Görüşmeci konuşmasında bu durumun vurgusunu yaparken sadece yoğun çalışma saatlerine gönderme yapmamaktadır. ‘Görüşmeci 10’ ayrıca ‘özel hayattaki karşılıklı ilişkilerinin yanı sıra eşinin fiziksel sağlığının’ da bundan nasıl etkilendiğini de anlatmaktadır. Görüşmecinin konuşmasında vurgusunu yaptığı şey; Sennett’in tabiriyle (2011b; 2012) ‘yoğun ve belirsiz iş temposunun nerede biteceği belli olmayan ve kontrolü bireylerde olmayan çalışma koşullarını ortaya koymasının’ sonucunda yaşanan bir durumdur. Aslında görüşmecinin vurgularından ortaya çıkan şey, bireylerin bedenleri üzerindeki denetim kapasitelerinin de giderek belirsizleşmesini ortaya koymaktadır. Çünkü işin belirsizliği, işe dair bedensel ritmin de belirsizliği anlamına gelmektedir. Bu açıdan neoliberal işin yoğun ve belirsiz çalışma koşullarını bir gündelik hayat ritmi haline getiren bireylerin sağlıkla ilgili olarak da kontrolü ellerinde tutabilmeleri oldukça güç hale gelmektedir. Kontrolü bireyler açısından zor olan çalışma koşulunun ‘görüşmeci 10’un eşi üzerindeki etkisi, önüne geçmesinin zor olduğu bir durumu sonuç olarak ortaya çıkarmıştır. Çünkü ‘yeni iş koşullarında’ çalışan bireyler için ‘durmak aslında en büyük sorun olduğundan beri’ bedenin kontrolü noktasında bireysel bir tasarrufu da olduğundan daha zor hale getirmiştir.¹¹⁷ Nitekim ‘görüşmeci 10’un kendi eşi için yaptıklarını söylediği ‘iş kolik baba’ ikazları, eşi tarafından çok dikkate alınabilecek şekillerde olmamaktadır. ‘Durmanın başarısızlık’ olduğu yerde görüşmecinin eşi için ‘başarısız babalık’ da işin domine ettiği hayatta da işteki başarısızlığa endekslili hale gelmektedir. Bu açıdan ‘görüşmeci 10’un ‘ikazlarını yaptıkları’ şeyin ‘iş kolik baba’ tarafından kale alınmamasının nedeni, onun başarısızlık hissine kapılmak korkusuyla durmayı göze alamamasından kaynaklanmaktadır. ‘Görüşmeci 10’un konuşmasında ‘hâlâ muvaffak olamadık’ dediği nokta da aslında eşinin sağlığını yitirmesine rağmen durmayı göze alamadığı bir iş temposunun girdabına nasıl da kapıldığıının anlatımı olmaktadır. Çünkü -Sennett’in tabiriyle söylersek (2012)- işin sosyal anlatı değerini yitirdiği ‘neoliberal ortamda’ babanın evdekilere işiyle ilgili sosyal başarı anlatıları üretmemesi ve -Bauman’ın tabiriyle de (2006)- işiyle

¹¹⁷ Geç modern bireyin sıklıkla yaşadığı ise dair kronik hastalık koşulları (stres, kaygı vs.) buna örnek gösterilebilir.

ilgili olarak kalıcı izler bırakamaması karşısında görüşmecinin eşinin yapabileceği tek şey, işine dair ‘durmaksızın koşmak’ olmaktadır. Tıpkı ‘görüşmeci 37’nin ‘işiyile evlenmek’ zorunda kalması gibi. Bu da nerede biteceği belirsiz işler ve hatta nerede biteceği belirsiz sosyal koşullar anlamına gelmektedir. Görüşmecinin söyledikleri de bu durumun açığa çıkan ispat noktalarının vurgusu olmaktadır..

Görüşmeci 10: “Eşim çok yoğun çalışıyor benim. Eşim sabah çok erken çıkar gecede çok geç gelir. Hatta tekstil yüklemeleri olduğu zaman gece 3’te geldiği de oluyor. En erken geldiği zaman saat gece 10. 16 saatten fazla çalışır. İşkoliktir kendisi. Bir yandan Mado kafelerde duruyor zaten. Onlara da vakit ayırıyor. Eve ve çocuklarına çok az zaman ayırıyor. Hatta kâğıtlar kesip buzdolabına yapıştırdık; ‘işkolik baba’ diye. Sağlığı da bozulmaya başladı bu aralar. Doktoru “yaşam tarzını değiştirmelisin” dedi. Tansiyonu çıktı, başı döndü. O da hep der “şu işi de bitireyim artık hayatımı düzene koyacağım” ama henüz muvaffak olmadı.”

‘Görüşmeci 25’in ortaya koyduğu ‘iş temposu’ anlatımı ise; işin yoğunluğuna dayalı olarak özel hayatın tüm iplerinin işin denetimine girdiği bir durumum anlatımıdır. Onun işinin ‘24 saatlik’ hali, özel zamanını dahi ipotek altına alan bir durumu -çalan telefonun bile bir iş kaygısına dönüşebildiği bir durumu- ortaya koymaktadır. Fakat onun anlattığı bu durum farkına varmadan da hayatın kendisinin bitmek bilmeyen bir iş temposuna dönüştüğünün vurgusu olmaktadır. Hayat bu sayede onun için içinden çıkılması zor bir iş ritmine dönüşmüş durumdadır. Hatta kendisi özel hayatının gerginliklerinden bahsederken, işin ürünü olan ‘belirsizlik ve yoğunluğun sıradan/doğal bir durum’ olduğunu dile getiriyor. Hatta bundan kontrol edilemeyen ve de üstesinden kolay kolay gelinemeyecek ölçütlerde bir durum olarak bahsetmektedir. Onun iş ‘24 saat olmak zorunda’ dediği şey hayatı bir iş konsepti haline getiren ‘zorunluluğun’ da bir meşruiyet koşulu olmaktadır. Bu açıdan neoliberal koşullarda karşımıza çıkan ‘7/24 hizmet’ söylemi aslında çalışanlar için de hayatı ‘7/24 iş haline getirmek’ anlamına gelmektedir. Bu durum da diğer bir taraftan ‘7/24 özel hayatın belirsizliği’ anlamına gelmektedir. Bu nedenle ‘görüşmeci 25’in ‘eve iş götürmek durumunda kalıyorum’ dediği şey, hayatın 7/24 iş olduğu yerde aslında ‘evi işe götürmekten’ başka bir şey değildir. Çünkü hayat ‘7/24 iş olunca’, onun hayatını domine etmemesi mümkün değildir. Bu nedenle de iş dışı her şey işin ritmine entegre olmaktadır. Tıpkı ‘görüşmeci 10’un ‘eşinin sağlığının bozulmasının’, ‘görüşmeci 37’nin ‘işiyile evli olmasının’ açıklayıcısı olan noktada, görüşmeci

25'in de yaşadığı şey 'yeni kapitalizmde' işin hayatı tümüyle bir çalışma ritmine dönüştürmesiyle ilgili bir durumdur.

Görüşmeci 25: “İşimle ilgili bir mesai kavramı oluşturmak çok zor. Çünkü hizmet verdiğimiz yerlerin 24 saat çalışır durumda olması zorunluluğu var. Biraz da özveriden kaynaklı olarak mesai saati dışına çokça taşan bir çalışma tempomuz var. 8-5 (08.00-17.00) gibi bir mesai kavramımız hiç yok. Evime iş götürdüğüm oluyor. Özellikle de işin sorunları açısından. Bazen tempoda dalgalanmalar olsa da, düzensiz bir tempomuz da olabiliyor. Evden de çoğu zaman online olmak durumunda kalıyorum... Bizim telefonumuz çaldığında neyle ilgili bir telefon olacağını gerginliğini yaşıyoruz. Bu sektördeki pek çok kişi için geçerli bu. Hafta düzgün kapanmadıysa özellikle bu durum çokça oluyor.”

Çalıştığı şirkette üst düzey yönetici olan 'görüşmeci 39' da yaptığı işin yoğunluğunu ortaya koyarken 'zaman ve mekân' bağlamının ne kadar belirsiz olduğunu dile getirmektedir. Fakat 'görüşmeci 39'un ifade ettiği durumun eşinin de iş temposunda olduğunu hatta bu durumu vurgularken onun bir de 'yoğun küresel seyahat programının olduğunu' dile getiriyor. İşin 'çok yoğun' halinin ürettiği akış, onların hayatında sadece zamanın belirsizliğini değil, mekânın da belirsizliğini beraberinde getiren bir durumu ortaya çıkarmıştır. Hatta öyle ki - Sennett'in tabiriyle (2011b)- onların evini işin yoğunluğu ve akışı karşısında ev olmaktan -daha doğrusu özel hayat olmaktan- çıkararak, küresel iş temposunun durak noktalarından birisi haline getirmektedir. Bu açıdan 'görüşmeci 39'un 'eşinin yılın yarısını yurt dışında geçirdiğine' dair vurgusu, eşinin küresel işine karşılık özel hayatının da bundan nasıl etkilendiğini izahı olmaktadır. Ayrıca görüşmecinin çalışırken 'odasında aynı anda üç telefonun çalmasını' da nasıl bir çalışma temposunun parçası olduğunu anlatan başka bir yoğunluk anlatısı olmaktadır. Temelde işle ilgili yoğunluk ve belirsizliğin ve hatta akışın özel hayattaki (hanenin içindeki) ilişki kurgusunu dizayn eden temel ölçek olduğu da buradan rahatlıkla anlaşılmaktadır. 'Görüşmeci 39'un çalışırken 'sürekli iletişim halindeyiz' demesi sürekli olarak neoliberal işin akışı içinde kalmak zorunda olduklarının başka türlü vurgusudur. Fakat kendisinin de vurguladığı gibi, dışına çıkılamayan bu yoğun akış hali, 'sosyal hayatlarının' daralması ya da kontrolsüzlüğü anlamına gelmektedir.

Görüşmeci 39(yönetici - doğum izninde):“Eşim de ben de çok yoğunduk. Masamda üç telefon aynı anda çalardı. Çok yoğun çalışırdık. Çok detayları olan bir işti ve gene 10’larda (22.00) eve geliyordum. Hafta sonu Cumartesi de çalışıyordum. Eşim de Türkiye sorumlusu çalıştığı firmada. Eşim neredeyse yılın yarısını yurt dışında geçiriyor. Çok yoğunuz. Sürekli iletişim halindeyiz ve sosyal hayatımız çok daralıyor.”

Kendisi akademisyen olan ‘görüşmeci 41’ de işe dayalı olarak benzer yönlü durumu yaşayan fakat söz konusu durumunun sosyal çıktılarının farkında olan birisidir. Kendisi açıklamalarında bu yönlü durumu kontrol altına alabilmek için (iş-özel dengesini kurabilmek için) yoğun çaba gösterdiğini dile getiriyor. Hatta ‘görüşmeci’ işi/çalışmayı özel hayatına sokmadığını’ ve buna dair de ‘büyük çaba harcadığını’ ifade ediyor. Fakat görüşme boyunca kendisinin de ortaya koyduğu işle ilgili durumlara bakıldığında ise oluşan ‘belirsiz dönemlik tempoların onun ofiste kalış süresini sıklıkla etkileyebildiğini’ de dile getiriyor. Görüşmecinin işinin niteliğinin (akademisyen oluşunun) verdiği bir durum olarak da sıklıkla iş dışı zamanlarda da işini ‘kendisini düşünsel anlamda meşgul edebildiğini’ dile getiriyor. Fakat ‘neoliberal olan’ işin -kendisinin tüm çabasına rağmen- özel hayatındaki ilişki sistemlerine nasıl yansıdığına da vurgusunu konuşmalarında sıklıkla yapmaktadır. Aslında onun, “nasılsın?” sorusuna “herkesin çok yoğunum!” cevabını vermesi yönündeki örneği de işin özel alanı etkileyen bir hayat tarzı üretebilmesine dayalı olarak, bireylerin kendisini gündelik hayatlarında da nasıl kurduğunu ortaya koymaktadır. Onun ‘artık yoğunluk değişmeyen bir olgu’ ve ‘herkes yoğun’ dediği nokta, aslında işin sosyal hayatın kontrolünü ele geçiren belirsiz olan temposunun ürünü olarak biçimlenen yaşamların anlatıcısıdır. Hayatı ele geçiren ‘yoğunluk’, gündelik hayatı kurma biçimine dönüşünce hayatı da iş bağlamında bir kerteğe yerleştiriyor. İş bu hale geldiğinden -ileride detaylandıracağımız noktalar olarak- her türden gelenekselliğin ve de yerelliğin bir yük ya da sosyal anlamda taşınmaz bir şey haline dönüşmesini de bir ‘gündelik hayat tarzı’ olarak beraberinde getirmektedir. Aslında onun örneğini verdiği ‘nasılsın?’ sorusuna verilen ‘yoğunum’ cevabı, aslında işin belirsizliğinin gündelik hayata sınışının ifadesinden başka bir şey değildir. Sonuç olarak; hep yoğun iş temposunun varlığı ama nereye vardığı belli olmayan ya da çıktılarının ne olduğuna dair belirsizliklerin kalıcı olduğu hayatların ortaya çıkmasının sıradanlığıdır. Tıpkı ‘görüşmeci 41’in ‘özelime dikkat ediyorum’ dediği yerdeki

gibi ‘çok çaba sarf etmek’ bile bireylerin yoğunluğunun gündelik hayatının ilişki sistemlerine inmesini engellemiyor. Onun ‘zihnimin içinden çıkmayan bir yetersizlik oluyor’ şeklinde ifade ettiği şey de aslında onun ‘çok çabalmasına’ rağmen ‘bitmeyen yoğunluktan’ kaçamadığının ispatı oluyor. Kendisinin ‘kontrol altına aldığı’ söylediği yerde bile böylesi ‘yetersizlik hissine kapılması’ da aslında onun başarısızlığının sonucu bir durum değil. ‘Görüşmeci 41’ aslında işinde çok başarılı, fakat onun yaşadığı şey işinin geldiği ya da eriştiği neoliberal konseptte karşılık olarak doğasında taşıdığı belirsizliğin ürünü duygulardır. Kendisinin ‘çok yoğunum’, ‘zihnimden çıkmayan bir yetersizlik’, ‘eyvah yetişemedim’ şeklinde vurgusunu yaptığı haller, aslında işin niteliğinin bitmeyen doğasına dair koordinatlarını verdiği kodlar niteliğindedir. Sonucu ise; onun da vurguladığı gibi, ‘herkes çok yoğun’ teslimiyetinden başka bir şey olamıyor. Çünkü iş bu türden belirsizliği hayatın içine dahil edince, bireylerin gündelik hayatları da onun ürünü gerçeklikler haline gelmektedir.

Görüşmeci 41: “Çok yoğun bir tempom var. Evet ama doktora yıllarımdan edindiğim bir ders vardı benim... özel hayatımla işimi karıştırmamaya çalışırım. Çünkü işimin bir hayat tarzı var ve onun özel hayatı kısıtlamaması için çok çaba sarf ediyorum. Ofise gelmediğim hiçbir gün yok. Haftasonları da bazen gelirim. Akşam 18.30’a kadar kalıyorum. Bazenleri de (dönemsel olarak) 21.00-21.30’a kadar kaldığım zamanlar da oluyor. Ama artık kesinlikle evde çalışmamaya dikkat ediyorum... İşimin düşünsel olan tarafı var. *Zihnimin içinde hep* var ama onu da belirgin düzeyde kontrol ediyorum ve etmek için özel bir çaba gösteriyorum. Belirgin bir duvar inşa ediyorum arada. Yoksa hayatımı ele geçiriyor ve *zihnimden çıkmayan bir yetersizlik* oluyor. “Eyvah yetişemedim” vs. gibi. Böyle bir duyguyla yaşamak istemiyorum. Eşim de çok yoğun çalışıyor. O, bir Amerikan şirketinde çalışıyor... Herkes çok yoğun. Ben artık bu lafa sinir oluyorum ve iki haftadır jargonumdan çıkarmış bulunuyorum. “Nasılsın?” deyince, cevap “çok yoğunum!” diyordum. Şimdi “iyiyim! Sen nasılsın?” diyorum. ‘Yoğun’ kelimesini kullanmıyorum. Çünkü herkes yoğun. Artık bu bir değişken değil. Değişmeyen bir olgu.”

‘Görüşmeci 13’ün işin belirsizliği ve yoğunluğuna dair söylemleri de belirsiz iş ve çalışma koşullarının eve dönük nasıl çıktılar ortaya koyduğunu dile

getiriyor. Çünkü görüşmeci eşinin de benzer koşulları taşımasına dayalı olarak ‘özel hayatın gelenekselliklerini’ bozan bir iş temposunu yaşadıklarının vurgusunu yapmaktadır. Bu açıdan kendisinin ‘başarı için şart’ dediği şeyler aslında onun hayatında eve (özel hayata) dönük kalıcı anlatılar inşa etmeyen çalışma koşullarının anlatıcısı oluyor. Hatta işe dair ortaya çıkan belirsizlik öyle ki hayati da belirsizlik ekseninde kurunca onlar için bugünün merkezi geçmiş olmaktan çıkıyor. Gelecek, belirsizliklere dayalı olarak bir risk faktörü haline gelince (Beck, 2011) görüşmeci ‘20 yıllık özel hayata dair hissettiği yetersizliğini’ bu noktada gerekçelendirme ihtiyacı hissediyor. Kendisinin bu noktadaki gerekçesi ‘sonuçta onların (çocukların) geleceği için’ olduğu yönünde saptamaları yapmasına neden oluyor. Hayat bireyler için geleneksel (buna geçmiş demek de mümkün) kodlar üzerinden kurulmayınca bu günün merkezini bir risk faktörü olarak gelecek belirlemektedir. Fakat gelecek kontrolü zor riskler bağlamında kurulunca, hayat da bir belirsizlik girdabına girdiğinden (özellikle de işle ilgili olarak) gelecek de onlar adına korkulması bir şey haline gelmektedir. Bu açıdan korkulan ya da belirsizlik sarmalına kapılan bireylerin hayatında gelecek kaygısının işle ilgili çıktısı da her türlü yıkıcı koşulun kabulü gibi, her türlü belirsizlik ve akışın sınırlarında ayakta kalabilmenin kişisel mücadelesine dönüşmektedir. Çünkü iş belirsiz olduğu için hayatın her noktasındaki kontrol çabası da bir belirsizlik haline geliyor. Bu nedenle -Beck’in de (2011), Furedi’nin de (2002) vurguladığı gibi- geleceğin kaygıları ya da korkuları da giderek bugünü esir almaya başlamaktadır.

Görüşmeci 13: “Kamu ile karşılaştığımızda çalışma saatlerimiz -gönüllü olmasına rağmen- çok yoğun saatlere geliyordu. Ortalama -şu anda değil ama günde on iki, on üç, on beş saat çalıştığımız da oldu ama iki üç ay hiç uğraşmadığımız da oldu. Bilhassa kriz dönemlerinde ve kötü piyasa koşullarında... Yurt dışında gecikmenin bir bedeli vardır. Reklamasyon, fiyat indirimi gibi şeyler oluyor. Koli taşımamızın da bir anlamı var. Zamanla yarışıyoruz. Aileme zaman ayıramadığım çok oluyor. Eşim de finansçı, HSBC Bank genel müdür yardımcısı. Benden de geç geliyor zaman zaman. 20 yıl boyunca evimizde bir yardımcı kadın oldu. Çocuklarla o ilgilendi. Onlara zaman ayıramadığımız çok oldu. Ama sonuçta da kurmaya çalıştığımız onların geleceğiydi.”

Bir ev kadını olan ‘görüşmeci 50’nin eğitim, işin dönüşümü ve eşinin iş temposu hakkında anlattıkları -bütünlüklü olarak ele alındığında- yaşanan

ekonomik dönüşüm hikayesinin ürünü olmaktadır. Onun konuşmanın ilk kısmında söylediği ‘artık yetmiyor’ yönlü ifadeler ve ‘önceden öyle değildi’ şeklinde dedikleri, liberal ekonomik koşulların neoliberal ekonomik koşullara dönüşümünün sonucunda yaşanan şeylerin vurgusudur. Onun ‘bir kişi çalışıp aileyi (hatta on kişiyi) geçindirirdi’ dediği nokta, aslında yerel dinamiklerin belirleyici olduğu ekonomik koşullar içindir. Onun burada işle ilgili vurgusunu yaptığı şey, Bauman’ın tabiriyle (2012a) var olan geleneksel ve korumacı ekonomik koşulların mümkün kıldığı durumlardı. Fakat onun ‘artık’ diyerek başladığı eğitim, iş ve yeni iş koşullarının aradığı bireyler olarak vurguladığı nokta, neoliberal işin beklentisi olan bireyin ne yönde olduğunun anlatımıdır. Çünkü ortaya çıkan küresel işin beklentilerini karşılayan bireyin özellikleri giderek çalışanların rekabetine dayalı olarak biçimlenen ve bu noktada üst sınırı olmayan koşullara dönüşmektedir. Bu açıdan yeteneklerin ne kadarının yeteceğinin belirsizliği, rekabete hazır olmak isteyen bireylerin de profilini buna dönük olarak değiştirmektedir. Hatta nerede biteceği belirsiz bir yetenek ve meziyet savaşı ortaya çıkmaktadır. ‘Görüşmeci 50’nin de vurgusunu yaptığı nokta böylesi bir belirsizliğin hayata dair çıktıları olmaktadır.

Görüşmeci 50: “Önceden bir kişi çalışırmış beş kişi karnını doyurmuş. Ama şimdi öyle değil ki. Hayat öyle önceki gibi değil. Biz okula giderdik; ne öğretilirse, ne okutulursa. Ortaokul “neresi olursa” diyeydi. Ama şimdi öyle değil ki. Çocuklar hep bir yarış halinde. “Özele gönderebilecek miyiz?” “Hayatını nasıl garanti altına alabiliriz.” Çünkü artık çocuklar hayata o kadar yarış gibi başlıyor ki. Önceden üniversite mezunu deniyordu. Ondan sonra bir yabancı dilin olsun. Şimdi de bir yabancı dil yetmiyor; bir dil daha, bir dil daha. İki dil, üç dil bilen insanların bile işsizliği var ortada. Hal böyle olunca hep bir şeyin koşuşturmacası. Hep koşuşturma.”

Fakat ‘görüşmeci 50’nin, ‘benim eşim de öyle’ diyerek devam ettiği ve işin gündelik hayata -evin içine ya da özele- yansıdığı vurguladığı şekli, artık neoliberal işin ürettiği belirsizliklerin ürünü olarak ortaya çıkan şeylerdir. Çünkü neoliberal işin –eski (liberal) işten farklı olarak- belirsizlik hali özellikle işin sınırlarını belirsizleştirmesinden kaynaklanmaktadır. Hatta ‘iş bittiğinde bile’ onun tortuları özel hayatı etkiler haldedir. Bu açıdan ‘yeni ekonomide iş’ her şeye dair üst sınırı yukarı çektikçe -çalışanların profilinde olduğu gibi- çalışma süresinin de üst sınırını hep yukarılara doğru zorlamaktadır. Bu da iş dışı zamanları da kontrol

edebilen hatta iş dışı zamanı bile işle ilgili zamanlar haline getirebilen işler üretti. Bauman'ın da tabiriyle (2011a) 'bireyleri koruyabilen eski tarz limanlar da yitirildiğinden', bireylerin yalnızlık ekseninde devam ettirdikleri işe karşı savunmasız ve tavizkar hale gelmelerini beraberinde getirdi. Çünkü işle ilgili belirsizlik hayatı da belirsiz hale getirince, bireylerin yaşadığı güvensizlik sürekli artmaktadır. Güvensiz bireylerin yaşadığı kaygı, onların özel hayatlarını feda ettirenlerine neden olan şey olmaktadır. Belirsizlik arttıkça özel alanın aşınması da bundandır. Tıpkı 'görüşmeci 50'nin eşiyle ilgili olarak evin içine dair anlattıkları gibi. Eşi de yaşadığı belirsiz işin gereği olarak özel hayatını feda ettiren iş tempolarını yaşamaktadır. Yaşadıkları durum da bunun çıktısı hükmündedir.

Görüşme 50: "Artık insan -eşim de öyle; "işten geliyorum" diyor. "O kadar yorgun argınım ki yani oturduğumda iş kafamın içinde... Yorgun değilsin diyorsun ama kafamın içinde o kadar çok şey var ki sohbet ederken bile insanlarla doğru düzgün sohbet edemiyorum" diyor. "Bu da karşı tarafa yansıyor ve o da o kadar ayıp ki o yüzden de kendimi toparlayamıyorum" diyor. İnsanlar "buda bitsin", "buda olsun" hep bir koşuşturmaca içinde olunca, eve yorgun argın gelince vakit de kalmıyor."

Tüm bu örnekler 'işin belirsizliğine' dair çıktıların tartışması olmaktadır. Bu örnekleri alan kapsamındaki veriler ışığında uzatmak oldukça mümkündür. Fakat çalışmanın sınırları açısından bu kadar örnekleme yeterli görülerek tarafımızca sınırlandırılmıştır. Tüm bu örneklerin ortaya koyduğu üzere, artık 'işin belirsizliği hayata dair belirsizliklerin' anlatıcısı olmaktadır. İşle birlikte başlayan bu dönüşümün derinliklerini, ileride bu bağlamı dikkate aldıkça detaylandırmalara devam edeceğiz. Çalışma boyunca da farklı yöndeki vurguları yapılmaya devam edecektir.

5.2.1.2. Akışa Dayalı İşler ve Hayatlar

Yoğunluk ve belirsizlik üreten iş tempolarının görüşmeciler tarafından sıkça dile getirildiği dikkati çekse de neoliberal (ya da küresel) dünyayı mümkün kılan önemli noktalardan birisi de 'yeni işlerde' *akış* ve *hareketin* giderek sıradan bir hale gelmesi olmaktadır. Bu durum bizim çalışmamızda da görüşmecilerin kendi iş tempolarına dair sıkça dile getirdiği noktalardan birisi olmaktadır. Çünkü gayet mobil hale gelen dünyada yerinde durmak ve akışın dışında kalmak bir

başarısızlık hissine dönüşmektedir. Küresel olan işin hızını, hareket kabiliyetinden alması, hareketsiz bireyleri de böylesi hislerin (başarısızlık ve de yetersizlik anlamında) içine itmektir. Fakat işe/çalışmaya dair ortaya çıkan akışın ritmi, bu işin ürünü olan ‘yeni orta sınıfı’ küresel anlamdaki bağlantılarına ve kendi sınıfsal koşullarına entegre etse de artık yerel ilişkilere karşı ilgisiz ve hatta kaygısız hale getirebilmektedir. Dolayısıyla söz konusu kitlenin küresel bağlantılarına beslediği güven bu sınıflarda yerel ilişkilere ve ağlara karşı gösterilmemeye başlamaktadır. Hatta yerele karşı oluşan güvensizliğin (buna ileride tartışacağımız kentsel güvensizlik de dahil) önemli gerekçelerinden birisi de küresel iş koşullarındaki edinilmiş böylesi roller olmaktadır. Çünkü neoliberal ekonominin iş koşullarında dünya gayet *mobil* bir halde işliyor. Böylesi bir akışın olduğu yerde çalışan bireylerin hayatlarında artık iş küresel olunca iş seyahatleri de onlar için sıradan şeyler haline gelmektedir. Onlar için akış ve hareketlilik bir hayat tarzı haline geldi. Dolayısıyla da hız onların hayatında bu türlü göstergeler nedeniyle genel bir parametre olarak kabul görmektedir. Hatta bu türden durumlar eşlerin iş seyahatlerine bağlı olarak aile içi ilişki sistemlerini -geleneksel rollerini- bile yeniden dizayn edebilmek açısından önemli bir durumu ortaya çıkmaktadır. ‘Geç modern birey’ için hayat giderek böylesi bir işin organizasyonu bağlamında kurgulanan bir duruma dönüşmektedir. Var olan mobil dünyanın hareketliliği çoğu zaman bu türlü gerekçelerle ‘uzun süreli (ya da kalıcı) ilişkiler gerektiren durumlar’ için de bir yük algısı oluşturmaktadır. Bu açıdan geleneksel ilişki sistemleriyle neoliberal iş koşullarının çatışmalı doğasını buradan hareketle anlamak çok zor olmasa gerektir.

İş/çalışma hareketlilik yeni koşullarda bağlamında akarken, kalıcılık ise artık onun üretmediği şeylerden birisi olmaktadır. Böylesi koşullarda her şey ‘geçicilik’ üzerine kurulduğundan, ‘geleneksellik’ de gereksiz tekrarlardan ibaret şeyler olmaktadır. Çünkü geleneksellik ya da yerellik mukabilinden şeyler ‘işin akışı ve hareketinin’ önemli olduğu yeni dünyada ‘akışı ve hareketi kesme ihtimali olan gerçekliklere dönüşmektedir. Bu açıdan ‘yeni işin doğasındaki’ küresel mobilite ve hız, bireyleri ‘hız tutkunu’ haline getirirken gündelik hayatlarında yitirdiği kalıcılıkların da habercisi olmaktadır. Nitekim ‘görüşmeci 52’nin aşağıda verilen konuşmasında dile getirdikleri de var olan bu yöndeki saptamaları işin akışına kapılarak ‘belirsizliği’ kalıcı hale getiren durumların anlatımıdır. Dolayısıyla da onun bu yöndeki anlatımı, sınırları net olmayan bir iş temposunun nasıl da ortaya çıktığının vurgusu olmaktadır. İşin onun anlatımındaki gibi artık

'paket akması' işe dair yükü tamamen bireysel hale getirdiği için, başarısızlık da salt bir bireysel faktöre dönüşmektedir. Böylesi çalışma koşulu da yükü tamamen bireylerin yalnızlıklarına dayalı olarak onların omuzlarına (sorumluluklarına) indirmektedir. Hal böyle olunca bireylerin yaptığı iş sadece 'bitir ama nasıl bitirirsen bitir' konseptine dönüşmektedir. Bu açıdan 'görüşmeci 52'nin konuşmasında '8-17.30 mesai yapabilirsiniz' dediği nokta, peşinden 'işiniz bitmek kaydıyla' diye bir şartı ortaya koymasına neden olmaktadır. Görüşmecinin de vurguladığı gibi yeni çalışma koşullarında, mesai de kişisel olduğu için 'kendi inisiyatifinizde çalışmak durumunda kalıyorsunuz' yönündeki söylemlerini çokça söylenir şeyler haline getirmektedir. Onun burada vurgusunu yaptığı şey aslında - Bauman'ın tabiriyle (2006)- işin kişiselleşmesine dayalı olarak, müşterek davranmaya müsaade etmeyen iş koşullarının sertliğini yaşamasıdır. Bu noktada başarı hayata dair bir sosyal anlatı üretmeyince, bireylerin işe dair hazları da işi bitirinceye kadar durmamayı bir iş sorumluluğu haline getirmelerine neden olmaktadır. Çünkü onların hayatında paket işlerin durumu dışında kendilerine geri bildirimde bulunan kalıcı bir gösterge yoktur. Bu açıdan 'görüşmeci 52'nin vurgusunu yaptığı 'sorumluluk' temelde bir 'neoliberal iş ahlakıdır': 'Bitir ama nasıl bitirirsen bitir'.

Görüşmeci 52: "İş temposu çok yoğun. Uluslararası bağlantılı bir firmayız. Yaklaşık 20 kadar firmanın Türkiye mümessiliyiz. Ama işimizin %80'i bir Japon firmasıyla birlikte devam ediyor. Seyahatli ve yoğun bir iş tempom var. İşimiz bittiği sürece 8-17.30 çalışmakta bir mahsur yok. Ama işiniz bitmek kaydıyla. İşiniz bitmediğinde ise kendi inisiyatifinizde mesai yapmak zorunda kalıyorsunuz."

'Görüşmeci 52'nin konuşmasının devamında anlattığı iş yoğunluğunun bir yönünü gayet mobil durumdaki çalışma koşulunun ürettiği anlaşılmaktadır. Görüşmeci konuşmasında bu durumun eşinin de çalışma koşullarını nasıl etkilediğinin anlatımını yapmaktadır. Bu açıdan mobil işin niteliği onun ve eşinin 'geleneksel rollerini' (ev içi rolleri vb.) ve dolayısıyla da özel hayatlarını organize etmelerini zorlaştıran bir faktöre dönüşmektedir. Hatta öyle ki eşi ve kendisinin işleriyle ilgili sahip oldukları aşırı derece akışa endeksli halleri, özel hayatlarının kurgusunu da bu akışa göre dizayn etmelerini zorunlu kılmaktadır. Akışın ritmine bakılırsa burada kendisinin anlattığı ev, sabit ve kalıcı koşulların ürünü olan bir nokta olmaktan çıkıp sadece onların küresel akışlarının organize edildiği bir uğrak noktası hatta daha da ötesi -Sennet'in tabiriyle (2013)- 'bir tren istasyonundan

ibaret hale' gelmektedir. Onun 'ayda iki üç kez oluyor' dediği iş gezisi, kendi eşinin de çalışma ritmi olunca özel hayatın organizasyonu onların birlikteliği bağlamında değil 'iş gezilerinin çakışmaması' bağlamında bir organizasyon koşulunu ortaya çıkarmaktadır. Kaçınılmaz olarak ev de bu organizasyona göre dizayn edilen bir alan haline gelmektedir. Aslında böylesi bireylerin hayatlarında farkına varmadan ortaya çıkan şey; evin onlara ait bir özel alan olmadığı, işlerinin akışı karşısında yine işleri adına mola verdikleri bir noktaya dönüşmesidir. Güvenlikli sitelerin de -ileride tartışacağımız üzere- bu profilden insanlara giderek 'otel konseptli ev' sunmalarının da nedeni budur.

Görüşmeci 52: "Benim tempom genelde stabil bir düzeyde akıyordu. Fakat ben doğum izindeyim. Başladığımda biraz yoğun çalışmak zorunda kalacağım gibi. Tempom ev ile birlikte artacak... İşim gereği seyahat tempom var. Satış departmanındayken daha fazlaydı. O zaman haftalık gitmek gerekiyordu. Pazarlamada ise ayda iki ya da üç kez seyahat oluyor. Genelde de yurt içi ağırlıklı bir seyahat temposu var. Distribütör olmanın gerektirdiği bayilik, eğitim, seminer, kongre gezileri yapmaktayım. Dönemsel yoğunluklar olabiliyor bazen... Eşimin de seyahat temposu var. Onunla denk gelmemesine dikkat ediyoruz. Çocuklarla ilgilenebilmek için. Burada bir yardımcımız var o bizi destekliyor. Zaman zaman da annelerden destek alıyoruz."

İş akışa dayalı olduğundan beri 'hareket' (ya da akış) bu dünyanın en sıradan şeyleri haline geliyor. Bu açıdan 'görüşmeci 1' de tıpkı 'görüşmeci 52' gibi akışın baş döndürücü olan halini anlatırken 'işin gerekliliği' şeklinde de vurgusunu yapmaktadır. Görüşmecinin yoğun seyahat temposu işinin küresel bağlantıları nedeniyle (neoliberal iş koşulları nedeniyle) hareketliliği onun hayatında gayet sıradan bir hale getirmektedir. Küresel bağlantıların ortaya çıkardığı yüzer-gezer iş koşuluna dayalı olarak, bu koşullara uygun bireysel hayatları ortaya koyuyor. Bu açıdan 'görüşmeci 1'in ortaya koyduğu görüşler hareketliliğin 'yeni iş/çalışma' için ne kadar önemli olduğunu ortaya koyan cinstendir ve görüşmecinin yılda '15 kere' (ya da '12-13 kere') yurt dışına iş gezisi yapmasının anlamı 'kendilerine açtıkları küresel pozisyonların' karşılığı olan bir hareketlilik. Onun yıllık hareketliliği dikkate alındığında ortalama 30 yıllık bir iş temposunda sadece iş için 450 kere yurt dışına çıkabilmesi anlamına gelmektedir. Bu durum da -Bauman'ın (2012b)- 'turistleşen küreseller' dediği noktaya tekabül

etmektedir. Nitekim bu insanlar için hareket bir hayat tarzı olduğu için de ‘durmak’ ya da ‘yerele bağlı kalmak’ en büyük kaygı faktörü olmaktadır. Kentte ve gündelik hayatlarında kalıcı ilişkilerden kaçınmalarının nedeni de budur. İş hareket ise böylesi bireylerin geleneksel olana ve geleneksel mekâna mesafeli olmalarına neden olmaktadır. Bu durum da sonuç olarak bu türden bireylerin yerel/geleneksel ilişkilere dair belirsizlik yüklü kaygıları da anlaşılabilir hale geliyor. Çalışma hayatı süresince 450 kere yurt dışına çıkan bireyin kentin gelenekselliğini ya da rutinlerini olağan karşılaması da oldukça zorlaşacaktır. Bu türden işler hayatı akışa endekslendiği içindir ki ‘güvenlikli site’ gibi organizasyonlar da bu tarz bireylerin hayatında fonksiyonelliği olan şeyler haline gelmektedir. Çünkü ‘özel hayatlar’ işin akışına entegre olduğundan ‘yerelden kaçış’ böylesi bireylerin hayatında bir zorunluluk haline gelmektedir. Mekânsal taleplerinin de bu kaçışı vaat eden türde olması da olağan bir sonuç olmaktadır.

Görüşmeci 1: “Ben şirkette genel yönetimden ve pazarlamadan sorumluyum. Zamanımın yarısı ofiste yarısı da müşteri ziyaretleri ve yurtdışı seyahatlerle geçiyor yoğun olarak. 2013 yılında 15 kere çıkmışım. 2014 yılında yine 12-13’ü bulacak gibi. Avrupa’nın pek çok ülkesine seyahat ediyorum. Ortadoğu’da seyahatlerim oluyor. Bazen müşteri ziyaretleri bazen de beraber çalıştığımız şirketleri ziyaret ediyorum. Şimdi de Uzakdoğu’da birkaç pozisyon açmaya çalışıyoruz. Onunla da ilgili seyahatlerim oluyor.”

‘Yeni iş’ hareketlilik bağlamında ‘yeni tarz hayatları’ organize ettiğinden beri ‘özel hayatın’ kodları da sil baştan dizayn ediliyor. Artık neoliberal dünyada -Habermas (2005) ve Prost’un (2010) vurguladığı gibi- iş, merkantil evredeki gibi özel hayata sokulabilen bir hal edindi. Fakat bu yeni -ya da yeniden- sokulma hali özel hayatın organizasyonu (ve hatta gelenekselliklerini) işin akışına dair ritme uygun hale getirerek yapmaktadır. Bir bakıma özel hayatları işe entegre eden bir hale getirmektedir. Bu konuya örnek olarak da ‘görüşmeci 11’in ortaya koydukları ise karı-koca olan iki üst düzey yöneticinin özel hayatlarının ve de aileye ilişkin sorumlulukların, baş döndürücü olan iş seyahatleri karşısında nasıl organize edildiğini ya da organize edebilmek adına çaba gösterildiğinin anlatımı olmaktadır. Görüşmeci ve eşi için aile içi ilişkiler ve sorumluluklar dahi işin seyahat koşullarına (ya da ritmine ve akışına) dayalı olarak kurgulanmak zorunda kalıyor. Bu açıdan neoliberal kariyerin, ‘akışı’ merkeze koyan hayat tarzında, ilişkileri de yeniden -hatta çoğu zamanda sil baştan- dizayn ettiğini söylemek de

mümkün olmaktadır. Çünkü işin doğası harekete dayalı hale geldikçe, onların evleri özel hayatlarının yaşam alanı olmaktan çıkarak küresel ölçekteki işlerinin akışı adına bir çeşit ‘tren istasyonuna’ dönüşmektedir. Onun konuşmasında ‘iş seyahatlerimizin çakışmaması için çaba sarf ediyorduk’ dediği şey, aslında özel hayatlarının artık kendi inisiyatiflerinin ya da kişiselliklerinin alanı olmadığına itirafıdır. Bu koşullar dikkate alındığında; ‘özel hayatlar’ neoliberal çalışma bağlamında yeniden işin parçası haline geldi. Fakat bu kez özele dair inisiyatifleri piyasanın koşullarına feda ederek bu durum gerçekleşmektedir. Başka bir deyişle ‘görüşmeci 11’ özelinde olduğu gibi ‘özel alanı’ özel alan olmaktan çıkararak işin organizasyonunun bir parçası haline getirmektedir.

Görüşme 11: “Benim sorumlu olduğum bölge Türkiye ve Kıbrıs. Her hafta iş seyahatine çıkıyorum. Sürekli olarak uçak kullanıyorum. Sürekli seyahat halindeyim. Günü birlik, iki günlük vs. Ankara, Adana, İstanbul, İzmir, Diyarbakır her yere. Eşimin işleri mevsimsel olsa da o da işi itibarıyla tamamen yurtdışıyla çalışıyor. Bir sigorta şirketinde çalışıyor. Onun yenileme dönemlerinde -Eylül ve Aralık ayları arasında- sürekli olarak yurt dışı seyahati yapıyor. Dünyanın her yerine gidebilir ama ağırlıklı olarak Avrupa’ya gidiyor.”

‘Görüşmeci 11’ konuşmasının devamında akışla ilgili bu baş döndürücü trafik karşısında ‘özel hayatlarının’ nasıl organize edildiğinin de anlatımını yapmaktadır. Onun vurguladığı ‘çocuğa yetişmeye çalışırım’ dediği şey, aslında iş karşısında ‘özel hayatıma’ yetişmeye çalışırım yönündeki vurgulaması olmaktadır. Kendisinin ve eşinin baş döndürücü seyahat temposu arasında ‘eve yetişmek’, liberal çalışma evresinde duyabileceğimiz türden bir ifade değildir. Çünkü iş ve özel zamanın sınırları net olan hali böyle bir durumu ortaya çıkarmıyordu. Fakat ayakları yerele basmayan yeni işteki bu türden insanların ‘özel hayatları’ ise ‘yetişilmesi gereken şeyler’ haline gelmektedir. Tıpkı ‘işe geç kaldım’ türünden serzenişlerin yerini artık bu evrede -‘görüşmeci 11’in özelinde olduğu gibi- iş karşısında ‘özel hayatıma geç kaldım’ bağlamında serzenişlere bırakmaktadır. Fakat iş akışa endekslendiğinden beri özel hayatın yeni kodları da bu koşulu sıradan bir gündelik hayat ritmi haline getirir oldu.

Görüşmeci 11: “Genellikle seyahatlerimizin çakışmaması için ayarlamaya çalışıyorduk. Oğlum çok yalnız bıraktığımız bir dönem olmadı. Ya ben kaldım ya da annesi kaldı. Eşimin seyahatleri çok

planlıdır. İki üç aylık planlanır, bana yollar. Ben de onun aralarına serpiştiririm. Onun olmadığı zamanlarda seyahat zorunluluğum varsa da ben gece kalmasız yaparım. Çocuğa yetişmeye çalışırım. Eşimin de seyahatleri 3 günlük, 4 günlük ya da günübirlik de olabilmektedir. Mesela pazartesi Zürih'e gitti geldi. Yarın Hannover'a gidecek. Önümüzdeki hafta 3 gün Londra'ya gidecek. Onun temposu da bu şekilde.”

Bir şirkette ihracat müdürü olan ‘görüşmeci 48’in söyledikleri ise akış merkezli bir yoğunluğun nasıl olabileceğini ortaya koyan çok güzel bir örnek olmaktadır. Bu görüşmecinin ortaya koyduklarının bir değerli noktası da akışın merkezinde ‘işle ilgili konulmuş hedeflerin’ olduğunu dile getirmesidir. Çünkü neoliberal (ya da yeni kapitalist) iş tempolarının bireyi durmaksızın hareketli kılabilen koşullarından birisi de rekabete ve büyümeye endeksli hedeflerin varlığı olmaktadır. Dönemsel hedefler çalışanlar için temel başarı ölçütü olunca, onlara erişmenin temposu da iş disiplini ve temposunu çalışanlar adına kendiliğinden ortaya koyabilmektedir. Bu açıdan akışın ve hareketliliğin nedeni de böylesi hedefler bağlamında dizayn edilen ‘yırtıcı başarı kriterlerinden’ geçmektedir. Sonucu ise ‘görüşmeci 48’in de dediği gibi kontrolü kendisinde olmayan akışların iz bırakmayan (hatta kalıcı anlatılar üretmeyen) halleri olmaktadır. Bu nedenle ki sürekli olarak ‘hedefler peşinde’ koşan bireyin, bir iş anlatısı olarak söylediği ‘bazen yoğunluktan zaman nasıl geçti anlamıyorum bile’ vurgusu da bu yönlü çıktılar olmaktadır. Çalışanlar adına işin kontrolünün kendisinde olmadığı yerde, görüşmecinin ifade ettiği ‘zamanın belirsiz gelmesinin nedeni, aslında -Sennett’in (2011b; 2012) ve Bauman’ın (2011a) dediği gibi, ‘zamanın okunun kırılmasından’ kaynaklanmaktadır. ‘Görüşmeci 48’ gibi kişiler için ‘zamanın oku kırıldığından’, zaman sadece hedefi bulmayan bir şey haline geldi. Böylesi bir çalışma ortamında ‘zamanın oku kırıldığı için bireylerin yaşadığı akışlarının nasıl ve ne yönde olduğunu kestirmeleri de çok olası bir durum olmuyor. Bu yüzden ki ‘görüşmeci 48’ gibi çalışanlar için başarı belirsiz tempoların akışına kapılarak kendisine verilen ‘iş hedefleri’ peşinde koşmaktan ibaret oluyor. Hem de bu süreç onların hayatında geriye kalıcı anlatılar ya da başarı hikayeleri bırakmamak pahasına oluyor.

Görüşmeci 48: “Çok esnek çalışma saatlerim var. Cumartesileri de çalışabiliyorum. Şimdi biraz esnese de. Ama çok yurt dışı seyahati yapıyorum. Özellikle de fuar mevsiminde. Ocak ayıyla

başlar mayıs ayına kadar sürekli yurt dışına gider geliriz. Neredeyse bir ayın yarısını yurt dışında geçiyorum. Yılın ilk yarısı böyle. İkinci yarısında biraz daha seyrek giderim. Mesela son iki aydır hiç seyahate gitmedim. Bütçe başlıyor -mesela 2015- bazen bu yoğunluktan zaman nasıl geçti anlamıyorum bile. Fuarlardan fuara, koşuyorum... Aylık hedefler var. Altı aylık hedefler var. Yıllık hedefler var. Bunların peşinde koşarken, fuar organizasyonlarının peşinde koşarken, fuarda tanışılan insanların peşinden koşarken çok hızlı geçiyor zaman.”

Bir tersanede genel müdür olan ‘görüşmeci 9’un anlatımlarında ortaya koyduğu iş, akış ve seyahat bağlamındaki söyledikleri -tıpkı diğer görüşmeciler gibi- küresel dünyanın akışının ne kadar da sıradan ve gündelik bir ilişki tarzına dönüştüğünü ortaya koyan cinstendir. Küresel iş, küresel komşulara açıldıkça yerelde kaygılı olma ihtimalini (bu durum güvenli sitede olma gerekçesini de içine dahi ediyor) yükseltmektedir. Çünkü iş küresel olunca ilişki tarzı da küresel niteliklerde olabilmektedir. Nitekim görüşmecinin ‘siz burada ‘fear olun, size İtalya’da ‘çok yaşa’ derler’ şeklinde anlattığı nokta, yerel gündelik ağların ürünü olabilen durumların ne kadar da küresel koşullara açık hale gelebileceğinin sıradanlığını ortaya koymaktadır. Ayrıca kendisinin ‘denizcilik küçük bir alan dünyada bu sektörde herkes herkesi tanır’ şeklinde ifade ettiği şey, bir küresel ilişki koşulunun ne kadar da sıradan bir gündelik ilişki tarzına açık olabildiğini ortaya koymaktadır. Yeni işin sahip olduğu küresel bağlamı ve hareketliliği çalışanlarının algılarını da gündelik hayatları bağlamında bu ilişkilerin bir parçası haline getirmiştir. Çünkü onların küresele bu kadar açık olmaları gündelik hayatlarının dinamiğini de bu tarzda yeniden yapılandırmaktadır. ‘Görüşmeci 9’un konuşmasında ortaya koyduğu ifadeler de bu durumun sonucu şeylerdir.

Görüşmeci 9: “Gemiler bize yurtdışından geliyor. Gemilerin %99’u yabancı. İtalya, Almanya, İsveç, Singapur, Japonya, Brezilya, Amerika, Kanada... Tamamen küresel çalışıyoruz. Çok az Türk müşterimiz var. Denizcilik çok küçük bir alan dünyada. Çok büyük değil. Denizciler birbirini tanır. Denizciler, armatörler, tersaneler birbirini tanır. Siz burada hapsirın size İtalya’da “çok yaşa” derler. Siz burada ‘fear olun’ bu bir günde Almanya’da duyulur veya Japonya’da duyulur. Küçük bir sektör, küçük bir sanayi... Biz global firmayız. Yurt dışı seyahatlerimiz oluyor. Özellikle pazarlama bölümümüz ayda bir kere, iki kere mutlaka müşteri ziyaretlerine gidiyor. Benim de

zaman zaman oluyor. Benim müşteri seyahatlerim de olabiliyor ya da işle ilgili problemlerle ilgili de seyahat edebiliyorum. Bazen bir işi kötü bitirdiysek o işin neden kötü bitirildiğini anlatmaya gidiyorum... Bazen müşterilere gidip bununla ilgili açıklamalar yapabiliyoruz ve bu çalıştığımız her yere olabiliyor.”

Kendisi ihracatçı olan ‘görüşmeci 36’ın ortaya koydukları ise neoliberal işin Türkiye hikâyesini de işin içine dâhil eden bir noktada durmaktadır. Yani küresel bağlantılı iş ağları arttıkça akışa dayalı hayatların ve küresel ilişkilerin ne gibi çıktılar ortaya koyduğunu izah etmektedir. ‘Libya’daki savaşın kendi işleriyle ilgili olan sorun tarafı’ ve ‘Özal politikalarının getirmiş olduğu pazarlar’ vs. Hepsisi de onun hayatındaki işin sadece yerel ilişkilerden müteşekkil olmadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla ‘yeni kapitalizmde’ bir başarı hikâyesi olan mobil hayata ayak uydurabilen bireyin temposu (ya da akışı) giderek ‘özel hayatı’ dışlayan işi de kabul edilebilir hale getirmiştir. Neoliberal evre öncesinde (hem meraktil hem de liberal evrede) var olan yerel sabitler üzerine inşa edilen istikrarlı yerel iş ve zaman denklemi yerini (‘yeni işin’ doğasına dayalı olarak) küresel bağlantıların istikrarsızlığına bırakmaktadır. Yeni evrenin koşulları giderek ‘mekân-zaman’ sabiti çok belirsiz olan iş durumlarını ortaya çıkarmıştır. Fakat burada altı çizilerek vurgusu yapılması gereken durum, artık işle ilgili belirsizliklerin de daha çok küresel ölçeklerde bir koşula dönüşmesidir. Görüşmecinin de konuşmasında ‘Libya’da savaş var, çalışmıyorum’ diyerek vurgusunu yaptığı nokta, işin yerel ilişkilerden bağıni kopardığı yerde kendisini ne kadar da küresel koşullara entegre hale getirdiğinin anlatıcısıdır. Bu açıdan onun işini bozan yerel bağlar değil, küresel akışını bozan küresel ölçekteki olaylar olmaktadır. Ortaya çıkan durum da aslında onun hayatını kurgulayan küresel durumların nasıl da yerel dinamiklerin önüne geçtiğinin anlatıcısıdır.

Görüşmeci 36: “Sırasıyla Enka Dış Ticaret, Tekfen Dış Ticaret ve Çukurova Dış Ticaret’te çalıştım. Hepsini kapattık daha sonra danışmanlık şeklinde devam ettim. Çok yoğun bir iş tempom oldu her zaman. Büyük gıda kalemlerinden sorumlu oldum her zaman; un, salça gibi. Cezayir, Libya, Tunus gibi ülkelere baktım. Sonrasında Cezayir ağırlıklı çalıştım hep. İlk gidişim 1982 Şubat, son gidişim 2010 Aralık’tı. Libya ile halen çalışıyorum ama iç savaş devam ediyor. Bu aralar çalışmıyorum. Yılda ortalama 10 kere yurt dışına seyahatim olurdu... Biz Özal’ın yaptığı çalışmalarla büyümüş

bir iş kitesiydik. Bize çok faydası dokunmuştu. Enka uzun süre ihracatta bir numaraydı ve bir seyahatte Özal’la havaalanında karşılaştık ve sordu “ne yapıyorsun?” diye. “Enka’da çalışıyorum” deyince çok hoşuna gitmişti ve muhabbet etmiştik baya. Çünkü biz uzun süre birinciydik. Arkadan RAM (Koç) gelirdi. Yorucu bir tempoydu ama hoşumuza giderdi.”

‘Görüşmeci 11’in işin yoğunluğu, akışı ve iş ilişkilerine dönük olarak söyledikleri ‘yeni iş’ koşullarının sosyal açıdan taşıdığı derinliği daha da net ifade eden şeylerdir. Çünkü onun ‘çok yoğun çalışıyorduk’ ve ‘zamanın nasıl aktığını, geçtiğini hiç anlamadık’ dediği şey, aslında yeni iş koşullarının sıradan bir durumu gibidir. Çünkü işin belirsizliği ve salt hedeflere kilitlenen başarı ölçütleri temelde işi akışa endekslenmektedir. Fakat sadece akışa endekslenen böyle bir çalışmanın/işin kalıcılık inşa etmeyen (ya da iz bırakmayan) hali sosyal hayatı da olumsuz etkiliyor. İşin kalıcı sosyal çıktıları açısından yaşanan başarısızlığın evin içine (özel hayata) dönük sonuçları olduğu kadar, iş ortamının kendi içindeki sosyalliğine de yansıyan etkileri vardır. Özellikle -Sennett (2012) ve Bauman’ın da (2011a) vurguladığı gibi- kişisel hikâyelerin sosyal anlamdaki derinliğine değer vermeyen, kişisel kariyer hikâyelerinin gereksiz ve de değersiz bulan bir iş ortamında ortaya çıkmaktadır. Böylesi bir ortamda da insanların bir birine bağlanması, kader ortaklığı yapması ya da sosyal yönlü kalıcı yatırımlar yapabilmesi son derece anlamsız şeyler haline gelmektedir. Nitekim görüşmecinin konuşmasında örneğini verdiği ‘takım olmak için gittik ama nasıl takım olamayacağımızı öğrendik’ dediği iş gezisi de bu durumun bir sonucudur. Gündelik hayata dair sosyal çıktılar üretemeyen işlerde var olan amaç, takımları sadece hedefler bazında bir araya getirince, sosyal paylaşımları mümkün olmayan bir durum da sonuç olarak ortaya çıkıyor. Fakat işin kendi içine dair yaşanan bu durum bireylerin evine ya da özel hayatlarına dönük çıktılar da ortaya koymaktadır. Çünkü ‘görüşmeci 11’in ‘çok yoğun çalışıyorsunuz, fark etmemiz mümkün olmuyor’ ve ‘siz durunca sistem çöker’ şeklinde dediği şey, işle ilgili akışın dışına çıkamayan hayatlarının durduklarında yok olmaya eşitlenmesidir (çöküşün yaşanmasıdır). Salt akışa endekslenen iş, bu durumu tek başarı ölçütü haline getirince, sonuç olarak da sosyal anlatılar üretemeyen bir iş durumunu ortaya çıkmaktadır. Bu durum da işin yoğunluğunun özel hayatı olumsuz etkilemesine neden olmaktadır. Aslında bu noktada akış, yoğunluk bazlı

büyüdüğünden, iş artık özelin kendisindeki koşulları da ipotek altına alıyor. Bizler ise bu yaşananların adına sadece ‘işin temposu’ diyoruz.

Görüşmeci 11: “Çok yoğun çalıştığımız için özel hayatımıza zaman ayıramadık. Onu uzun zoraki tatillerde, bayram tatillerinde falan hissediyorum. O iş temposunda kendinize zaman ayırmadığımızı veya ailenizle kaliteli zaman geçirmediğinizi o zaman hissediyorsunuz. Yoksa tatil olmasın, onu hissetmiyorsunuz bile. Çünkü o temponun içindesiniz ve çarklar dönmek zorunda. Siz orada duramazsınız. Çünkü durduğunuz anda sistem çöker. Dolayısıyla onu hissetmiyorsunuz. Mayıs ayında onu İtalya’da bir eğitim gezisinde çok iyi anlamıştım. Üç günlük bir toplantıydı. İşle ilgili bir toplantı değildi. Tamamen takım olma (team building) diye bir şeydi. Üç kişi biz eskilerden gittik. Yenilerden de üç kişi vardı ve bizi kaynaştırmaya çalışıyorlardı. Ama nasıl kaynaşmayacağımızı anladık.”

Nitekim ‘görüşmeci 11’ ifadelerinin devamında bu durumu daha net bir şekilde ortaya koyuyor. Onun konuşmasında ‘bu durum evin içine de yansıyor’ dediği nokta, işin özel hayatı ipotek altına aldığını daha da net vurguladığı nokta olmaktadır. Görüşmecinin vurgusunu yaptığı şey, aslında akışı kontrol edememenin faturalarını ödedikleri bir durumu ortaya koyuyor. Fakat işin belirsizliğini anladığı yerde kendisinin yaptığı şey ise hayata dair istikrar vaat edecek kalıcı anlatılır inşa edebilmek olmuyor. Tıpkı mevcut koşulların zaten fazlasını mümkün kılmadığı gibi ‘anı yaşamak ve kaçırmamak gerektiğini’ (kendisi buna bir çözüm gözüyle bakıyor) ifade ediyor. Mükâfatı ertelemeyen yaşamlar ana kilitli kalıp anı kaçırmak istemedikçe, hayatın uzun süreli anlatılar ya da istikrar vaat etmesi de hiç bir zaman mümkün olmuyor. Çünkü artık tatminler geçiciliklere odaklandığı için bu dünyada kalıcı olan her şey değersiz hale gelir. Tıpkı kendisinin ‘bu bizim insanlığımızı bile alıyor’ dediği gibi. Sosyal birlikteliklerin anlamsız olduğu yerde toplumsal birliktelikler de anlamsız hale geliyor. Bir anlamıyla işin dizayn ettiği bu dünyada -Bauman’ın vurguladığı gibi (2006;2011a)- her türlü kalıcılık yok olurken ‘toplumun kendisi de yok oluyor’. Bu açıdan kişilerin kendisi dışındaki her türlü birey ya da hayat ilgi çekmeyen, değersiz bir şey haline dönüşmektedir. Görüşmecinin kendi verdiği örnekteki ‘intihar edene herkesin atla’ diye bağırması gibi. Başkalarının ‘atla’ derken de sıkışan trafiğe dönük olarak ‘bu kadar insan seni bekliyor’ dedikleri nokta, aslında intihar edenin onların hayatında kendileri için çok değerli olan akışın ritmini

bozmasından başka bir şey değildir. Akışı bozan her şey en büyük sorun olmaktadır. Bu uğurda kişisel hikâyeler -intihar nedenleri vs. bile- çok anlamsız ve değersiz hatta ilgi gerektirmeyen bir şey haline geliyor. Bu açıdan ‘iş dönüşürken hayatlar dönüşür’ şeklindeki öğretiyi bir anlamda ‘iş değiştiği için toplumun sonu geldi’ düsturunu da hayata dair bir gerçeklik haline getirdi. İşlere dönük yeni tarz yaşamlar toplum olmayı bile gereksiz kılan kişisel kaderleri ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada yakın zamanda yaşanan bir başka örnek olay olarak, köprüde intihar etmek için parmaklığa çıkan kişinin yanında bir polis selfie çekmesi de benzer yönlü bir olaydır (Cumhuriyet, 01.09.2014). Polisin ortaya koyduğu selfie çabası sadece başı döndüren düzeyde akışa kapılmış bireylerin, akışın ritmi içerisinde kendisine dair bir kesit elde edebilme çabasının ürünüdür. Karşısındaki kişinin hayatına ya da kişisel hikâyesine dönük bir ilginin ürünü değildir. Hatta onun çabası kendi bireysel hikâyesinin karşısında var olan her türden başka hikâyenin de -buna başkasının ölümü de dâhil- ne kadar değersiz olduğunu gösteriyor. Çünkü Bauman’ın dediği gibi (2011a; 2012) ‘toplumsal hikâyenin sonu kişisel hikâyelerin yücelmesinin ürünüdür’. Bunun da kaynağı, işin kişisel hikâyelere endekslenen akışa kapılmış dünyası olmaktadır.

Görüşmeci 11: “Evin içine de yansıyor bu durum. Bu kadar yoğun tempo hayattan zevk almanın da önüne geçiyor. Hayat bir anda geçiyor. Eşim bir rahatsızlık geçirdi ve o zaman hayatta değer verdiğimiz şeylerin ne kadar farklı şeyler olduğunu anladık. Kendine bakıp, anı yaşamamanın ne kadar değerli olduğunu anladık. Bunu bilmemize rağmen yaşadıklarımız son yıllarda daha da yıpratıcı oluyor... Çok hızlı bir akış yaşadıklarımız... Kontrol edemeyeceğin şeylere doğru gidebiliyor süreç... Kimi zaman insanlığımızdan geçiriyor bizi. Hani köprüde adam atlamaya çıkmış bağırıyorlar “atla! atla!”; resim çektirenler falan. Düşünemeyiz o adamın neler yaşadığını ama insanlardaki düşünce şu; “sen çıktın iki saattir trafik tıkanı, atla da kurtulsun şu arkadaki adamlar”. İnsanlar bu noktaya geliyor artık. Adamın ne derdi var? Neyi var? Kimsenin umurunda değil. Hayatlarda birbirine dokunmuyor. Metropolleşme de bunu arttırdı.”

Resim 5.1: Yukarıda bahsi geçen habere ilişkin fotoğraf (www.hurriyet.com.tr)

5.2.1.3. İz Bırakmayan İşler ve İz Bırakmayan Hayatlar

Bir tıp fakültesinde akademisyen olan doktor ‘görüşmeci 45’in işin akışına ve iz bırakmayan koşullarına dair ortaya koydukları da gayet anlamlıdır. Onun ‘tempo hep yoğun’, ‘hiç anlamıyorsun’, ‘on beş-yirmi gün nasıl geçti’, ‘üç yıl nasıl geçti’, ‘bundan sonra da muhtemelen böyle olacak’ yönündeki söylemleri; içerisinde belirsizliği yoğun olan ve hayata dair iz bırakmayan -ya da sosyal anlatı üretmeyen- bir işin akışına kapılmışlığının söylättirdikleridir. Sadece işin belirsizliği değil; ayrıca işin akışa endekslendiği ve akışın dışında kalmanın da en büyük başarısızlığa eşitlendiği yerde, görüşmecinin de akışa ayak uydurması yapabileceği tek anlamlı davranış olmaktadır. Onun ‘işin kontrolü sanki bizde değil’ dediği nokta, aslında işinin kendisi dışında oluşan akışının koşullarına ne kadar da bağlı olduğunun vurgusudur. Ayrıca onun vurguladıkları ise oluşan çalışma ritminin onun hayatına dair nasıl bir çıktı ürettiğinin anlatımı olmaktadır. Çünkü neoliberal işin temposuna dayalı olarak kendisinin yaşadığı kariyer hikâyesi, görüşmecinin durup düşünmesine müsaade etmeyen bir kariyer hikayesidir. Hareket ya da akış işin mantığı haline geldiğinden beri, hayata dair iz bırakan kapasitesi de ortadan kalkmaya başladı. Bu açıdan ‘yeni işin’ hikayesi iz bırakmayan çabalar bağlamında akmaktadır. Geleceği belirsiz, planlanamaz ve hatta öngörülemez hale getiren de işin kontrolünün bireyin kendisinde olmamasıdır. Muhtemelen de çalışma temposunun kendisine dair belirsizlik yüklü bir zaman dilimi haline gelmesinin tek bir nedeni var; içinde yaşadığı koşulların da

belirsizlik içinde akıp gitmesidir. İş onun hayatında uzun süreli anlatılara müsaade etmeyince sosyal anlatılar üretebilen ve kalıcı izleri olan kişisel başarı hikâyeleri de yok olmaya başlamaktadır. Çünkü neoliberal koşullarda iş istikrarsız olunca hayat da istikrarsız oluyor. Artık -Sennett’in tabiriyle (2011b)- iş amorf olduğundan beri hayat öngörüsüzdür. Akışın işin mantığı olduğu yerde, en büyük handikap yok olmak anlamındaki durmak olunca, görüşmecinin tüm belirsizlik ve de tatminsizliğe dair yapabileceği tek şey ‘muhtemelen ilerideki on yılında da aynı olacağını’ söylemesi türünden tavır alışlarıdır. İş bizi bir yere götürmeyince ya da bize kalıcı hedefler vermeyince işin ürettiği belirsizliği bir gündelik hayat tarzı olarak yaşamak da çok doğal hale geliyor. Hal böyle olunca da akışın kontrolünün bizde olmadığı yerde zamanın kontrolünün de bizde olmaması normaldir. Daha öncesinde de ifade ettiğimiz üzere ‘zamanın okunun kırılması’ artık onun hedefi vuramaz olmasının da nedenidir. Ama zamanın okunun kırılma nedenlerinden birisi de bunu daha şiddetli hale getiren ‘iz bırakmayan iş’ koşullarının var olmasıyla yakından alakalıdır. Anı kurtarmaya çalışan bireysel tavırlar da böylesine öngörülemez hayatta bir baş etme ya da ayakta kalma stratejisi olmasından başka bir şey olmamaktadır.

Görüşmeci 45: “Zaman bizi sürüklüyor, alıp götürüyor. Zaman akıp gidiyor. Bazen bir temponun içinde -on beş gün sonra durup bakıyorsun- sonra diyorsun “ya ne oldu?”, “biz ne yaptık şimdi?” diyorsun. Kontrol kaybı var. Kontrol bizden gidiyor. Hız bizi alıp götürüyor. On beş-yirmi gün sonra anlayabiliyorsun. “Üç sene ne kadar çabuk geçti” falan diyorsunuz. Ama o üç senenin içinde bunu anlamıyorsun. Kontrol bizde değil, iş ortamı bizi kontrol ediyor... Ne kadar çalışırsak çalışalım hep iş bitmiyor gibi geliyor bize. Ben üç yıl önce hangi tempodaysam yine aynı tempodayım ama iş bitmiyor. Sürekli yoğunsun. Süreç içinde kesitsel bir hedefim yok. Sürekli çalışmaya bakıyorum. Muhtemelen ben önümüzdeki 10 yılda aynı tempoyla çalışmaya devam edeceğim gibi geliyor. Kontrol edemediğimiz bir süreç gibi. Bir akış var ve gidiyoruz gibi. Bazen bizde o akışı hızlandırıyoruz bazen de akışa bırakıyoruz kendimizi. O bizi alıp götürüyor.”

Yine kendisi uzman doktor olan ‘görüşmeci 46’nın söyledikleri de benzer yönlü içerikleri olan ifadelerdir. ‘Görüşmeci 46’ akışın kontrolünün kendilerinde olmadığı bir ‘iş/çalışma’ halinin hayatı da kontrol ettiğini söylüyor. Fakat

kendisinin vurguladığı ‘hep bir hedef var’ dediği şey, ‘işe dair akışın ürünü hedeflerden’ başkası olmuyor. Bir bakıma da akışa kapılmanın verdiği hedeflerdir. Fakat erişilen hedeflerin kalıcı ya da iz bırakır çıktılarının olmamasını, varıldığında hiç zaman geçirmeksizin yeni bir hedefe -ve hatta yeni bir sürece dönüşmesi akışın iz bırakmayan ritimlerinin ürünü bir durumdur. Çünkü böylesi hayatta başarı da sadece akışa endeksli olduğu için hedefler de varıldığında ortadan kalkan ya da uzun süreli tatminler sağlamayan şeyler oluyor. Bu dünyada iş/çalışma kalıcı anlatıları yitirildiğinden beri -Sennett’in de tabiriyle (2012)- ilerlemek de ancak yampiri hareketlilikten başkası olmuyor. Çünkü istikrarın olmadığı yerde hedeflerin de istikrarı yoktur. Bu yüzden her erişilen hedefin de kalıcı bir tatmin üretebilmesi de mümkün olmuyor. ‘Görüşmeci 46’ın ‘hep bir üstü diye tempo üretiyoruz’ ve ‘hep yeni bir hedef oluyor’ dediği nokta da aslında işin kalıcı anlatı değerini yitirdiği yerde hedeflerin de kalıcı değer inşası üretememesinin sonucu olan vurgulamalardır. Bu yüzden böylesi bir ortamda durmak ya da akışın dışında kalmak en büyük başarısızlıktır. Yapılabilir tek şey ise akışın dışında kalmak şansı olmayan çaresizliklerin ürünü davranışlar olmaktadır. Tatmini kalıcı olmayan, sosyal çıktılar üretemeyen, kalıcı başarı hikâyeleri sağlamayan iş/çalışma sadece belirsiz bir zaman ve belirsiz bir gelecek kurgusu inşa ediyor. Çünkü iş istikrarını kaybettiğinden beri, hayatın da istikrarsız olması gündemden çıkarılamayan bir durum oldu. Nitekim görüşmecinin ‘bunun bazen farkına varıyoruz, üstesinden gelmeye çalışıyoruz ama bir gün sonra yine aynı oluyor’ dediği şey, işin akışına dair kontrol kendilerinde olmayınca, süreci yönetebilme yeteneklerinin de kendilerinde olmamasının anlatımıdır. Kontrolü kendilerinde olmayan dünyanın mantığı akışa endeksli olduğundan bu noktada onu kendi çabalarıyla durdurmak ya da yavaşlatmak da mümkün olmuyor. Böylesi bir hız ekseninde ‘durmak istemek’ ise doğal olarak yok olmanın ya da oyun dışı kalmanın kendisidir. Görüşmecinin ‘farkına varıyoruz ama yapmıyoruz’ dediği nokta da bunun sonucudur.

Görüşmeci 46: “Çoğu zaman yetersizlik hissi veriyor süreç.

Hep yetmeyen bir şey içindeyiz. Hep bir üstü diye bir tempo üretiyoruz. İşte ben doktor oldum, “üzerine ihtisas yapmalıyım”. İhtisas yapıyorum, yan dal uzmanı olmaya çalışıyorum. Eşim de yan dalı bitirdi, doçent olmaya çalışacak. Aslında bunun altında hep yetmeyen bir durum var ve hep daha iyisi olsun diye uğraşıyoruz. Hep yeni bir hedef var daima. Kontrol edemediğimiz, kontrolü bizde

olmayan bir akış var. Arada fark ediyoruz ve zamanı kaçırdığımızı belirgin olarak hissediyoruz. Bazen fark edince “biz zamanı kaçıırıyoruz, biraz kendimize zaman ayırmalıyız, bir daha bu günlere gelemeyeceğiz” diyoruz ama bu en fazla bir gün gidiyor ve bir bakıyorsunuz ki bir sonraki gün her şey eskisi gibi olmuş. Eski tas eski hamam yine kapılıp gidiyoruz.”

Benzer yönlü saptamaları kendisi akademisyen olan ‘görüşmeci 41’ için de söylemek mümkün oluyor. İş ve işe dair akış bir süreklilik arz edince görüşmeci için kontrolü kendisinde olmayan bir tatmin mekânizması ortaya çıkmakta. Yeni işin kendisine has doğası görüşmecinin kendisi tarafından fark edilmesi, onun ‘işyle özel hayatı arasında duvar örmeye’ çalışmasına neden olmuştur. Fakat ‘görüşmeci 41’in bu çabasının, konuşmanın ilerleyen kısımlarında, işe dair üretmeye çalıştığı kontrol koşullarının sadece kişisel belirlenmişliklerle mümkün olamayacağını anlatır vurgular yapmaktadır. Çünkü görüşmecinin ‘kendimize hep yeni hedefler üretmeyi öğrendik’ ve ‘işe dair yetememe hissi hep var’ dediği yer, işin akışının onun hayatının da akışını belirlediğinin dışı vurumu olmaktadır. Çünkü çok yoğun çalışılsa da işin belirsizliği hiçbir zaman kalıcı tatminler inşa edemiyor. Onun da vurguladığı ‘*kalıcı yetersizlik hissi*’ işin sahip olduğu belirsizliğin ürünü olan bir durumdur. Bu durumun gündelik hayatı belirleyen bir form haline gelmesi de bir sonuç niteliğindedir. Ayrıca kendisinin ‘mutluyum’, ‘olmak istediğim yerdeyim’ dediği noktada bile, işe dair yetersizlik ya da yetişememek hissini yaşıyor olması, işin kalıcı tatmine dair bir çıktı sunamamasındandır. Bir bakıma kendisinin işin hızına ve akışına ayak uydurarak geldiği yerde bitmeyen işlerin ve işe dayalı belirsizliğin hâlâ devam ediyor olması, onun zihninde kalıcı bir başarı ya da yeterlilik hissini oluşmasına da engel oluyor. İş bir belirsizlik girdabına dönüşünce yetersizlik (ya da sürekli yetişememek hissi) artık sıradan bir form oldu. Bu da hayatı yetersizlikler bağlamında kurmayı zorunlu kılıyor. Tıpkı güvenliğin üst sınırının olmaması gibi.

Görüşmeci 41: “İşimle özel hayatım arasına belirgin bir duvar inşa etmeye çalışıyorum. Mesela ben Pazar günü anneme gidiyorum. Sonra “eyvah şunu yapmam gerekiyordu”, “eyvah şu kitaba bakmam gerekiyordu” ve bu içten içe insanı yıpratıcı bir şey. Yoksa hayatımı ele geçiriyor ve zihnimden çıkmayan bir yetersizlik oluşuyor. “Eyvah yetişemedim” arzusuyla yaşıyorum. Böyle bir duyguyla yaşamak

istemediğim için bunu yapıyorum... Hep bir şeyleri aşma, bir yerlere varma, hedefler üretmeyi öğrendik kendimize. Ben yetememe halini, hep bir yetersizlik halini işimle ilgili olarak hayatımda hep hissettim... Hayat bir akış halinde. Gündelik hayatıma bakınca iki gündür inanılmaz bunalmış durumdayım. Hiçbir şeye yetişemiyorum hissi var. Ama hayatıma baktığımda ben çok mutluyum. Neden? Çünkü hayatta olmak istediğim yerdeyim. Yapmak istediğim işi yapıyorum. O bana acayip bir haz veriyor... Ama devamlı bir yoğunluk hissi, yetişememe hissi hep var.”

Hayat işin ürettiği akışa kapılan bir hız haline dönüşünce sosyal belirsizlikler ya da duyarsızlıklar da etrafa ilgisizlik ya da akışın farkına varamamak şeklinde çıktılar üretiyor. Bu konuda kendisi mühendis olan ‘görüşmeci 1’in yoğunluk ve zaman bağlamında söylediklerini hem günlük hem de uzun süreli zaman bağlamında söylemesi bizler için önemlidir. Çünkü ‘görüşmeci 1’in işin akışının hem gündelik olanı hem de uzun süreli olan zamanı işe dayalı olarak nasıl kontrol edemez hale geldiğini ortaya koymaktadır.

Görüşmeci 1: “İş temposu çok yoğun ve hayatımız bundan etkileniyor. Hayata şöyle bir bakınca genelde istediklerimizi yapamamak şeklinde oluyor. Zaman geçiyor ve durup bakınca pek bir şey yapamadığınızı görüyorsunuz... Rutin tempoya döndü bu... Hayat kontrolü olmayan bir akış gibi... Biz bunu kendimizde çok fark edemiyoruz bile. Ben bunun bir işe eleman alımında çok net hissettim. Mesela bir mühendis alacaktık işe çalışsın diye, doğum tarihi benim üniversiteyi bitirdiğim yıl. Karşınıza böyle biri çıkıyor “anaa!” olmuşum. Hâlbuki baktığınızda o kadar hızlı da değil gibi ama biz onu öyle hissediyoruz artık... Çok hızlı geçiyor ve hayat çok hızlı akıyor.”

Yoğun işin getirdiği akışın kontrolü bireyden aldığına dair ‘görüşmeci 1’in yaptığına benzer yönlü vurgulamaları kendisi üst düzey yönetici olan ‘görüşmeci 52’ de dile getirmektedir.

Görüşmeci 52:“Sürekli bir akış halinde yaşıyoruz. Çok yoğunuz ve zaman nasıl böyle hızlı geçti diye hayıflandığımız çok olur. Zamanı kontrol etmekte zorlanıyoruz.”

Artık işin akışının hayatın akışına ve doğal olarak da hayatın belirsizliklerine sebep olduğuna dair vurgular çalışmamız açısından netleşmiş durumdadır. Bu yöndeki veriler görüşmecilerin dile getirdiği noktaların, işe dair ritmin hayatın da ritmi olduğunun anlatımı olmaktadır. Bundan sonraki süreçte de ‘esnekliğin’ çıktıları çerçevesinde tartışmamızı daha da genişletmeye çalışacağız.

5.2.2. Esnek İşin Esnek Zamanı ve Esnek Mekân

İş piyasasının küresel çalışma koşulları onun teknolojik alt yapısıyla da yakından ilgili hale geldi. Artık küresel işin sahip olduğu teknolojik arka plan sosyal ilişkileri de kendi bağlamında yeniden organize eder oldu. Teknolojinin yeni formuyla birlikte, liberal iş piyasasıyla evlerin dışına çıkan iş, neoliberal evrede küresel network ağları ve bağlantı sistemleriyle yeniden evlerin içine girdi. Bu yeni faktörler bağlamında ‘özel hayat’ ve ‘iş hayatı’ arasındaki var olan net sınırlar ortadan kalkmaya başladı. Artık bizler işe/çalışmaya dair evin içi ve dışı bağlamındaki net olan sınırları giderek kaybettik. İş -teknolojinin aracı olmasıyla da- giderek özel hayatın içine dâhil oldu. Fakat bu da belirsiz bir iş zamanı ve özel hayat durumunu karşımıza çıkardı. ‘Esnek zaman’ ve ‘esnek mekân’ şeklinde ifade edilebilecek yeni koşullar iş merkezli hayatı da bu sayede mümkün kılabiliyor ve giderek de iş temposunun dışına çıkamayan bir gündelik hayatı karşımıza çıkarıyor oldu. Hayat esneklik adı altında giderek daha iş merkezli hale geldi ama bu durum piyasanın belirlediği kıstaslarda iş merkezli oldu. Hatta koşullar özel hayatın denetimi ve kontrolü noktasını daha belirgin şekliyle karşımıza çıkarmaktadır. Artık çalışanlar özel hayatlarını da iş bağlamında organize eder hale geldiler. Bu belirsiz ‘iş-zaman’ ve ‘iş-mekân’koşulunun ortaya çıkması, ‘iş olanla’ ‘iş olmayan’ arasındaki sınırın niteliğini de baştan aşağı değiştiriyor. Hatta -Sennett’in tabiriyle (2011b)- ‘iş olanla’‘iş olmayan’ arasındaki sınırı bir anlamda yok ediyor. Çünkü böylesi çalışma koşulları -Beck’in tabiriyle (2011)- özel hayatların merkezine rahatlıkla sokulabilen haliyle birlikte, ‘iş olanla’‘iş olmayan’ arasındaki sınırı ihlal etmesiyle, hayata dair büyük belirsizlik koşullarını ortaya koymaya başladı. Bu da giderek hayatın kendisini bir iş temposuna dönüştürüyor. Bu durumun ürünü olan şey de aşırı yoğun işlerin kalıcı bir tempo olarak hayatın her yerine sokulabilir hale gelmesini sağlamaktadır. Fakat -yine Beck’in tabiriyle söylersek- yeni iş koşulunun elektronik denetimi de hem evin ve özel hayatın denetimini hem de geleneksel anlamdaki işe dair ilişki sistemlerini yeniden dizayn etmeye başladı. Esnek çalışma, esnek zaman ve mekân bir bağlamıyla bizlerin gündelik hayatlarını da bir kontrol sahasına çevirmektedir. Elektronik denetim

sistemleri bu açıdan ‘inceltilmiş denetim sistemleri’ olabilir ama bir özelliği daha var ki; o da her yere sirayet edebilen iş kontrolünü beraberinde getirmesidir. Bu yüzden eve iş getirmek bu yeni çalışma koşullarında bir sıradanlık oldu. Hem de geleneksel mekân ve ilişki tarzlarını da çok derinden etkileyerek. Hatta bazen de onu yok ederek bunu gerçekleştirmektedir.

‘Görüşmeci 37’nin bu konuda bizlere anlattığı şeyler de ‘esnek iş’ ve ‘esnek zaman’ koşulunun nasıl olduğunu anlatır niteliktedir. Kendisinin sahip olduğu ‘işinin esnek kapasitesi’ onun özel ve çalışma hayatı arasında var olan sınırın kontrolünü kaybetmesinin nedeni olmuştur. Kendisinin ‘benim için ev-iş arası ayırım yok’ dediği nokta, aslında özel hayatının içine sokulan işin ne kadar da özeline parçası olabildiğinin anlatıcısıdır. Ayrıca kendisinin ‘home ofis’ çalışma hali evinin içinin esnek çalışma koşuluna göre nasıl dizayn edildiğinin anlatıcısı olmaktadır. Bu açıdan onun ‘gece ikiye kadar çalıştık’ şeklinde örneğini verdiği iş durumu, aslında evin içindeki işin esnek zamanının mesai kavramından bağımsız olarak tüm özel zaman kapasitesini nasıl da iş organizasyonuna açık hale getirdiğinin ispatı olmaktadır. Ayrıca yeni işin esnek mekân niteliği de ona mekânsal özgürlük katmamış. Aslında ‘özel alanını’ işin organizasyonu bağlamında dizayn etmesini bir zorunluluk haline getirmiştir. Çünkü onun ‘evden soyutlanmış oda’ ve ‘temizlikçi hariç kimse giremez’ diyerek vurgusunu yaptığı şey, aslında kendisini özgür kılan işten ziyade işe dair disiplini özel hayatının bir parçası haline getirmişliğinin anlatımıdır. Sonuç ise kendisinin de dediği gibi ‘iş ile özel hayatın birbirine karıştığı’ bir durumu kaçınılmaz olarak ortaya koymuştur.

Görüşmeci 37: “Ev-iş arası çok ayırım yok benim için. Evimden de çalışırım. Zaten evimin bir kısmı da ofis benim için. Yani homeofis çalışıyorum. Mesela dün gece bir haber aldık ve saat ikiye kadar tanıtım mailleri hazırladık/yazdık. Artık teknoloji eksenli çalışınca da ekstra ofis kiralari vermenin de bir anlamı kalmıyor ayrıca... Evimiz büyük bir ev, 220 m². Benim burada tamamen kendime ayırdığım ve ofis olarak tabir ettiğim bir odam var. Bu odaya temizlikçi hariç kimse giremez oraya. Burası evden soyutlanmış bir yerdir. Gayet de teknolojik olarak donatılmış ofis ve her yere yetişmemi de mümkün kılıyor. Özel hayatı kısıtlamadan bir arada götürebiliyorum. Özel hayatımla işimin zaman ve mekânı hep iç içe geçmiştir benim. Özel hayat ve iş ayrımı çok yok bende.

Gezmelerimizde vs. hep etkilenir bundan. Şehirde yaşıyorsanız ve bir iş adamı iseniz zaten böyle bir şansınız olamaz. Ben bunu sadece tatilde yapabiliyorum. Tatilde sadece net ayırımım var ama onun dışında iş ve özel hayat birbirine karıştı tabi.”

Görüşmeci 41’in eşinin işi açısından anlattıkları da -tıpkı görüşmeci 37’nin anlattığı gibi- ‘işe dair olanla iş olmayan (özel olan) arasındaki sınırların nasıl belirsizleştiğinin’ anlatıcısı bir durumu ortaya koyabilen bir örnek olmaktadır. Artık -Beck’in de vurguladığı gibi (2011)- ‘esnek kontrol’ işi de her yere sirayet edebilen bir hale getirdi. Bu açıdan ‘görüşmeci 41’in ‘onun (eşinin) çalışma saatleri çok belirsiz’ şeklinde vurgusunu yaptığı nokta işin hayatındaki zamanla ilgili belirsizliğinin anlatıcısı olmaktadır. Fakat anlatımını yaptığı bu belirsizlik mekânsal anlamdaki belirsizliği de bir form olarak içerisinde taşımaktadır. Bu tarz belirsizlik hali bireylerin hayatındaki -Lyon’un tabiriyle (2006)- her türden gerçek/geleneksel ya da yüz yüze olan ilişki sistemlerini de gereksiz hale getirdi. Fakat gündelik hayatı da farkına varmadan bir kontrol sahası haline getiren bu durum, gerçek ilişkilerin olmadığı yerde sosyal hayat içinde belirsiz koşulları kalıcı bir hayat tarzı olarak öne çekmektedir. Burada ‘görüşmeci 41’in ifade ettiği ‘bizim için kolaylık’ ya da ‘nimet’ şeklindeki şeyler aslında özel hayatlarının içine ‘seyreltilmiş denetim mekânizmalarıyla’ birlikte sokulmuş esnek iş temposundan başka bir şey değildir. Başka bir ifadeyle işin nasıl da özel hayatın her yerine sirayet ettiğinin vurgusu olmaktadır. Bu noktada ortaya çıkan şey evin de işe göre organize edilmesi olmaktadır. Oluşan durum artık evin içini de iş disiplini çerçevesinde dizayn etmeyi gerektirmektedir. ‘Görüşmeci 41’in eşinin hayatında ortaya çıkan bu iş durumu, aslında gerçek ilişkilerin olmamasını mümkün kılan iş koşullarından kaynaklanıyor (networkler vb. nedeniyle). Görüşmecinin anlatımını yaptığı ‘gerçekçi olmayan işin’ bir başka özelliği de hayatı domine edebilen bir iş koşulunu ortaya çıkarmasıdır. Ayrıca bu şekliyle belirsizliği ve esnekliği merkeze koyan bu işlerin doğası gereği ‘yüz yüze temas’ değersizleştiği için ki derinlemesine -ya da kalıcılığı olan- sosyal ilişkilerin oluşmasının önüne geçmektedir. Nitekim görüşmecinin, eşinin sosyal koşullarına dair söylediği ‘somut ilişkiler yok’, ‘arkadaşlıkları yoktu’ ve ‘sosyal ilişkiselliği olmuyordu’ şeklinde vurgusunu yaptığı noktalar, işin/çalışmanın sahip olduğu esnekliğin gerçek olmayan ilişkileri nasıl da içerisinde barındırdığının anlatıcısı olmaktadır. Bu açıdan ‘görüşmeci 41’in eşinin özelinde ortaya çıkan şey, ‘iş esnekleşirken’ hayat da esnekleşiyor. Fakat bu oluşan yeni durum gerçekçi bir

özgürleşme niteliğini ortaya koymaktan ziyade, hayatın işin denetimine ya da kontrolüne girmesinden başka bir şey değildir.

Görüşmeci 41: “Eşim bir Amerikan şirketinde satış teknisyeni olarak çalışıyor... Onun çalışma saatleri çok belirsiz. Evden de yoğun olarak çalışabiliyor. O, Türkiye’ye döndükten sonra da aynı firmada çalışmaya devam ettiği için çok alışkın o tempoya ve çok disiplinli çalışır. Kesinlikle evde çalışıyormuş gibi değildir. Fark etmezsiniz bile onun evde olduğunu. Burada bir firmaya başladı yeni. 6-7 ay oldu. Çalışma saatleri esnek ve bu benim için inanılmaz nimet... Homeofis olabildiği için benden önce eve gelir ve onun evde olması bana inanılmaz kolaylık sağlıyor... Görmüyoruz bile. Çünkü ev çok büyük. Kendi çalışma odası var. Bir çay ya da kahve vermeye gidiyorum. Öğlen yemeği için dışarı çıkıyor, o kadar... Akşam 7 olunca onun için iş biter. Denetimi yok. Şirketin güveni ona karşı yüksek... Çok disiplinli çalışıyor. (Düşünerek) Aslında dediğin gibi! Bir denetim mekânizması var. Online olarak görülüyor... Somut ilişkiler yok evet. Özellikle buraya geldiğimiz ilk zamanlarda çok zorlandı. Çalışma arkadaşları yoktu. Sosyal ilişkiselliği olmuyordu. Onunla başa çıkabilmek için akşamları spora falan giderdi. Hafta sonları evden çıkmaya özel çaba gösterirdik.”

Bir ihracat müdürü olan ‘görüşmeci 48’ de ‘esnek işin’ getirdiği belirsiz çalışma koşullarını, anlatımlarında net olarak ortaya koymaktadır. Çünkü işin esnek hale gelebilmesi ‘her yerden iş, her yerde iş’ mantığına dönüşerek, böylesi bir duruma endeksli tempoyu gündelik hayatın içinde kalıcı hale getirmektedir. ‘Görüşmeci 48’in kendi işinin olanağı olan ‘ofise gitmeksizin iş yapabilmesini bir kazanç’ ya da olumlu bir şey olarak ifade ettiği yer, aslında işinin hayatının her yerine sokulabilmesini olumlu bir özellik olarak görmüş olduğu anlamına geliyor. Nitekim kendisinin ‘çocuğuyla oynarken, televizyon izlerken, yemek yerken’ iş yapabildiği şeklinde vurgusunu yaptığı şey, aslında her koşulda işin gündelik hayatının içinde mümkün olabildiği anlamına gelen örnekler olmaktadır. Fakat görüşmecinin farkına varmaksızın başına gelen şey, onun hayatının tamamının işinin bir parçası haline gelmesinden başka bir şey değildir.

Görüşmeci 48: “Cumartesi artık çalışmıyorum ama gerekiyorsa evden yönetiyorum. Network çalışıyorum. Telefonlarla görüşme yapıyorum. Dış ticaretle ilgilendiğimiz için işi bağlama çalışmalarımız çok da ofise dayalı değil. Onun için evden, seyahatleyken, her zaman bağlanabiliyoruz. Evin içine özel hayatıma da iş dâhil olmuş oluyor. Çocuğumla konuşurken, TV izlerken, yemek yerken, bir yandan da bilgisayarımı açıp mail yazabiliyorum.”

Üst düzey yönetici olan ‘görüşmeci 52’nin yine üst düzey yönetici olan eşi için söyledikleri de benzer durumları içerisinde barındırmaktadır. Kendisinin vurgularını yaptığı noktalar, eşinin ‘online iş yapabilme’ halinin, iş dışı koşulları da (özel hayat ya da evin içi gibi) işin içine çekebildiğinin anlatımını yapmaktadır. Onların evin sosyal niteliğini işe göre dizayn etmeleri de -salona eşi için çalışma masası atmaları- aslında kendi sınırları içerisinde kalmayan işe göre evi organize etme halinin ispatı olmaktadır. Çünkü belirsiz iş-zaman ve iş-mekân koşulu aslında özeli de işin devamı olan bir alan haline getirerek ona eklemlenmesini sağlamıştır. Ayrıca görüşmeci, eşinin durumunu anlatırken ‘yüz yüze (yerelliği ve teması) olmayan ilişkilerle’ -telekonferanslar vb.- işin nasıl devam ettirildiğinin de anlatımını yapmaktadır. Bu açıdan eşinin her Pazartesi sabahları telekonferansla yaptığı küresel toplantı da bu durumun ortaya koyabildiği bir sonuç niteliğindedir. Bir bakıma ev bu noktada küresel iş ilişkilerinin akışının bir parçası olabilmektedir. Hatta bu durum zaman ve mekân tanımayan şekillerde gerçekleşmektedir.

Görüşmeci 52: “Eşimin çalışma temposu benden çok daha yoğun. Onun için salona çalışma masası bile koyduk. Çünkü o Afrika bölgesinden de sorumlu şimdi -Türkiye’nin yanısıra. O yüzden seyahatleri de yoğun oluyor. Hafta içi ve hafta sonu sürekli yoğun. Onlar her pazartesi sabah 07.30’da toplantı yapıyorlar telekonferansla. Evden de genelde online olarak çalıştığı çok oluyor. İşten eve gelince, hafta sonları falan, yoğun olarak online olmak zorunda kalıyor.”

Görüşmecilerin tüm bu anlatımları iş-zaman ve iş-mekân koşulunu yitirmiş ve özel hayatının içinde işin domine edici etkilerini yaşayan bireylerin durumlarını ortaya koyan örnekleri niteliğindedir.

5.2.2.1. Özgürlükler Pahasına Teknolojik İş ve Teknolojik Denetim

Küresel bir şirkette finans departmanında müdür olarak çalışan ‘görüşmeci 12’ ise ‘yeni iş’ koşullarıyla ilgili -yaşanan sürecin farkında olan biri olarak- ayrıntılı bir analiz yaparak sorumuza cevap vermektedir. Onun ifadelerine bakıldığında işin dönüşümüyle yaşananların; ‘rahatlık adı altında, kendilerinin özgürlüklerine mal olan bir süreç olduğunu’ söylemektedir. Ortaya çıkan durumla işin denetim niteliğinin farklılaşması (her ne kadar kendisi buna karşı bir savaş verse de) çalışmayı her yere taşıyabilen bir tempoya dönüştürerek genişletebildiğini ifade ediyor. Artık yeni niteliğiyle birlikte ‘geç modern insanın’ hayatındaki iş; evde, kafede, tatilde var olabilen bir tempoya dönüştü’. Hatta görüşmeci konuşmasında işin yeni halinin, ‘kendinize dair özel bir zaman dilimi bırakmayacak şekilde yeni bir niteliğe kavuştuğunu’ ifade etmektedir. Ayrıca ‘görüşmeci 12’ konuşmasında ‘genç ve işe yeni başlayan kuşağın kendisine verilen laptop karşısında sevinmesini’ de; ‘seviniyor fakat onun denetim olduğunun farkında değil’ diyerek, geline noktanın ‘özgürlük ama denetim pahasına bir özgürlük’ olduğunun vurgusunu yaparak çok güzel özetlemektedir. Ayrıca görüşmeci konuşmasının devamında ‘giderek artık iş dışı zaman diye bir şey kalmadığını’ söyleyerek, yaşananların hayatı iş merkezli bir yaşama dönüştürmesi sürecini ve hatta bu konuda kontrolü çok zor olan bir durumun ortaya çıktığının anlatımını yapmaktadır. Görüşmeci bu türlü vurgularla oluşan koşulların, aslında kendi bireysel çabalarına rağmen nasıl da hayatlarına girmek durumunda olduğunun saptamsını yapmaktadır. Aslında görüşmeci tüm dışarıda kalma çabasına rağmen, işin özel hayatına sokulmasına dair mahkûmiyetinin nasıl ortaya çıktığının anlatımını yapmaktadır.

Görüşmeci 12: “Teknolojik gelişme bu rahatlığı sağlamakla birlikte insanın bir taraftan özgürlüklerini de elinden alıyor... Neden alıkoyuyor? İşte sabit bilgisayarlardan laptoplara geçildi. Artık “sana bir tane de laptop veriyorum”. “Akşam evden mailimi görmedim” deme şansın yok. Cep telefonları gelişti. Tatildeyken bile arayıp işle ilgili bir şeyler sorabiliyorlar. Yani tatilin mantığı nedir? Tamamen işten kopmak. Gidip hiçbir şey düşünmeden kafayı boşaltmaktır. Ama artık bu şekilde tatil yapabilen olduğunu sanmıyorum. Ben mümkün olduğunca bu işten uzak durmaya çalışıyorum. Kısmen uzak durmayı başarabiliyorum. Ama plaja bilgisayarlarıyla gelen çok insan gördüm. Sürekli cep telefonu ile konuşan çok insan gördüm. Tatili sadece

denize girmek olarak algılayan bir yapıya dönüşüyor giderek. Tatil eşittir denize girmek. Onun için yeterli. Hani bir rahatlama, kafayı boşaltma, deşarj olma ihtimali yok orada. Ben bunu mümkün olduğunca uzak tutmaya çalışıyorum... Ama şu var, cep telefonumu kapatamıyorum.”

Yine ‘görüşmeci 12’nin konuşmanın devam eden kısmında, (örtük olsa da) liberal iş koşullarıyla neoliberal iş koşullarını karşılaştıran bir vurgusu da söz konusudur. Öyle ki liberal işin özel hayata sokulamayan ve işin sınırları içinde kalan halini, geçmiş dönemlerde işin özel hayatlara dahil olmadığını ifade ederek dile getiriyor. Onun konuşmasında önceden ‘işten çıkınca kimse sizi bulamazdı’ dediği şey, aslında iş bitince işle ilgili olanın da bittiği ve işin özel hayata sokulamadığının anlatımını yapan bir ifadedir. Fakat görüşmeci ‘yeni kuşağın bu koşulları anlayacak -yani özele ya da özgürlüğe müdahale olduğunu anlayacak-halleri olmadığını vurguluyor. Çünkü ‘onlar bundan başka da bir şey görmediler’ diyerek, gelinen noktanın vurgusunu yapmaktadır. Yani özgürlükleri yok eden, özel hayatın kriterini belirleyen ve network tarzı denetimlerle birlikte hayatın kendisini de bir iş ortamı ya da işin uzantısı haline getiren koşullar giderek hayatın sıradanlığı ve hatta doğallığı olmaktadır. Onun vurgusunu yaptığı ‘plajda bile iş yapmak’ ya da ‘işin bir parçası olmak zorunluluğu’ da bunun bir göstergesidir. Yani işin dışına çıkabilmenin neredeyse imkânsız olduğunun vurgusudur. Çünkü onun da dediği ‘telefonu kapatamazsınız’ söylemi aslında ‘işin dışına çıkamazsınız’ itirafının dile getirilmesinden başka bir şey değildir. Çünkü mevcut işin esnek ve teknolojik hali her nerede olursa bile işin sınırları içinde olabilmeyi mümkün kılmaktadır. Bu da ‘dünyanın öteki ucuna bile gidildiğinde’ bizi bulup iş ortamına dâhil edebilecek yeni iş koşullarının kaçınılmaz doğasının vurgusunu yapmaktadır. Tıpkı ‘görüşmeci 12’nin itiraf niteliğindeki saptamaları gibi.

Görüşmeci 12: “Teknolojinin olmadığı, tek bilgisayarlı vergi dairelerinde işten çıktığınızda iş orada kalırdı. Kimse izinizi bile bulamazdı. Zaten sabit telefondan da bulamazlardı, tatile gitmişseniz... İş artık yaşamın her alanında... Ama şöyle düşünün, yeni jenerasyon bununla başlıyor. Bunsuz bir yaşam bilmiyor. Ben insanlara “işe başladığımda cep telefonu bile yoktu” dediğimde, gözleri dışarı fırlıyor, yeğenlerim vs. falan... Dolayısıyla belki onlar bizden daha uyumlu oluyorlardır buna. Bizi daha fazla etkiliyordur diye düşünüyorum. Çünkü biz direk özgürlüğümüze müdahale olarak

algılıyoruz. Onlar bizim verdiğimiz tepkiyi vermiyorlar. Bundan çok mutlu olan insanlar gördüm: İş yeri ona bir laptop vermiş, buna mutlu oluyor. Seni takip etmek için veriyor, “al bunu oyun oyna” diye vermiyor sana.”

Eşi bir şirketin satın alma biriminde çalışan ve kendisi ev hanımı olan ‘görüşmeci 50’nin, eşinin iş temposuna dair anlattıklarının hem yoğunluk hem de belirsizliğe dair olarak özel hayatlarının bu durumdan nasıl etkilendiğini ortaya koymaktadır. Nitekim ‘görüşmeci 50’nin ortaya koyduğu ‘her yerde iş’, ‘burada da mı iş?’ bağlamındaki sezeniş ifadeleri, eşinin işinin mekân tanımayan belirsizliğinin ürünüdür. Hatta iş dışı zamanının neredeyse olmadığını ortaya koyan ifadelerdir bunlar. Başka bir ifadeyle eşinin, işinin dışına çıkamadığının yakınmalarıdır.

Görüşmeci 50: “Onun (eşinin) işi normalde 18.30’da biter ama hiç o saatte gelmez. Çünkü çok dengesiz (belirsiz) bir temposu var onun. Gelse bile telefon ve maillerle evden hep iş yapar halde. Hafta sonu da biz tatildayken de hep aynısı oluyor. Bir yemeğe gittiğimizde bile öyle oluyor... Önceleri çok problem yapıyordum onun bu durumuyla. “Burada da mı telefon?” “Burada da mı iş?” diye ama artık kabullendik. Ya bu işi yapacak ya da o olmayacak. Hayatımızı idame edebilmek için çalışması gerekiyor. Çocukla bile günde yarım saat, kırk dakika vakit geçirmeleri oluyor. Onun için de çocuğun babaya agresifliği de olmuyor değil. Biz de bunu kabullendik.”

5.2.2.2. İş O Kadar Esnek ki “Evden Bile İş”: “Pijamayla Bile İş”

‘Görüşmeci 12’ konuşmasında işin enseliğiyle ilgili saptamalarda bulunuyor. Kendisinin çalışmasıyla ilgili ‘bir şans olarak’ gördüğü ‘ayda bir günlük homeofis olabilme haklarından’ bahsediyor. Görüşmecinin burada vurgusunu yaptığı şey -Beck’in de tabiriyle söylersek (2001)- aslında evinin (yani özel hayatının) işe eklenmesinin ‘resmi yolla ifadesinden’ başka bir şey değildir. Aslında iş sadece işte kalmak koşulundan çıkınca, hayatın diğer alanlarını da mekânsal açıdan kendisine eklemek istemekte ve bu yönlü bir organizasyonu da resmi koşullarla ifade etmektedir. Aslında kendilerine ‘hak olarak’ verilen bu şeyin kanıksanmış bir rutin olması isteğiyle de zaten var olan mevcut durumu, ‘işe dair özgürlük’ sunmak adı altında benimsemiş olmaktadır.

Bu durum aslında çalışanlar nezdinde, özelin içine sızabilen işi, aylık ritüelleştirilmiş rutinlere çevirerek daha etkili hale getirmektedir. Görüşmecinin de vurgusunu yaptığı ‘oturduğun yerden, evinden, kahveni içerken’ bağlamındaki iş, aslında neoliberal işin özel hayatı kabul edilebilir formlar dahilinde işin bir parçası haline getirmesinden başka bir şey değildir. Tüm bu home ofis tarzı çalışma halleriyle birlikte ‘iş zamanı’ ile ‘özel zamanın’ bir birine karışması da ilişkiler ve rutinler bağlamında, özel hayat ile kamusal hayatın birbirine karışmasından başka bir şey olmamaktadır. Bu koşulların -ileride de tartışarak genişleteceğimiz bağlamı- kent ilişkileri açısından da önemli bir arka plan olmaktadır. Belirsizliği ve esnekliği büyük olan bu işler, gündelik hayatın kendi içindeki ilişki tarzlarını da böylesi kabul edilebilir belirsizlikler dahilinde büyük bir dönüşüme uğratmaktadır. Görüşmecinin konuşmasında vurgusunu yaptığı ‘ayaklarınızı uzatırken’ iş, aslında *ayaklarınızı uzatırken bile çalışmanın mümkün olabilmesi* anlamına gelmektedir. Yani söz konusu durum -Beck’in de ifade ettiği gibi (2011)- ‘gevşek ve seyreltilmiş denetim yoluyla verilen bir parçacık özgürlük namına, hayatın tüm alanlarının iş tarafından işgalinden başka bir şey değildir’. Hatta bu yönüyle ele alındığında ‘ayda bir home ofis’ olabilmek demek de aslında *yeni işin* mümkün kıldığı ‘seküler içerikli iş ritüelinden’ bahsetmekten başka bir şey değildir. Çünkü ‘ayda bir hakkımız var’ demek, aslında çalışanların işe dayalı rutinleri ve de ritüelleri olduğu anlamına gelmektedir. Bir bakıma özel hayatlarının kalesi ya da mabedi olan evlerinin seküler içerikli ve işe dayalı yeni tarz ritüeller edinmesi anlamına gelmektedir.

Görüşmeci 12: “Ayda bir gün home ofis çalışmamız var. Öyle bir şansımız var. Evde olmak zorunda değilsiniz ama internetin -kesintisiz internetin- olduğu bir yerde olmak zorundasınız. Bu bir kafede olabilir ama size sürekli ulaşabilecek durumda olacak. Mailleriniz gelecek, linkten yazılabileceksiniz. O gün dışarda olmayı tercih etmiyorsunuz. Evde olmayı tercih ediyorum. Bilgisayar açık, örneğin pijamayla oturabiliyorsunuz... Şöyle bir rahatlığı var tabi; dışarıya çıkmak istemiyorsunuzdur, hafif yorgunsunuzdur vs. bir sürü şeyler. Evde oturuyorsunuz, çalışabilirsiniz. Sonuçta şuraya açın, o burada dursun. Dolaşın gelin, orada bakın. Çayınızı, sigaranızı alın, ayaklarınızı uzatın vs.”

‘İş dışı işin’ özel hayatın içinde kanıksanabilir olmasına dair bir başka örnek, uluslararası bir filo şirketinde ‘kredi derecelendirme birimi müdürü’ olarak

çalışan ‘görüşmeci 4’ün söyledikleridir. ‘Görüşmeci 4’ de ayda iki gün homeofis çalışma haklarının olduğunu söylüyor. Onun bu durumu anlatırken ‘personele güven esaslı bir çalışma hali’ dediği şey, aslında seyreltilmiş denetimin ya da esnek çalışmanın yüz yüze teması (gerçek ilişkileri) gereksiz kılan ve kalıcı imgeler inşa etmekten uzak olan bir iş halini olumlamasının da vurgusu olmaktadır. Görüşmecinin konuşmasında ‘bağlanırken problem olursa uyarı alırsın’ dediği şey, aslında derinlere inmeyen böylesi ilişki koşullarında önemli olan şeyin, sadece çalışanların sistem için oynadığı rolden ibaret olduğunun vurgusu oluyor. Burada derinlemesine ilişkiler oluşmaksızın, bireyin sistem için tek katkısı, işin akışını mümkün kılan bir bağlantı noktası olmasından başka bir şey değildir. Aslında çalışan kendisini evinde ‘özel’ hissederken olan var şey, evinin küresel iş sahasının akış güzergahında bir geçiş noktası olmasından başka bir şey değildir. Geçtiğimiz kısımlarda vurgusunu yaptığımız, ‘aşırı seyahatin evi bir tren istasyonuna çevirebilmesi’ gibi, burada olan durum da evin siberetik iş mekânının güzergahında bir geçiş noktası haline gelmesidir. Artık özel alanda, kendimizi özel hissettiğimiz yerde bile, aslında özelimize dair bir alanı yaşayamıyor olduğumuzu göstermektedir. ‘Görüşmeci 12’nin de vurguladığı gibi ‘pijamayla iş’, aslında kalktığımız yerden yattığımız ana kadar sokulabilen bir iş koşuluna sahip olduğumuz anlamına gelmektedir. Bu açıdan da ayın bir ya da iki günü gerçekleşen homeofisler de ‘yeni iş koşullarının’ kanıksanma günleri olarak ibadetengiz kutlama günleri şeklindeki ‘neoliberal ritüelledir’. Mabedi ise ‘evin’ kendisidir. Bu da evin formunu ve de içeriğini değiştirmesi pahasına olmaktadır. Tıpkı güvenli sitelerde olduğu gibi.

Görüşmeci 4: “Ayda iki gün ‘homeofis’ hakkımız var. Sisteme giriş çıkış saatlerimizden denetleniyor. Kaldı ki telefonlarımız bile iş telefonu gibi ayarlandığı için evden çıktığımız zamanlar, bizi arayanlar ulaşabilmeli, mail atanlar cevaplanabilmeli. Başladığımız saat ve bitirdiğimiz saat mesai saatiyle uyumlu olmalı. Bunlar hep raporlanan şeyler, o yüzden... Benim bilgisayarını açıp ağ üzerinden bağlandığım saat mesaiye başladığım saattir. Yöneticim bana bir şey sormak için mail attığında ya da aradığında ona cevap verebiliyorsam, evde olduğum halde işleri yönetebiliyorsam, çalıştığımı gösteriyor bu. Çok katı kuralları olduğunu söyleyemem. Burada personele güven söz konusu.”

Benzer yönlü vurguları bir uluslararası şirketin finans departmanında çalışan ‘görüşmeci 17’ de dile getirmektedir. Onun konuşmasında ‘7/24 istediğin zaman bağlanabilmenin kolaylığı’ dediği şey, ‘iş dışı işin’ hayatın ne kadar da sıradanlığı haline gelebildiğinin ve hatta işin özel hayata ne kadar kolay sokulabildiğinin anlatıcısı olmaktadır. Ayrıca onun vurguladığı noktada önemli olan bir başka şey de işin artık salt bir mesai kavramını içinde barındırmıyor olmasıdır. Artık çalışma ortamlarında parça başı görevler ve bitirilmesi gereken paketler halindeki işlerden bahsediyor. Bu da ‘geleneksel işin’ dışında işi ve işe dair kapasiteyi salt bireysel bir yükümlülük haline getirmektedir. Aslında bu durum -Sennett’in tabiriyle (2012)- ‘iş senin! Al ve nasıl bitirirsen bitir!’ şeklinde ortaya çıkan yeni hali, onun yükünü de bireysel olarak omuzlamayı zorunlu hale getiriyor. İş sadece bireysel yükümlülükler şeklinde akınca sonuca dönük başarı kriterini de gayet bireysel hale getiriyor. Bu da doğal olarak işin zaman ve mekân açısından sınır tanımaz halinin çalışanlar açısından neden bu kadar kolay kabul edilir ve benimsenir olduğunu net olarak ortaya koymaktadır. Başarı kadar başarısızlık da bireysel hale gelince görüşmecinin sözünü ettiği türden ‘her yerden iş’, ‘7/24 iş’, ‘hatta homeofis arttırılsın istiyoruz’ yönlü söylemleri de böylesi bir durumunun dışı vurumu ifadeler olmaktadır. Ayrıca iş bu yolla salt bireysel hale geldikçe de -kalıcı anlatılar üretmemesine dayalı olarak- onun toplumsal anlatıları mümkün kılması da olanaksız hale gelmektedir. Zaten böyle bir sonuçla ki iş böyle bir içeriği genel kabul haline getirmekte ve başarı hikayeleri de bu kadar kolay bireysel hale gelebilmektedir. Bireysel başarı hikâyelerinin böylesine bir iş bağlamına kavuştuğu yerde onun kamusal niteliklerinin ortadan kalktığını söylemek de normalleşmektedir. Çünkü işe dair başarı da artık bu haliyle kamusal bir yetenek ortaya koyamaz oluyor. Bu nedenle ki -Bauman’ın da tabiriyle (2003)- işe dair müşterek davalar sona erince, hayata dair müşterek davaların da değersizleşmesi dediğimiz şey ortaya çıkmaktadır. Bu da işin sınır tanımayan kişiselliklerde neden bu kadar kolay akabildiğinin ve de kabul edilebildiğinin anlatıcısı olmaktadır. Bu açıdan ‘home ofis’ tarzı çalışma seküler içerikli bir iş ritüeli konseptine sahip olduğu kadar, bireyselleşen işin yalnızlıklar bağlamında akan başarı ölçütünün de nedeni olmaktadır. Görüşmecinin ‘arttırılsın istiyoruz’ dediği nokta da işe dair çalışma halinin bireysellik noktasında ne kadar da fanatikleştiğinin ispatı olmaktadır. Bu da onların ileride tartışacağımız ‘özel hayat fanatikleri’ olma nedenlerinden birisi olmaktadır.

Görüşmeci 17: “Bizim mesai kavramımız yok. Şirkette kalma gibi bir durumumuz yok. Ama bizim network sitemiz çok iyi olduğu için evden, uzaktan sisteme bağlanarak çalışabiliyoruz. Bir de biz akşam, işten geldikten sonra kendi iş yükümüze göre kendimizi şartlandırıp, kendimizi programlayıp, evde mesai yapabiliyoruz. İstedığımız saatte! Şirketteki bilgisayarımıza istediğimiz saatte bilgisayarı açıp şifremizle ağ üzerinden bağlanabiliyoruz. Şirketteki telefonumuza da bağlanabiliyoruz. Bizim ayda iki gün homeofis çalışma hakkımız var. Onun dışında serbest. Günün her saati -7/24- istediğiniz saatte açıp çalışabilirsiniz... Ben istediğim zaman açıp, işim kaldıysa bitirebiliyorum. Mesela evden yapabileceğim bir şey ise mail tarzı veya yazışma tarzı... Evden çalışmanın, uzaktan çalışmanın bize çok çok fazla getirisi var. Bizi açıkçası motive ediyor ve biz talepte de bulunuyoruz, evden çalışmayı daha da arttıralım diye. Çünkü tek başınıza olduğunuz için sakin bir ortam, sessiz bir ortam. Daha iyi konsantre oluyorsunuz. Kendinizi daha iyi şartlandırabiliyorsunuz.”

Ayrıca ‘görüşmeci 17’ nin söylediklerinin devamında ortaya koydukları da benzer yönlü olarak (‘görüşmeci 12’ vd. gibi) işin özele ne kadar sıradan bir şekilde sirayet edebildiğini ortaya koymaktadır. Kendisinin zaman tanımaksızın (homeofis olunan zamanlarda) ‘pijamayla, kahveyle, çayla iş yapabiliyorsunuz’ şeklinde dediği şey, sınırlarını yitiren işin (ya da mekânsal açıdan belirsizleşen işin) hayatın sıradanlıklarının bir parçası olabilme halinin kolaylığını ortaya koymaktadır. Bu açıdan modernizmin merkantil evresinin sonunda özelin dışına çıkan iş, yeniden evin (ya da özel hayatın) sınırları içine dahil oldu. Merkantil evrenin sonunda özel hayattan dışarı çıkarken gelenekselliklerimizin parçası olan iş, neoliberal evrede eve geri döndüğünde ise seyreltilmiş gözetim ve de denetim kanallarıyla (ve bilakis de kontrolünün piyasanın aktörlerinin eline geçtiği bir koşulda) özellerin içine yeniden dahil oldu. Başta -merkantil evrede- iş/çalışma özelimizin içindeyken hanenin kontrolünde olan iş, yeniden özelimizde ama özellerimizi küresel piyasanın bir parçası yaparak ve hatta evimizi küresel piyasanın bir parçası haline getirerek bunu yapmaktadır. Artık ‘uyarılar bandın akışını bozduğumuzda’ -liberal evrede- olduğu gibi değil. Siberetik koşullardaki iş bozulduğunda (sistem düştüğünde ya da online olunmadığında) oluyor. Bu açıdan ‘yüzyüze olmamak yönünde bir kazanım’ olarak ifade edilenler;

seyreltilmiş bir denetimle, merkezi olmayan mekân algısıyla, daha geniş konseptte sahip bir teknolojik gözetimi mümkün kılıyor. İş yüz yüze olmamayı mümkün kıldığı kadar, işe dair olanı ve onunla ilgili tempoyu da hiç olmadığı kadar bireysel hale getirdi. Dolayısıyla özel (homeofis) için ‘arttırılmasını istiyoruz’ diyen taraf da ‘yalnız başına kalmayı’ işiyle ilgili bir kazanım olarak görmektedir. Çünkü ‘yeni kapitalizmde’ bireylerin işine dair kaderi de onun yalnızlığıyla ilgili bir kriterdir ve ortada işe dair kalıcı bir biz yoktur. İş birliktelikleri (adına takım vs. dense de) ‘geleneksel bizler’ gibi (sendikalar vb.’inde olduğu gibi) olamamaktadırlar. Çünkü burada hiçbir birliktelik kalıcı bir biz ya da birliktelik şeklinde olamıyor. İş bitince her şeyin eskisi gibi olması da an meselesidir ve bu durumun kanıksanması da bir zorunluluk hüviyetindedir. Sonucu ise; işe dair kaderlerimizin yalnızlığı, işi/çalışmayı da evde olduğunda makul ve meşru görmemizin nedeni olmaktadır. Bu açıdan ‘pijamayla iş’ bir bakıma da çalışanların yalnızlıklarının ürünü olan iş anlamında gelmektedir.

Görüşmeci 17: “He belki daha rahat bir ortam olabilir iş yerine göre. Sonuçta bir takım elbiseyle gitmiyorsunuz. Belki pijamayla oturabiliyorsunuz gün boyu. Çayınızı, kahvenizi alabiliyorsunuz... Ağ üzerinden otomatik kayıt yapılıyor. Bizim mesai saatimiz var. Ağda aktif olduğunu görüyorlar...Benim saat kaçta girdiğim, neler yaptığım, kaç tane görüşme yaptığım telefon üzerinden görülüyor. Çünkü şirket telefonumuzu cep telefonumuza yönlendirilebiliyoruz... Müşteriyle şirketteymiş gibi evden konuşabiliyoruz. O şekilde bir sistemimiz var. Anlık geri bildirim olabiliyor bize. Bizim mailimizde chat sistemimiz var. Oradan online olup olmadığımız gözüküyor. Eğer online değilsek bizi uyarıyorlar. Çalışma arkadaşlarımız falan “ya online değilsin hayırdır, problem mi var bilgisayarında?” diyebiliyor telefonda... unuttuğumuz da olur, -insanlık hali uyuya kaldığımız durumlarda- onlar geri bildirim yapıyorlar: “Nerdesin?”, “bağlanmadın? Sorun mu var?” “Sıkıntı mı var?” diye.”

Yine ‘görüşmeci 17’nin ortaya koyduğu ifadelerin devamında da dile getirdiği nokta onun ‘özel hayatında işin olmasına dair motivasyonunun’, işine dayalı başarı ve sonuç kriterine dair hikayesinin de ne kadar bireysel olduğunun göstergesidir. Aslında iş onun için hiç de kamusal değil, onun işinin getirdiği yalnızlığının (buradaki yalnızlık ona sorumluluk olarak yüklenen başarı kriteridir) sonucu olarak onun özeli haline gelmiştir. Bu açıdan onun yalnızlığının ürünü

olabilen girişe, özeline parçası olabilen bir işe sahip olması onun için ekstra motivasyon kaynağıdır. Çünkü burada iş/çalışma artık kamusal olmaktan çıkıp özel bir hikaye haline gelmiştir. Denetimi ise hiç olmadığı kadar ‘gerçek dışı’ denetimdir. ‘Gerçekliği olmayan işlerin’ -işin kamusal niteliğinin olmaması yönüyle- gerçek dışı çalışma kriteri olması da son derece doğaldır. Biz bunun adına teknoloji, network vs. diyoruz. Ama yaşanan şey ise aslında özeline niteliklerini yitirdiği -Bauman’ın tabiriyle (2005; 2006; 2011a) aşındığı- bir dünyanın bir yaşam kriteri haline gelmesidir.

Görüşmeci 17: “Ben evden çalıştığım günlerde kendimi çok rahat, çok enerjik hissediyorum. Sanki iş yerinde yapacağım beş işi evde on defa yapacaktım gibi hissediyorum kendimi. Daha verimli hissediyorum kendimi. Raporlarımı ben evden hazırlıyorum. İşe başladığım zamanlarda iş yerinde hazırlıyordum. Üç günde hazırlıyordum. Çünkü benim hazırladığım rapor ağır bir rapor. Üç tane şirket avukatımızın raporlarını birleştiriyorum. Davaları birleştiriyorum. Onları hazırlıyorum. Kimileri ihtardır, kimileri icra davalarıdır. Bu üç günümü alıyor benim... Ama ben evden yaparsam sabah başlıyorum akşama bitiriyorum. Çünkü evde sadece telefonlarıma bakıyorum. Gelen mailler çok önemli değilse bekletebilirim onları. Çünkü raporlar önemli benim için.”

Bu açıdan yeni iş koşullarının hikayesi bir ‘özel’leşme hikayesi olduğu kadar, bir yalnızlaşma hikayesini de içinde barındırmaktadır. Denetim kriteri farklılaşan bu işlerin, başarı ve anlatı koşulları da onları kamusal niteliklerde kılmayan özelliklere büründürdü. Artık iş bizim bildiğimiz türden bir kamusal etkinlik olmaktan ziyade, özel bir etkinlik haline gelmektedir. Bireyi de müşterek davalardan ve toplumsal ilişkilerden de uzaklaştırarak bunu yapmaktadır.

5.2.3. Kalıcı Anlatıları Olmayan İş ve Kariyerler: “Sen Durursan Takım Durur”

Akışa endekslenen ve kısa süreli hedefler ve planlar etrafında dönen ‘iş hayatı’ kalıcı anlatıları, uzun süreli beklentileri ve istikrarlı birliktelikleri giderek daha işlevsiz hale getiriyor. Çünkü akış ve hız, kendisinin dışında kalan her türlü beklentiyi de giderek geçersiz ve hatta olanaksız hale getirmektedir. Bu açıdan

giderek daha mobil hale gelen dünyanın hızı ve temposu, işin akışını da bu frekanslar etrafında yeniden kurgulamaktadır. Çalışmanın bu kısmında da ‘iş hayatının’ akışa ve hıza endekslediği yerde ‘kalıcı anlatıların’ ya da ‘uzun süreli birlikteliklerin’ de böylesi bir koşuldun nasıl etkilendiğinin vurgusu yapılmaya çalışılacaktır.

Gerek mobil dünyanın hızı ve akışı gerekse de bu akış ve hızı mümkün kılan unsurları anlatabilmesi açısından ‘görüşmeci 4’ün söyledikleri bizler için önemli bir örnektir. ‘Görüşmeci 4’ uluslararası bir filo şirketinde kredi derecelendirme biriminde müdürdür. Yaptığı iş bir bakıma ‘küresel işin hızını organize’ eden bir iş koludur. Kendisinin konuşurken ‘her şey kuralına göre olmalı’, ‘hataya yer yok’, ‘her şey belli’, ‘aşırı planlı olunmalı’ bağlamında söyledikleri her şey neoliberal dünyanın işle ilgili yeni formunun anlatısını yapan niteliktedir. Aslında görüşmecinin konuşmasında dile getirdiği ‘paket işler’, ‘tutturulması gereken hedefler’, ‘işin zamanla ilgili akışı’ gibi ifadeler çalışanların belirlediği tempoların dışında sadece işin akışı tarafından belirlenen koşullardan bahsetmek oluyor her defasında. Artık böylesi bir ortamda başarı denilen şey; işle ilgili akışın hızı ne kadarsa yaşamın ritmini de ona göre ayarlayabilmek anlamına gelmiş durumdadır. Hatta görüşmecinin yaptığı işe biraz daha yakından bakınca, aslında başkalarının ne kadar hızlı akması gerektiğini mümkün kılan bir iş organizasyonu -filo kiralama şirketi- olduğu anlaşılıyor. ‘Ne kadar hız?’ sorusunun cevabı burada ‘ne kadar gerekliyse o kadar’dan başka bir şeye tekabül etmiyor. Yani işin ritmiyle ilgili olarak akış ve hıza dair bir sınır çizilemek dahi mümkün değil. Başka bir ifadeyle de hız, yeni işler için üst limiti olmayan göstergelerle akan bir koşula erişmiş durumdadır. Hatta öyle ki kendisinin de vurguladığı şekilde ‘akış o kadar önemli ki’ o söz konusu olduğunda ‘hataya yer yok’ oluyor. Çünkü kalıcı anlatıları olmayan yeni tarz işler ana odaklandığı için ‘akışın durması demek hayatın durması’ anlamına gelmektedir.

Görüşmeci 4: “Uluslararası bir filo şirketinin finans departmanında çalışıyorum... Çok hızlı bir iş tempomuz var. Sürekli olarak müşterilerimizin mobilitesini sağlamakla yükümlüyüz. Araç kiralayıp geri çekilme gibi bir lüksümüz yok. O süre boyunca -ki en az iki yıldır bu araç kiralama süresi- iki yıl boyunca her müşterinin araçla ilgili her türlü sorununu çözmekle yükümlüyüz. O yüzden gün içinde çok hızlı bir tempomuz var. Çok hızlı çözümlenmesi gereken sorunlar var... Aşırı planlı gitmesi gereken bir iş yükü var. Hataya yer yok.

Çünkü hata en nihayetinde insan hayatını etkileyebilecek bir hataya sebebiyet verebileceği için çok dikkatli olunması gerekiyor... Her şey kuralına göre olmalı... Her şey belli bir süre sonrasında raporlanabilmeli. Sorumluluklar bellidir. Kim neden sorumlu. İş bölümü, uzmanlaşma gerektiren bir iş kolu. Herkes de o sorumluluk çerçevesinde hızlı ve sorumlu hareket etmek zorunda.”

‘Görüşmeci 4’ün, ‘yeni kapitalizme dayalı yeni iş’ tarzının ortaya koyduğu koşulları anlatımına devam ettiği yerde, işin doğasına dair çok önemli vurgulamalar da yapmaktadır. Çünkü görüşmeici konuşması boyunca akış ve ritmin (hatta başarının) ‘belirlenen hedeflere’ iş çalışma tempolarını ortaya koyan çalışma durumundan bahsetmektedir. Artık onların çalıştığı ortamlarda iş, ‘tutturulması gereken bir hedef birliktelikleri’ halindedir. ‘Takım olarak çalışmak’ ise ‘belirlenmiş kısa süreli hedeflere’ dönük çalışmak olmaktadır. Haftalık, aylık, birkaç aylık ya da yıllık birliktelikler; hedefler için bir araya gelip hedefler bitince de dağılan birliktelikler anlamında olmaktadır. Onun da vurgusunu yaptığı üzere ‘hedefi bozan ya da saptıran kişiler’, takımı ve diğerlerini de bozan’ durumları ortaya koymaktadır. Görüşmecinin konuşmasında ‘sizin böyle bir şansınız yok’ şeklinde ifade ettiği şey, aslında verilmiş hedef birlikteliğini bozan bir durumun çalışma koşulları açısından neye karşılık geldiğinin vurgusudur. Hedefler ‘sadece başarı kriteri’ haline gelince iş, bir sosyal birliktelik ortamı olmaktan çıkmaktadır. Hal böyle olunca da -Sennett’in de vurguladığı gibi (‘2011b; 2012)- böylesi bir ortamda ‘herkes bireysel iş hikayesine odaklandığından’ (görüşmecinin vurgusunu yaptığı kariyer savaşları gibi) bunu bozan herkesin oyun bozan olarak algılaması da an meselesi olmaktadır. Nitekim görüşmecinin ‘çatışmaların çok olduğunu’ ve konuşmasının devamında ‘gençlik’ diyerek ifade ettiği şeyin kendisi, aslında ‘yeni işin’ var olan ‘yeni çalışma koşullarının’ sıradan ürünüdür. Nitekim kendisinin ‘biz çok kaynaşmış ekibiz’ ve bunu da ‘mesela geçen gün Karadeniz gezisi yaptık’ vurgusuyla pekiştirmesi aslında anlatımlarının içinde olan ‘yeni işin’ yeni koşullarının nasıl olduğunu daha net anlatabilen şeyler barındırmaktadır. Onun anlatımını yaptığı iş koşullarında başarı, hedeflere endeksli rakamlara dönüşünce, işin belirsizliği de her şeyi bireysel ölçümlemelere emanet eden bireysel kariyer hikayelerine neden oluyor.

Çalışmanın bahsi geçen yeni formunun getirdiği sonuç da kalıcı sosyal ilişkilerin olmadığı, hatta sosyal hayatlarından ya da özellerinden yeterince haberdar olmayan hayatların sadece yan yana geldiği (ama birbirine dokunmadığı)

bir iş birlikteliği anlamına gelmektedir. Bu durum da -Sennett'in tabiriyle (2012)- yüzeysel ilişkilerin belirleyici olduğu iş koşullarının (ya da iş arkadaşlıklarının) anlatımı olmaktadır. Bu dünyada artık geziler de 'iş gezisi', arkadaşlıklar da 'iş arkadaşlığı' olmaktadır. Çünkü her şey iş için. Ama iş sosyal içerikleri olan bir hikaye ya da uzun boylu bir anlatı sunamadığından burada herkes dağıldığında yine yalnızlığını yaşadığı hayatlarına dönüyor. Bu açıdan her türlü ilişkinin, bir birine gerçekten dokunmayan kariyer savaşlarının sonucuna dönüştüğü yerde, özel hayatların farkındalığı ya da derinlikli ilişkilerin herhangi bir anlamı kalmıyor. Çünkü bu kerte de -yine Sennett'in tabiriyle (2011b)- hayat sadece işe dair akış ya da hız dahilinde olunca yapılacak en mantıklı şey, anı kontrol etmekten başkası olmuyor. Çünkü uzun boylu planlar ya da anlatılar artık çok geçersiz. 'Gezinin iş gezisi', 'arkadaşlığın da iş arkadaşlığından' ibaret olması sosyal hayatı da işin niteliği gibi istikrarsız ya da sığ hale getiriyor. Bu dünyada durmanın başarısızlık algısına dönüşmesi de bu noktada kaçınılmaz bir son gibi olmaktadır. Bu yüzden 'görüşmeci 4'ün başta söylediği 'sen durursan takım durur' şeklinde ifade ettiği şey aslında 'sen durursan hedefler sapar' demektir. Bu vurgulanan nokta, akışı bozanların yolda atılmalarının ya da iş organizasyonlarının hedeflere dair ağırlıklarından kurtulmalarının şart olduğu anlamına gelmektedir. Artık bu dünyada atılması gerekenlerin sosyal hikayelerinin -buna hayat hikayelerinin demek de mümkün- bir anlamı yoktur. Olsa da 'yeni iş' bunları dinlemeye ya da dikkate almaya müsaade etmez. Bu nedenle yeni kapitalizmde 'sıgılık' her yaşamın kıyısına vuran bir kader ya da kaçınılmaz bir son gibidir. Bahsedilen ilgi ise aslında 'ilgililik' altında 'ilgisizlikten' ya da 'dokun geç' yaşamaktan ibarettir. Çünkü 'uzun vade yok' (no long term) öğretisi aslında hayatın da vadesizliğini ortaya koymaktadır. Vadesi olmayan işlerin çıktıkları da 'vadesiz (ya da istikrarsız/belirsiz) hayatlar olmaktadır.

Görüşmeci 4: "Bizim işimizde takım çalışması önemli olduğu için kişinin bireysel başarısı yetmez. Takım arkadaşının da başarısı gerekir. O yüzden de insanlar sırf kendi başarısı için çalışmazlar. Bizde rekabet şansı azdır. Çünkü sadece kendini göstermek üzere çalışan birisi sırtıdır. Ekip çalışması yapamaz. Hâlbuki bizde ekip çalışması şart. Hedefler, konular bizde her sene kişinin performansını ölçmek için. Çünkü buna bağlı primler alıyoruz. Kişiye verilen hedeflerde bile, o hedeflerin bir kısmı grup hedefidir. Sadece kendi hedefini tutturman gerekmez. Ekibin de hedefini tutturacak. O yüzden

de arkadaşına yardımcı olmalısın... Bizde kaynaşmalar çok iyi. Hatta geçen hafta Karadeniz gezisindeydik. İnsanlar birbirini tanıdıkça arkadaşlık ilişkileri geliştikçe daha iyi görüşüyorlar... Çatışan elemanlar olabiliyor. Bu hem karakter çatışması hem de kariyer çatışması olabiliyor. Çünkü bambaşka insanlar bir arada çalışıyor. Genç nesili memnun etmek zor. Çünkü çabuk tepki veriyorlar. En çok yaşadığım sorun bu, elemanların birbiriyle çatışması.”

5.2.3.1. Kariyerler ve Rekabet ya da Kalıcı İlişkilerin Gereksizliği

Yeni kapitalist (neoliberal) işin çalışma koşulları açısından en kayda değer durumlarından birisi de işin rekabet koşullarının hiç olmadığı kadar yırtıcı niteliklere bürünmesi olmaktadır. Yeni çalışma koşullarında rekabet, ‘ana odaklanan iş ilişkilerinin’ belirleyici özelliklerinden birisidir. İşin her türden kalıcı anlatı değerini yitirdiği yerde, üreteceği sosyal çıktılar da giderek daha değersiz şeyler haline gelmektedir. Böylesi ortamların ana odaklanan iş koşulu nedeniyle istikrarsızlık üzerinde yükseliyor olması, hayata dair her türden rutini de gereksiz şeyler haline getirmektedir. Çünkü kalıcı koşullara yatırımın değersizleştiği yerde ‘rutinler’ bireyler adına sıkıcılığa, monotonluğa tekabül etmektedir. Hayatın istikrarsızlığı ve belirsizliği de böylesi durumların genel bir ritme dönüşmesinden ötürüdür. ‘Kalıcılık’ kaçınılan şeyler haline geldiğinden beri iş birlikteliğinin bir kader ortaklığı (müşterek bir dava) üretemiyor olması da doğal bir sonuç olmaktadır. Artık ‘yeni işin’ bireyleri çalışma ortamlarını müşterek davaların çıkış noktası olarak görmekten ziyade, kendi bireysellikleri dahilinde akan kariyer savaşlarının alanına çevirmektedir. İş/çalışma kariyer savaşları bağlamında aktığından beri işteki rekabet çalışanların ‘entrikaları’ ya da ‘ayak kaydırmaları’ bağlamındaki hikayelerle anılır oldu. İş çalışanların yırtıcı rekabeti bağlamında akınca da iş birlikteliklerinin sosyal anlatılar ortaya koymaması da bir sonuç olmaktadır.

Uluslararası bir filo şirketinde çalışan ‘görüşmeci 17’nin söyledikleri de ‘yeni işin’ koşullarını benimsemiş bir çalışanın değerlendirmeleri gibi durmaktadır. Çünkü görüşmeci işin belirsizliği, akışı ve istikrarsızlığını hatta kariyer rekabetini ve yıkıcılığını dahi ‘olması gereken yapıcılıklar’ olarak ortaya koymaktadır. İstikrar -Sennett’in tabiriyle (2011b; 2012)- ‘yeni dünyanın’ fertleri adına yerinde saymak ya da başarısızlık algısının merkezine düşmek anlamına geliyor. Nitekim görüşmecinin konuşmasında ‘devlet’ dediği ‘sıkıcılık ve rutin’,

asında görüşmecinin kalıcı iş ilişkilerine dair bakışını ortaya koymaktadır. Hayat ‘istikrarsızlık’ üzerinde yükselen bir ritim elde edince, ‘rutinler’ sadece sıkıcı şeyler haline gelmektedir. Ana endekslenen işin bireylerinin hayatlarındaki rutinlere bakışı da bundan başka bir şey olmamaktadır. Bu nokta da -Bauman’ın tabiriyle (2003; 2006)- gelecek böylesi bir dünyada belirsizlik yumağı haline gelince -işe dayalı olarak- uzun süreli anlatıların tarzı olan kalıcılıklar da bireyler tarafından aranır ya da beklenir durum olmaktan çıktılar. Çünkü başarının kendisi de artık uzun boylu değil. Bu yüzden ki işin ‘entrikalara, yalancı, kırıcı ilişkilere’ açık hale gelmesi de bundandır. Hayatın bu türden aktığı yerde rutinler –ya da kalıcılıklar- görüşmecinin de vurguladığı gibi sadece ‘monotonluk’ ya da ‘sıkıcılık’ haline dönüşür. Bu da hayatın ne kadar belirsizlik ekseninde aktığının ya da kurulduğunun da ispatı olmaktadır. Artık başarı salt bireysel, kariyer de diğerlerini ezip-yıkıp gitmekten geçiyor. İşin belirsizliği bu yüzden ki hayata dair hikayeyi de kişiselliklere hapsediyor. Böylesi bir ortamda doğal olarak da kalıcı anlatıların ürünü olan müşterek davalar geçersiz ve de anlamsız şeyler haline geliyor.

Görüşmeci 17: “Kamuda çalışmak bana katı kuralları olan bir iş bir yer gibi geliyor. Neden katı kuralları var? Standart, belli. Devletin kuralları bellidir. Standarttır. Değiştirilemezdir. Ama özel sektörde biraz daha rahattır. *Biraz daha esnektir.* Ama kamuda bir kural neyse Türkiye’deki bütün kamu kuruluşlarında aynıdır. Özel sektörde ise öyle değildir. Her yerde farklıdır... Özel sektörde rekabet var. Yalancı, kırıcı ve hatta gizli rekabet var. Entrikalar söz konusu. Dizilerdeki ve filmlerdeki biz yaşıyoruz... Yüzünüze bakıp sizi seven ama arkanızdan konuşan insanlar da var. Onu yaşadım da ben, eski çalıştığım şirketlerde, firmalarda olsun. Ben 250 kişinin içinde de çalıştım, 10 kişinin içinde de çalıştım... Şu anda 100 kişilik bir şirkette çalışıyorum. Tatlı bir rekabet var çalışanlar arasında. Kariyer açısından, yükselme açısından... Biz rekabete dayalı bir iş ortamında çalışıyoruz. İş hayatımda bunu hep gördüm. Bir kırıcılık, yırtıcılık var... Özel sektörde de bu olmalı. Departmanlar arasında da bireyler arasında da oluyor bu. Olmazsa zaten işin zevki kalmaz bence. Rekabet olan yerde heyecan olur, aksiyon olur, eğlence olur. Ben öyle düşünüyorum.”

‘Görüşmeci 17’nin konuşmasının ilerleyen noktasındaki vurguları da başarı için ölçütün belirsizliğini de ortaya koymaktadır. Buradaki başarılar işe dair hedeflerle belirlendiği için, hedeflere dönük yarışlar işin sosyal bir anlatıya dönüşmesine de müsaade etmemektedir. Çünkü salt kariyer, yükselme ya da primlerle ölçülen başarının sosyal hayata dair kalıcı anlatılar inşa etmesi çok da mümkün olmaz. Sosyal anlatılardan ya da erdemlerinden arındırılmış bu işin doğasında görüşmecinin söylediği gibi ‘gizli ya da açık kişisel rekabetlerin’, ‘kırıcılıkların’, ‘entrikaların’ ya da ‘salt rakamlara/hedeflere odaklı birlikteliklerin olması’ son derece doğaldır. Sosyal anlatılara dair çıktılarında arınık işte ya da iş koşullarında ‘takım’ denilen ya da ‘çalışma arkadaşı’ denilen kişi, görünürde birlikte çalışılan kişi olsa da kendi bireysel kariyerimiz açısından onlar birer engel olmaktadır. Hikâyenin bireysel yazıldığı yerde başarının da bireysel yazılması bir zorunluluktur. Her şeyi bireyselliklere indirgeyen dünyada rutinler, istikrar ya da kalıcılık son derece değersiz şeyler haline gelmektedir. Çünkü elde olan her şey ‘no long term’ (uzun vade yok) denilen vadesizliklere hizmet etmektedir.

Görüşmeci 17: “Biz işimizi yaparken de kendi departmanımızda, şirketimizde departmanlar arası bir rekabet yoktur gözle görülebilen. Ama raporlara ve kâğıt üzerine baktığımızda bir rekabet vardır. Kendi departmanınız içerisinde de aslında hiçbir rekabet yoktur. Fakat performansa dayalı bir rekabet vardır. Onun dışında bizim departman olarak yarıştığımız bir şey yoktur. Takım ruhu olarak çalışırız. İşe odaklı takım olarak çalışıyoruz... Ben hukuk ve tahsilata bakıyorum. Hukuka sadece ben, tahsilata 3 kişi bakıyoruz. Tahsilata takım ruhuyla bakıyoruz. Bireysel aldığımız görevler performansımıza yansıtılıyor. Ben özel şirketi seviyorum... Bence özel sektörde rekabet olmalı.”

İhracat yapan bir tekstil firmasında ‘mali işler müdürü’ olarak çalışan ‘görüşmeci 13’ de benzer yönlü olarak, iş ilişkilerindeki rekabet ölçütünün personel içindeki yıkıcı olan taraflarını ortaya koymaktadır. Öyle ki görüşmeci konuşmasında ‘29 yıllık sektör hayatının hikâyesini’ kalıcı ilişkileri üretemeyen ve hatta karşılaştığı ‘yavanlıklara dayalı olarak iş değişiklikleri yaşamak durumunda kaldığını’ söylüyerek ifade ediyor. Ayrıca yöneticilik deneyimi açısından da bir saptamada bulunan ‘görüşmeci 13’, ‘yöneticilikte yukarı doğru çıktıkça koşulların ve de pozisyonların daha belirsiz hale geldiğini’ dile getiriyor. Bu nedenle de ‘iş hayatının hatalara açık olmayan bir çalışma düzeni olduğunu’ ortaya koyuyor.

Aslında onun ifadesi ettiği şey sosyal koşullarından ya da çıktıklarından arındırılmış bir iş hayatının olduğunun anlatımıdır. Onun vurgusunu yaptığı ‘hatalara açık olmayan’ iş de aslında bir sosyal anlatı değeri olmayan işin müşterek davalar ortaya koyamamasının vurgusudur. Zaten işe dair ilişkileri de ‘uzun vade yok’ (no long term) bağlamında dönüştüren şey de budur.

Görüşmeci 13: “Yaklaşık 29 yıldır bu sektörün içinde çalışıyorum. Son 15-20 yıldır hep mali işler müdürlüğü yaptım... Rekabet hatta kırıncı düzeyde rekabet iş hayatımda hep oldu ve hâlâ da oluyor... Bunun nedeni, sizin dışınızdaki bazı yöneticilerin samimiyetsizliği. Pozisyonlarını muhafaza etmeye yönelik şiddetli bir rekabet var. Orada ayakta kalmanız gerekiyor. Sizin hatasız bir şekilde davranmanız gerekiyor yönetici olarak. Hatalar her yerde oluyor. O hataların alt birimlere yansıtılması oranında bir huzursuzluk, bir psikolojik baskı falan her zaman olmuştur. Özellikle eşimde çok oldu. Ben de ise o durum daha farklı oldu... Yöneticilik piramidinde tepeye yaklaştığımız oranda orada rüzgârlar daha sert esiyor. Ayakta durmak da daha zor oluyor.”

‘Görüşmeci 13’ün iş hayatındaki rekabet ve çatışmalara dair ortaya koyduklarına karşılık kendisine ‘bunun nedeni nedir?’ şeklindeki bir soru daha yönelttik. Görüşmecinin verdiği cevaplar ‘yeni tarz işe’ dönük, ‘yeni tarz müfredatların ya da eğitim modelinin’ ne yönde etkin olduğunun anlatımını yapan vurgulamalar olmaktadır. Temelde onun söyledikleri ‘egoları şişkin hale gelenler’ dediği kitle, kişisel başarı hikâyeleri ekseninde yetiştirilen ya da eğitim alan kitleler oluyor. Öğrendikleri ya da eğitimini aldıkları şeyler temelde akışa endeksli, belirsizliklerin ve de rekabetin hayat tarzı olduğu bir yaşamdır. Bu nedenle de kalıcı anlatılara açık olmayan ortamların kalıcı ilişkilere açık olmamasından ötürü kırıncı rekabet koşulları da bir sonuç olmaktadır. Çünkü onların, eğitimini alıp içine dâhil oldukları iş dünyası, bağlanmanın mümkün olmadığı -no long term- bir dünyadır. Çünkü ‘bağlanmak’ kalıcı ilişkilerin olduğu yerde, insani erdemlerin öne çıktığı dünyada, mantıklı bir davranış olmaktadır. Yeni iş koşullarının hâkim olmadığı yerde bağlanmak ise olabilecek en mantıksız davranışlardan birisidir. Buradaki en akılcı olan davranış ise kişisel hikâyelerin ürünü olan ‘bırak git’ yönündeki davranış türüdür. Onun için ‘görüşmeci 13’ün üzerinde durduğu ‘sık iş değiştirmeler’, ‘işler bozulunca bırakıp gitmeler’ dediği şeyin karşılığı da budur.

Görüşmeci 13: “Üniversitelerde rekabetçi bir öğrenci, rekabetçi bir eğitim söz konusu. Özellikle de maaruf birkaç tane üniversite var. Sayıları beşi, altıyı geçmeyen. Egoları çok yüksek öğrenciler yetişiyor oradan. Onlar en iyileridir, en iyi yerlere gelmeleri gerekir şeklinde. Böyle bir hedefi böyle bir hırslı olan bir insanın zaten o amacını gerçekleştirmesi için yıkıcı olduğu şeyler de oluyor. Yıkıcı davranışlar. Rekabet kişiler arasında da var. Rekabet kurumlar arsında da var. Filancanın adı duyulmuş bir markadır, ben oraya geçeyim, o da buraya geçsin... Koşullar hızlı, durumlar bozulunca sık yer değiştirmeler yaşanıyor. Bu pek çok şirkette böyledir... Bence bu üniversitelerin hatası. Bu şekilde formatlanan öğrenci kitlesi iş hayatında bu şekilde yaşıyorlar... Bu da iş piyasasını güvensiz bir ortam haline getiriyor. Zaten güvensizliğin ya da güvensiz bir iş ortamının faturasını şirketler ödüyorlar. Tepetaklak gidiyorlar. “Bu adam giderse, onun yerine ben gelirim”; o dürtü bir ayağını kaydırma hali söz konusu.”

‘Görüşmeci 13’ün söylediklerinin hemen peşinden bu tarz durumların nedeni olan analizleri de kayda değerdir. Çünkü ‘neden böyle davranıyorlar?’ yönündeki ifadelerinde ‘görüşmeci 13’, herkesin tüketim ekseninde inşa ettiği hayatını gerekçe gösteriyor. Bu dünyada standart -Buman’ın tabiriyle (2012b)- tüketebilmek üzerine olunca tüketememek ya da tüketemeyen hale gelebilmek bireyler adına en büyük korku oluyor. Bu koşullar da bireylerin kırıncı olan rekabet mantığının meşruiyetini ortaya koymaktadır. Hatta kendisinin söylediği ‘insan yapısı gereği çıkarıcıdır’ yönündeki söyleminin (Fukuyama -2005- bunun aksini iddia etse de), aslında ‘homoeconomicus’un davranışlarının sosyal erdemleri olamayacağı yönündeki ifadesini ortaya koyuyor. ‘Görüşmeci 13’ konuşmasının devamında ‘bu durumun güvensiz iş ortamının da nedeni olduğunu’ dile getirmektedir. İşin salt bireysel çıkar ekseninde algılandığı dünyada sosyal yönlü anlatılar inşa etmesi de bu nedenlerden ötürü beklenebilir bir durum olmamaktadır. Bu açıdan her türlü birliktelik de kısa süreli olmaktadır. Bağlanmanın mümkün olmadığı dünyada çıkarları bozulanların birliklerini de bozması -başka bir ifadeyle ‘bırakıp gitmesi’- doğal bir sonuçtur. Çünkü belirsizlik işin doğasının bir parçası olduğundan beri ‘no long term’ (uzun vade yok) söylemi en önemli hayat düsturu haline geldi. Her türlü ilişkinin geçiciliği aslında kaynağını geçici iş koşullarından

olmaktadır. Her türlü sözleşme ve birliktelikler gibi işin de birlikteliği kısa süreli ve her an bozulmaya açık haldedir.

Görüşmeci 13: “Belli bir yaşamınız var; çocuğunuz özel bir okulda okuyor, arabanız var, belirli harcamalarınız var ya da belli bir sosyal etkinliklere katılma koşulunuz var -tiyatro gibi, sinema gibi ya da çeşitli kaçamak gezintiler gibi- bunu korumak için iyi bir gelirinizin olması lazım... Daha iyi teklifler geldiğinde onlar değerlendiriliyor... İnsan yapısı gereği çıkarıcıdır. Bunlar da bunu arttıran etkenler oluyor. Herkes çocuğunu iyi bir okulda okutmak ister. Herkes daha iyi bir yaşam içinde bulunmak ister. Bu da paradan geçiyor.”

Tüm bu koşullar da vadesizliğin nedenini ve de istikrarsız hayatların kaynağını ortaya koyan vurgulamalar olmaktadır.

5.2.3.2. Networkler ve Gerçekliği Olmayan İlişkiler

Neoliberal işin niteliğinin en önemli boyutlarından birisi de işin yapılabiliğine dair geleneksel mekân algısını yok ederek kendisine dair yerelliği aşkın mekânları -ya da küresel mekânı- mümkün kılabilmesi olmuştur (Castell, 2008; Harvey, 2005). Fakat küresel iş networklerde işleyen ağları mümkün kıldığı içindir ki yerellik ya da yerelliğe bağlı yüz yüze ilişkiler -Lyon’un (2006) dediği gibi- ‘gerçek ilişkiler’de işin doğasına dayalı olarak gereksiz ilişkiler haline gelmektedir. Yereli aşkın iş, yereli aşan türden temasları nedeniyle, yerelliğin üzerinde taşıdığı türden geleneksel temaslar ve de yüz yüze temaslardan sakınan koşulları ortaya çıkarmaktadır (daha öncesinde ‘görüşmeci 41’in eşinin ve ‘görüşmeci 37’nin vurguladıkları gibi). Böylesi bir durum yereldeki rutinlere ve yerele dair mekânsal algıların da gereksizleşmesiyle ilgilidir. Fakat neoliberal bireyler için özelde kente ve kentsel ilişkilerin rutinlerine karşı duyarsızlaşma gerekçesi olan asıl faktör ‘yeni işin doğası’dır. Çünkü ‘yeni işin’ mekân sabiti olmayan yapısı nedeniyle mekânı aşan ilişkileri mümkün kıldığından ötürü yerellik ve de sabitlik bağlamındaki ilişkiler bir belirsizlik kaynağına dönüşerek kaygı faktörü olmuşlardır. Nitekim işlerine dair ağlarla mekân dışı ilişkilere hatta küresel olan ilişkilere çok açık hale gelen görüşmeciler -işin yoğunluğu ve akışı kısmında verdiğimiz çalışma tarzları da buna örnektir- bir bakıma işlerinin gereği olan neoliberal ilişkilere ve de temaslara açık hale gelmektedirler. Yerel mekânı

aşabilen ilişkilerin karşılığında görüşmecilerin geleneksel temasları tükenen kişiler haline geldikleri anlaşılmaktadır. Bu açıdan ki yerel mekân ve yerel ilişkiler çoğu zaman onların öncelikli gördükleri ilişki tarzları anlamında olmamaktadır.

Bu duruma dair önemli bir örnek olarak uluslararası bir şirketin Türkiye merkezinde 'hazine yönetimi departmanında' çalışan 'görüşmeci 12'nin söyledikleri de geleneksel (yüz yüze ilişkiyi zorunlu kılan) mekân koşulunu yitiren işin doğasını ortaya koyan cinstendir. Çünkü iş geleneksel mekânı yitirince, 'geleneksel ilişki tarzları' da -yüz yüze ilişki vs.- geçersiz hale geliyor. Görüşmeci küresel bir şirkette çalışmasına dayalı olarak 'İtalya'daki hiç tanımadığı biriyle ağlar üzerinden her gün defalarca iletişimde olabildiğini' anlatmaktadır. Geleneksel olmayan ilişkiler (beden bedene ya da yüz yüze olmayan ilişkiler) bir iş tarzı haline gelince gündelik hayatı da kendi koşullarında düzenleyen bir form haline gelmektedir. Nitekim güvenli bir sitede oturan 'görüşmeci 12' kentin rutinlerinden ve de geleneksel ilişkilerinden kaçan bir hayat tarzını ortaya koyan durumu böylesi bir sürecin sonucu olarak yaşamaktadır. Nitekim -ilerleyen kısımda üzerinde durulacak olan- kendisinin 'kentin boğuculuğu, kalabalığı, stresi' dediği şeyin bir besleyeni de işin doğasının ürünü olan bedensiz ve küresel tarzdaki ilişkileri olmaktadır. Çünkü küresel olanın bedensiz ve gelenek dışı ilişki sistemlerine açık olan iş rutinleri; geleneklere, bedenlere, yüz yüze ve gerçek ilişkiler dahilinde süren yerelliklere karşı mesafeli hale gelmektedir. Bu açıdan 'işin tarzının hayatın tarzını etkilediği' bir durum burada da söz konusudur. İş neoliberal olunca mekânın neoliberal olması ve mekân neoliberal olunca da hayatın neoliberal olması bu bağlamda son derece doğal olmaktadır. Yine -ileride üzerinde durulacak olan - 'görüşmeci 12' gibilerinin özel hayat algısı ve özel hayata dair kalın duvarlarının varlığının temelinde de sahip oldukları çalışma halinin doğası vardır. Bu açıdan işin sahip olduğu nitelik görüşmecilerin hayatındaki ilişki tarzlarını da derinden etkilemiş olmaktadır.

Görüşmeci 12: "Artık çok sıkı ilişki halindeyiz farklı departmanlarla. Farklı departmanları bırakın o katı ayrışmaları ülkeler arasında bile bulamıyorsunuz. İletişimde bulunarak işi yapmak zorunda kalıyorsunuz... Bunun yanında iletişim araçlarının gelişmesiyle de artık İtalya'daki adamla da her gün konuşuyorsunuz. Linkten, bilgisayardan sürekli temas halindesiniz. Her şeyi o size sorabiliyor, siz ona sorabiliyorsunuz... Artık İtalya kapı komşusu. Hiç bilmediğim, hiç görmediğim insanla yazışmak, beraber çalışmak

zorunda kalıyorum. Daha önce hiç karşılaşmadığım insanla çalışıyorum. Çok mu iyi? İşiniz gerektirdiği için yapıyorsunuz.”

5.2.3.3. Uzun Vadeli Olmayan İşler ve İstikrarsız Hayatlar

Liberal evreden neoliberal evreye geçerken işin/çalışmanın niteliğine dair yaşanan büyük dönüşüm hayata dair istikrar koşullarını da çok derinden etkiledi. Bu kertede ortaya çıkan ‘vadesi olmayan işlerin’ en büyük çıktısı da ‘vadesi olmayan hayatlar’ oldu. Yaşam boyu işi yitiren bireylerin kalıcılık ya da istikrar vaat eden anlatılara da itibarı kalmadı. Çünkü işin niteliği her türden istikrarı elden alınca ‘vadesizlik’ (istikrarsızlığa dayalı olarak) öngürülemez hayatları ortaya çıkardı. Uluslararası bir şirkette mühendis olarak çalışan ‘görüşmeci 34’ün kendi iş koşullarını, ebeveynlerinin geçmişteki sahip olduğu iş koşullarıyla karşılaştırarak anlatımı, içinde işin doğasına dair farklılaşmaları anlatan önemli koşulları barındırmaktadır. ‘Görüşmeci 34’ kendi anne-babasının geçmişte sahip oldukları işlerinin doğasına dayalı olarak (ebeveynlerinin işleri yaşam boyu iş özelliğindeki) hayatlarını çok istikrarlı hale getirebildiklerinin vurgusunu yapmaktadır. Görüşmeci ‘onların (ebeveynlerinin) uzun süreli planlarını çok çabuk yapabildiklerini hatta yıllar sonrasındaki yapacaklarını (ya da yapmayı düşündükleri) şeyleri rahatlıkla tasarlayabildiklerini ve günü geldiğinde de planlarına uygun şekliyle yapabildiklerini’ söylüyor. *Yani onlar için var olan işin istikrarlı hali hayatı da belirgin bir istikrar eksenine oturtabilmelerine yardımcı olmaktadır.* Fakat görüşmeci ‘kendi hayatında onların yaşadığı türden istikrarın ya da onlarınkine benzer türden planlı bir hayatın olmadığını hatta bunun mümkün dahi olmadığını’ dile getiriyor. Kendisi de ‘bunun nedenini şu anda sahip olduğu işinin doğasında’ görmektedir. Yani sahip olduğu iş belirsiz ve istikrarsız bir ortamda akmaktadır. Görüşmeci kontrolü kendisinde olmayan işinin ürünü olarak hayatının da kontrolünü kaybetmektedir. Hal böyle olunca hayatı istikrarlı bir şekilde kurgulayabilmek de onun için hiç de mümkün değildir.

Görüşme 34: “Çalışma hayatı artık değişti. Öncekiler daha rahattı diye düşünüyorum. Benim annem babam öğretmendi ve kışın şu ayda (kasım ayı) yazın nereye gidileceğini, kaç ay tatil yapacağını - kaç ay diyorum bakın gün demiyorum- onun planını yapabiliyorlardı ki, orta direk bir aile, iki öğretmen. Maaşlarını üst üste koysanız ne kadar yapar bugünün şartlarında? Açlık sınırının üstünde yoksulluk sınırının altında yaşayan bir aileydi. Ev tutarlardı... Ama her şey çok

planlı programlıydı. Şimdi ben kendime bakıyorum, hiçbir şeyi planlayıp programlayamıyorum. O bile bende ciddi bir stres oluşturuyor. Onlar uzun vadeli planlar yapabiliyorlardı. Ben ilkokuldayken Malatya'ya gittiğimizde diyorlardı; “sen üniversiteyi kazandığında biz İstanbul'a döneriz” demişlerdi ve hakikaten de öyle olmuştu. Çünkü planlı yaşamaya yatkın bir iş düzenleri vardı. Benim öyle bir çalışma düzenim yok. Benim iş koşullarım onlar gibi olmayı mümkün kılmıyor.”

‘Görüşmeci 34’ anne ve babasının ‘iş ve gündelik hayat koşullarını’ anlatımının ardından kendisi ve eşinin sahip olduğu çalışma koşullarının da onlarınkinin tam tersi yönde olduğunu ifade etmektedir. Onların işinin son derece istikrarsız olduğu yerde hayatlarını da bir belirsizlik kaplıyor. Çünkü artık vadeye yayılan planlar yapabilmenin mümkün olmadığı bir çalışma koşulu ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan ‘görüşmeci 34’ün ortaya koydukları, hayata dair her türlü planı ya da tasarlamayı ortadan kaldıran bir iş temposuna tekabül etmektedir. Onun ‘kısa ya da uzun vadeli planlar yapamıyoruz’ dediği nokta, her türlü vadenin yok olduğu yere dair bir durumdur. Çünkü ‘no long term’ (uzun vade yok) söylemi işin ürünü bir koşul olarak hayatın da o yönde dizaynını bir zorunluluk haline getirmektedir. İşin belirsizliği hayatı da bir belirsizlik yığını haline getirmektedir. Kontrolü mümkün olmayan bir kalıcı belirsizlik ve neticesi de hayatı kısa dilimlere bölen ızgaralarda yaşamaya mahkum etmektedir. Olan da ‘görüşmeci 34’ün dediği gibi ‘gelecek haftayı ve hatta içinde bulunulan günü bile planlanamaz hale getiren’ koşulları bir hayat tarzı haline getirmektedir.

Görüşmeci 34: “Bizim çalışma koşullarımız çok fazla piyasaya endeksli, çok belirsiz, inişler-çıkışlar çok fazla. Bunlar hayat tarzımızı da etkiliyor. Benim hayatımda, eşimin hayatında çok ciddi etkileri var. Dolayısıyla benim çocuğumun da hayatını etkiliyor. Bizler uzun vadeli hatta kısa vadeli plan yapamaz hale geldik. Mesela ben gelecek hafta kızımın öğretmeniyile görüşmek istiyorum. Bugün de mail atmam gerekiyor ki gelecek haftayı planlayalım diye. Atmaya korkuyorum. Çünkü gelecek hafta ne toplantısı olacağını bilemiyorum... Hatta burada bazen öyle toplantılar oluyor ve deniyor ki “kızımın öğretmeniyile gelecek hafta görüş kaçmıyor öğretmen” diyorlar. O yüzden onu bile planlayamıyorum. Bir hafta sonraki bir saatlik görüşmemi bile planlayamıyorum... Hal böyle olunca hiçbir

şekilde plan program yapamaz hale geliyorsunuz. Bunun da en azından benim gibi insanları huzursuz ettiğini düşünüyorum. Böyle bir kaosu içinde yaşayıp gidiyoruz.”

Fakat burada şaşırtıcı olan nokta ‘görüşmeci 34’ün görüşmenin ilerleyen noktasında söyledikleridir: Görüşmeci kurgulamakta ve planlamada sıkıntı çektiği işinin ürünü hayatını, bunun düzelebileceği koşullarla (İskenderun deneyimiyle) karşılaştırırken, ‘rutinin ve kalıcılığın bir sıkıcılık olacağını’ söylemektedir. Aslında onun konuşmasında ‘İstanbul’u, bu kaosu, keşmekeşi seviyorum’ dediği şey, temelde akışa endekli hayatın kendisi için bir başarı kriterine ve sonuç olarak da bir yaşam tarzına dönüşmesidir. Çünkü ‘yeni işin’ ürünü olan hız ve akış bir hayat tarzı inşa edince (buna şehrin/İstanbul’un kendisi de dâhil) istikrar, kalıcılık, yerinde durmak da giderek bir monotonluk ya da başarısızlık hissiyle bezenir oluyor. ‘Görüşmeci 34’ün görüşmemizde vurguladığı ‘buradan uzakta çok fazla yapamıyorum’ şeklinde ifade ettiği şey, onun ‘yeni kapitalizmin’ ortaya koyduğu işi/çalışmayı bir hayat tarzı haline getirmesinden kaynaklı söylemlerdir. Doğal olarak belirsizliklere ve kısa süreli koşullara endekli işin olduğu yerde, uzun vadeli her şey bir geçersizlik kazanarak değersizleşmektedir. Böylesi bir hayatın temel kriteri de yok olmamak -ya da kurumamak- için koşmak, yok olmamak için hareket etmek oluyor. Bu açıdan böylesi bir dünyanın bireyleri ‘yok oluşu’ hayatlarındaki akışın durmasına endekli bir hale eşitlemektedirler. Yani artık durmak, yok olmaktır (kuruyup gitmektir). Uzun vadeli planları hem değersiz hem de yapılamaz hale getiren de budur. Zaten yapılmak istense bile yaşadıkları deneyimler ‘zamanın okunun nasıl kırıldığını’ tecrübe etmelerinden başka bir şey olmamaktadır. Artık yeni koşullarda hiçbir şey hedefi bulmuyor. Zamanın okunun kırıldığı yerde geleceği ön görmek de ya da ona dair planlar yapabilmek de -başka bir deyişle hayata dair öngörülerde bulunabilmek- mümkün olmuyor. ‘Görüşmeci 34’ün yaşadıkları da kendi iş tecrübesinin onun için bir hayat tarzı haline gelmesiyle, kontrolsüz akışların sıradan gündelik durumlar haline gelmesinden başka bir şey değildir. Bir bakıma istikrarsızlık onun için bir hayat tarzına dönüşmüş olmaktadır.

Görüşmeci 34: “Ama çok enteresan bir şey söyleyeceğim sana. Ben İstanbul’u çok seviyorum. Eşim diyor ki “bir on sene sonra İskenderun’a yerleşelim” ya da “bırak işi gücü -burada evlerimiz var-onları kiraya verelim. Küçük bir şehirde uyduruktan bir şey açarız. Hatta çalışırız belki yine. Deniz kenarında bir yer olursa, kendimize

uygun bir iş buluruz. Kızı da oradaki okula göndeririz” diyor. Ama ben İstanbul’un temposunu seviyorum. Her ne kadar yakınsam da bir yere gittiğimde, bir iki hafta sonra bu tempoyu özlüyorum açıkçası... Gidiyorum 10-15 gün İskenderun çok güzel. Bir müddet sonra oradaki insanların rahatlığı bile beni sıkıyor. “Bu ne rahatlık böyle” falan diyorsunuz. Buradaki tempoyu özlüyorum. Buradaki yaptığım işleri özlüyorum. Ne kadar yakınsam da ayrı kalınca özlüyorum. Annem-babam kadar net olamıyorum ben. O kadarda net olmamakta fayda var. Onlar bana göre çok daha planlı programlı yaşıyorlar. Sabah kalkıp –ikisi de emekliler, bir spor kulübüne üyeler- gidiyorlar spor yapıyorlar. Öğlen yemek yiyecekleri, akşam yemek yiyecekleri saat belli. O da ayrı bir stres kaynağı bence ya. O da bir monotonluk. Beni sıkır. Bu kadar tempoya alıştıktan sonra.”

‘Görüşmeci 34’ün işin doğasına dair ilerleyen kısımlardaki vurgusu da ilgi çekicidir. Kendisinin ‘yeni neslin işe bakışı’ bağlamındaki söylediği şeyler, temelde belirsizliğin bir iş formu olmasına dayalı olarak kalıcılığın giderek değersizleşmesini anlatan bir durumdur. İşin artık kalıcı bir ritmi olmayınca hayata dair kalıcı anlatılar inşa etmesinin mümkün olamaması arka planında önemli çıktılar barındırmaktadır. İş kalıcı anlatılara ve de ilişkilere açık olmayınca ona - Fukuyama’nın tabiriyle (2005)- sosyal bir içerik de yüklemek mümkün olmuyor. Kalıcı anlatılara açık olmayan işin nedeni, onun belirsizlik ve geçicilik üzerine kurulmasının sonucudur. Görüşmecinin yeni nesil diyerek ifade ettiği kitlenin, çok rahat bir şekilde ‘burası sıkı ben gidiyorum’ diyebildiklerini ve işle ilgili kalıcı tarzda ilişkilerinin olmadığını ifade ediyor. Hatta bu yönde ilişkilere dair her hangi bir beklentilerinin dahi olmadığını vurgusunu yapıyor. Nitekim –Bauman’ın tabiriyle (2012a)- uzun boylu anlatılar inşa etmeyen yeni işin kriteri de mükâfatın ertelenmediği hayatlar oluyor. Çünkü burada mükâfatı ertelemek akıllıca bir durum olmamaktadır. Mükâfatı ertelememenin mantığında da ‘ânâ dayalı’ bir hayat kurgusu vardır. Görüşmecinin ‘rutin onları sıkıyor’ dediği nokta da aslında bunun nedenidir. Bu nedenle kısa süreli tatmin ya da anlık çıktılar temel kriter olunca bağlanmak da mümkün olmadığından -Sennett’in tabiriyle (2012)- ‘bırak git’ demenin daha kolay olduğu bir çalışma hayatı ortaya çıkmaktadır. Görüşmecinin kendisinin ‘yeni nesil sebat etmiyor’ şeklinde dediği şey de aslında işin artık sosyal çıktılarının olamamasının ya da sosyal anlatılar ortaya koyamamasının ürünü olarak, kalıcı ilişkilere kaçınılan bir durumun sonucudur.

‘İş belirsiz olunca hayat da kısa vadeler hatta anlık kesitler etrafında kurgulanıyor’. *Bağlanmanın* bir problem olduğu yerde işe bağlanmak da bir problemdir. *Her şey kısa vadeler etrafında akarken ‘bağlanma’, ‘bırak git’, ‘kendini adama’ gibi söylemler ya da davranışlar en makul davranış çizgisi haline gelmektedir.* Bu nedenle bu dünyanın çalışma ortamındaki en sıradan şeylerden birisi de tıpkı ‘görüşmeci 34’ün de belirttiği gibi ‘çabuk sıkılmak’ olmaktadır.

Görüşmeci 34: “Yeni nesil de öyle. İş görüşmesi falan da yapıyoruz biz çok sık. Orada da ben fark ediyorum. Daha böyle, kısa yoldan köşe dönmeçilik. Daha böyle, “ya burası sıkı, ben gidiyorum! Başka şirkette çalışayım” demecilik. Onlar da çok fazla. Benim kardeşim de öyle. Rutin onları sıkıyor... Biraz o şirkette çalışıyor sıkılıyor, ayrılıyor. Hiç bağlılık duymuyor çalıştığı yere. Çok güzel çalışıyor ama “ben sıkıldım gidiyorum” diyor. Daha iyi şartlarda bir iş bulduğu zaman arkasına bakmıyor. 70-80’ler kuşağı biraz daha vefakâr. İşte “bana bu iyiliği yaptı, biraz daha çalışayım” ya da “sebat edeyim” diye düşünen insanlarız... 80-90 kuşağı biraz daha atlamacı, hoplamacı. Bu 2000’ler ne olacak bilmiyorum valla.”

Bir boya fabrikasında Türkiye satış müdürü olarak çalışan ‘görüşmeci 11’in kariyerine dair anlattıkları da işin niteliğinin kalıcı hikâyelerden ne kadar yoksun olduğunu ortaya koyuyor. Nitekim artık kalıcılık ya da işin sosyal yönlü çıktıları devre dışı kalınca, hedefler ve büyümeler -ya da sayılar- bağlamında tutturulması gerekenler, başarının tek ölçütü oldu. Artık yeni tarz başarı kriteri hayata dair çıktıları olan bir iş kurgulamıyor. Burada belirlenmiş büyüme, satış ya da başka yönlü hedeflerin dışındaki her şey bir anlam ifade etmeyen realiteler haline geldiler. Bu açıdan işin sosyal yönlü çıktıları bertaraf olunca kalıcı ilişkilerin ürünü olan şeyler de geçersiz hale geldiler. Böylesi ortamlarda kimse kimsenin kişisel kariyerine ya da sosyal hayatına ilgi göstermediğinden, kalıcı ilişkilerin ürünü olan uzun süreli yatırımlar da yapılmıyor. Hedeflerin önündeki her türlü engel -içeriğine bakılmaksızın- yoldan kaldırılması gereken şeyler oluyor. Bu açıdan ‘görüşmeci 11’in söylediği ‘vefa’, ‘değer verme’, ‘idare etme’ gibi şeyler kalıcı ilişkilere yatırım yapan dünyanın ürünü olan şeylerdir. Fakat bu dünyada iş kalıcı anlatılar ya da ilişkiler inşa etmediğinden -yine görüşmecinin kendisinin dile getirdiği gibi- ‘hedef odaklı çalışılır’ ve ne kadar çok çalışılsa da ‘hedefler tutmayınca yollar ayrılır’. Yeni çalışma dünyasında eskisi gibi kader ortaklıkları ya da müşterek davalar olmadığından, her türlü engel yolda bırakılması

ya da hemen atılması gereken bir realiteye dönüşüyor. Hal böyle olunca uzun süreli planların ve işin olmadığı yerde, uzun süreli birliktelikler de olmuyor. Bu da ‘bırak git’, ‘bağlanma’ denen düsturun da açıklayıcısı oluyor.

Görüşmeci 11: “Hep özel sektörün içinde bulundum. İki şirket gördüm ben: Birisi tamamen aile şirketi ÇBS; birisi de %100 halka açık, %100 yabancı sermayeli bir yabancı şirket. İkisinin de kendine göre farklılıkları var. ÇBS’de daha fazla vefa, insanlara değer verme gibi şeyler vardı. Yabancı şirketlerde bu daha az. Ben onu net olarak gördüm. İş tamamen hedefe ve sonuca odaklı. Aile şirketlerinde sizi biraz daha idare edebiliyorlar. Bir sene başarısız olmuş olabilirsiniz- herhangi bir sebepten- oradaki vefa duygusu daha gelişmiştir. %100 yabancı şirkette ise tek bir şey var: hedef-sonuç. On üç buçuk sene gibi bir süre çalıştım ben ve 2001 gibi bir kriz senesinde girdim. Çok önemli bir noktada girdim ve şirket en dibe vurmuş bir noktadaydı... Şirket bir merdiven basamağı gibi hedeflerini hep yukarıya doğru çıkardı. Biz de o dönemden bu döneme sürekli bir artış göstererek geldik. 2013’teki bir yönetim değişikliğinden sonra üst müdürümüz değişti ve o geldikten sonra her şey değişti. Şirketin hedefleri daha yukarıdaydı... Son zamanlarda şirket üç yılda döviz bazında %100 büyüme hedefi koydu. Hamlelerimizi yaptık ama olmadı. Hedefe odaklı bir çalışmaydı. Son 1,5 yılım çok yoğun tempoda olmasına rağmen hedefler tutmayınca yollarımızı ayırmak durumunda kaldık.”

İşe dair belirsizliklerin kalıcı anlatıları inşa etmediği yerde işin de uzun süreli olabilmesi çok da beklenir bir durum değildir. İşin kısa süreli oluşu hayata dair kalıcı anlatıların da önüne geçerken artan belirsizlik karşısında bağlılık ya da istikrar da bir hayat tarzı olmaktan çıkıyor. ‘Bırak git’ ya da ‘kendini adama’ tarzı hayatlar bu noktada yeni stratejiler olarak ortaya çıkmaktadır. Tıpkı ‘görüşmeci 17’nin 28 yaşına kadarki iş hayatına dair anlattıkları gibi. Onun kariyer hikayesi sanki hiçbir işin kalıcı ilişkiler yaratmayacağıın ispatı gibi. Her türlü birlikteliğin daha başlarken dağılmasının hesap ediliyor olması da böylesi bir hayatın ürünüdür. ‘No long term’ (uzun vade yok) hayatın her yerinde var olan bir gerçek, bilhassa da işte ya da işe dayalı ilişkilerde karşımıza çıkan değişmez gerçek gibi. Görüşmecinin, 28 yaşına kadar ki yaşadığı iş deneyimi de hayatında ‘kariyer planları’ (aslında savaşları) bağlamında akan sürecin, işe dayalı hiçbir kalıcı anlatı edinmemesinin nedeni olmaktadır. Başarının ‘görüşmeci 17’ özelinde olduğu gibi

kısa süreli iş deneyimleri arasında akan kariyer hesaplarına endekslenmesinden ötürü, hiçbir koşul kalıcı bir başarı hikayesine ya da hayata dair anlatıya dönüşmemektedir. Böylesi bir ortamda yaşayan bireylerin toplumsal ilişkilerinde hiçbir şey uzun soluklu olmayınca, gündelik hayatın da kalıcı yataklarda akabilmesinin ihtimali ortadan kalkmaktadır. Aslında görüşmecinin kolay iş değiştirebilen hali bir kariyer yolculuğuyken; içerisinde ‘bırak git’, ‘kendini adama’ türünden birlikteliklerin ne kadar da etkin olduğunun da anlatıcısı olmaktadır.

Görüşmeci 17: “28 yaşındayım. Kariyer hayatıma lise yıllarımda çalışarak başladım. Lisede öncelikle bir ithâlât-ihracat firmasında çalışarak başladım. Daha sonrasında da yine lise yıllarımda gümrükte çalıştım. Bu çalışmam staj amaçlıydı aynı zamanda. Üniversite sonrasında ise bir otomotiv firmasında, VDF adlı bir firmada... Daha sonra yaptığım iş müracaatlarıyla HSBC Bank’ta çalıştım. 2006 yılında HSBC Bank’a başladım... Sekiz ay orada proje bazlı çalıştıktan sonra Portekiz Banka’sına geçtim... Portekiz Bankası’nda da belli bir dönem çalıştım. Orada da beş ay kadar çalıştım. Oradaki sosyal olanakların yetersizliği ve iş yerinin uzak olmasından ötürü (Nişantaşı’ndaydı) ayrıldım... Ziraat Bankası’na ve diğer bankalara müracaat etmişim. Kariyerimi bankada devam ettirmeyi amacım... Ziraat Bankası’ndan teklif geldi. O da çağrı merkezi, müşteri hizmetleriyle ilgili biriminden geldi. Gittim görüşmeye. İki yazılı sınav, İki mülakatla Ziraat Bankası’na girmeye hak kazandım. İki sene kadar orada çalıştım... Askerlik dönüşü ‘Lease Plan’ otomotiv şirketinde çalışmaya başladım. Şu anda burada iyi bir koşulda çalışıyorum. İyi bir pozisyon ve iyi bir mevkide devam ediyorum.”

Benzer bir örnek olarak da kendisi felsefe mezunu olan ve şu anda doğum izninden dolayı çalışmayan ‘görüşmeci 51’in, iş koşullarına dair anlattığı kariyer hikâyesi de tıpkı ‘görüşmeci 17’ gibi yoğun iş değişiklikleriyle geçmiştir. Onun çalışma hayatında da kariyere dair istikrarlı bir durumdan bahsetmek çok da mümkün olmuyor. ‘Yeni işin/çalışmanın’ niteliği onun da hayatında artık kalıcı birlikteliklere müsaade etmiyor. Kariyer ‘uzun süreli birlikteliklere’ ya da işe dair ortak davalara müsaade etmediğinden, kısa süreli işler sıradan bir çalışma tarzına dönüşmektedir.

Görüşmeci 51: “Felsefeden mezun olduktan sonra devlette iki yıl kadar sözleşmeli öğretmen olarak çalıştım... Sonrasında dershanede başladım... Bir yıl stajım dolduktan sonra yine bu tarafta bir dershanede 6 yıl kadar çalıştım. Sonra çocuktan dolayı çıkmak zorunda kaldım. Bir yıl sonra bir kolejde başladım. Koleje haftanın belli günlerinde, bir gün gidiyordum, rehber öğretmen olarak. Oradan ayrıldıktan sonra bir rehabilitasyon merkezinde çalışmaya başladım. Orada da psikolog olarak aldılar. Yüksek lisansım psikolojiden olduğu için... Çok uzun süreli bir iş hayatım olmadı orada. 4-5 ay kadar çalıştım. Orada da part-time bir çalışma oldu. Sonrasında da bir kolejde çalışırken doğum iznimden dolayı ayrıldım... Bu iş tecrübem ve deneyimim 12 yılda oldu.”

Tüm bu ‘yeni kapitalist’ koşullara dair analizler, var olan belirsizliklerin işle ilgili olan halinin nasıl da bir farklılaşma ürettiğinin anlatımı olmaktadır. Fakat bu farklılaşma halinin içerisinde taşıdığı form da giderek bir gündelik hayat tarzına ve bir toplumsal ilişkiler sistemine dönüşmesi anlamına gelmektedir. Vadesizlik, geçicilik, belirsizlik, gerçek olmayan ilişkiler, hız-akış ve yeni tarz başarı kriterleri ve daha pek çok konuda konuştuğumuz mevzu, artık işin değişen halinin karşımıza çıkardığı farklılaşmayı ortaya koyan cinstendir. Güvenlikli sitelerin sahip olduğu profilin işle ilgili özelliklerini yansıtan bu analizler, aslında işe dair yaşanan farklılaşmaların onların hayatındaki değişimleri de ne yönde etkileyebilecek olduğunun anlatımı olmaktadır. Nitekim bundan sonraki başlık da iş değişirken hayatın ne yönde değiştiğinin anlatımını yapan örneklerle ilerleyecektir.

5.2.4. İş Değişirken Hayat da Değişiyor

Ekonomi değişirken işin niteliğinin değişmesi gibi, iş değişirken hayat da değişmektedir. İşin değişen niteliği insanların sosyal hayatına dair bütün kodları da yeniden dizayn eden içerikler ortaya koymaktadır. Bir kez daha karşımıza çıkan böylesi ‘büyük dönüşüm’, bu yönlü farklılaşmaları bir kez daha karşımıza çıkardı. Hayatın kodlarını yeniden dizayn eden bu hal, en büyük farklılaşmalarından birisini geleneksellikler (ya da rutinler) karşısında bireylerine yaşatmaktadır. Çünkü kalıcılığı bir sorun olarak gören ‘yeni ekonomi’, bunun karşısında da her türden istikrarla büyük bir savaşa girişmektedir. Bu açıdan ‘güvenlikli sitenin’

sakinleri de böylesi bir durumun sonucunu hayatlarında yaşamaktadırlar. Geleneksel olanın sosyal ağırlık haline gelişi, giderek kente dair olanları da belirsizlik bağlamına çekmektedir. Kent belirsizlikler bağlamında şekillendikçe temaslar da belirsizliklere açık gerçeklikler olarak algılanmaktadır. Fakat belirsizlik olarak algılanan temaslar, özellerine çekilen ve her türden kamusal teması da belirsizliklerin ürünü olarak kaçınılacak şeyler haline getirmektedir. İşlemeyen ‘arayüzeyler’, ‘çöken agoralar’ ve ‘ölü kamusal alanların’ başlangıcı da bu noktanın biçimlenmiş hali olmaktadır. Bu durum her türden kalıcı ilişkiyi ve de gelenekselliği bir ağırlık haline getirerek, kaçınılacak tavırlar olarak ortaya koymaktadır. Bu kaçınma halleri, gündelik hayatın niteliklerini yeniden kurgulayan bir arka plan inşasını ortaya çıkarmaktadır. ‘Gelenegin ağırlığı’ bu dünyadaki en göze çarpan özelliklerden birisi olmaktadır. Bu yöndeki veriler bizlerin alanda karşılaştığı ve görüşmeciler tarafından sıklıkla dile getirilen konulardan birisiydi. Bu bağlamıyla da içeriğinin ele alınması, tahlillerimizin ilerleyişi açısından önemli noktalardan birisi olmaktadır. Çünkü geleneksel olanla ilgili arka plan, içerisinde ‘kentin de gelenekselliklerine’ dair bir farklılaşma boyutunu taşımaktadır. Çalışmanın bu kısmı da bu yönlü örneklerin irdelenmesiyle ilerleyecektir.

Kendisi ‘yeni kapitalist koşullarda’ bir kadın doktor olarak çalışan ‘görüşmeci 46’nın hayatını önceki ekonomik dönemlerin kadınlarıyla karşılaştırırken yaptığı vurgular; yaşanan farklılaşmaları özetleyen bir saptama niteliğindedir. Çünkü onun konuşmasında ‘biz’ dediği kitle, kamusal alanda ekonomik bir aktör olan ve neoliberal ölçeklerde bir iş temposuna sahip olan kadının durumu olmaktadır. Kendisinin ‘biz’ vurgusunun karşısına koyduğu kadın da bu koşulların dışında kalan, ekonomik aktör olmak noktasında kamusal alanda rol almayan ve geleneksel rollerinin de hâlâ devam ettiği kadının olmaktadır. Kendisinin hayatında ‘çalıştığı için olduğunu’ söylediği şey, aslında hanede var olan her iki eşin işle ilgili yoğun tempoya kapıldıkları neoliberal süreçte, dışarıya ya da dışarıdaki sosyal temaslara karşı nasıl duyarsızlaştıklarının anlatımı olmaktadır. Kendisinin ifadesiyle söylenirse, işin akışı karşısında ortaya çıkan yoğunluktan geleneksel olana dair ‘vakit bulamadıklarını’ ortaya koymaktadır. Bu açıdan kendisinin hayatında ‘komşuluklar’ gibi uzun soluklu ilişkiler gerektiren ya da sosyal anlamda ‘kalıcı tarzda yatırımlar’ gerektiren bir ilişki durumunun olmadığı vurgusunu yapıyor. Bu açıdan işin temposundan geriye kalan kısıtlı zamanda da ancak özel hayatlarında kalabilmelerine neden olan bir sosyallik

hallerinin ortaya çıktığını dile getirmektedirler. Bu durum da kendisini tabiriyle onları dışarıda var olabilecek tüm sosyal ilişkilere kapatan bir süreci ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan geleneksellikler tükenirken hayata dair belirsizlikler işin ritmi olmaktan çıkarak, sosyal ilişkilerin tarzını da belirleyen koşullar haline gelmektedir. Görüşmecinin kendisinin ‘çalıştığı için birbirini tanımayan insanların haliyle birbirine güvenemediğini’ söylediği nokta, işe dayalı olarak hayatın sosyal anlamda nasıl belirsizlikler yüklenebildiğinin de anlatıcısı olmaktadır. Çünkü kendisinin ‘eskiden ev kadınları fazlaydı, haliyle komşuluklar da fazla oluyordu’ dediği nokta da kadının geleneksel kent ilişkisinin aileyi, geleneksel ve uzun süreli sosyalliklere açık hale getirebildiğini ifadesidir. Bir bakımda da geleneksel ilişkiler, hayata dair belirsizlikleri ortadan kaldırarak istikrar sağlayıcı ilişkileri mümkün kılabilmektedir. Bu açıdan kendisi gibi kadınların iş hayatındaki yeni statüsü, onları geleneksel anlamda istikrar vaadi olabilecek olası sosyal ilişkilerden de alıkoymaktadır. Bu da iş değişirken hayatın da nasıl değiştiğini ortaya koyan örnek bir çıktı olmaktadır.

Görüşmeci 46: “Çalışma hayatı artık eskisi gibi değil. Bir de güven duygusu da artık farklılaştı. Artık insanlar birbirine güvenmiyor. Herkes çalıştığı için. Çünkü eskiden ev kadınları daha fazlamış ve evde olduğu için haliyle komşuluklar falan da daha samimi ve yoğun oluyordu. Ama şimdi biz çalıştığımız için sabah gidip akşam geliyoruz. Hal böyle olunca da ancak kendi çocuğumuza zaman ayırabiliyoruz ya da kendi dersimiz oluyor. Bakacağımız bir şeyler oluyor. Ancak onlara zaman ayırabiliyoruz. Bırakın komşuları ya da komşulara zaman ayırmayı, akrabalarla bile görüşemiyoruz. Ben zaman yokluğundan böyle olduğunu düşünüyorum. Çalıştığımız için böyle oluyor. Mesela ev kadını olsak durum değişebilir.”

Kendisi bir tıp fakültesinde akademisyen olan ‘görüşmeci 45’in ortaya koyduklarına bakılırsa, o da benzer yönlü olarak ekonomi dönüşürken kent içi ilişkilerin nasıl değiştiğinin vurgusunu yapmaktadır. Hatta görüşmeci geleneksel modern kentin kendine has ilişki tarzlarının, kendi hayatları açısından nasıl değiştiğinin de anlatımını yapmaktadır. Onun konuşmasında ‘iş hayatından ötürü insan ilişkileri geri planda kalıyor’ şeklinde ifade ettiği şey, ‘yeni iş’ koşullarının ortaya koyduğu insan ilişkileri olmaktadır. Onun ‘çok yoğunuz’ ve ‘sürekli koşuşturmaca içindeyken bu yönde köreliyoruz’ ve ‘istekliliğimiz kalmıyor’ şeklide dile getirdiği şey de temelde kendilerini izole etmelerinin de nedeni olan iş

merkezli yaşantıları olmaktadır. Bu açıdan onun ‘bizim ekonomimiz değişirken sosyo-ekonomik profilimiz değişti’ yönündeki vurgusu, geleneksel mahalle ilişkilerinin niteliğine dair neden ‘isteksiz olduklarını’ anlatan vurgulardır. Aslında görüşmeci konuşmasında, böyle bir noktaya savrulmalarındaki en büyük nedenin işin/çalışmanın kendisi olduğunu dile getirmektedir. Çünkü geleneksel ilişkilerden arınık bir ekonominin, geleneksellikleri olan ilişkileri beslemesi mümkün değildir. Onların hayatında da geleneğe dair isteksizlik de böylesi bir koşulun sonucu olmaktadır. Hatta ‘yeni orta sınıfın’ çoğu zaman küresel ilgilerinin artmasına bağlı olarak, geleneksel ya da yerel dediğimiz ilişki sistemlerine kapanmalarının nedeni böylesi bir çalışma tarzı olmaktadır. ‘Görüşmeci 45’ in kendi değişimleri üzerinden anlattığı durumlar da bunun ürünü şeylerdir. Çünkü belirsizlik bir yere sirayet edince -Bauman’ın tabiriyle (2012b)- yerel ya da geleneksel olana karşı güvensizliğin artması da normaldir. Hayat salt bireysel bir mücadele (ve hatta savaş) alanına dönüşünce, yerel ya da geleneksel roller de birer ağırlığa ya da gereksizliğe dönüşmektedir. Görüşmecinin bu noktada vurgusunu yaptığı şeyler de bunun sonucu niteliğindedir.

Görüşmeci 45: “Daha çok iş hayatından kaynaklanıyor gibi. Yeni ilişkiler ya da insan ilişkileri işe göre daha ikinci planda kalıyor. İş çok yoğun sürekli koşuşturmaca, sürekli mücadele içindeyiz. O duygular (sosyal birliktelilere dair isteklilikleri kastediyor) köreliyor. Ama ben küçükken de hissediyordum. Mesela oturduğumuz yer bir mahalle gibiydi. Gecekondulara benzeyen şekildeydi. Şehrin merkezinde modern binalar oluyordu... Ben o zaman garipsiyordum “insanlar birbirini nasıl tanımaz” diye. Biz o zaman herkesi tanıyorduk mahallede. Biz şimdi apartmandaki komşularımızı tanımıyoruz. Sosyo-ekonomik düzey değişiyor. Zaman artık yetersiz. Bir de bu konudaki istekliliğimiz de azalıyor. Artık sosyal ilişkiler zayıflıyor. İhtiyaç olarak görmüyoruz artık. Kendimizi izole ediyoruz.”

Kendisi üst düzey yönetici olan ‘görüşmeci 52’ nin kendi iş koşullarının ürünü olan sosyalliğini anne-babasının sahip olduğu koşullarla karşılaştırdığı nokta, sosyal ilişki tarzlarındaki farklılaşmanın da anlatıcısı oluyor. Anne babasının ‘geleneksel modern’ yaşam tarzlarının kent içi gelenekselliklere müsaade eden tarzda rutinlere neden olduğunu söylüyor. Görüşmecinin ‘onlar ev ortamlarında birbirlerine gider-gelirdi’ dediği nokta, aslında ebeveynlerinin kalıcı ilişki sistemlerine açık olan hallerinin, onların özel hayatını (evlerini) kendilerinin

dışarıdaki dünyaya bağladığının vurgusu olmaktadır. Bu vurgular aslında geleneksel mekânlarına bağlantılarının vurgusu olmaktadır. Çünkü görüşmecinin vurguları -Mayol'un da vurguladığı gibi (2009)- ebeveynlerini kentsel ilişkileri açısından 'ara yüzeylere' açık hale getiriyordu. Bu durum bir bakıma özel hayatlarının dışına açılması olarak, başkalarının kendi evlerine tekinsizce dahil olabilmesi gibisinden bir sonucu ortaya çıkarıyordu. Özel hayatları paylaşımına açık alanlar haline gelince, özel alanla kamusal alanı birbirine bağlayan ilişki sistemleri arasındaki bağlantılar çabuk kurulabiliyordu. Bu yolla da görüşmecinin örneğini verdiği 'anne babasının dönemdeki' bireylerin özel hayatları dışındaki yaşamlara eklenilebilme halleri daha kolay oluyordu. Görüşmecinin ebeveynlerinin sosyal alanları ve bu yöndeki yatırımları bir anlamda özellerinin dışa açılması kadar, kamusal olan ilişki tarzlarının özellerine sokulabildiği ara yüzeyleri aktif tutuyordu. Komşuluk, sokak, mahalle bu yönüyle onlar için hâlâ değerli unsurlar olabiliyordu. Fakat 'görüşmeci 52'nin sahip olduğu neoliberal statüsü 'kendisi gibi olduklarını iddia ettiği komşularıyla'; *ara yüzeyleri aktif olmayan ilişki sistemlerine* ndeen sahip olduğunun vurgusunu yapan ifadeler de olmaktadır. Görüşmecinin hayatında var olan sosyal ilgisizliğin temeli aslında -Bauman'ın vurguladığı gibi (2011c)- 'kapatılmış özel alanlardan' kaynaklanmaktadır.

Görüşmecinin özelindeki gibi bireylerin neoliberal bağlamda yaşadıkları ekonomik koşulların ürünü olarak, uzun süreli sosyal ilişkileri gereksiz gören halleri, onları bu konuda yatırım yapmanın ya da çaba göstermenin gereksiz olduğu noktasına götürmektedir. Onlar için özel hayatların korunaklılığı (ya da kapatılmışlığı) kendi anne-babalarının yaşadığı türden 'tekinsizlikleri' ortadan kaldırmaktadır. Çünkü gündelik hayatın 'tekinsizliği', kaldırmak istemedikleri gelenekselliklerin ağırlığı olmaktadır. Onun konuşmasında vurgusunu yaptığı 'komşularımı tanımıyorum' bağlamındaki ifadelerinin nedeni, yaşadıkları hayatın niteliğinin özel hayatlarının temasını mümkün kılmayan sosyallikler üretmesinden kaynaklanmaktadır. Temasın azaldığı yerde (buna kentsel temas da demek mümkün) birlikteliklerin belirsizlikler bağlamında şekillenmesi de kaçınılmazdır. Onun 'gidip gelsek bile randevulu, planlı' dediği ilişki tarzı, geleneksel anlamdaki özel hayatların paylaşımına dayalı temaslar değildir. Düzeyli ve resmi formların dışına çıkmayan hayatların talebidir. Çünkü kendi anne babası başkalarının özel hayatlarının kendi özel hayatlarına 'tekinsizce' temasından rahatsızlık duymuyor, bu konuda herhangi bir belirsizlik hissi yaşamıyorlardı. Onun 'çat kapıya açığız, memnun oluyoruz ama annelerimizin dönemlerine göre daha azdır' dediği nokta

ise, başkalarının özellerinin kendi özellerine tekinsizce ve de kontrolsüzce temasını bir tehlike olarak görmelerinin anlatımıdır. Çünkü geleneksel tarzdaki kentsel ilişkiler, ancak geleneksel anlamdaki (burada geleneksel modern demek de mümkün) özel hayatlar ve de kamusal hayatlarla yaşanır. Ama yeni işin/çalışmanın ürünü olan özel hayatlar ve de kamusal hayatlar bundan çok uzaktadır. Bu yönüyle de geleneksel ilişkilerin birer ağırlık olarak algılanması da kaçınılmaz olmaktadır. Doğal olarak işin yeni tarzdaki belirsizlikleri, kendine özgü olan gündelik hayat belirsizliklerini de biçimlendirmiş olmaktadır.

Görüşmeci 52: “Anne-babamızın yaşadığı sosyallik daha farklıydı. Onlar daha çok ev ortamlarında birbirlerine gidip geliyorlardı... Tabi ben çalışan bir anne olarak çok fazla dâhil olamıyorum... Annemin ev anlayışı daha dışa açıktı. Bizim kapımız da dışa açık ama eskisi kadar çalan yok. Onun da sebebi etrafımızdaki profilin de bizim gibi olması. Çalışıyor insanlar, çok büyük yoğunluk yaşıyorlar. Kurslar, şunlar, bunlar derken onlar da çok yoğun koşturuyorlar. Ancak daha randevulu, daha planlı görüşmeler yapıyoruz. Çat kapı gelene de yine açığız, memnun oluyoruz ama annelerimizin dönemlerine göre daha azdır.”

Yine ‘görüşmeci 52’nin konuşmasının devamında komşuluklar açısından söyledikleri de ilgi çekici olmaktadır. Çünkü ‘çalışma koşullarının ürünü olduğunu’ söylediği koşulların, kendisinin komşulukları namına ne kadar ‘belirsiz’ durumlara neden olduğunu anlatımını yapmaktadır. Kendisinin daha önceki oturduğu ve ‘komşusunun ismini bile bilmediğini’ söylediği yerde, yaşadığı mekândaki en yakın fiziki birlikteliklerin bile ne kadar belirsizlikler yüklendiğinin anlatıcısı olmaktadır. Kendisinin ‘dört sene birbirimizi gördük, merhabalaştık ama çocuklarının ismini bilmiyordum’ şeklinde ifade ettiği nokta, fiziki anlamdaki en yakın özel hayatların bile ne kadar belirsiz olduklarının anlatıcısıdır. Aslında görüşmecinin çok uzun süreler (dört sene) birlikte yan yana yaşadığı komşularının özel hayatlarını bilmiyor olması, onun hayatında var olan kente dair geleneksel temaslarındaki *gereksizliğin* de bir sonucu olmaktadır. Bu açıdan -Bauman’ın tabiriyle (2011c)- ‘yeni kentin’ kamusal alanındaki özel hayatların bilinemezliği, aslında belirsizliği teşvik ettiği için ki burada birliktelikler ya da birlikte yaşamlar (ya da yaşam alanları) yalancı kamusal alanlar niteliğine bürünmektedir. Bir bakıma ‘yanyana’ ama temasın hiç olmadığı şekillerde yaşayan birliktelikler ortaya çıkmaktadır.

Görüşmeci 52: “Şimdi karşı komşuyla tanıştık burada... Ama önceki oturduğumuz yerde karşı komşumun ismini bilmiyordum ben. Dört sene birbirimizi gördük. Arada bir merhabalaştık ama çocuklarını falan bilmiyorduk. Daha kapalıları onlar ama oradaki dört daireden diğerlerini de ancak simaen tanıyorduk, merhabalaşıyorduk. Daha çok orada çocuklar üzerinden geliyordu. Çocukların annelerini biliyordum ben. Onlarla girip çıktık birbirimize. Çok samimi olduğum yok öyle.”

Bir tekstil şirketinde mali müşavir olarak çalışan ‘görüşmeci 2’nin de yaşanan ekonomik dönüşümlerin kentın gelenekselliklerine olan etkisi açısından söyledikleri, yaşanan farklılaşmaya dair önemli vurgulamalar niteliğindedir. ‘Görüşmeci 2’nin konuşmasında ‘oturduğumuz yerde insanlar kaynaşsın diye etkinlikler yapılıyor, mekânlar yapılıyor ama yine olmuyor’ şeklinde vurgulamalar yapmaktadır. Fakat görüşmecinin konuşmasının devamında ortaya koyduğu noktalara karşılık kendisi, neden olarak da ‘insanların ekonomik koşulları değişti, bence ondan’ cevabını vermektedir. Onun vurguladığı ve kendi çocukluğuyla karşılaştırarak ifade ettiği ‘insanların önceden böyle maddi hırsları yoktu’ şeklindeki vurgulaması; kentın gelenekselliklerine müsaade eden işin, kalıcı ilişkilere açık, istikrarlı anlatıları yitirmesine neden olan farklılaşmalarının vurgusudur. Onun bu noktada vurgusunu yaptığı ‘insanlar önceden yeter ki hayatım sabit kalsın, durumumu koruyayım diyordu’ şeklindeki ifadesi -Sennett’in tabiriyle söylersek (2012)- aslında onlar adına mevcut koşullarının korunabilmesinin bir başarı hikayesi olarak görülebildiğinin de anlatıcısıdır. Fakat kendisinin ‘şimdiki insanlar’ diyerek vurgusunu yaptığı nokta, aslında ‘durmanın ya da stabil kalmanın kuruyup gitmeye’ tekabül ettiği bir dünyanın anlatıcısıdır. Görüşmecinin, bugün oturduğu sitedeki bireylerin sosyal birliktelilere müsaade etmeyen işlerde çalışıyor olmaları, onların gündelik hayatlarındaki birliktelik şekillerini geleneksel koşullardan uzaklaştırmaktadır. Kendisinin ‘bitmek bilmeyen hırsları var insanların’ dediği şey, yeni tarz ekonomideki akışın ürünü olan hayatların sahip olduğu koşulların anlatıcısıdır. Çünkü -Sennett’in tabiriyle (2011b)- gündelik hayata dair sosyal tatmini olmayan işlerin başarı ölçütü de bir belirsizlik halidir. Bu noktada ortaya çıkan şey işe/çalışmaya -ve dolayısıyla ekonomiye- dair belirsiz başarı koşullarının, bireyleri içinden çıkamadıkları tatminsizliklere yönlendirmektedir. İş hayata dair sosyal tatmin üretemeyince, tüketim bu durumu aşabilmek adına bir araca dönüşmektedir. Kendisinin tarifini

yaptığı insanların sosyal birlikteliklerinin de neden gerçekçi temaslara açık olmadığını anlatıcısı, vurgusunu yaptığımız bu noktalar olmaktadır.

Görüşmeci 2: “Site içinde çok fazla etkinlikler oluyor. Etkinlik alanları var bunun için. Hatta kafeler, restoranlar var. Oralarda insanlar görüşün kaynaşın diye yapıyor ama çok da olmuyor. Partiler, yaza merhabalar vs. Bu tarz etkinlikler yapıyor ama ne olursa olsun o eski komşuluklar gibi asla olmuyor. Bence insanların ekonomik durumları değişti. Onlarla ilgili gibi geliyor bana. İnsanlar sürekli ekonomik kaygılar yaşar oldu. Sürekli çalışayım, para kazanayım, daha iyi yaşayayım, çocuğumu özel okulda okutayım, daha güzel bir araba alayım... Hep bunun hırsında, buna koşuşturmadan komşularımıza, akrabalarımıza, anne-babamıza bile vakit ayıramıyoruz. Önceden insanların bu maddi hırsı yoktu. İnsanlar olanla yetiniyorlardı. Yeter ki hayatım sabit kalsın, stabil kalsın bu durumumu koruyayım gibi. Bunu koruyayım bana yeter. Öyleydi.”

Bu açıdan ‘görüşmeci 2’nin oturduğu yer aslında iş açısından benzer başarı ölçütlerine sahip (buradaki başarı sadece gelir) ve benzer tüketim parametrelerine erişmiş insanların birlikteliği olmaktadır. Bireyler hayata dair kalıcı başarıyı işin doğasından elde edemeyince, kendi hayatlarında var olan kalıcı belirsizlikleri aşabilmelerinin bir yolu da ‘tüketebilenlerin birlikte yaşamı’ ya da benzerlerin birlikteliği olarak ifade edilebilecek istikrar adacıklarına kaçışlarına neden olmaktadır. Tıpkı güvenli sitelere kaçışlarına neden olduğu gibi. Yaşam alanlarını güvenli yerler olarak algılamalarını sağlayan temel koşul da bu yöndeki istikrar vaadi olmaktadır. Çünkü böylesi bireylerin hayatlarında ‘yok olmanın durmak olduğu’ yerde, durmanın bir anlamı da tüketmemek olmaktadır. Tıpkı ‘görüşmeci 13’ün daha öncesinde ‘iş rekabetinin’ nedenini açıklarken ortaya koyduğu ‘hayat beklentisi’ gibi. Tüketmemek bir tehlikeyse, onlar için tüketemeyenlerin mekândaki varlığı bir tehdit olmaktadır. Böylesi siteler bir araya getirir, hatta kendileri gibi olmayanlara karşı güvenlik vaat eder ama bu birliktelik geleneksel modern kentin doğasında var olan sosyallikler şeklinde değildir. Bu açıdan ‘görüşmeci 2’nin ‘bizden öncekiler öyle değildi’ ve ‘şimdiki durmak nedir bilmiyor’ dediği şey, işin doğasının ürettiği sosyal hayatların ifadesi olmaktadır. Gerçekliği olmayan cemaat yaşantıları olarak, güvenli sitelerin biçimlenme şekli de bunun nedenidir. Fakat bu durumun daha makro ölçekli anlamı da iş değişirken geleneksel modern kent de yerini neoliberal ölçeklerdeki

kent ilişkilerine terk etmektedir. Bu açıdan görüşmecinin şaşkınlık, tedirginlik ve hayıflanmayla anlattığı şeyler aslında onun çocukluğundaki ‘geleneksel modern kentin’ ekonomik dönüşümüne dayalı olarak yerini ‘geç modern kente’ ya da ‘neoliberal kente’ bırakmış olmasıdır.

Görüşmeci 2: “Herkes yaklaşık aynı seviyedeydi. Şu anda gelir düzeyi o kadar uçurum ki insanlar birbirine yetişmek için “ben seni geçeceğim”, “ben daha güzel arabaya bineceğim”, “ben daha güzel evde oturacağım”... Güzel havuzlu bir sitede ev alıyor daha sonra, villa gibi müstakil olan evler var, “onun alacağım”. Onu alıyor sonra da “daha üstü”. Bizim çocukluğumuzdaki insanlarda bu hırs yoktu. Zaten böyle bir lüks yoktu. İnsanlar apartmanlarda küçük dairelerde otururlardı. Standart hayatlarını yaşarlardı. Böyle bir ekonomik endişe de yoktu. Daha çoğunu elde edeyim gibi bir hırsta yoktu. Bu sitelerde oturanlar gelenekselliği daha zayıf insanlar. Bence bu ekonomik kaygılardan ötürü.”

‘Görüşmeci 34’ün bu yöndeki saptamalarını anlayabilmek açısından, kendisinin içinde bulunduğu ilişki koşullarını anne-babasının ilişki koşullarıyla karşılaştırması istenmiştir. Kendisine bu noktada ‘sizin çocukluğunuzda nasıldı? Anneniz babanız nasıl davranırdı?’ şeklinde sorular yönlendirdiğimizde, verdiği cevaplarda içerisinde önemli noktalar barındırmaktadır. Çünkü kendisinin çocukluğunu anlattığı yerde, ‘geleneksel modern kentin’ ilişki koşullarını gayet de aktif şekillerde yaşadığının anlatımını yapmaktadır. Kendisinin anne-babasının ‘onu çocukluğunda komşularına sıklıkla yolladığını fakat kendisinin ise çocuğuna bu konuda izin vermediğini’ söylüyor. Bunu söylerken de dile getirdikleri bizler için hikâyenin önemli odak noktalarından birisini teşkil ediyor. Kendisinin ‘onlar komşulara girip çıkıyordu ama ben girip çıkmıyorum’ ve ‘onları (komşularımı) bilmiyorum’ şeklinde ifade ettiği şey, özel hayatların kapalı olduğu yerde komşuların da kendileri için birer belirsizlik faktörü haline dönüşmesidir. Çünkü ‘gerçek temasları olmayan’ ya da gerçekçi sosyal birliktelikler inşa edemeyen bir aradalıklar olarak, böylesi sitelerde yan yana olanların belirsizliği yaşanmaktadır. Bu açıdan ki yeni tarz kentin yeni tarz komşulukları, geleneksel koşullarını yitirince sadece yan yana yaşayanların birlikteliğinden ibaret (özel hayatların temassızlığı açısından) bir aradalıklar haline dönüştü. Kendisinin bu koşula gerekçe olarak ortaya koyduğu ‘vakit olmuyor’ söylemi, yeni işin doğasına ve de koşullarına dayalı olarak geleneksel modern ilişkilerin nasıl geçersizleştiğinin

300

anlatıcısı olmaktadır. Onun, ‘annem geleneksel rollerinde bunu yapabiliyordu ama ben yapamam’ demesi, bugün geç modern kentin ekonomik koşullarına dayalı olarak ortaya çıkan önemli bir gerçektir. Çünkü kendisinin konuşmasında dediği ‘zaman çok az, olanı da onlara harcayamam’ şeklindeki ifadeleri, kent gelenekselliklerinin onun çalışma temposu karşısında artık bir ağırlığa dönüştüğü durumu ortaya koymaktadır. Çünkü hayatın iş temposu ekseninde akıyor olması, iş dışı tüm ilişkilere zaman ve enerji ayırmayı güçleştiriyor. Bu nedenle iş belirsiz olduğundan beri hayat da belirsiz akıyor yönlü saptamaların, ‘geleneksel modern kent’ ilişkileri bağlamında nasıl da oluştuğu daha kolay anlaşılabilir.

Görüşmeci 34: “Annem benim komşuya gitmeme müsaade ediyordu ama ben müsaade etmiyorum. Çünkü ben onların evine girip çıkmıyorum... Annem ve biz o eski oturduğumuz yerlerde sürekli evlerine girip çıkıyorduk. Ben ise komşularımızın evine girip çıkamıyorum. Vakit olmuyor. Belki ben çalışmayan bir bayan olsaydım daha farklı olurdu... Yüksek tempoda çalışınca sosyallik için birinin evi çevirmesi gerekiyor. O da ancak çalışmayan bir kadınla oluyor, genelde. Ama ben ev kadını değilim. Sonra da evlerine girip çıkamıyoruz. Benim o organizasyonu yapacak vaktim yok... Zaman çok dar ve olan zamanı da ben komşularıyla ya da akrabalarımınla geçirmiyorum... Hiç ilişkim yok. İhtiyaç olarak da hissetmiyorum.”

‘Görüşmeci 34’ün söyledikleriyle birlikte, kendi çocuğunu yollamadığı komşularının bir belirsizlik nedeni olmasının arka planında, -Bauman’ın tabiriyle (2003; 2006)- aslında özel hayatlara dair temasların olmamasının yattığı anlaşılmaktadır. İşin yüksek hızdaki akışı ve oluşan yoğunluğa dair yeni ritmi gündelik hayatı belirleyince, hayata dair kalıcı anlatıların değerini neden yitirdiğinin vurgusunu yapmaktadır. Fakat kalıcı anlatılar değersizleşince, onun mümkün kıldığı sosyal anlamdaki referanslar ve kodlar da gündelik hayatta iptal edilmektedir. Bu açıdan yaşananlar karşısında özel hayatların yeni niteliği, ‘geç modern bireylerin’ belirsizliklerden kaçışı açısından da işlev görmektedir. Artık özel hayatlar ‘görüşmeci 34’ün anne-babasının yaşadığı geleneksel modern kent ilişkilerinde var olan özel hayatlar gibi değildir. Gayet de dışa kapalı, kalın duvarları olan mahremiyetler şeklindedir. Komşuluklar da artık böylesi kalıplarda yaşanan özel hayatlara karşı ‘tekinsizlik’ ve istikrarı bozabilecek tehdit unsuru şeylere dönüştüler. Özel hayatların temasının olmadığı yerde komşuluklar ya da

geleneksel kent ilişkileri açısından her evin özel hayatı da bir belirsizlik ve bilinemezlik faktörüne dönüşmektedir. Komşulukların dahi birer belirsizlik üzerine kurulmasının da nedeni budur. ‘Görüşmeci 34’ün dışarıda gayet iyi muhabbet ettiği komşularına çocuğunu yollayamaması ve ‘çünkü evlerini bilmiyorum’ demesi de yaşanan bu sürecin ürünüdür. Artık evler (özel hayatlar ve doğal olarak da mahremiyetler) birer belirsizlik ve bilinemezliğe gömüldü. Ayrıca kendisinin ‘çalışma temposunun ürünü olduğunu’ söylediği koşullar, bu süreçte ilişkisizliği neden önemli gördüğünün anlatıcısı olmaktadır. Onun konuşmasında temposunu anlattığı nokta, neden özel hayatlarına kapandıklarının ya da kapanmak durumunda kaldıklarının anlatıcısı olmaktadır.

Nitekim artık özel hayatlar yaşanan yeni koşulların arasında kapatılmış ve temassızlığı değerli olan yaşam alanlarına dönüşerek, hayatı nasıl da iş ve ev arasında bir denkleme yerleştirdiğinin anlatıcısı olmaktadır. Bu açıdan ‘görüşmeci 34’ün yaşadığı ‘komşularının belirsizliği’ hali, ‘yeni kapitalizm’ koşullarında genel bir kent algısına dönüşerek, ilişkilerin rutini olan koşulların sıradan bir örneğine dönüşmüştür. Aslında onun yaşadığı şey belirsizlik her yere sirayet edince, elinde kalan en güvenli limana sığınmak (ya da kapamak) ve de onu tüm belirsizliklere karşı korumak olmaktadır. Onun çocuk tepkisi de -Furedi’nin vurgusunu yaptığı gibi (2013)- her şeyin geçici olduğu yerde, elinde kalabilecek en kalıcı şeyin ne kadar da değerli olduğunun tepkisidir. Bir bakıma da zaten istikrarsız olan hayatındaki tek istikrar koşuluna sıkıca sarılmasının göstergesidir.

Görüşmeci 34: “Mesela ben komşularıyla konuşuyorum, bahçede çocuklarımız oynarken. Gayet de güzel muhabbet ediyoruz. Ama kızıma, onların evine gitmek istediğinde izin vermiyorum. (Komşularıma) “Siz yollayın” diyorum. Çünkü aile tarzlarını, ev ortamlarını bilmiyorum. Çocuğun babası nasıl bir iş yapar bilmiyorum. Değişik alışkanlıkları var mıdır? Bilmiyorum! Acaba pencereyi açık bırakırlar da çocuklar aşağı düşer mi? Bilmiyorum! Takıntılımdan da olabilir ama güvenmiyorum... Ailecek görüşme imkânlarımız da yok. Olamıyor aslında. Çünkü ben akşam 6’da buradan (işten) çıkıyorum, en iyi ihtimalle. Saat 8 (20.00) gibi eve varıyorum. 9.30’da kızımı yatırmam gerekiyor. Onun ödevleri uzun sürüyor. Onları yaptırıyorum. Hafta sonları da çok farklı olmuyor. Ben Cumartesi de çalışıyorum... Bu tempoda benim birilerine vakit ayırmam gerekiyor ve o kişiler de ancak eşim ve çocuğum oluyor.”

‘Görüşmeci 47’nin de kent içi geleneksel ilişkilere dair söyledikleri de benzer yönlüdür. Yani gelenekselliklere vakit kalmadığını, hatta bir bakıma gereksiz oldukları yönünde tepkilerdir. Onun için zamansızlık ve içinde buldukları akış da bunun önündeki en büyük engel olmaktadır.

Görüşmeci 47: “Akrabaları çok ziyaret edemiyoruz. Çünkü zaman yok. Zaman tempodan ötürü çok hızlı akıyor. İnsanlarda zaman ve enerji kalmıyor. Bu da onları geleneksel ilişkilerden koparıyor. Zaman artık kontrol edilemez.”

‘Görüşmeci 12’nin ortaya koydukları dikkate alındığında da kendi hayatlarının artık ‘daha iş odaklı yaşamlar olduğunu’ söylüyor. Görüşmeci konuşmasında artık iş, hayatın merkezine yerleşince kentin gelenekselliklerine dayalı olan ilişkilere ‘zaman ve enerjinin kalmadığını’ söylüyor. Onun vurgusuyla; ‘herkes işe endekli yaşayınca iş dışı zamanlar, sosyal arkadaşlık zamanları olmuyor’. Artık böylesi zamanlar özel hayatlara ait olması gereken zaman dilimi olarak algılanıyor. Bu yönüyle ‘artık iş dışı zaman sosyalleşmeyi mümkün kılan bir zaman değil’, özel hayatların sınırları içinde kalınarak (hatta çoğu zaman evde dinlenerek) geçirilmesi gereken zamandır. Onun dışındakiler de ‘rahatsız etmek’ anlamına gelmektedir. Bu nedenle onun ‘görüşmeleri planlıyorsunuz, sözleşiyorsunuz, kimsenin işi çıkmazsa gidiliyor’ dediği noktalar; hayat için akışına endeksenince, sosyal ilişkilerin de ancak bu yöndeki akışı bozmayan koşullarda gerçekleşebileceğinin vurgusudur. Bu yönüyle onun ‘kimsenin işi çıkmazsa gidiliyor’ dediği nokta, hayatın merkezine işin yerleşmesi nedeniyle her türden gelenekselliğin ancak bu temponun mümkün kıldığı koşullar dahilinde olmasının anlatımıdır. Yani artık geleneksel anlamdaki sosyallikler, bireylere işin akışını bozmak anlamındaki hisler yükledikleri için kaçınılması gerekli şeyler haline gelektedir.

Görüşmeci 12: “Daha iş odaklısınız. Eşiniz de büyük ihtimalle çalışıyor, siz de çalışıyorsunuz. Uzun yol yapıyorsunuz; işten eve, evden işe giderken. Zaten yorgun argın geliyorsunuz. Yemek telaşydı, bilmem neydi. Komşuluk gibi, gidip-gelmek gibi bir şeye ne enerjiniz kalıyor ne de zamanınız kalıyor. Şöyle düşünün ki; arkadaşlarla bile görüşmeyi önceden planlıyorsunuz, sözleşiyorsunuz, kimsenin işi çıkmazsa gidiliyor. Belki erteleniyor. Bunlar en iyi ihtimalle ayda bir olan şeyler. O da ancak hafta sonlarına

getirilebiliyor. Artık iş günlerinde akşamları görüşmek gibi bir şey yok. İnsan artık kendi ailesiyle bile görüşemiyor. Benim annem-babam da Kozyatağı'nda oturuyor. Ama benim görüşme sıklığım çok düşük. Çalıştığımız sürece bu enerjinizin önemli bir kısmını işe harcamak durumunda kalıyorsunuz.”

‘Görüşmeci 12’nin konuşmanın devamında vurguladığı noktalar da işe odaklı böylesi yaşamlara sahip bireylerin, kenti de nasıl algıladığını ortaya koyan örnekler olmaktadır. Artık kent ‘görüşmeci 12’ gibileri için ‘büyük sorunlar’ alanına dönüşünce (gürültü, stres, trafik, kalabalık vs.) ondan kaçınılması gereken bir gerçekliğe dönüşüyor. Tüm bu nedenlerle de ev (ya da özel hayat) yeni tarz bir misyon üstlenerek kentin bu halinden izole kalabilmeyi vaat eden yer olmaktadır. Bu açıdan evde kalmak konfor ve şehrin kaosundan kaçabilecek anlamına geliyor ki ‘görüşmeci 12’ konuşmasında bu durumun, güvenli sitelerin yükselmesinin önemli bir nedeni olduğunu dile getirmektedir.

Görüşmeci 12: “İşte eve geldiniz, yorgunsunuz. Hasbel kader bir şeyler yediniz. Tekrar dışarı çıkıp bir yerlere gitmek, tekrar bu trafiği göze almak çok büyüyor gözünüzde. Yapmak istemiyorsunuz. Bu işi neden yapacaksınız? İşte sevdiğiniz bir şey için yapıyorsunuz. Psikolojik, sosyal rahatlama için yapacaksınız ama şunu düşünüyorsunuz: Gidip-gelirken alacağım stres bundan daha yüksek olacak ve dolayısıyla bana bir fayda sağlamayacak, beni rahatlatmayacak. Dolayısıyla hoşlandığım bir şeyi yaptığım için mutlu olamayacağım. O olmayacaksa da bunu yapmanın bir manası kalmıyor. Evinizde oturuyorsunuz. Daha konforlu geliyor. Artık şehir bu kaosu verdiği için bu hayatlar da giderek yükseliyor.”

‘Görüşmeci 25’ de benzer yönlü olarak güvenli sitede oturanların yoğun iş tempolarının bir araya gelmelerini engelleyen bir durumu ortaya çıkardığını ifade ediyor. Onun ‘sitede oturanların işi icabı orada zaman geçiremediklerini’ ve bunun da ‘onların sosyal iletişimlerini olumsuz etkilediğinin’ vurgusunu yapmaktadır. Bu açıdan iş merkezli hayatın onların sosyal ortamlarını da biçimlendiren etken olduğunu dile getiriyor.

Görüşmeci 25:“Güvenli sitede hayat gördüğüm kadarıyla mahallede oturanlara göre daha farklı.Ama bu sadece oradaki fiziki

koşullardan değil bence. Neticede mahallenin içinden çıkmayan kişilerin birbiriyle daha fazla iletişim kurma ihtiyacı, zorunluluğu ve imkânı var. Ama büyük sitede oturan kişiler genelde orada çok nadir bulunurlar. Bunu kendimi ve komşularımı dikkate alarak söylüyorum. Sitede oturan profili, işi icabı şehir içinde zaman geçirme dilimi yüzünden oturduğu yerde çok zaman geçiremiyorsunuz. Dolayısıyla bundan kaynaklı olarak sizin oradaki sosyal iletişiminiz mahalledeki gibi olamıyor.”

Bir asker emeklisi olan ve aynı zamanda Ataşehir’de büyük bir sitenin de yöneticisi olan ‘görüşmeci 38’in geleneksel mahalle ile şimdiki oturduğu yeri karşılaştırırken, komşuluklar anlamında ortaya koydukları da anlamlıdır. Onun ‘önceki komşuluklar burada yok’ şeklindeki vurguları, kendisinin sitede yaşadığı deneyimlerden hareketle söylediği saptamalar olmaktadır. Fakat onun vurguladığı noktada, aslında işin artık bir sosyal çıktıya dönüşmemesinden hareketle kentin tüm gelenekselliklerini de gereksiz hale getirmesinin vurgusudur. İşin yeni niteliği hayatın merkezine yerleştiği için ki onun ‘selam veriyorsunuz, cevap alamıyorsunuz’ dediği nokta, artık ‘geç modern kent’ ortamında sıkça karşılaşılan bir örnek olay haline gelmektedir. Onun örnekleyerek vurguladığı böylesi türden bir durumun gerçekleşmesinin nedeni, selam verilen kişinin tüm kent gelenekselliklerini (buna komşuluk ve her türlü sosyal temas da dahil) gereksiz görmesidir. Çünkü selamı almayan kişinin, hayatındaki her türden kentsel gelenekselliği bir ağırlık ya da yük olarak algılamasından kaynaklanmaktadır. Görüşmecinin kendisinin çocukluğuna atıfta bulunduğu ve bu dönemle karşılaştırdığı kent, aslında geleneksel modern kent ve onun ilişki sistemlerinin mümkün kıldığı sosyalliklerin örneğidir. Fakat işin akışı hayatının da akışını belirlemeye başladığından beri, her türlü sosyal temas tehlikeli ya da belirsiz şeyler olarak algılanır oldu. Bu açıdan yaşam alanındaki karşılaştığı kişilere görüşmecinin ‘selam vermesine karşılık cevap almamasının nedeni’; bu koşulların bireyleri için oluşacak sosyal ilişkinin anlamından kaynaklanmaktadır. Çünkü bu noktada yaşanan şey, onlar için sadece selama cevap vermemek yönünde bir davranış değildir. Aslında ‘bireyler selama cevap vermeyerek’, sonrasındaki olası tüm sosyal ilişki hallerini (her türden teması ve geleneksel ilişkileri de) reddetmektedirler. Çünkü ‘selamlaşmak’ onlar için karşılıklı belirsizlikleri yok etmeninde başlangıççı olabilir. Bu durum yüklenmek zorunda kalacakları yeni tarz ilişkilerin ağırlığını (buna komşuluk türünden uzun süreli geleneksellikler de

dahil) yaşamak ihtimalleri anlamına gelecektir. Artık bireyler belirsizliğin verdiği korkular nedeniyle, kentten ve onun her türdeki ilişkilerinden kaçışı da hayatlarında bir gereklilik olarak görüyorlar. Geç modern bireyler aslında bu noktada nötr ya da tepkisiz kalarak, aslında kamusal hayata dair bir yaşam belirtisi de vermemiş oluyorlar. Çünkü hayat her yönüyle bir tehlike ya da belirsizlik girdabına dönüşünce, böylesi bir hayatın ağırlığını yaşayan aktörler için evin kapısından itibaren (bir bakıma kamusal her türden ilişkinin başladığı yerde) ‘ölü taklidi yapmak’ da bir gündelik hayat stratejisine ya da bir ‘hayatta kalmak’ stratejisine dönüşmektedir. Bu açıdan sosyalliklerden ve temaslardan korkanların ‘selamı almamasının’ nedeni -kafayı öne eğmesinin, asık suratlı olmasının da nedeni- onun peşinden üreteceği olası (ya da üretebileceği) tüm ilişkileri baştan reddetmek adına bir strateji olmaktadır. Bu durum da ‘toplumun ölümünü’ konuştuğumuz yerde, onun fertlerinin de tüm sosyal temaslar adına ‘ölü taklidi yapıyor’ olması çok da şaşırtıcı bir durum olmasa gerek. Çünkü artık toplum ya da ona dair her türlü geleneksellik büyük bir yükten ibaret şeyler oldu.

Görüşmeci 38: “Benim çocukluğum 60-70 arası yıllarda bir mahalle ortamında geçti. Çoğu ev ahşaptı hâlâ. Yeni yeni betonarme evler yapılıyordu... Bu dönemdeki komşuluklara komşuluk demek mümkün değil. O dönemlerde Türk gelenek ve göreneklerine uygun komşuluklar çok daha yüksek düzeyde devam ettiriliyordu. Ama ben aşağı yukarı yedi yıldır bu blokta oturuyorum. Merhaba dediğimde hiç cevap almadığım çok kişi var. Bana göre çok farklı kültürlerden insanlar bir araya gelince bunların kaynaşmaları pek mümkün olmadı. Bir ikincisi de çalışma hayatı insanları biraz mekânîk hale getirdi. Adam sabah çıkıyor 06.30. Kafası önünde. Asansöre biniyor ve işe gidiyor. O sırada siz ona günaydın demişsiniz, dememişsiniz onun pek umurunda olmuyor. Bir de ortam bozuk artık insanlar birbirinden çekiniyor. Ben de artık birisine “günaydın” dediğimde cevap almıyorsam bir daha da demiyorum.”

Bu türden hayat ‘yeni iş’ koşullarında ‘kısa süreli vadeye kilitli’ bir şekilde yaşandıkça, uzun süreli her şey bir tür ayak bağına dönüşmektedir. ‘İşin akışı’, hayatı kontrol altına aldıkça, uzun süreli ilişki vaat eden her tür geleneksellik (buna komşuluk da dahil) akışı bozma ihtimali olan bir süreç olmaktadır. Bu nedenle ‘görüşmeci 1’in kanuşmasında; ‘arkadaşlarım var gereklilik dahi görmüyorlar’ ve ‘yedi senedir buradayız karşı komşuyla daha merhaba diyemedik’

şeklinde vurgusunu yaptığı şeyler, ‘yeni hayatın’ ürünü olan sıradanlıklar halindedir. Çünkü hayat akışın ritmi etrafında kurgulandıkça her türden geleneksel temas, içinde taşıdığı ‘kalıcılığı olan ihtimaller’ nedeniyle istenilmez hale gelmektedir. Bu nedenle bir birine ‘merhaba’ diyemeyen komşuluklar, ‘merhabalaşmaları’da yük olarak gören komşuluklar olmaktadır. Bu yönüyle ‘görüşmeci 1’in ifade ettikleri, tıpkı ‘görüşmeci 38’in vurgusunu yaptığı yöndeki saptamalar gibidir.

Görüşme 1: “Site içindeki ilişkilerimiz adına bir şey yapamıyoruz. Kentler metropolleştikçe İstanbul’da bunun bir örneği teknolojik araçlar arttıkça insanların yaşam şekli çok değişiyor. Benim arkadaşlarım var, bırakın komşusuyla görüşmeyi, kardeşiyle bile görüşemiyor... Mesela bazı arkadaşlarımız eski tarz ilişkileri gereklilik olarak bile görmüyorlar. Bence bu teknolojinin ve metropolün ürettiği bir şey. Bu git gide de artıyor. Buda insanların birbirine güvensizliğini tetikliyor. Buranın güvenlik açığı da var. Bu da güvensizliği doğal bir sonuç olarak ortaya çıkartıyor. Bütün bunları üst üste koyunca da insanlarda risk almak istemiyor. Bu katta 4 daire var. 7 senedir buradayız. Ve 7 senedir bizim gibi oturan bir başka komşumuz daha var. Daha bir merhaba diyemedik birbirimize. Onlar çok içlerine kapalılar. Onların tercihi bu yönde.

Tüm bu yönlü vurgular aslında işin değişen halinin sosyal hayata dair çıktılarının örnekleri olmaktadır. Bu açıdan ‘yeni ekonominin’ bireylerinin kentsel ilişkilerinin farklılaşma düzeyini analiz etmek, var olan koşulların anlaşılabilirliği açısından değerli olacaktır. Çünkü güvenli sitelerin bireylerinin kentsel yaşam parametreleri de bu yönlü farklılaşmaların ürünü olan gerçeklikler olmaktadır. Bir bakıma çalışmanın niteliği hayatın da niteliği olmaktadır. Baksana bir ifadeyle de kentin niteliği demek de mümkündür. Bu noktadan sonrası da böylesi bir ekonominin çıktıları olarak ‘güvenlikli sitelerin’ bireylerinin yaşadığı kentsel anlamdaki ‘risk, korku ve belirsizliklerin’ niteliği ve boyutu daha da detaylandırarak analizler olacaktır. Bir bakıma da ‘gündelik hayat’ çıktıları olarak ele alınacaklardır.

5.3. Geleneksel Modern Kentten Geç Modern Kente

Çalışmamız açısından kritik önemi olan bir nokta da görüştüğümüz güvenli site sakinlerinin kendi kent deneyimlerini süreç olarak anlatmalarındı.

Çünkü kendilerinden bu noktada istediğimiz şey, şu anda yaşadıkları geç modern kent deneyimini geçmiş tecrübelerini dikkate alarak da anlatabilmeleri idi. Kendilerine ‘geleneksel modern kent’ algıları bağlamında yaşadıkları çocuklukta kenti ve anne-babalarının yaşadığı kent deneyimini, şu anda kendi içinde buldukları kent deneyimleri açısından karşılaştırmaları istenmiştir. Bu yönüyle örtük olarak da kendilerinden istediğimiz şey, kişisel deneyimleri bağlamında çocukluklarının ‘geleneksel modern kentiyle’ şu anda hali hazırda yaşadıkları ‘geç modern kentin’ karşılaştırmasını yapmalarıydı. Bu açıdan da kenti süreç olarak geline noktada nasıl algıladıkları ya da nasıl bir bağlama oturttukları ya da kendileri açısından yeni kentin nasıl bir realiteye sahip olduğu da anlaşılmalı olacaktır.

Tüm görüşmecilere istisnasız olarak yönelttiğimiz bu soruya karşılık olarak aldığımız cevaplar, katılımcıların tamamına yakınının (üç görüşmeci hariç) geçmişteki kent deneyimlerine (çocukluklarındaki geleneksel modern kent deneyimlerine) pozitif anlamlar yüklediklerini göstermektedir. Ayrıca her görüşmecinin ‘geleneksel modern kent’ deneyimlerini anlatırken ortaya koydukları ‘çocukluklarındaki kentlerde’, ‘arayüzeyle’, ‘ilişki tarzlarına’, sosyalliklere, dayanışma ağlarına, güvenlik koşullarına dair olumlu şeyler söyledikleri görülmüştür. Görüşmecilerin tamamına yakını da buna karşılık olarak yaşadıkları şimdiki kente dair (geç modern kente dair) tüm bu özelliklerin yitirildiğini ifade etmişlerdir. İfade edilenler açısından koşullar incelendiğinde, kente dair yaşanan farklılaşmaya yüklenen anlamlar bizler için somutluk da kazanmış olmaktadır. Bu açıdan bir önceki kısımda işle ilgili olan güvensizliğin ve belirsizliğin gündelik hayata ve de kentsel yaşama dair pratik çıktılar üreteceğini beklemek, çalışma adına doğal bir durum haline gelmekte. Çünkü yaşanan değişim koşullarında tüm kent hayatı ve onun gelenekselliklerinin, tüm insani ilişki kriterlerinin ve gündelik hayatın da bu tarz farklılaşmalara göre kurgulanması son derece doğal olmaktadır. Bu açıdan görüşmecilerin ‘kendi çocukluklarının kenti’ dedikleri koşullar, bir bakıma anne-babalarının sahip olduğu ‘geleneksel modern kente’ dair pratiklerdi. Kendi sahip oldukları kentler ise onların ‘geç modern deneyimlerinin’ ürünü olan korku, belirsizlik ve risk algılarının oldukça yüksek olduğu neoliberal kentler olmaktadır. Bu yönüyle de sorularımız karşısında ortaya koydukları cevaplarda yaptıkları şey ise; kendi algılarından iki dönemin kentini karşılaştırmak olmaktadır. Bu sorunların bizler için asıl önemi ise güvensiz, belirsiz işle ilgili olarak gündelik hayat kendi pratiklerini üretince tüm kent, tüm geleneksellikler,

tüm insani ilişkilerin de buna göre kurgulanması son derece doğaldır. Bu sorularla ortaya çıkan cevaplar, görüşmecilerin aktörü oldukları değişim sürecinin tüm bu yönlerden anlatımını yaptıkları veriler olmaktadır. Çünkü yaşadıkları değişim süreci bizim de analizlerimizin merkezi noktasını oluşturmaktadır. Hatta parametrik ölçümlerimiz açısından farklılaşmanın düzeyi ve içeriği saptamakta ve de pek çok noktada operasyonel anlamda net ifadeler kullanabilmemize katkı sağlayacak derece önemli bir eşik değer olacaktır. Bu yönüyle görüşmecilerin bu noktadaki vurguları ortaya derlenerek sonuçları açısından tartışılacaktır.

5.3.1. “Eskiden Kapısını Çalabileceğimiz İnsanlar Vardı”

Bu karşılaştırmaya verebileceğimiz ilk örnek ‘görüşmeci 50’nin söyledikleri olmaktadır. ‘Görüşmeci 50’nin anlattığı çocukluğunun geçtiği kentsel mekânlar olarak söylediği muhitler, İstanbul’un farklı bölgelerindeki site dışı yerleşimlerin olduğu alanlardır. Bahsettiği kentsel alanlar ‘kalabalık, dar sokakların olduğu’ muhitlerdir. Güvenlikli yerleşim modelindeki gibi olmayan o yerleşimlerden bahsederken, kendisi ‘komşuluklar çok iyiydi’ ifadesini kullanıyor. Bunun nedenini vurguladığı anlatımlarında da geleneksel kent ilişkilerinin ürünü olan uzun süreli ve kalıcı sosyal ilişki örneklerine değinmektedir. Görüşmeci konuşmasında kendisinin yaşadığı kent deneyimlerinin ebeveynlerinkine benzer olan kent deneyimleri olmadığını ifade etmektedir. Fakat kendisinin yaptığı bu saptamalar (her ne kadar iki farklı dönem analizi olsa da), aslında ebeveynlerinin yaşadığı geleneksel kent ilişkilerinin ürünü olan şeyler olmaktadır. Ayrıca görüşmeci konuşmasında kendisinin güvenlikli sitede yaşamadan önce de çalışması nedeniyle, annesinin sokağa açık yaşamından farklı bir kentsel ilişki tarzına sahip olduğunu anlatmaktadır. Görüşmeci kendisinin ilişki tarzının ‘kapısı kapalı’ şekilde olduğunu dile getirmektedir. Çünkü onun anne babasından farklı olarak sahip olduğu ‘geç modern birey’ profili, yaşamak istediği kent deneyimini de -özel hayatıyla kamusal hayatı arasında- geçişsizliklerin olduğu bir kentsel ilişki koşuluna kaydırmaktadır. Bu nedenle de kendisi annesinin ‘arayüzeyleri besleyen’ ilişki tarzından kaçınmaktadır.

Görüşmeci 50: “Ben İstanbul’da doğdum. Bakırköy’de. Ben orayı çok fazla hatırlamıyorum. Çünkü sonra Bayrampaşa’ya taşındık. Bayrampaşa’da merkezde oturduk. Kalabalık, dar sokaklarda büyüdüm. Komşuluklar çok iyiydi. Ama annemin söylediği, “eski

komşuluklar kalmadı” artık... Eskiden kapısını çalabileceğimiz birçok komşumuz vardı. Gideceğimiz birçok komşumuz vardı. Çok fazla gidiş-gelişler vardı. O insanlar taşınsa bile hâlâ daha görüşüyorlar. Birbirlerine çok bağlılar. Annemin oradan 30-40 yıllık arkadaşlıkları var. Bir tanesi hâlâ orada oturuyor ve hâlâ çok görüşürler. 40 senelik komşular onlar da. Anneler evlatlarına çok şeyi yansıtmazlar ya. Bizlerin bile onlara dair bilmediği şeyleri, onlar bir birleri hakkında biliyorlar. Benim hiç öyle komşuluklarım olmadı. Zaten çalışıyordum Şirinevler’deyken. Oradayken son aylarda işi bırakmıştım ama yine de kapım kapalıydı. Öyle çok güvenilir değildi.”

Görüşmeci aynı soruya dair konuşmanın devamında ‘kendisinin yaşadığı’ kent deneyimi ile anne-babasının yaşadığı kent deneyimi karşılaştırdıkça, kendisinin her iki evreye dair yüklediği anlamlar da netleşmektedir. Annesinin geleneksel modern kent ilişkilerinin ürünü olarak arayüzeylerinin (agoraların) aktif olduğu kentsel ilişkiler yaşıyordu. Görüşmeci ayrıca annesinin sosyal ilişkilerinin yoğun olduğu geleneksel modern kente dair olarak ‘güvenilirdi’ saptamasını yaşıyor. Görüşmeci arayüzeylerin aktif olduğu kentte yaşarken, ‘sokağın kendileri için bir oyun alanı şeklinde kullanılabildiğini’ ifade etmektedir. Aslında görüşmeci konuşmasının bu noktasında sokağın sosyal hayatın bir parçası olduğu yerde, güvenli bir alan halinde kullanılabildiğinin vurgusunu yapmaktadır. Aslında görüşmeci -Jacobs’un ifadesiyle (2013)- sokağın güvenliğinin onun aktif kullanımından geçtiğini iddia etmektedir. Fakat görüşmeci konuşmasının devamında, ‘aynı sokak ve kent deneyimlerini kendi çocuğunun yaşamasının mümkün olmadığını’ dile getirmektedir. Çünkü anlatımlarında ve yukarıda bahsettiği ‘kapısı kapalı yaşamdan’ anlaşıldığı kadarıyla, kendisinin şimdiki yaşadığı kent koşullarında ‘ara yüzeylerin’ aktif kullanımı gibi bir durum ortaya çıkmamaktadır. Kamusal alana açılan mekânların aktif kullanımının olmadığı yerde, ‘arayüzeylerin’ güvensizlik ve belirsizlik yüklü mekânlar haline gelmesi de son derece doğal olmaktadır. Ayrıca annesinin ve babasının 30-40 yıllık kalıcılığı olan kentsel ilişkileri kaynağını onların gerçek temaslarından, sosyalliklerinden ve mekâna dair aktif deneyimlerinden almaktaydı. Fakat kendisinin hayatındaki gerçek (yüz yüze) ilişkilerin ve deneyimlerin tükenmesine dayalı olarak, kente dair algılarını belirleyen şey de yaşamadığı deneyimler (çoğunlukla gerçekliği olmayan korkular) olmaktadır. Çünkü mekâna dair gerçeklik vaat eden kriterler işlerliğini yitirdiği için görüşmecinin ‘yaşamadık ama duyuyoruz, görüyoruz’ dediği şeyler,

onun hayatını dizayn etmesini sağlayan kentsel referans noktaları haline gelebilmektedir. Onun için işlevini yitiren ‘arayüzeyler’ karşılığında belirsizliği ve güvensizliği bir hayat tarzı haline getirmektedir.

‘Görüşmeci 50’nin hayatında kente dair geliştirdiği şüphe ve belirsizlik atmosferi -Giddens’in tabiriyle (2004; 2010)- bir gündelik hayat tarzına dönüştüğünden, kuşku onun için hayatı düzenleyici bir strateji olmaktadır. Bu açıdan onun yaşamadığı tecrübelerin ürünü olarak ‘ihtiyatlılık kriteri’; ‘çok kötüye gidiyor’ algısını ve ‘etraf kötü’ saptamasını merkeze koyduğu bir hayatı meşrulaştırabilmesi açısından önemli olmaktadır. Aslında yukarıda bahsettiği ve ‘onun çalışmasıyla başlayan durum’ temelde ‘arayüzeylerin’ ve ‘agoraların’ boşaltıldığı, sonuçta da kamusal alanın bedensizleştiği bir süreci ortaya koymaktadır. Bedensiz kamusal alanlarda güven inşası son derece zor olmaktadır. Çünkü kişisel ve toplumsal ilişkilerin ürünü bir deneyim olan güvenlik, yerini belirsizliğe ve de güvensizliğe bırakmaktadır. Sonuç ise -Furedi’nin tabiriyle söylersek (2002; 2006)- kendisi gibi refleksif olan bireylerin deneyimlemedikleri şeylerin de hesabını yaparak, ‘gerçekliği meçhul korkularla’ hayatlarını dizayn etmeleri olmaktadır. Onun ‘etraf kötü’ dediği şey gördüğü deneyimlerin ürünü değil, tamamen yaşamadıklarına dair inşa ettiği algıların ürünüdür. Bu durumun onun hayatındaki karşılığı da anne-babasının yaşadığı türden bir kenti ya da kentsel ilişki tarzını yaşayamaması olmaktadır.

Görüşmeci 50: “Bizim çocukluğumuzda İstanbul çok güvenilirirdi. Bizim çocukluğumuzda çocuklar kendi kendine dışarıda oynar, istediğimiz her şeyi yapardık. Daha güvenilirirdi. Ama çocuğumu şimdi dışarı tek başına göndermeye korkuyorum. Site içinde olmamıza rağmen -hani şu anda ufak dört yaşında olsa da- ileride ‘tek başına’, gözüm hep camda olur yani. Ben eminim. Çünkü televizyonlarda da izliyoruz, insanlar o kadar kötüleşmiş, o kadar sapıklaşmış ki, bunun kızı erkeği yok. Çok kötüye gidiyor. Önceden de belki vardı ama bu kadar da ortada değildi. Ama çocukluğumuzda hiç öyle şeylerle karşılaşmadık. Çok da rahattık. Bizim yaşitlarımızdan kiminle konuşsak aynı şeyleri söylüyor. Ama şimdi herkes çocuğunu koruma kollama çabasında. Çünkü etraf kötü.”

Nitekim ‘görüşmeci 50’ peşinden çocukluğuna dair bahsettiği ‘geleneksel modern kentin’ mekânını ‘aktif kullanmanın’ ürünü olabilecek yaşam

deneyimlerinin anlatımını yapmaktadır. Çünkü kendilerinin geçmişte kentsel mekânı ‘aktif kullanımı’; sokağı da onlar için bir oyun alanına çevirmektedir. Onun ‘şimdi böyle olmaktan çıktı’ dediği şey ise kentsel mekânın ‘geç modern koşullarda’ aktif kullanımının sona ermesiyle yakından alakalıdır. Nitekim kendisinin söylediği ‘pamuk şekerci’, ‘horoz şekerci’, ‘salıncakçı geçirdi’ dediği şey de sokağın ne kadar aktif olduğunun göstergesi olan başka türlü vurgulardır. Çünkü saydığı tüm satıcıların sokağa gelmesinin de temel nedeni, oranın aktif kullanılan ve oyun alanı olmasından ötürüdür. Bu nedenle onun şimdi ‘güvensizlik var’ dediği şey, aslında kentsel mekânın ‘arayüzeylerinin’ kullanımından kaçışla ilgili olan bir durumdur. Çünkü görüşmeci deneyimlenmeyen mekânların belirsizliğini yaşamaktadır. Hatta kendisinin ‘ben bile kendimi İstanbul’da eskisi kadar güvende hissetmiyorum’ dediği şey, temelde onun kent ile ilişki tarzının değişmesiyle yakından ilintilidir. ‘Ölü kamusal alanlar’ yok olan ilişki tarzlarının ürünüdür. Deneyimlenmeyen şeylerin belirsizlik yüklü olması da doğaldır. Bu açıdan artık sokak güvensizse onun bir nedeni de ona dair deneyimlerin tükenmesidir. Sonucu da ‘gerçekliği olmayan korkuların gündelik hayatı esir alması’ olmaktadır.

Görüşmeci 50: “Sokak bizim için bir oyun alanıydı. Top oynamak, saklambaç oynamak, ip atlamak yeri idi. Şimdi böyle olmaktan çıktı. Artık arabadan, trafikten çocuklara alan kalmıyor. Bizim zamanımızda öyle değildi. En istisna belki bir satıcı geçirdi sadece o kadar. Pamuk şekerci, demirli salıncakçılar vardı. Onlardan geçirdi. Horoz şekerci vardı, ayı oynatıcısı geçirdi. Sokak öyleydi. Biz okula yürüyerek gider gelirdik. Ben kendi çocuğumu hayatta göndermem. Şurada bir okula bile servisle yolluyoruz. Bir kaç sokak ötesi. O zaman da daha güvenilirirdi demek ki etraf. Şimdi güvensizlik var. He gözünüzle gördüğünüz bir şey var mı deyin! Gözümüzle gördüğümüz bir şey yok ama televizyondan o kadar çok olumsuzluk görüyoruz ki bu da bizi caydırıyor. Bu tarz insanları dışarıda görünce, televizyonda da o kadar olumsuzluğu görünce otomatikman güvenemiyorsunuz... Şehir benim için güvenli bir yer değil. Şuradaki oyun alanını görmesek bile güvensiziz... Ben bile artık kendimi İstanbul’da eskisi kadar güvende hissetmiyorum.”

5.3.2. “Buralarda Öyle Çat Kapı Yok, Seviyeli Bir Birliktelik Var”

‘Görüşmeci 9’ da aynı yöndeki sorumuza cevap verirken benzer olarak, çocukluğundaki İzmir’de ‘arayüzeylerin’ son derece aktif olduğunu, hatta (Sartre’ın Napoli tasvirlerindeki benzer olarak) evin içiyle ortak kullanım alanları arasındaki sınırların ne kadar ince ve geçişliliğe müsaade edebilen tarzda olduğundan bahsetmektedir. Sartre’ın sokak tasvirinde geçen vurgular gibi, ‘görüşmeci 9’un da konuşmalarında evin (özel alanın) sokağın devamı olduğu yönünde çokça vurgu söz konusu olmaktadır. Geleneksel kent birlikteliği için bir eğlence mekânı olan sokak, görüşmecinin anlatımından hareketle, özellerin de rahatlıkla keşişimine ve tanıklığına şahit olunan sosyalliklere zemin hazırlamaktadır. Kendisinin üniversitede okuduğu sırada para isterken, annesinin ‘Sevim Teyzenden alayım’ demesi, özel hayata dair ekonomik yönlü temasların da hâlâ ne kadar aktif olduğunu gösterir bir örnektir. Bu açıdan ki gelenekselliğin söz konusu olduğu yoğun etkileşim, özel hayatlara dair paylaşımlara paralel olarak başarıları da kamusal alana açık ve kalıcılık vaat eden ‘biz’ duygusunun parçası haline getirmektedir. Görüşmecinin konuşmasında ‘ben üniversiteyi kazandığımda mahallede parti verildi’ demesi, aslında onun kişisel başarısının, geleneksel modern kentin birlikteliğinde var olan ‘ortak başarı algısının’ da bir parçası olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle ekonomik, sosyal vb. her türlü teması mümkün kılan ‘geleneksel kent birlikteliği’, onların kente ve onun kamusal hayatına dair belirsizlikleri ve de güvensizlikleri de yok eden bir durum olmaktadır. Bu yönüyle ‘görüşmeci 34’ün ‘ben çocuğumu komşuya yollayamam, çünkü evlerinin içini bilmiyorum’ dediği nokta buradaki kamusal alanda çok da karşılığı olmayan bir şeye tekabül etmektedir. Ayrıca belirsizliklerin yok olduğu böylesi bir yerde, görüşmecinin tekensizce komşularının özel hayatına (evlerine) dâhil olması (olabilmesi) hem kendi ailesi hem de ‘Sevim Teyze sizde kalacağım’ dediği aile için makul bir durum olmaktadır. Çünkü buradaki belirsizliği ortadan kaldıran şey, tüm özel hayatlarının ve mekânlarının kamusal ilişkilere açık ve teması mümkün kılan koşullarda yaşanabilir olmasındandır.

Görüşmeci 9: “Ben İzmir’de büyüdüm. Yeşilyurt’taydık. Beş ev vardı ve ortada bir ortak alan vardı, bahçe şeklinde. Hepsi bir katlı, iki katlı evlerdi... Ben okuldan gelirdim hemen biri kapardı: “Annene gitme, şimdi o bugün çok çamaşır yıkadı. Sen gel şimdi yemek ye” derdi. Giderdim yemek yerdim. Kapıyı açardım “Gülizar Abla bugün sizde kalacağım” derdim. O da “olur! Artun’un odasında yat” derdi.

Gider yatarım. Böyle bir yerdi. Bahçe de ortaktı. Orada meyvemiz, sebzemiz hepsi ortaktı. Pazar günleri abiler, ablalar bir araya gelirdik. Okeyler oynardık. Beraber ızgaralar yapılır. Vur patlasın, çal oynasındı. Ben üniversiteyi kazandığım gün büyük bir parti verildi o bahçede. Ben geldim herkes hazır. Ben böyle bir ortamda büyüdüm. Annem bana para gönderecek üniversitede okurken, “dur! Sevim Teyzenden alıp göndereyim” derdi. Veya ben İstanbul’a geleceğim, Hüseyin Abi hemen gelir cebime para koyar. Böyle bir hayat tarzı düşünün! Hepsıyla hâlâ görüşürüz... Benim abim var, Hüseyin Abi de benim abim gibi. Gülizar Abla benim ablam gibi.

‘Görüşmeci 9’ ifadelerinin devamında kendi yaşadığı ‘geç modern kentin’ ise tüm bu anlatılanların dışında bir realiteye sahip olduğunun vurgusunu yapmaktadır. Onun ‘biz güvensiz toplum olduk’, ‘buralarda öyle yok, düzeyli ve seviyeliyiz’ dediği noktalar, temelde ‘özel hayatların’ kamusal alana dahil olabilen temas şekillerinin son derece azaldığı yaşamlarının vurgusunu yapmaktadır. Nedenini ‘80’lerden sonra metacı olduk, ondan’ diyerek açıkladığı nokta da yaşanan neoliberal ekonomik dönüşümün ürünü olan kent hayatının vurgusunu yapmaktadır. Nitekim kendisinin çocukluğuna dair vurgusunu yaptığı şey, ‘kalıcı ilişki sisteminin ürünü olan’ şeylerdi. Kendisinin konuşmasının devamında ‘Hüseyin Abi bana hep gazoz ısmarlardı, ben hiç sormadım kaç para diye’ dediği şey, temelde var olan ‘biz’ koşullarının ürettiği bir birliktelik halinin ürünü ilişki tarzıdır. Fakat kendisinin de vurgusunu yaptığı, neoliberal iş ağlarının ürünü olan sosyal yaşamlarda ‘özel hayatlar’ birer ‘sır’ ve ‘kapalı/geçişsiz yaşamlara’ dönüştükçe, onlara dair belirsizlikler de giderek yükselmektedir. Kendisinin vurgularında ‘çıkarcılık’ dediği şey, bireysel hikâyelerin yükseldiği ve hatta bireysel hikâyelerin hiç bir şekilde kamusal ilişkilere dönüşmediği yaşamların anlatıcısı olmaktadır.

Görüşmeci 9: “Buralarda öyle çat kapı yok, seviyeli bir birliktelik var. Düzeyli mesafeli bir birliktelik. Şimdi biz güvensiz bir toplum olduk 80’den sonra dönüştük. Daha metacı bir toplum olduk. Daha paranın ön planda olduğu bir toplum olduk. Eğitim basitleşti ve de adileşti. Bu toplum tüketim toplumu ve modacı bir toplum oldu. Biz 80’lerdeki tohumlarla 90’lara geldik. Tüketim toplumları için tek şey vardır; maddiyat. Yani para. Ben Hüseyin Abiyle hiç para konusunu konuşmadım. Hüseyin Abi bana hep gazoz ısmarlardı. Ben

hiç düşünmedim o gazoz kaç, kaç para veriyor diye. Bana kaç para harcamıştır, hiç düşünmedim. Ama toplum buraya doğru sürüklendi ya, bununla birlikte güvensizlikler oluştu. Çıkarıcılıklar başladı çok yoğun bir şekilde.”

‘Görüşmeci 9’un konuşmanın devamında vurgusunu yaptığı şeylerden birisi de arayüzeyleri ve kamusal alanı aktif kullanmamanın ürünü olan vurguları taşımaktadır. Kendisinin ‘benim eşim çok şüpheli’ dediği noktadaki vurguları, aslında eşinin kamusal alana dair yüklendiği belirsizliklerle ilgili bir sonuçtur. Bu yönüyle eşinin kentin sıradanlıklarını dahi (selamlaşma vb.) bir tehlike olarak algılamasının da nedeni budur. Nitekim eşinin, görüşmecinin yaşadığı ‘geleneksel modern kent’ mekânındaki ilişki şekline verdiği tepki de kendi hayatında olan belirsizlik halinin dışı vurumudur. Nitekim ‘belirsizlik’ bir gündelik hayat formuna dönüştüğü için, her türlü ilişkinin de bir korku/tehlike prizmasından geçmesi de normalleşiyor. Zaten kendisinin eşine yüklediği vurgular, aslında onların neden bir güvenli sitede yaşadıklarının da cevabı olmaktadır. Şimdilerde kendisinin ‘kozmpolit şehir’ ‘karma karışık’ demesinin nedeni de sadece bireyselleşen bir toplum hikâyesinin ürünün değildir. Bireyselleşmeye giden yol, kentin kominiterlerine karşı mesafeli yaşamlarının da yükselmesinin bir sonucudur. Artık kamusal alanın onlar için tehlike yüklü olmasının da temeli budur.

Görüşmeci 9: “Benim eşim çok şüpheli. Diyor ki “bu niye bize merhaba” dedi. “Bir çıkarı mı var. Bir şey mi isteyecek bizden” falan diyor... Ben eşimi büyüdüğüm mahalleye götürdüm. Ben Gülizar Ablaya sarılıp öperim. Bana “ne yapıyorsun kadına sen?” dedi. Gülizar Abla da genç duruyor. “O ablam benim! Ben sarılır öperim, dizinin dibinde yatarım” yani. Biz 80’lerdeki dönüşümlerin sonuçlarını yaşıyoruz. Daha fazla bireyci, daha fazla metacı, daha fazla çıkarıcı, daha fazla parayı düşünen bir toplum olduğumuz için bu da ilişkilere yansıyor... Önceden eski İstanbul daha sade ve sağlıklı bir toplumdur. Şu anda ise karma karışık, kozmpolit. Başu sonu olmayan bir şehir gibi.”

5.3.3. “Komşuluklar Daha Sıcaktı Benim Annemin Yaşadığı Gibi Komşuluklarım Yok”

Çocukluğu İstanbul’da Dragos’ta geçen ‘görüşmeci 39’a benzer soru yönlendirildiğinde ortaya koyduğu vurgular da benzer yönlü olmaktadır. Kendisi şimdiki sitelerinde olmadığını söylediği, komşuluk ve gelenekselliği olan kalıcı ilişki koşullarının çocukluğundaki kentte yoğun olarak yaşandığının vurgusunu yapmaktadır. Geleneksel modern kentteki var olan ekonomik rollere dönük olarak, ‘çalışmayan annesinin’ ürettiği sosyal ilişkilere vurgu yapan ‘görüşmeci 39’, elli yıllık ilişkilerin nedeni olarak da bu durumu ortaya koymaktadır. Aslında kendisi işin ya da işe dair olanın dışında kalan zamanın ürünü olarak, ‘geleneksel kentin ilişki tarzının’ belirsizliklerin önüne geçebilen sosyallikler inşa edilebildiğinin vurgusunu yapmaktadır. Görüşmecinin konuşmasında vurguladığı ve ‘komşuluklar daha sıcaktı’ dediği nokta, aslında annesinin ilişki tarzının temasa ve dolayısıyla ‘gerçek ilişkilere’ müsaade eden şeklinden kaynaklanmaktaydı. Kendisinin annesinin komşulukları için ‘akrabadan öte ilişkiler’ dediği durum da paylaşımın kalıcılığının vurgusu olmaktadır. Sonuçta da ortaya çıkan şey yakınlığın, paylaşımın belirsizlikleri yok etmesine dayalı olarak, kamusal alanın ve de ara yüzelerin aktifliği olmaktadır. Annesinin yaşadığı kalıcı ilişkileri mümkün kılan nokta da budur.

Görüşmeci 39: “Çocukluğum İstanbul’da geçti. Dragos’ta oturduk biz. Evlenene kadar oradaydım ben. Dragos müstakil evlerin olduğu bir yerdi. Gelir düzeyi çok yüksek insanlar vardı. Biz o kadar değildik... Kendimiz yapmıştık evimizi. Komşuluk, bu tarz sitelerde kurulmuyor. Orada sıkı dostluklar kurulabiliyordu. Çünkü komşular bir birine çok muhtaç. Benim çocukluğumda daha tenhaydı. Herkes birbirini tanırdı. Çocukluğumuz da oralarda çok oyun oynardık. Komşuluklar daha sıcaktı. Genelde anneler çalışmazdı... Çok yakın dostluklar oldu. Annemin hâlâ elli senelik komşulukları var ve hâlâ görüşüyorlar. Akrabadan öte oluyor o ilişkiler.”

‘Görüşmeci 39’ annesinin mahallesine karşılık, kendi hayatında öylesi ilişkilerinin hiç olmadığını vurgusunu yapmaktadır. Nitekim görüşmeci konuşmasının devamında ‘herkesin çalışmasının’ ve ‘herkesin çok yoğun olmasının’ annesinin yaşadığı türden sosyalliklere müsaade etmediğinin vurgusunu yapıyor. Aynı durumu ‘bırakın yaşadığı muhettekilerle, aynı katta

yaşadığı insanlarla bile oluşturmasının mümkün olmadığını’ vurgusunu yapıyor. Çünkü ‘görüşmeci 39’ annesinin yaşadığı sosyal koşulların onun hayatında tekinsizliklere müsaade edebileceğinin vurgusunu yaparken, kendisinin ise en samimi olduğu komşusuna bile ‘çat kapı’ yapamadığını ifade ediyor. Fakat bu durumun nedenini izah ettiği yerde, hatta annesinin sosyal koşullarına öykündüğü yerde bile, ‘mesafeli olmakta fayda var’ diyor. Bu noktada görüşmecinin yaptığı vurgulardan da anlaşıldığı üzere, ‘arayüzeylerin’ ve ‘temasın’ çok aktif olmadığı her türden ilişki kendi içinde belirsizlikler taşır hale gelmiştir. Çünkü görüşmecinin özelindeki gibi olan yeni tarz koşullardaki yeni tarz ‘samimiyetler’, kendi özellerinin her an temasa ya da dokunmaya açık olmaması anlamına gelmektedir. Yeni tarz koşullardaki ‘özel hayat’ beklentisi de tüm bu gerekçelerle, her türden tekinsizliği (buna samimiyet de dahil olmak üzere) belirsizlik olarak algılamaktadır. Bu hayatlarda yapılacak en mantıklı şey kapanmak ya da eylememek yönünde olmaktadır. Çünkü -Bauman’ın tabiriyle (2009; 2012a)-seküler hayatın yeni tarz mabetlerinden olan özel hayatlar artık her türden ‘dokunma, temas vb.’ davranışlardan rahatsız olmaktadır. Bu açıdan ‘akışa endekli’ bu yeni hayatlarda ‘ilişkilerin uzun süreli olması’ kaygı verici bir durum olmaktadır. Nitekim yukarıda ‘görüşmeci 9’un ‘birlikteyiz ama seviyeli birliktelikler şeklinde yaşıyoruz’ dediği nokta gibi, ‘görüşmeci 39’un da vurgusunu yaptığı ‘mesafeli olmakta fayda var’ dediği nokta, yitirdiklerini söyledikleri ‘kent gelenekselliklerinin’ aslında kendi beklentilerinin ürünü olan hayatlar olduğunu ortaya koymaktadır. Tıpkı ileride vurgusunu yapacağımız ‘randevulu sosyallikler’ gibi. Çünkü ‘tekinsizlik’ kontrolsüzlük ve belirsizlik haline gelince, bu dünyada samimiyetin adı da ‘yüz göz olma’ oldu. ‘Yüz ve gözün temasının’ ya da gerçek temasların ağırlık olduğu yerde ‘agoraların çöküşü’ de bir sonuç olmaktadır. Tıpkı ‘biz’ hikâyelerinin sonu gibi. Bu dünyada hayat bireysel olunca her türden başarı ya da hengâme de bireysel olmaktadır. ‘Görüşmeci 9’un çocukluğunda yaşadığı geleneksel modern kentindeki kendi başarısının kamusal alana açık olması gibi bir durum bu dünya sınırları içerisinde söz konusu olamaz. Çünkü böylesi bir birlikteliğin olmadığı yerdeki ilişkilerde her türden ‘özel dışı’ durum belirsizlik yüklü bir tehlike koşulunu içinde barındırmaktadır. Güvensizliklerin olduğu yerde ortaklıklar olmayacağı gibi müşterek algılar da inşa edilemez hale gelmektedir.

Görüşmeci 39: “Eski dostluklar, eski samimiyetler kalmadı. İnsanların birbirine güvenmesi çok zor. Ben mesela 5 yıldır bu sitede

oturuyorum. Birden bire samimiyet kuramıyorsunuz. Benim, annemin yaşadığı gibi komşuluklarım yok. Hatta hiç yok. Hani bir kişi var belki aynı katta. Ama yine de mesafeli olmakta fayda görüyoruz. *Vaktim de yok...* Eskiyle kıyaslarsak daha mesafeli. Daha farklı. *Herkes çok yoğun.* Maddi ölçüler de bu tarz ilişkileri ortaya çıkarıyor. Samimi olduğum kat komşumla ‘çat-kapı’ yapabiliyorum. Ama o da aslında ‘çat-kapı’ değil; ‘çat!’ ‘müsait misin?’ şeklinde. Çayımı aldım, geldim yapamam.”

5.3.4. “Aynı Mahallede Herkes Birbirini Tanırdı, Severdi”

‘Görüşmeci 2’ye de aynı soru yönlendirildiğinde, İstanbul’un ‘geleneksel modern koşullarını’ çocukluğunda çok iyi düzeyde yaşadığını vurgulamaktadır. Fakat şimdilerde eşinin ve kendisinin çalışması nedeniyle çocuklarının yalnız kaldığını ve bu nedenle de ‘güvenlikli siteyi’ tercih ettiklerinin vurgusunu yapmaktadır. Kendisinin de konuşması sırasında bahsettiği ‘geleneksel modern kentte’ var olan güvenlik, herkesin bir birini tanıması üzerine kurulurdu. Hatta kendisinin ‘ortak yenirdi her şey’ dediği nokta, aslında birlikteliğe dayalı bir paylaşım esasını ortaya koyuyor. ‘Görüşmeci 9’ ve ‘görüşmeci 39’un vurguladıklarına benzer olarak ‘görüşmeci 2’ de yaşanan eski koşulları ‘herkes akraba gibi, kardeş gibiydi’ diyerek ifade ediyor. Bahsi geçen ifadelerde ‘çocukluğundaki geleneksel kent birlikteliğinin’ bir komün yaşam çerçevesi çizdiği anlaşılıyor. Arayüzeyleri aktif ve paylaşım dayalı birliktelik mahalleyi onlar için önemli bir yaşam alanı haline getirmekteydi. Fakat kendilerinin birer yetişkin olarak, çocukları adına talep ettikleri koşullar ise güvenlik bağlamında ‘kimsenin kapıyı çalmaması’ şeklinde oluyor. Kendilerinin ‘geleneksel modern kente’ dair olumlu olarak atfettikleri özellikleri, kendi çocuklarının yaşadıkları adına talep etmemektedirler. Çünkü kendi ekonomik koşullarının ürünü olan, yeni tarz yaşamlarının (her iki çiftin de çalışıyor olması) yansıması olarak ‘kent ve güvenlik’ onlar için yeni bir form edinmiş durumdadır. Artık çocukluklarının güvenlik koşulu olan temas, onların geldikleri noktada bir güvensizlik ve belirsizlik faktörüne dönüşmüş durumdadır. Bu açıdan artık çocuklarının güvenliği ‘ona temassız yaşamlar (ya da kamusal alanlar) sağlamaktan’ geçmektedir. Çünkü yeni koşullarda özelin dışındaki her türden faktör bir tehlike yumağı haline gelmiş durumdadır.

Görüşmeci 2: “Biz 10 yıldır Çekmeköy My Town’da oturuyoruz. Ondan önce Üsküdar Sultantepe’de. Ondan önce Libadiye’de. Daha önce, bekârken, Çengelköy. Doğduğum yer Ortaköy. Asıl Ortaköylüyüz. Üniversiteye gidene kadar orada oturduk. Hep merkezi yerlerde oturduk. Şimdi burada şehrin dışındayız. *Güvenlik olsun diye.* Çocuğumuz rahat olsun, okuldan gelince kimse kapıyı çalmasın, daha rahat olsun diye... Eski komşuluklar kalmadı. Biz onu Ortaköy’de çok iyi yaşadık. Akraba gibi, kardeş gibi. Aynı apartmanda, aynı mahallede herkes birbirini tanır, severdi. Dışarıda oynanırdı, dışarıda birlikte yenilip içilirdi. O ortam bence şu anda mahallelerde de yoktur.”

Nitekim ‘görüşmeci 2’ konuşmanın devamında kendisinin ‘geleneksel modern kente’ (kendi çocukluğunun kentine) dair yaptığı vurgularda, şimdiki güvenlik taleplerinin çok dışında bir durumu, bir kent ütopyası gibi anlatmaktadır. Sitelerde olmadığını söylediği kent ortamında; ‘herkesin herkesi tanıdığı’ (aslında gözetlediği), ‘teklifsiz’, ‘kapıların her an çalınabildiği’ (rahatsız edilmenin an meselesi olduğu) bir kent ortamından bahsetmektedir. Bu açıdan onun anlattığı koşullar için özel hayatların dışarıdan gelebilecek pek çok türden etkiye açık olduğu bir kent rutinleri söz konusu olmaktadır. Fakat kendisinin şimdi yitirdiklerini söylediği kentten ise beklentileri, ‘rahatsız edilmemenin güvenliği’ olmaktadır. Hatta kendilerinin yaptığı şey bir bakıma özel hayatlar namına kamusal alandan çekilmek hatta özeller namına kamusal alanın tükenişini talep etmek olmaktadır.

Görüşmeci 2: “Sitelerde o ortam yok şimdi. Sitelerde de komşuluk var ama bizim mahallede yaşadığımız gibi değil. Daha resmi, daha yüzeysel. Daha teklifsiz bir komşuluk vardı orada (mahallede). Kapı çalınırdı, girilirdi. İnsanlar birbirini görüntüsüyle, eğitimiyle seçmezdi. Ne görüntüsüne bakılırdı ne kıyafetine ne eğitimine ne memleketine bakılırdı. Şu anda bunların hepsi ayrılmış durumda bu sitelerde. En azından benim yaşadığım yerde öyle. Öncelikle dış görüntü.”

Nitekim ‘görüşmeci 2’nin konuşmasının devamında vurguladıkları da yaşananlar açısından önemli saptamalardır. ‘Görüşmeci 2’ ‘sitede çok fazla etkinlik yapılır, insanlar kaynaşsın diye ama yine de eski koşullar oluşmuyor’ diyor. Çünkü onun çocukluğundaki paylaşımlar özel hayatlarla kamusal hayatın

aktif birlikteliğinin olduğu (buna geçişlilik demek daha doğru), gerçek ve doğal kent rutinlerinin söz konusu olduğu yaşamlarda ortaya çıkıyordu. Yani herkesin performansı ‘gerçek bir ilişkinin’ ürünüydü. Ortada kurulu bir mizansen (güvenlikli siteyi kastediyoruz), yapmacık bir kamusal alan söz konusu değildi. Fakat kendisinin anlattığı ‘etkinlikler’ gündelik hayatın bir parçası olan ‘kent rutinleri değildir’. Bu nedenle oluşan koşullar da yalancı kamusal alanlar olarak ‘tasarlanmış mizansenlerin’ bir parçası olmaktadır. Çünkü kendisinin anlattığı etkinlikler ‘özel hayatların’ kamusalla karşılaştığı durumlar olmamaktadır. Bu açıdan o tarz etkinlikler bittiğinde var olan şey -Bauman’ın tabiriyle (2012a)- herkesin ortaya koyduğu performansın bitişi ve özellerine geri dönüşü olmaktadır. Bu açıdan ‘agoraların çöktüğü’ ya da hiç işlemediği bu mekânlarda var olan şey, kişilerin yaşananlar karşısında ‘güvenlik namına’ diyerek, yalnızlıklarına çekilmeleri olmaktadır. Tıpkı ‘görüşmeci 11’in daha önce iş seyahatinden bahsederken ‘kaynaşalım diye gittik ama nasıl kaynaşamayacağımızı öğrendik’ demesi gibi.

‘Görüşmeci 2’nin ilerleyen kısmında ortaya koyduğu saptamalarda, insanların bu koşullarının nedeni olan durumun onların ekonomik koşullarıyla yakından alakalı olduğunu dile getirmektedir. Fakat kendisinin söyledikleri ‘ekonomik koşulların’ nedeni, akışa endekslenen hayatta en büyük tehlikenin yerinde saymak olduğu faktörle de yakından ilintili olmasıdır. Çünkü akışa endekslenen yerde geçicilik bir değer olmaktadır. Ama bu vurgularının bir başka nedeni de rutinlerin (yerinde saymak anlamında olduğu için) ve kalıcı limanların geçersizleştiği yerde, bireylerin güvenlik algılarını geçmişteki ilişki sistemleri ya da biriktirdikleri gelenekselliklerinin belirlememesi olmaktadır. Yeni güvenlik algısında -Beck’in tabiriyle (2011)- hesap edilen risk faktörünün merkezi bugün ya da geçmiş olmaktan çıkınca, bu bireylerin bugününü geleceklere belirlemektedir. Bugünün merkezini geçmiş belirliyor olmaktan çıkınca, bu koşulların ürünü olan kentteki bireylerin rutinlere ya da gelenekselliklere sığınması da mümkün olmamaktadır. Bu açıdan görüşmecinin konuşmasında vurguladığı türden ‘daha fazla tüketmek’, ‘daha fazla kazanmak’, ‘çocuğu daha iyi okullarda okutmak’, ‘daha iyi arabalar almak’ bir hırs faktörü olabilir ama ‘akışın hayatın kıstası’ olduğu yerde bunlardan sıyrılmak yerinde saymak hatta yerinde saymak da yok olmak anlamına gelmektedir. Kendisinin ‘eskiler böyle değildi’ dediği şey, bir bakıma eskilerin hayatındaki rutinlerin ve gelenekselliklerin hâlâ aktif olduğunun vurgusudur. Fakat ‘eskilerin’, kendileriyle güvenlik algısındaki en büyük fark,

onların ‘bugünlerini’ belirleyen asıl faktörün geçmişlerinin olmasındandı. Görüşmecinin vurguladığı ‘eskiler’ için güvenlik rutinlere ve geleneklere bağlı bir durum olmaktadır. Bu açıdan onlar için ‘koşulları korumak ya da hayatı stabil standartlara erdirmek bir başarı hikayesine dönüşebiliyordu’. Fakat ‘görüşmeci 2’nin ortaya koyduğu vurgulamalarda, ‘geç modern kentin’ mevcut koşullarında yerinde saymak hem bir başarısızlık hikâyesi hem de bir yok oluş süreci olmaktadır. Zaten yeni koşulların ‘dinamizm’ dediği şey de akışa endeksli olarak hayatın istikrarsızlıklara açık hale gelmesidir. Bu açıdan da ‘görüşmeci 2’nin ortaya koydukları da yaşanan dönüşüm hikâyesinin dışı vuruından başka bir şey de değildir.

Görüşmeci 2: “Sitede çok fazla etkinlik, şenlik yapıyor insanlar kaynaşsın diye ama yine de o eski komşuluklar gibi olmuyor. İnsanların ekonomik durumları değişti. İnsanlar hep ekonomik kaygı yaşıyor artık. “Çalışayım! Para kazanayım!” “Daha iyi yaşayayım!” “Çocuğumu daha iyi okutayım.” “Özel okulda okutayım.” “Daha güzel bir araba olayım!” Yani hep bunun hırısında. Koşturmaktan komşularımıza, akrabalarımıza, anne babalarımıza bile vakit ayıramıyoruz... Önceden Türkiye daha içi kapalı bir ülkeydi ve insanların bu derece maddi hırsları yoktu. Herkes olanla yetiniyordu. Yeter ki hayatım aynı kalsın stabil kalsın. Bu gelir düzeyinde kalayım, bunu koruyabileyim bu bana yeter.”

5.3.5. “Kapı Pencere Daha Açıktı”

Benzer saptamaları başka bir boyutuyla da ‘görüşmeci 34’ ortaya koymaktadır. ‘Görüşmeci 34’ de kendi çocukluğuna dair ortaya koyduğu ‘eski İstanbul’ saptamalarında ‘mahallenin arayüzeylerinin’ ne kadar aktif olduğunun vurgusunu yapmaktadır. Görüşmeci konuşmasında aslında bir güvenlik gerekçesi olan belsizliğin giderilmesinin ispatı olan bir vurguyu yapıyor. ‘Herkes herkesi tanıyordu’. Ayrıca konuşmasında sokağı aktif kılan bir başka unsur olarak da sokağın rutinlerinin (geleneklerinin) ‘kalıcı gözcüleri’ mümkün kıldığı bir bağlamı işaret etmektedir. Nitekim ekonomi arayüzeylerde aktif olunca, sokağın esnafı sosyal temasın da gözcüleri olmaktadır. Buradaki gözetim, karşılığında güvenlik vaat ediyordu. ‘Yüz yüze ilişkiler’, ‘bakkalın ahbablığı’ vs. özeline gözetimini mümkün kıldığı için, kendisinin ‘herkes herkesi tanıyordu’ dediği durum ortaya çıkmaktadır. İşte tam da bu noktada ‘arayüzeylerin’ aktifliğine dayalı olarak da

görüşmecinin bahsettiği durumun güvenilir bir kent koşulunun faktörü olduğunu iddia etmektedir.

Görüşmeci 34: “İstanbul’da Emirgan’da doğdum. Koruya gelmeden, Boyacıköy’de oturduk. Orası çok güzel. Tam böyle eski İstanbul, mahalle. Balıkçılar, manavlar hep yan yanaydı... Biz Boyacıköy’de çok güzel bir çocukluk yaşadık. Son birkaç senesini hatırlayabiliyorum. Boyacıköy’de orada bir bakkal falan. Orada da yine bakıcımız vardı. Ortada yaşayanların çoğu Karadenizli ya da bizim tanıdıklarımızın çoğu... Bakkalımızla ahbaptık. Oradaki esnafla sürekli akşamları falan görüştüğümüz insanlardı. Kapalı bir çevreydi. Komşuluklar iyiydi. Yüz yüze ilişkiler çok fazlaydı. Ben 6-7 yaşındayken, annem-babam her ikisi de okula gittiklerinde (öğretmenler) beni bakkala bırakırlardı. Ben bakkalda biraz bir şeyler atıştırır, sonra önlüğümü giyer giderdim okula. Yani gayet güvenilir, insanların birbirini tanıdığı ortamlar vardı.”

‘Görüşmeci 34’ün konuşmasının devamında vurguladığı nokta, sağlanan kalıcı ilişkilere dayalı sosyal koşulların ürünü olan bir derinliği/kalıcılığı daha ortaya koymaktadır. Kendisinin ‘bakıcım’ dediği komşusu, çalışan ebeveynlerinin yükünü hafifleten -ekonomik kaygıyla yapmayan- bir komşularıydı. Kendisinin konuşmasında ‘annem beni oraya bıraktı, gece de orada kalırdım’ dediği nokta, özel hayatların yoğun temasının ürünü olan ve belirsizlikleri giderici birliktelikler inşa edebilmelerinin ürünüdür. Bu vurguyu yapan ‘görüşmeci 34’, daha öncesinde vurgusunu yaptığımız ve komşularının özelini bilmediği için çocuğunu yollamadığını söylemişti. Nitekim konuşmasının devamında da kendisinin ‘insanlar birbirlerini bilirdi’ dediği şey, aslında kendisinin şu an yaşadığı yerde ‘bilinmezlik’ üzerine kurulu olan birlikteliklerinden kaynaklanan bir ifade şeklidir. Çünkü güvenli sitede olmayan gündelik rutinler bireyleri ve özellikleri bir birine dokunan insanlar haline getirmektedir. Kendisinin önceden ‘insanlar birbirini bilirdi’, ‘tanırdı’, ‘selamlaşırdı’ (sonraki olası ilişkilerin yükümlülüklerinden çekinmedikleri için) şeklinde dediği şeyler, aslında arayüzlerdeki aktifliğin ürünü olan yaşamlardır. Tüm bunlar özelliklere dair belirsizliği ya da bilinemezliği yok eden şeylerdir. Gece vakti gerçekleşen olağan dışı durumlarda bile komşuların ortaya koyduğu davranışlar, tekinsiz koşulların paylaşımlara açık hale getirebildiği ilişki tarzlarının ürünü şeylerdir. Özele dair açıklık -Arendt’in tabiriyle (2012) karşılığında da kamusal alandaki güvenlik vaadi olmaktadır. Bir bakıma kişisel

özgürlüklerden ya da mahremiyetlerden feragat etmek, kamusal alana dair dayanışma ağlarını ve de doğal olarak güvenliği mümkün kılan temel unsur olmaktadır. Bu açıdan ‘görüşmeci 34’ün anlattığı yerde güvenlik ‘arayüzeylerin aktifliği’ydi. Gözetim ise kameralar bağlamındaki ‘teknik gözler’ yerine, özgürlükleri de kısıtlayabilen ‘mahalle esnafının’ bakışları olmaktadır. Fakat bu bağlamdaki yaşamda güvenlik salt bireysel bir argüman olmaktan çıkmakta ve tam da bu gerekçelerle ‘kamusal bir yükümlülüğe’ dönüşmektedir.

Görüşmeci 34: “Hatta bakıcım diye bahsediyorum ama her hangi bir para ödemiyoorduk. Karşı komşumuzdu. Annem oraya bırakırdı beni, gece de orada kalırdım. Çok güven ilişkisi içinde; insanların birbirini bildiği, tanıdığı, pazarda marketlerde karşılaştıklarında selamlaştığı. Hatta marketler bile yoktu, bakkallar vardı. Gece birimiz hastalansak, kapısını çaldıklarımızla hepimiz birden hastaneye giderdik.”

‘Görüşmeci 34’ün konuşmasının devamında çocukluğundaki yaşadığı mahalle ortamında ‘kapı pencere açtı’ dediği nokta, kendilerinin dışa dönük bir belirsizlik yaşamadıklarının ispatı olmaktadır. Fakat aynı nokta yine ‘kilitlenmeyen kapıların’ sonucu olarak özel hayatların, kamusal alana ne kadar açık olduklarının da ispatı olmaktadır. Tekinsizliğe açık sosyallikler teması mümkün kıldıkları için ‘insanların bir birine güvendiğinin’ vurgusunu yapan şeyler olmaktadır. Güvenlik bir yönüyle ‘kapı-pencerenin açık olabilmemesinin’ ya da ‘dışa açık olabilmek düzeyinin’ ürünü olan bir faktördür. Yani güvenlik salt bireysel bir faktör olmaktan ötede topluluğa ya da birlikte yaşama dair bir kavram olmaktadır.

Görüşmeci 34: “Kapı-pencere daha açtı. Bizim ev yokuştaydı, birinci katta oturuyorduk. Yoldan zıplayınca pencereye yetişebilirdim... Ama biz gece pencere açık yatardık. Ne pencerelerimizde demir vardı ne bir hırsızlık hikâyesi duymuştuk. Tatile gider gelirdik -iki üç ay- kapımızı bacımızı kilitler giderdik ama hiçbir olayla karşılaşmadık o yıllarda. O yıllar da çetrefilli yıllardı falan -80’ ler- ama insanların birbirine güveni vardı. Sokakta oynuyorduk.”

Yine ‘görüşmeci 34’ün vurgularının devamında ortaya koyduklarına bakılırsa kalıcı ilişkilere açık, gerçek temasları mümkün kılan ‘aktif arayüzeyler’, sosyalliklere dair uzun süreli temasları da mümkün kılmaktadır. Kendisinin örneğini verdiği ‘anne-babasının 30 yıllık arkadaşlarıyla hâlâ görüşebilmeleri’, kendilerinin daha öncesinde sahip olduğu kalıcı anlatılara ve ilişkilere müsaade eden kamusal ve özel hayat tarzlarından kaynaklanmaktadır. Bu açıdan anne-babasının ‘geleneksel modern kenti’ onların hayatları adına kısa süreli söylemleri (no long term) değil de vadesi olan (uzun süreli) ilişkileri mümkün kılmıştır. Onların hayatlarındaki kalıcı izleri olan sosyalliklerinin temeli, onların yaşadığı gerçekçi kamusal alanların mümkün kıldığı koşullardır. Nitekim ‘görüşmeci 2’nin yukarıda belirttiği ‘şenlik yapılıyor, bitince herkes dağılıyor, bir faydası olmuyor’ dediği noktanın tam tersi bir durum ‘görüşmeci 34’ün anne-babasının hayatında karşımıza çıkmaktadır. Çünkü onların gerçek kamusal alanları, gerçek/yüzyüze/beden bedene ilişkilerin ürünü olarak, bireyleri dağıldığında yok olan sosyallikler inşa etmiyor. Bilakis hayata dair kalıcı izler bırakan sosyalliklerin ifadesi olmaktadır. Nitekim 30 yıldır da hâlâ görüşebilmelerinin de nedeni budur.

Görüşmeci 34: “Annemle-babamın uzun süreli arkadaşlıkları oldu. Hâlâ daha görüşürler. Onlar da (komşular) Ankara’ya falan taşındılar -30 yıllık arkadaşları- hâlâ telefon falan açarlar birbirine. Gittiklerinde görüşürler Ankara’da. Onların ki dostluktu. Çünkü çok fazla vakit geçiriyorlardı. Ben hatırlıyorum, biz okuldan geldik, evdeki yemeği beğenmezsek Nilüfer teyzemiz vardı, karşı komşumuz. Hemen onun kapısını çaldık; “Nilüfer teyze size de ne Yemek var?” Gider orada yerdik. O kadar rahattı, o kadar yakınlardı yani.”

Benzer yönlü saptamalar ‘görüşmeci 52’nin konuşmalarında da bulunmaktadır. Çocukluğunun ‘arayüzeyleri aktif’ geleneksel modern kent koşullarından bahsederken; ‘kapı-pencere açık yaşanırdı’, ‘komşuluklar daha sıcaktı’ (ya da samimi demek de mümkün buna), ‘sokağın oyun alanı olması’ gibi daha önceki görüşmecilerin vurguladığı tonda bir kent ortamının izahını yapmaktadır. Kendi çocuklarının yaşayamadığı türden deneyimler olan bu koşullar, temelde ‘geleneksel kentin’ arayüzeylerinin aktifliğine dayalı olarak ortaya çıkan koşullardır. Burada sokak onlar ve ebeveynleri için bir belirsizlik ya da tehlike alanı olmaktan ziyade, güvenliğine dayalı olarak çocuğun sosyalleşme ve hatta ebeveyn kontrolünün dışında kalan bir keşif zamanı olabilmektedir. Nitekim ‘geleneksel modern kentin’ koşullarındaki sokak ve aynı sokağın

mümkün kıldığı sosyalleşme ortamı çocuğu da gerçekçi ilişkilere hazırlayan bir deneyim olabilmekteydi. Nitekim ‘güvenlikli sitelerde’ yaşananlar bu tarz koşulları da geçersizleştiren bir kent deneyimini ortaya koydular.

Görüşmeci 52: “İzmir’de Üçkuyu’larda büyüdüm. Eski tarz bir siteydi. Ortaokuldayken oraya taşındık. Öncesinde de iki katlı müstakil bir evde yaşadık. Orada keyifli bir mahalle hayatımız vardı. Komşularımız daha sıcaktı. Komşuluklarımız daha sıcaktı. Kapılar daha açık yaşanıyordu. Bizim burada şimdi daha farklı. Bizim çocuklarımız daha farklı şeyler görüyorlar. O dönemleri hep özlemle anarız. Anneler o düzenlerini de halen devam ettiriyorlar. Biz çocuk olarak hep toprakla, sokakla haşır neşirdik. Sabah çıkar akşam dönerdik. Kızlı erkekli oynardık. Zaman zaman da evlere doluşurduk. Çok keyifli geçti çocukluğumuz. Çok özlemle anarız. Sokak oyun alanı gibiydi bizim için. Bahçemizde vardı ama sürekli bahçede durmazdık. Çıkar sokakta sürekli çamurdaydık. Hep beraber futbol da oynardık. Çamurlu eve döndüğümüz çok oldu. Bisiklete çok binerdik. Sokak sokak gezerdik.”

‘Görüşmeci 52’nin kent deneyimi olarak ortaya koyduğu ‘arayüzeylerin aktifliği’ temelde, onları daha geniş kent kamusal alanlarına bağlayan ilişkilere de açık hale getiriyordu. ‘Kendisinin ‘biz nasıl yapıyorduk’ diyerek örneğini verdiği şeyler, aslında ‘arayüzeylerdeki’ aktif olan koşulların ürünüydü. Çünkü kent belirsizlik sarmalı olmaktan çıkınca ona dair deneyimler de daha göze alınır hale gelebilmekteydi. Bu açıdan onun ‘biz nasıl yapıyorduk dediği’ yerde kente dair bir güvensizlik hali yoktu. Bu açıdan kentin kamusal alanları da kaçınılacak mekânlar olmaktan çıkıyordu. Sonuç olarak; şimdilerde bir yaşam kriteri olarak gördükleri ‘koloni halindeki yaşam’, temelde kente dair var olan algılarının değişiminin ürünüdür. Bu açıdan da ‘geleneksel modern kentin’ deneyimlere açık olan doğası, onları daha çok erken yaşta kentin kamusal alanlarına çekebilirken, ‘geç modern kentin’ işlemeyen kamusal alanları ve belirsizlik yüklü hali kendi çocuklarının bu deneyimleri yaşamasını engellemektedir. Bu açıdan deneyimlerden arınık olan günümüz koşullarındaki kentte çocukların sosyalliği onları ‘koloni dışı yaşamlara’ hazırlamaktan son derece uzaktadır.

Görüşmeci 52: “Okula uzaklığımız yürüyüş mesafesiyle 10 dakika kadardı. Servis kullanmazdık yürüyerek gidip geliyordum. Annem sürekli gidip gelmezdi bizimle. Hatta bu sabah ablamla konuşuyorduk, “biz nasıl gidip-geliyorduk” diye. Beşinci sınıfta Alsancak’taydı dershanem. Arkadaşlarımla beraber yalnız başımıza trenle gidip-geliyorduk. Bu sabah onu konuşuyorduk, “biz nasıl gidip geliyorduk” diye. Çünkü biz bırakmıyoruz pek çocuklarımızı dışarıya, güvenli değil diye. Ama biz çok yapardık... Herkes öyle yapardı. Belki imkânlar öyleydi... Şimdi daha içimize kapanır gibi olduk. Şehir çok büyüdü, göç arttı. Biz de böyle kolonimizi oluşturduk. Kendimizi böyle bir koloni içinde, dışarıya karşı daha güvende hissediyoruz.”

5.3.6. “Herkes Kendi Ailesine Çekilmeye Başladı... Kapı Önü Sohbetler Azaldı”

‘Görüşmeci 51’in de kendi yaşadığı çocukluğunun kent mekânına dair söyledikleri, içerisinde kentin kamusal alanının etkin kullanımına dayalı olarak oluşan güvenlik koşullarını barındırmaktadır. Jacobs’un (2013) ‘boş ve kullanışsız alanlar bir tehlike faktördür’ dediği noktaya karşılık, ‘güvenliğin ancak etkin kullanılan mekânlarda mümkün olduğunu’ söylemesi, ‘görüşmeci 52’nin söyledikleri açısından da anlamlıdır. ‘Sokağın onlar için oyun alanı olması’, ‘esnafın mahallenin sosyal halkasına dahil olması’, ‘gece geç vakitlere kadar etkin olabilen sosyalliğin varlığı’, ‘ebeveynlerin kapı önü muhabbetleri’ vb. aslında özel hayatların kamusal alana çıkmaya hazır olan (aynı zamanda da istekli olan) halinin ürünü şeylerdir. Arayüzeyler etkin olunca kalıcı kişiler ve de sosyallikler de kaçınılmaz olmaktadır. Bu açıdan ‘gerçek ilişkilerin’ ortaya koyduğu aktiflik, Sartre’in Napoli tasvirinden farklı bir durum olmamaktadır. İlişkilerin bu türlü hali özel hayatlarla kamusal hayatları birbirine bağlayan agoraların (ya da arayüzeyelerin) işlemlerini de sağlıyordu. ‘Geleneksel modern kentin’ kendi içindeki rutinlerinin bir bakıma kalıcı sosyal ağları da etkin kıldığını söylemek mümkün olmaktadır. Fakat ‘geç modern kentte’ gerçek ilişkiler yok oldukça, bireyler de bu koşulların çözüldüğü yapılarla karşılaşır oldu. Bu açıdan ‘görüşmeci 51’nin bahsettiği çocukluğundaki kent, aslında kendileri için ‘arayüzeylerin aktif’ olduğu bir kentti ve bir bakıma oralarda kendi özel hayatlarının genişletilmiş halini yaşamaktaydılar. Ayrıca babasının ekonomik etkinliğinin dahi aynı sokağın parçası olması, sokağın hem iş mekânı hem de sosyalleşme ve boş zaman mekânı olduğunun göstergesi olmaktadır. İş ve boş zamanın birbirinden ayrılmayan hali

yaşanılan mekânlarda karşılık bulunca, mahalle hem bir paylaşım hem bir karşılama hem de özel hayatları kamusal hayata bağlayan bir alan olabilmekteydi. Bir bakıma sokak ve mahalle ‘görüşmeci 51’nin bahsettikleri ışığında irdelenince - Prost’un tabiriyle (2010)- konutun genişletilmiş hali olabilmekteydi. Bu durum da özel alan ile kamusal alan arasındaki sınırları incelterek ‘bugünkünün aksine’ geçişsiz mekânlar olmalarının önüne geçmektedir.

Görüşmeci 51: “Ben doğma büyüme İstanbulluyum. Ailem geldiklerinde Güneşli’ye yerleşmişler ve 42-43 yıldır hep oradalar. Büyüdüğüm yer bir mahalleydi. Aslında köy gibiydi. Güneşli Köyü olarak geçiyordu. Gecekonular vardı. Bir kaç tane ev vardı. Biz oyun oynarken sesimiz eko yapardı, geri gelirdi. Gelincik tarlaları vardı, onları annelerle toplardık. Oradan çiçek toplar öğretmenimize öğretmenler günü hediyesi olarak götürürdük... Mahallenin bütün çocukları birlikte oynardık. Gece geç saatlere kadar -11’lere, 12’lere kadar- sokakta oynardık. Hiç eve girmezdik. Annelerimiz de bir birine gider gelirdi. Sokakta kapının önünde otururlardı. Gece geç saatlere kadar. Babamın kahvesi vardı evimizin altında. Orada çalışırdı, ederdi. Zaten bütün mahalleyi tanırdı. Öyle bir ortamımız vardı. Oradaki arkadaşlıklarımız halen devam eder. Gidince hâlâ görüşürüz oralarda.”

‘Görüşmeci 51’in konuşmasının ilerleyen kısımlarında yukarıda bahsettiği ‘çocukluğundaki İstanbul’un, ‘oyun alanı olan sokağının’ artık çıkılamayacak alanlar haline geldiğini söylemektedir. Bu durumun da sonuç olarak kendi hayatlarında olduğu türden bir ‘güvensizlik’ ve ‘kapanmanın’ gerekçesi olduğunu söylemektedir. Fakat ‘görüşmeci 51’in yaptığı kent vurgularına yakından bakınca ‘belirsizlik’ yüklediği hallerin, aslında ‘arayüzeylerinin’ ve özel alanları kamusal niteliklere bağlayan koşulların etkin kullanımından vazgeçilmesiyle yakından alakalı olduğunu söylemlerinde netlikle ortaya koymaktadır. Bu açıdan onun hayatında yoğun olarak hissettiği ‘belirsizlik’, aslında güvensizliğini de besleyen temel etkidir. Onun da vurgusunu yaptığı gibi ‘herkes özellerine çekilince’ arayüzeylerin aktif kullanımı da ortadan kalkmaktadır. Konuşmasında vurguladığı ‘kapı önü sohbetlerinin bitmesi’, ‘gitme-gelmelerin olmaması’, ‘akşam çaylarının olmaması’ ve ‘ilişkilerin kopması’ şeklinde söylediği şeyler, aslında özel hayatları kamusal alana bağlayan ‘arayüzeylerin’ etkin kullanımından vazgeçildiğinin göstergesidir. Özel hayatına çekilen (ya da kapanan) bireylerin dışarıdakileri belirsizlik olarak algılaması da doğaldır. Bu açıdan onun çocukluğundaki kenti

güvenli kılan şey, kamusal alanla özel alan arasındaki geçişliliklerdi. Bu durumu mümkün kılan şey de ara yüzeyleri etkin kullanımdan kaynaklı karşılaşmalar olmaktaydı. Çünkü çocukluğunda ailesi kenti güvenli kılan ve belirsizlikleri yok edebilen şekliyle kullanmaktaydılar. Kendisinin konuşmasının devamında ‘hırsızlıklar arttı’, ‘güvensizlikler arttı’, ‘ondan artık herkes evine çekildi’ dediği noktalar sürecin tersten yorumlanmasının ürünü ifadelerdir. Çünkü güvenlik (özellikle de ‘doğal kent güvenliği’) karşılaşmaların ve mekânı etkin kullanımların sonucu şeylerdir. Bu noktadan bakıldığında belirsizliklerin ve hırsızlıkların artması, bilakis ‘arayüzeyleri’ ya da ‘agoraların’ terk etmenin ürünü şeylerdir. Daha açık söylemek gerekirse, boş sokaklar hırsızların istediği türden kamusal alanlardır. Bu açıdan korkuyu da hırsızlıkları da besleyen şey, kamusal alanı etkin kılan mekânsal kullanımların terkiyle ilgili bir durumdur. Yani ‘görüşmeci 51’ in ortaya koyduğu neden-sonuç ilişkisinin tam tersi olmaktadır.

Görüşmeci 51: “İstanbul bizim için Güneşli’de bir köydü. Artık çok değişti İstanbul. Gece geç saatlere kadar sokakta oyun oynayabilirken, üniversiteye geldiğimizde sokağa çıkamaz olmuştuk. Çok fazla göç oldu. Göç olunca çok farklı insanlar geldi. Yapı çok değişti... Doğudan çok insan geldi. Olaylar arttı. Böyle olunca da güvensizlik de arttı. İnsanlar işsiz, eğitimsiz olunca bu tarz şeyler çok yaşanmaya başladı. Bu da bizi tedirgin etmeye başladı... İlişkiler azalmaya başladı. Herkes daha bir kendi içine kapanmaya başladı. Herkes kendi ailesine çekilmeye başladı. Eskisi kadar görüşmeler, kapı önündeki sohbetler daha bir azalmaya başladı... Eskisi kadar gitme-gelme, akşam çaya gelme-gitme bitti. O ilişkiler koptu. Yaşam koşulları insanları böyle yaptı.”

5.3.7. “Annemin İyi Komşulukları Vardı... Ben Öyle Bir Anne Değilim, Olamayacağım da”

Benzer yönlü sorulara ‘görüşmeci 41’ in verdiği cevaplar da önemli saptamaları içerisinde barındırmaktadır. Kendisi doktorasını yurtdışında yaparak uzun süre kaldıktan sonra yurda dönünce, kaldığı süre öncesi ve sonrası karşılaştırmaları analizlerimiz değerli olmaktadır. Kendisinin ‘benim çocukluğum İstanbul’da kenar mahallelerde geçti’ dediği noktada, çocukluğunun geçtiği kent mekânı için yaptığı saptamaları pozitif yönlü olarak vurgulamaktadır. Kendisinin ‘kenar mahalle’ dediği yerdeki tasviri, kente dair ‘arayüzeylerin’ kendileri için son

derece aktif olduğunun vurgusunu içinde taşımaktadır. Bu açıdan bir paylaşım alanı (hatta kendileri için oyun alanı) olan sokak belirsizlik ya da güvensizlik ürünü olan ‘tehlikeli bir mekân’ algısının çok dışında, güvenlik vaadinde bulunabilen bir mekân olmaktadır. Fakat görüşmeci kendisinin çocukluğuna dair bahsettiği İstanbul’da duyduğu güveni, şimdiki yaşadığı güvenli sitede kendi çocuğu adına hissedemediğinin de vurgusunu yapmaktadır. Aslında onun hayatındaki bu durumun temeldeki nedeni, mekânın güvensiz bir yer olmasıyla ilgili bir durum değildir. Yaşanılan mekânlara dair güvensizlik, çoğu zaman belirsizliklerin ürünü olan korkularla ilgili bir durumdur. Bu açıdan kendisinin çocukluğuna dair bahsettiği ‘güvenlik algısı’, ‘belirsizliği’ yok eden kentin etkin kullanımının ürünü olan bir ‘güvenlik’ koşuluymuştu. Fakat bireylerin ‘etkin kullanımına’ açık olmayan ve dolayısıyla dışarıya karşı korunsun bile belirsizlik algılarını kıramayan ‘kendi sitelerindeki’ yaşam şekli, onun çocuğunun yaşadığı pratiklere karşı ‘tehlikeli’ gözüyle bakmasını sağlamaktadır. Yaşadıkları mekân onların gündelik pratiklerine kapalı hale gelince, algılarına dair güvenlik vaadi de sunamamaktadır. Kendisinin yaşadığı mekândaki deneyimler ve hatta her türden olası karşılaşmalar (‘acaba doğru kişilerle mi oynuyor?’) var olan belirsizliklerin giderilmesinin ürünü olarak, birer tehlike faktörüne dönüşmektedir. Bu açıdan onun kendi çocukluğuna dair ‘basit bir yaşam vardı’ dediği nokta, aslında ‘gündelik pratikler açısından’ da basit olan bir durumu içermektedir. Bu basitlik aktif olan arayüzlere kolay dâhil olabilmenin de basitliğiydi. Fakat bu basitlik yok oldukça yerini de belirsizliklere bırakmaktadır.

Görüşmeci 41: “Ben 2000 yılında Boğaziçi’den mezun oldum. Ondan sonra yurtdışına gittim. Ondan öncesinde İstanbul’un kenar mahallelerinde yaşadım. Gaziosmanpaşa’da, Bayrampaşa’da, Yıldırım Mahallesi’nde falan yaşadım. Oralarda, çocukluk yıllarımızda, çok rahat bir şekilde çıkıp oynayabiliyorduk. Şu anda bu sitelerde bile biz çocuklarımızı dışarı çıkarmakta zorlanıyoruz. Oğlum akşam saatine kaldığında ben arkasından çıkıp bakıyorum: “Ne oldu?” diye acaba. “Doğru bir şeylerle mi oynuyor?” “Havuzla mı düştü?” falan diye. Bir sürü stres yaşıyorum. Ama kendi çocukluğumu düşündüğümde kenar mahallelerdeydik ama çok daha basit bir yaşantı vardı. Birbirimizle oynuyorduk. Annelerimiz bizi öğlen yemeğine “eve gelin” diye çağırırdı, bir de “babanız geldi!” diye akşam eve çağırırdı. Hepsi o! Amerika’da 10 yıl kaldıktan sonra geri döndüğümde o ortamı

bulamadım. Şimdi Zekeriyaköy’de oturuyoruz. Bir sitenin içinde evimiz var. Aynı ortamı yaşayamıyoruz.”

Ayrıca ‘görüşmeci 41’in konuşmasının devamında, ‘annesinin geleneksel modern kentteki sosyallikleri’ bağlamında yaptığı saptamalar da önemli vurguları içerisinde barındırmaktadır. Kendisinin ifade ettiği ‘annemin sorumlulukları olan komşulukları vardı’ dediği şey, aslında tekinsizliğe dayalı ve planlanamaz ilişkilerin inşa ettiği samimiyetlerin anlatıcısıdır. Annesinin yaşadığı kent türünde olduğu gibisinden, planlanamaz rutinlere müsaade eden karşılaşmalar, bireylerinin özel hayatlarını dışa açık hale getiren sosyallikler olmaktadır. Bu nedenle annesinin hayatında da var olan plansızlık, tekinsizlik ve hesap edilemezlik türünden şeyler onu yaşadığı mekâna karşı aktif hale getiriyordu. Annesinin kamusal ve özel hayatına dair bu yönlü karşılaşmaları onun gündelik hayatı için bir istikrar ve güvenlik sağlayıcı enstrüman olmaktadır. Burada belirsizliğin yok oluşu dışa açık olmakla paralel bir gerçeklikti. Kendisinin örneğini verdiği ‘komşu seslenir, annem yemeğin altını kapatır giderdi’ dediği şey, aslında annesinin kendisini yaşadığı yerde güvende hissedebilmesinin de nedeni olan ilişki tarzıydı. Çünkü annesinin plansızlığa ve tekinsizliğe açık halleri sosyal paylaşımları mümkün kılması kadar, karşılaşmaları da (belirsizlikleri yok etmesi açısından) oldukça sıradan şeyler kılıyordu. Tekinsizlik ve plansızlık bir rutin olunca, özel hayatlara dair karşılaşma ve temas da her an olabilir şeyler hale gelmekteydi. Kendisinin ‘ben kızardım, neden işini bırakıp gidiyorsun’ ve ‘onlara on dakika sonra hazır olacağım bile demezdi’ şeklinde ifade ettiği noktalar, annesinin hayatında ihtiyacını duyduğu ‘kalıcı ilişki sistemlerini’ mümkün kılan kamusal aktifliklerin göstergesi olan davranışlardı. Annesinin hayatını güvenli kılan nokta, evinin içinin dışarıdaki gündelik rutinlere ve tekinsizliklere açık olmasından geçmekteydi. Konuşmanın başında ‘biz oynardık annem bizi hiç merak etmezdi’ dediği nokta, aslında annesinin sahip olduğu ‘arayüzeylerin aktifliğinin’ (agorasının aktifliğinin de demek mümkün) yanında, özel hayatlarının da bu arayüzeylerin bir parçası olabilmesinden kaynaklanan durumları. Evin içi ve dışı arasındaki şeffaflık belki bir düzensizlik ya da biçimsizlik getirebilir. Fakat bu ‘düzensizlik’, ‘görüşmeci 41’in sadece şimdiki hayatına dair bir kavramdır. Annesinin için ise gündelik hayatına ve de kamusal yaşama dair pozisyon alabilmesinin temel koşullarından birisi olmaktadır. Bu da kalıcı ilişkiler kadar, onun hayatında aradığı türden istikrarı da mümkün kılabilirdi. Çünkü onun

hayatındaki olası belirsizlikleri yok eden temaslar ancak böylesi ilişkiler üzerinden işletilebiliyordu.

Görüşmeci 41: “Annemin iyi komşulukları vardı. Ben onları gülümseyerek hatırlıyorum. Çünkü ben öyle bir anne değilim. Olamayacağım da. Çat kapılar vardı. Bir de balkon muhabbetleri vardı. Komşumuza karşı sorumluluklarımız vardı. Bir komşumuz vardı, anneme aşağıdan bağırırdı; “hadi gel! Şuraya gideceğiz!” diye. Annem yemeği ocakta varsa kapatır giderdi. Ben annemi o zaman eleştirirdim, “sen neden işini bırakıp gidiyorsun?” diye. Ama o yemeği kapatır, üstünü giyer, koşa koşa giderdi. Ona böyle bile demezdi: “On dakika sonra hazır olacağım” falan. Ben şu anda onu yaptığımı düşünemiyorum bile.”

‘Görüşmeci 41’in konuşmasının ilerleyen kısımlarında; ‘annemin kalıcı arkadaşlıkları oldu oralardan’, ‘kırk yıllık’, ‘halen görüşürler’ şeklinde vurgusunu yaptığı noktalar temelde annesinin ilişki tarzının mümkün kıldığı kalıcılığı olan sosyal çıktılardır. Kendisinin ‘gülümseyerek hatırlıyorum’, ‘benim öyle komşuluklarım olmayacak’ dediği nokta iseİ kendi ilişki tarzının kalıcı sosyal ilişkilere açık durumları içerisinde barındırmadığının göstergesi ifadeler olmaktadır. ‘Görüşmeci 41’in konuşmasında vurguladığı çocukluğunda yaşadığı sokak ve kaldırım deneyimi, aslında onun için annesinin ilişki tarzının devamı olan bir sosyalleşme deneyimiydi. ‘Sokağı bir oyun alanı haline getiren’ ve kalıcı paylaşımlara açık bir mekân kılan şey, temelde annesinin belirsizlikleri yok eden ilişki sisteminin varlığıydı. Çünkü kendi çocukluğunun kamusal aktifliği, annesinin kamusal alandaki aktifliğinin devamı niteliğindediydi. Aslında kendi çocuğuna dair site içindeki kaygılarının kaynağı da bir bakıma kendi ilişki sistemlerinin belirsizlikleri yok edemeyen -kendi annesinin aksine- halidir. Bu açıdan -Jacobs’un tabiriyle (2013)- güvenlik salt polis işi ya da fiziksel donanım olmaktan ziyade bizim ilişki tarzlarımızın ürünü olan algılarımızdan ibarettir. Bu açıdan annesinin ilişkileri kalıcı ilişkilere müsaade ettiği kadar, onun ürünü olan güvenlik vaadini de yerine getiriyordu. Bu tarz bir sosyalliğin parçası olarak da sokak (arayüzey) onların hayatında önemli bir kavram haline gelmektedir. Açıkçası sokak bu kertede sadece geçip gidilecek bir yer değil, durup sosyalleşilecek bir mekân haline gelmekteydi. Kalıcı paylaşımların alanı olan sokağın onların hayatında belirsizlik yüklü olması bu nedenle mümkün olmuyordu. Böylesi bir ortamda kalıcı paylaşımlar çocukların sahiplenilmesini,

bakımını ve gözetimi salt onların ebeveynlerinin özel alanına endeksli bir iş olmaktan çıkarıyordu. Kendisinin konuşmasındaki vurguları, bu ‘özel’ sorumlulukların bile ne kadar kolektif bir koşulun parçası olabileceğinin ispatıdır. Bu açıdan da kendisinin başkalarına ‘komşu annem’ diyebilmesi, ‘annesinin bir hafta onları komşuya bırakarak memleket gezmesine gidebilmesinin’ nedeni, aslında onun ebeveynlerinin sorumsuzlukları olan şeyler değildi. Aslında daha büyük olan kolektif sorumluluklarından taviz vermeyen ilişki sistemlerinin onların hayatlarına dair sağladığı güvenlik adacıkları olmaktadır. Bu bakımdan konuşmanın başında görüşmecinin ‘ben işini bırakıp gitmesine kızardım’ dediği şey, aslında annesinin sahip olduğu bu türden ilişkilerin onun hayatında bir ‘komşu anne edinebilmesinin’ de nedeni olmaktadır. Çünkü sosyal birlikteliğe/paylaşımlara dair verilmeyen tavizler kalıcı ilişkilere açık koşulları ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle ki annesinin ilişki tarzı, onun kırk yıllık arkadaşlıklarının da çıkış noktasıdır. Görüşmecinin konuşmasında ‘kendi hayatında olmayacağını’ söylediği nokta, aslında annesinin hayatında var olanları yapabilecek bir sosyal sermayeyesahip olamamasının anlatımıdır. Kendisi annesinin aksine, kalıcı ilişkilerin olmadığı yerdeki güvensizlikleri giderebilmek adına ‘yapay istikrar koşulları’ satın alma yoluna gitmektedir. ‘Bakıcılar’, ‘kurallar’ vs. aslında onun hayatında olmayan ‘sosyal sermayelerin’ ürünü olarak, satın alınmaya çalışılan kontrol argümanları olmaktadır. Fakat annesinin hayatındaki kadar belirsizlikleri yüklenici koşullar sağlaması da meçhuldür. Çünkü annesinin ilişkileri her türden belirsizliği yok edebilecek ölçekteyken (çocukları komşuna bırakıp memlekete gidebilecek kadar) kendisinin ‘satın aldığı’ istikrar koşulu geçici ilişkilerin sağladığı resmiyetlerden öteye geçememektedir. Kalıcı anlatıları olmayan ilişkilerin sağladığı rahatlamalar da sadece geçici türden rahatlamalar olmaktadır. Nitekim güvenli bir sitede bile çocuğuna dair yaşadığı kaygılar gibi.

Görüşmeci 41: “Annemin çok kalıcı arkadaşlıkları oldu oralardan. Kırk yıllık ve halen daha görüşüyorlar. Ben de oradan arkadaşlarımla görüşüyorum hâlâ. Bir sürü insan da halen oralarda öyle. Ama şimdi benim hayatım öyle değil... Sokak benim için çok güzel bir kavramdı. Kaldırım, sokak bir oyun alanı gibiydi... O dönemlerde insan ilişkilerinde hem güven hem sevgi vardı. Mesela benim annem Anadolu’dan gelmişti zamanında. Bizi komşusuna bırakıp pazara giderdi. Bizi beraber büyütürlerdi. Benim tırnağımı o

komşunun kestiği çok olmuştu. Halen ben ona “cici anne” derim mesela. ‘Komşu annemle’ birlikte beni bebekten yıkadıkları çok olmuş... Mesela ben, annemin bizi bir hafta cici annemize bırakıp memlekete gittiğini bilirim... Biz annem gelene kadar bir hafta orada kalırdık. Nerede şimdi öyle komşuluk. Ancak bakıcılara bırakıyoruz. Kurallar koyuyoruz baksınlar diye... Bence sorumluluk çok önemli. Şimdilerde biz birbirimize karşı o sorumlulukları hissetmiyoruz.”

5.3.8. “Herkes Herkesi Tanırdı... Şimdi... Tecrit Edilmiş Hayatlar Yaşıyoruz”

‘Görüşmeci 13’ de tıpkı diğer görüşmeciler gibi önceki evrelerde evin içi (özel alan) ile evin dışının (kamusal alanın) ne kadar ince hatlarla ve geçişliliğe müsaade edebilen tarzlarda olduğunun vurgusunu yapmaktadır. Görüşmecinin konuşmasında vurguladığı ‘kapıların kilitlenmeyen’ hali, aslında var olan sosyal güvenlik unsurlarının ürünü olan durumların neticesidir. Ayrıca ‘görüşmeci 13’ün ortaya koyduğu ‘siz yokken birinin sizi evde bekleyebilmesi’ şeklindeki olaylar, temelde evin içinin sadece bir özel alan olmadığı ve her an dahil olunması muhtemel kamusal ilişkilere açık bir alan olduğunun anlatımıdır. Bu yönüyle özel alan bir bakıma onları kamusal alana bağlayan komşuluk, sokak, mahalle gibi kavramların uzantısı bir alan olmaktadır. Onun da konuşmasında ifade ettiği türden ‘teklifsiz’ yaşamlar bu nedenle plansız ve önlenmez sosyalliklerin evin içine kadar girebilmesini sağlamaktadır. Bu sosyalliğin bir parçası olarak onun vurguladığı gibi mahalledeki esnafların da ilişkiye dâhil olması, mahallenin sahip olduğu ‘biz’ durumunun ne kadar etkin olduğunun ispatı niteliğindedir. Böylesi ‘tekinsizlikler’ her türden kamusal deneyimi evlerin kapısına kadar getirebilen türden sosyallikler inşa edebilmekteydi.

Görüşmeci 13: “Acıbadem’de güvenli bir sitede oturuyoruz. Ondan önce Göztepe’de bir apartman dairesinde oturuyorduk... 1979’dan beri İstanbul’dayım ben. Ben Hataylıyım. Büyüdüğüm ortamda evlerimizin kapısı kilitlenmezdi. Bir yere gidip-geldiğimizde evin içinde sizi bekleyen bir komşunuz, akrabanız, yakınınız olabilirdi. Bu gayet de doğaldı, teklifsiz gelmeler. Mutfağa girip de kendi çayını demleyenler de vardı. Benim eşim de Kıbrıslı. Aynı olay orada da vardı. Girne’ye bir ara gezmeye gitmiştik. Dönüşte onları evde bekleyen bir komşuları vardı. Esnafları tanırdık, halen de

görüştürüz. Bakkalımız vardı. Çocuğumuz İstanbul'da büyümesine rağmen çocuğumuz da onu tanır. O da çocuğumuzu tanır. O şekilde bir ilişki vardı.”

Ayrıca ‘görüşmeci 13’ konuşmanın devamında kendi çocukluğunda yaşadığı kente dair deneyimlerle, şimdilerde kendi çocuklarına sunduğu kentsel koşulların deneyimlerini de karşılaştırmaktadır. Nitekim kendi çocukluğunda yaşadığı kavgaların bile -Furedi'nin tabiriyle (2013)- ‘çocukluğun başarısızlık duygusunun getirdiği bir kazanım olarak’, kendi gelişimi açısından bir kentsel deneyim sağladığını söylemektedir. Aslında bu noktada onun ‘karşı mahallenin çocuklarıyla kavga ederdik’ dediği deneyimler, çocuksu biz duygularını (oyuna dayalı dayanışmanın mümkün kıldığı çocukluk birliktelikleri olarak) ne kadar aktif hissedildiğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan kentin sahip olduğu belirsizlikler (onun şimdiki algılarına göre) bir anlamda onun da sosyal gelişiminin bir parçası niteliğindedir. Fakat görüşmeci kendi çocukları adına konuştuğunda ise onların bu koşulların ne kadar da uzağında olduğunun vurgusunu yapmaktadır. Kendisinin ‘cam fanusta büyüyorlar’ dediği çocuklarının, ‘13-14 yaşına kadar kendi başına bir sokak deneyimlerinin dahi olmadığını’ vurgusunu yapmaktadır. Çünkü onlar çocukları için özel alanlarının dışındaki her yeri tehlike olarak addettiklerinden, evin dışındaki tüm her şeyi kontrol edilebilir hallerde planlamaya çalışmaktadırlar. Özellerin geçişsizliklerle kapatıldığı yerde, özel alan dışındaki her şeyin ‘belirsizlik’ yüklenmesi de kent rutinleri açısından beklenir bir sonuç olmaktadır. Bu açıdan ki çocuklarının ‘özel alan’ dışındaki her türden durumlarını kontrol altına almaya çalışan bir planlama halleri söz konusudur. Planın, kontrole eşitlendiği yerde belirsizlikleri giderme aracı olmasının nedeni, aslında dış dünyanın da nasıl algılandığının ispatı olmaktadır. Böylesi bir durumun sonucu olarak da çocuklarının okula giderken sitenin içindeki kapılarından çıkıp okula gitmesi, okuldan benzer şekilde geri dönmesi, aslında çocuklarının hiçbir zaman kendisi gibi kentsel (ya da kentin kamusal alanına dair) deneyimler yaşamayacağını ispatı olmaktadır. Onun çocuklarının çocukluğu, ‘cam fanusta’ geçtiğinden, kamusal koşullara dair bağışıklık kazanabilmeleri de olası bir durum gibi durmamaktadır. Çünkü -Furedi'nin tabiriyle (2013)- ‘çocuklarının kamusal alana adımı, onun için tıpkı insanlığın aya adımı’ kadar büyük bir olay olmaktadır. Görüşmecinin çocuğunun ‘steril bir hayat yaşadığını’ söylediği nokta, onun sosyal anlamdaki bağışıklık sisteminin de zayıflığının itirafı olmaktadır. Bu açıdan ki kentsel deneyimler tükendikçe, kamusal alanın sonunu yaşamamız doğal bir sonuç

niteliğindedir. Çünkü steril olan ve kamusal deneyimi olmayan hayatlar, kentsel doğaya dair ‘vahşi ortamla yüzleşmeyen domestik karakterler’ olmaktan öteye geçemeyecekleri aşıkardır. Çünkü kente dair verilen tepkiler bir vahşi ortam görtergelerine dönüşmektedir. Bu nedenle de kentin kendilerini ‘yüzer gezer olan Yunan tanrıları gibi her an vurması muhtemel olan korkularla dolu bir yer’ gibi algılamalarının da nedeni budur. Nitekim ileride tartışacağımız ‘savaş’ bağlamını da destekleyen noktalardan birisi de bu noktadaki veriler olmaktadır.

Görüşmeci 13: “Şimdi cam fanusta çocuk büyütüyoruz. Biz mahallede büyüdük. Karşı mahallenin çocuklarıyla kavga dövüş, kafa-göz yarmalar olmuştu. Zaten izlerini de taşıyorum yüzümde. Benim kızım belli bir yaşına kadar sokağa çıkmaya da çekinirdi. 13-14 yaşına kadar. Ama biz onu steril bir ortamda büyüttük. Biz onun açısından rahattık ama onun açısından doğru mu bilemiyordum. Çocuğum -her ikisi de- servisle okula gidiyor. Kapıdan biniyorlar, okulda iniyorlar. Okuldan biniyorlar, evde iniyorlar.”

‘Görüşmeci 13’ün konuşmanın devamında vurgusunu yaptıkları da önemli saptamalar niteliğindedir. Kendisinin var olan durumdan yakınlıkla ‘çocuğumu büyütüğüm mahallede büyütme isterdim’ demesi, hali hazırda yaşadıkları kentsel deneyimlerden memnun olmadıklarının ispatıdır. Hatta geleneksel modern kent mekânında yaşadıkları bir olayda, ‘kaybolan çocuklarının tanıdıkları biri tarafından bulunarak eve getirilmesini’, var olan geleneksel mahalle ilişkilerine bağlamaktadır. Kendisinin ‘oralar tıpkı büyük bir site gibiydi’ dediği noktalar, aslında oraların site gibi olmayan koşullarının ürünü durumlarıdır. Çünkü sitenin gerçek ilişkilere ve gerçek temaslara müsaade etmeyen hali, böylesi bir ilişkiyi de mümkün kılmamaktadır. Kendisinin anlattığı türden bir olayın ‘güvenlikli bir sitede’ yaşandığını düşünecek olsak; ‘belirsiz komşuluklar’ nedeniyle çocuğu bulan, kimin çocuğu olduğunu bilemeyecektir. Yapılacak tek şey ‘düzenli hayatın kontrol paneli’ olarak, güvenliklere teslim edecektir. Açıkçası böyle bir olay bile onların komşularıyla gerçekçi bir sosyal temasını mümkün kılmayacaktır. Bu açıdan ki onun ‘büyük bir site gibiydi’ dediği şey, aslında tamamiyle bir site olmamasının sonucu olmakla yaşanan bir durumdur. Onun ‘doğal güvenlik’ dediği şey de gündelik rutinlerin aktif olduğu tekinsizliklerin sonucudur. Mahallede kestirilemez ve tekinsiz olan şeyler, bireylerin gerçek ilişkilerini de mümkün kılan durumlar inşa ederdi. ‘Herkesin herkesi tanmasını’ sağlayan şey de bu tarz ilişkilerin yoğunluğu idi. ‘Gerçek ilişkiler’ gerçeklikten kaçışı da engellediği için,

bireylerin sorumluluk almasını zorunlu kılıyordu. Böyle bir ortamda asıl tehlike ancak birlikteliğin dışında kalındığında sizi bulabilirdi. Bu sayede de kaçınılamaz olan şey sosyal temaslarımızın kendisi olmaktadır. Görüşmecinin konuşmasında ‘artık bunları bulamadığımız için kendimizi tecrit ediyoruz’ şeklinde ifade ettiği şey, aslında çocuklarına yukarıda sunduğu kentsel ortamlarda bulunurken kaçındıkları kent deneyimlerinin sonucudur. Bir bakıma kendi tercihlerinin ve seçeneklerinin ürünü olan yaşamlarının sonucu.

Görüşmeci 13: “Çocuğumu büyüdüğüm mahallede büyötmek isterdim. Orada doğal bir güvenlik ortamı vardı. Hatta başımdan geçen ilginç bir olay, küçük kızım daha küçüktü. Çarşıda dolaşırken dedesinin evine dönmeyi becerememiş. Biri almış ve onu eve getirmişti. Bu noktada bir endişemiz olmuyordu orada. Oradaki o ortamda tehdit hep dışarıdan gelmiştir. Tehlike ancak dışarıdan, mahallenin dışından gelebilir orada. Mahalle tıpkı büyük bir site gibiydi. Doğal bir güvenliği vardı. Herkes herkesi tanır, herkes herkesin çocuğunu tanırdı. Herkes herkesin yardımına koşardı. Böyle bir ortamdı. Artık İstanbul’da bunu bulmak mümkün değil. Tecrit edilmiş bir yaşam yaşıyoruz. Bu bizim kendi tercihimiz. Bu da bize dışarının bakışını da değıştiriyor.”

Bu noktaya kadar görüşmecilerin (güvenlikli site sakinlerinin) yaşadıkları geleneksel modern kentten geç modern kente giden süreçlerini ‘risk, korku ve belirsizlikler’ açısından kendi kişisel deneyimlerini dikkate alarak analiz ettik. Bundan sonrası da ‘işin/çalışmanın’ değışiminden hayatların değışimine giden süreçleri dikkate alarak, kentsel deneyimlerinin bugün sahip olduğı koşulları detaylandıracağız. Fakat bu noktaya kadar olan işlerin belirsizliklerinin kentsel yaşamlarının belirsizliklerine nasıl dönüşebildiğinin niteliklerine dair ‘farklılaşma’ boyutları anlaşılabilir hale getirilmiştir. Bir bakıma şimdi de bunların somut çıktıları üzerinden konuşabilmek daha olanaklı hale gelmiştir.

5.4. Gelenek Ötesi Yaşamlar ve Güvenlikli Siteler

Bir önceki kısımda bahsi geçen ve görüşmecilerin detaylıca anlattıkları, ‘çocukluklarının geleneksel modern kentleriyle’ kendi yaşadıkları kent koşullarını anlatışları her iki dönemin farklarına dair analizlerde bulunabilmemize yardımcı olmuştı. Analizlerini yaptığımız farklılaşma sürecinin ortaya koyduğı en dikkati

eken nokta araştırmamıza dahil olan kitlenin, geleneksel modern kentin dinamiklerini anlatırken kendilerinin gelenek ötesi olan özelliklerini anlatırken saptamalarda da bulunmalarıydı. Bu durum da onların ‘gelenek ötesi olan topluluklar’ olarak ‘risk, korku ve belirsizlikler’ açısından irdelenmesini daha da değerli hale getirmektedir. Nitekim kentsel ilişki açısından da -tıpkı işlerindeki gibi- geç modern özellikler ortaya koymaları, onları bu açıdan ele almayı önemli kılmaktadır. Bu nokta var olan gerçekliği anlamak adına gündelik hayatlarına ilişkin özellikleri irdelenmesi konusunda edilerek, sahip oldukları koşullar daha net hale getirilmeye çalışılacaktır.

Görüşmecilerin tamamı bir önceki kısımda kendilerine yöneltilen sorular karşısında, çoğunlukla pozitif yüklü cevaplarla ‘geleneksel modern kenti’ olumlu imgelerle anlatmışlardır. Fakat gelinen noktada araştırmamız açısından anlaşılan temel şey ‘geç modern bireylerin’ ekonomik bağlamı değişen hayatlarının istikrar kurguları aşındıkça her türden gelenek ya da süreklilik beyanı olan şeylerin de katılımıcıların hayatındaki işlevini yitirdiklerinin anlaşılması olmuştur. Çünkü yaşam kriterleri ve gündelik hayatları bağlamında görüşülen kitlenin özellikleri dikkate alındığında, hayatlarını kurma biçimlerinin de her türden gelenekselle aralarına mesafe koymak yönünde tavır alışlarla şekillendiği anlaşılıyor. Çünkü -Giddens’in tabiriyle (2004; 2010)- geleneğin yerini ‘rasyonel bilginin’ aldığı bu yeni tarz topluluklarda en büyük sorun ‘kesinlik kaygıları’ olmaktadır. ‘Gündelik hayatın’ geçmişle bağından doğan her türden istikrarlı anlatı bu tarz bireylerin hayatında giderek işlevini yitirmektedir. Tıpkı içlerinde olduğu gibi. Fakat geleneksel istikrarın olmadığı hayatlarda yaşam kriteri olan şey de ‘eleştirel aklın’ ve ‘felsefi kuşkunun’ hayat tarzı olmasından başka bir şey olmamaktadır. Bu tarz bir yaşamın sonucunda ortaya çıkan ‘refleksif bireylerin’ hayatında kuşku -hatta radikal kuşku- ve kuşkunun ürettiği türden yaşamlar bir doğal sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. ‘Refleksif’ yaşam hayatın genel bir kıstası haline geldikçe bireyler de zamanı ve mekânı ona göre yeniden kurgulamaktadırlar. Özellikle toplumsal ilişkileri yerel dinamiklerinden (hatta gelenekselliklerinden) koparan yeni bir gündelik hayat ritmi bu sayede ortaya çıkmaktadır.

Artık ‘kuşkunun’ gündelik hayatı kurma biçimine dönüştüğü yerde, kente dair var olan gelenekselliklerin de ona dair kaygılar ya da kuşkular bağlamında işlevini yitirmesi normalleşmektedir. Her türden kent gelenekselliğinin kuşku verici bağlamı ‘geç modern kentteki’ (neoliberal kentteki) bireyler adına hayatın her kademesinin bir risk ve korku analizinden geçirilmesinin nedeni olmaktadır.

Bu açıdan ‘güvenlikli siteler’ ve onların sakinleri dikkate alındığında, bu tarz yerleşimlerin önemli bir nedeni de kuşkunun kentsel yaşamda da gündelik hayat ritmine ya da gündelik hayatı kurma tarzına dönüşmesiyle yakından alakalıdır. Yüksek düzeyde refleksif algıları olan güvenlikli site sakinlerinin (demografik nitelikleri de -eğitim, meslek, gelir, statü vb.- bu yöndedir) yerel dinamiklerini yitiren gündelik hayatlarında, gelenekselliklere dayalı istikrar adacıkları da giderek işlevini yitirmiştir. Her türden istikrar geçersiz hale geldikçe ve kuşku her yere sirayet edince geç modern birey için ‘kapanmak’ ya da -Sennett’in tabiriyle (1999)- ‘pasif hayatlara çekilmek’ (başka bir ifadeyle toplumsal ya da kentsel hayattan sakınmak) beklenir ve de arzu edilir bir hayat stratejisine dönüşmektedir. Çünkü gündelik hayata dair kuşku radikalleştikçe -Giddens’in tabiriyle (2010)- kalıcı pasifliklere dönüşür. Geleneklerin işlevini yitirdiği bu yerde mekân ve zaman yeniden kurgulandıkça -tıpkı güvenlikli site bağlamında olduğu gibi- bu tarz sitelerin kendilerini kurma biçimleri de ‘gelenek ötesi’ referanslara kaymaktadır. Bilgi ve rasyonel akıl onların hayatını kurabilmesi açısından bu konudaki en önemli araç olmaktadır. Çünü gelenek ya da geleneksel türdeki tüm kalıcılıklar onlar için geçerli referans değeri olmaktan uzaklaşmaktadırlar.

Refleksivitesi yüksek bireylerin oluşturduğu böylesi ‘risk toplumlarında’ -Beck’in tabiriyle (2006; 2011)- artık bilinç varlığı belirlemektedir. Fakat bilinç düzeyi yüksek bireylerin algılarını belirleyen -güvenlikli site sakinlerinde olduğunda gibi- yüksek ölçekli riskler de sınanması mümkün olmayan riskleri bir kaygı faktörüne dönüşmektedir. Sınanmaları mümkün olmayan, klasik sınırları ve de mücadeleleri geçersiz hale getiren böylesi risk ve korkular geç modern evrede (ve kentte) gündelik hayatı derinden etkiliyor. Kaygılar, yeni koşullarda bu tarz yerleşimlerdeki ortaklıkları da kaygıların ortaklığına çevirmektedir. Artık bilincin varlığı böylesine belirlediği yerde bugünün merkezini belirleyen şey de geçmiş olmaktan çıktı. Artık içine düşülen risk ve korkular bugünün merkezini geleceğin belirlediği bir koşulu ortaya çıkardı. Güvenlikli sitelerin ihtiyat eksenli hayatlarının da kaynağını böylesi bir arka plan belirlemektedir. Bu açıdan da görüşmecilerin bu yönüyle analiz edilmeleri de çalışmamız açısından değerli görülmektedir. Bu sayede de işin belirsizliklerinden gelenek ötesi hayatların belirsizliğine gidişin ‘risk ve korkular’ bağlamındaki analizleri ortaya konulmuş olacaktır.

5.4.1. Refleksivitesi Yüksek Hayatlar, Radikal Kuşku ve İhtiyatlı Yaşamlar

Güvenlikli site sakinlerinin en önemli özelliklerinden birisi onların refleksivitesi yüksek bireylerden oluşan bir profile sahip olmalarıdır. Bu yöndeki bilgi araştırmamız açısından da alanda sıklıkla karşılaşılan bir durum oldu. Nitekim böylesi profiller açısından bilginin bilinç inşa ettiği yerde, hayatlarının rasyonel bilgi eksenli olması da beklenir bir durum olmaktadır. Bu durumun zaman ve mekânı kurgulaması kadar gündelik hayatın ilişki koşullarını da hem gündelik rutinler hem de karar alışları açısından belirgin düzeyde etkilemektedir. Tecrübelerden arınık koşulların bir faktör olarak öne çıktığı bu tarz bireylerin hayatında, her türden geleneksel ilişki (buna geleneksel modern kent ilişkileri de dahil) bir tehlike ve risk faktörü haline gelmektedir. Bu açıdan ki eylemin (ya da tavır alışın) giderek olumsuz etkilendiği bir durum olarak kentsel yaşam da yeni biçim kazanmaktadır. Bu tarz bireylerin gündelik hayatlarındaki kentsel koşullar karşısında pasifliği tercih eder hale geldiklerini söylemek de mümkündür. Aslında onların pasifliklerinin bir boyutu da kentsel pasiflikleri olmaktadır. Onlara sorunlarla mücadele edilemeyeceğini düşündürten şey, içine düştükleri bu kalıcı şüphe atmosferi olmaktadır. Çünkü bireylerin yaşadığı, kalıcı karamsarlıklar karşısında kuşkularının zihinleri ele geçirmesinin de ürünü olarak, onların hayatlarını kalıcı pasifliklere göre organize etmelerine neden olmaktadır. Pasiflik en güvenli durum olunca bireyin karar alması ya da gündelik rutinlerini yaşayabilir olması da çok güç bir durum haline gelmektedir. Bu noktadaki en önemli araçlardan birisi olarak da gelenek ötesi haliyle kalıcı pasiflikler vaat edebilen ‘güvenlikli siteler’, bu bakımdan yeni tarz kentsel yaşamlar için çok önemli roller üstlenmektedirler.

Güvenlikli sitelerde oturanların ‘gelenek ötesi halleri’, onların gündelik hayata karşı ‘refleksif’ olmalarını da aslında bir zorunluluk haline getirmektedir. Onlar için hayat her türden ‘gelenek’ ya da istikrar söyleminden arındırıldığı için, gündelik olanı kurabilmek de salt bireyin kendi kişisel kararlarına ve de deneyimlerine kalmaktadır. Deneyimler toplumsal ya da kolektif olmaktan çıktıkça her türlü sorunla yüzleşme hali de salt bireysel bir koşula dönüşmektedir. Böylesi bir ortamda da gündelik hayatın her evresinde ölçerek karar vermek tamamen bireyin kişisel yükümlülüklerinin bir parçası haline gelmektedir. Fakat ‘geç modern kentin’ güvenlikli sitelerinde yaşayan bireylerinin ‘gelenek ötesi hayatlarında’ da sorun artık ‘gündelik geçim’ (ya da kıtlık) bağlamındaki mücadeleden çok başkadır. Çünkü onların ‘yeni orta sınıf’ profilleri ve buna dayalı

olan gelir düzeyleri, ‘gündelik hayatlarını’ kıtlıkları bağlamında kurmalarının önüne geçmektedir. Hatta onlar için ‘kıtlık’ ya da ‘geçim’ kriteri bir hayatta kalma mücadelesi olmaktan çıkmıştır (bkz. tablo 5.10.). Onların temeldeki sorunları özel hayata ve onun konforuna endeksli hale gelmiştir. Bu bağlamıyla düşünüldüğünde güvenli siteler özelinde de artık ‘bir risk toplumu’ kriterini gördüğümüz durumlarla karşılaşmaktayız. Çünkü artık ‘güvenli sitelerin’ gelenek kaldırmayan hallerinde, geçmiş bugünü belirleyen temel unsur olmaktan çıkmıştır. Bugünün merkezi artık gelecektir. Korkuların ve risklerin onların hayatlarında somutluğu olan korkular ve riskler olmaktan çıkmasının da bir nedeni budur. Hatta çoğu zaman göze kulağa ilişmeyen risk ve korkuların hayatlarını belirgin düzeyde şekillendirdiği yaşamların örneği olmaktadır. Çünkü artık böylesi yaşamlarda varlık bilinci belirlemezse bilakis bilinç varlığın kendisini şekillendiriyor. Dolayısıyla geçmişle bağı kopan hayatlarda ‘gelecek’ bir kestirme (ya da belirsizlik/istikrarsızlık) olarak büyük bir sorun olmaktadır. Göze kulağa ilişmeyen bilincinde/farkında olmak ise artık potansiyel riskleri bile hesap eden gündelik hayatları ortaya çıkarmaktadır. Bu yönüyle gelecek tanrısal bir lütf olmaktan çıkarak bizlerin eylemlerin sonucu haline gelmektedir. Eylemlerimizin sonucu olan korkular, hayatları benzer koşulları taşıyan bireylerle bir arada olabilmeyi de bir gereklilik haline getirmektedir. Bu yönüyle ortaklıklar da giderek eş bilinç düzeylerine dayalı olarak ‘endişelerimizin ortaklığına’ dönüşmektedir. Tıpkı güvenli sitelerde olduğu gibisinden. Hatta bu sitelerdeki ihtiyatlı yaşamlar bu nedenle de risk ve korku koşullarını, olası her türden durumların hesabını yaparaktan şekillendirmektedirler. Kentsel yaşamlarının biçimlenme şekli de bu bağlamın çıktıları yönünde olmaktadır.

Bu noktadaki ilk örnek olarak ‘görüşmeci 19’un konuşmasında ortaya koyduğu gelecek vurguları olmaktadır. Onun konuşmasında öne çektiği şeyler, hayatının merkezinde geleceğin olduğunun ve yaşadığı hayata dair var oluş kriterini ise bilincinin belirlediğini ortaya koymaktadır. Çünkü gelecek onun için risk hesabından geçirilmesi gereken ve bugünün şekillenmesinde ağırlığı olan bir durum olmaktadır. Bu açıdan ‘görüşmeci 19’un şehre dair ortaya koyduğu kaygılar da benzeri bir durumun sonucu niteliğindedir. Fakat kuşku onun için bir gündelik hayatı kurma stratejisine dönüştüğü için her yeri saran kuşku ve belirsizlik onu kamusal alana katılmaktan da alıkoyar hale getirmiştir. Başka bir ifadeyle de eylemekten alıkoymaktadır. Çünkü hayat onun için üstesinden gelinmesi zor olan

koşulları ortaya koymaktadır. Nitekim sonucu da kendisinin vurguladığı gibi ‘pasiflik’, yalıtılmışlık ya da izolasyon taleplerinin artması olmaktadır.

Görüşmeci 19: “Gelecekte bu kaos daha da artacak. Çünkü bunu planlayan kimse yok. Yeni bir köprü yapıyorlar. Yeni bir köprü demek daha çok yaşam yeri demek, daha çok göç demek, daha çok insan demek. O köprünün bir sosyolojik yükü var ama kimse onu düşünmüyor. Daha fazla göç alacak daha fazla kaos yaşanacak... Çocuklarımızı izole ederek koruyacağız o zamanlarda. Bizim gibi olanlarla yaşamalarını sağlayacağız. Onlarla aynı okullara göndermeye çalışacağız. Zaten bunun için de çalışıyoruz.”

Ayrıca ‘görüşmeci 19’un hayatını kurma tarzı açısından kendisini ‘rasyonel bilgiyi’ kullanan noktada görmesi de benzer koşulların çıktısı olmaktadır. Kendisinin sahip olduğu ‘gelenek ötesi hali’ onun gündelik hayatını, geleneksellikler ya da rutinler bağlamında yaşayamayacağını ortaya koymaktadır. Kendisinin yaptığı vurgularda sahip olduğu ‘bilincinin’ (doğal olarak da refleksivite kapasitesi) kendi hayatını kurma biçimi haline gelmesi, olası koşulları da her defasında hesap etmenin zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Konuşmasının devamında ‘kendi arkadaşının, çocuğunun dik saçı için yaptığını’ örnek verirken verdiği tepki, aslında arkadaşının ‘rasyonel bilgiden uzak bir şeyi nasıl yapabiliyor olduğunun’ tepkisidir. Çünkü arkadaşı da kendisi gibi benzer profilde bir kişi olmasına rağmen yaptığı şey, görüşmecinin yapmayacağı türden bir geleneksellik halidir. Fakat ‘görüşmeci 19’un şaşkınlık beyanı olarak verdiği tepki, aslında arkadaşlarıyla benzer koşulların profili olarak ‘kaygıların ortaklığını’ yaşayamıyor olmasının tepkisidir. Görüşmecinin ‘ben asla yapmam’ dediği örnek olay, onun geleneksel bilgiye olan mesafesinin de vurgusu olmaktadır. Bu da ‘geleneksel bilginin’ onun adına bir ‘gündelik hayatı kurma stratejisi’ olamayacağını da vurgusu olmaktadır.

Görüşmeci 19: “Ben genelde kararlarımı akılcı vermeye çalışırım. Pozitif veriye dayandırmaya çalışırım. Mesela bir arkadaşımın küçük bir oğlu var. Çocukken saçı yukarı doğru çıkmıştı (dikti). O Antep’li. Öyle görmüş, öyle biliyor. Horoz kestiğinde bunun düzeleceğini düşünüyorlardı ve horoz kesmişlerdi. Bu benim için asla kabul edilemez bir şey. Aynı eğitimi almış insanlar biz onunla ama hayata bakışımız var.”

‘Görüşmeci 19’ konuşmasının devamında kendisini her ne kadar önceki görev yerinde yaşayan kadınlar olarak örneğini verdiği, ‘Siirtli’ kadınlarla karşılaştırsa da onların (Siirtli kadınların) varlığını halen bilinçlerinin belirlemiyor olması nedeniyle (onların bilincini halen kıtlıkları belirlemektedir), ortak sorunlar bağlamında risk hesabı yapabilmeleri de mümkün olmamaktadır. Görüşmeci bu yönlü kadınları düşünürken bunu dikkate almamaktadır. Kendisinin ortaya koyduğu ‘bir arada yaşam kriteri’ olarak sunduğu şeyler, onun gibisinden ‘refleksif düzeyi yüksek’ hayatlar için geçerli bir durumdur. Ayrıca görüşmecinin refleksif kapasitesi anlaşılıyor ki onun sahip olduğu ‘bilimsel kuşkuyu’ bir ‘gündelik hayatı kurma yöntemine’ de çevirmiş durumdadır. Bu durum sonuç olarak onun hayatında, ‘radikal kuşkuya’ dayalı yorucu bir risk ve korku analizi repertuarının oluşmasını sağlamıştır. Kendisinin konuşmalarında da anlaşılacağı üzere, geleneksel bilginin istikrarına sığınmadığı yerde, hayatın ne kadar da zor bir mecrada aktığının aslında farkındadır. Onun hayatının ‘rasyonel bilginin’ ürünü olan ilişkilerin tarafından biçimlenmesi bir gereklilik oldukça her yeri kuşatan belirsizlikler de kalıcı bir hak almaktadır. Bu durum da onun, Siirt’li kadınların hayatında olan türden basitlikleri hiç bir zaman yaşayamayacağını örtük şekilde anlatıcısı olmaktadır. Bu açıdan onun çocuğunu yetiştirme tarzı, Siirtli çocukların yetiştirilme tarzıyla ilişkisi olabilecek türden bir arka plana sahip olmayacaktır. Çünkü onun hayatında geleneksel bilgisinin ya da rutinlerin hiç bir değeri yoktur.

Görüşmeci 19: “Hayatı tamamen akılla kurmaya çalışmak yorucu oluyor. Ama annem de öyleydi. Ben de öyle yetiştim. Keşke biraz daha onlar gibi olabilsem. Hayat çok daha kolay olabilirdi. Siirt’te çalıştığım zaman ki kadınları düşünüyorum ben. Hayat onlar için çok kolaydı. Ama biz her şeyi ölçüyoruz, tartıyoruz, biçiyoruz, hesaplıyoruz. Çocuğumla ilgili her yaptığım davranışı değerlendiriyorum. İleride onun hayatını etkileyecek hatalar yapmayayım diye. Ama bir kısım insanlar bunları düşünmüyor bile. Öyle anneler görüyorum, ne yediği umurlarında bile değil yani. Çay ekme ile besleniyordu Siirt’teki çocukların çoğu.”

Benzer yönlü vurguları bir tersanede mühendis ve genel müdür olan ‘görüşmeci 9’ da ortaya koymaktadır. ‘Görüşmeci 9’ hayatında rasyonel bilginin kullanım düzeyinin artmasına paralel olarak, kuşku düzeyinin de nasıl arttığının vurgusunu yapmaktadır. Kendisinin ‘deneyimsizlik varken kontrol etmeden

yürüyebiliyordunuz’ dediği nokta, aslında deneyimsizliğe bağlı olarak gelenekselliklerin gündelik hayattaki etkinliğine sığınabilmek anlamına gelmektedir. Fakat onun da dediği gibi ‘bilimsel bilginin ürettiği bilimsel kuşku’ kendisini de hayata karşı alabildiğine kuşkucu hale getirmektedir. Onun her yerde işletmeye çalıştığı ‘önlem alma ilkesi’ de bu durumun sonucu niteliğindedir. Açıkçası onun mühendisliği sadece işinde değil, onun gündelik hayatını da teknik kapasitenin sınırları dahilinde yaşamaya götürmektedir. Kendisinin de ifade ettiği gibi işi ‘özel hayatına yansımıştır’ ve konuşmasında vurguladığı türden çıktılar da bunun ürünü şeylerdir.

Görüşmeci 9: “Çok fazla kontrol çabam var. Çok fazla ihtiyatlıyım. Kırk kere düşünür, bir kere yaparım. Hep şüpheliyim. Yoksa kendimi rahat hissedemiyorum. Deneyimsizlikten birçok şeyi bilmediğiniz için kontrol etmeden yürüyebiliyorsunuz. Deneyim arttıkça bilginiz artıyor. Bilgi arttıkça şüphecilik artıyor. Şüphecilik arttıkça da kontrol hissi çıkıyor ortaya. Her şeyde önlem almaya çalışıyorsunuz. Bu özel hayata da yansıyor.”

‘Görüşmeci 9’un konuşmasının devamında gündelik hayatına dair örnek verdiği ‘kızının servis olayı’, yaşadığı radikal kuşku düzeyinin onun gündelik hayatını ne türden bir kontrol hissini içine savurduğunun örneği olmaktadır. Hayatın, onun için rasyonel bilgiye dayalı bir teknik kapasite edinmesi, yaşadığı böylesi radikal düzeydeki kuşku atmosferinin ürünüdür. Çünkü hayat onun için geleneksel koşullarda akmayınca her tür sıradanlık bir risk analizine dönüşerek teknik bir kapasite kazanmaktadır.

Görüşmeci 9: “Kızım özel okula gidiyor. Servisi kullanıyor. Gürsel firmasını kullanıyor. Gürsel servisçilikte kalitedir gözüyle bakılıyor. Ben Türkiye’deki her şeye şüpheyle baktığım için, servisi takip ettim. Hızını kontrol ettim. Okula girdi, ben de girdim. Emniyet kemeri takıp takmadıklarına baktım. Kızım söylüyor, “takıyoruz” diyor, “taktırıyorlar” diyor. Tamam! Mutlaka öyledir de bir de görmem gerekir. “Şoförün hareketlerini falan. Kırmızı ışıkta durmalarına, hızına, hareketlerine, aracı nasıl kullandığına bakmam gerekir” dedim. Takip ettim şoför dikkatliydi ve kritere uygun kullanıyordu. Eğer olmasaydı firmayı değiştirecektim. Diyeceksiniz ki

“bu bir hastalık” ama bir hayat tarzı benim için... Her şeye teknik yaklaşıyorum ben. Her şey net ve somut olmalı benim için.”

‘Görüşmeci 9’un yaşadığı kuşku atmosferinin boyutunu gösteren başka bir örnek de onun güvenli bir sitede oturmasına rağmen kendi evinde aldığı ekstra önlemler olmaktadır. Onun hayata ‘rasyonel bakışının’ ürünü olarak hayatı yaşayış şeklini tamamen teknik algılaması, özel hayatındaki her aşamada teknik kapasiteye dair boşluk kaldıramaz hale nasıl gelebildiğinin anlatıcısı olmaktadır. Görüşmecinin örneğini verdiği evinde aldığı önlemler, aslında onun evinin güvensizliğini anlatır bir durum değildir. Bilakis evi çok güvenli olan ‘görüşmeci 9’un hayatını kuşatan kuşku atmosferinin her yeri kuşatmasına dayalı olarak, güvensizliğin onun adına bir hayat tarzı haline gelmesinden kaynaklanmaktadır. Bu açıdan güvenlik onun gündelik hayatında ‘bitmeyen kuşku savaşları’ adına üst sınırı olmayan bir faktöre dönüşmektedir. Görüşmeci aslında giriştiği kuşku savaşında, hayatın her kademesinde yaptıklarıyla güvenliğe dair bir tatmin edinebileceği umuduyla bunları yapmaktadır. Tıpkı başarı tatmini için işlerindeki (‘görüşmeci 9’ çalıştığı kurumda genel müdürdür) belirsiz ama oldukça yoğun çalışmaları gibi. Buradaki tüm amaç bir kalıcı değere erişmenin çabasıdır. Fakat onun da farkında olmadığı şey; onun hayatının güvensiz oluşu değil, artık onun kuşklarının kendi hayatı adına kalıcı bir yöntem haline gelmesidir. Tıpkı kalıcı bir değer üretemeyen kalıcı kuşklar gibi. Bu durum da onun hayatında güvenli açısından kalıcı tatmini yakalayamıyor olmasının nedenidir. Tüm yaptıkları karşısında hâlâ yetersiz olduğu hissi de buradan kaynaklanıyor.

Görüşmeci 9: “Ev için de aynı hassasiyet var benim için. Güvenli bir sitede oturmama rağmen bahçeli bir villada oturduğumdan alarm sistemi kurduk eve. Gelir gelmez siteye yaptım bunu. Risk analizi yaptım orada. “Güvenlik var, güzel! Kameralar var, güzel! Çitler var, güzel! Kontrollü giriş çıkış var, güzel! Evin pimapenleri var, o da gayet güzel! Sonra da dedim ki “hırsızlık hâlâ risk”, alarm sistemi aldım. Alarmı da çağrı merkezli aldım. Alarm çalıştığında çağrı merkezinden beni arıyorlar. Bence öyle olmalı ve hâlâ daha kafamda şüphe var. Alarmın da yetersiz olduğunu düşünüyorum. Pır pır da var evde. Hareket sensörü. Diyelim ki hırsız alarmı aştı, evde hareket sensörü devreye giriyor.”

Bu yönlü örnekler araştırmamız açısından sıklıkla karşılaştığımız örnekler olmaktadır. Bu açıdan görüşmecilerin bilinç düzeylerinin onların hayatındaki gelenek ötesi hallerini teşvik eden ve gündelik hayatı kurmaları açısından etkin olan bir faktör olduğunu iddia etmemiz mümkün hale gelmektedir. Fakat kalıcı kuşkuları öne çeken bu hal gündelik hayatı da ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamında biçimlenmeye götürmektedir.

5.4.2. Bilgi Bilinç İnşa Ederken: Küresele Açık, Yerel Olana Kapalı Yaşamlar

Bireyler ‘geç modern kentin’ neoliberal ölçekteki dönüşümlerini yaşarken metropolitan alanların nitelikleri de giderek küresel ölçeklerde bir forma dönüştü. Küresel bir mekân konseptinin yaygınlaşmasının başka bir bağlamı Harvey’in tabiriyle (2005; 2013)- yerel dinamiklerin de hayatı kurmak açısından etkinliklerini yitirmelerinin bir sonucudur. Çünkü gelenekselliklerin (yerelliklerin ya da kalıcı her türden gündelik hayat enstrümanının da demek mümkün) işlevini yitirdiği yerde zaman ve mekân yeniden kurgulanır. ‘Neoliberal’ (ya da küresel) ilişkiler, kentin tarzının neoliberal mekân bağlamında biçimlenmesine de neden olmaktadır. Bu açıdan ki her türden yerel ya da geleneksel bağlarını yitiren bu yeni kent ortamının referanslarını, yerel üstü ya da küresel diyebileceğimiz koşullar belirlemektedir. Tıpkı (önceki kısımlarda üzerinde durduğumuz gibi) işin doğasını da belirlediği gibi.

5.4.2.1. Algılar Küresel Kaygılar da Küresel

Görüştüğümüz güvenli site sakinlerinin önemli bir özelliği de ‘onların gelenek ötesi hallerinin’, kendilerini giderek yerel referanslardan uzaklaştırdığı noktasındadır. Bu noktada görüşmeciler bize sıklıkla algılarının ve de kaygılarının küresel bağlamı olduğuna dair veriler sunuyordu. Bu açıdan yereli bir yük olarak algıladıkları ve böyle algılamalarına dayalı olarak da yerel ilişkileri hayatlarında sınırlamak gibi kaygıları oluşmaktadır. Bir bakıma yerele karşı var olan güvensizlikleri, onların ‘güvenli site’ mukabilinden çözümlerle yerelin dışına çıkmaya çalıştıkları bir durumu ortaya koymaktadır. Çalışmamız açısından aşağıdaki örnekler onların yerel ötesi (küresel) olan algılarını dışa vuran örnekler niteliğindedir ve nedenlerinin de ne yönde olduğunu ortaya koymaktadırlar.

İlk örnek olarak bir tıp fakültesinde öğretim üyesi olarak çalışan ‘görüşmeci 24’, kendilerinin sahip olduğu ekonomik koşulların ürünü olan

yaşamlarının, kızının algıları açısından neye karşılık geldiğini anlatmaktadır. Kendisinin, kızının hayatında olmadığını söylediği ekonomik kaygılar, aslında onun kızının -Beck'ın tabiriyle (2011)- kıtlık toplumunda yaşanabilecek tarzda kaygılardan uzaklaşmasını sağlamaktadır. Nitekim görüşmecinin sahip olduğu refah kapasitesi, onun çocuğunun hayatına dair bir yoksulluk (ya da kıtlık) algısı inşa edemediğinden, geleneksel ölçekteki sorunlar karşısında da bir bilinç inşa edememesini beraberinde getirmektedir. Bu durum da onun hayatına dair riskleri geleneksel ölçeklerin dışına çıkarmaktadır. Nitekim görüşmecinin hayıflanarak kendi çocukluğundan örneğini verdiği 'yemek kokar komşuya da verelim' şeklindeki sorumluluk ifadesi davranış, kendilerinin geçmişte sahip olduğu ekonomik koşulların (liberal koşulların) sonucu olarak yerel mekân ve zaman kavramının hâlâ aktif olduğunun ispatıdır. Örneğini verdiği olay 'geleneksel ilişkilere' açık bir hayata sahip olmalarını sağlayan bir kentsel ilişki durumunu ortaya çıkarıyordu. Fakat onun kızının hayatında böylesi bir koşula dair rutinler ya da geleneksellikler olmadığından, algıları da onun kendi çocukluğundan verdiği örneklere dönük olmamaktadır.

Görüşmeci 24: “Biz çocuğumuzu fanusta büyütüyoruz... Benim kızım bunu hayatında yaşıyor. Görmüyor. Mesela bir insanın yoksul olduğu için, parası olmadığı için alamayacağını; ona ulaşamayacağını ya da bununla ilgili bir sıkıntı yaşayabileceğini hissedemiyor. Nereye kadar gidecek? Ben ona bunları sunduğum yere kadar gidecek... Paylaşabilecekleri çok fazla bir şey yok. Ellerinde İpadler falan... Ama önceden biz annem bir yemek yapınca “bir tabak da kapıcıya götürelim, onun yapacak gücü yok” derdi... Balkonda mangal yaparken “ya ayıp kokusu yayılıyor, bu nasıl görgüsüzlük” derdi... Ama benim kızım şimdi asla öyle bir şeyi bilmiyor. Bu dışarıdan yüklemekle olmaz. Ancak yaşanarak öğrenilebilecek şeylerdir bunlar. Ama o bunları yaşamadığı için bilmiyor.”

Nitekim 'görüşmeci 24'ün konuşmasının devamında kızının koşullarını dikkate alarak yaptığı anlatım da içinde bulunduğu durumun detaylandırıcısı niteliğinde olmaktadır. Kendisinin konuşmasında 'sahip oldukları refah düzeyi ve kızına sağladıkları hayatın ürünü olarak' ifade ettiği durum, çocuğunun geleneksel zaman ve mekânın ürünü olan kaygılardan uzaklaşmasını sağlamaktadır. Kendisinin de 'parasızlık değil onların kaygıları' şeklinde vurgusunu yaptığı yer, aslında kendilerinin bir 'kıtlık toplumu bireyi' olmadıklarının da anlatıcısı

olmaktadır. Bu açıdan onun kızının tepkisini verdiği kaygılar, yitirdiği yerel ilişki koşullarının getirdiği yeni durumun sonucu şeylerdir. Onların sahip olduğu koşulların da ürünü olarak gündelik hayatını etkileyen risklerin niteliği, üstesinden gelmeleri mümkün olmayan ve hatta sınanması dahi mümkün olmayan risk ve korku eşikleridir. Görüşmecinin de tabiriyle onun kızının korkuları ‘ekonominin halledemeyeceği şeyler’ olmaktadır. Bu açıdan hayat onlar için olası risklerin hesabına dönüşürken, bu yeni durum onları yerelin dışında bir kaygı koşulunun içersine taşımaktadır. Çünkü görüşmecinin sahip olduğu ‘yeni orta sınıf’ koşulları, onların sahip olduğu yaşam tarzının ürünü olarak da kızlarını küresel algıları daha baskın çıkan, buna karşılık olarak da yerel/geleneksel kaygı ve risk bağlamının dışına çıkartan bir noktaya getirmektedir. Kızının verdiği ‘Ebola riskine’ dair tepkiler de bunun sonucu niteliğinde olmaktadır.

Görüşmeci 24: “Küresel koşullar kızımı çok kaygılandırıyor. Benden daha fazla kaygı duyuyor... Onların kendilerini etkileyeceğini düşündükleri tek şey bu tarz felaketler. Onlarla ölebileceklerini düşünüyorlar. Onun dışında başka bir korkuları kaygıları yok. Parasızlık değil onların kaygıları... Benim kızım on iki yaşında en büyük korkusu -daha dün soruyor- “anne Sars olur mu?” “Ebola gelir mi?” diye soruyor. Çünkü onlar paranın, maddi gücün elde edemediği şeylerden korkuyorlar. “Bir şekilde parayla, diğerlerini yenebilirim” diyor. Neyi yenemiyor? Sars’ı yenemiyor! Ebola öldürüyor! Ebola’ya gücü yetmiyor! Bunlara gücünün yetmediğini düşünüyor. Buna en çok tepkiyi verenler, gücünün bu tarz felaketlere yetmediğini düşünen kişilerdir. Ama gecekondudakiler bundan hiç korkmuyorlar. Çünkü onların korkacak başka o kadar çok şeyleri var ki, buna sıra gelmiyor.”

‘Görüşmeci 41’ de konuşmasında sahip olduğu ‘küresel profile’ bağlı olarak yaşadığı küresel ölçekli kaygıların anlatımını yapmaktadır. Onun konuşmasında ‘yaşam tarzımız gereği her şey bizi kaygılandırıyor’ söylemini ‘ebola’ bağlamında izah etmesi, onun yaşadığı kaygının kendi küresel ilişkilerinin ve de sahip olduğu çalışma koşullarının ürünü olduğu anlaşılmalıdır. Bu açıdan görüşmecilerin kendilerinin kaygılarını izah ediş şekillerinin küresel ölçekteki tehlikeler ve belirsizlikler bağlamında olması, onların yerel zaman ve mekân koşullarının dışında akan ilişkilerin parçası olduklarını anlatmaktadır. Bu durum da gündelik hayatlarının bundan nasıl etkilendiğinin anlatıcısı olmaktadır.

‘Görüşmeci 41’in kendisine dair ifade ettikleri de bu durumun vurgusu olmaktadır.’

Görüşmeci 41: “Ebola için çok kaygılandım. Çünkü uluslararası çok uçuyorum. Bu yıl şu ana kadar 14 kez oldu. Bir önlem alıyor muyum? Önemli evrelerde -grip sezonunda özellikle- vitamin falan alıyorum. Çocuklara da grip aşısı vurdurdum. Çok da paranoyakça olmadım. Dönem dönem endişelendiğim oluyor. Yaşam tarzımız gereği her şey bizi kaygılandırıyor. Normal bir yerde otursak, böyle uluslararası uçuşlarımız olmasa, böyle her şeye kaygılanmayacağız.”

‘Görüşmeci 34’ de sahip olduğu iş koşullarının ve de bilinç düzeyinin ürünü olarak, küresel ölçekli tehlikelere ne kadar duyarlı olduğunun ve de gündelik hayatının bundan nasıl etkilendiğinin anlatımını yapmaktadır. Onun anlatımını yaptığı kaygıları bilincin hayatı belirlediği yerde, duyarlılıklarına dayalı olarak gündelik hayatındaki tepkilerinin de bundan nasıl etkilendiğinin anlatımını yapmaktadır. Bu açıdan kendisinin bir iş toplantısında ‘Kongo’yu duymasına karşılık, ebola kaygısının sonucunda yaşadığı tedirginliğin boyutu, onun sahip olduğu bilincin niteliğini ortaya koymaktadır. Fakat bu durum aynı zamanda sahip olduğu bu bilinç düzeyinin, gündelik hayatını nasıl etkilediğinin de anlatıcısı olmaktadır. Onun algılarının ve de bilincinin ürünü olarak yaşadığı korku, kendisinin en sıradan gündelik hallerinin bile risk prizmasından geçişinin nedeni oluyor. Çünkü kendisinin refleksivitesi onun her türden ilişkisinde bilincinin ürünü olan bir kodlamayı kaçınılmaz bir şekilde ortaya koymaktadır.

Görüşmeci 34: “Küresel felaketler için iyi şeyler yaşamayacağımız bir gerçek... Algılarımız değişiyor. Bu da tepkilerimize yansıyor. Ebola, Sars... ben bunlardan çok korkuyorum. Eşim yurtdışına gidip geliyor çok sık ve bir hastalık gelir diye çok korkuyorum. Tırsıyorum bu durumdan. İnternet falan olunca artık bu durumdan daha kolay haberimiz oluyor. Şu an İspanya’da eboladan kurtulan hemşireyi hepimiz biliyoruz ya da hemşirenin köpeğini itlaf ettiklerini hepimiz biliyoruz... Ben yan tarafta bir toplantıdaydım. Adam anlatıyor. İtalya’da bir organizasyonları varmış bir de Afrika’da organizasyonları varmış. Kongo’da bilmem nerede falan. “Kongo” dedi. Ben hemen “adam Ebola mı acaba?” dedim. Burnunu falan çekti

birkaç kere, “ay ben çıkayım” oldum hemen. Koşar adımlarla çıktım. El falan da sıkışmadan “hadi size eyvallah” diye çıktım. İnsanlar birbirlerine karşı bu hale gelebiliyor demek ki.”

Bilincin ya da refleksif olmanın gündelik hayattaki küresel ölçekli (ya da yerel mekân ve zamandan kopuk) kaygıları ve de korku faktörünü nasıl şekillendirdiğinin bir başka örneği olarak, ‘görüşmeci 26’nın vurgularını gösterebiliriz. ‘Görüşmeci 26’ da bilgisinin nasıl bilinç inşa ettiğinin ve buna dayalı olarak gündelik hayatının nasıl risk analizi çerçevesindeki kaygılara açık olduğunun anlatımını yapmaktadır. Kendisinin sahip olduğu refleksif kapasite, onun bugününü belirleyen koşulun gelecek olduğunun anlatıcısı olmaktadır. Çünkü ‘görüşmeci 26’ -tıpkı Beck’in vurguladığı gibi (2011)- aslında hayatında yaşamadığı ve sınanması mümkün olmayan risklerin korkusunu yaşamaktadır. Onun göze kulağa erişmesi mümkün olmayan risklerin tehlikesini yaşaması da bundandır. Kendisinin ‘her an sorun çıkacağına dair beklentisi’ geleceğe dair kaygılarını bugünün parçası haline getirmektedir. Onun sahip olduğu ihtiyatlılık düzeyi, bugünün kurgulamasının da parçası olmaktadır. Fakat onun bilinç kapasitesi yüksek ölçekli riskleri algılanabilir hale getirirken, onlara karşı çözümsüzlük hissine dayalı olarak da çaresizlik hissini gündelik hayatına dair kalıcı bir koşula dönüşmektedir. Bu da üstesinden yalnız başına gelemeyeceği korkuları zihinsel olarak üstlenmesi anlamına gelmektedir.

Görüşmeci 26: “Küresel sorunlar beni kaygılandırıyor. 8 milyar nüfusu olmuş dünyanın. Dünyanın da bir kapasitesi, bir ömrü vardır. Sonuçta bizim bilebildiğimiz tarihe kadar dünyada nüfus hiç bu kadar olmamıştı. Kolay olmayacak gelecek. Artık doğal olmayan yollardan insanları besleyebilmek bile mümkün hale geldi. Enerji, beslenme ve su gelecekte ki dünyanın kaderini belirleyen üç faktör olacak. Fakat gittikçe kötüye gidiyoruz. Fosil yakıtların miktarı var ve bu çocuklarımızın vaktinde tükenecek. Fakat bu şekilde devam ederse iyi bir durum kalmayacak ortada.”

‘Görüşmeci 1’in yaşadıklarını söylediği ‘küresel kaygılar’ da benzer yönlü özelliklerinin ürünü olan vurgulardır. Sahip oldukları ekonomik koşullar ve bilinç düzeyinin -ya da refleksif kapasitenin- ürünü olan gelecek algıları, onların bugünlerinin merkezi şekillendirmektedir. Bu açıdan onların yerel ölçekle ilişkili olmayan kaygı eşikleri, ‘doğaya dair kaygılarının’ gündelik hayatlarını etkileyen

çıktılar ortaya koymalarına neden olmaktadır. Gelecek onlar için kontrol edilmesi gereken bir hal aldıkça, hayatı düzenleme koşulları da bundan etkilenmektedir. Kendilerinin ‘oluşturmaya çalıştıkları organik hayat’ ve eşinin bu konudaki kaygıları adına ‘kurslara gitmesi’ de gündelik hayatlarını geleneksel olmayan kaygılar bağlamında nasıl kurgulandıklarının ispatı olmaktadır. Bu açıdan algılar küresel oldukça, kaygılar da onlar için geleneksel ilişkilerin dışına çıkmaktadır. Bu durum da onların yerel mekân anlayışlarını derinden etkilemektedir.

Görüşmeci 1: “Küresel sorunlarla ilgili kaygılarımız var. Teknoloji bizim yaşamımızı çok etkiledi. Siz ne kadar flolarar, fanuslar üretseniz de doğadaki halinin, doğal yaşamın yerini tutmuyor. Küresel anlamdaki sorunlar mutlaka yaşam şekillerini de değiştiriyor... Çok ciddi endişeler yaşıyoruz, çocuklarımız ya da onların çocukları bizim gördüklerimizi, yaşadıklarımızı yaşamayacak diye kaygı duyuyoruz. Çok seyahat ediyorum ben ve gittiğim ülkelerin pek çoğunda bu bilinç var ve çok ciddi şeyler yapıyorlar... Artık yediğimiz şeylerin doğal olmaması bizi çok rahatsız ediyor. Biz mümkün oldukça dikkat ediyoruz. Özellikle eşim çok dikkat ediyor... Ayrıca küçük bir yer satın aldık. Oraya otuz tane kadar meyve ağacı diktik. Çocuklarımızın ayağı toprağa değsin, biz bir şeylerle uğraşalım istedik. Eşim ona çok ilgili. Meyveler ve bitkilerle ilgili kurslara gitti, eğitimler aldı. Şimdi organik tarımla ilgili bir kursa gidiyor.”

Sahip olduğu bilinç düzeyinin gündelik olanı -hatta en sıradan ve de doğal halleri bile- bir korku faktörüne nasıl da dönüştürebildiğine dair önemli bir örnek de ‘görüşmeci 15’in konuşmaları olmaktadır. Onun algıları açısından mümkün olan fakat sınanması mümkün olmayan yüksek ölçekli riskler, onun üstesinden gelinemeyecek karamsarlıklar edinmesinin de nedeni olmuştur. Bu açıdan hayat kendisi için her türden riski olası bir ihtimal haline getirdiğinden, yaşadığı risklerin düzeyi onu her an vurması muhtemel bir korku faktörlerine dönüştürmektedir. Bu açıdan görüşmeci deneyimlemediği her türden riskin korkularını hayatında yaşar olmuştur. Fakat onun algılarında (bilincinde) üstlendiği korkular, sınanmaları ve mücadele edilebilmeleri muhtemel olmayan korkular olmaları nedeniyle; -Furedi’nin deyimiyle (2002)- en samimi gündelik ilişkileri, en sıradan halleri bile bir risk prizmasından geçirmesine neden olmaktadır. Fakat bu koşul da güvensizlik ya da belirsizlik her yeri sarınca ya da korku zihinleri ele geçirince, çözüm yolları görünmez hale gelerek kalıcı

karamsarlıkları bir hayat tarzına dönüştürmektedir. Bu da kalıcı bir ‘korku kültürünü’ gündelik hayatın rutinleri açısından kanıksanır hale getirmektedir. Onun vurgusunu yaptığı ‘gelecek’ hali ve ‘bu dünyaya çocuk getirmek istememesi’ de içine düştüğü kalıcı karamsar halin ürünü tepkiler niteliğindedir. Onun hayatındaki koşullara bağlı olarak, bugününün merkezini geleceğinin belirliyor olması, kendisini refleksif kapasitesinin ne kadar yüksek olduğunu da açığa çıkarmaktadır. Fakat kendisinin sahip olduğu refleksifliğinin ürünü olarak gelecek korkularının -ya da senaryolarının- onun hayatını rutinler açısından nasıl da kalıcı pasifliklere savurduğunun ispatı olmaktadır. Çünkü onun içine düştüğü durum en mantıklı davranış olarak eylemsizliği ortaya koymaktadır. Nitekim onun bu eylemsizliği kamusal alandaki eylemsizliklerinin de çıkış noktası olmaktadır.

Görüşmeci 15: “Küresel felaketler kesinlikle bir kaygı kaynağı bizler için. Çocukları yaparken benim direnmeme sebep olan konulardı bunlar. Ama baskıyla, bir şekilde yaptık. Çocuklara şu anda benim yaşadığım gibi bir çocukluk geçiremeyeceğimi biliyordum ben. Dünya kötü. Her yerde biliyorsunuz manyetik alanlar şunlar bunlar. Sonucunun ne olacağını bilmediğimiz bir sürü etken var onların üzerinde. Benim zamanımda bile olmayan bir sürü etken var onların üzerinde. ‘Bile’ diyorum çünkü onlardan bir kuşak öncesi olduğum için böyle diyorum. Organik besinler, şunlar bunlar. Öyle olunca da çok çok büyük bir sorumluluk hissettim, dünyaya çocuk getirmekle ilgili. Tabi istediğin kadar hisset, evli olunca da bir yere kadar. Çok direndim. 2004’te evlendim, 2010’da çocuk sahibi oldum. Eşimle de bu kaygılarımı paylaşıyordum. Bu dünyaya çocuk getirilmeyeceği yönünde kaba kaba söylemlerim oluyordu ona karşı.”

5.4.2.2. Küreselleşen Algıların Yerel İlişkilere Kapanması

Güvenlikli siteler yeni koşulların ürettiği kaygı ortaklığına dair şekillenmiş bir yerleşim türüdür. Yerel ağlarından kopan bu tarz yerleşimlerin kodlarının da - Giddens’in tabiriyle (2010)- yerel üstü referanslara kayması onların eriştiği yeni tarz zaman ve mekân kurgularının sonucu olmaktadır. Bu açıdan kendilerini kurma biçimleri ve referansları bağlamında giderek daha küresel ölçeklerde kodlar kullanmaları da bunun göstergesidir. Fakat her küresel kodlama temelde yerelden kaçışın (ya da kopuşun) sonucu olarak da ona dair olan her şeyi bir risk ve korku

eksenine yerleştirmektedir. Bu nedenle artık güvenli sitelerde oturan bireylerin hayatları adına -Bauman'ın tabiriyle (2003)- her türden kent gelenekselliği de korkulması ve kaçınılması gereken bir duruma dönüşmüştür. Hayatın merkezine kuşkunun indiği yerde hayatın istikrarını ve de güvenliğini yitirmesi en büyük olasılık olmaktadır. Hayat yeni kentlerde bu kerede yaşanırken 'kaçış' -kamusal alandan kaçış da buna dahil- en makul davranış kalıbı olmaktadır. Bu açıdan 'yeni dünyanın' -gelenek ötesi toplumlarının- en büyük mekân trendlerinden birisinin neden 'güvenli siteler' olduğunun cevabı da böylelikle verilmiş olmaktadır. Çünkü gelenek ötesi hallerde yaşarken, gelenek ötesi mekânlara ihtiyaç vardır. Hayatın istikrarını sağlayan şey gelenek dışına kaydığında beri bireylerin kent gelenekselliklerine itibarı da sürekli azalmaktadır. Sonuç ise; kentsel yaşamın ve onun kamusal alanlarının değersizleşmesine neden olmaktadır. Hatta kente dair her türden ilişki ve deneyimden kaçınılan hayatın giderek sıradan bir ritme dönüşmesine neden olmuştur.

Görüşmecilerin -daha öncesinden de vurguladığı üzere- profillerine ve işlerine dair verdiğimiz bilgilerden de anlaşıldığı üzere, onların refleksivitesi yüksek halleri ve sahip oldukları küresel nitelikleri onları yerel zamana ve mekâna olduğu kadar yerel/geleneksel ilişkilere de kapalı hale getirmekteydi. Böylesi bir halin mümkün kıldığı bir durum olarak gündelik hayatın yeniden kodlanır olması toplumsal ilişkileri de bu koşullar dahilinde yeni bir forma dahil etmektedir. Kendisinin de böylesi bir durumu yaşadığını söyleyen 'görüşmeci 36'nın saptamaları içerisinde önemli vurguları taşımaktadır. Görüşmecinin konuşmasında, küresel olana açılmak karşısında 'etrafına nasıl kapandığının' vurgusunu yapan örnek olaylar aktarmaktadır. Kendisinin vurguladığı 'Nice'teki sokak kameralarıyla dolaşırken, sağına soluna zaman ayıramıyorsun?' dediği nokta, aslında onun sahip olduğu özelliklerinin kendisini küresel koşullara açık hale getirirken, yerel ilişkilere nasıl da kapanmasına neden olduğunun anlatıcısı olmaktadır. Kendisinin 'çünkü siz ona konsantre oluyorsunuz' diyerek açıkladığı noktada, yaşadığı şehrin koşullarını anlatarak, şehrin bu durumu nasıl da tetiklediğinin vurgusunu yapmaktadır. Görüşmecinin 'şehir sizi kendisinden itiyor' dediği yerde, devamında da kendisinin küresel koşullarının ürünü olarak 'noel şarkılarıyla yaşadığı mistisizmin' örneğini verdiği nokta, onun yerel/geleneksel kodlarının ne kadar da etkisizleştiğinin ispatı olmaktadır. Bu açıdan analizlerini yaptığımız 'geleneksel modern kentin 'geç modern kente' dönüşümüne dayalı olarak, yeni kentin aktörlerinin yaşayamadığı geleneksel kent deneyimlerinin

nedenini ortaya koyması açısından, ‘görüşmeci 36’nın söyledikleri önemli referans noktaları haline gelmektedir

Görüşmeci 36: “Toplum daha bireyselleşti. Daha teknolojik olduk ve bu bizi dünyaya açıyor. Fakat siz dünyaya açıldıkça etrafınıza kapanıyorsunuz. Çevrenize verecek zamandan çalılıyorsunuz. Şimdi giriyorsunuz internetten Monte Carlo’nun yat limanını izliyorsunuz. Bir holdingde üst düzey çalışan bir arkadaşım var. Fransa’da bir evi var, satmak istediğini söyledi. “Satılabilir mi bir bak” dedi. Ben de merak ettim. Nice’teki sokak kameralarına girdim ve baktım. Girdim ve izledim. Ama siz bunu yaparken sağınız ve solunuz ile konuşmaya vaktiniz kalmıyor. Siz ona konsantre oluyorsunuz. Metropolleşmenin yapısı da bunu tetikliyor. Çünkü şehir, trafik vb. derken sizi kendisinden itiyor... Ben şimdi sabah kalktığım zaman daha gözlerimi açarken başucumda kumandaya basıyorum. Fransız Radyosu’nun haberlerini dinliyorum. Bu mesela benim için büyük bir keyif. Şimdilerde son derece ilginç bir havası olan Noel şarkıları başladı. İnsanı mistik bir havaya sokuyor.”

Yine ‘görüşmeci 36’nın konuşmasının devamında yaşadığı küresel ilişki sürecinin ürünü olarak, gündelik hayatının pratiklerinin bu durumdan nasıl etkilendiğinin anlatımı yaptığı nokta da bizler için önemli bir saptama niteliğindedir. ‘Görüşmeci 36’nın ‘ben küresel oldukça etrafıma ilgimin azaldığını fark ettim’ dediği nokta, devamında onun ‘şehrin konforuna’ dair verdiği tepkilerinin de nedeni olmaktadır. Bu açıdan kendisinin yaşadığı deneyimler, aslında onun gündelik hayat referanslarını küresel kodlara uygun hale getirirken yerel ilişkileri de farklı bir forma kavuşarak, onu yerel ilişkilerden ve mekândan koparmaktadır.

Görüşmeci 36: “Ben küresel oldukça etrafıma ilgimin azaldığını fark ettim. Sizin etrafınıza ayıracağınız zaman artık bilgisayar başında geçiyor. Dolayısıyla da çevreye olan ilgi de azalıyor. Çünkü sanal bir dünyaya giriyorsunuz ve gerçek dünyadan uzaklaşıyorsunuz. Bu da şehrin içinde insanların birbirine olan ilgilerini azaltıyor... İstanbul artık konforu yaşayamamak açısından korkutucu oluyor. Mesela örnek vereyim size, yurtdışında herkes motosiklete biniyor -ki yeşile bir katkıdır-... Otobüse bile

binemiyorum burada... kimse bunu tercih etmiyor. Çünkü sıkış-tıkış. Kırk beş kişilik otobüste seksen kişiyle seyahat ettiriyorlar. Ben gelemem ona. İnsanlık onuruna uygun bir seyahat olmuyor... Kimsenin istemediği rezil bir durum o. Çünkü çok kalabalık. Bir de herkes de temizliğe gerekli özeni vermiyor. Kültürsüzlük var işin içinde.”

Nitekim ‘görüşmeci 36’nın konuşmasının devamında, sosyal ilişkilerinin anlatıcısı olan sosyal etkinlik (ya da boş zaman) türü ve tarzı, onun yerel mekândan ve ilişkilerden ne kadar da uzakta olduğunu anlatımındır. Bu vurguları aynı zamanda kendisinin sahip olduğu mekân ve zaman denkleminin de ne yönde olduğunu anlatımını yapabilecek bir örnektir. Onun anlattığı boş zaman etkinliği, aslında kendisinin yukarıda ifade ettiği ‘kapanmasına neden olan sürece’ dair örneklerden birisidir.

Görüşmeci 36: “Ben motosiklet kullanıcısıyım. Sürüşlerimiz oluyor. Sürüş kulübümüz var. ‘Bouphorus Chapter’ diye. Harleys Owners -HOG- diye bir grup var. Uzun seyahatlere çıkıyoruz. Napoli Amalfi civarını düşünüyoruz önümüzdeki yıl. İspanya var mesela ondan sonra. Biz bunlara para harcıyoruz... Ekonomik açıdan iyi olan kitle var genelde... Kısa seyahatler hafta sonları, uzun seyahatler de bir hafta olarak tasarlanıyor. Zor şartlar altında oluyor ama kesinlikle bir adrenalin patlaması yaşıyor. Haziranda -5 °C derece buzula çıktık. Avusturya Alpler’inde. Motorları gönderiyoruz buradan Trieste’ye. Mâli açıdan da çok yüklü değil. Bir motosikletin Trieste’ye gönderilmesi ro-ro ile sizin iki kişi uçakla buradan Rubiano’ya uçup oradan Trieste’ye geçişiniz ve motorun aynı yoldan geri dönüşü 800 Euro. Yani 2200 TL. Mutlaka az para değil ama yapılan işe bakarak, ona göre de çok para değil.”

Küresel algıları yüksek ve refleksif bilincinin ürünü olarak yaşadığı yerel ve küresel mekân deneyimini anlatan bir başka kişi de ‘görüşmeci 20’dir. Onun örneğini verdiği koşullar aslında bilginin bilincini inşa ediyor olmasının ürünüdür. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki böylesi bireyler göze kulağa ilişmeyenlerin korkusunu yaşarken ortaya çıkan şey, deneyimlere dayalı bir risk ve belirsizlik algısı olmamaktadır. Klasik anlamdaki sınırlarını ve mücadele koşullarını yitiren riskler, failleri için ancak inanılabilir riskler haline gelmektedir. Bu yüzden

‘görüşmeci 20’nin yaptığı şey göze-kulağa ilişmeyen risklere dayalı olarak kent ilişkilerini yeniden kurgulaması olmaktadır. Bu açıdan ki onun hiç tecrübe etmemesine rağmen ‘hiç gitmedim ve gitmem’ dediği İstanbul semtleri için; ‘gazetelerde okuduğunu, televizyonlarda izlediğini’ gerekçe göstermesi şaşırtıcı olmamaktadır. Çünkü tecrübeler onun için geleneksel anlamını yitirdiğinden, korkuları da sınanabilirliğini -ya da tecrübe edilebilirliğini- yitirmektedir. Çünkü onun için korku artık bilincinin ürünü olabilen ve inanılabilir kabuller şeklinde olmaktadır. Fakat onun oluşturduğu yeni zaman ve mekân bağlamı da sonuç olarak, yine hiç tecrübe etmediği ama sırf onun için küresel referansları karşılayan mekânlar oldukları gerekçesiyle, ‘hiç bilmediği ve dilini konuşmadığı mekânlarda (İsviçre vb.) kendisini güvende hissedebilmesini’ sağlamaktadır. Bu durum da yerel mekâna dair yaşadığı kaygılarının, onu nasıl da küresel zaman ve mekân bağlamına taşıdığını ve buna karşılık olarak da onun yaşadığı kente dair gündelik ilişkilerini nasıl da etkilediğini ortaya koymaktadır. Sonuç da onun için yerel zaman ve mekânın ve hatta ilişkilerin belirsizliklerinden neden uzak durulduğunun anlatıcısı olmaktadır.

Görüşmeci 20: “Mesela ben yurtdışına çıkıyorum, eşimin kursları olduğunda beraber gidiyoruz. Hiç bilmediğim bir ülkede sabahtan akşama kadar gezebilip geri dönebiliyorum. Hatta bana diyorlar ki “korkmuyor musun?” Yabancı dilim var ama çok akıcı değil. Derdimi anlatacak kadar, bilet alacak kadar, çay içebilecek kadar. Kendi kendime geziyorum, geliyorum. Mesela İsviçre’de gezerken tedirgin olmuyorum... Oralarda şehirde daha rahat gezebiliyorum... İstanbul’da gezerim ama bazı semtlere kesinlikle gitmem. Mesela... Dolapdere’ye, Bağcılar’a falan hiç gitmem. Açıkçası ben Dolapdere’ye hiç gitmedim. Ama haberlerde duyduklarım, gazetelerde gördüklerimden oraya asla gitmek istemem. Müzelere, sergilere giderim. Oralarda kendimi güvende hissedirim ama dediğim gibi kendimi güvende hissetmeyeceğim semtlere gitmem.”

‘Görüşmeci 19’un da kaygıları somutluklar dışına çıkan kaygılar olduğu için, riske dair algıları yerel ilişkilerin ürünü olan bir zaman ve mekân bağlamı üretmemektedir. Bu açıdan onun risk analizlerinin içinde küresel sorunların olmasının da bir nedeni budur. Doğal olarak da onun ‘... insanlarla bir arada yaşamak istiyorum’ dediği şey, onun hayatında etkinliği olan ‘endişelerin

ortaklığını' görmek istemesindedir. Bu nedenle hayat onun için 'akılcı' olduğu nispette kurgusunu da 'risk analizlerine' endeksli hale getirmektedir. Bu açıdan güvenli sitede yaşamak onun risk hesabı denkleminde akan hayatı için arzuladığı türden bir sonuç olarak, kaygılarının ortaklığına dönük hayatlar da sağlamaktadır. Bu açıdan güvenli siteler riski merkeze alan hayatların sığındığı kontrol limanlarından birisi olmaktadır. Çünkü her türden olasılık hesabı riski büyüttüğü nispette, 'önlem alma ilkesini' de hayatın merkezine koymaktadır. İhtiyatlılık bir hayatı kurma standardına dönüşünce kapanmanın pasifliği kontrol adına makul görülmektedir. 'Görüşmeci 19' gibilerinin yaptığı şey de bilginin bilinci belirlediği türden kurgulara/algılara kayıtsız kalanlarla bir arada yaşamak istemediğinden, 'güvenli siteleri' tercih etmek olmaktadır. Bu açıdan görüşmeci kendisinin kentsel anlamdaki izolasyonunun bir nedeni olarak, yaşadığı kaygılardan kaynaklı böylesi bir hayat stratejisine sahip olmasını gerekçe göstermektedir. Kendisinin "... insanlarla bir arada yaşamak istiyorum" dediği yerin de asıl nedeni budur.

Görüşmeci 19: "Küresel felaketler benim için ekstra bir kaygı.

Mesela biz eşimle bulaşıkları bulaşık makinesine durulayarak bile koymayız. Çünkü su israfı az olsun diye. Çöplerimizi mümkün olduğu kadar ayırmaya çalışırız... Bu benim için bir kaygı kaynağı ve bu konuda dünyanın geleceğinden de endişeleniyorum. Türkiye'nin çölleşmesi, verimli topraklarının kaybı, sulak kaynaklarının azalması gibi kaygıların hepsini hissediyoruz. Böyle olan insanlarla da birlikte yaşamak istiyoruz. Ben çöpünü dereye atan insanlarla yaşamak istemiyorum. Ben suyunu ekonomik kullanan, çöpünü ayıran insanlarla birlikte yaşamak istiyorum. Bu kaygıları hisseden insanlarla yaşamak istiyorum."

5.4.3. Bir Yük Olarak Geleneksellikler

Hayat, işin ve ekonominin belirsizlik yüklü koşullarının ürünü olarak, gündelik hayata dair de her türden kalıcı anlatıları ve ilişkileri istenilmez ya da taşınması oldukça zor olan şeyler haline getirdi. Bu nokta da -Bauman'ın tabiriyle (2011b; 2012a)- her türden gelenekselliğin birer ağırlık haline geldiği yerde, asıl önemli olan da özellerimize dair güvenliklerimiz olmaktadır. Bu açıdan giderek 'geleneksel modern kentin' hayatı istikrarlı kılma aracı olan ve de bireylerini kamusal ilişkilere açık hale getiren pek çok 'tekinsizliği' ve 'kontrol'

koşulları gereksiz şeyler haline geldi. Çünkü -Arendt'in tabiriyle (2012)- geleneğin kamusal yükümlüklerini/sorumluluklarını kaldırmaktan uzakta olan bireyler, onunla aralarına da belirgin sınırlar örmektedir.

Belirsizlik gündelik hayatın her yerine sirayet ettiği için en değerli olan şey özel hayatlar olduğu için, bireyle de geç modern kentin yaşam alanlarını bu yönde kurgulamaktadırlar. Bu açıdan ki bizlerin 'gelenek ötesi topluluklar' olarak ifade ettiği, 'yeni orta sınıf' niteliklerini taşıyan 'güvenlikli site sakinlerinin' hayatlarında, kamusal sorumluluklar üreten 'geleneksel modern kent ilişkileri' aranır ya da arzu edilir şeyler olmamaktadır. Hatta yeni koşulların ürünü olarak 'kamusal sorumluluklardan' sıyrılmaya aracı olabilen özel hayatın yükselişi de onlar için, kaçışın ya da kente dair tekinsizlikleri kontrol altına alabilmenin aracı olmaktadır. Bu açıdan 'güvenlikli siteler', kentin geleneksellikleri açısından yük olan durumları ortadan kaldırabilmek adına bir kontrol aracı olmaktadır. Çünkü bu tarz siteler benzer koşullarda olan bireylerin bir aradalığı olarak da işlev görmektedir. Hayat ekonominin (ya da işin) ürettiği belirsizlikler karşısında kısa süreli birlikteliklere açık hale geldikçe, böylesi yeni ekonomik koşulların çalışanları da kendi hayatlarını benzer ritimlerde olanlara kurmaya özen gösteriyor. Sonuç olarak da kente dair arzu ettikleri ya da aradıkları ilişki tarzları onları, bu koşulların devamı olan niteliklerde yaşamaya yönlendirmektedir. Hatta onların kente dair kaygı kaynağı olarak bahsettikleri pek çok 'belirsizlik' hali de bu durumun dışı vurumu olan şeylerdir.

Yukarıda bahsi geçen koşullara dair ilk örnek olarak 'görüşmeci 30'un yaptığı vurgular, 'özel hayatın' yüceltilmesinin ürünü olarak, ona dair tüm kontrolsüzlükleri uzaklaştırma çabasında olan bir yaşam tarzını ortaya koymaktadır. Yukarıda da vurguladığımız gibi kamusal alandan kaçışın bir diğer tarafı özel hayatın kutsanması olmaktadır. 'Görüşmeci 30'un da bu noktada altını çizdiği temel nokta, 'güvenlikli sitenin' bir hayat tarzı güvenliğini de içinde taşıdığı gerçeğidir. Çünkü kendisinin 'özel alana' dair tüm beklentileri, aslında 'geleneksel modern kentin rutinleriyle/gelenekleriyle' ve hatta geleneksel güvenlik vaadiyle çelişmekte olan şeylerdir. Geç modern kent koşullarında kalıcı her türden ilişkinin gereksizleştiği yerde bu tarz rutinler de onun için bir tehlike ve belirsizlik kaynağına dönüşmektedir. Bu açıdan 'güvenlikli sitelerin sunduğu birliktelik' onun için bir bakıma özeline dair izolasyonun ya da yalıtılmışlığın -Sennet'in de tabiriyle kent pasifliğinin (1999)- bozulmayacağı gizli bir sözleşmesi gibidir.

Bu arzu edilen durum gelenekten, rutinden ve her türden kalıcı ilişki tarzından kaçış açısından böyledir.

Görüşmecinin oturduğu sitede birlikte yaşamak istediği insanları anlatırken yaptığı vurgular da onun 'gelenek ötesi halinin' ispatı şeklinde oluyor. Onun 'medeni olacak, görgülü olacak' dediği nokta, kendileri gibi davranış kalıplarına sahip olacak insanlar anlamına gelmektedir. Çünkü görüşmecinin sahip olduğu 'geç modern kent profili' açısından kentin tekinsizliklerine ve hatta farklılıklarına açık olmayan hali, kenti onun namına tamamiyle bir kontrolsüzlük göstergesine indirmektedir. Ayrıca kendisinin bir beklenti olarak ortaya koyduğu 'kirletmeyecek', 'saygı duyacak', 'siz diyecek' türündeki vurgular da kendisinin seküler algılarındaki kutsal metin vurgularına (öldürmeyeceksin mukabilinden) benzemektedir. Fakat onun tüm beklentileri, aslında kafasındaki var olan istikrarlı yaşamı mümkün kılacak beklentiler niteliğindedir. Çünkü onun için örtük olarak bir birlikte yaşama sözleşmesi olan bu tarz kriterler, 'özellerin kutsanmışlığı' tehdit etmeyen yaşamların da vaadi niteliğinde olmaktadır. Bu açıdan ki önceki bölümlerde bir 'geleneksel modern kentin geleneği' olan pek çok durum, onun şimdiki hayatında olmasını istemediği şeyler olmaktadır. Görüşmecinin 'çat kapı gelmeyecek' şeklinde dile getirdiği nokta, aslında 'geleneksel modern kentin' rutinlerini sergilemeyecek anlamında da bir ifade olmaktadır. Çünkü belirsizlik hayatı kuşatınca bu türden davranış tarzları da özel hayatların kutsanmışlığına -ya da pasifliğine- karşı en büyük tehlike olmaktadır. Kendisinin 'mesela ben çat-kapı gitmiyorum kimseye' dediği nokta da, kendisinin 'geç modern kent beklentilerine' dair sözleşmeye riayet ettiğinin vurgusu olmaktadır. Onun için güvenlik 'özel hayatının' tekinsizlikleri ya da belirsizlikleri karşısındaki istikrarı olmaktadır. Hem de her türden sosyal ilişki namına bu böyle olabilmelidir. Oturduğu sitede birlikte yaşamak istediği insanları anlatırken yaptığı vurgular da bunun ispatı şeklinde oluyor.

Görüşmeci 30: "Bizim oturduğumuz sitede oturanların medeni olması gerekir. Görgülü olacak. Asansörde sigara içilmemesinin hatırlatılmasına gerek kalmayacak. Ortak alanları kirletme konusunda özel çaba göstermeyecek. Yeşil alana saygı duyacak gibi. Bizimle konuşurken "siz" diyebilmeliler. Çat-kapı gelmeyecek. Özeline saygı duyacak. Ben kimseye çat-kapı gitmiyorum mesela. Sadece benzer kafada olduğumuz biri var, onunla olursa olur ama herkesle aynı samimiyet olmaz."

Nitekim ‘görüşmeci 30’ konuşmasının devamında ‘geleneksel modern kentin’ ilişki tarzını izah ederken neden kaçınmak istediğinin de nedenlerini sıralamaktadır. Onun sıraladığı şeyler aslında ‘özel hayatına’ dair yaşadığı kaygıların -bir bakıma da kutsanmışlığın- sonucudur. Bu yüzden ‘görüşmeci 30’ özele dair tehdit olduğunu düşündüğü her türden yerellik, rutin, karşılaşma ve tekinsizliği birer sorun olarak algılamaktadır. Kendisinin ‘beni sıkır’ diyerek ifade ettiği şeyler, temelde onun hayatında kalıcı ilişki sistemlerine ya da kent birlikteliklerine açık olmayan halinin de ürünü olmaktadır. Çünkü onu ilişkiler açısından kamusal hayata bağlaması muhtemel olan sosyal denetimler ve karşılaşmalar, onun için bir tehlike ya da belirsizlik faktörüne dönüşmektedir. Görüşmeci için özgürlük bir kamusal yaşam zorunluluğu değil, özel hayatının sınırları içerisinde olan kapatılmışlıklarla ya da izole olabilmekle -hatta ilişilmemekle- ilgili bir durumdur. Başka bir ifadeyle de özgürlük onun için kamusal alandan kaçmanın kendisidir. Bu açıdan aslında görüşmecinin arasına mesafe koyduğunu söylediği şeylerden kaçarken talep ettiği şey, onun hayatında olmasını istediği izolasyonun ve de pasifliğin anlatımıdır. Ama bu izole halin karşılığı da temelde onu ‘arayüzeyle’ ve ‘kamusal hayata’ bağlayacak ilişki sistemlerinden kaçmasıdır. Nitekim ‘görüşmeci 30’ özeline dair taleplerini sıralarken ‘kamusal alandan’ kaçış nedenlerini de sıralayarak, ‘özel hayatın’ artık kamusal bağlarının olamayacağı yönündeki istekliliğini de ilan etmektedir. Onun ‘mahalleden kaçışı’, aslında kentin kamusal alanından kaçarak özel alanına çekilmesinin de hikâyesi olmaktadır. Oturduğu güvenli sitede aradığı tarz da bunu mümkün kılacak bir ilişkisellik olmaktadır. Çünkü mahallenin gelenekselliği onun hayatında olmasını istemediği bir belirsizlik yumağıdır.

Görüşmeci 30: “Mesela işimin olduğu buralarda otursaydım (Bağcılar) bu sorunları çok yaşadım. Özelime saygı gösterilmezdi. Bundan rahatsız olurdum... Önceki yaşadığımız yer mahalle ortamı şeklindeydi. Aşırı samimiymiş gibi görünen ama aşırı müdahaleci bir tarafı vardı. Çok dedikodu yapılıyordu... Yorum yapıyorlar, yargılıyorlar. O bende hareketlerim açısından kaygı yaratmış olabilir... O tutuculuğa uyum sağlayıp yaşamak zorunda kalıyorduk. Fakat o yıllarda bir sıkıntısını görmedim. Ama üniversiteye geldikten sonra, daha algılar açılınca, büyüyünce, daha bir kendinin farkına vardıkça insan belli bir yaşam şekli/tarzı oluşuyor kafasında. Şimdi geriye

dönüp baktığımda bunları gereksiz ve müdahaleci buluyorum...
Şimdilerde hayatımda konfor beklentisi var.”

Her türden geleneğin bir ağırlık halini aldığı yeni kent koşullarında rutinler, özel hayatın istikrarı açısından bir tehlike faktörü haline gelmektedir. Bu bağlamda her türlü uzun süreli ilişkinin dahi bir yük haline geldiği yerde gelenekler hem istenmeyen hem de gereksiz şeyler haline gelmektedir. Ayrıca bu yöndeki vurguları olan bireylerin böylesi saptamalarının bir kaynağı da -daha öncesinde vurgusunu yaptığımız üzere- onların sahip olduğu ‘refleksif’ (ya da ‘özerk’) halleri olmaktadır. Çünkü ‘geleneğin değersizleştirilmesinin’ bir nedeni de ‘gelenek ötesi toplumların’ kendine has hayat tarzları olmaktadır. Bu tarz toplumlarda gelenek hayatı kuramaz. Çünkü bireylerin artık hayatı kurma kaynağı ‘rasyonel bilgi’ ve ‘akıl’ olmaktadır. Ayrıca yaşanan istikrarsız hayatların kaygısıyla ‘uzun süreli olan’ ve ‘kalıcılık vaat eden’ her türden anlatı da değersiz hale gelir. Bu yönüyle ki yükün taşınma süresi kısaldıkça ‘gelenek’ vb. tüm söylemler itibar edilecek şeyler olmaktan çıkmaktadır. Ayrıca risk toplumlarında gelecek gündelik hayatı kurmak adına merkezi bir öneme sahip olduğundan beri, ‘geç modern kentin’ bireyi geleneklere (geçmişle temasa) itibar etmez oldu. Bu açıdan ki görüşmecilerin pek çoğu geleneklerle arasına mesafe koyan hatta ‘rekleksif’ ya da ‘özerk’ olduğuna dair vurgularda bulunan cevaplar vermişlerdir. Hatta refleksivitesi yüksek bu tarz bireylerin ‘ötekiyle’ yaşamak istememesinin nedeni olarak, onların hayata dair gelenekselliklerinin olduğunu söylemesi de var olan durumun açıklayıcısı olmaktadır. ‘Görüşmeci 30’un aşağıdaki vurguları karşımıza sıkça çıkan örneklerdedir ve bunu doğrular niteliktedir.

Görüşmeci 30: “Kendimi geleneksel görmem. Akrabalık ilişkilerini severim ama kalabalık ailelerin sorun yarattığını düşünüyorum. Çok çocuklu ailelerin sorun olduğunu ve gerekli olmadığını düşünüyorum... Devam etmesi gerekli olan bir takım davranışlar yine olabilir. Mesela büyüğe saygı gibi ama çok kalıp yaşama şeklini sevmiyorum. Gelenek demek kuralcılık demek... Geleneksellikleri çok fazla o insanların ve kentin gerektirdiği şeyleri yapma konusunda direnç gösteriyor.”

‘Geç modern kentin’ ‘gelenek ötesi yaşamlarında’ her türden rutinler, kalıcı ilişkiler ve de paylaşımlar ağırlık ya da yük olarak görüldüğü için, gündelik hayatı kurma biçimleri de giderek profesyonellik, rasyonel bilgi ya da uzman

görüŖü çerçevesinde olmaktadır. Bunun diğer bir anlamı da tecrübî paylaşımların böylesi bireyler için anlamını yitirmesidir. Hayatın giderek özel hayatlar dâhilindeki pasifliklere yönelmesinin bir nedeni de bireylerin başarı hikâyelerindeki koşulların, onları bireyselliklerinin ötesine geçememesinden kaynaklanmaktadır. Hayata karşı başarı ya da mücadelenin kriteri yalnızlaştıkça, başkalarının hayat hikâyeleri bizler için anlamını yitirmeye başlamaktadır. Ayrıca ‘geleneğin işlevsizleşmesinin’ bir anlamı da hayata dair tecrübî bilginin de anlamını yitirmesidir. Bu açıdan hayatın yalnızlıklar ve kişisel başarılar etrafında aktığı yerde, ‘bireylerin refleksif’ hallerinin de şiddetlenmesi normal olmaktadır. ‘Özerk/refleksif’ olan bireylerin toplumsal anlamdaki ortak paylaşımlarının tükeniŖi, kalıcı temasların ya da uzun süreli birlikteliklerin de önüne geçmektedir. Hayatın son derece kişisel aktığı yerde ‘müşterek mücadelenin’ ya da ‘kalıcı birlikteliklerin’ inşa edilemiyor olmasının bir nedeni de budur. Bu açıdan ‘görüşmeci 30’un söylediği ‘herkes hayatta kendi kırılğanlığını kendisi yaşıyor’, ‘herkes olanlardan kendisi kadar etkileniyor’, ‘uzman olmayanların yardımcı olamayacağını düşünüyorum’ şeklinde ifade ettiği noktalar; temelde ‘geç modern kentın’ sıradanlaşan hayat hikâyelerinin saptaması niteliğindedir. Onun ‘kafa karışıklığı yaratıyor’ dediği durum, kendi hayat hikâyesinde geçmişin ve geleneğin işlevsizleşmesinin dışı vurumu olmaktadır. Çünkü ‘görüşmeci 30’ gibi geç modern bireylerin hayatı kalıcı bir kuşku ortamında yaşanırken, bireylerin en büyük itibarı da rasyonel bilgiye olmaktadır. Hayat yalnız başına verilen bir mücadeleye dönüşürken ‘toplum’ diye ‘bizlerden’ ya da müşterek ortaklılardan bahsetmenin zorlaşmasının da nedeni budur. Tıpkı ‘çalışmanın’ müşterek davaların son bulması gibi hayatın da müşterek davaları son bulmaktadır.

Görüşmeci 30: “Herkes hayatta kendi kırılğanlığını kendi çevresiyle yaşıyor. Herkes olanlardan kendisi kadar etkileniyor. Bu konuyla ilgili uzman olmayan kişilerin öyle çok da yardımcı olamadığını düşünüyorum açıkçası. Çekirdek ailenin dışındaki her şeyde görüş bildirmesi gerekenlerin uzman kişiler olması gerektiğini düşünüyorum... Karşıdaki Ayşe Teyzenin beni dinlemesinin bana hiçbir katkısı olmuyor ayrıca. Psikoloğa, psikiyatra danışılabilir diye düşünüyorum... Etrafımda dostlarım da var. Anlatırım da ama anlatmak çözüm olmuyor. Var olan şeyi değiştirmiyor. Pek bir katkısı olmuyor. Sonuçta tecrübeli insanların önerilerini tabi ki almak gerekir.

Onların (komşuların) mutlaka katkısı olacaktır ama kafa karışıklığı yaratıyor.”

5.4.3.1. Gelenek Ötesi Bireylerin Gelenek Ötesi Kaygıları: Refleksif Ebeveynler

Görüşmecilerin tamamına yakınının ihtiyatlılık koşulu sorgulanırken en büyük kaygılarının çocukları üzerinden olduğu görülmekteydi. Hatta sıklıkla güvenli site gerekçelerinin bile çocuklar için olduğunu dile getiriyorlardı. Çocuk ve çocuğa dair kaygıların hayatın en öncelikli unsuru olması bu bağlamıyla dikkate alındığında, onların nasıl ebeveynler olduklarının da sorgulanmasını gerektiriyordu. Çünkü görüşmecilerin var olan büyük refleksiviteyi, onların ‘gelenek ötesi ebeveynler’ olduğunun da anlatıcısı gibiydi. Bu nedenle hayatı ihtiyatlılık ilkesi dâhilinde kuranların en büyük ihtiyatlarının çocukları üzerine olmasına da şaşırılmamaktadır. Bu açıdan çocuk merkezli dünyaların - Furedi’nin tabiriyle (2013)- paranoyak bir ebeveynlik hali olduğu da (kaygılarının aşırılığı açısından) kolaylıkla anlaşılıyordu. Çünkü çocuk doğasının sıradanlığını algılamayan halleri alanda görüştüğümüz kişilerde sıklıkla karşımıza çıkıyordu. Fakat bu noktada kaynağını aşırı ihtiyattan alan ‘paranoyak ebeveynlik’; aslında her türden limanın yitirildiği, kalıcı hiçbir anlatının olmadığı hatta her şeyin geçicilik (vadesizlik) bağlamında bir yüke dönüştüğü yerde, ortaya çıkan bir ebeveynlik türüdür. Çünkü ‘iz bırakmayan’ ve ‘belirsizliğin’ yoğun olduğu bu dünyada çocuğun hayata dair kalıcı ve de iz bırakıcı kapasitesinin olabilmesi, bireyler için onları duygusal açıdan kalıcılığı olan bir liman haline getirmekteydi. Her şeyin geçici olduğunun kanıksandığı yerde, duygusal koşullara dair tatmini en üst düzeyde olan ve bu konuda yatırım yapılması makul olan en önemli unsur çocuk olmaktadır. Bugünlerde sıkça duyduğumuz ‘çocuğuma bir şey olursa yaşayamam’ söylemi, hayatı çocuk merkezli kurmanın da gerekçesi olmaktadır. Görüşmecilerin tepkileri de bu bağlama dair anlamlı bir içeriğe sahip olmaktadır.

Bu konudaki ilk örneğimiz ‘görüşmeci 8’in aşırı ihtiyatlılık göstergesi olan çocuk duyarlılığı, bu vurgusu yapılan koşulları dışarı vuran saptamalarla devam etmektedir. Onun ‘çocuklarım için kariyerimden vazgeçebilirim’ şeklindeki ifadesi, ‘temelde onlar olmazsa yaşayamam’ bağlamındaki söylemin ‘neoliberal işin sınırlarında söylenen tarzı’ olmaktadır. Bu açıdan geç modern birey için hayatı kurma biçimi ‘ihtiyatlılık ilkesi’ olduğundan beri, çocuklara dair yaşanan ihtiyatlılık kriteri de farklı bir kerteğe taşındı. ‘Görüşmeci 8’in ihtiyatlılık düzeyi

de çocuğunu sahip olduğu bu yeni form çerçevesinde algılamasına neden olduğu için, onun çocuk sahibi olması hayatın tüm rutinlerini askıya almasına neden olabilmektedir. Kendisinin ‘gelenek ötesi hali’, ebeveynliğini de geleneksel sınırlarda yaşarsa -Furedi’nin tabiriyle (2013)- ‘bir şeyler ters gidiyor izlenimine kapılmasına neden olmaktadır’. Kendisinin konuşmasında, çocuk yetiştirmeyi emeklilik evresine dair bir koşula indirgemesi, çocuğa dair ihtiyatlılık kadar çocuğun duygusal açıdan alternatifsizliğini de ortaya koymaktadır. Yaşanan böylesi bir durumun sonucu olarak ‘görüşmeci 8’in çocuk bağlamındaki hayatı kurma tarzı, aslında onun yaşadığı güvensizliklerin ve de belirsizliklerin ürünü olmaktadır. Çünkü çocuk, belirsizliğin her yeri kuşattığı korku dolu bu dünyada duygusal açıdan en kalıcı bağ olma özelliğine sahiptir. Bu açıdan ‘vadesiz hayatın’ ve de ‘bırak git’ şeklinde yaşamının en sıradan şeyler haline geldiği bu dünyada çocuğun sahip olduğu duygusal alternatifsizlik de anlaşılabilir olmaktadır.

Görüşmeci 8: “Çocuklarım için kariyerimden vazgeçebilirim. Ben doğum izninden sonra dönmemeyi düşünüyordum. İstifa etmeyi düşünüyordum ama başka nedenlerle dönmek zorunda kaldım. Bence herkese sorsanız herkes de bunu yapar. Emeklilik için 4500 gün gerekiyor. Kızımın okula başlama evresinde bu doluyor, hesaplarıma göre. O zaman da emekli olacağım.”

‘Görüşmeci 51’in, ebeveynlerinin kendilerine çocukluktaki ilgileriyle kendisinin çocuğuna yaklaşımını karşılaştırdığı nokta, ebeveynliğin ihtiyatlılık kriterinde yaşadığı dönüşümün ne boyutta olduğunun da anlatımı olmaktadır. Annesinin, kendisinin hastalandığı evrelerde yaptıklarına karşılık (patates bağlamak, nane-limon içmek vs.), ‘biz hiç doktor görmedik’ dediği nokta, annesinin geleneksel bilgiye olan güveninden ötürüydü. Çünkü annesinin sahip olduğu geleneksel özellikleri, hayatındaki rutinlerini de ona göre kurgulayabilmesini mümkün kılıyordu. Fakat ‘görüşmeci 51’in çocuk ihtiyatlılığı bağlamında anlattıkları, kendisinin gündelik hayatı kurma noktasında ne kadar ‘gelenek ötesi’ olduğunun ya da başka bir ifadeyle söylersek, ‘gündelik hayatını rasyonel bilgi bağlamında kurduğunun’ ispatı olmaktadır. Bu açıdan kendisinin ‘ben çocuğa hiç patates bağlamadım’ dediği nokta, aslında kendisinin annesiyle arasına koyduğu gündelik hayatı kurma biçimine dair var olan farklılığının da anlatıcısı olmaktadır. Dolayısıyla görüşmecinin hayatında geleneksel bilgi ya da ilişki koşulları rasyonel bir arka plana sahip olmadığı için bir gündelik hayat stratejisine dönüşmemektedir.

Görüşmeci 51: “Biz doktor görmedik çocukluğumuzda. Bizim başımız ağrıyınca patates sorarlardı. Hastalanınca ancak dinlenir ederdik. Hayatımızda doktor görmedik biz. Nane-limon, elma kabukları falan diye geçiştirirdik. Dört kardeşlik biz ve hiçbirimizde de öyle doktor falan olmamıştı. Aman aman da dikkat edilmiyordu da zaten. Ben çocuğa hiç patates bağlamadım. Ben en fazla ıhlamur falan yaparım... Ama yine de doktora da götürürüm. Biz daha fazla ihtiyatlıyız. Çünkü (annem) dört çocuk büyümüş... Biz bir çocukla ilgileniyoruz. Bütün ilgimiz onunla. Bizim yemek yiyip yemememiz çok dikkat çekmezdi. Ama şimdi öyle mi? Akşama kadar sokaktaydık. Bir domates-ekmekle geçirirdik günü. Onlar (anneler) daha rahatları.”

‘Görüşmeci 50’ nin de kendi ebeveynleriyle yaşadıkları ihtilafı anlatımında yaptığı vurgular, onların geleneksel hayatlarıyla kendilerinin gelenek ötesi -ya da rasyonel bilgiye dayalı- hayatları arasındaki farklılıkları ortaya koyar cinstendir. Kendi çocuklarına doğum sonrası evrede ‘su verilmemesi konusunda’, ebeveynlerinin tüm ısrarına rağmen doktorun görüşlerini dikkate almaları; onların ‘geleneksel bilgi’ yerine ‘rasyonel bilginin’ ya da ‘teknik bilginin’ kendi hayatlarını kurmak açısından daha değerli olduğunun vurgusunu yaptıkları nokta olmaktadır. Yine kendisinin de vurguladığı gibi, geleneksel yöntemlerin yerine çocuklarının hastalıkları açısından uzman bilgisini dikkate alıyor olmaları ve bu konudaki aşırı hassas davranmalarının anlamı, kendi refleksif kapasitelerinin ürünü olan hayatlarının anlatıcısı olmaktadır. Kendisinin de son noktada vurguladığı ‘biz annemize babamıza göre çok daha ihtiyatlıyız’ dediği nokta da bu farklılık yaratıcı durumun anlatıcısı niteliğindedir.

Görüşmeci 50: “Annemiz biz hastalanınca hep geleneksel yöntemleri kullanırdı. Nane-limon falan. Ama biz şimdi bir şey olunca hemen doktoru arıyoruz. Yapacaklarımız için de doktor onayı alıyoruz... Geçmezse de yine doktor aranır hemen... Benim çocuk doğduğunda annemle-kayınvalidemle kavgamız vardı: “Siz çocuğa niye su vermiyorsunuz” diyorlardı. Biz de “hayır!” Doktor vermeyin” dedi. Biz de “doktor verilmeyecek dedi! Verilmeyecek!” dedik... Ben doktorun dediğine itibar ederim ve ondan şaşmam. Doktorumuzun açıklama yapmasını bekleriz ve o da yapar bunu. “Bu, bu sebepten olmuştur ve bunun nedeni budur” diye. Bize diyor ki sonra “bunları

yapınca da üç güne bir şey kalmaz” diyor ve gerçekten de öyle oluyor.”

‘Görüşmeci 47’nin yaptığı vurgulamalar da benzer yönlü durumları içerisinde barındırmaktadır. Görüşmecinin kendi ebeveynlerinin çocuklarına dair tıp anlayışının iki ilaçtan öteye geçmediği yönünde yaptığı vurgular karşısında, kendisinin ‘doktordan bile şüphe edilebildiğine’ dair vurguları olmaktadır. Bu farklılık aslında onun rasyonel bilgiye dayalı olarak, kuşkuyu ne kadar da gündelik hayat stratejisi haline getirebildiğinin anlatıcısı olmaktadır. Yine kendisinin ‘ben şüphe ederim ama öyle olmalı’ dediği nokta, kendisinin bilinç düzeyinin inşa ettiği algılarının sonucu olmaktadır. Bu açıdan onun geleneklerle arasına koyduğu mesafe de bu durumun dışı vurumudur. Nitekim kendisinin örneğini verdiği ‘eşinin babasının çocuklarını kendi babasının yanında sevemeyişini’ anlatırken, kendi koşullarını izah etmek açısından da eşinin çocuğuyla olan diyalogunu anlatması, oluşan farklılıkların anlatıcısı durumlar olmaktadır. Artık geleneksel bilgi ve rutinler bu açıdan onların gündelik hayatı adına anlamlı bilgiler olmaktan uzakta çıktılar ortaya koymaktadır. ‘Görüşmeci 47’nin anlattıkları da bunun dışı vurumundan başka bir şey değildir.

Görüşmeci 47: “Biz sağlık konusunda öncelikle doktora başvururuz. Ondan sonra olacaksa ancak geleneksel takviyemiz olur. Ama ben annem tarafından doktora götürüldüğümü hiç hatırlamıyorum. Çok fazla hasta olduğumu hatırlamıyorum ama hastalandığımızda da annemin üzerimize titrediğini hatırlamıyorum. Zaten ilaç da yoktu. Hasta muamelesi yapıldığını hatırlamıyorum... Annemin iki ilacı vardı: Biri Teramisine merhem, biri de Antidot vardı. Her şeye onları kullanırdı... İki ilaçla çocukluk geçirdik. Ama biz şimdi öyle değiliz. Önce doktor, sonra takviye olarak bazı şeyler yapıyoruz... Ben doktora itimad ederim. Ama doktoru da sorgularım. Şüphe edersem başkasına danışırım. Her konuda öyleyimdir. Biraz şüphecimiz belki ama olması gerektiğini de düşünürüm... Eskiler “geleneklerden ötürü” diyerek, çocuklarını doğru düzgün sevmemiş bile. Mesela eşimin babası “ayıp” diye, kendi babasının yanında çocuklarını sevmezmiş bile. Çocuklarla ilgilenmek bile “ayıp” olarak kabul edilirmiş. Şimdi eşim oğlumla beraber yatıp kalkıyor, bırak kucağına almayı. Artık gelenekler bu yönde de kırıldı.”

5.4.3.2. Bilgiye Dayalı Yaşayan Refleksif Ebeveynlerin Güvenlikli Site Talebi

‘Bilginin bilinç inşa ettiği yerde’ kaygıların niteliği ‘gelenek ötesi ebeveynlerin’, kenti algılarını da belirler nitelikte olmaktadır. Bu açıdan refleksif olan ebeveynlerin güvenlik talebi, onların şehri algılamalarını ve güvenlikli siteye bakışlarını da belirlemektedir. Onların çocuk yetiştirme tarzları, bir bakıma güvenlikli sitede bulunmaları için önemli bir etken olmaktadır.

Bu noktada önemli örneklerden birisi olarak da kendisi öğretim üyesi olan ‘görüşmeci 41’in çocuklarına dair yaşadığı kaygı düzeyi gösterilebilir. Kendisinin güvenlikli sitedeyken bile yaşadığı kaygı sahip olduğu ihtiyatlılık perspektifinin karşılığında, ‘sıradan olan halleri bile onun algıları açısından’ ne kadar da güvensiz faktörler haline getirebildiğinin anlatıcısı olmaktadır. Kendisinin vurgusunu yaparak ‘ben dış dünyadan korkuyorum’ dediği nokta, onun evinin dışındaki tüm her şeyi birer belirsizlik faktörüne indirmesinin sonucunda olan şeylerdir. Korku onun ihtiyatlılığına bağlı olarak bir ‘korku kültürü’ ürettiğinden, olası her şey onun için risk prizmasından geçirilmesi gereken bir faktöre dönüşmüş durumdadır. Görüşmeci ‘aile dışında kalan her türden’ faktörü bir belirsizlik denklemine çekmektedir. Bunun da nedeni onun geleneksel rutinlerden arınık dünyasının, bilgiye dayalı olarak şekillenmesinden katnaklıdır. Kendisinin sahip olduğu derin korku ve güvensizlik hali, onun sahip olduğu bilinç düzeyinin olası her türden koşula dair bir risk hesabı yapabilmesinin sonucudur. Fakat korku her yere sirayet edince (onun da hayatında olduğu gibisinden) en sıradan olaylar bile mantıksız ya da riskli durumlar kategorisine çekilmektedir. Aslında o, her türden sıradanlığı bir korku faktörüne dönüştüren ihtiyatlılığı, altında örtük olarak da pasiflik (hatta kentsel pasiflik) talep etmektedir. Bu açıdan oldukça güvenli bir yerde bile -güvenlikli sitede bile- çocuğunun oyun oynaması, onun büyük korkular yaşamasına neden olmaktadır. Aslında onun istediği şey, korkularına dayalı olarak çocuklarının da pasif hayatlar yaşamasını talep etmektedir.

Görüşmeci 41: “Çok ihtiyatlıyım. Mesela bizim siteye kimse giremez, yaşayanlar dışında. Girenler de telefon açılır o şekilde girerler. Ona rağmen hava karardığında hemen dışarı çıkarım ve oğlumun nerede olduğuna bakarım. “Arkadaşları ona şiddet uygular mı?” “İter mi?” “Düşer mi?” “Bir yerde, bir evin bahçesinde düşüp kalır mı?” diye. Bunlar benim kişisel fobilerim. Ama bu fobilerim Amerika’da bile bu kadar değildi. Burada daha fazla. Burada ben dış

dünyadan çok korkuyorum. Aile dışındaki dünyadan. Dışarıdan zarar gelebileceği konusunda fobim oluştu.”

Nitekim ‘görüşmeci 41’in çocuğunun ‘başı boş bir kent ortamında’ yürümesine verdiği tepki de bunun ürünü bir çıktı olmaktadır. Çünkü onun için kent, kendi kontrol koşullarının dışına çıktıkça bir tehlike alanı haline gelmektedir. Bu açıdan ki onun çocuğunun yaptığı ‘sıradan bir kent yürüyüşü’ aslında onun refleksif halinin ürünü olarak, ‘çocuğu için küçük ama kendisi için büyük’ bir yürüyüşün hikayesine dönüşmektedir. Çünkü kent onun için her türlü kötülükleri bünyesinde taşıyan bir tehlike yumağından başka bir şey değildir.

Görüşmeci 41: “Annemin oraya gittik geçen hafta. Mc Donald’s açılmış. Oğlum “anne, ben gitmek istiyorum” dedi. Gittik ve dönüşte de yürümek istedi oradan ve ben izin verdim yürüsün diye. Ama yirmi kere telefon açtım babama: “baba, Teoman geliyor, onu karşıla!” Annem bana diyor ki: “varmıştır o kızım”. Babama diyorum ki “vardı mı?” Gideceği yer iki yüz metre falan.”

‘Gelenek ötesi bireylerin’ hayatlarında yitirdiği geleneğin, onların ebeveynliğine nasıl etkisinin olduğuna dair bir örnek olarak da ‘görüşmeci 15’in söyledikleri olmaktadır. Çünkü ‘görüşmeci 15’ geleneksel güvenlik algılarını yitirdiği için (toplumsal referanslar onun hayatında değersiz hale geldiği için) güvenliği salt bireysel bir faktör olarak algılamaktadır. Kendisinin yaşadığı kent deneyimleri karşısında çocukları koruyabilmek için karate öğrenmek istekliliği, onun yaşadığı güvensizlik karşısındaki ihtiyatlılık halinin sonucu bir tepki olmaktadır. Görüşmecinin çocuklarını korumak için sahip olduğu geleneksel referanslarının yetersizliği, onu çocuklarını savunma konusunda böylesi çaresizliklere ittiği için kendisi çözümü bu tarz noktalarda aramaktadır. Aslında onun karate öğrenmek istemesi yaşadığı kalıcı kent çaresizliğinin ürünü bir sonuçtur. Çünkü onun hayatındaki güvenlik geleneksel anlamını yitirdiği için, hayatı kontrol de sırf onun kendi bireysel çabalarıyla sağlanabilecek bir faktöre dönüşmektedir. Bu açıdan onun çabası gelenekselliğini yitirdiği dünyasının bireysel çabalarıyla oluşturulabilecek güvenliklere endekslenmiştir.

Görüşmeci 15: “Çocuklar olduktan sonra daha ihtiyatlı hale geldim. Mesela çocuklar olduktan sonra kişisel savunma öğrenmek istiyorum. Karate, boks ya da onun gibi bir şey. Hâlâ daha

yapmışlığım yok ama aklımın bir kenarında hep bu var. Bir gün çocuklarımı korumam gerektiğinde koruyamayacağımı düşünüyorum ve bir şeyler yapmalıyım. Bu ben de bire bir baskın. Hatta dönem dönem de bu artıyor. Çocuklarım olmadan bile bir insanla bu duruma düştüğüm zaman o an tekrar bir celalleniyorum; “Ulan benim bir şeyler yapmam lazım. Şu anda yanımda çocuk olsaydı o zaman ne yapardım” böyle bir ruh hali var.”

Nitekim ‘görüşmeci 15’in bir güvenli site de oturmayı talep etmesinin bir nedeni de onun yaşadığı hayata dair ‘ihtiyatlılık ilkesinin’, hayatının her kademesinde işletilmesinin sonucu bir durumdur. Çünkü kendisinin çocuklarına dair yaşadığı kaygılar, onun geç modern bir birey olduğunun ispatı olan refleksivitesinin ürünü kaygılar olmaktadır. Bu açıdan onun kendisinin ve de çocuklarının sahip olması gereken kentsel hayatın rutinleri, onun yaşadığı belirsizlik algılarının ürünü olmaktadır. Bu açıdan onun yaptığı ‘risk hesabı’, hayata dair olan her şeyi bir risk prizmasından geçirerek gündelik olan davranışa dönüşebildiğinin ispatı olmaktadır. Onun ‘İstanbul korkusu’ da yaşadığı bu koşulların ürünüdür. Kendisinin ‘güvenlikli yer’ dediği site, onun hayatına dair bir kontrol aygıtı olduğu için çok önemli görülmektedir. Çünkü onun geleneksel rutinleri ve geleneksel istikrar araçlarını yitirdiği yerde ‘karate öğrenmek istemesi’ gibi, site de onun için istikrarlı bir gündelik hayat sunabilme aracı olduğu için değerlidir. Site bu yönüyle bir bakıma onun gündelik hayatının kalesi olurken, karate de kale dışındaki sürecin kontrol aygıtı olmaktadır. Onun karate öğrenmek istemesi de güvenli site de yaşamak istemesi de refleksif koşullarının ürünü olarak bilginin (ve de doğal olarak bilgiye dayalı algılarının) bilinç inşa etmesine dayalı olarak gündelik hayatını kurma ya da güvenli kılma çabasının ürünü olmaktadır.

Görüşmeci 15: “Biz burayı çocuklar için tercih ettik... Ama buradaki ana mevzu oturduğumuz yerin güvenli olması. Bizi bu konuda oraya çekti. İstanbul’da böyle bir korkumuz maalesef var. Hırsızlık çocuklarımıza veya malımıza kast edebilecek herhangi bir şey. Bunlardan uzak durmak gibi bir isteğimiz var. Bir de çocuklar için olan kaygımızı aşmak için. Mesela şimdi istedikleri gibi çıkıp oynayabiliyorlar. Aklım orada kalmıyor. Ama bir önceki yerde çocuklarımı tek başına sokağa salamıyordum.”

‘Görüşmeci 4’ün ortaya koyduğu vurgular da ‘ihtiyatlılık düzeylerinin’ çocuklarına dair olan kısmının, kendilerinin güvenli siteyi tercihleri açısından nasıl da etken olduğunun anlatıcısı olmaktadır. Çünkü kente dair belirsizlik ve kontrolsüzlük onların çocukları açısından ‘güvenlikli site’ sınırlarıyla ancak kontrol altına alınabilmekteydi. Bu açıdan site ortamının ona sunduğu benzerlerin birlikteliği, yalıtılmış ve sınırları belli alanlara sahip olunması, görüşmeci için ‘geleneksel modern kente’ dair duyduğu güvensizlikleri kontrol altına alabilmeyi vaat etmektedir. Bu noktada güvenli site, onların yaşadıkları sürece dair algıları açısından önemli bir istikrar aracı olabilmektedir.

Görüşmeci 4: “Bizim burada oturmamızın en büyük etkenlerinden birisi çocuğumuzun olmasıydı. Çocuğun bir sitede büyümesi, rahatlıkla çıkıp oynayabilmesi, tanıdığı insanların çocuklarıyla -belli bir seviyeden benzer insanların çocuklarıyla- oynayabilmesi önemliydi bizim için.”

‘Görüşmeci 39’un kendi ebeveynliğini annesinkiyle karşılaştırırken söylediği de ilgi çekicidir. Çünkü ‘annesinin çocuklar açısından daha geleneksel olmasına karşın kendisinin daha ihtiyatlı olduğunu’ söylerken, aslında kendisinin sahip olduğu ‘geç modern halinin’ de vurgusunu yapmaktadır. Hatta kendisinin konuşmasında ‘onlara (çocuklarına) boşluklar bırakmıyorum’ şeklinde dile getirdiği durum, yaşadığı güvensizliklerin ürünü olarak sahip olduğu refleksif kapasitenin gündelik rutinlerini nasıl bir forma dönüştürdüğünün anlatımıdır. Bu açıdan ki onun yaşadığı yeri çocukları adına tarif ederken kullandığı ‘burada oturmak bir huzur kaynağı’ tabiri, oturduğu yerin yaşadığı güvensizlikler bağlamında kendisine bir kontrol aracı olmak yönünde sunduğu katkıdır. Onun kenti anlatırken kendi yaşadığı yere ‘tertemiz’ demesinin nedeni, çocuklarına dair yaşadığı kaygılar açısından temiz olmasının dışı vurumudur. Çünkü vurgusunu yaptığı bu noktanın peşinden kayın validesinin oturduğu yere ilişkin olarak; ‘evden çıkınca hemen kaldırım ve cadde, böyle bir yerde çocuk büyütme çok zor’ demesi de kendisinin sahip olduğu ‘ihtiyatlılık düzeyi’ karşısında güvenli sitenin sağladığı bir kontrol aracı olma işlevini ifade etmektedir. Çünkü ‘belirsizlik’ onun gündelik hayatına dair önemli bir faktör olduğundan, ‘güvenlikli site’ de onun kaygılarına dair bir kontrol aracı olabilmektedir. Onun ‘burada olmak bizi güvenli ve huzurlu kıldı’ dediği nokta da bu durumun dışı vurumu bir ifade olmaktadır. Sonuç olarak; onu güvenli siteye yönlendiren bir etken olarak da yaşadığı ‘geç modern ebeveynlik’ deneyimi, onun kendi hayatını algılama

koşullarına dair ne yönde etkilerinin olduğunu ortaya koymaktadır. Görüşmecinin annesiyle arasında oluşan ebeveynlik deneyimindeki bu türden farkın asıl kaynağı; onun annesinin davranışlarını gelenekler ve rutinler belirliyorken, kendisinin davranışlarını ise sahip olduğu bilgi düzeyi belirlemektedir.

Görüşmeci 39: “Ben annemden daha az gelenekselim ama daha otoriterim. Daha ihtiyatlı davranıyorum. Daha kontrolçüyüm ve annem beni bu konuda çok eleştirir. Hep kontrolçüyüm ve onlara istediklerini yapabilecek boşluklar bırakmıyorum. Doğru olduğunu düşünmesem de böyle yapıyorum. Geç anne oldum ve daha bilinçli hale de geldim. Annem böyle değildi... Burada oturmak bir huzur kaynağı. Rahat hissediyoruz kendimizi. Sitede oturmak büyük avantaj sağlıyor bize. Çocuklar cadde falan görmedi. Buradaki tertemiz, yeşil parklarda büyüdüler. Bunlar büyük avantaj. Benim kayınvalidem Üsküdar’da Cadde üzerinde oturuyor. Evden çıkınca kaldırım ve sonrası hemen cadde. Böyle bir yerde çocuk büyütme çok zor... Burada olmak bizi bu konuda çok huzurlu ve güvenli kıldı. İçimiz rahat.”

Bu kısımda ortaya konulanlar, sahip olunan bilgi koşulunun gündelik hayatı kurma noktasında üstlendiklerinin analizi yapabilmek içindi. Güvenlikli site sakinlerinin gelenek ötesi olan hallerinin, onların bilinç düzeyinin çıktısı olduğu çok net anlaşılmaktadır. Ayrıca böylesi bir bilincin (refleksivitenin) inşa ettiği gündelik hayatın ihtiyatlılık düzeyi de oldukça yüksek olmaktadır. Bu da onların gündelik hayatlarında ‘risk, korku ve belirsizliğe’ dair önemli eşiklere eşiklere sahip olduklarını anlatan bilgiler olmaktadır. Bir bakıma onların yaşadıkları pasif hayatların nedeni de olmaktadır. Bu pasiflik aynı zamanda onların gelenek ötesi hallerin sonucu olarak da kentsel yaşamlarını biçimlendiren önemli noktalar olmaktadır. Çünkü bu bilinç aynı zamanda onların kenti algılamaları ve hatta kurmalarının da referans değeri olmaktadır.

5.5. Geç Modern Bireyin Pasiflik ve Temassızlık İsteği: Açılma Korkusu

5.5.1. Bir Kaos Alanı Olarak Kent

Görüşmecilerle yapılan mülakatlar boyunca karşımıza çıkan bir önemli nokta olarak da kente dair ortaya koydukları belirsizlik söylemleriydi. Bu tarz belirsizlik vurguları da aslında onların temassızlık ya da yalıtılmışlık isteme nedenleri olmaktadır. Fakat görüşmecilerin çoğu zaman kente dair kişisel tecrübelerinden uzakta olan böylesi algıları, aslında onların kente dair ‘tabular’ inşa ettiklerinin de anlatıcısı niteliğinde oluyordu. Belirsizlik hayata dair böylesi çıktılar üretince, onunla baş edebilme stratejileri de gündelik hayat adına daha önemli hale gelmektedir. Bu açıdan belirsiz bir kent ortamı için belirsizlikle baş edebilme stratejisine dönüşen temassızlık, gerekçe olarak da kentin kötü koşullarını görmeyi bir zorunluluk haline getiriyordu. Çoğu zaman ‘geleneksel modern kentin’ rutinlerinin ve doğallıklarının bu türden bireyler için bir güvensizlik sarmalı üretebilmesinin de nedeni buydu. Bu noktada görüşmecilerin çoğunun İstanbul’u anlatımlarının belirsizlik ve kaos denkleminde olması da doğal bir durum niteliğindedir.

‘Görüşmeci 12’nin İstanbul’u anlatımı da benzer yönlü vurgulamalarla olmaktadır. Onun kenti anlatımındaki ‘çok büyüdü’, ‘köyleşti’, ‘şehir kültürü yok’ dediği noktalar, aslında onun kentten kaçışı adına ortaya koyduğu gerekçeler olmaktadır. Bir bakıma kente dair temassızlık talebinin gerekçesidirler. Fakat onun ortaya koyduğu kaçış temassızlık talebinden kaynaklı olunca, aslında her türden toplumsal ilişkiden ve her türden farklılıktan da kaçış anlamına gelmektedir. Bu açıdan kendisinin örneğini verdiği ‘kenti taşralaştırın profil’, aslında onun için güvensizlik nedeni olan farklılıkların profilidir. Onun kaygıları bir anlamda farklılıklara karşı ‘kentsel tahammülsüzlükler’ oluşturmaktadır. Bu açıdan onun istediği farklılıklarla temassızlığın konforu, yaşadığı kaygılara dayalı olarak her türden toplumsal ilişkiyi taşınmaz bir yük haline getirmektedir. Sonuç olarak da kentin belirsizliği ve korkutuculuğu gerekçesiyle pasif hayatların kalesine (güvenlikli sitelere) çekilmek en makul davranış türü olmaktadır.

Görüşmeci 12: “Benim bildiğim İstanbul’un yıllık konut ihtiyacı üç yüz bin. Üç yüz bin konut zaten yeni göçlerle, evlenmelerle doluyor. Bunun üzerine bir de yapılan projeleri düşünün. Önü alınamaz bir şekilde nüfus artışı var. İstanbul’da hiç Beyoğlu’nu

tanımayıp yıllarca İstanbul'da oturan insanlar var. Hiç yolu düşmemiş ama "İstanbul'da oturuyoruz" diyor. Boğaz'ı hiç görmemiş, "İstanbul'da oturuyorum" diyor. O kadar büyüdü ve insanlar o kadar kasabasında yaşıyormuş gibi yaşıyor ki. Oradan (semtinden) dışarı çıkmıyor. Ama İstanbul'da yaşıyor. Metropol mü İstanbul? Bir çok yere göre metropol ama bir çok yere göre de köy-kasaba. Göç edenler kültürleriyle gelmişler ve o kadar kalabalık gelmişler ki artık var olan kültürü kendi içlerinde eritmişler. Kendi kültürleri karşısında metropol kültürünü eritmişler. Artık İstanbul'da metropol kültürü bence yok. Şehir kültürü yok. Taşra kültürü var."

'Görüşmeci 11'in de kente dair anlatımı bir belirsizlik ve kaos yeri olduğuna dair vurgular şeklindedir. Onun kent 'yaşanmaz bir yer oldu' bağlamındaki vurguları, aslında onun kentten kaçışının gerekçeleri niteliğindeki söylemlerdir. Kendisinin kentin geleneksel yaşam alanlarında kaos olduğunu söylediği yerde "ne mahalle kalır ne bir şey" demesi, aslında onun geleneksel modern kentin yok oluşuna dair gerekçesi de olmaktadır. Çünkü yaşadığı 'belirsizlikleri' onun için geleneksel kentin yok oluşunun da gerekçesidir.

Görüşmeci 11: "İstanbul daha stresli, daha belirsizliğin hâkim olduğu bir şehir haline geldi. Şu anki ortam, geçmişteki ortama göre çok çok kötü durumda. Çok kötü! Öyle böyle değil... Bu kadar insan ne yapacak? Nerede yaşayacak? İstanbul'un nüfusu bu kadar yükselirse kimse memnun olmaz hayatından. Ne mahalle kalır ne bir şey. Mahalle diye bir şey kalmaz."

'Görüşmeci 23'ün de 'güvenlikten ziyade benim beklentim kurallara uymak' dediği yerdeki vurgusu, onun belirsizlik olarak algıladığı kuralsızlığın hayatına dair üretebileceği güvensizliklerin anlatımı olmaktadır. Çünkü onun 'sitede düzen, rahatlık, konfor var' dediği nokta, aslında şehirde yaşaması muhtemel belirsizliklere karşılık aradığı özellikler olmaktadır. Kendisinin sitede olduğunu söylediği noktalar, aslında onun kaygılarına karşılık kendisine vaat edilen 'özeline ilişilmemesine' dair gizil bir sözleşme olmaktadır. Çünkü onun 'düzen ve kural' bağlamında söyledikleri, aslında 'geleneksel modern kentin' tekinsizliklerinden duyduğu kaygılardır. Bu açıdan aslında onun için güvenlik (ve doğal olarak da güvenli site), bir bakıma 'önü alınamaz (belirsiz) temaslara' karşı güvenlik olmaktadır. Onun 'kurallara dayalı bir hayat beklentim var' dediği

nokta da bunun anlatıcısı olmaktadır. Çünkü onun kente dair ‘temassızlık talebi’ karşılığını böylesi gerekçelerde bularak tutarlılığı olan bir söyleme dönüşebilmektedir.

Görüşmeci 23: “Beni kentten soğutan şey artan kurlsızlık, görgüsüzlük. Site içinde bir kural var ve insanlar ona uyduğu sürece bir düzen var, bir rahatlık var, konfor var. Bence güvenlikten çok bunlar önemli. Kurallara dayalı bir hayat beklentim var. Belki de bu yüzden sitede oturmak benim için cazip geliyor.”

‘Yeni orta sınıfın’ kente dair temassızlık talebi onun doğallıklarını giderek bir sorun kertesine taşıyarak kamusal alanı terk etme gerekçesine dönüşmektedir. Bu açıdan onların istediği temassızlığın gerekçesi kente dair yaptıkları belirsizlik ve tehlike saptamaları olmaktadır. ‘Görüşmeci 17’nin de İstanbul’a dair anlattıkları, aslında içerisinde neden temassız kalındığının da gerekçelerini taşımaktadır. Onun ‘çok göç oldu’, ‘şu an şehirde İstanbullu yok’, ‘çok kontrolsüzlük var’ dediği noktalar, aslında onun korkularını besleyen kentsel belirsizlik noktalarıdır. Bu açıdan onun kenti ‘bir kaos ortamı’ olarak algılamasını sağlayan nokta, böylesi algıların kenti bir kontrol edilemezlik faktörüne dönüştürmesidir. ‘Görüşmeci 17’ için İstanbul’u korkutucu hale getiren de budur. Bu açıdan ki onun bu saptamaları bir kaos ve belirsizlik ortamı olarak gördüğu şehirden kaçışını ve ona karşı temassızlık talep etmesini sağlayan noktalardır.

Görüşmeci 17: “İstanbul her sene, her an çok göç alan bir şehir... Artık şehir bunu kaldıramaz hale geldi. Şu anda şehirde İstanbullu diyebileceğimiz çok az insan var... Göçlerden ötürü de bir kontrolsüzlük var şehirde. Bunlar yaşamı da sıkıntıya sokuyor... Biz burada bir kaos yaşıyoruz... İstanbul artık bizi korkutuyor.”

Şehrin geleneksel özelliklerine dair her türden nitelik giderek kaçınılması gereken bir duruma doğru kaymaktadır. ‘Geleneksel modern kentin’ güvenlik gerekçesi olan pek çok özelliği, ‘geç modern bireyler’ için giderek birer belirsizlik sarmalı haline geldiler. Bu noktadaki en belirgin unsurlardan birisi de ‘geleneksel modern kentte’ -Jacobs’un tabiriyle (2013)- güvenliğin gerekçesi olarak görülen farklılıklar, artık birer tehlike unsuru haline geldiler. Çünkü ‘farklılık’ kamusal alana dair bir unsur olduğundan, güvenlik de ancak kamusal ölçeklerde olabildiğinde kabul edilebilir bir durum olmaktadır. Fakat artık güvenlik bir

kamusal meziyet olmaktan çıktığından beri farklılıklar sadece belirsizlik ve kontrolsüzlük göstergesi oldular. Bu açıdan ‘gelenek ötesi topluluklarda’ kuşku bir gündelik hayat ritmi olduğundan beri, farklılıklarla her türden temas kaygı verici olmaya başladı. Bu açıdan kentten kaçış, böylesi belirsizlik hallerinden kaçış anlamına da gelmektedir. ‘Görüşmeci 19’un bu noktada ortaya koyduğu ‘temassızlık’ talebi de onun kentten ve kentin gelenekselliklerinden kaçışı anlamına gelmektedir. Hatta onun ‘şehrin iti-kopuğundan kaçıyorum’ dediği şey, temelde farklılıkların getireceği belirsizliklerden ve deneyimlerden kaçışın vurgusu olmaktadır. Şehir ‘görüşmeci 19’ için belirsizlik yüklü bir hal olduğundan, ona dair kaçış ve ona dair temassızlık, görüşmecinin kendisini güvende hissedebilmesi için önemli bir gerekçe olmaktadır.

Görüşmeci 19: “Burada oturarak şehrin o iti-kopuğundan kaçıyoruz. Göç etmiş, iyi bir eğitim almamış, iyi bir işi olmayan ve sizin hayatınızda tehdit unsuru olabilecek insanlarla temas etmek istemiyorsunuz... İşimdeyken onların bir kısmıyla temas ediyorum. Bir de özel hayatımda onlarla kesinlikle temas etmek istemiyorum. Onlardan kaçıyorum ben kendi adıma. Burası sessizlik, eve geldiğimde bir gürültü yok... Sessiz, huzurlu, güvenli. İnsanlarla daha az temaslı bir yer olduğu için bu kadar mesafeyi çekip buralara kaçıyoruz... Temas artarsa sorun artacak gibi geliyor. Mesela biz hastanede hastayla ne kadar temas edersek de şiddete maruz kalma durumumuz o kadar artar. Ne kadar çok hasta görürseniz, ne kadar o tür insanlarla muhatap olursanız daha fazla şiddete maruz kalıyorsunuz.”

5.5.2. Her An Kötü Bir Şey Olacak Beklentisi

Korku bir kültüre dönüştüğünden beri en sıradan olan gündelik hallerimizi bile kontrolü altına almaya başladı. Korkunun zihinleri bu denli ele geçirmesinin nedeni, abartılı korkularımızı besleyen algılarımız olmaktadır. Her şeyin ya da her türden sıradanlıkların bir risk prizmasından geçişi felakete dair dilin her yere sirayet etmesine de neden olmaktadır. Böylesi bir algının ‘geç modern birey’ için yaygınlaşıyor olması, her an bir sorun çıkacağına dair beklentiye genel kabul çizgisine çekmektedir. Bu nedenle her ne yapılırsa riskli olduğu ya da korkutucu şeylere açık olacağı beklentisi kente dair pasif yaşamları teşvik etmektedir. Güvenlikli siteler de temelde ‘ihtiyatlık ilkesinin’ sıklıkla işletildiği hayat

tarzlarının talep ettiği yerleşimler olmaktadır. Korkunun bu noktada giderek bir kent kültürüne dönüşmesi de ona dair tüm sıradanlıkların tehlikeli olarak algılanmasını sağladı. Bu nedenle de pasif yaşamların devamlılığı adına - Sennett'in tabiriyle (1999; 2010)- pasifliği mümkün kılacak kamusal alanlara ihtiyaç vardır. Bu açıdan ki 'güvenlikli site sakinlerinin' gündelik hayatlarının merkezinde riske ve tehlikelere karşı 'ihtiyatlık ilkesi' oldukça, kentin doğallıklarının ya da sıradanlıklarının da bir tehlikeye dönüşmesi an meselesi olmaktadır.

'Korkunun kent kültürüne' dönüştüğü yerde, aslında kentsel yaşam birlikte yaşam kriterlerini işletememektedir. Çünkü korku toplumsal yaşamı mahkûm ettiği için, bireylerinin de bir birine yabancılaşmasını bir sonuç olarak ortaya koymaktadır. Bu nedenle ki hayat (doğal olarak da kentsel hayat) -Furedi'nin tabiriyle (2002; 2006)- yeni tarz muhafazakarlıklar bağlamında yeniden kurgulanmaktadır. Bu açıdan korkunun her yere sinen hali, kent içindeki her türden tavır alış da 'önlem alma ilkesi' çerçevesinde değerlendirmemizi sağlıyor. En sıradan haller bile bir rasyonel bir kuşku yönteminin sonucunda ortaya konulduğunda, gündelik hayatın sıradanlıkları (doğal olarak da kentin sıradanlıkları) bile büyük bir yük haline gelebilmektedir. Hayatta bu yükü kaldırmamanın zorlaştığı yerde 'güvenlikli siteler', bu tarz sorunları piyasa denkleminde kontrol etmek yönünde vaatler sunarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü giderek çocukların oyunları, okulları, arkadaşlıkları ve her şey bir risk prizmasından geçirilerek bir korku faktörüne dönüşebilmektedir. Riskin özerk hali onu bizim eylemlerimizden bağımsız hale getirdiği için ki o artık her yerde ve bizi vurması an meselesi olan bir durumdur. Güvenlikli sitelerin böylesi tüm sorunları üstlenme vaadi de 'geç modern bireyin' buraları bir kontrol aracı olarak görmesini sağlıyor. Çünkü 'kalıcı korku' ve 'her an kötü bir şey olacak hissi' kapatılmanın pasifliğini mantıklı bir davranış olarak bireylere kabul ettirmektedir. Çünkü korku her yere sinince her şeyden korkmanın kendisi en büyük sıradanlık oluyor. Artık 'geç modern bireyin' kentsel korkuları da bu yönde korkulardır.

Bu noktada 'görüşmeci 7'nin 'İstanbul zor bir şehir' derken söyledikleri, en sıradan gündelik hallerimizin bile nasıl bir risk prizmasından geçtiğinin ispatı olmaktadır. İhtiyatlılık bir gündelik hayat stratejisine dönüştüğünden 'çocukların oyunlar' bile korkutucu bir ortam haline geldi'. Bu nedenle ki kendisinin her an kötü bir şey olacağı yönündeki beklentisi, onu kentin pratiklerine dair 'sorunlar daha da artacak' yönlü saptamalara götürmektedir. Bu nedenle onun kentsel hayatı

algılayış şekli, korkularının gündelik hayatı ele geçirdiği bir durumu ortaya koymaktadır.

Görüşmeci 7: “İstanbul artık zor bir şehir... Çocuğumun kimseyle teması olsun, sokakta oynarken yabancı birine dokunsun istemiyorum. Bizde böyle bir şey yoktu. El ele tutuşup kutu kutu pense oynardık. Ama ben şimdi istemiyorum elini tutsun kimsenin. Çocuklar birbirlerinin ağzından emzik alıyorlar veya bir şey veriyorlar. Yerken o ona veriyor. Bir şey bulaşacak diye korkuyorum. Endişe yüklendim. Bunun nedeni insanlara güvensizlik galiba. Birisi öksürdüğü zaman “ay bize bulaşır mı?” şeklindeyiz. Kalabalıkta bu kaygı oluştu. Gelecekte de bu artacak. Sorunlar da daha artacak.”

Korkunun bir kültüre dönüşmesine dayalı olarak, bireylerin davranışlarının dışında bir gerçeklik halini alması, onun başı boş halde gezip bireyi her an vurabileceği yönündeki algıları güçlendiriyor. Nitekim her an kötü bir şey olabileceği algısı genel bir kabul haline geldikçe, toplumsal yaşamın pasifliklere feda ediliyor olmasının farklı yönde çıktıları da olmaktadır. Böylesi bir algıyla hayatı kurma çabası koşullarını gerçekliklerden (ya da temasa dayalı tecrübelerden) almayacağı için, güvenlik için yapılacakların da (ya da neler yapılabileceğinin) bir üst sınırının olabileceği yönündeki beklenti bu tarz yaşayan bireyler için ortadan kalkmaktadır. Böylesi bir halde bireyler neler yaparsa yapsın riski ortadan kaldırmanın mümkün olmadığı bir durum ortaya çıkmaktadır. ‘Görüşmeci 8’in ‘bir İstanbul deneyimi’ olarak aktardıkları da bu noktada anlamlı olmaktadır. Kendisinin ‘öğrendim’ dediği nokta, ‘çocuğunu tek başına sokağa salmayacaksın’ şeklindeki tecrübesidir. Fakat kendisinin farkına varmadığı şey şu ki onun ‘sokak’ dediği şey -bir ‘arayüzey’ ya da ‘agora’ olarak- görüşmecinin çocuğunun hayatında zaten yok. Onun da dediği gibi ‘yaptığı şey’, dışı kapalı/izole bir ‘site bahçesi’ hatta güvenli bir bahçede oyun oynamak. Fakat çocuğun buradaki yalıtılmış hali ona kişisel deneyim ya da keşif alanı sunamayacak şekildedir. Çünkü çocuğun ‘oyun mesafesi’ annesinin ‘göz mesafesinin’ dışına çıkamamaktadır. ‘Görüşmeci 8’in ‘çocuk görebileceğim yerde olmalı’ dediği şey ise çocuğun kendisine ait alanı olmamakta, annesinin (yani görüşmecinin) kaygılarının alanı olmaktadır. Kendisinin bir güvenli sitede yaşamasına rağmen bu kaygıları yaşadığını söyleyen ‘görüşmeci 8’, peşinden de ‘eğer böyle bir sitede olmayıp başka bir sitede olsaydım nasıl olurdu?’ sorusunu sormaktadır. Çünkü hayat onun için ‘her an sorun çıkacağı’ yönünde bir beklentiyi

kalıcı hale getirdiği içindir ki bu düşüncelerin ürünü olarak, her durumda işletilebilen 'ihtiyatlık ilkesi' (ya da kalıcı muhafazakarlık) genel yaşam standardına dönüşmüş durumundadır. Bu açıdan onun sahip olduğu algılar, çocuğunun bir güvenli sitedeki parka bile, gözünün görmediği için gitmesine engel olmaktadır. Korku onun için her yere sirayet ettiğinden, yapabildiği en önemli şey -Furedi'nin tabiriyle (2002; 2006)- pasifliği onurlandırmak olmaktadır. Fakat her çocuk önceden kahramanlık hikâyeleriyle büyütülürdü. 'Zor zamanlarda üstesinden gelinen ya da gelinebilen koşulların olduğu ve 'güçlü karakterlerin çözümler getirdiği hikâyelerdi' bunlar. Fakat korku bir kültüre dönüştüğünden beri -Sennett'in (2012) ve Bauman'ın (2003) tabiriyle- 'zor zaman' 'sıra dışı bir zaman' olmaktan çıktı. Genel bir zaman ve mekân kabulü haline geldi. Artık 'sıra dışı hal' sıradan bir hale dönüştüğü için, risk almak ya da sorumluluk almak akıllıca bir davranış olmaktan çıktı. Annenin site içindeki, gözünün görmediği parka çocuğunu yollayamamasının da nedeni budur. Fakat bu koşul çocukluğun elinden tarihsel bir argümanı da aldı. Çocuklara bir daha kahraman olamayacaklarının ve kahramanlığın sadece hikâyelerde olabilecek (gerçekliği olmayan) şeyler olduğunun öğretilmesiyle oldu bu. Daha da kötüsü korkularımızın ele geçirdiği hayatlar çocuklara 'kahramanlık yapamamalarının dayatılması' şeklinde çıktılar üretir oldu. Kahramanların öldüğü yerde, bizler korkuların esiri olmuş pasiflik sarmalı üreten hayatları yaşamayı kanıksar olduk demektir. Nitekim 'yeni kapitalist' (neoliberal) koşulların kenti olarak 'geç modern kentin' yeni çocukluk hikâyeleri, bundan ibaret koşullar ortaya koymaktadır. 'Toplumun öldüğü', 'kamusal alanın sonunu' yaşadığımız yerde kahramanların da yaşamayı mümkün değildir. Çünkü zor zaman artık sıra dışı zaman olmaktan çıkmış, genel bir kent karakteristiği olmuş durumdadır. Kalıcı pasiflik, kalıcı korkuların esiri olmak demektir. Bu da gündelik hayatın en sıradan hallerindeki doğallıkları bile yitirmek anlamına gelir. Tıpkı çocuğun oyunu kendi başına oynayamaz hale gelmesi gibi. Ya da çocuğun oyununu yitirmesi gibi.

Görüşmeci 8: "İstanbul'da şunu öğrendim ve çok kaygılıyım şu konuda; çocuğunuzu sokağa tek başına bırakmayacaksınız. Ben sitenin bahçesine bırakıyorum ama kendim de hep balkondayım. Onu görüyorum oradan. Karakterini bildiğim için çocuğun, o oradan benim görebileceğim mesafenin dışına asla çıkmaz zaten. Ama parka göndermem tek başına mesela (site içindeki parka). Parkı görmüyorum çünkü balkondan. Çocuk görebildiğim yerde olmalı. Site

de bunu sağlıyor bana. Ama parka ya da havuza da gidemez tek başına. İnsanın aklına şey geliyor -ben bir şey yaşamadım ama yaşanan yerler var tabi ki- bu kadar güvenliğin, kameranın olduğu yerde, bunlara karşılık deli gibi aidat ödediğim bir yerde bile bunu yaşıyorsam acaba bunların sağlanmadığı yerde neler yaşarım diye insan korkuyor.”

5.5.3. Yeni Tarz Pasiflikler Olarak Kurumsallık ve Profesyonellik Beklentisi

Pasif hayatlar, kente dair yüklenen belirsizliklerden kaçışın hikâyesi oldukça pasifliği teşvik eden her şey çabuk kabul görmeye başlamaktadır. Çünkü ‘kamusal hayatlar’ güvensizlik ve tehlike bağlamında kurgulandığından beri özgürlüklerin yaşam alanı olmaktan çıktılar. Tehlikeli bir şey haline gelen her türden kamusal alan deneyimi, bireyler için kaçınılması gerekli bir hayat stratejisini ortaya koymaya başladı. Bu nedenle kamusal alana dair mesafeli yaşamlar, izole hayatlar yeni tarz kentsel güvenliklerin vurguladığı temel şey olduğundan beri, ilişkilerimize dair gerçeklikler de (ya da gerçek ilişkiler) ortadan kalktı. Bu yüzden ‘kaçış’ artık gündelik hayatın gerçek deneyimlerinden de kaçış anlamına gelmektedir. Toplumsal yaşama dair tüm imgelerin değersizleşmeye başladığı yerde, ‘güvenlikli sitelerin’ ortaya koyduğu türden ‘paket hayatlar’, aslında ‘kapanırken’ olası her türden deneyimin de önüne geçmek içindir. Temelde ‘yeni tarz özgürlükler’ olarak lanse edilen bu hayatlar, aslında gerçekçi türden hiçbir karşılaşma ya da ilişki halinin olmadığı hayatların kanıksanır olmasının sonucudur. Artık kent ‘güvensiz’, ‘korkutucu’ ve ‘biz de ondan kaçıyoruz’ yönlü saptamaların bu türden deneyim hikâyeleriyle sürdürüldüğüne görüşmeler esnasında sıklıkla şahit olduk.

Kent -burada geç modern kent olmakta- artık belirsizlik yüklü olunca, ‘geç modern bireylerin’ onunla teması da en kaygı verici durumlardan birisi olmaktadır. Bu tarz sitelerin hayatın belirsizliğini üstlenen halleri -Sennett’in vurgularıyla söylersek (2011a)- her türden teması engelleyen kontrol unsurlarından kaynaklanmaktadır. Minimum temas beklenir bir durum olduğundan beri her türden geleneksel ilişki de bu yüzden bir yük haline geldi. Yeni tarz kentsel ilişki koşullarında geleneksel ilişkilerin bile bir yük haline gelmesi, profesyonellik bağlamındaki işin ürünü olarak ‘profesyonel hayatları’ da arzu edilir şeyler haline getirdiği için ortaya çıkmaktadır. Buradaki profesyonellik -güvenlikli sitelerin vaat ettiği türden profesyonellik- aslında geleneksel olandan sıyrılmak ve azami

derecede sınırlı temaslar arzulamak anlamındadır. Daha farklı ifade etmek gerekirse profesyonellik giderek bir gündelik hayat beklentisine dönüşünce, geç modern bireylerin hayatlarında her türden toplumsallık vaat eden geleneğin de dışlanması anlamına gelmektedir. Bu açıdan güvenli siteler özelindeki ‘profesyonel hayatlar’, temassızlığa dair beklentilerin ve de gelenek ötesi hallerin dışı durumuna dair isteklikler olmaktadır. Profesyonellik bu nedenle ki her türden ‘gerçek ilişkiyi’ -yüz yüze, beden bedene, temas ederek ilişkiye geçmeyi- gereksiz kılan bir durum haline getirmektedir. ‘Profesyonel hayatlar’ kamusal alanı aktif kılabilen her türden etkileşimin daha başlamadan geçersizleşmesini (askıya alınmasını) mümkün kılan şeylerdir. Çünkü her türden gelenekselliğin (komşuluk vb. gibi) bir ağırlık haline geldiği ‘geç modern kentte’ bunu ortadan kaldıracak şeylere ihtiyaç vardır. Dolayısıyla da ‘profesyonel iş’ kentsel hayatın ilişki tarzlarını belirlemeye başladığından beri ‘profesyonel hayat’ da bu doğrultuda çıktılar ortaya koymaktadır. Güvenli sitelerin temassızlık vaatlerinden birisi de bu yönde olmaktadır.

Görüşmeci 13: “Artık şehrin o hengâmesini kaldırmak zor. Burada şehrin kontrolsüzlüğünden uzakta kalabiliyoruz. Sitenin profesyonel bir yönetimi var. Yok ısınmaydı, elektriği, doğalgaz gibi problemlerle uğraşmıyorsunuz. Bunu halleden bir yönetim var. Belki de bir apartman dairesinde otursanız sıkça bu sorunlarla karşılaşsınız... Sitede herkes çok yoğun. Herkes karşı tarafın zamanına saygı göstererek yaşıyor. Genelde herkes çalışıyor.”

‘Görüşmeci 13’ün konuşmasının devamında temassızlığa dair talep ettiği profesyonelliğin nasıl bir ilişkinin arka planı olduğu daha net anlaşılmaktadır. Çünkü kendisinin işi bağlamında hayatında var olduğunu söylediği ‘zamansızlık’, onun hayatındaki sosyal ilişkileri açısından temassızlığının da gerekçesi olmaktadır. Onun oturduğu yerde var olduğunu söylediği ilişki koşulları da kendi profilinde olanların benzer beklentilerle ortaya koyduğu, ‘rahatsız edilmemek’ üzerine işleyen ‘gizil bir mutabakat metninin varlığı şeklinde’ olmaktadır. Onun ‘sözleşmenin’ detaylarına dair verdiği bilgiler; ‘saygı’ söylemi altında ‘rahatsız etmeyeyim’, ‘zamanını çalmayayım’ şeklinde olunca, buradaki vurgusu yapılan şey minimum sosyal temasın arzu edilen ilişki hali olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan ‘saygı’ bağlamındaki mutabakat temassızlığın mutabakatı olmaktadır. Sonuç olarak da karşısında oturan komşularından birisiyle yıllardır -beş yıl- aynı katı paylaşmasına rağmen tanımaması ve hiç ilişkiye geçmemesi yadırganır bir

durum olmamaktadır. Sonuçta her ikisi de benzer profillere sahip son derece ‘saygılı’ insanlar.

Görüşmeci 13: “Artık komşulara ayıracak bir zamanımız yok bizim. Herkes evinin içinde vakit geçiriyor. Bu bir tercih meselesi. Çok insan evinde kalıyor... Bir sözleşme var sanki: “Ben komşumun zamanını çalmayayım, rahatsız etmeyeyim” diyorsunuz. Aynı zihniyet karşı tarafta da var. Böyle adı konmamış bir sözleşme var sanki. Zamanımız değerli, dinlenmeniz gerekiyor ya da onun dinlenmesi gerekiyor. Bu bir saygı bence. Benim olduğum katta dört daire var. İkisini tanıyorum. Hâlâ birisini tanımıyorum. Sanırım 5 yıldır orada oturuyor, hiç oturup konuşmadık. Arada bir günaydınlaşıyoruz o kadar.”

‘Görüşmeci 17’nin de oturduğu güvenli siteye dair söylediği ‘burada oturmak huzur veriyor’ ifadesinin detayları, onun gündelik hayatında omasını istediği ‘kurumsallık’ bağlamındaki ‘profesyonellik’ talebi olmaktadır. Görüşmecinin ‘kurumsallık’ bağlamında talep ettiği şey, aslında kentin geleneksel halinin şekilsizliği ve tekinsizliğinin karşına koyduğu, kendi geç modern niteliğine uygun ‘düzen’ algıları olmaktadır. Onun ‘kurumsallık’ diyerek talep ettiği şey de aslında kendi gündelik hayatının içinde geleneksel ilişkiye (doğal olarak tekinsizliğe ya da açık söylemek gerekirse biçimsizliğe/düzensizliğe) dair temassızlık talebidir. Çünkü onun hayatında ‘rasyonel bilgiye’ dayalı bir kurgu öne çıkınca, hayatındaki her türlü plansız/tekensiz temas bir risk ve belirsizlik faktörüne dönüşmektedir. Görüşmeci, hayatının istikrar ve güven bağlamında olması konusunda oldukça isteklidir. Kendisinin ‘kurumsallığa’ bağlı temassızlık talebi her türden olası ilişkide işletilmek istenince, bunu elde edebilmek için kamusal anlamdaki rollerinden de vazgeçmek yönünde bir istekliliğe dönüşmektedir. Kendisinin yaşadığı sorunlar karşısında ‘binayla ilgili, sitenin peyzajıyla ilgili, komşularla ilgili’ her türden sorunu sitenin yönetimine aktararak çözmesi, onun ‘gerçek ilişkilerden’ ne kadar uzak durduğunun anlatıcısı olmaktadır. Fakat onun her türden sorunda yetkili gördüğü ‘kurumsallığın’, onun kendi hayatındaki karşılığı ise kamusal anlamdaki temassızlığı mümkün kılabilmesi olmaktadır. Onun konuşmasında ‘gönül rahatlığı’ olarak ifade ettiği nokta, aslında kamusal ilişkilerin tekinsizliğine dair yaşadığı korkuların yönetiminin profesyonellik vaat eden eliyle ve görüşmecinin temassızlığını mümkün kılan şekillerde çözülebiliyor olmasıdır. Onun için hayat, sitedeki kontrol

edilebilir bir konfor düzlemidir. Fakat konforun onun hayatına dair verdiği güvenliğin diğere adı da ‘kamusal pasiflik’ olmaktadır. Bu açıdan profesyonelliğın verdiği konfor kamusal temassızlık anlamına gelerek, onun pasifliğini mümkün kılan koşullar olmaktadır.

Görüşmeci 17: “Bu sitelerde oturmak bir huzur veriyor. Sitedekileri sima olarak da tanıyorum. Her hangi bir huzursuzlukla karşılaştığımda şikâyet edebileceğim bir güvenlik var, bir yönetici bir site yönetimi var. Kurumsal bir tarafı var. Binayla ilgili, siteyle ilgili ya da sitenin peyzajıyla ilgili, komşularla ilgili... Benim yaşadığım bir sıkıntıyı gidip gönül rahatlığıyla site yönetimine aktarabiliyorum. Site yönetimi ilgili kurumlara kuruluşlara gerekiyorsa (işin durumuna göre) iletebiliyor.”

Nitekim ‘görüşmeci 17’nin kurumsallığa dair örneğini verdiği sitedeki yaşadığı olay, onun kafasında var olan ‘kurumsallıktan ötürü oluşan huzur dolu yaşamının’ detaylarını anlatmaktadır. Onun yaşadığı sorun karşısında ortaya çıkan şey, temassızlığı mümkün kılan kurumsal bir yaşama sahip olduğu kadar, onun ‘temasının gereksizliğini’ de ortaya koymaktadır. Çünkü onun ‘arabasının arkasına park eden komşusunun tekinsizliğine karşı’ (halbuki bu tekinsizlik aslında onunla tanışabilmesi ya da temas edebilmesi için bir fırsattı) onunla tanışmıyor olması bir sorun olmadı. Aslında görüşmecinin yaşadığı olay karşısında komşusuyla tanışmıyor olmasına rağmen yaşadığı soruna karşı ‘çözümün teknik boyutuyla’ halledilebilmesi, gündelik hayattaki rutinleri ve gelenekselliklerin (burada komşuluk olmaktadır) ne kadar gereksiz şeyler olduğuna dair inancını arttırmış olmaktadır. Onun konuşmasında ‘direk güvenliğe gidiyorsunuz’ dediği nokta, aslında komşusuna gitmesinin gereksizliği anlamına geliyor. Her türden geleneksel ilişkiye karşı istenilen temassızlık, aslında onun ‘aidat ödeyerek’ satın aldığı kamusal temassızlığıdır. Onun yaşadığı şey kendisinin de ifade ettiği şekliyle ‘avantajını yaşadığı’ profesyonelliktir. Kendi ‘işindeki’ başarısını mümkün kılan profesyonelliği gibi hayatını da profesyonel bir düzlemde yaşamaktadır. Aslında onun yaşadığı şey kalıcı olmayan ve anı yaşamak zorunda kalan birisi için, kısa vadeli ve iz bırakmayan türden başarıların hayat hikayesine dönüşmesi gibi bir örnek olaydır. Görüşmeci sorunu yaşadı ama sorunu çözerken gerçek temasa gerek kalmadı. Bu da onun ‘geç modern bir birey’ olmasına dayalı olarak, ‘huzur dolu yalnızlığını’ yaşamaya devam etmesine neden oldu. Çünkü ‘temassızlık’ onun için

yaşamsal önemi olan bir ‘güvenlik vaadidir’. Bir diğer ifadesi de ‘özel hayatının özgürlüğüdür’.

Görüşmeci 17: “Mesela geçen gün sabah işe giderken bir sorun yaşadım. Otoparkta biri arabamın önüne arabasını bırakmış. Sabah 6.30’da çıktım. Arabamı çıkartamadım ve ben işe yarım saat geç gittim, o insan yüzünden. Ben daire daire o insanı arayabilirdim eğer bir site ortamında oturmasaydım. bir mahalle ortamında otursaydım zillere basacaktım o adamı buluncaya kadardır. Kornaya bassaydınız da uyuduğundan duymayabilirdi. Ama site ortamında bunu yapmaya gerek kalmıyor. Direk güvenliğe gidiyorsunuz. Güvenlikte bilgisayar sisteminde herkesin plakası kayıtlı. Oturduğu daireyi de biliyorlar. Güvenlik plakaya baktı, daireye baktı. Telefonla daireyi aradı. “Aracınızı kaldırmanız gerekiyor” dedi ve o kişi geldi aracı kaldırdı. Güvenliğe söyledim ve halletti. Çünkü ben bir aidat ödüyorum bunlar için. Bunun da avantajını yaşıyoruz. Sorsanız bundan sonra böyle bir yerde mi yaşarsınız? diye. “Evet!” Ben çocuğumu site ortamında büyütme isterim. Şu anda bir mahalle kültürü kalmadı.”

‘Görüşmeci 1’in de konuşmasında vurgusunu yaptığı şey aslında hayatında olmasını istediği profesyonelliğe dayalı olarak, özel hayatını da buna göre kurgulayabileceği bir yaşam alanında olmanın istekliliğidir. Onun konuşmasında ‘önceki yaşadığım yerin sorunları’ dediği nokta; geleneksel kentin şekilsizliği, rastlantısallığı ve tekinsizliği koşuluna bağlı olan şeylerdir. Fakat kendisinin şimdiki yerden beklediği ‘profesyonellik’, geçmişe dair sorun olarak gördüğü ‘belirsizliklerin’ kontrolü anlamında bir profesyonellik olmaktadır. Bu açıdan ‘görüşmeci 1’in de çözüm üreten kurumsallıktan beklentisi, geleneksel ilişkilerin onun hayatına dair üretebileceği sorumlulukları -ya da bu yöndeki ağırlıkları- ortadan kaldırabilmesidir. Görüşmecinin yaşadığı güvenli site ortamında var olan ‘profesyonelliğin’ ürettiği konfordan beklentisi de aslında onun kamusal temassızlığını mümkün kılacak bir işleyiş olmaktadır.

Görüşmeci 1: “Önceki oturduğumuz yerde hayatımda olmasını istemeyeceğim şey, profesyonel bir yönetimin olmamasına dayalı olarak çok basit şeyler büyük problemlere dönüşebiliyordu. Burada o yönetsel kaygıları yaşamıyoruz. Her şey sorun olmadan çok çabuk halledilebiliyor”

‘Görüşmeci 52’nin de ‘burada herkesi tanımıyoruz ama içimiz rahat’ dediği nokta da aslında kurumsal bir yaşamı ya da başka bir ifadeyle profesyonelliği mümkün kılan bir yönetimin, onun yaşadığı sitede gündelik hayat için insiyatif alıyor olmasındandır. Çünkü bu haliyle yaşadıkları site ortamında sıra dışı bir olay ya da geleneksel kente özgü ‘tekinsizlikler’ onların gündelik hayatı adına bir belirsizlik faktörü olamamaktadır. Ayrıca yaşadıkları ortamın niteliği temaslarını gerektiren, kendi kişisel çözüm kapasitelerini zorunlu kılan durumlar olmamaktadır. Kendilerinin güvenli sitedeki yaşamlarında ‘güvenliğin müdahale ediyor olması’ ya da ‘yönetimin ilgileniyor olması’ onun temassızlığını garanti altına alabilen bir durum olmaktadır. Ayrıca görüşmecinin kendisini ‘güvende hissedebilmesine’ dönük olarak, benzer profillilerin temassızlığa dair ‘gizil mutabakatı’ bozmayacaklarına dair de kalıcı bir inancı olmaktadır. Çünkü onun sitede gördüğü -Bauman’ın vurgularıyla söylersek (2011c)- düşünce, davranış, konuşma, giyim, çalışma vb. koşullar açısından uyumluluk, ona yaşadığı yerle ilgili temassızlık teminatı olmaktadır. Çünkü yaşadığı site aynı zamanda ‘kaygıların ortaklığını’ yaşayan ‘benzerlerin birlikteliği’ şeklindeki bir yaşamdır. Onun için belirsizlik bir kent formu ama sitenin ‘profesyonelliği’ ve yaşayanların ‘uyumluluğu’ onun temassızlığa dayalı güvenlik algısını bozabilecek şeyler olmamaktadır.

Görüşmeci 52: “Burada herkesi bilmiyor ya da herkese güvenmiyoruz ama bir olay olduğunda yönetim sahip çıkıyor ya da ilgileniyor. Güvenlik var, onlar müdahale ediyor. Onlar var, hemen müdahale edilebilecek bir ortam var diye daha rahat oluyoruz. Ya da herkes daha kolay birbirini rahatsız edemiyor hale geliyor. Benzer profilde olduğumuz için de böyle olabilir.

Nitekim ‘görüşmeci 52’ konuşmasının devamında onun sahip olduğu ‘temassızlığa dair güvenlik talebinin’ ne yönde çıktılar sunduğunun da detaylarını vermektedir. Onun ‘önceki oturduğum yerde karşı komşumun ismini bilmiyordum, dört sene oturduk’ dediği nokta, aslında ‘temassızlık istiyorduk, temassız kaldık’ yönündeki itirafıdır. ‘Merhabalaştık ama ötesine geçmedik’ şeklinde vurgusunu yaptığı şey de aslında öteye geçmelerinin ‘gereksizliğinden’ kaynaklanıyordu. Çünkü kattaki tüm dairelerin benzer profilli olmalarına dayalı olarak aralarında gizil bir sözleşme vardı ve hepsi de bir birine ‘temassızlığa -ya da rahatsız etmemeye- dair söz veriyordu’. *Tıpkı yaşadıkları yerde ölü taklidi yapmaları gibi.* Daha öncesinde görüşmecinin bahsettiği sitenin ‘kurumsal

profesyonelliği’, onların ‘merhabadan öteye geçmelerinin’ gereksizliğinin de teminatıydı. Bu da kentin gelenekselliğinin bir yük haline gelmesine dayalı olarak kamusal ilişkilerin de giderek gereksiz şeyler haline geldiğinin anlatımıdır. Çünkü hepsi hayatında konfor istiyor ve konfor da onlar için pasif kalmakla eşdeğerdir. Başka bir açıdan da kentin gelenekselliğinden ve gelenekselliğin -burada kalıcı ilişkiler olmakta) getireceği her türden yükten kurtulmak anlamına gelmektedir.

Görüşmeci 52: “Önceki oturduğum yerde karşı komşumun ismini bilmiyordum ben. Dört sene bir birimizi gördük, arada bir ‘merhabalaştık’ ama çocuklarını falan bilmiyorduk. Daha kapalıları onlar ama oradaki dört daireden diğerlerini de ancak simaen tanıyorduk, merhabalaşıyorduk.”

Profesyonellik ve kurumsallığı yaşadıkları mekânda da temassız kalabilmek adına bir ihtiyaç olarak gören ‘geç modern bireye’, güvenli siteleri de yoğunlukla ‘profesyonel hayatlar’ sunmanın vaatlerinde bulunmaktadır. Geç modern bireyin (neoliberal bireyin) çalışma koşullarıyla birlikte kendi hayatında bir beklentiye dönüştürdüğü kurumsallığı, giderek bir özel hayat ya da gündelik hayat koşuluna da dönüştürdüğü görülmektedir. Bu nedenle ki ‘geç modern birey’ kentten ve de geleneksel her türden ilişkiden kaçışına karşılık, artık yaşadığı mekânlarda da temassızlığı mümkün kılan yaşamlar talep etmektedir. Güvenli siteleri de böylesi bireylerin bu beklentilerinin karşılığında, özel hayatlarındaki her türden gelenekselliği (ve dolayısıyla da gelenekselliğin tekinsizliğini) yok edebilmek açısından, kurumsal ya da profesyonel diyebileceğimiz bir yaşam konsepti sunmayı vaat etmektedir. Bu açıdan güvenli site sunumlarında bu yönde vurgulara oldukça fazla rastlanılmaktadır.

Bu konuda örnek verebileceğimiz bir proje olarak ‘Evora İstanbul’un sunumunu dair dili gösterebiliriz. Projenin tanıtım metinlerinde sıklıkla ‘profesyonel hizmet’ vurgusu yapılmaktadır. Projenin tanıtımlarda ‘size de dertsiz tasasız hayattan keyif almak kalıyor’ şeklinde vurgusunu yaptığı şey, aslında özel hayatlarda oluşabilecek gelenekselliklere dair belirsizliklerin ya da tekinsizliklerin üstlenilmesi vaadinde bulunmaktadır. Bu yönüyle ‘profesyonel hayat’ aslında kamusal temasların önüne geçebilmenin vaadi olmaktadır. Çünkü -Mayol’un ifadesiyle (2009)- birlikteliği kamusal yapan onun biçimsizliği ve tekinsizliğidir. Kontrol edilemeyen karşılaşmalar birlikteliğin devamlılığı anlamına gelen tekizsizliklerdir. Fakat proje ‘gündelik hayattan’ almayı vaat ettiği ‘dertler’ ile bir

bakıma toplumsal birlikteliğin ilişkilerinin de gereksizliğini vaat etmektedir. Çünkü onun ‘dert’ dediği türden şeyler, bireyleri daha geniş kamusal alanların parçası yapan şeylerdir. Bu bakımdan ‘güvenlikli sitelerin dertsizliği’, bizler için oraların neden ‘ölü kamusal alanlar’ olduğunun da anlatıcısıdır. Zaten böylesi bireylerin ‘güvenlik’ dediği şeyin, bir adı da ‘kamusal ölü’ olmaktadır ve bu tarz siteler de bunu ‘gururla sunmaktadır’.

“Evora İstanbul... Sınırsız müşteri memnuniyeti felsefesiyle, profesyonel hizmet sunan konut yönetim şirketimiz. Aktif Yaşam 7/24 hizmetinizde. Aktif Yaşam sayesinde sorunlarınız hızlı bir şekilde çözülüyor. Tamirat, tesislerin bakımı ve işletilmesi gibi tüm işlerle ilgileniliyor. Size de bu dertsiz tasasız hayattan keyif almak kalıyor” (www.evoraistanbul.com).

Benzer bir örnek olarak da ‘Metropark’ın sakinlerine vaat ettiği ‘7/24 hizmet’ bağlamında sunulan kurumsallık da aslında yaşam alanına dair profesyonellik vaadinde bulunmak olmaktadır. Karşılığı ise belirsizlikleri yok edebilmek açısından her türden tekinsizlik yüklü kamusal ilişkilerin önüne geçmek olmaktadır.

“Teknik Yapı Holding çatısı altında yer alan konut yönetim şirketi Aktif Yaşam 7/24, bahçe işlerinden tamirata, site içindeki tesislerin işletmesinden, çevre bakımına her konuda size hizmet vererek Metropark’ta sorunsuz bir hayat yaşamınıza olanak sağlıyor. Yine Teknik Yapı Holding’in bir parçası olan teknik güvenlik, kamera destekli uzman ekibi, modern ekipmanlarıyla 7/24 Metropark’ta görev başında. Yangın, doğalgaz alarmları gibi ek sistemler hayatınızı daha güvenli ve rahat bir hale getiriyor. Size sadece sitenizde Metropark’ın keyfini sürmek kalıyor” (www.tekniyapımetropark.com).

Bir başka profesyonellik vaadi de İstanbul Sarayları’nın sunum dilinde karşımıza çıkmaktadır. Benzer olarak projenin profesyonel yönetim vaadi de doğal olarak kişisel ilişkileri gereksizleştirecek bir yaşam alanı içeriğinin vaadi olmaktadır.

“İstanbul Sarayları’nı profesyoneller yönetecek... Profesyonel site yönetimi: Sinpaş’ın yaşama geçen projelerinde profesyonel

yönetimden sorumlu olan Kentsel Hizmetler A.Ş. 365 gün 24 saat güvenlik hizmeti, çevre bakımı, teknik servis gibi hizmetler sunarak site sakinlerinin hayatını kolaylaştırmasının yanı sıra tenis turnuvası, yaz partileri, çocuk şenliği gibi organizasyonlar düzenler” (Tanıtım katoğu, s.100).

Tüm bu sunum dilleri aslında ‘geç modern bireyin’ (neoliberal bireyin) hayatında olmasını istediği ‘temassız ilişki tarzının’ karşılığı olarak, piyasa aktörlerince vaat edilen yaşam alanları niteliğindedir. Ortaya çıkan durum dokunmanın ya da geleneksel ilişkilerin bir sorun haline geldiği yaşamların beklentilerine uygun şekillerde oluşturulan konseptler olmaktadır. Çünkü ‘geç modern birey’ için artık kent bir belirsizlik, tekinsizlik ya da tehlike bağlamında bir statüye eriştiğinden beri, geleneksel anlamdaki her tür ilişki bir gündelik hayat yükü haline geldi. Bu bağlamıyla düşünüldüğünde, güvenli siteler sakinlerini profesyonellik sunumu altında geleneksel (ya da belirsizlik yüklü) her türlü kamusal ilişkiden arındırmayı vaat etmektedir.

5.5.4. Konfor ve Pasiflik: Temassız Bir Hayat İçin Her Şey Dâhil Yaşamlar

Kamusal hayata dair en büyük korkular temasa dayalı korkular oldukça, güvenli sitelerin bir temassızlık vaadi olarak, her türden boş zaman etkinliğine cevap veren sosyal donatı alanlarıyla ilgili vaatlerde bulunması da anlaşılabilir bir gerekçe olmaktadır. Çünkü ‘geç modern birey’ için temasın bir anlamı da onun inşa ettiği ‘kentsel tabularının’ yıkılma ihtimalidir. Eğer tabu varsa güvenlik, temassızlık anlamına da gelmektedir. Bu açıdan kentsel tabuların sağladığı istikrar, kaynağını vaat ettiği temassızlıktan almaktadır. Çünkü -Douglas’ın tabiriyle söylesek (2005)- dokunmak tabu yıkmaktır. Tabuların yıkılma ihtimali ise onun vaat ettiği istikrar söylemlerinin de yıkılması anlamına gelmektedir. Bu bakımdan gündelik hayatı istikrarlı kılabilmek adına, inşa ettikleri ‘kentsel tabularının’ yıkılma ihtimaline karşılık olarak, ‘geç modern birey’ de temassızlığı bir güvenlik koşuluna indirgemektedir. Bu durum da başka bir açıdan ‘geç modern bireyin’ güvenli siteyi neden bir gereklilik olarak algıladığının anlatıcısı olmaktadır. Çünkü karışma ya da bulaşma korkusunu yaşayanların -Sennett’in tabiriyle (2011a)- ‘hastane sterilliği vaat eden mekânlarda’ vakit geçirmeleri, onların hayatının, aslında temassızlık eksenindeki kopuklarının da anlatıcısıdır. ‘Görüşmeci 12’nin yaşadığı türden mekânlar bağlamında konuşurken vurgusunu yaptığı; ‘buralar insana kendisini farklı hissettiren mekânlar’ dediği nokta, konfor

bağlamında temassızlığı mümkün kılan alanlar olmasındandır. Çünkü güvenli sitelelerin var olan donatı alanları kendilerine kentsel temassızlık sağlayan niteliklerdedir. Bu bakımdan güvenliğini mümkün kılan bir değer olarak da söz konusu olmaktadır

Görüşmeci 12: “Siteleler aslında çok öncesinden de vardı ama bu tarz değildi. Yine onlar binalar şeklindeydi. Yaşam alanıydı, havuzuydu, fitnessıydı gibi şeyler yoktu. Ama bu insanlara, diğere insanlardan daha farklı yaşama algısı sağlama amaçlı olarak pazarlandı... Öyle insanlardan kendisini farklı hissetmek bu... İnsanların farklı yaşam alanlarında kendilerini farklı hissetmeleri üzerine kurulmuş bir pazarlama stratejisi... İnsanlar bu sitede kendini güvende hissediyor.”

5.5.5. Geçicilik Bir Hayat Tarzı: Akışa Endeksli Hayatlar

Yeni tarz ekonomik koşullar hayata dair istikrarı ve kalıcı anlatıları çöktürirken, her türden ilişkinin de vadesini kısa süreli koşullara endeksli hale getirdi. Artık hayat -işin/çalışmanın dnamiklerinde olduğu gibi- geçiciliğe ve akışa/hıza endekslendikçe, bireyler hayatlarında kalıcı ilişkilerin olmamasının çıktılarını da daha yoğun bir şekilde yaşar oldu. Hayatın istikrarsızlığı (tıpkı işin istikrarsızlığı gibi) kalıcı hale geldikçe, içinde bulunulan anın ilişki koşullarının bilinemezlik/kestirilemezlik ve belirsizliklere dayalı olarak, güvensizlik girdabına sokulması da normal olmaktadır. Bu açıdan kontrol giderek zorlaştığı için, kent ortamındaki her türden yabancı da bu kontrolsüzlüğün ve belirsizliğin taşıyıcısı haline gelebilmektedir.

Geç modern bireyler için kaçışın bir hayat tarzı olarak ortaya çıkışının başka bir nedeni de her türden uzun süreli temasın bir korku faktörüne dönüşmesindedir. Hayat artık bu türden güvensizlikler ve belirsizlikler üzerinde yükseldiği için, yabancı ve yabancıyla temasın her türlü şekli bir korkutucu durum haline gelmektedir. Çünkü belirsizliğin hayatı kuşattığı yerde ‘güvensizlik’ kalıcı bir durum olmaktadır. Böyle bir hayatı yaşarken bedenlerin kendilerini kamusal alanda güvende hissetmeleri de mümkün olmamaktadır. Çünkü -Sennett’in tabiriyle (2011a)- ‘beden’ ancak kendini güvende hissettiği ölçüde kamusal alana açılır. Fakat ‘korkularla bezenen’ geç modern kentin hayatında kamusal alanların ölmesinin (ya da parçalanmasının) bir nedeni de bedensizleşen kent hayatının (ya

da bedeninin kamusal alanda gerçekten var olmayışının) kanıksanır olmasıyla yakından alakalıdır. Böylesi bir kentteki yaşamın ana kriterinin hız, akış, erişim ve iletişim gibi kavramlar etrafında kurgulanması da bir tesadüf değildir. Çünkü ‘hız ve akış’ dokunmadan geçip gitmeyi önemli bir özellik haline getirdi. Çünkü her türden kalıcılık kent hayatında geçersizleşince ‘pasif bedenler’ hızları açısından da yetenekli olmak durumunda kaldılar. Bu yönüyle geç modern kentte hız ve hızı dayalı konfor arttıkça, dışı açılmak giderek daha gereksiz hale gelmektedir. ‘Kamusal ilgisizlik’ orada var olan her türden ‘yabancı temasını’ bu yönüyle birer korku faktörü haline getiriyor. Bauman’ın (2011c) kalıcı anksiyetelere tutulma gerekçesi olarak gördüğü durum da bunun nedenidir.

Kamusal alan artık bedenlerimizin kendini güvende hissedeceği alanlar olmaktan çıktı. Çünkü hayat akışa endekli hale geldikçe her türden olası ilişki kaygı verici oluyor. Hatta ilişkilerimiz (ya da temaslarımız) biraz uzun sürse bir şeylerin ters gittiği algısı ya da izlenimi artıyor. Artık şüphenin bir ‘gündelik hayat biçimine’ dönüşmesi de bu süreçle yakından ilişkilidir. Yabancı artık sadece yabancı olduğu için bile akışı bozma ihtimalini bünyesinde barındıran bir korku faktörü olabilir.

Bu noktada ‘görüşmeci 17’nin sıklıkla yaşadığını söylediği kentsel deneyim, aslında onun gündelik temaslarının kuşku ve belirsizlikler bağlamında olmasının sonucunda ortaya çıkan bir durumdur. Hayat görüşmeci için kalıcı referanslarını yitirdiğinden, sıradan bir kent ortamındaki her türlü deneyim biraz uzun sürse onun için kaygı verici bir durum haline gelmektedir. Hayatın akışa ve de kısa süreli ilişkilere endekslendiği yerde yabancının biraz uzun süren teması, onun için sorgulanır bir durum haline gelmektedir. Kendisinin de vurgusunu yaptığı ‘sordu, cevap verdim... niye gitmiyor?’ şeklinde ifade ettiği nokta, aslında onun hayatında var olan ‘yabancı algısının’ ürünü olan derin bir kaygı cümlesidir. Çünkü ‘sadece yabancı olmak’ bile başlı başına bir korku faktörü olduğundan beri, kamusal ilişkilerin niteliği de bu duruma göre bir tarz edinir olmaktadır. Bu açıdan ‘görüşmeci 17’nin durakta yaşadığını söylediği durum, aslında site dışındaki (ya da güvenli vatan toprağı dışında) kendisine ait olmayan topraklarda yaşadığı belirsizlikten kaynaklı kaygı koşulları olmaktadır. Fakat ‘geç modern kentteki’ ilişkilerin böylesi hali bireylerini de kalıcı bir anksiyeteye savurmaktadır. ‘Görüşmeci 17’nin’ konuşmasında vurgusunu yaptığı ‘yürürken arkamdan birisi gelince, hırsız olabilir’ diye yaşadığı kaygı, onun kalıcı bir anksiyeteye nasıl tutulduğunun ispatı olmaktadır. Geç modern bireyin kalıcı anksiyeteye

tutulmuşluğu kenti bir belirsizlik yumağı olarak algılamasına neden oldu. Böylesi bir ortamda yabancı olmak başlı başına bir korku faktörü olmaktadır. Böylesi bir hayatın da güvenlik namına aradığı en önemli özelliklerden birisi, kısa süreli ilişkiler -tıpkı iş gibi- ya da iz bırakmayan temaslar olmaktadır. Biraz daha ötesi de ‘görüşmeci 17’ özelindeki korku nöbetleri anlamına gelmektedir. Geç modern kentin gündelik hayatını ‘kalıcı savaş alanı’ haline getiren durumun da nedeni bu türden korku nöbetlerini bir yaşam formuna dönüştüren anksiyetelerinin kalıcılığıdır. ‘Görüşmeci 17’nin gündelik hayatında yaşadıkları da bu durumun çıktıları niteliğindedir.

Görüşmeci 17: “Mesela ben bunu yaşıyorum. Yaşadığımız metropol hayatından ötürü. Otobüs durağında bekliyorsunuz ‘pat diye’ biri yanaştı yanınıza. Etrafınızda yoktu o birisi, birden geldi: “beyefendi saatiniz kaç?” dedi size. Saate baktınız “saat bir” dediniz. “Teşekkürler sağ olun” dedi. Ama şöyle bir üstünüze baktı. Sonra farklı bir soru yöneltti size. İster istemez size düşündürüyor: “Bu bana iyi niyetli mi soruyor? Kötü niyetli mi?” diye bir algı oluştu artık insanlarda. Veya ne bileyim; “saati sordu niye gitmiyor yanımdan? Bir şey mi yapacak bana?” ya da “benim bir şeyimi mi gördü?” Ya da - cep telefonumu çıkarttım, pahalı bir cep telefonu, “cep telefonuma mı göz koydu?”- Veyahut ben yürüyorum o da arkamdan beni takip ediyor. Aslında o da benim gittiğim yoldan gidiyor. Kötü niyetli bir insan değil. Belki ben yüz metre sonra sağa döneceğim o da sola dönecek. Ama ister istemez insanlarda şu algı oluştu. Ben yürürken, arkamda birisi yürürken “o kişi hırsız olabilir”. Beni geçmesini bekliyorum. Sağa yanaşıyorum, beni geçmesini bekliyorum. Bunun nedeni: güvensizlik, yaşadığımız koşullar, izlediğimiz medyadan takip ettiğimiz şeyler. Kaygı verici. Korkuyorsunuz.”

İş/çalışma hayatın ritmini belirlerken mekânın da ritmini ve de tarzını belirlemektedir. İşin akış bağlamı artık kentin de bir yaşam ritmi oldu. Kamusal hayat öldüğünden beri kent temassızlıkları mümkün kılan akışlar etrafında organize edilmektedir. Temassızlık konfor bağlamında bir yaşama endekslili olunca, hız bu konforun devamını sağlayan bir misyon da üstlenmeye başladı. Fakat hızın bir özelliği daha var; kamusal teması azami oranda kısıtması için dokunmayı da bir korkuya dönüştürmektedir. Bauman’ın (2003; 2011c) karışmanın korkusu dediği nokta, aslında temasın korkusu olmaktadır. Fakat

dokunmak, bulaşmak ya da -Douglas'ın tabiriyle (2005)- temas tabuları yıkma ihtimali olan gerçeklikleri de içerisinde barındırmaktadır. Bu nedenle ki 'yeni orta sınıfların' kendilerine dair gettoları, farklılıklara tahammülü olmayan hayatlarıyla benzerlerin bir aradalığını neden bir güvenlik gerekçesi olarak gördüklerini anlatabilmektedir. Temassızlığın yüceltilmesi, yaşamın gerçeklikler yerine nasıl da algılar bağlamında kurgulandığının anlatımını yapan noktalardan birisidir. Fakat algılara endeksli hayat bir anlamıyla içerisinde gerçekliğe dair korkular da barındırmaya başlamaktadır. 'Gerçekliğin korkusu' giderek gerçek hayatla temasın da korkusuna dönüşmeye başlamaktadır. Çünkü algıların ürünü olarak hayatını yaşayan geç modern bireyler gerçekliğin bilgisine sahip olmadıklarında, hayatı daha istikrarlı kılabilmek adına tabular üretmekten geri kalmazlar. Bu açıdan gerçekliğini yitiren dünyanın gerçekliğini yitiren ilişkileri, gerçekliğe dair tabular üreterek hayatı istikrarlı ve de güvenli hale getirmeye çalışmaktadırlar. Algıların ürünü olan (pratikten yoksun) gerçeklikleri yaşayan bireylerin hayatında kente dair tabular üretmeleri de beklenir bir durum olmaktadır. Kentin kirli, gürültülü, düzensiz, suçun kol gezdiği, her an bizi vurması muhtemel korkularla dolu, her an kötü bir şeyin olabileceği bir yer olması aslında pratik nedenlerin ürünü olan gerçeklik algıları değildir. Bilakis 'yeni orta sınıfların' 'kendi özellerinin kutsanmışlığını' izah edebilmek adına kente dair ürettiği tabulardır. Fakat tabunun vaat ettiği güvenlik, kaynağını temassızlıktan (kirlenmemekten) aldığı için yeni kentlerde çok önemli bir gündelik hayat stratejisine dönüştü. Bu açıdan 'yeni orta sınıfların' sahip oldukları mekânları -ve de özel hayatlarını- kutsayabilmek adına ürettikleri tabular, aslında böylesi bir tarza sahip hayatlarının da meşruiyetini izah etmektedir.

Güvenlikli sitelerde yaşayan insanların hayatında 'temas', 'dokunma' ya da 'karışma' var oluşsal bir güvenlik problemi haline gelebildiyse, 'güvenlikli sitelerin' de buna dair vaatlerde bulunma gerekçeleri de anlaşılabilir olmaktadır. Bu açıdan ki böylesi yerleşimlerin 'içeride her şey var konseptli' sunumları, kaynağını dışarı minimum seviyede çıkmak isteyen (bulaşmak, dokunmak, karışmaktan korkan) insanlardan almaktadır. Nitekim kente dair savaş hikayeleri de kaynağını yine bu noktalardan almaktadır. Fakat her ne kadar güvenlikli site içeriye dair 'her şey var şeklinde' bir yaşamsal konfor vaat etse de dışarı hiç çıkmamak olabilecek bir durum değildir. Bu nokta da yerleşimlerin akışa endeksli hayatlara vaat ettiği ulaşım ritmi de bu sorunu çözmek namına vaatler anlamına gelmektedir. Her projenin 'araba merkezli' yaşam vaadi kitlesinin bahsini ettiğimiz türden

kaygılarının karşılığı olmaktadır. Bu nedenle dili ve kurgusu da buna göre şekillenmektedir.

Güvenlikli site sakinlerinin hayatlarının akışına dair verdikleri örnekler de -özellikle boş zamanları açısından- bu durumun açıklayıcısı olan koşullarla doludur. Çünkü hayatlarının kente dair tabularla benzediği yerde, onların ‘konforları’ tabuları yıkma ihtimali olabilecek temaslardan mümkün olduğunca kaçabilmek anlamına gelmektedir. Bu açıdan görüşülen güvenlikli site sakinlerinin hayatında boş zamanlarına dair verdikleri aktivite örneklerinde temassızlık isteklilikleri ve akışa dayalı temassızlık istekliliği çok yüksek düzeyde olmaktadır. Çünkü ‘geç modern birey’ için temas en büyük tehlike olunca, hayatın her kademesinin temassızlık bağlamında dizayn edilmesi de normal bir durum olmaktadır. ‘Görüşmeci 12’nin de vurgusunu yaptığı nokta aslında içerisinde bu türden bir derinlik taşımaktadır. Kendisinin ‘insanlar hafta sonları ne yapalım dediğinde avm’ye gidelim diyorlar’ şeklinde vurgusunu yaptığı nokta, aslında dışarı çıkıldığında en az düzeydeki temasın istekliliğidir. Kendisinin de ‘her şey elinizin altında’ diyerek vurguladığı şey, kendisinin dışarıdaki temasını ve kalma süresini en aza indirebilmesinin vurgusu olmaktadır. Görüşmecinin ‘rahatınıza uygun’ dediği nokta da bunun ispatı olmaktadır. Nitekim kendisinin bir avm gezisi sürecinde oluşan temas koşullarını anlatırken yaptığı vurgular da kastettiği ‘rahatlığın’ detayları olmaktadır. Kendisinin ‘giderek daha az konuşan insanlar oluyoruz’ dediği nokta, yaşadıkları boş zaman etkinliğinin detaylarının nasıl da temassızlık eksenli olduğunun anlatımıdır. Onların hayatlarında daha az konuşmaları, ihtiyaçlarını akışın duraklarından olan ve artık onlar için boş zaman etkinliğine dair bir yer olarak ifade ettikleri avm’lerde geçiriyor olmaları hem akışın dışına çıkmamak hem de detayını verdiği türden temassızlıkların devamını yaşayabilmek istemelerindedir. Artık akışın sağladığı konfor, temelde tabuları yıkma ihtimali olan temasları ortadan kaldırmayı vaat eden şeylerdir. Avm’lere gitmek de bu yönde bir etkinlik olmaktadır. Nitekim projelerin pazarlama stratejilerine girmiş önemli söylemleri arasında bu nokta çokça vurgulanmaktadır.

Görüşmeci 12: “İnsanlar hafta sonu ne yapalım? dediğinde artık aktivite olarak ‘avm’ye gidelim”. Biz artmamasına çalışıyoruz ama bir ihtiyacımız varsa oraya gidiyorsunuz. Çünkü birçok şey elinizin altında. Rahatınıza uygun. Ama giderek daha az konuşan ve daha az sosyal bir insan haline dönüşüyorsunuz. Neden? Çünkü eskiden bu avm’ler den önce esnafa giderdiniz. Esnaf hatır sorardı:

“Nasılsın abi?” Konuşmaya başladık: “Ne var ne yok? İşler nasıl?” Ee şimdi siz avm’de kime gidip “işler nasıl?” diyorsunuz ki? Konuşmuyorsunuz. Tezgâhtarla bile konuşmuyorsunuz. Sadece siz bir şey sorduğunuzda o size cevap veriyor. Zaten sormuyorsunuz da. Deneyip alıyorsunuz o kadar. Kasaya gidip istiyorsunuz. En fazla kasiyer size: “kart mı nakit mi?” diye soruyor. Satın alıp çıkıyorsunuz.”

Hayat akışa endeksli halde kurgulandıkça, akışın hızının ürettiği ritim hayatı her türden ‘gerçek ilişkiden’ de alkoymaya başladı. Çünkü akış; geçicilik olduğu kadar, kalıcılık isteyen gerçek ilişkileri de gereksizleştiren bir durum olmaktadır. Nitekim ‘görüşmeci 11’ öncesinde oturduğu yerdeki ritmin ürünü olarak, ilişkilerin niteliğinin daha kalıcı türden ilişkilere olanak sağladığını ifade etmektedir. Görüşmecinin önceki oturduğu yerin özelliklerinin (otoparkının açık olması gibi) konforun ürünü olan akışı daha az destekliyor olması (‘kar yağdığında aracını temizlemek zorunda kalması’ gibi durumlar) insanları akışın ritmini bozduğu için temasa zorlayan durumlar olmaktadır. Fakat temasın ortaya çıkması onun sonraki uzun süreli ilişkilerini de (Ada’nın toplantısına her defasında katılması gibi) mümkün kılabilen bir durum olmaktadır. Aslında onun ‘kar temizlemek’ gibisinden akışın dışına çıkmasını sağlayan durumlar, onun komşularıyla temasını arttırarak daha uzun süreli ilişkileri mümkün kılabilen şeyler olmaktadır.

Görüşmeci 11: “2010’da buraya taşındık. 2009’a kadar orada (Akasya 50 Ada’da) kaldık. Öyle bakarsanız daha açıktı orası. İnsanlarla daha çok konuşabiliyordunuz. Oradaki otoparkımız da açıktı. Açık otoparkta nispeten kış geldiğinde bir kar yağdığı zaman yarım saat araba temizleme, yolu açma, camın buzunu temizleme gibi safhâlârda komşunuzla karşılaşıyordunuz, konuşuyordunuz. Daha az katlıydı. Daha az kişi girip çıkıyordu. O kişilerle yönetim toplantılarına katılıyorsunuz. Apartmanın/adanın yönetimine, toplantılara katılıyorsunuz. Burada kaç bin kişi yaşıyor. Dört site bir toplantı yapıyor burada. Bir kere dahi gitmedim burada. Öbür tarafta; 50 Ada’da beş sene mi ne oturdum. Her toplantısına gittim.”

Nitekim ‘görüşmeci 11’in konuşmasının devamında eski oturduğu yer ile şimdiki oturduğu yeri karşılaştırması, aslında ‘otopark örneği üzerinden’ oturduğu

mekânların akışa dayalı olarak hayatı nasıl kurguladığının anlatıcısı olmaktadır. Kendisinin konuşmasının devamında şimdiki oturduğu yer için ‘burada kar temizleme derdi yok’, ‘arabayı otoparka bırak oradan eve çık’ dediği nokta, konfor adı altında hayatlarının ne kadar da akışın devamı niteliğinde olduğunun anlatıcısı olmaktadır. Kendisinin ‘yâ biz otele geldik’, ‘kimseyi görmüyoruz’ şeklinde ifade ettiği durumlar da oluşan akışın ritminin hayatına dair ürettiği temassızlıkların ve de yalıtılmışlıkların anlatıcısı olmaktadır. Bu açıdan güvenli sitelerin konfor bağlamında ortaya koyduğu özel hayatın güvenliğini temassızlık bağlamında garanti altına aldıkları anlaşılmaktadır. Fakat bu durum örtük bir şekilde akışa endekli hayatların artık işin/çalışmanın uzantısı olan özel hayatlarda da devam etmesini (nitekim bu bölümün ilk kısmında işin ne kadar evde/özelde olduğunun da vurgusunu yapmıştık) sağlamaktadır. Görüşmecinin konuşmasının devamında söylediği ‘ya biz otele geldik’ şeklindeki serzenişi, aslında evin işin/çalışmanın akışı karşısında edindiği geçici uğrak noktası olma özelliğinin ürünüdür. Bu açıdan da özel hayatın yeni ritmi her türden kalıcı teması bir yük olarak algılamak, bunun en büyük mümkün kılanı, onun böylesi mekânlardaki yenilenen formu olmaktadır. Nitekim daha öncesinde de vurguladığımız gibi ‘evin bir tren istasyonuna dönüşürken’ ‘otel hissi de vermesi’ beklenir bir durum olmaktadır. Hayatın merkezine işin ürettiği akışın indiği yerde, özel hayatların da otel konseptli evlere dönüşmesi şaşırtıcı bir durum olmamaktadır. ‘Görüşmeci 11’in yaşadığı şey de hayatının iş bağlamında kazandığı akışla ilgili ritmin hayatının her kademesine bulaşmasıdır.

Görüşmeci 11: “Güvenlikli bir sitede arabamızın karını temizliyoruz. O sırada komşuyla konuşuyorduk ediyorduk. Komşuya yardım ediyorduk kimi zaman aynı yerden çıkacağımız için. Eski yerde böyleydi. Buraya geldik, kapalı otopark var. Hepimiz kapalı otoparka götürüyoruz. Arabalarda kar temizleme derdi yok. Buraya geldiğim zaman arabayı alta bırakıp hemen bir asansörle evime çıkıyorum. Bende otel hissi verdi burası. “Yâ biz otele geldik.” Çünkü kapıdan çık, asansöre bin, otoparka in, arabaya bin. Arabadan in, asansöre bin, asansörden in, evine gir. Kimseyi görmüyoruz. Hâlbuki öteki tarafta, işte park ediyorsun. Sağa bakıyorsun, sola bakıyorsun bir araba geliyor, konuşuyorsun ediyorsun. Burada kişi sayısı çok, biraz da sirkülasyon da var. Ama insan teması daha az. İnsani dokunuş çok daha az bu türlü kapalı sitelerde. Hem fiziki hem de sosyal anlamda.”

5.5.5.1. Özel Hayatın Devamı Olarak Akış ve Araba Sevdası

‘Akışa dayalı hayatlar’ ancak akışın ritmini bozmayacak yaşamlarla mümkün olabilecek şeylerdir. Bu yönüyle akışa karşı oldukça hassas olan ‘geç modern bireylerin’ hayatlarını bu yönde organize edebilecek yaşam alanlarına ihtiyaçları vardır. Kendilerinin akışa dayalı gündelik hayatları ve de doğal olarak onun ürünü olan özel hayatları, bir yönüyle içerisinde akışın mümkün kıldığı temassızlıkları da talep eden yaşamlar olmaktadır. Güvenlikli sitelerin ‘geleneksel modern kentin’ akışı bozan her halinden arınık olarak, böylesi bireyler için ‘akışın güvenliğini ve konforunu sağlamayı vaat eden söylemleri” de bu koşulların ürünüdür. Neredeyse her projede var olan bir ‘akış kusursuzluğu’ şeklindeki söylemler de kaynağını ‘geç modern bireyin’ (güvenlikli site sakininin) akış merkezli hayatlardan almaktadır. Çünkü ‘konfor’; artık yeni kentlerdeki akışa dair şekillenen hayatlarda, temassızlıklar ve akışın konforu üzerinden işlemektedir. ‘Geç modern bireyin’ ‘kusursuz akış’ isteğine karşılık, güvenlikli sitelerin kusursuz akış vaadi sunması; onları hem geleneksel modern kentten arındırmaya hem de geç modern profillerinin talep ettiği tarzdaki gündelik hayat ritminin devamına dair olmaktadır. Daha öncesinde işin ritmine dayalı olarak ‘selamlaşmayan bireyler’ noktasında tartıştığımız kısmı, yukarıda da ‘geçicilik bağlamında’ detaylandırmış olduk. Bahsettiğimiz noktaların tamamı da ‘iz bırakmayan hayatların’ vurgusu niteliğinde olan durumlardır ve her biri ‘geç modern bireyin’ (güvenlikli site sakininin) gündelik hayata dair çıktılardır.

‘Geç modern bireyin’ işin ritmine dayalı olarak edindiği akışın ritmi onun gündelik hayatını da akışa dayalı olarak organize etmesine neden olduğundan, kent onun için akışın sınırlarında olması gereken bir temas koşuluna dönüşmektedir. Çünkü akışı bozan her türden olasılığın onun için istenmeyen bir durum olduğunun vurgusunu sıklıkla yaptık. Fakat akışın hızının ‘geç modern bireyin’ hayatına dair bir çıktısı daha vardır. Akış böylesi bireylerin özel hayatlarının sınırları içinde kalmasını sağlayarak, kentle ve kentin kamusal alanındaki her türden belirsizlik ve kontrolsüzlükle de arasına mesafe koymasını sağlamaktadır. Bu açıdan -daha öncesinde de ifade ettiğimiz üzere- kent bir kaos, belirsizlik ve özel hayatlara dair savaş alanına dönüştükçe karışmanın da korkusu üst düzeylere erişmektedir. Bu durum da -Sennett’in tabiriyle (1999; 2011a)- ‘araba bağımlılığı’ (bizim tabirimizle de ‘araba sevdası’) geç modern bireyin mahremiyet ve güvenlik koşulu için bir gereklilik haline gelmektedir. Çünkü kentin gündelik hayatı, onlar için temasın ya da tekinsizliğin kontrol edilmesi ve akışın ritminin kusursuzluğu

bağlamında kurgulanmaktadır. Hayat böyle kurgulanırken, böylesi bireyler için arabasızlık da başlarına gelebilecek felaketler arasında yer almaktadır. Nitekim görüşmeler esnasında yönelttiğimiz yapılandırılmış sorularda ‘araba sayısına’ dair soruya verdikleri cevaplar, durumun anlaşılabilirliği açısından anlamlı olmaktadır (bkz. tablo 5.12.).

Görüşmelerimiz esnasında ortaya çıkan farklı bir nokta da temassızlığı hayatının merkezine koyan bu tarz bireylerin, kenti temas edilebilecekler ya da edilemeyecekler (hatta edilmemesi gerekenler) bağlamında parçaladıkları yönündeki vurguları olmaktadır. Fakat ortaya çıkan bu durum kentin parçalanışına dair bir neden olduğu kadar, özel hayatı da daha vurgusu yapılı bir yaşam tarzı haline getirmektedir. Bu açıdan araba güvenli site sahipleri için sitenin dışında hem akışın ritmini mümkün kılması açısından hem de arzu edilen temassızlığın kontrolü açısından, özel hayatın devamını mümkün kılan bir araç olmaktadır. Çünkü ‘geç modern birey için’ akışın ritmi arttıkça kamusal temasın süresi ve de gerekliliği oldukça azalmaktadır. Dolayısıyla kamusal ilişkileri gittikçe bir yük olarak görmeye başlayan böylesi bireylerin hayatında, akışın değerli olması kadar akış için bir araç olan araba (ya da vasıta) çok değerli bir gereçtir. Çünkü gündelik hayatı kurma tarzını biçimlendiren önemli bir araç haline gelmektedir.

Akışa endekslili yaşayan ‘geç modern bireylerin’ (güvenlikli site sakinlerinin) akışa dair araçlarının konforunun onlar için önemli olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Çünkü onlar için ne kadar akış o kadar az temas ve de özel hayatlarının da ilişilemez olması anlamına gelmektedir. Sennett’in tabiriyle (1999; 2011a) akışın ritmi arttıkça geç modern bireyin teması da ‘göz ucuyla’ olmaktan öteye geçmeyen bir ilişkiye dönüşmektedir. Bu bakımdan görüştüğümüz güvenlikli site sakinleri de gündelik hayatlarına dair bu konularda oldukça önemli saptamalarda bulunmaktaydılar. Kent hayatında arabasız bir yaşamın ‘yapamayacakları’ bir şey olduğunu dile getirmekteydiler. Görüşmecilerin neredeyse tamamına yakını kentsel yaşamlarında ‘araba bağımlısı’ olduğunu ifade ettiler. Nitekim görüşmeler esnasında karşımıza çıkan hanelerdeki araba sayısının çokluğu da bizler için bu durumun anlatıcısıdır. Görüşmecilerden sadece bir kişinin arabası yoktu. Fakat o da ‘araba kullanmadığını ancak her işini taksitle hallettiğinin’ (görüşmeci 30) vurgusunu yapmıştı. Bu bakımdan görüşmeci kendisinin aracı olmamasına rağmen ‘araba bağımlısı’ olarak yaşadığını dile getirmişti. Yani görüştüğümüz kitleden gündelik hayatında (özel bağlamında) araba bağımlısı olmayan kimse çıkmamıştı.

Çalışmamız açısından bu konudaki önemli bir vurgulama örneği ‘görüşmeci 2’nin ortaya koyduğu saptamalar olmaktadır. ‘Görüşmeci 2’ konuşmasında güvenli site hayatının arabasız olamayacağının vurgusunu yapmaktadır. Onun vurgularında geçen ‘buralarda arabaya bağımlısın’ ve ‘herkese araba lazım’ dediği noktalar, aslında araba bağımlısı olunmak durumunda kalındığının anlatıcısı olmaktadır. Onun aslında ‘herkese araba lazım’ diyerek vurgusunu yaptığı nokta, herkesin birey olarak ayrı akışlar içinde olduğunun ve herkesin özel hayatındaki temassızlık talebine dair var olan savaşı ne kadar bireysel götürdüğünün de anlatıcısıdır. Dolayısıyla onun yaptığı saptamalar da sonuç olarak ‘herkese araba lazım’ şeklinde hayatların bir zorunluluk olduğu yönündeki vurgulara götürmektedir.

Görüşmeci 2: “Üstelik buralarda yaşamak da çok zor. Şehir dışı olduğu için. Bir alışveriş merkezi, pazar, manav vb. yok. Yaşamak zor buralarda o yüzden. Buraya taşındığın zaman arabaya da bağımlısın. Evde herkese araba lazım artık. Şehir içi ulaşım artık hep arabamızla oluyor. Bu tarz sitelerin tamamı araba gerektiren yerler. Çünkü şehrin dışında. Sitede çoğunluğun, yüzde doksanın -çocuk dâhil- bir çocuk varsa üç arabaları var. Arabasız bir yaşam olmuyor. Hiç halka karışmadan yaşıyoruz böylelikle. Halka uzak, Türkiye’nin gerçeklerinden uzak bir yaşam ortaya çıkıyor.”

Mülakatlar sırasında hayatının ‘şehrin içinde araba bağımlısı olarak geçtiğinin’ vurgusunu yapan bir başka kişi de ‘görüşmeci 34’tü. Kendisinin konuşmasında kentsel hayatı ‘toplu taşımaya müsait yaşamıyoruz’ dediği nokta, aslında akışa dayalı hayatlarının arabasız bir ritimle olmayacağını vurgusunu yapan bir ifadedir. Bu yüzden de kendi evlerinde de ‘kendisinin ve eşinin akış ritmi için iki arabaya sahip olduklarının’ vurgusunu yaparak halihazırdaki durumu izah etmektedir.

Görüşmeci 34: “Bu sitede araba bağımlısı olarak yaşıyoruz. Bizim iki arabamız var... Bizim oturduğumuz Batı Ataşehir nasıl bir şekilde kurulduysa, böyle “creme de la creme” şeklinde. Bir ya da iki otobüs hattı var... Öyle olunca tamamen arabaya bağımlı yaşıyoruz... Toplu taşımaya müsait yaşayamıyoruz... Bu da bizi araba bağımlısı yapıyor... Sabah 1,5 saat araba kullanmak durumundayım. Akşam

dönüşünü düşünmek bile istemiyorum. Arabaya bağlı yaşıyorum mecburen.”

Araba bağımlısı yaşadığının vurgusunu yapan bir başka görüşmeci de ‘görüşmeci 15’dir. ‘Görüşmeci 15’ hayatındaki ‘akışın ritmi’ açısından şehir içi ulaşımında kullandığı ‘çevre yolunun’ ne kadar değerli olduğunun vurgusunu yapmaktadır. Ayrıca görüşmeci ‘arabasızlığın ne kadar uzak bir ihtimal olduğunun’ anlatımını yaparken de ‘yıllardır toplu taşımaya binmedim’ şeklinde bir vurgu yapmaktadır. Çünkü akış onun gündelik hayatı için önemli bir koşul olduğundan, akışı mümkün kılan bir araç olan araba da onun hayatında bir ‘bağımlılık’ etkisi yaratmaktadır.

Görüşmeci 15: “Toplu taşıma kullanmıyorum. Uzun süredir binmedim. En son arabayı bakıma verdiğimde binmişim. Onun dışında yıllardır kullanmadım. Arabaya bağımlı yaşıyorum. Bu yüzden çevre yolları falan benim için önemli. İzole bir yerdeyiz.”

Araba bağımlısı olduğunun vurgusunu yapan bir başka kişi de ‘görüşmeci 35’dir. Görüşmeci kendisinin akışa dayalı hayatını vurgularken gündelik hayatındaki ‘zamana (başka tabirle akışa) dayalı yaşamak durumunda olmasının zorunluluğunu’ neden olarak göstermektedir. Nitekim kendisinin ‘İstanbul’da önemli’ dediği şey, onun şehir hayatındaki akışa dayalı ritmin ne kadar gerekli olduğunu ortaya koyan bir ifadedir. Ayrıca görüşmecinin araba bağımlısı olma düzeyini açıklarken vurguladığı ‘ehliyetimi kaptırmama rağmen kullanıyorum’ şeklindeki ifade, onun ne kadar araba bağımlısı olduğunun ve de hayatının da ne kadar akış eksenli olduğunun vurgusu bir ifadedir. Aslında görüşmeci burada akışın ritmini kaybetmek kadar, şehir kontrolsüzlüğünün akışın ritmi üzerinde oluşturduğu tehdidin de vurgusunu yapmaktadır. Kendisinin konuşmalarında ‘İstanbul’u gerekçe göstererek’ ortaya koyduğu söylemler bunun anlatıcısı niteliğinde örneklerdir.

Görüşmeci 35: “Bir araba bağımlılığım oldu İstanbul’da. Evet! Gerçekten servis (bakım) haricinde arabasız hiçbir yere gitmiyoruz. Ki ben alkolden ehliyetimi kaptırmış olmama rağmen yine de -ehliyetsiz olarak- arabaya biniyorum. Marifetmiş gibi yapıyorum bunu!... İstanbul’da hayatını ne kadar kolaylaştırabilirsen o kadar öne geçiyorsun. Zaman da buna dâhil. Şimdi “otobüsle mi gideyim,

minibüsle mi gideyim?” Ben direk zamanı düşünüyorum. “Ben arabayla şu yollardan gidersem işimi daha kolay halledebilirim” diye düşünüyorum... Arabanın bu ortamda vermiş olduğu rahatlık başka tabi.”

Araba bağımlısı hayatlarının vurgusunu yapan bir başka görüşmeci de ‘görüşmeci 4’ tür. Kendisinin ‘geçen süre zarfında araba sayısı arttı’ diyerek verdiği sitedeki araç sayısı örneği, aslında onun gibi özelliklere sahip olan insanların benzer durumlarda yaşadığının vurgusu olmaktadır. Kendilerinin de iki araca sahip olmasını ‘artan gündelik hayat temposuna bağlaması’, aslında ‘akış ritminin’ çıktısı olarak sahip oldukları ‘hıza dayalı yaşamın’ vurgusu olmaktadır.

Görüşmeci 4: “İstanbul geçen süre içinde daha kalabalık hale geldi. Daha çok araba var artık. Biz sekiz yıl önce bu siteye taşındığımızda, istediğimiz yere park edebiliyorduk. Şimdi biraz geç kalırsam evin önüne park edemiyorum. Biraz daha dışlara park etmek zorunda kalıyorum. Artık insanların bir değil iki aracı olduğunu görüyorum. Araç çok arttı artık. Bizde de iki araç var mesela. Hayat artık hızlandı, tempomuz da arttı. Tempomuz arttıkça şehir içinde kendimizi güvende hissedebilme halimiz de düştü.”

Arabanın gündelik hayat adına akışı mümkün kıldığı kadar, kent içindeki ‘özel hayatın’ kamusal alanlarda da devamını sağlayabilen bir araç olması onun önemini arttıran başka bir noktadır. Görüşmeciler açısından ‘bağımlılık düzeyinde’ bir gereklilik olduğunun vurgusu da sıklıkla yapılmaktaydı. Fakat bağımlılık onların ‘özel hayat’ fanatikleri olmalarının da sonucu bir durumdu. Bu yönüyle ‘özel hayat’ bağlamı arabayı daha değerli bir araç haline getirmekteydi. Bu noktadaki önemli örneklerimizden birisi de ‘görüşmeci 12’nin yaptığı vurgular olmaktadır. ‘Görüşmeci 12’nin ‘toplu taşımayı bir canavar’ olarak ifade ederken, aslında onun kendisi açısından ortaya koyduğu ‘kontROLSÜZLÜĞÜNÜN ve de düzensizliğinin’ de vurgusunu yapmaktadır. Ayrıca onun ortaya koyduğu böylesi tekinsizlik, kendisi için kentsel hayatta temasın kontROLSÜZLÜĞÜ anlamına geldiğinden büyük bir kaygı faktörüne dönüştürmektedir. Kendisinin de konuşmasında ‘biz iki kişiyiz, iki arabamız var’ dediği nokta, aslında hanedeki her iki kişinin de özel hayatına dair temaslar noktasında tahammülsüzlüklerinin olduğunun vurgusudur. Nitekim kendisinin yaptığı saptamalar da bunun neticesi olan ifadelerdir.

Görüşmeci 12: “Arabaya dayalı bir yaşamımız var... Ama araba olmazsa da gidemiyorsunuz. Çünkü alışkanlığınız haline geliyor ve artık toplu taşıma araçlarını kullanmaktan imtina ediyorsunuz. Toplu taşıma araçları konforlu da değil tabi ki. Ama bu da bir altyapı eksikliği. Minibüs diye bir canavar yaratmışız. Binebilirsen bin! Şoförün kendisi ayrı bir külhanbeyi, kullanması ayrı bir dert, insanlara davranışı ayrı bir dert. Mal taşıyormuş gibi insan taşıyorlar. Bir kere çok değersiz hissediyorsunuz kendinizi. Hani buradaki, insanlarla birlikte olmanın verdiği rahatsızlık değil. Sizi o insanın, o kültürsüzlükle yönetiyor olması sorun. 10 kişilik araca 30 kişi bindiriyor ve siz buna tahammül etmek zorundasınız. İtiraz edemezsiniz. İstedığı yerde durup istediği yerde gidiyor. Bir kuralı yok, düzeni yok... Biz de iki kişiyiz, iki arabamız var... en azından bu ezilmeyi, bu itilmişliği ortadan kaldırmış oluyorsunuz.”

Arabanın gündelik hayatın akış hızını arttırırken özel hayatın sınırlarına dair temassızlık vaadinde bulunduğu dair bir önemli örnek de ‘görüşmeci 33’ün ifadeleri olmaktadır. Kendisinin ‘şehirde, sokakta dolaşmaktan korkuyorsunuz?’ dediği nokta, şehir içi trafikte yaptığı trafik kazasını anlatırken ‘aracından inmek konusunda yaşadığı kaygının’ düzeyini örnek göstermektedir. Fakat ‘görüşmeci 33’ için, bahsettiği araba kazası, sadece arabasına her hangi bir aracın çarpması anlamında bir kaza değildi. Onun yaşadığı kaygı, arabasına çarpan her hangi bir yabancıнын kendisinin özeline dair tekinsizce temas edebilmesi anlamına gelen bir olaydı. Bu açıdan görüşmecinin ‘aracından inmek’ noktasında yaşadığı kaygısı da aslında onun yaşadığı olay karşısında, özel alanının dışına çıkmak zorunda kalmasının kaygısıydı. Çünkü onun için ‘şehrin her hangi bir yerinde’ yaşadığı kaza karşısında arabadan çıkmak zorunda kalması, başıboş haldeki kamusal alanda her türden tekinsizliğe açık olması anlamına gelmektedir. İleride üzerinde duracağımız tartışmaların çerçevesinde söylersek de; ‘savaş alanında’ (düşman karşısında) korumasız bedeniyle saldırılara açık kalmak anlamındaydı. Bu nedenle onun yaşadığı kazanın anlamı kendi gündelik hayatına tekinsizce faktörlerin dahil olması demektir. Kendisinin şehre dair ortaya koyduğu algıları bir bakıma onu güvensizliklere sevk ettiği için, şehirde güvenli site dışında olacağı onu araba bağımlısı şekliyle yaşamak zorundadır. Çünkü ‘özel hayatını kutsayanların’ (geç modern bireylerin) akışa dayalı temassızlık talebi onları bir araba bağımlısı haline getirmiştir. ‘Görüşmeci 33’ün de yaşadığı kaygının nedeni aslında budur.

Görüşmeci 33: “Artık şehirde yaşamaya, gece sokakta dolaşmaya korkuyorsunuz. Geçen gün ben akşam kızımın geliyor, saat 10 gibi, arabayla arkamdan biri arabama çarptı. Tamam çok bir şey olmadı. İndim baktım ama arkamdakinden de korktum. Her türlü insan var! Yani bir anda arabayı bile gözden çıkarabiliyorsunuz. Karşımdaki nasıl bir insan bilmiyorum ki. Bıçağını çekiyor, tabancasını çekiyor... Herkesin elinde tabanca var artık. Ortalık bu hale geldi. Şehir artık kontrolü olmayan bir yer haline geldi... Az önce dediğim gibi mesela geçen akşam arabamdan “insem mi?” “inmesem mi?” diye çok düşündüm. Her türlü şey olabilir. Her türlü şeyi duyuyoruz, ediyoruz gazetelerde, televizyonlarda. Her şeyi okuyoruz. Adam kasten arabaya çarpıyor ama sizi gasp etmek için çarpıyor. Bilemezsiniz ki! He tamam arkamdaki çocuk elli kere özür diledi. Güvenemiyorsunuz ki! Acaba gerçekten düzgün bir insan mıydı da özür diledi? Ki herhalde öyleydi! Bir daha rahatsız etmedi çünkü. Ama tedirgin oluyorsunuz.”

Akışa Endeksli ‘Lokasyonlar’

‘Geç modern kentte’ gündelik hayat ‘geç modern bireyler’ için (ya da güvenli site sakinleri için) böylesine yüksek düzeyde ‘araba bağımlılığını’ ortaya çıkartırken, güvenli sitelerin bu bağlama uygun olarak ‘akışa endeksli hayatlar’ şeklinde tasarlanıp, ‘akışa dair konfor vaatlerinde’ bulunması da normal bir sonuç olmaktadır. Her güvenli sitenin pazarlanırken istisnasız bir şekilde, kent içindeki akışı en yüksek seviyeden vaat etmesinin de asıl nedeni budur. Güvenli sitelerin ‘geleneksel modern şehre’ karşı oluşturduğu özel hayat tarzlarını bazı projeler neredeyse sadece akış güzergâhından ibaret anlatmaktadırlar. Ayrıca geç modern bireyin kentle teması da sadece onun temas etmek istediği noktalara erişimi hesap edilerek (avm, hastane, okul, köprü, havalimanı vs. şeklinde) ulaşımını dakikalarla açıkladıkları yol ve güzergâh bilgileri şeklinde verilmektedir. Bu durumun nedeni aslında ‘geç modern bireyin’ hayatında var olan akışın ritmine dair yaptığı önemli bir vurgudur. Sitenin kendi içindeki donanımları açısından vaat edilen kapalı otoparklar, otoparktan daireye asansörle erişim şeklindeki vaatleri de benzer yönlü vurgulamalar olmaktadır. Vurgusu yapılan bu noktalar aslında araba merkezli yaşayan ve akışın dışına çıkma ihtimali olmayan kontrollü hayatların aradığı türden bir alt yapı vaadidir.

Çünkü kent içi temasın en aza indirildiği ‘akış’ bağlamındaki vurgular ‘geç modern bireyin’ akışın konforuna dair aradığı önemli detaylar olmaktadır.

Bu konuda projelere ve ortaya koydukları söylemlerine baktığımızda da önemli içeriklerle karşılaşmaktayız. Bu noktadaki önemli bir örnek olarak ‘Toya Moda’nın pazarlama dilini örnek gösterebiliriz. ‘Toya Moda’ akışa dayalı yaşayan kitlenin hayatına dair her türden detayı, ‘akışın ritmini’ daha konforlu kılmak için düşündüğünü sıklıkla vurgulamaktadır. Söz konusu proje aslında bu yolla kendisinin hangi profildeki insanlara uygun olduğunun da vurgusunu yapmaktadır. Pazarlama dilinde hep karşımıza çıkan ‘saniyeler’, ‘dakikalar’ proje için sıklıkla vurgulanan noktalar şeklindedir ve amacı da ‘geç modern bireyin’ hayatına dair mesajlar vermek olmaktadır.

“Şimdi İstanbul da moda, hayatın her saniyesinden keyif almak... Yoğun iş temposunda hem sosyal hayatı yaşamak, hem spor yapmak hem de ailenizle vakit geçirmek için zamana karşı yarışmak yerine şimdi moda; yaşamdan keyif aldığımız her şeye yaşam alanınız içinde sahip olmak” (Tanıtım Kataloğu, s.35).

Projenin bu yönlü vurgusu aslında işe dayalı oluşan akışa ve onun ürünü olan hayatın ritmine dönük bir vaat olmaktadır. Çünkü kendisinin kitlesi olan profilin ‘yeni orta sınıf’ nitelikleri, gündelik hayatlarını işe dayalı olarak yüksek hızda yaşadıkları anlamına gelmektedir. Bunun farkında olan söz konusu proje, vaadini daha da öteye taşıyarak hızı ve de akışı kesmemek hatta bireylerinin özel hayatlarında da daha arttırmak açısından vaatte bulunmaktadır. Bu yönüyle proje açık bir dille sakinlerine ‘otel konforu’ olan bir hayat vaat etmektedir. ‘Görüşmeci 11’in daha öncesinde siteye taşındığında ‘yâ biz sanki otele geldik’ tepkisini vermesinin de nedeni buydu. Aslında bu vaat örtük olarak evin küresel işin karşısında akışa dayalı olarak bir istasyona dönüştürülmesinin ve özel hayatın da işe dayalı akışlara göre kurgulanmasının vaadi olmaktadır. Zaten ‘geçiciliği’ bir hayat tarzı haline getiren şey de bu durum olmaktadır. Kentsel anlamdaki her türden temasın da bir yük haline gelmesinin de nedeni budur.

“Şimdi İstanbul’da moda, otel konforunu hayatın standardı haline getirmek... Hayatın akışı içerisinde günlük ihtiyaçlarınızı gidermek için değerli vaktinizi harcamak yerine şimdi Moda; evinizde otel konforunu aratmayacak hizmet ve ayrıcalıklara sahip olmak. Toya

Moda'nın concierge hizmetleri konforu ve kolaylığı yaşamınızın vazgeçilmez bir parçası haline getiriyor” (Tanıtım Kataloğu, s.31).

Güvenlikli sitelerde dikkati çeken bir başka nokta da sitenin içindeki hayatın akışına dayalı niteliğini ortaya koyan özellikleri, kentin kamusal alanındaki akış vaadiyle tamamlanıyor olmasıdır. Çünkü projenin hitap ettiği profilin niteliğine bağlı olarak, kentin kamusal alanındaki akış vadi de böylesi bireyler için hayati önemdeki özelliklerdir. Çünkü proje kendi profilindeki bireye kentin kamusal alanına dair en az derece temassızlık vaat ederken, bunun projeni sunuma dönüşen hali de ‘akışın kusursuzluğu’ şeklinde bir dile dönüşmektedir. Neredeyse her projede öne çıkan ‘akışın kusursuzluğu’ vaadi, bu tarz projelerin olmazsa olmaz pazarlama tekniklerinden birisidir. Bu açıdan Toya Moda da ‘şehrin içinde’ olan bir yaşam vaadi yaptığı yerde bile, ‘geç modern bireyin’ hayatındaki akışın uğrak noktalarını da yine şehirde temassızlığı mümkün kılabilmek açısından izah etmeye çalışmaktadır.

“Şimdi İstanbul’da moda, dilediğin yere kolayca ulaşmak... Huzuru bulmak için şehirden uzakta bir yaşamı tercih etmek yerine şimdi Moda; işe, okula, eğlenceye, alışverişe kısacası hayata en hızlı ve en kolay şekilde ulaşmak... Basın Ekspres Yolu’nda E-5 ve TEM oto yollarının kesiştiği noktada yer alan Toya Moda’dan Havaalanı 3, Bakırköy 5, Yeşilköy 5, İDO Yenikapı İskelesi 15, Taksim Meydanı 20 dakika uzaklıkta” (Tanıtım Kataloğu, s.17).

Böyle bir dil kullanan bir başka proje örneği olarak da “burası her yere yakın!” sloganıyla pazarlanan ‘Evora İstanbul’un sunum vurguları gösterilebilir. Projenin reklam metinlerinde ‘ideal konum burada’ dediği nokta da yine dakikalarla mümkün olacak ‘temassız akışlar anlamında’ vurgulamalar olmaktadır. Aslında projenin kullandığı dil vasıtasıyla vaat ettiği şey de aslında ‘mükemmel akışın’ vurguladığı olmaktadır.

“Şehrin yeni göz bebeği Pendik Marina’nın ve Tuzla Tersaneleri’nin yanı başında kurulan Evora İstanbul, denize ve E-5’e çok yakın. TEM bağlantısı ve Marmaray sayesinde şehir merkezine kolaylıkla gidebileceğiniz gibi Sabiha Gökçen Havalimanı’na 7 dk. gibi kısa sürede ulaşım, trafikle boğuşmadan dilediğiniz yere ulaşabilirsiniz” (www.evoraistanbul.com/p.konum).

Güvenlikli sitelerin ‘geç modern (neoliberal) bireyin’ hayatının merkezinde var olan ‘akışa’ (ve dolayısıyla da hıza) dayalı olarak ortaya koyduğu pazarlama stratejilerine dair sıklıkla vurgulanan bir başka nokta, lokasyon bilgilerinde İstanbul’u site merkezli bir akış bağlamında izah etmeleri olmaktadır. Bu noktadaki vurgularıyla aslında akışı örtük olarak temassızlık bağlamında kurgulayan bu tarz siteler, bir koca İstanbul görüntüsünü haritalandırırken akışın ritmi dışındaki hiç bir şeyi dikkate değer bulmamaktadırlar. Projeler bu yolla araba bağımlısı olan ve hayatı ekonomilerinin/işlerinin ürünü olarak yüksek hızlı akış bağlamında yaşayan güvenlikli site sakininin, aslında sitedeki temassız özel hayatlarının site dışında da nasıl devam edebileceğinin vaadini ortaya koymaktadırlar. Neredeyse projelerin tamamının kroki şeklindeki anlatımında, İstanbul gerçekçi bir kamusal alan görüntüsünün çok dışında ortaya konulmaktadır. Çünkü temassız kalmak isteyen ‘akışkan hayatların’ kent hayatına ya da kamusal hayata dair gerçekçi hiçbir şeyi umursamadıkları gibi, şehrin gerçek doğası da onlar için bir tehlike haline gelmiştir. Bir bakıma akışın ritmine uygun kroki, kitlesine kentin temas edilebilir alanlarının ya da kendi akış güzergâhlarının bilgisini vermektedir. Bir başka ifadeyle de akışın güvenli şekliyle ritmini nasıl koruyacağını anlatımını yapmaktadır. Sonuç olarak da kentin kamusal alanına karışmadan, bulaşmadan azami derecede temassız kalınarak devam edilebilecek hayatların anlatımını yapmış olmaktadır.

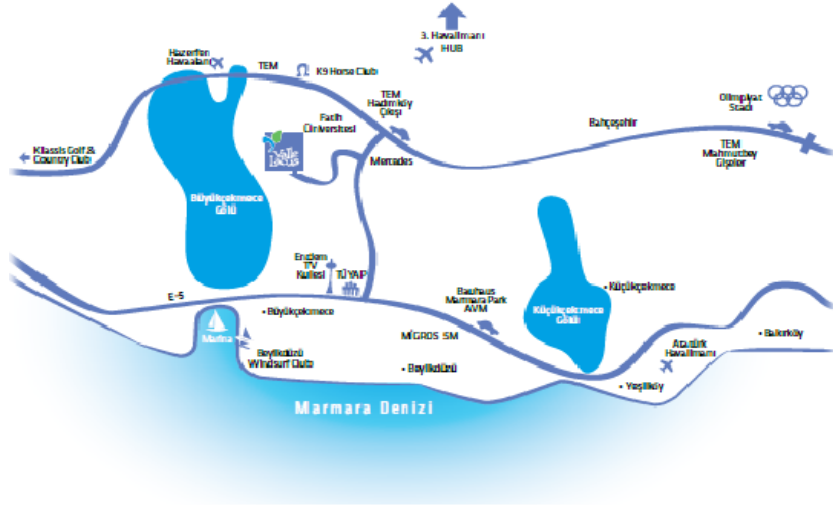
Resim 5.2. Bosphorus City'nin lokasyon krokisi (tanıtım kataloğundan)

Resim 5.3. Tema İstanbul'un lokasyon krokisi (tanıtım katalogundan)

Resim 5.4. Sinpaş AquaCity'nin lokasyon krokisi (tanıtım katalogundan)

Resim 5.5. Valle Locus'un lokasyon krokisi (tanıtım kataloğundan)

5.6. Bir Savaş Alanı Olarak Geç Modern Kentin Kamusal Alanında Güvenlikli Siteler

'Geç modern kent' özel hayatların yükseldiği yaşam alanları haline geldikçe, özel hayatların kutsanmışlığına dair imgeler de giderek yükselmeye başladı. Fakat özel hayatın niteliği giderek bireysel kariyerler misali müşterek koşulların dışına taşınan gerçeklikler oldular. Bu yönüyle de özel hayatlar yalnızlıkların yaşam alanına dönüştükçe, özelin dışındaki her şey ya da 'her türden farklılık' sakınılması gereken bir şey haline geldi. Bu açıdan özel hayat giderek tekil savaşlar uğruna verilen mücadeleler haline geldikçe, onun niteliği sakınılması gerekli bir yaşam alanı olmaya doğru evrildi. Böylesi bir durum kent ortamında kaçışa endekli hayatları öne çektikçe, güvensizlik de giderek her yere sirayet edebilen bir gerçeklik haline geldi. Fakat belirsizliklere dayalı güvensizlik, yükselen bir kent algısı haline geldikçe kentin de parçalanması doğal bir sonuç hükmünde oldu. Bauman'ın tabiriyle (2014) parçalanmış hayatlarda kaçınmak bir hayat tarzı oldukça, yalıtılmışlıklar uğruna (ya da özel hayatlar uğruna) savaşlar da en değerli mücadeleler haline geldiler. Böylesi bir durum da artık güvenliği kamusal bir olay olmaktan çıkardı. Bizler 'geç modern kentte' artık korkularımızın bölüdüğü hayatları yaşıyoruz. Fakat bu bölünmüşlükler kent içinde özel hayatlar bağlamında işleyen savaşları da alevlendirdi. Artık kentler -Bauman'ın (2003) ve de Low'un (2003) tabiriyle- kentin dışındaki korkular için inşa edilmiyor.

İçerideki savaşlar vasıtasıyla ortaya çıkan parçalanmışlıklar bağlamında inşa ediliyor. Fakat bu kent içi savaşların farklı olan niteliği, özel hayatlara endeksli yalnızlıklarımızın da savaşı olmalarıdır. Bu da savaşı sadece bir olağan üstü dönem etkinliği olmaktan çıkardı. Artık savaşlar özel hayatların savaşı olduğundan, her an mücadele etmeyi gerektiren kalıcı savaşları hayatımıza dahil etti. Ama bu savaş içeriye yönelmiş bir mücadele olunca istenilmeyen hemşehrilerle gerçekleşen bir savaş oldu. Bir bakıma ‘bitmeyen işler ‘ gibi ‘bitmeyen savaşları’ (kent savaşlarını) yaşar olduk.

Kent giderek kalıcı savaşlara endeksli hale geldikçe kentin ‘asabiyetinin’ de kalıcı olduğu bir durumu ortaya çıktı. Bu yüzden de -Flusty’nin tabiriyle (1994)- askeri nitelikler ya da donanımlar kentte birer gündelik hayat sıradanlığı haline geldiler. Fakat kalıcı savaşların bir başka niteliği de yalnızlıkların savaşı oldukları için sadece özel hayatlar için verilmeleridir. Bu durum -Arendt’in de ifade ettiği türden (2012)- bir özel alanın (ve hatta özelin mahrumiyetinin) üzerine inşa edilen ve özgürlüklerin yaşam alanı olan kamusal alan kabulüyle benzeşik bir durum değildir. Özgürlük bir kamusal alan göstergesi olarak, özellerin kamusal alana erişiminin de mücadelesi olmaktadır. Fakat artık ‘yeni kamusal alanda’ özgürlük bir kamusal alan göstergesi olmaktan çıktığı için, özel alanın sınırlarıyla ilgili bir kavram haline geldi. Hatta özgürlük sadece bir özel alan göstergesi haline dönüştü. Bu durum da kamusal alana çıkma çabasını geçersiz bir durum haline getirdiğinden, yalıtılmış özel hayatlar önemli bir kent meziyeti haline geldi. Bu açıdan da artık özel hayatların pasiflikleri, olması gereken imgelere dönüşen şeyler haline geldiler. Bu durum içerisinde özel hayatın katedilmemesini taşıyan temassızlıklar arzuladığı için, pasiflik bu savaş ortamında önemli bir yaşamsal strateji haline geldi. Pasiflik kamusal alandan kaçış ya da çekilmek kadar bir de ‘açılma korkusuna’ da dönüşmüş bir kent gerçekliğini içerisinde taşıtmaktadır.

Güvenliği -Bauman’ın tabiriyle (2012a)- salt bireysel bir mesele haline getiren bu yeni koşullarda savaş, özel hayatların savaşı olunca herkesin ‘karate kursuna gitmesi’ de doğal bir durum olmaktadır. ‘Geç modern bireyin’ karate kursuna gitmesi kadar doğal bir durum da onun ‘güvenlikli sitede’ oturuyor olmasıdır. Yaşanılan belirsizlikler ekseninde ne yapacağını bilmeyen hayatların, yaşadığı belirsizlik sarmalında böylesi çözüm yolları mantıklı çıkışlar haline gelmektedir. Çünkü geç modern evrede var olan özel hayatlardaki yalnızlıklar (işin/çalışmanın mümkün kıldığı yalnızlıklar) güvensizliklerin getirdiği yalnızlıklardır. Birlikte yaşamı gereksizleştirdiği için de yalnız başına verilen

savaşı destekleyen her türden şey, makul görülerek talep edilir şeyler haline gelmektedir. Çünkü geç modern kentteki bireyin dertleri tamamen kişisel dertler oldu. Bir bakıma da artık dertler müşterek dertler olmaktan çıktı. Dertler sadece kişisel oldukça da bizler kişi dışı olan her şeyden tehlikeli ve belirsiz oldukları hissiyle korkar hale geldik. Bizleri açılma korkusuna sevk eden bu durum hayata askeri nitelikler kazandırırken, sınırların da daha değerli olduğu gündelik hayatları ortaya koyd. ‘Geç modern kentin’ bireylerinin hayatında savaşların bireyselleşmesi ve gündelik hayatın sıradanlığına inmesinin de nedeni budur. Tıpkı ‘güvenlikli site’ gerçeğinde olduğu gibi.

Nitekim ‘görüşmeci 31’in yabancıya dair söyledikleri de böylesi koşulların sonucu olarak ortaya çıkan bir durum niteliğindedir. Onun sitenin dışına dair var olan algısı, kendi bedeninin dış dünyadaki her türden deneyiminin korkutuculuk yüklü olmasını sağlıyor. Yürümek -hele ki dışarıda ve yabancılar arasında- onun için başlı başına kaygı verici bir durum olmaktadır. Kentteki böylesi her türden bedensel temas bir korku faktörü edindikçe, mekânsal kapatılma ya da yalıtılma da geç modern bireyler için (onların gündelik hayatlarındaki savaşlar adına) bir tür kurtuluş mücadelesine dönüşmektedir. Bu nedenle ki ‘görüşmeci 31’in anlattığı türden hisler, onun yaşadığı kentsel deneyimlerinin ürettiği bir gündelik hayat hikâyesi olmaktadır. Onun yaşadığı kentsel deneyimlerin ürünü olarak, kentin doğal hali kendisini düşman topraklarında hissetmesi için yeter koşul olmaktadır. ‘Bedensizleşen kamusal alanlarda’ her türden kamusal deneyimin korku yüklü olması da bu yüzden beklenen bir durumdur. Kentin belirsizliklerle yüklü hali ona dair en sıradan olan şeylerin bile yapılıırken birer kaygı faktörüne dönüşmesine neden olmaktadır. Bu açıdan görüşmeci için ‘sitenin dışında -hatta arkada bir yabancı varken- yürümek’ (tıpkı daha öncesinde ‘görüşmeci 17’nin yürüyüşünde anlattığımız gibi) korku yüklü bir deneyim haline gelmektedir.

‘Görüşmeci 31’in konuşmasında ‘siteye girdiğimde kokladığım hava bile değişiyor’ dediği nokta, aslında ‘havanın değişmesi’ değil, kentsel kaygılarından dolayı özeline (ya da mabedine) dönüşünün başarı hikâyesi olmaktadır. Onun ‘içeride yürürken derin nefes alıyorum’ dediği nokta da aslında ‘savaş alanından’ kalesine sığınabilmesinin, hatta bedenini gündelik savaşların içerisinden bir kez daha kurtarabilmesinin hikâyesi olmaktadır. Onun kanuşmasının devamında ‘oturduğum yer şehirle arama mesafe koyuyor’ dediği nokta da şehrin her türden temasına karşı bir geçişsizliğin güvenliğini sağlıyor olmasındandır. Geç modern

kentteki böylesi bir yeni tarz evin (ya da özel hayatın) niteliği, geç modern kente özgü bir kaçış hikayesinin parçası olduğu için kutsanmış bir mabet ya da kale işlevi üstlenebilmektedir. Bu nedenle ki kentsel ilişki kaçınılması gerekli olan bir koşul olduğundan beri, ona dair her türden tecrübe de bu yüzden bir tür savaşın parçası haline gelen gerçekliğe dönüştü. ‘Özel hayatların kutsanması’ ya da ‘evin mabetleşmesi’ dediğimiz şeyin de nedeni zaten budur. ‘Görüşmeci 31’in konuşmasının devamında örneğini verdiği ‘mümkünse telefona da bakmayacağım’ dediği nokta, bir savaş yorgunu olarak dışarıya dair en ufak bir sızıntıya bile tahammülünün kalmasının göstergesidir. Nitekim görüşmecinin içeriye dair oluşan ‘mabetimsi kurtarılmışlık’ hissi, onun algılarında mekânın temizliğine dair ‘tabular’ oluşturmasını da içinde barındırmaktadır. Kendisinin ‘nöbetten çıktığında site içindeki yürüyüşünü uzatıp peyzajın oradan yürütmesi’, dışarıya dair yüklediği ‘kirlilik’ imgesinin içeride olmayan halinin sonucunda ortaya çıkan bir durumdur. Siteyken kendisine bir ‘düzen bahşeden’ içerisinin koşulları, dışarıda kaldığını düşündüğü ‘kirin’ (dolayısıyla kire dair tehlikenin) kendi mekânına bulaşmamış olmasının neticesindeki algılardır. Bu nedenle ki temizliğine/saflığına inandığı sitenin içindeki yürüyüşü, onun için bir kirden arınma yürüyüşü olarak ‘kutsal yürüyüşe’ dönüşebilmekte ve doğal olarak da onun için uzatılması gereken bir uhreviyata (ya da ibadete) bürünmektedir. Onun ifadelerine yansıyan ‘huzurunun’ ve de ‘soluduğu havanın değişmesinin’ de nedeni zaten budur. ‘Geç modern bireyler’ algılarında, dış dünyayı korkularla sarmaladığından beri özele dair tepkiler böylesi dinamiklere sahip olmaktadır. ‘Agoraların çöktüğü’ ya da ‘arayüzeylerin olmadığı’ yerlerde, kamusal alana dair böylesi algıların olması ve de bu tarz yaşamların sıradan gündelik hayatlar haline gelmesi son derece doğal olmaktadır.

Görüşmeci 31: “İstanbul artık korkutucu. Tanımadığım biri arkamdan yürürse korkarım. Ama sitenin içinde yürürse korkmam... Siteye girdiğim anda kokladığım hava bile değişiyor zannediyorum bazen. Özellikle nöbetten çıktığımda onu yoğun hissediyorum. İçeride yürürken derin nefes alıyorum. Hatta bazen Cumartesi nöbetçiysen ve Pazar günü çıktıysam, özellikle peyzajın oradan yürüyüp en azından bir iki mavi-yeşil görüp oradan evime girdiğim oluyor. Bu belki de her şeyi geride bırakmanın vermiş olduğu bir rahatlama da olabilir. Oturduğum yer şehirle arama mesafe koyuyor. İşim bitti, nöbet bitti ve orada kaldı diye. Telefona da mümkünse bakmayacağım gibi.”

Yaşadığı yere dair benzer tepkileri veren bir başka kişi de ‘görüşmeci 29’ oldu. Kendisi bir arkadaş ziyareti sonrasında siteye dönüşünü anlatırken kullandığı ifadeler bir savaştan kaçışı anlatan tarzda vurgulardır. Kendisinin ‘siteye girince yerleri öpecektim’ dediği nokta, aslında savaştan kalesine erişebilmenin mutluluğunu yaşayan bir can havli tepkisidir. ‘Görüşmeci 29’ bu anlatımında bir gurbetçinin vatana gelişine benzer bir anlatımın imgelerini kullanmaktadır. Çünkü kendisinin siteye gelişinin hikayesi ‘özel hayatların kutsandığı yerdeki’ savaşların bir örneği hükmündedir. Kişisel savaşların sıradanlaştığı yerde, kente dair gündelik deneyimler de bir vatana kaçış ya da düşmanlarla sarılı bir yerde kaleye erişebilmenin hikayesine dönüşmektedir. Çünkü kent geç modern niteliklerde parçalanırken kente dair olanlar da gündelik hayatlarda savaşılması gereken belirsizlikler haline geldi. Bu nedenle görüşmecinin verdiği tepki, siteye girdiğinde savaşın bitmesi ve bir kez daha özel hayatına sağ salim erişebilmesinin tepkisi olmaktadır.

Görüşmeci 29: “Biz geçen arkadaşımınla Ataşehir tarafına gittik. Sitemize geldiğimizde yerleri öpecektik. Çünkü her yer araba, her yer insan kaynıyor, karmaşık otobüsler. Çok kalabalık. Bizim sitemiz ferah, geniş. Burada gökyüzünü görebilirsin. Orada mümkün değil. Eski oturduğum yerin önünden geçtim. Şimdiki halime şükrettim. Burası huzurlu... Gökyüzünü görebildim diye öpecektim yerleri.”

‘Görüşmeci 25’de konuşmasında hayatının, özel alana endeksli olarak ilişkiler açısından nasıl bir dönüşüm yaşadığının anlatımını yapmaktadır. Onun hayatındaki bu büyük farklılaşmanın sonucunda, öncelikle ‘geleneksel yanların aşındığının’ vurgusunu yapıyor. Onun kentin ‘geç modern niteliklerinin’ (ya da neoliberal halinin) yükselişi karşısında yaşadığı durum, görüşmeciye özeline endeksli bir hayata savurur oldu. Kendisinin konuşurken ‘aşırı çekirdek kaldık’ dediği şey, aslında aşırı özelliklere endekslenen yaşamların gündelik hayatın merkezini belirleyişinin vurgusunu yapan ifadedir. Görüşmeci oluşan yeni durumla birlikte, özel hayatlara endeksli hale gelen yaşamlarında kendine has yeni ilişki koşullarının ortaya çıkışının vurgusunu yapmaktadır. Onun ortaya koyduğu bu ilişki tarzı da kendi hayatlarında oluşan ‘gelenek ötesi halin’ çıktılarının anlatımını yapan ifadelerdir. Fakat onların sahip olduğu ilişki tarzlarını baştan kurgulayan bu yeni durum, onların sosyal hayatlarının kodlarını yeniden dizayn ederken ‘görünmeyen duvarlar’, ‘görünmeyen yasaklar’ ve ‘görünmeyen sınırlamalar’ getirdiğinin de vurgusunu yapıyor. Bu açıdan onun saptamasını

yaptığı şey, aslında geleneksel modern kentin yitirilmesi sonrasında ortaya çıkan durumun ‘özel alanları’ nasıl bir farklılaşmaya götürdüğünün vurgusudur. Fakat ‘özel hayatın’ yenilenen hali bir bakıma kamusal algıları ve hatta kamusal ilişkileri farklı bir noktaya taşımaktadır. Onun ‘görünmeyenler’ olarak vurgusunu yaptığı şey, aslında bu formun ve hayat tarzının onu ve onun gibileri ‘güvenlikli siteye sığınmaları’ bağlamında teşvik eden kapanma gerekçesi olmaktadır. Çünkü kendisi ve kendisi gibi olanların ‘çekirdekleyen’ hayatları, aslında bireyselleşen (bir bakıma da yalnızlaşan) hayatları anlamına gelmektedir. Görüşmecinin ‘görünmeyen duvarlar ve görünmeyen yasaklar’ şeklinde vurguladığı nokta, kentin özel hayatlar dahilinde ve akan gündelik hayata inmiş savaşlarının sonucu durumların anlatıcısıdır. Aslında özel hayatın yükselişinin, onun militaristleşen hayatındaki karşılığı, ‘sınırlara’ odaklanan yaşamı anlamına gelmektedir.

Görüşmeci 25: “Biz bir de göç yaşadık ve metropolden dolayı bir aile tarzı değişikliği de yaşadık. Aşırı çekirdek bir yapıda kaldık ve ilişki tarzımız bundan etkilendi. Çekirdek kalmak bence iyi olmasa da bir zorunluluk olarak ortaya çıktı. Görünmeyen duvarlar, yasaklar ortaya çıktı. Size bunu yapamazsınız diyen şeyler ortaya çıktı.”

Geç modern bireyler artık kalıcı ve müşterek ‘davaların’ ya da ‘bizlerin’ bittiği kent havzalarında yaşamaktadırlar. Parçalanan kamusal alanlar alanlar (ya da işlevini yitiren kamusal alanlar alanlar) kentin belirsizleşen bir yaşam alanı olmasının sonucunda ortaya çıkan mekânlardır. Bu durumun ifade ettiği şey de özellerine çekilen hayatlar olmaktadır. Çünkü ‘güvenlik’ toplumsal ya da kamusal bir ölçek olmaktan çıkınca, hayata dair güvenlikte olduğuna dair düşünce de salt bireysel çabalara bağımlı bir durum haline gelmektedir. Bu durum ‘savaşı’ bir gündelik hayat ritmi haline getirdiği için ki belirsizlikler ve korkular da her yeri sarabilen bir forma dönüştüler. Artık olağan üstü haller dediğimiz ‘zor zamanlar’ kalıcı bir hayat tarzı haline gelmesinin de nedeni budur. Artık ‘savaş’ şehrin içinde ve her gün verilesi bir zorunluluk haline gelen bir sıradanlığa dönüşmektedir. Nitekim bu nedenle ki geç modern bireyin güvenlikli sitelerde oturmak istemesinin anlamı, aslında istediği hayat konseptine karşılık olarak kentteki diğerlerine -ya da her türden yabancıya- karşı büyük savaş vermesinin kaçınılmaz olmasıdır. Artık bireyler istedikleri hayat tarzı namına ‘yalıtılmanın’, ‘kaçışın’ ya da ‘kente karşı pasifliğin/eylemsizliğin’ savaşını veriyorlar. Bir bakıma geç modern birey ‘istenmeyenlerden’ (istnmeyen hemsehrilerden) kaçışın ya da kaçabilmenin istikrarına sığınıyor. Bu açıdan ‘görüşmeci 25’in ‘zaman ve mekân

kapma savaşı' dediği şey, aslında -ironik şekliyle- Bauman'ın dediği (2012a) herkesin karate kursuna gitmek zorunda kalmasının anlatımını yapan benze tonda bir vurgulamadır. Çünkü aslında kendisinin 'bu bir su savaşı gibi' dediği şey, temelde içsel dinamiklerle işleyen ve gündelik hayatın her yerine sirayet eden ve bir kent klasiği -ya da sıradanlığı- haline gelen, içeriye dönük 'kent savaşları' yaşadığımız anlamına geliyor. 'Savaşın' olduğu yerde hikâyeler bireysel ise, güvenlik de bireysel bir yükümlülük halini alır. Dolayısıyla bireysel savaşlar için 'karate kursuna gitmek' ya da 'güvenlikli sitede yaşamak' benzer yönlü tedbirler anlamına gelmektedir.

Risk sıradan ve her yere sirayet edince buradaki savaşın temel farkı - Beck'in de dediği gibi (2011)- *'kaçınabilmenin ya da tedbir alabilmenin hiyerarşisini ortaya çıkarmaktadır'*. Bu açıdan savaş kaçışın savaşıysa, riskten ya da tehlikelerden kaçınabilmenin adresi de 'güvenlikli sitelerde' oturmak yönünde *yeni bir kent hiyerarşisi* olmaktadır. Bu bakımdan kentin surları işlevini yitirince savunmanın işlevi son bulmadı. Değişen sadece onun niteliğiydi. Dolayısıyla ortaya çıkan durum yerini bir barış havası bırakmaktan ziyade mikro ölçekli surlar yeni kentin sıradanlıkları oldular ve bunu da kenti militarist bir havaya sokarak yapmaktadır. Bu savaş da kentten ve onun kamusal alanına dair tüm ilişki sistemlerinden kaçış namına olmaktadır. Bu da bizlerin 'kamusal alanın sonu' ya da 'kamusal insanın' sonu dediğimiz tartışmayı, konuşulabilir gerçeklik haline getirmektedir. Çünkü 'yeni savaş' hayatın her yerine sirayet edince en makul davranış, 'yalıtılmış yaşamlar' ya da 'mekânlar' inşa etmekten geçer oldu. Bu kentlerdeki yeni tarz konforlar ya da özgürlükler de bu yüzden 'kapatılmanın vaadiyle' ilgili kavramlara dönüştüler.

Görüşmeci 25: "Bence duvarlar zorunluluk değil. Ama bu toplumun algısıyla ilgili. O sitenin içinde oturan kişiler genelde kendini o mahalle ortamından yalıtılmak ister. Bu sadece can ve emniyet kaygısından değil bence. Bunun en önemli anlamı bence "burası bana ait ve kaptırmak istemiyorum" mantığından kaynaklanıyor. Şehirden/şehrin geri kalanından yalıtılmak istiyorlar kendilerini. Şehrin, istemedikleri kesiminden yalıtıyorlar kendilerini. Bu bir su savaşı gibi. İhtiyacınız olan zaman ve mekânı bu yolla elde edebileceğinizi düşünüyorsunuz çünkü. Başkalarına kaptırmamak adına, onun stresinden kendimizi yalıtarak kaçabiliyoruz."

Kentin bahsi geçen bir savaş alanına dönüşmesinin neticesi olarak da ‘özel hayatlar’ giderek -kentin yeniden militaristleşmesi açısından- kaleleşen yapılar haline dönüştüler. Çünkü kamusal hayatların birer tehlike yumağı haline dönüştüğü yerde, belirsizlik girdabına kapılmaması gereken tek kale ‘özel hayatlarımıza’ dair kalelerimiz olmaktadır. ‘Tecridin’ bir ‘konfora’ (ya da lükse) dönüşmesinin asıl nedeni budur. ‘Korku, risk ve belirsizlik’ sıradan bir hayat ritmi olduğundan beri, en büyük özgürlük vaadi konforlu tecrit alanlarına sahip olabilmektir. Bu durum hem de ‘bir sürü para dökmek pahasına’ olmaktadır. Yeni savaş alanında tehlikenin yüzer gezer hali beklenmeyen bir durum olarak, ‘normalin kapatılması’ gibi bir durumu (ya da normalliklerin kapatılmasını) bir hayat tarzı haline getirdi. Kent ‘geç modern evrede’ korkular bağlamında dizayn edildiğinden beri, onun kamusal yaşamı normalliklerin alanı olmaktan çıktı. Böylesi bir kentin kalesi de ‘mikro ölçekli’ surların korunması durumunu yeni kent sıradanlığı haline getirdi. Artık kent ‘kaçınılması gereken’ bir şeye dönüştüğünden beri, konfor da bu tarz kapatılmışlıklar bağlamında pasif hayatların talep edilmesi şeklinde oldu. ‘Rekabet’ işin/çalışmanın doğası haline geldiğinden beri, gündelik hayatı da bu yöndeki rekabetler bağlamında dizayn eden bir araç oldu. Artık rekabet bir hayat formuna dönüştüğünden beri ‘özel hayatların’ da rekabeti (ya da savaşı) bireylerin (geç modern bireylerin) sıradan hali oldu. Bu açıdan ki savunma ‘özel hayatın’ sınırlarına indiğinden beri her türden özgürlük kamusal bir durum olmaktan çıktı ve özel alanın bir tarzı haline geldi. Özel hayatlar giderek tek özgürlük adacıları olarak lanse edildiği için ki onun sınırlarının geçişsiz olması da ‘geç modern bireyin’ en büyük savaşlarından birisi oldu. Bu açıdan geç modern bireyin kaleleri onların özellikleri, dolayısıyla da evleri olmaktadır. Artık savaşlar da hikâyeler de yalnız başına yaşanan gündelik hayatın sıradanlıklarıdır. Bu nedenle ki ‘kaçıyoruz’ ama artık kentin kendisinden ve geleneksel olan dinamiklerinden kaçıyoruz. Konutun kent içinde ‘lüks’ kavramıyla tanışmasının da hikâyesi budur. Aslında ‘özel hayatın lüks olmasının’ hikâyesidir bu olanlar. Yine ‘görüşmeci 25’in vurguladığı gibi ‘bir koğu andıran kaçışların’ hikâyesi ‘evlerinin neden kaleleştiğinin’ de hikâyesi olmaktadır. Görüşmecinin tüm bu vurguları onun gündelik hayatının ne kadar da yalnızlıklar etrafında süren savaşların alanı olduğunun anlatıcısıdır.

Görüşmeci 25: “Bir mühendis olarak söyleyeyim: Bu m²’ye düşen insan sayısının artışına bağlı olarak kendine bir alan yaratabilmek çabası var. Zaman ve mekân kavgası bu. İngilizlerin bir

lafı var ‘benim kalem benim evim’ diye. Bu şehir her yere nüfuz edince, bu site bizi dışarıdan arındırıyor. Bir kaçış gibi. Aslında koğuştan çok da farklı olmayan bir kaçış gibi. Site bizi dışarıdan arındıran bir kale gibi. Dışarı çıkmak isterim ama bu itiş kaçış beni itiyor kendisinden. İnsanlar artık özel hayatlarında da rekabet içerisinde. Bir masa kapma yarışı var. Miskinlik bile lüks oldu artık. Artık evin lüks olmasıyla ilgili bir şey oldu.”

‘Görüşmeci 36’ da vurgularında kent ortamında yaşanan özel hayata endeksli olan bireysel savaşların anlatımını yapmaktadır. Kendisinin ‘herkes gittikçe kalesine çekiliyor’, ‘herkes yalnızlaşıyor’ dediği nokta, özel hayatlara endeksli hale gelen savaşların anlatımı olmaktadır. Onun bahsettiği nokta aslında her yere yayılan belirsizlikler karşısında ‘kalesine çekilen bireylerin’, güvenliğin kamusal bir olay olduğunu göz ardı etmelerinin sonucunda özel hayatlarına endekslenen yalnızlıklarının savaşını vermeleri olmaktadır. Görüşmecinin konuşmasında ‘herkes geri çekiliyor, bireyselleşiyor’ dediği nokta, verilen bu savaşların nasıl bir mücadele zemini olduğunu anlatıcısıdır. Çünkü güvensizlik her yere ilişince ‘kaçınmak’ kente dair bir savaş stratejisi edinmiş olmaktadır. Bu açıdan ki görüşmecinin ‘etrafımızdaki insanlar azalıyor’ dediği nokta, belirsizlik ve kaos olarak ifade ettiği ‘kent ortamındaki yalnızlıklarının’ vurgusunu yapmaktan başka bir şey değildir. Çünkü görüşmecinin ‘herkes kalesine çekiliyor’ şeklinde vurgusunu yaptığı şey (tıpkı ‘görüşmeci 25’ gibi) aslında militaristleşen kentteki savaşın bir gündelik hayat ritmi haline gelişinin anlatımıdır. Artık güvenlik bireysel olduğu için kaleler de bireyseldir. Bir bakıma savaşın formu böyle olunca yalnızlıklar da kaçınılmaz olmaktadır. Çünkü tekil hayatların yükseldiği yerdeki güvensizlikler de yalnız yaşanır şeyler oldular. Sonuç olarak da yalnızlıklara dayalı kalelere çekilen bireylerin pasifleşen hayatları yaşamaları kaçınılmaz bir gerçeklik halini almaktadır. Bu açıdan kaleler aslında yalnız bireylerin kentten kaçışlarına dair var olan sığınaklar işlevi görmektedir. Anlamı da güvensizlik girdabından ötürü kentin parçalanmasıdır.

Görüşmeci 36: “Metropol artık kaosun olduğu bir yaşam. Şehir buralara kadar gelmeye başladı... Viaport’un olduğu yer bundan on yıl önce tamamen keldi. Şimdi bir bakın! Tüm olanların on yılda olduğunu söyleyebilir misiniz? Dehşet bir şekilde büyüdü... Bu metropolleşmeden ötürü insan ilişkileri de olumsuz etkilenecek. Çünkü herkes gittikçe kendi kalesine çekiliyor. Geri çekiliyor,

bireyselleşiyor. İzole ediyor kendisini. Etrafınızdaki insanlar azalıyor. Büyük bir şehir, karmaşa çok ve para kazanma kaygısı büyük, yaşam kaygısı çok büyük. Bu da kültürsüzlüğün, saygısızlığın öne çıkmasına neden oluyor. Kimse kimseye saygı göstermiyor ki. Görüyorsunuz! Bir şey oluyor insanlar hemen birbirlerine tabanca çekiyorlar, bıçaklıyorlar. İnsan ilişkileri giderek tahammülsüz oluyor... Gittikçe şehir daha yoğun hale geliyor ve biz de o yoğunluğun getirdiği dengesizliği yaşıyoruz. Şehre dair kaygılarımız artıyor. Artık şehir yorgunluk ve bezginlik veriyor... Düzensizlik ve kaos artıyor.”

‘Görüşmeci 51’in ‘kentin parçalanmışlığına’ dair gerekçeleriyle birlikte söylediği şeyler, kentin bir yaşam tarzı olarak nasıl da özel hayatların savaşına döndüğünün başka bir anlatıcısı olmaktadır. Kendisinin kentin belirsizlikleri olarak algıladığı sorunlar karşısında kendi yaşam alanına dönüşünü ‘oh dünya varmış’ şeklinde ifade etmesi (tıpkı ‘görüşmeci 29’un ‘yerleri öpecektim’ demesi gibi), aslında yaşadığı sürecin bir kaçış hikayesi olmasının anlatımıdır. Fakat kendisinin savaşıarak kaçtığı kentin belirsizlikleri, aslında içerisinde kentin kamusal alanından kaçışının hikayesini barındırmaktadır. ‘Çok kalabalık oralar’, ‘insanın üstüne geliyor’ dediği noktalar da belirsizliklerin nedeni olan noktaların neden kaçışa dönüştüğünün anlatıcı olan vurgulardır. Fakat bu kaçış bir savaş konsepti edinince, ürettiği kamusal ilgisizlik de kenti parçalayıcı etken olmaktadır. Kendisinin de kaçışını anlattığı yerde ‘artık şehir parçalandı’ dediği nokta, kentin belirsizlikleri karşısında onun özel hayatına dair verdiği savaşın etkeni bir durum olmaktadır. Onun ‘herkes kendi muhitinde yaşıyor’, ‘gettolarda yaşıyoruz biz’ dediği noktalar da özel hayatlar bağlamındaki savaş ortamının parçalayıcılığı karşısında ‘benzerlerin birlikteliği’ ya da ‘kaygıların ortaklığı’ diyebileceğimiz bir durumu ortaya koymaktadır. Fakat bu birliktelik özel hayatlar bağlamında bir birliktelik oldukça, kendilerini kamusal alanlara bağlayan çıktılar ortaya koymamaktadır. Hatta oluşan durum, kenti kalıcı anlamda parçalayan ve özel hayatlar adına sürdürülen savaşları -onun da anlattığı türden- gündelik hayat sıradanlıklarına çevirmektedir.

Görüşmeci 51: “Çok kalabalık yerlere gidince siteye döndüğümde, “oh dünya varmış yâ” diyorum. Gürültü, patırtı, ses, trafik her yerden insan fırlıyor. Araba kullanırken bile zorlanıyorsunuz öyle yerlerde. Ki kalabalık öyle yerlerde belli bir süreden sonra insanın üstüne üstüne gelmeye başlıyor. Arada insan özlüyor oraları.

Çünkü buralar da çok sakin, çok sessiz bir yer. Bazen insan görmek istiyorsunuz. Ortalık insan dolsun, cıvıl cıvıl olsun. Bir kalabalık yerde olmayı özlüyorsunuz. Ama o da en fazla bir gün ya da iki gün sürüyor. Çok kalabalık yere gittiğimizde diyoruz “yok buraya göre değilmişim” deyip geri dönüyoruz buraya... Artık şehir parçalandı. Herkes kendi muhitinde yaşıyor. Gettolarda yaşıyoruz biz. Abim de diyor buraya gelince “siz burada gettoda yaşıyorsunuz” diye.”

‘Agoralar çöktüğünden’, ‘arayüzeyler işlemediğinden’ beri geç modern bireyler kamusal alana çıkma becerisini yitiren insanlar oldu. Fakat geç modern bireyin korkularıyla şiddetlenen bu süreç, bireyleri özel hayatlarının yalnızlıklarına kapanma zorunluluğunu ortaya koydu. Artık her türden toplumsal koşul ve durum bizi hiçbir şekilde kamusal alana çıkmaya cesaretlendirmiyor. Çıkılsa bile - Bauman’ın tabiriyle (2003; 2012a)- eski müşterek davalar ya da mücadelelerde olmadığından bireyleri orada tutabilecek bir etken de olmamaktadır. Artık kamusal alan belirsizlik yüklü bir alan haline geldikçe yüzer gezer korkuların kol gezdiği alanlar olmaktadır. Kamusal alan (daha öncesinde de vurgusunu yaptığımız türden) parçalandıkça bireyler de özel hayatlarına çekilen ve kendi korkularıyla yalnız başına mücadele eden insanlar oldular. Fakat geç modern birey algıladığı şekliyle korkarken, onun hayatında hiçbir şeyin net olmaması gibi, onun korkularını üstlenebilecek somutluklar da yok ortada. ‘Korkunun kuklayı yaktığı’ dönemleri yaşıyoruz. Korkuyoruz ama neden korktuğumuzun da net olmadığı korkularla hayatımızı kurmaya çalışıyoruz. Bu açıdan ‘görüşmeci 8’ bizlere ‘Innovia’da yaşanan çocuk tacizini ve sonrasında yaşananları’ dehşete düşmüş bir tonla anlatırken, aslında içine düşülen dünyanın da tonlarını dışa vurmaktadır. Çünkü onların karşına çıkan ‘çocuk tacizcisi’, kamusal alanın çöktüğü yerde (bir güvenli sitede) ve müşterek davaların olmadığı bir yerde hatta neden bu derecede korkulduğunun bile belirsiz olduğu yerde, insanların arayıp da bulamadığı bir somutluk timsali olarak karşılına çıkmıştı. Müşterek davaların sonunun yaşandığı yerde, ‘çocuk tacizcisi’ herkesin hep bir ağızdan ‘korkuyoruz senin gibilerinden korkuyoruz’ diyebildiği somut bir adres haline gelmişti. Herkesin korkularıyla yaşadığı bir yerde, korkutucu bir somutluk olarak ele geçirilen ‘çocuk tacizcisi’, aslında oradaki bireylerin kamusal alanlara götüremedikleri her türden sorunlarının (kamusal alana dönüşmeyen özelliklerinin ya da dertlerinin) bir patlama aracı olmaktaydı. Bir bakıma ‘çocuk tacizcisi’ herkesin arayıp da bulamadığı bir müşterek davaya dönüşmüştü. Bu nedenle olay bir anda,

seküler görünümlü güvenli site sakinlerinin cemaatimsi dayanışma koşullarının münince ritüellerinden birine dönüşmüştü. Tıpkı bir şeytan taşlama ayininin getirdiği öfke patlaması, kamusal hayata çıkamayan bireylerin psikik enerjilerinin ürünü olmuştu. Ele geçirilen ‘günahkâr şeytanın’ kutsallara ilişebiliyor olması, dünyevi mabetin savunulması -uğruna savaşılabilmesi- adına etkin bir araç olmaktadır. Aslında ‘çocuk tacizcisi’ algılarla şekillenmiş ve gerçekliği olmayan dünyanın gerçek olduğuna dair inandırıcı bir argüman olmuştu. Hatta özellerin neden kutsandığının güçlü bir anlatıcısı olmuştu onlar için. Bu nedenle ki müşteri davalarında olduğu gibi komunal görüntü veren tepkinin kendisi, aslında ‘yalancı bir kamusal alanda’ yaşanan ‘yalancı bir kamusal tepkiden’ başka bir şey değildi. Aslında bir grup olarak birliktelik görüntüsü verilen yerde (her ne kadar müşterek dava adına verilen bir savaş görünümü verse de) herkes kendi özeline ilişilme ihtimalinin tepkisini veriyordu. Çünkü kamusal alan yalancı olunca hiçbir müşterek dava uzun süreli anlatıya müsaade edemeyecektir. Burada her türden tepki ‘tek atımlık’ silah gibidir; olur ve biter, yanar ve söner. Evlerine dönen her mümin yine yalnız ve yine kendi hikayesinin belirsizliklerine gömülür.

Kamusal koşullarını yitiren bu dünyada hiçbir şeyin kalıcılığı söz konusu olmamaktadır. Tepkiler bu yüzden bir patlama ve sönme olayından ibaret olmaktadır. Fakat tepkilerin niteliğine bakınca, özel hayatların kutsanmışlığına dair tepkiler olmaktan başka bir şey değildir. Bu nedenle ‘çocuk tacizcisine’ verdikleri büyük tepki onları ne gerçek bir toplum yaptı ne de kamusal alanlarını gerçekten aktif hale getirdi. Sadece eve döndüklerinde ne kadar güvensiz bir dünyada yaşadıklarına dair inançları artarak, özel hayatlarına dair kutsanmışlığının gerekçesine bir kere daha iman ederek, bir kere daha kendi kişisel mabetlerini kutsadılar. Başka bir deyişle yalnızlıklarını kutsadılar. Çünkü böylesi her patlama onların özellerinin sahip olduğu duvarları ve geçişsizlikleri artırmaktan başka bir şeye neden olmamaktadır. Bu nedenle ki yalnızlıkları artıran (ya da özelleri kutsamayı mümkün kılan) olayların kamusal tepkiler olduğunu iddia edebilmek mümkün değildir.

Sonuç bizleri ‘görüşmeci 8’in dediği türden şeylere götürmekte: ‘Ben çocuğumu tek başına asansöre bindirmem’. Aslında onun ‘tek başına bindirmem’ dediği şey ‘kimseye güvenmem’ demektir. Onun bu söylemi de doğal olarak içinde, uğruna verdikleri müşterek savaşın yine de bir ‘biz’ inşa etmediğinin anlatıcısıdır. Savaş bitince herkes yine yalnız kaldı. Hayat da yine güvensiz bir yer oldu. Kadim savaşlarda elde edilen zaferler mekânı daha güvenli hale

geirmekteydi. Fakat bu dünyada verilen savaşlar (çocuk tacizcisini linç edilmesi gibi) zaferle sonlandığı yerde bile mekân yine daha güvensiz bir yer haline gelmektedir. Çünkü güvenlik vaat etmeyen kamusalarda ‘biz’ler hiç olmayacaktır. ‘Biz’ kavramı sıklıkla kullanılsa bile onlar için içeriği boş söylemlerden başka bir şey değildir. Bu açıdan ‘çocuk tacizcisi’ tepkisi kamusal alanın sonunu yaşadığımızı anlatan ve ‘toplumun sonunun’ neden geldiğini izah eden türden tepkiler olmaktan başka bir şey değildir. Yalancı kamusal alanların yalancı ‘biz’ savaşlarının sadece bir örneğidir. Anlamı ve ürettiği inanç ise yalnızlıkların ve özel hayatların kutsanmışlığıdır. Bu nedenle ki artık en büyük mabet özel hayatların kendisidir.

Görüşmeci 8: “Ben çocuğumu tek başına asansöre bindirmem. Çünkü taciz olayları oluyor. Asansörlerde yaşanan, duyduğum olaylar var. Çocuk tek başına, okula gitmek için 7. kattan asansöre biniyor. Nasıl olduysa o apartmana, güvenli bir site değilse ya da komşularından bilmediği tanımadığı birisi binip taciz edebiliyor. Benim eşim Innovia’da mimar olarak çalışıyor. Innovia’nın ikinci etabında, otoparkta -güvenlikli site güya- çocuk tacizcisi bulup linç ettiler. Taksiye binmek istemiş adam, taksici bile almamış. Paramparça ettiler. Belki de rahmetli ettiler. Bu benim için bir kaygı meselesi.”

5.6.1. Geç Modern Bireyin Yabancı Korkusu

‘Geleneksel modern kentte’ yabancı güvenlik vaat eden ilişkilerin başlangıcı olarak temas edilebilen anlamında olmaktadır. Çünkü orada farklılık bir aradalıklara dönüştükçe bir güvenlik vaadi söz konusu olabilmekteydi. Fakat ‘geç modern kent’, ‘geleneksel modern kentin’ pek çok doğallığını tehlike olarak gördüğü gibi, yabancıyı da -başlı başına yabancı olduğu için- tehlike olarak algılamaya başladı. Çünkü farklılık -ya da farklı olmak- bir belirsizlik sarmalı ürettiği için, bu kentin kamusal alanında ki yabancı sakınılması ve hatta korkulması gereken bir imgeye dönüştü. Yeni kentin ortamında -Bauman’ın tabiriyle (2003)- ‘yabancı artık tahmin edilemez bir belirsizlik faktörüne dönüştüğü için ondan sakınılmasının gerekliliğine dair bir algı oluştu. Artık yabancı içinde taşıdığı tekinsizlikler ve kestirilemezlikler nedeniyle rahatsız edici bir imgedir. Mekânın yabancılarla paylaşılması, sakınılması gerekli olanların göze batması anlamına gelmektedir. Bu durum da -Sennett’in tabiriyle (2010, 2011a)-

master plana uymayan bedenlerin uzak tutulmasının bir gerekliliğe dönüştüğü kenti ortaya çıkardı.

Geleneksel modern kentin yabancıları ise içerisinde aşına olunmayanları taşıdığı için risk alabilmeyi mümkün kılan bireysellikler inşa edebiliyordu. Fakat 'geç modern kentin' güvenli siteleri yabancı bağlamındaki her türden aşına olunmayı, tekinsizliği ve belirsizliği yok etmeyi vaat ettiği için, boş sokakları bir ideal yaşam formuna dönüştürmektedir. Bu açıdan geç modern kentte 'yabancı' her türden belirsizliği üstlenebilme potansiyeliyle, başa çıkılması imkansız bir risk faktörü haline gelmiştir. Çünkü yabancı olanlar aşına olunan tüm fikirleri ve kabul edilen hakikatleri bozma ihtimali olan insanlardır. Bu durum da -Douglas'ın tabiriyer (2005)- hayatı istikrarlı kılabilmek adına inşa edilmiş tabuların da yıkılabilmesi anlamını içinde taşımaktadır. Bu açıdan geç modern bireyler evlerinden ve sokaklarından yabancıyı kovarak, yeni kentin (neoliberal kentin) belirsizlikleriyle mücadele etmiş olduklarını düşünmektedirler. Çünkü bu kentte belirsizlikler, güvensizlik hayaletini hortlatabildiği için yabancıların kovulması da onlar için hayaletlerin kovulması anlamına gelmektedir. Böylesi bir kentin en önemli konforu da yabancılar tarafından rahatsız edilmemek olmaktadır. Çünkü kent -Harvey'in tabiriyle (2008; 2013)- artık kalabalıklar karşısında bir belirsizlikler alanı haline geldikçe buradaki en büyük savaş, özel alanların yabancılarından arındırılmasının mücadelesi olmaktadır. Burada benzerlerle bir arada olmak istekliliği de farklılıklarıyla ürettikleri belirsizliklerden kaynaklı olarak, yabancıları uzak durabilmek anlamına gelmektedir. Boş sokakların ya da kimsesizliklerin de satın alınabilir nitelikleri bundan kaynaklanmaktadır. Yeni kentte yeni tarz özgürlükler (Arendt'in özgürlük tabirinin tam tersi olarak) farklılıklarla temastan kaynaklı şeyler değil. Bilakis yabancıları uzakta temassızlıklar yaşayabilmek anlamına gelmektedir. Bu nedenle ki yeni tarz kentlerin en büyük korkusu da yabancıların yenilenen formundan ötürü 'açılma korkusu' oldu. Bu 'kentlerin en büyük konforu' da her türden yabancı temasını ve belirsizliğini yok etmeyi vaat eden yaşamlar oldu. Bu noktadan sonrasında da güvenli site sakinlerinin yabancı korkusu bağlamındaki ifadelerinin karşılıkları analiz edilecektir.

İlk örneğimiz de 'görüşmeci 30'un ifadeleridir. Kendisi ile yapılan mülakatta ortaya koydukları kentin 'geleneksel modern kalıplarının' hâlâ etkin olduğu mekânlarında yaşarsa hayatında nelerin olabileceğini -ya da hayatında ne yönde farklılaşmaların olabileceğini- anlatması istenilmişti. Görüşmeci sorumuza

cevap verirken onun için var olan ‘kapanma gerekçelerinin’ de neler olduğuna dair bizlere bilgiler vermiş oluyordu. Aslında onun için kontrol ya da düzen gibi kavramların anlamı, kent içindeki ‘yabancıların bulaşmasını’ engelleyebilecek düzeyde olması gereken bir istikrar hali olmaktaydı. Bu açıdan görüşmecinin aslında hayatında yabancıların (ya da yabancıya dair olan farklılıkların) bulaşmanın ya da ona ait kirlerinin kendi hayatında olmaması adına, yabancıyla temastan kaçınan tarzda geri çekilmeler yaşamaktaydı. Kendisinin ‘bunların var olduğunu bilmek başka bir şey, sürekli bunların içinde yaşamak başka bir şey’ dediği nokta, aslında yaşanılması muhtemel belirsizlikler namına kentin kamusal alanından çekilmeler talep etmekten başka bir şey değildir. Onun, ‘içinde yaşamak gibi bir zorunluluğum olmayınca da görmek istemiyorum’ dediği nokta, kentsel sorunlar şeklinde gördüğü belirsizlik faktörleri karşısındaki kamusal kayıtsızlıklarının (ya da pasifliklerinin) anlatımını yapan cümleler olmaktaydı. Çünkü onun hayatında ‘yabancı’ taşıdığı belirsizlikler ve farklılıklarla birlikte, kendisiyle temas edildiğinde görüşmecinin de hayatını kirletme ihtimali olan bir tehlike yumağıdır. Bu kaygılar onun hayatında -Bauman’ın tabiriyle söylersek (2003)- kuklayı yaktırma ihtimali olan korku ve belirsizlikler anlamına gelmektedir. Böylesi bir belirsizlik sarmalının üreteceği korkular, hayata dair üstesinden gelinmesi zor durumlar olduğu için -görüşmecinin yaptığı gibi- kamusal alandan kaçmak ya da sakınmak en makul davranışlardan birisi olmaktadır. Çünkü kamusal hayat onun ifade ettiği türden ‘yabancı tedirginliğini’ -ya da belirsizliğini- her zaman içerisinde barındırmaktadır. Görüşmecinin ‘içinde bulunmak istemiyorum’ dediği sorunlar, onun bireysel kaçıya kadar kentsel hayata dair toplumsal ilişkilerinin ne denli değersizleştiğini de anlatabilmektedir. Bauman’ın tabiriyle ‘müşterek davalar’ son bulduğundan beri, kentte verilen savaşlar yabancılar nezdinde sürdürülen, özellerin savaşı olmaktadır. Hatta bu savaş kamusal kayıtsızlıklar şeklinde sürdürülen kamusal alanın ve de toplumun sonunu yaşamak namına bir savaş olmaktadır. Bu nedenle her türden kalıcı anlatının çıktığı yerde ‘güvenlikli sitelerin’ ‘sorun’ olarak görülenler karşısında yeni orta sınıflar için birer kaçış adalarına dönüşmesi, yabancı üzerinden işletilen belirsiz dünyanın da bulaşmasını engelleyen bir araç olmaktadır. Çünkü kamusal alandan kaçmamak, bulaşmak ya da kirlenmek kadar tabuların da yıkılabilmesi ihtimalini içinde barındırmaktadır. Bu tehlike yabancıların belirsizliği karşısında üstesinden gelinemez bir durum olunca, kamusal kaçış -kirlenmemek namına kaçış- geç modern kentin bireyleri adına önemli bir güvenlik stratejisi olmaktadır.

Görüşmeci 30: “Bağcılar’da otursam bana kibar davranılmaz, saygısızlıklarla çok karşılaşırım. Az önce bir hasta gördüm ağzında sakız. Çok ciddi saygısızlıklar oluyor. Ama bir şey diyemiyorsun; “kaç yaşına gelmiş adam onu mu düzeltereğim” diyorsun. Boş vermişlik yaşıyorsun. Bunları çok görürüm. Çocuklar çok küfür ediyorlar. Geçen bir çocuk gördüm sigara içiyordu, en fazla on yaşındadır. Kadınlar zaten üretmek için var gibi ama çocuk yetiştirme bilinci yok. Sadece konuşuyorlar gibi geliyor bana. Bunların var olduğunu bilmek başka bir şey. Sürekli bunların içinde yaşamak başka bir şey diye düşünüyorum. İçinde yaşamak gibi bir zorunluluğun olmayınca da görmek de istemiyorum.”

Yabancıya dair ortaya koyduğumuz imgeler açısından önemli bir saptama da görüşmecilerin ‘geç modern kentte’ ona yükledikleri yeni tarz anlamlar olmaktadır. ‘Geleneksel modern kentte’ yabancı olanla ilişkiye geçmek bir gereklilik -hatta zorunluluk- olduğu için kamusal alanı aktif kılan bir unsurken, ‘geç modern kentte’ korkuları ve olası riskleri üstlenen kalıcı bir figüre dönüşmüştür. Yaşanan bu imgesel farklılaşma süreci mekânın içerisine dair var olan güvenlik tabularını da üstlenebilecek bir günahkâr olarak yabancıyı kodlarını farklılaştırmıştır. Bauman ‘yabancı’ gündelik hayatın içerisinde sahip olunan yeni tarz kodlarla birlikte, kaçınılması gereken bir çeşit düşmana dönüşmüştür. Bu açıdan ‘geç modern kentte’ yabancı bir ilişki başlangıcı olmaktan ziyade, kamusal alana çıkmama gerekçesi olan bir tehlike ve korku faktörü haline gelmiştir. Güvenlikli sitelerin -Bauman’ın tabiriyle (2011c)- içeri kimin alınacağına dair ortaya koydukları vaatler bir avuç dolusu para dökülerek satın alınması zorunlu olan temel ihtiyaçlar kategorisine inmiştir. Çünkü karışmak en büyük korku olunca karışmamak için ‘kapalı devre’ yaşamak da ‘geç modern kentte’ bir ihtiyaç haline geldi. Bu nedenle ‘hali vakti yerinde olan şehirlilerin’ şehir sokaklarından kaçışı da sırf yabancı ve onun belirsizliğinden uzak durabilmek adına boş sokaklar satın aldıkları bir sürecin anlatıcısıdır. ‘Görüşmeci 13’ün de ‘hali vakti yerinde olan bir şehirlili olarak’ üstlendiği ekonomik ağırlık, onun için para dökerek satın alabildiği bir istikrar vaadi olmaktadır. Kendisinin konuşmasında ‘kimliği belirsiz insanların giremiyor olmasının huzuru’ dediği nokta, kentin doğasına dair her türden yabancı belirsizliğinin onun gündelik hayatının dışına çıkarılmasının anlatımı olmaktadır. Onun ‘şehre güvenmiyorum’ şeklinde vurgusunu yaptığı nokta, aslında zihninde var olan belirsizliklere dair algılarının ne kadar derin olduğunun anlatıcısı olmaktadır. Hayat güvensizlik

kulvarında akabilecek bir düzenek olmadığından görüşmecinin gelenek ötesi istikrar adacıkları edinmesi (güvenlikli siteler gibi) anlamlı karşılığı olan bir davranış haline gelmektedir. Bu davranışların işlevi kentin gündelik hayatına karşı yeni kontrol argümanları sağlamalarından gelmektedir.

Görüşmeci 13: “Yabancıнын siteye giremiyor olması benim için bir huzur kaynağı. Satıcısı, pazarlamacısı giremiyor. Zırt pırt kapınız çalınmıyor. Artık tanıdık ziyaretleri de haberli olduğu için bir sürprizle karşılaşmıyorsunuz. Kapınız çaldı, “ben size şunu satayım” gibi şeyler yok. Bu da önemli bir faktör. Kimliği belirsiz insanların giremiyor olduğunu biliyorsunuz... Artık şehirde -İstiklal’de- bir restorandan gece 11.30-12.00’de çıktığınızda sizi neyin beklediğini bilmiyorsunuz. Şehre artık kimse güvenmiyor. Ben Acıbadem Caddesi’ni seçtim. Çünkü orası nispeten daha güvenli bir yer ve bunu orada yaklaşık % 25 daha fazla tüketim harcamam olmasına rağmen yaptım. Domates 7-7.50 lira. Hiç inmedi. Aslında yüzde yüz ve biz de bunun bedeli olarak bunu ödüyoruz.”

‘Görüşmeci 25’in de şehirdeki yabancıya dair vurguları önemli saptamaları içerisinde taşımaktadır. Kendisinin ‘yabancı benim için, sitenin içindeki ve dışındaki deyince aynı şey değil’ dediği nokta, aslında onun kenti ‘kaygıların ortaklığını yaşadığı kişilerle’ benzer kaygıları yaşamadığı kişiler şeklindeki ayrıştırmasının vurgusudur. Bu açıdan ki ‘görüşmeci 25’in yaşadığı yabancı tedirginliği, aslında onun hayatına dair beklemediği davranışları sergileme ihtimali olanların tedirginliğidir. Çünkü görüşmecinin ‘kendinizi yakın hissettiğiniz insanlarla bir arada olmak için gidiyorsunuz oraya’ dediği nokta, belli davranış sistemlerinin taahhüdünü veren birliktelikler olarak güvenlikli siteyi anlamlı hale getirmektedir. ‘Görüşmeci 25’in konuşmasının devamında ‘kendinizi yalıtma, uzak tutma istediğiniz insanlar’ dediği yabancılar; ‘kendisinin algıları açısından’ hayatında üstesinden gelemeyeceği belirsizliklerin taşıyıcısı olan korkulacak kişiler olduğu anlamına gelmektedir. Onun ‘biz’ dediği ‘kaygıların ortaklığı’ şeklindeki birliktelikler, kendilerinin üstesinden gelemeyecekleri ‘yabancı korkusu’ bağlamında bir araya gelenlerin birlikteliğidir. Bu nedenle ‘yabancı’ bu mekânlarda var olan algılarının ortaklığı nedeniyle tabu inşa edebilme düzeyi olan önemli bir imge olmaktadır. Onun güvenlikli site bağlamında söylediği ‘zaptedilen zaman ve mekân’, aslında üstesinden gelinemeyen ‘yabancı

korkusu' açısından (çünkü onlar kentin her yerinde) kamusal hayattan kaçışının vurgusu olmaktadır.

'Görüşmeci 35'in konuşmasının devamında 'batan bir gemide filikalara sığınmak' olarak ifade ettiği durumsa, kente dair var olan yabancı belirsizliğinin kendisi için ne kadar da derinlikli anlamı olduğunun açıklayıcısı olmaktadır. Çünkü onun 'batan bir gemi benzetmesi' can havliyle yapılmış bir sığınma, bir kaçış savaşıdır. Bir bakıma da hayatta kalabilmenin savaşıdır. Kent artık yabancıyı korku denklemine indirdiği için olası her şeyin korkutucu olması, güvenli siteler gibi 'filika savaşlarını' ortaya çıkartırken bir yandan da 'kaçınabilenlerin' 'kentten batışını izlemeleri' anlamına gelmektedir. Bu yüzden *kaygıların ortaklığı* bir anlamıyla 'yabancı' olarak algılananların da ortaklığı anlamına gelmektedir. Kent yabancıya dair her şeyi böylesine bir korku faktörüne dönüştürürken, 'kamusal ilgisizlikleri' de anlamlı hale getirmektedir. Fakat bu türden 'toplumun sonunun' - batan bir gemi misali- izleniyor olması anlamına da gelmektedir. Çünkü gemi batarken yapılan şey bir filika savaşıysa, kent batarken de yapılması gereken de yabancının sızamayacağı özel alanların savaşını vermektir. Çünkü yabancı kuşatılmış belirsizlik haline geldikçe -savaş da hayatta kalmanın savaşıysa- elde kalan filikanın (burada güvenli site olmaktadır) kurtarılmış bölgeler ya da adacıklar olarak işlev görmesi de anlamlı olmaktadır. Ortaya çıkan durum bir 'filika savaşına' dönüşmüşse, batan bir geminin ardından herkes hayatta kalabilmek adına yalnız mücadelelere girişmiş demektir. Buradaki amaç; filikayı kaptırmamak.

Görüşmeci 25: "Benim için sitenin içindeki ve dışındaki yabancı bir birinin aynısı değildir. Bunlar homojen değil benim için... Sitenin içindekiler biziz, dışarıdakiler diğerleri. 'Bizleri' tırnak içinde kullanıyorum. Bu algıyla ilgili ama. Daha özel daha kendimizi yakın hissettiğimiz kişiler olarak oraya geliyoruz. Diğerleri de kendimizi yalıtılmak, uzak durmak istediğimiz kişilerdir... Kişiler bunu bir ihtiyaç olarak algılıyor. Başkalarıyla/yabancılarla kendisine zapt ettiği zaman ve mekânı paylaşmak istemiyor. Orayı başkalarıyla paylaşmak istemiyorsunuz ve onun içinde oraya gidiyorsunuz... Bu bir çözüm değil ayrıca. Çünkü denizde gibisiniz. Titanik battığı zaman filikalar yetersizmiş. Bu ölçülebilir bir şeydir. Site de böyle. Site bir şehir içindeki filikadır ve kesinlikle yetersiz. Yani o Titanik'te neyse, şehirde olan da o."

‘Görüşmeci 43’ün de ‘içerisi ve dışarı’ bağlamında izah ettikleri de önemli vurgulardır. Çünkü kendisi ‘sınırları belli bir dünyanın huzurunu’ içeride olmakla yaşadığını söylüyor. Kendisinin ‘huzur’ olarak ifade ettiği şeyi, ‘yabancı’nın giremiyor olması’ şeklinde izah etmesi de algılarındaki yaşadığı tedirginliğin anlatıcısıdır. Bu yönüyle görüşmeci aslında siteyi ‘kaygıların ortaklığı’ şeklinde izah edilebilecek bir birliktelik olarak algılamaktadır. Kendisi dışarıdan olarak algıladığı her türden yabancı’nın korkutuculuğunu yaşadığı için ‘bahçivana karşı da tedirgin olma’ gerekliliğini hissediyor. Çünkü ‘korku üstesinden gelinemeyince korkanlara kukla yaktırır’. Yabancı her türden belirsizliği üstlenebildiği için ki görüşmeci güvenli bir sitede bile ‘yabancıya yaklaşma, konuşma’ şeklinde çocuğuna nasihatte bulunma gerekliliği hissediyor. Çünkü onun güvenlik dediği şey, aslında ‘radikal kuşkunun’ ürünü olan bir güvensizlik ya da belirsizlik atmosferidir. Bu nedenle ki güvenlik adı altında yaşanan güvensizlikler, en küçük bulaşılma ihtimalinin bile -aslında kirlenme ihtimallerini bile- hesaplamak zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Geç modern bireylerin hayatlarında ‘radikal kuşkunun’ ürünü olan ‘yabancı korkusu’ da bu yüzden radikal boyuttur. ‘Görüşmeci 43’ün site içindeki bahçivandan (bile) tedirgin olması yaşadığı yabancı korkusunun ne denli büyük olduğunun anlatıcısıdır. Onun yaşadığı yabancı korkusu karşısında yaptığı ‘kamusal kaçış *bile*’ görüşmeciyi tatmin etmemiş görüntüsü vermektedir.

Görüşmeci 43: “Sitenin içine yabancı’nın giremiyor olması, kontrolün olması bu yüzden önemli. İçerisinin ve dışarısının sınırının net olması bir huzur kaynağı benim için. Ama siteye yine de bahçivanlar geliyor... Onlara da temkinli oluyoruz. “Yabancıya yaklaşma, konuşma, evde yalnızsan kapıyı açma” diyoruz sürekli ona (çocuğu).”

Nitekim ‘görüşmeci 43’ün yaşadığı yabancı korkusunun büyüklüğü konuşmasının devamında daha da detayıyla anlaşılmaktadır. Yabancı, onun hayatında her türden korkuyu ve belirsizliği üstlenebilme potansiyeli olan bir hayalet misalidir. Kızına dediği ‘bir yabancı yaklaştığında çılgılık at’ nasihatini eğer bir kent kamusal alanında sergilenmesi istenilen davranışsa ve herkesin yabancı olduğu bir yerde atılması isteniyorsa akla şu soruyu getirmektedir: ‘Yabancı yanına yaklaştığı için çılgılık atan kişi, çılgılığıyla ne beklemektedir?’ ‘*Diğer yabancıların* kendisine yardım etmesini mi?’ Bu açıdan görüşmecinin verdiği nasihatler aslında rasyonelliği olan nasihatler değildir. Sadece onun yabancı

korkusu karşısında düştüğü çaresizliğinin göstergesidir. Fakat burada dikkati çeken bir nokta görüşmecinin içine düştüğü güvensizlik sarmalı ‘yabancı korkusu’ bağlamında kenti de bir savaş alanına çevirmiştir. Düştüğü çaresizlik de bir can havliyle attığı ‘çığlık’ olmaktadır. Tıpkı ‘görüşmeci 25’in bir can havli örneği olarak verdiği ‘filika savaşları’ gibidir. Onun yaşadığı böylesi bir tedirginlik ‘bitmeyecek korkularının’ anlatımıdır. Çünkü verdiği savaş tablosu bitmesi muhtemel bir savaş tablosu gibi durmamaktadır. Kendisinin tutulduğu ‘kalıcı anksiyete’, aslında korkularının hiç bitmeyecek şeyler olduğunun da anlatıcısıdır. Bunun karşısında kızına yapabildiği ve yapılmasına dair verdiği nasihat, aslında kamusal hayattan, kentten ve hatta hayatın doğallıklarından -belki de hayatın kendisinden- vazgeçmek anlamındaki nasihatler olmaktadır. Onun ‘çünkü bilemezsiniz, her türlü insan olabilir’ dediği şey, aslında kendisinin kafasında çözemediği büyük belirsizlik sorununu makulleştirmeye çalışılan dışa vuruş cümlesi olmaktadır. Fakat toplum, kamusal hayat ya da hayat (dolayısıyla da kent) zaten bilinemezlikleriyle -ya da keşfetmek zorunda olduklarımızla- olduğunda doğaldır. Onun bu uğurda vazgeçtiği şeyler, aslında olması gereken doğallıkların kendisi olmaktadır ve yaşadığı şey de kentin doğallıklarından korkmaktır. Kendisinin yaşadığı -ya da tutulduğu- ‘kalıcı anksiyetenin’ de anlatıcısı budur.

Görüşmeci 43: “Kızıma nasihat veririm “Tanımadığın biri yanına yaklaştığında uzaklaş, bağır, çığlık at.” Çünkü bilemiyorsunuz. Bu kadın da olabilir, erkek de olabilir. “Konuşma, bir şey alma”, hele şu an “en samimi arkadaşın bile olsa”. Şu anda şeker diye bir şey var. Uyuşturucuları ilkokula bile öyle sokmuşlar. “Arkadaşın bile verse, böyle bir şey sakın alma” Çünkü ona da bir arkadaşı vermiştir, bilemezsiniz! “Şeker mi istediniz! Paranız var cebinizde gidin, satın alın kantinden.” “Hiç kimsenin ne verdiğini yiyin ne tanımadığınız bir insanla konuşun.” “Uzaklaşın, bağırın, yanına doğru gelirse çığlık at.” “Tanıyorsun ama çok samimi olmadığın bir insanla çok fazla yakın temasta bulunmayın.” Bu tarz şeylerle onu sürekli uyarıyoruz... Kızıma “tanımadığın kişi bizim siteden de olsa gitme görüşme” derim. Çünkü bilemezsiniz! Her türlü insan olabilir.”

‘Görüşmeci 10’un da yaşadığı ‘yabancı korkusunun’ anlatımı da onun yaşadığı ‘radikal kuşkunun’ her türden kent doğallığını olası bir risk hesabına dahil etmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle ki ‘görüşmeci 10’ için de yabancı sadece yabancı olduğu için kokutucu bir imgeye dönüşmüştür. Bu nedenle

de içerisinde taşıdığı tüm belirsizliklerle birlikte, ‘satın alınmış muhitlerden’ uzak tutulması gereken bir kent tabusu olmuştur. Onun kafasındaki yabancı aslında - Furedi’nin tabiriyle söylersek (2002)- Yunan tanrılarının tekinsizliği gibi bizi vurması her an mümkün olan yüzer gezer felaketler misalidir. Her an kötü bir şey olacak hissi genel kabul haline geldikçe, yabancı da her an kötü bir şey yapacak bir figür olarak felaket taşıyıcısı hükmüne dönüşmüştür. Bu yüzden ki ‘satın alınmış boş sokakların’ bir anlamı da ‘her an bir şey olacak hissiyle yaşayanların’ bir şey olmasın istekliliğiyle boşaltılmış sokaklarıdır. Bu da bir bakıma korktukları için kuklayı yakmalarıdır. Bize göre de ‘kenti yakmalarıdır’.

Görüşmeci 10: “Yabancı olarak, iyi niyetli olmayan insanların buraya giremeyeceğini bilmek rahatlatıcı bir durum. Eskilerin dediği gibi; hırsız, uğursuz, arsız var. Böyle insanların giremeyeceğini bilmek, girenlerin de en azından birini tanıdığını ve ona geldiğini bilmek rahatlatıcı, iç huzuru veren bir şey.”

Gündelik hayatın özeller namına verilen savaşlar haline dönüştükçe aslında geç modern bireylerin belirsizliklerle de yalnız başına savaşmak zorunda kaldıklarını sıklıkla vurguladık. Çünkü güvenlik gerçekte salt bireysel bir koşul değildir. Fakat özel hayatın yalnızlıkları kamusal olan her türden gerçekliği bir risk ve korku denkleminde indirgeyince, güvenlik sarmalı da yalnızlıkların üstlenmek zorunda kaldığı bireysel bir koşula dönüştü. Fakat özellere dair savaşı körükleyen bu durum giderek de her türden belirsizliğe karşı tahammülsüzlükle karışınca gündelik hayat da özel hayatları savunmaktan başka bir şey üretemeyen bir belirsizliğe dönüştü. Artık parçalanmış kentlerdeki militarist algı ve onun ürünü olan geçişsiz sınırlar talebi, vurgusunu yaptığımız bu yöndeki durumun dışı vurumu olmaktadır. Bu noktada ‘görüşmeci 9’un anlattığı site deneyimi gündelik hayatı nasıl bir savaş ortamına dönüştürdüğünün de anlatıcısı olmaktadır. Görüşmecinin site yeniyen yapılan toplantıda bir site sakininin ifadelerini anlatışı, içerisinde belirsizliğin nasıl bir güvensizlik girdabı barındırdığının anlatıcısı olmaktadır. ‘Görüşmeci 9’ tepkiyi gösterenin ‘kamera takılmadığı için geceyin elinde çifteliyle evinde nöbet tuttuğunu ifade etmektedir. Toplantıda tepkiyi gösteren kişinin; “taktırım, yoksa birini indireceğim” demesi’, aslında kenti bir belirsizlik ve güvensizlik sarmalına indirgeyince özel hayatının kentle savaşı bağlamına nasıl inebildiğinin anlatımını yapmaktadır. Çünkü görüşmecinin anlattığı kişi ‘toplumun sonunun’ yaşandığı yerde kamusal tüm yükümlülüklerinden vazgeçince kent de onun gibisinden kişiler için içeriden

parçalanır oldu. Artık geç modern bireyler için düşmanlar kentin dışından gelebilecek tehlikeler değildir. Bilakis kentin içerisindeki hemşerileridir. Onun da verdiği tepki özel hayatının kutsanmışlığı karşısında, özel hayatını tehdit ihtimali olan her türden kent belirsizliğine karşı özel alanını savunmak için ‘çifteliyle beklemektedir’. Yaptığı şey aslında ‘özel hayatı için savaşan’ yalnız birinin kalıcı anksiyeteler üreten çaresizliğinin dışı vurumudur. Özel hayatından başka sunulacak bir şeyi elinde kalmayan ‘geç modern bireyin’ evinde düşman bekleyişi, evi dışındaki dünyanın onun hayatında ne denli korkutucu olduğunun boyutunu ortaya koymaktadır. Ortaya çıkan şey evin dışındaki her türden belirsizliğin tehdidini yaşayan bireyin verdiği ‘yalnızlık savaşlarının’, hayatlarının her yerine sinmiş sıradanlıklar (gündelik rutinler) haline gelişinin anlatıcısı olmaktadır. Bu da kentin içsel anlamdaki parçalanmışlığı kadar edindiği militarist ruhun da anlatıcısı olmaktadır.

Görüşmeci 9: “Sitede ihtiyatlılık düzeyi çok aşırı olan insanlar var. Mesela birisi vardı (327 tane villa var sitede)... Site daha yeniydi ve bir toplantı yapılmıştı. O da toplantıda: “Ben her gece elimde çifteliyle bekliyorum. Şu kamera sistemini takalım artık. Kim gelse indireceğim aşağı” dedi. Dedim “lan manyak mıdır nedir?” Kamera sistemi daha kurulmamıştı, tartışılıyordu.”

Yine ‘görüşmeci 9’un bir başka örnek olarak verdiği bir ‘sigortacının bakışlardan rahatsız olan hali’, aslında özellere dair savaşın ‘delici kurşunlarının’ neler olduğu konusunda bizlere bir fikir vermektedir. Çünkü görüşmecinin anlattığı kişinin ‘neden bakıyorsun?’ tepkisi, kendi özelinin sınırlarına inmiş güvenlik algısının dışındaki her türden ‘ötekiyi’ ve ‘ötekiye ait olanı’ ne kadar da tehlikeli gördüğünün anlatıcısıdır. Bakışlara dahi tahammül edemeyen birinin ‘kentsel asabiyeti’ nedeniyle doğallığı olan neleri tehdit olarak görebildiğiyle birlikte, aslında yaşadığı yalnızlığın ve düştüğü savunma girdabının çaresizliğini de anlatmış olmaktadır. Korku her yeri sarınca ‘kukla yaktıran korkular’ yaşanan çaresizliğin de anlatıcısıdır. Savaş kızınsınca ve gündelik hayatın her yerini sarınca, hayata karşı savaş panikleri vermek, rasyonel tepkilerden uzak durumları da sık yaşanan şeyler haline getirmektedir. Bu açıdan ‘görüşmeci 43’ün kızına nasihat ederken ‘yanına bir yabancı yaklaşınca çığlık at’ demesi gibi, ‘görüşmeci 9’un anlattığı ‘sigortacının bakışlardan rahatsız olan hali’, aslında içine düşülmüş belirsizlikler savaşının çaresizlik çığlıklarıdır. ‘Görüşmeci 9’un konuşmasının devamında örneğini verdiği bir başka komşusunun, ‘sitenin ortak alanındaki

ağacın gölgesinin bahçesine düşmesinden rahatsız olarak ağacı kesmesi’, kendisine ait olabilen güvenli tek yerin (özel alanının) kutsanmışlığına dair verdiği ‘savaş zamanı tahammülsüzlüğünü’ anlatmaktadır. Çünkü onun özel alanını savunması evinin sınırlarına inmiş ve bu nedenle özel hayatının sınırlarını delebilen her tür şeyden (niteliği ne olursa olsun) nasıl rahatsız olabildiğinin anlatıcısıdır. Korkular özel hayatlara dair savaşları başlatınca, aslında belirsizlikler evin dışındaki her şeyi -bir gölgeyi bile- korkutucu bir şey haline getiriyor. Bu yüzden bu noktada özel hayata ilişen şeyin ne olduğu hiç önemli olmaksızın sınırı ihlal etmişse, ‘geç modern bireyin’ yaşadığı kalıcı anksiyete durumu hayatındaki istikrar algısını yok edilmiş saymasına neden olmaktadır. Bu yüzden ‘evinde çifteliyle yabancı bekleyen profesör’, ‘bakıştan rahatsız olan sigortacı’, ‘gölgeden rahatsız olan diğer sakin’ ve ‘yabancı görünce çığlık atması gereken küçük kız’; hepsi de aynı dünyanın edindiği ‘yeni savaş konseptinin’ gündelik hayat örnekleridir. Gerçekliklerinin ya da rasyonelliklerinin ne yönde olduğu önemli değildir. Özele dair sınırları ya da istikrar algısını bozdukları yerde savaşılması gerekli olan şeyler oldukları için bu tepkilerle karşılaştılar. Hepsi de yaşanan kalıcı ve yalnız başına verilen savaş hikâyelerinin karşılaşılmaması muhtemel çıktılarıdır.

Görüşmeci 9: “Başka birisi de bakışlardan çok rahatsız oluyordu. Eve girerken bahçede komşusu ona baktıysa “ne bakıyorsun? bir şey mi ima ediyorsun bana? Beni tehdit mi ediyorsun?” demiş. Öyle birisi vardı. Sürekli etrafıyla ilgili aşırı tedirgin olan birisiydi... Hepsi de kelli fellı adamlar. Türkiye’nin en iyi üniversitelerinden mezun olmuş insanlar. Bir tanesi profesördü, “ne bakıyorsun” diyen. Diğeri de sigortacıydı. ODTÜ İşletmeyi bitirmiş. Bence onlar problemdi. Sitede olanlardan mahkemelik olanlar bile var birbirleriyle. Sitede ortak alan var, bir de herkesin kendine ait bahçesi var. Biri de ortak alandaki bir ağaç kendi bahçesine gölge yapıyor diye kesmiş.”

5.6.2. Geç Modern Bireyin Karışma Korkusu (Miksofobi)

Bireyler’ agoraların aktif olduğu yerlerde’ (geleneksel modern kent örneğinde olduğu gibi) kamusal temasları adına kaygılar yaşamazlardı. Çünkü ‘gerçek kamusal alanlar’ gerçek temaslar isterdi. Bu da bedenlerin dışarıda tutulabileceği türden bir teması asla kabul etmezdi. Aslında bedenlerin kamusal

niteliği mekânların niteliği hakkında da bilgi vermekteydi. Evle (özel hayatla) kamusal hayat arasındaki sınırların incelendiği yerde, özel hayatları kamusal hayata bağlayan mekânlarda bedenler evlerinde oldukları türden güvenlik tepkilerini ya da davranışlarını sergileyebiliyorlardı. Sartre'ın Napoli'si ve bu çalışmanın geleneksel modern kent tasvirlerinde geçen örneklerde bu türden örnekler olmaktadır. Fakat kendini şehirdeyken evinde hissedebilenlerin –Arendt'in tabiriyle (2012)- kamusal alanda bulunması ya da kamusal temaslar sergileyebilmesi bir meziyetti. Bu nedenle ki Antik Yunan agoralarında yurttaşın çıplaklığı onun evde olduğunun ispatı gibiydi. Kamusal alan onlar için kesinlikle bir güvensizlik unsuru değildi. Fakat yaşadığımız koşulların ürünü olan 'geç modern kent' deneyimlerinde gündelik hayat, özel alanlara dair verilen savaşların ürünü olduğundan beri 'gerçek ve kalıcı ilişkileri' mümkün kılacak agoralar ya da kamusal alanlar birer birer yok oldu. Böylesi bir ortamda var olan belirsizlik, özel hayatlara dayalı korkularımızı kent hayatımızın merkezine yerleştirdi. Artık bireyler kamusal alandaki her tecrübeye özel hayatlarına dair tepkiler vermektedir. Böylesi bir koşulda var olan korkular, gündelik hayata dair her türden teması ve de dokunmayı tehlike çizgisine çekmektedir.

Dokunmaktan korkanların 'kapanması', temelde kamusal her türlü imgenin sonunu istemekten başka bir şey değildir. Böylesi bir koşulun ürünü olan kamusal hayat koşulları da yerini ilişkisiz ve de işlemeyen birlikteliklere bırakmaktadır. Bu tarz korkular bir gündelik hayat biçimine dönüştüğünden beri - Sennett'in tabiriyle (1999; 2011a)- en büyük kamusal meziyet geçip gitmek üzerine kurulmaktadır. Yeni tarz özgürlüklerin 'akışa' endeksli özgürlükler olmasına bu nedenle de şaşırılmamak gerekir. Hayatımıza dair tüm konfor algılarımızın giderek temassızlık üzerine kurulması da bundandır. Artık belirsizliğe dair hayatlar bir tarz haline geldiğinden beri en makul temas şekli göz ucuyla olanıdır. Artık gerçek gözlerin bakışı bile (sigortacının rahatsız olması gibi) gerçekliğe tahammülü olmayan hayatlar için bir korku faktörü oldu. İşte tam da bu nedenle ki belirsizlik arttığı için mahremiyet yeni kentlerin gündelik hayatında daha değerli hale geldi. Bu hal 'güvenlikli sitelerde' olduğu gibi belirgin mekânsal bir form kazandı. Mahremiyetler mekâna indirgenince birlikte yaşanan koşullara cemaatimsi yerellik vurguları yapılmaya başlanır. Bu açıdan 'güvenlikli sitenin sakinleri' özel hayat fanatikleri (ya da müminleri) olarak kayda değer tepkiler vermektedirler. Kutsal topraklar dışında bile (mekâna sembolik değer yüklemeleri açısından böyle diyoruz) hâlâ özel hayat koşulları beklemeleri de

bundandır. Akışa bağımlı ve hatta akışı devam ettiren her türden araca (araba vs. gibi) bağılıkları da buradan gelir. Çünkü araba bağımlılığı ve akışa endeksli yaşamaları özel alanlarının hayatın her kademesine taşınabilmesini sağlamaktadır.

Gözlerden bile korkanların edindiği ‘karışma korkularının’ üstesinden gelebilmeyi, ancak hiçbir karışmayı makul görmeyen bu yerleşimler sağlayabilir. Nitekim -Bauman’ın tabiriyle (2003)-miksofobinin bir nedeni de başlı başına her türden yabancından korkmaktır. Onun ‘yürümesinden’, ‘bakışından’, ‘konuşmasından’ ve hatta ‘soru sormasından’ korkmaktır. Her türden ‘bilinmeyen’in bakışı, geç modern birey için aşına olunmayanların riski anlamına gelmektedir. Bu türden bir durum ‘gündelik hayat’ adına baş edilemezlik haline dönüştüğü için ‘kapanmak’ ve de ‘pasif’ kalmak makul ve de istenir davranış olmaktadır. Çünkü ‘kent’in geleneksellikleri’ ve de ‘gündelik rutinleri’ onların deneyimlerinin çok dışında kalan gerçeklikler haline gelirler.

‘Görüşmeci 19’un yaşadığı türden kent deneyimleri de bunun örneği niteliğindedir. ‘Görüşmeci 19’un akışa endeksli araçlardan kopamaması, özeli dışında da özeline dair tepkiler vermesi, temasın her türlüşünü tehlike algılaması, bakışlardan bile tedirgin olarak bunları bir kapanma gerekçesi olarak görmesi yaşadığı tüm belirsizliklerin onun özel hayatına çekilme gerekçesini makulleştirir durumlar olmaktadır. Fakat yaşadığı her türden belirsizliğinin onun özel hayatını kutsamasına ve kamusal hayat adına pasifleşmesine neden olması gibi tüm faktörler, aslında onun yaşadığı yabancı korkusunun ne kadar büyük bir miksofobiyi içerisinde taşıdığına da anlatımı olmaktadır. Bu açıdan onun hayatında kente dair her türden temas bir belirsizlik faktörüne dönüşerek korkutucu bir hal aldığı için bu türden davranışlar sık karşılaşılır şeyler oldular. Sonucu da ‘görüşmeci 19’da olduğu gibi yabancı korkusunun ürettiği kaçışlar ve pasiflikler olmaktadır.

Görüşmeci 19: “Toplu taşımalar çok sıkıntı. Çok kalabalık çünkü. Esasında şöyle bir sorun var. İstanbul’da çok farklı insan grupları olduğu için toplu taşımayı kullanmak bence çok büyük bir problem. Bence trafik sorunu da bu yüzden çözülemez. Çünkü bir kadın -normal işe gidiş kıyafetiyle- eteğini giyip, topuklu ayakkabısını giyip, normal bir takım elbiseyle metrobüse ya da Marmaray’a bindiğinde Doğudan gelmiş, yeni göç etmiş, etrafında sadece bakımsız kadınları görmüş bir erkeğe değişik geliyor ve onun görsel olarak

tacizine maruz kalıyorsunuz. Dolayısıyla böyle kadınlar, birazcık da ekonomik durumları iyiye, arabayla işe gitmeyi tercih ediyorlar. Ben de bunlardan biriyim. Bir uzmanımız var. O da karşıda oturuyor. Esasında Marmaray'ı kullanmak daha kolay, çok zaman kazandırıyor ama o da güzel bir kıyafet giydiğinde Marmaray'a binemiyor. Arabayla geliyor. Bu sosyolojik sorun çözülmediği sürece de bu trafik devam edecek. Siz parfümünüzü sıkıp Marmaray'a biniyorsunuz. Adam beş gündür duş almamış, yanınız tıklım tıklım gidiyorsunuz. Ciddi bir problem bu. Kimse farkında değil ama. Çalışan ve toplu taşıma kullanan bir kadının tacize uğramadığı yoktur.”

Nitekim ‘görüşmeci 19’un devamında ortaya koydukları da ‘özel hayatına’ dair yaşadığı kaygıların, onun kentten kaçışının nedeni olduğunu daha net anlatabilmektedir. Onun ‘tehlike’ ve ‘kaçışın gerekçesi’ olarak ortaya koydukları, aslında özel hayatını tehdit etme ihtimali olan farklı profillere dönük bir kaygı olmaktadır. Bu açıdan onun yaşadığı bu kaygılar miksofobik tepkiler vermesinin de nedeni olmaktadır. ‘Kentten kaçış’ özel hayatın tehlikeleri bağlamında olduğu sürece ‘kentlin parçalanmışlıkları’ da doğal bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. ‘Görüşmeci 19’ da özel hayatına dair tehdit olarak gördüğü profillerden kaçışının ‘toplumu bölen bir kaçış’ olduğunu kabul etmektedir. Fakat onun tehlike algısının düşük statülülere yönelmesinin nedeni, aslında hayatına dair beklentilerin onlar tarafından bozulabileceğine dair yaşadığı kaygıdır. Onun tarif ettiği kaçış, bir yönüyle ‘buluşma korkusunun’ da ürettiği kaçıştır. Bu nedenle onlar tarafından rahatsız edilmemek tek kaygı olmamakta, aynı zamanda onlarla aynı mekânları paylaşmak istememek gibi de bir beklentisi vardır. Çünkü her türden olası temasın onun hayatına dair kurgularını da (bir bakıma tabularını da) tehdit etme (hatta yıkma) ihtimali vardır.

Görüşmeci 19: “Toplumda artık bıçak gibi bir bölünmüşlük var. Bir köyde doğmuş, büyümüş, köy yaşantısını kente taşımış ve o hayatını burada sürdürmek isteyen bir toplum var. Bir de kentte büyümüş, belli zevkleri olan, belli bir seviyesi olan -görsel anlamda, işitsel anlamda, her anlamda- insanlar var ve bu insanlar diğer kesimle temas etmek istemiyor. Diğer kesimde kendini dönüştürmek istemiyor. Sinemaya gideyim, tiyatroya gideyim diye bir kaygıları yok. Bu olmadığı için de aynı kısır döngü içerisine kalıyorlar. Diyarbakır’ın köyündeki gibi burada yaşamak istiyor ve benim gibi

insanlar da onlarla temas etmek istemiyor. Bu sitelerde o yüzden var. Bu bir kaçış. Toplumı bölen bir kaçış bu. Çünkü onlar da bu tarafı burjuvazi olarak görüyor. İçten içe bir nefret besliyorlar. Ama onlar gibi de olmak istemiyorlar.”

Şehir özel hayatlar etrafında kurgulanan savaşların alanı olunca, özel alanların kontrolü de önemli bir mesele haline gelmektedir. Şehir bir bakıma ‘özel alanlar’ bağlamında kamusal ölçeklerde parçalanmalar yaşıyor. Şehrin bu parçalanmışlığı kontrolsüzlük ve belirsizlikler bağlamında, onu yaşayanlar tarafından yeniden kodlanmaktadır. ‘Gidilecek yerler’, ‘bulunulacak yerler’ şeklindeki parçalanmalar; kenti deneyimler bağlamında da tekinsizliklere kapatır hale getirmektedir. Bu açıdan kentin yeni halinde her türden dağınıklık, düzensizlik ya da belirsizlik kontrol altına alınmaya çalışılır. Çünkü kente dair her türden belirsizliğe maruz kalabilecek ölçeklerde yaşamak, ‘geç modern birey’ için en büyük tehlikelerden birine açık hale gelmek anlamında olacaktır: O da ‘kontrolsüzlüktür’. ‘Kontrol edilemez kent deneyimlerine’ maruz kalmak demek de her türden olası temasa (bu da belirsizlik anlamına gelir) maruz kalabilmek anlamına gelmektedir. İstenilmeyenle temas, inşa edilmiş düzenlerin ya da istikrarın da çökmesi anlamına gelmektedir. Kente dair ‘kontrolsüzlük’ güvenli sitede yaşayanlar için hiç istenilmeyen deneyimlere, ilişkilere, temasa maruz kalabilmek anlamına gelmektedir. Kente dair tekinsiz ve her türden karşılaşma ‘kirli olanla’ temas anlamını da taşımaktadır. Bu açıdan ‘kontrolsüzlük’ hayata dair kurgusu ‘özerk’ (ya da refleksif) olan bireylerin düşebileceği en güç durumlardan birisidir. Bu nedenle ‘kentsel hayat’ olası olmayan deneyimlere kapatılarak, ‘standart’ yaşamlar bağlamında kodlanır olmaktadır. ‘Standart’lar tanımlanmışlıklar anlamına geldiği için de ‘kontrolsüzlüğün’ önüne geçmektedir. Sonuç da -görüşmeci 19 özelinde olduğu gibi- ‘standart yerlere gitmek’ten başka deneyimi olmayan miksofobik bireylerin kentsel yaşamı olmaktadır. Çünkü kendileri gibi olmayanların tehdidi, ‘görüşmeci 19’ gibilerinin arzulamadığı bulaşma ihtimalinin taşıyıcısı olmaları anlamına gelmektedir. ‘Görüşmeci 19’un anlattığı deneyimin nedeni de budur. Oluşan bu durum zaten standart halde ‘siteye dayalı’ yaşamlarını yine ‘standart olan’ şekillerde kentin kamusal alanına da yansıtıklarının ispatı olmaktadır.

Görüşmeci 19: “Kendimizi şehrin bazı bölgelerinden uzak tutuyoruz. Yaşam alanımızdan çıktığımızda standart yerlere gidiyoruz. Atıyorum! Bağcılar’a gitmiyoruz. Gittiğimiz yerler belli. Standart

yerler oluyor gittiğimizde. Çünkü bir kere başımıza gelmişti. Arkadaşlarımız bir defasında Bağcılar’da bir yere pikniğe gitmişti, biz de gittik onlarla. İnanılmaz rahatsız olmuştuk. Onlar (temas edilmek istenmeyenler) piknik yapmışlar, çöpler ortada duruyordu. Bu beni inanılmaz iğreti ediyor. Benim aldığım eğitim ve yaşam tarzım gereği o çöpün orada durması beni korkunç iğreti ediyor. O insanları da görünce hafta sonundan zevk alamıyorum yani. Onların yaptığından çok, oluşturdukları kontrolsüz gürültü beni rahatsız ediyor. Keyif alamayınca da oralara gidemiyoruz. Standart yerlere gidiyoruz. Kendimiz gibi olan insanların olduğu yerlere gidiyoruz.”

‘Görüşmeci 25’in sitede duvarlar ve kameralar kaldırıldığında yaşadığı tedirginlik ve ‘hemen taşınırım’ cevabı da içerisinde kente dair taşıdığı miksofobinin anlatıcısı olmaktadır. Çünkü onun yaşadığı yerde var olan sınırların ürettiği mekânsal geçişsizlikle, gündelik hayatın edindiği çatışma koşullarının niteliğini de ortaya koymaktadır. Görüşmecinin beklentisi her yeri saran belirsizlik sarmalı karşısında, yabancıya bulaşmamak adına kendisine dair korunaklılar özel alan inşa edebilmesidir. Fakat özel alan kaynağını karışmayı engelleyen araçlardan almaktadır. Bunların yitirilmesi de gündelik hayatın istikrarının yitirilmesi anlamına gelebilmektedir. Bu nedenle de onun sınırları ve kameraların kaldırılmasına verdiği tepkiler, yabancıya dair temasın hayatında üretebileceği istikrarsızlıkların tepkisidir.

Görüşmeci 25: “Sitede duvarlar indirilse, kameralar kaldırılrsa çok rahatsız olurum ve anında taşınırım. İlk önce söylenecek şey: “ben bu kadar parayı bunun için vermedi.” Siz orada maddi bir iletişim için de gittiniz. Siz oranın müşterisi olarak bir paketi satın aldınız. Bir hayat tarzı olarak... O bir ayrıcalıktır ve o sizin hakkınızdır da. Sosyal açıdan bir tedirginlik verici, kaygıyı da artırıcı bir durumdur. Herkesin girebilmesi bir sorundur.”

‘Görüşmeci 23’ de kente dair kamusal ilişkilerini anlattığı yerde verdiği ‘görüşmeye gelirken yaşadığı deneyim’ örneği, onun kentsel deneyimlere ne kadar da kapandığının da anlatıcısı olmaktadır. Kendisinin ‘şehir kozmopolit oldu’ dediği nokta, aslında bir şehrin sahip olacağı doğal bir özelliğin kendisini kaygılandırığının ifadesi ediyor. Çünkü görüşmeci konuşmasında ‘şehir kozmopolit hale geldiği için bozuldu’ğunu dile getirmektedir. Fakat görüşmecinin

kente dair kaygılarını dile getirdiği yerde (özellikle Suriyeli çocuklarla teması nedeniyle) şehrin onun beklentilerinin dışına çıkması, içinde taşıdığı belirsiz temas hallerinden kaynaklanan tepkiler vermesine neden olmaktadır. Çünkü kendisinin ‘şaşırdım’ diye ifade ettiği şey, beklentilerinin dışında bir şeyle -ya da farklılıkla- karşılaşmasının onun için bir belirsizlik faktörüne dönüşmüş olmasındandır. Bu yönüyle şehrin içerisinde taşıdığı ‘yabancı temasının’ kontrol edilemezliği onu tedirgin ediyor olmaktadır.

Görüşmeci 23: “Bugün buraya gelirken (Ataşehirden arkeoloji müzesine) özellikle metroya, otobüse binerek geldim... Uzun zamandır bu kadar kalabalığın içine girmemiştım, belli bir yerde izole olarak yaşadığım için... Şaşırdım tramvayda. Yanımda üç tane Suriyeli genç oturuyordu. İnerken bir Suriyeli dilenci çocuk neredeyse bacaklarıma sarılıyordu. Gözlemlediğim şey, kozmopolit yapının arttığı oldu. Bence şehir bozuldu... Kızıyorum, üzülüyorum... Giderek de kendimden beklemediğim tepkiler veriyorum... Bazen “ben şimdi neden böyle yaptım” dediğim zamanlar oluyor... Şehir benim beklentilerimin dışında bir şeye dönüştü artık.”

Nitekim ‘görüşmeci 23’ konuşmasının devamında şehrin belirsizliklerine dair ifade ettikleriyle, yabancı korkusunun ürettiği karışma halinin tedirgin ediciliğine dair detaylar da vermektedir. Kendisinin ‘yaşadığı yerden çıkmayınca şehrin belirsizliğiyle karşılaşmayacağına’ dair beklentisi, aslında yaşadığı yerle ilgili özel hayat beklenitsinin niteliğini de ortaya koymaktadır. Nitekim onun ifade ettiği şey aslında kentin belirsizliklerinden uzakta dururken, özel hayatların belirlediği sınırlara çekilerek kamusal pasiflikler yaşamak anlamına gelmektedir. Çünkü yaşadıkları yabancı korkusunun üstesinden ancak bu yolla gelebileceklerini düşünmektedirler. Onun gibilerinin ‘karışma korkusu’ giderek onların kamusal korkular inşa etmelerine neden olurken, aynı zamanda da özellerine gömülen hayatlar inşa etmelerine neden olmuştur. Kendisinin yaşadıkları yerden çıkmayan halleri için eşine dediği; ‘galiba biz agorafobik oluyoruz’ tepkisi de bunun anlaticısı olmaktadır. Kendisinin ‘evden hiç çıkmak istemiyorum’ dediği şey de aslında ‘kamusal alana karışmak istemiyorum’ tarzında bir ifadedir. Kamusal hayatın görüşmeci için işlevsizleşmesi onun kamusal alana ‘karışmasını’ da gereksizleştirmektedir. Nitekim kendisinin kaybettiği kamusal alan niteliklerini ‘internet ortamında’ araması da bunun göstergesidir. Onun artık ‘evde oturmak beni daha mutlu ediyor’ dediği şey, onun özel hayatının kutsanmışlığının çıktısı

davranışlar ve de söylemlerdir. Özel hayat onun için ‘karişma korkusundan ötürü kutsanırken’, evde yaptıkları etkinlikler de (bir kadeh bir şeyler içmek, müzik dinlemek vs.) onların seküler mabetlerinin seküler ayinleri niteliğindeki etkinliklerdir. Her biri artık ‘özel hayat mabetindeki’ ayinler misalidir.

Görüşmeci 23: “Yaşadığımız yer bizi eğer hiç dışarı çıkmazsak şehrin var olan belirsizliklerinden koruyor. Geçen eşimle de bunu konuştuk. Dedik ki “ya biz galiba agorafobik olacağız, galiba yakın” dedik. Hafta sonları bile zorunlu olan şeyler dışında ben evden dışarı çıkmak istemiyorum. Siteyi bırakın, kendi evimden bile dışarı çıkmak istemiyorum. Yani evde oturarak -öyle bir hale geldik ki- internette falan istediğiniz her türlü alışverişi yapabiliyorsunuz. Aslında hiç hoş olmayan bir şey. Asosyal bir duruma geliyorsunuz. Ama beni evde oturmak daha fazla mutlu etmeye başladı. Eşimle sohbet ediyoruz. Bir kadeh bir şey içiyoruz. Güzel müzik setimiz var, müzik dinliyoruz. Çok da sık olmasa da arkadaşlarımız gelebiliyor. Onun dışında bir iki kere yemeğe gidiyoruz. Fakat önceden Bebek’te sahilden Emirgan’a kadar yürürdük ama artık öyle şeyler olmuyor.”

Nitekim ‘görüşmeci 23’ün konuşmasının devamında, onun gerçekliğini yitirdiği kamusal hayatının karşılığında nasıl bir özel hayat algısı inşa ettiğinin detaylarını da vermektedir. Çünkü onun yitirdiği kamusal roller, sitenin içindeki evinin civarına dair yüklediği anlamları da anlatmaktadır. Görüşmeci karişma korkusu bağlamında yaşadığı kamusal geri çekilme süreci karşısında, özel alanını belirleyen koşullara karşı da oldukça duyarlı hale geldiğine dair anlatımlar yapmaktadır. Fakat onun ‘kamusal müdahillik’ olarak algıladığı ‘site içindeki yeşil alan’ tepkisi, gerçekçi olmayan bir kamusal alanda gerçekliği olmayan bir kamusal tepkidir. Onun konuşmasının başında vurguladığı ‘Suriyeli’ deneyimine karşılık, ‘bacağıma yapıştılar’ hayıflanması bedeninin kendisini kamusal alanda güvende hissetmediği bir ilişki durumunun anlatıcısıdır. Fakat kamusal mekân onun için ‘gerçekliğini yitirdiğinden’ görüşmeci tranvaydaki deneyimi karşısında böyle bir tedirginliği yaşıyordu. Yine evinden çıkmak istemediği yerde internet ortamında arayışlarda olması, yitirdiği gerçekçi kamusal alana karşılık bir telafi çabasının ürünüdür. Yine benzer yönlü olarak görüşmecinin site içindeki çevresel etkinliği de benzer yönlü bir aktiflik göstergesidir. Fakat ‘görüşmeci 23’ün tüm bu anlattıkları, aslında onun korkularının ürünü olarak her türden temas edebilme özelliğini yitirmiş olmasının anlatımıdır. Çünkü tüm bu anlatılanlar görüşmecinin

farkına varmadan hayatının gerçekliğini nasıl yitirdiğinin anlatıcısı olmaktadır. Kendisinin ‘sitedeki çevreye etki ediyorum’ dediği yerde bile ‘gerçekçi bir teması’ olmamaktadır. Onun yaptığı tek şey ‘sitenin yönetimine telefon edip şikayet etmesidir’. Çünkü onun ‘beden kaygılarıyla’ başlayan kamusal yitirilmişlikleri, son kertede her türden temas yeteneğini yok ederek her türden ‘gerçekçi ilişkiden’ -beden bedene, yüz yüze, dokunarak vs.- alıkoymuştur.

Görüşmeci 23: “Beni kent korkutmuyor ama kentteki insanların tavırları korkutuyor. Bu sitelerde yaşamamızın bilinçaltı nedeni de “ben kendimi korumalıyım, özelimi korumalıyım” algısı olabilir. Mesela ben -evim giriş katında, önünde ağaçlar falan var-gerektiğinde orada bir ‘organizasyon’ (kurumsallık) olduğundan: “ya benim buradaki çiçeğim soluyor, buraya gübre koyun” ya da “çimlere bugün geç kaldınız, biçmediniz” ya da “oradaki ağaçlar kuruyor” gibi şeyleri site yönetimine telefon edip şikâyetimi bildirebiliyorum. Hemen ertesi gün olmasa bile o isteğim yerine gelebiliyor. Sitenin bir de böyle bir avantajı var. Yaşadığınız çevreye küçük de olsa müdahale edebiliyorsunuz. Daha güzelleştirip, kontrol edebilme şansınız var.”

‘Görüşmeci 23’ün tüm bu vurguları neticesinde, konuşmasının devamında söyledikleri de içinde bulunduğu koşulların teşhisi niteliğindedir. Onun ‘bu durum beni hoşgörüsüzleştiriyor’ dediği nokta, yabancı korkusunun ürünü olan ‘kamusal tahammülsüzlüğünün’ vurgusudur. Onun var olan kalıcı ‘karışma korkusu’ kendisinin de vurguladığı gibi kendisini toplumsal ilişkilere ‘yabancılaştırmaktır’. Onun konuşmasında ‘görmediği şeyleri göz ardı edebildiğini’ söylediği nokta, temas etmemenin verdiği güvelik hissi oluyordu. Kendisinin yaşadığı tramvay deneyimi ‘gerçekçi bir temas’ (beden bedene temas) olduğundan ötürü onu -kendisinin de dediği gibi- ‘yaşadığı belirsizlik’ hisleriyle baş başa bıraktı. Çünkü hayat onun için güvenli bir sitede gerçekliği olmayan kulvarlarda akarken; tranvayda ise *tekinsiz bir şekilde ve ansızın* kamusal hayata dair gerçek bir sahnenin aktörü olmuşu. Yaşadığı deneyim de onun için ‘dokunmanın’ tedirgin ediciliği olmuştu. Çünkü karışma korkusuyla kurulmuş hayatta her türden deneyim gerçek dışı koşullara erişmektedir. Karışmak istememek için özellere kaçmak ve hatta güvenli siteler gibi yalancı kamusal alanlara sığınmak ve bunlara gerçek tepkisi vermek anlamına gelmektedir. Zaten önce tabular edinip sonra korkular inşa edilmesin de nedeni budur. ‘Görüşmeci 23’ de yaşadığı güvenli sitede karışma korkusuna dair temaslardan kurtulduğu için

mutluydu. Onun görüşmeye gelirken yaşadığı deneyim karşısında ‘beni mutsuz etti’ dediği nokta, gerçek bir temasla baş başa kalması, yani kentin belirsizliklerine ve hatta tekinsizliklerine karışmasıydı. Çünkü kendisinin ‘biz agorafobik oluyoruz’ dediği noktanın başka bir çıktısı da onları ‘misofobik’ hale getirmesiydi.

Görüşmeci 23: “Kentsel yaşamın gereklerini belirli/kısıtlı bir alanda kısıtlı insanlarla yaşamak durumunda kalıyoruz... Bu diyalog eksikliğini, hoşgörüsüzlüğü getirir. Daha ileriki süreçlerde bunlar olabilir. Çünkü ben yabancılaşıyorum topluma. Mesela bugün benim bazı şeylerden rahatsız olmam yabancılaşmanın getirdiği bir şeydir. Ben onları uzun süre görmüyordum. “Görmüyorum” derken bire bir görmüyordum. Yoksa televizyonda görüyorum, izliyorum ama bire bir görmediğim için göz ardı edebiliyordum. “Aman” diyorum. Ama bugün beni o rahatsız etti. Ama bir yerde de görmem yaşamam da iyi bilmem açısından. Beni kaygılandırdı açıkçası. Belirsizlik ve geleceğe dair umutsuzluğa götürdü beni. Mesafelerin çok açıldığını görüyorum. Bireyler arasındaki mesafeler çok açıldı, her anlamda. Ben onlardan uzaklaştığımı hissediyorum. Ben normalde arkeologum. Kazıya gittiğimde çok farklı insanlarla bir arada oluyordum. “Acaba biraz fazla mı elitist takılıyorum?” diye sorarak kendimden rahatsız oluyorum. “Neden böyle?” diye de kendimi eleştiriyorum zaman zaman.”

5.6.3. Geç Modern Bireyin Kutsadığı Özel Hayatlar ve Mabetleşen Yaşam Alanları Olarak Güvenlikli Siteler

Güvenlikli siteler ‘geç modern kentin’ kendi içindeki yaşam perspektifinin ortaya koyduğu yüklemelerin ürünüdür. Bir anlamda ‘geç modern kentin’ bireyinin istediği hayat tarzıyla yüklüdürler. Çünkü artık gündelik hayat özellikle işte ve onun uzantısı olan her türden ilişki sisteminde belirsizlik ve istikrarsızlık bağlamında akmaktadır. Her türden istikrar aygıtının yitirildiği yerde hayatı güvenilir hale getirebilmenin şartı, sosyal hayatı mümkün olduğunca kontrol edilebilir hale getirmektir. Kontrol bize dair bir koşul olmaktan çıkınca güvensizliğin ve de tehlikenin her yer sirayet etmesi de kaçınılmazdır. Bu durum hayatın her kertesinin bitmek bilmeyen bir risk hesabına dönmesini sağlamaktadır. Giddens’in dediği gibi (2004; 2010) böylesi bir hayatta da ‘kuşku salt bir bilimsel yöntem olmaktan çıktı’ ve gündelik hayatımızı kurma biçimimizin bir parçası

oldu'. Fakat her şeyden kuşkulanan 'geç modern bireyi' bitmek bilmeyen bir risk analizcisi haline getirmektedir. Evet! Her şeyden kuşulanıyoruz, bu doğru. Fakat her yerde risk hesabı yapabilecek bir gücümüz ya da zihinsel kudretimiz de yok. Geç modern bireyin mezziyetleri arttı fakat onun her türden mezziyetlerinin toplamı bile onu 'insan üstü' hale getirmiyor.

Modern öncesi dünyada seküler algılar yokken, tanrılar bizim gündelik hayatımızı kuran rutinler bahşedebiliyordu. Beck'in de dediği gibi (2011) 'geçmiş bugünü belirliyordu'. Bu riskin olmadığı anlamına gelmiyordu. Risk vardı fakat daha o başlamadan rutinler, gelenekler, atalar ya da tanrılara havale edilerek bertaraf ediliyordu. Burada artık tanrılar öldüğünden beri hayatımızda -Bauman'ın söylediği gibi (2014)- 'bize ne yapacağımızı söyleyen zorba tanrılar yok artık. Bir bakıma eylemlerimiz adına yetkili olmanın özgürlüğünü de yaşadığımız yerde özgürlüklerimizin tahakkümünü yaşıyoruz. Güvenlikli siteler de 'geç modern bireyin' yaşadığı 'özgürlüklerin tahakkümü' önemli örneklerinden birisi olmaktadır. Çünkü geç modern birey her türden tarihsel yükü ve de gündelik ritmi tek başına omuzlamak zorunda kaldı. Tanrıların öldürüldüğü dünyalarda onlardan yardım istemek çok güç oldu. Bu koşul tanrıların (ya da geleneğin) yüklendiği ağırlıkları da geç modern bireyin omuzlarına attı. 'Tevekkül yeteneği' kalmayan insanların (çünkü artık tevekkül edecek tanrılar yok) gündelik hayatlarında 'risk analizcisi' olmalarına da şaşırılmaması gerekir. Fakat hayatın her kertesini -en doğal gündelik sıradanlıklar bile- bir risk analizine dönüşünce ve de kuşku da bir gündelik hayat tarzı olduğunda, yaşamak bile başlı başına bir yük olmaktadır. Bu 'tarihsel kırılma' günümüz insanının neden 'miksofobik' olduğunun da nedenini ortaya koymaktadır. 'Karışmaktan korkan' insanın nedeni üzerine yüklenen yeni tarihsel rolünün ağırlığını kaldıramamasındandır. Bu nedenle her vakit bir risk analizi yapmanın mümkün olmadığı yerde her türden temastan ya da ilişkiden kaçmak en akıllıca davranış olmaktadır.

'Geç modern insanın' talep ettiği pasiflik de temelde üstesinden glemeyeceği dünyaya bulaşmama kaygısının ürünüdür. Bulaşmama çabası da aslında örtük bir temiz kalma çabasının savaşıdır. Buradaki temizlik -Douglas'ın tabiriyle söylersek (2005)- her ne kadar seküler olsa da tanrıların üstlendiği temizliğin başka bir versiyonudur. Çünkü 'geç modern dünyada' pasiflik, temiz kalmanın bir diğer adıdır. Hiç bulaşmamak ya da kirlenmemek demek her türden temastan kaçarak kendini yalıtılmaktan geçmektedir. Yeni tarz temizlikler olarak

her türden riskle yalnız başına mücadele eden bireylerin, ‘özel hayatlarını kurtarma savaşlarının’ da nedeni budur.

‘Tanrılar öldüğünden’ beri bireylerin kamusal hayatları çok korkutucu oldu. Çünkü oradaki ‘belirsizlikler’ üstesinden gelinemeyecek hallere büründüler. İşte bu dünyada her ne kadar tanrılar ölse de ‘geç modern bireyin’ mabetlere olan ihtiyacı ortadan kalkmadı. Hatta artık özel hayatları mabetengiz kriterlerde yaşayabilmek için seküler konseptlere (ya da sunumlara) ihtiyaç duyulur oldu. Bu noktada geç modern birey adına, ‘özel hayatın kutsanmışlığını’ yaşamasını sağlayan, hatta her türden riski üstleneceğini vaat eden (dünyaya dair cennet vaadi sunmaktan da geri kalmayan) ‘risk ve korku kardeşlikleri’ ortaya çıktı. Kaygıların ortaklığı/kardeşliği temelinde bir araya gelen bu tarz bireyler, piyasanın ‘seküler mabetlerini’ (güvenlikli siteleri) kendilerine güvenlik vaat eden yaşam alanları kabul ettiler. Çünkü böylesi araçlar güvensiz dünyanın güvensizliğini üstlenecek araçlar olarak ortaya çıktılar. Güvensiz dünyada yaşamak mümkün olmayacağından, pasifliğimizi mümkün kılacak kapanmışlıklar mantıklı bir çıkarsama olmaktadır. Tüm sorunların -Bauman’ın tabiriyle (2012a)- bireyin omzuna çöktüğü yerde, toplumsal alana dair hiçbir şey konuşulamaz olduğu için bizler artık ‘toplumun ölümünü yaşıyoruz’. Fakat toplumun ölümü -Sennett’in tabiriyle (1999; 2010)- kamusal hayatın da sonunu yaşama gerekçemizdir. Toplum denen gerçeklik gündelik hayatlar adına çözüm yeteneğini yitirdiğinden beri, geç modern bireyin özel hayatına kapanması bir gereklilik oldu. Bu nedenle ki yeni tarz kardeşlikler güvensizliklerin ya da korkuların kardeşliği oldular. Kontrolü mümkün olmayan dünyada ‘kent altı parçacıklara’ (güvenlikli sitelere) kapatılmak pahasına da olsa itibarımızın nedeni bundandır. Bir bakıma kontrol edilemeyen hayatı, kontrol edebilmenin vaadi oldukları için.

5.6.3.1. Deneyimlenmeyenlerin Korkusu ve Kentsel Tabuların İnşası

Geç modern kentte belirsizliklerin artışıyla birlikte ‘yabancı’ bir belirsizlik sarmalına dönüşen bir gerçeklik haline geldi. Fakat söz konusu yabancı geç modern dünyada, bireylerin gündelik hayatlarına dair inşa ettiği tabularını yıkma ihtimalini de her zaman içinde taşıyan bir belirsizlik faktörüne dönüştü. Fakat tabuyu yıkma ihtimali hayatın da istikrarını yıkma ihtimalini içerisinde taşımaktadır. Böylesi bir hayatın en büyük korkusu da kirlenme ihtimali olan bulaşıcılıklarla temas etmek olmaktadır. Kirlilik -Douglas’ın tabiriyle (2005)- bir şeyin olmaması gereken yerde olmasıdır ve bu yüzden belirsizlik ya da güvensizlik

üretir. Bu açıdan ‘güvenlikli site sakinlerinin’ bizim çalışmamız boyunca, kentin ve de yabancınn tehdit ediciliğini çoğunlukla ‘kirlilik’ (yabancılaşma) denkleminde açıklamaları da tesadüf niteliğinde değildi. Çünkü ‘kir’, onlar için başlı başına bir sistem kurgusu anlamına geliyordu. Hatta -yine Douglas’ın tabiriyle söylersek (2005)- hayata dair geçişsizlikler inşa etme yeteneği olan güvenlik duvarları anlamına gelmektedir. Bu açıdan kentsel hayat tıpkı ‘görüşmeci 30’un da vurguladığı gibi ‘steril olmalıydı’. ‘Kentnin kirliliği’ onun, kentten ve tehdit etme ihtimali olan yabancından kaçışı anlamına gelmektedir. Bu açıdan yabancı her zaman bulaşma ihtimali olduğu için sakınılması gereken bir imge haline gelmektedir. Görüşmecinin ‘biz de muhitimize çekiliyoruz’ dediği nokta aslında -Douglas’ın dediği (2005)- kirin nasıl mekânsallık inşa edebildiğinin anlatımı olmaktadır. Çünkü bu yolla ancak kirin (burada yabancınn) olmaması gereken yerleri de belirlenmiş olabiliyordu. Belirsizlik ve düzensizlik de ancak bu yolla baş edilebilir hale gelmektedir. ‘Geç modern kentte’ çoğu zaman bu kaçışın adı özgürlük ve özel hayat adı altında olsa da bunu bireysel ölçeklerde sağladığı için böylesi tabuların sahipleri kamusal yükümlülüklerini de yitirmektedir. Bu noktadan sonrası bir kamusal ilgisizliğe dönüşerek, kamusal anlamdaki sorumlulukları gereksiz şeyler haline getirmektedir. Nitekim ‘görüşmeci 30’un da vurguladığı ‘biz de kendi muhitimize çekiliyoruz’, ‘kendim gibi insanlarla yaşamak istiyorum’ vurgusu yabancınn bulaştıracaklarının korkusunun ifadesi olan cümlelerdir. Fakat bu vurguları yaptığı yerde ‘bunun üstesinden gelmesi gereken ben değilim’, ‘yaşanılan sıkıntılar benim yaptığım bir şey değil’, ‘insanların eğitimsizliğinin sorumlusu ben değilim’ şekliyle vurguladığı ifadeler, onun kamusal ilgisizliğini de anlatan gerekçeler olmaktadır. Onun için hayat kamusal niteliklerini yitirdiği için toplumsal olanın bir anlamı kalmamıştır. Bu yüzden onun en büyük savaşı da yabancılar karşısında, kendi özel hayatının kurtarılımlığını yaşayabilmektir. Bu nedenle de kent ve onun içinde taşıdığı yabancı belirsizliği büyük tabuların yüklenicisi olarak, onun özel hayatına sokulmaması gereken bir gerçekliğe dönüşmektedir.

Görüşmeci 30: “Hayat kirlili geliyor. Büyüdükçe kirleniyor. Hayal kırıklıkları çok oluyor... Steril olmak zor ama mümkün olduğu kadar medeni olunabilir. Bunun da buralarda (Bağcılar’da) olamayacağını düşünüyorum... Biz de kendi muhitimize çekiliyoruz. Kendim gibi insanlarla yaşamak istiyorum. Bunun üstesinden gelmesi gereken ben değilim... Amacım sadece işimi iyi yapabilmek. Bu

ülkede kimse bunun kaygısını yaşamıyor. Dolayısıyla şurada bir boşluk var dolduralım şeklinde kentleşme oluyor. Sonrasında yaşanan sıkıntılar benim yaptığım bir şey değil. Bu insanların eğitimsizliğinin sorumlusu da ben değilim. Ben de çareyi onlardan kaçarak buluyorum. Bu insanları düzeltmek gibi bir iddiam yok benim.”

‘Görüşmeci 43’ de konuşmasında ‘kendisinin ürettiği kentsel tabuların’ detaylarını verirken, aslında içine düştüğü ‘radikal kuşku’ hastalığının da anlatımını yapmaktadır. Kendisinin düştüğü belirsizlik ve korku sarmalı onun bütün eylem kapasitesini de felce uğratmaktadır. Onun her türden sıradan durumu bir risk analizine çeviren halinin gerekçesi de budur. Kendisinin yaşadığı kamusal kaçışın nedeni yabancı korkusunun ürettiği bir tür eylemsizlik hastalığı olmaktadır. Her türden gündelik sıradanlığın onun için bir tehlike durumu olması da aynı zamanda yaşadığı kamusal kaçışının ya da kamusal hayata ilgisizleşmesinin anlatıcısı olmaktadır. Görüşmecinin yaşadığı tedirginlik, onun yok olmayacak korkularının bitmeyecek hesaplamaları gibidir. Çünkü kendisinin konuşmasının detayları onun yüklendiği korkularının gerekçesinin, yaşadığı kişisel deneyimleri olmadığının ve kente dair algılarla ilgili bir yüklenmişlikler olduğunun göstergesidir. Kent artık onun ifade ettiği türden ‘herkesin silahlandığı’ bir belirsizlik alanıyken, kendisinin yapabileceği en makul şey de ondan kaçmak olarak görmektedir. Bu açıdan onun eylemi felce uğratan korkuları, kendisinin bir kent kapatılmışlığı yaşamasının da gerekçesi olmaktadır.

Görüşmeci 43: “Herkesin elinde silah, bıçak ve herkes korkuyor. Bilemiyorsunuz kimin nesi kimin fesi... Güvensiz bir dünya oldu artık. Çocuklarımız daha güvensiz ortamlarda olacaklar... Gece kafamı yastığa koyduğumda çocuğumu düşünüyorum. O an eve bir hırsız girse, bir şey olsa onu nasıl korurum? Yarın okula giderken serviste bir şey olur mu? Bazen bunları ister istemez düşünüyorum.”

Kentsel yaşamda var olan ‘kamusal hayat’ gerçekliğini yitirince ona dair yükselen kaygılar, gerçekliği olmayan deneyimleri de bireylerinin algılar açısından değerli hale getirmektedir. ‘Görüşmeci 11’ de aslında kendisinin refleksif kapasitesinin ürünü olarak işlettiği ‘radikal kuşkuyu’ kent hayatını algılamak açısından kullanmaktadır. Onun konuşmaları, kendisinin aktif olmayan kamusal hayatında kente dair edindiği algılarının, yaşamadığı ya da deneyimlemediği

gerçekliklerden beslendiğini gösteriyor. Onun ‘Türkiye’de suç oranları açısından Amerika gibi olacak’, ‘gün gelecek kadınlar yürüyemeyecek’ şeklinde vurgusunu yaptığı noktalar, onun kentsel hayatına dair deneyimlediği örnekler olmamaktadır. Refleksif olmasının ürünü olan algılarının ürettiği bakış açılarıdır. Hatta bunlar kendisinin ‘gelecek planlarını’ etkileyebilecek kadar önemli algılardır. Çünkü onun zaten hayatında aktif olmayan kamusal hayatından kaçışı da geleceğe dair planlarının ürünü şeyler haline gelmektedir. Bir bakıma içinden bir türlü çıkamadığı belirsizliğin gelecek adma ‘çıkabilme ihtimali’ olmaktadır. Bu açıdan ‘yeni kentte’ belirsizlik ve akıştan kurtulma ihtimali mükafat ölçeğine erişen ‘kenti terk edebilmenin’ hayali olmaktadır. Çünkü onun bilincini inşa eden bilgisi algılarında da kenti (sahip oldukları açısından) ‘yaşanmaz bir yer’ haline getirmektedir. Bu nokta da görüşmecinin ‘kendisine’ vaat ettiği gelecek’ de onu hayatından tamamen çıkarmak yönündeki mükafatlar olmaktadır.

Görüşmeci 11: “Ben bilmiyorum ama Amerika’da “suç oranları daha yüksek” falan diyorlar... Türkiye’de her halde ona doğru yaklaşacak galiba. Burada kimseyi rahatsız etmiyor belki. Burada bir kadın işinden çıkıp geceleyin yürüyebiliyor ama gün gelecek yürüyemeyecek hale gelecek herhalde, bu şekilde devam ederse. Bizler buraları terk edeceğiz her halde. Şu anda işimiz var diye buradayız. Eşim de işini bıraktığında -emekli olduğunda- herhalde buralarda oturmayacağız. Daha başka bir yere gideceğiz. Burayı bırakacağız yaşlılıkta burada oturmayacağız. Daha sakın bir yere gideriz. Bu kalabalıkta yaşayamayız.”

Algılarının farkında olan ‘görüşmeci 19’ da yaşadığı ‘miksofobik’ durumu, anneannesinin deneyimleri üzerinden anlatmaktadır. Çünkü burada var olan korkunun temeli ‘kentsel farklılıkların’ getirdiği korkular olmaktadır. Çünkü yeni kentte ‘farklılık’ korkulası bir durum haline geldi. Çünkü ‘bir İngilize dair aynı tepkiyi vermemek’, görüşmecinin özeline dair tehlike niteliğinde olan kentsel tabularının göstergesi olmaktadır. Bu yönüyle gerçekliği tecrübeyle sabit olmasa da onun özel hayatına dair bir tehlike olarak gördüğü böylesi tabuları, kendisinin gündelik hayatı adına geç modern kentte yitirdiği istikrarın teminine dair bir araç işlevi görmektedir. Bu açıdan onun miksofobik hallerinin temelinde hiç istemediği ‘bulaşma korkusu’ vardır. Çünkü buradaki ‘bulaşma’ onun temas etmesi anlamına geleceği için kendi algılarında inşa ettiği istikrarı bozma ihtimali vardır. ‘Temas’ bu yönüyle onun hayatına dair istikrarı bozma potansiyeli olan bir davranıştır.

Hem de bu ‘bulaşma’ ‘geç modern kentte’ kendisinin istikrar adına tek sığınabildiği ve mabedi olan özel hayatına dairdir. Çünkü savunma özel hayatın sınırlarına indiğinden beri tehlike kuşatıcı bir belirsizlik özelliği almıştır. Tabularla inşa edilmiş olsa da ayakta kalan tek kalenin düşmemesi adına güvenli site sakininin ‘ötekiye’ dair bu türden tabulara ihtiyacı vardır. Bulaşmaya dair her türden olasılığı yok edebilmek onun hayatı adına en önemli koşullardan birisidir. Bu açıdan görüşmeci ve anneanesi için ‘hiç tanımadığı bir şalvarlı tehlikeliyken’, ‘hiç tanımadığı bir İngiliz tehlikeli olmamaktadır’. Bu kendilerinin hiç deneyimlemedikleri algılarının ürünü olan korkulara örnektir. Fakat böylesi ‘tabular’ zaten onların hayatını istikrarlı kıldığı için var olan tabulardır. Bu açıdan temas ya da bulaşma onların gündelik hayatlarında kaçındığı en önemli şey olmaktadır.

Görüşmeci 19: “Bu durum kent içinde var olan bir çatışma gibi. Benim anneannem mesela İstanbul’da doğmuş büyümüş, karşı komşunun şalvarlı falan olmasını istemez. Çünkü ortak nokta yakalanamıyor... Fakat bir İngiliz taşınsa, onun da her şeyi farklı ama İngiliz’i ister. Bize ötekinin başkaları kötü olarak öğretildiği için biz onu istemiyoruz. Ve tahammül edemiyoruz. Çünkü o köylü yaşantısı dediğimiz şey bizim hayat standartlarımızı düşürdüğü için kötü olarak görüyoruz ve o bize tehlikeli olarak görünüyor. Ama İngiliz gelse, tehlike olmaz. Çünkü onun yaşam tarzı senin için bir tehlike teşkil etmez. Medeni bir yaşamdır onunki. Ama ötekiler kadına kadın olarak bakamıyor. Bir cinsel obje olarak görüyorlar... Kadını birey olarak görmüyorlar. Ben de o insanlarla bir arada olmak istemiyorum.”

5.6.3.2. Özel Hayatın Kutsanmışlığı ve Seküler Mabetler Olarak Güvenlikli Siteler

Güvenlikli sitenin sahip olduğu imgeler belli bir gerçekliğin iz düşümleri olarak karşımızda durmaktadır. Sitenin her türden donanımı, dışarıda var olan belirsizlik ve belirsizliğe dayalı olarak korkutucu olan dünyayı kontrol altına alabilmek adına tasarlanmaktadır. Vaat edilen güvenlik her ne kadar bir ‘kapatılma’ olsa da belirsizliği kontrolü açısından arzu edilir tarzda bir kapatılma olmaktadır. Kapıda bekleyen güvenliklerin içerisiyle dışarısının geçişi adına üstlendikleri ‘mabet muhafızlığı’, içerideki korkulara dayalı kardeşliğin mümince (ya da uhrevi tondaki) sessizliği için şarttır. Kameralar; bizi bilen ve de her daim

gözetleyen tanrılar öldüğü için, gözünü hiç kırpmadan gözetleyen tanrıların rolünü oynayan yeni araçlardır. Kapılar ve kontrol sistemleri, iç dünyasını ancak tanrıların bilebileceği ‘günahkârların’ mabete sızmasının ve kutsal mekâna ‘kirin bulaşmasının’ önüne geçen denetim araçları olmaktadır. Eğer mabete biri girecekse günahkâr ya da kirli olmadığını ispatını yapmak durumundadır. Duvarlar ise ‘sığınmacılar’ adına vatan savunmasının geçişsizliği için içerinin kutsallığının sınırlarını çizmektedir.

Resim 5.6. Güvenlikli sitelerinin korunma biçimine dair bir örnek

Resim 5.7. Güvenlikli sitelerin korunaklılık göstergesi olan ‘kale kapıları’

Resim 5.8. Güvenlikli sitelerin ‘göz kırpmayan’ kontrol biçimlerine bir örnek

Resim 5.9. Giderek ‘kale kent’ görüntüsü veren kapalı yaşamlar

İçeride yaşayanların mümince akitleri (sözleşmeleri), kimsenin ritüellere dair uhrevi sessizliği bozmayacağına teminatı üzerindedir. Herkesin -daha öncesinden ifade ettiğimiz gibi- ‘saygılı’ olmaları önemlidir. Burada var olan kentsel hayatına dair kayıtsızlık, bulaşmanın tedirginliğinin de kayıtsızlığıdır. ‘Dokunmak’ (ya da temas) tüm bu konsepti bozacak olası ilişkiler sisteminin başlangıcı olma ihtimalini içinde taşımaktadır. Bu açıdan -Douglas’ın dediği gibi (2005) -kir bir sistem inşasıdır ve mekânsal sınırlar inşa eder. Bu yüzden kentsel ‘kire’ dair tabular içerideki hayatı istikrarlı hale getirir. Onun ‘tabu güvenlik vaat eder’ şeklinde dediği şey, seküler ölçütlerde işleyen yeni dünyanın sınırları içinde de vardır. Bu açıdan ‘güvenlikli siteler’ ‘geç modern kentin’ güvensiz dünyasında kentsel tabuların inşası adına çok büyük rol üstlenirler. Çünkü bulaşmanın ya da kirlenmenin tehlikesi ‘yeni orta sınıflar’ için de en büyük korkulardan birisidir. Bu yüzden kirletme ihtimali olan her şey, uzak tutulması için savaşılmak zorunda olanlardır. İlkel tabuların vaat ettiği türden güvenlik vaat eden bu siteler, aslında gerçekliğin değil ‘algıların kontrolü’ içindir. Çünkü korkuların temeli gerçekliğin dışına çıktığından beri, nedensiz korkuların üstesinden gelmek için, tabuları mümkün kılan araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu açıdan güvenlikli sitenin vaat edilen yaşam tarzı içerisinde örtük bir ‘temiz ve kirli’ denklemi barındırmaktadır. Modern öncesinden farkı ise bunu seküler bağlamda yapmasıdır.

Bu noktada yukarıda ironik bir şekilde benzetmelerle ifade ettiğimiz türden imgeleri, ‘görüşmeci 13’ün konuşmasını da dikkate alarak söyleyebilmemiz de mümkün hale geliyor. Kapıdaki güvenlikler (mabet bekçileri), herkesi bilen ve gözetleyen tanrısal gözler (kameralar), içeri girenlerin mümin olduklarını ispat zorunluluğu, yaşanan yerin ‘uhrevi sessizliği’ (mümince) vs. Tüm bunlar sakinleri için seküler anlamda huzur ve rahatlık üreten şeylerdir.

Görüşmeci 13: “Kapıda güvenliğimiz var, kameralar var. Girişler de kontrollü bir şekilde oluyor. Kapıdakiler haber vermeden ziyaretçi falan da almıyor. Bize cazip gelen tarafı da bu. Çünkü çocuklarımızı böyle bir ortamda endişeden uzak büyütebiliyoruz... Ben 15 yıldır bu sitede oturuyorum. 144 aile var ve görüştüğüm kişi sayısı 5-6 kadar... Sosyal alanlar var ama oraları pek kullanan yok... Yaşadığımız yer -çocuklar bahçeye çıkmadığı sürece- sakin bir yer. Dinlenebileceğiniz bir yer. Eşim de ben de hafta sonları evde vakit geçiren insanlarız. Evimizde olmayı tercih ediyoruz. Rahat bir ortam oluyor o açıdan.”

Bu noktada ‘görüşmeci 24’ün anlattıkları oturduğu yerin her ne kadar seküler bir konsepti olsa da onun için uhrevi bağlamı olduğunu anlatır cinstendir. Çünkü kendisi uhrevi özelliği olan bir Ramazan gününde ibadet için gittiği camiden dönüşünde, yaşadığı sitenin kendisine ne denli uhrevi geldiğinin anlatıcısı olan ifadeler kullanmaktadır. ‘Görüşmeci 24’ aslında gerçek bir ibadetten almadığı uhrevi huzuru sitenin sınırlarından içeri girerken aldığı anlatımını yapmaktadır. Çünkü ‘görüşmeci 24’ tanrıların öldüğü dünyada seküler bir hayat yaşarken, onun sahip olduğu inanç karakteri de seküler tatminler aramaktadır. Bu açıdan ki site onun için dışarıdaki ibadethaneden daha mabetimsi bir özellik kazanmaktadır. Çünkü belirsizlik ve korkular her yere sirayet edince özel hayatlar onun gibisinden ‘geç modern bireylerce’ kutsandığından, güvenli sitelerin seküler cennetler rolü oynamaları anlamlı olmaktadır. Bu açıdan ‘görüşmeci 24’ün yaşadığı şey, dışarıda ibadet ederken bile kendisine ait olmayan bir alanın belirsizliğini yaşamasıdır. Onun ‘dışarıda’ yaptığı eylem bir ibadet bile, onun için kalıcı bir huzur kaynağı olamamaktadır. Görüşmeci için ‘huzur’; kendisini tedirgin eden dışarısına ait tüm belirsizliklerden, kendi dünyevi cennetine sığınabilmesinin hikayesi olmaktadır. Çünkü onun için mabet özel hayatlara endekslendiğinden beri mistik algıları da özel hayatına dair imgeler edinmiştir. Tıpkı Bauman’ın ‘özel hayatın kutsanmışlığı’ (2003; 2011a; 2012a; 2011c; 2014) dediği gibi. Bu nedenle ki ‘görüşmeci 24’ün anlattığı olay aslında onun seküler bir dinin ne kadar fanatikçe bir müridi olduğunun anlatıcısıdır. Bu türden müritlerin mabetleri de kendi özel alanlarından başkası olmamaktadır.

Görüşmeci 24: “Cami doluyor, Ramazan’da taşıyor. Ama siz oradan siteye girdiğiniz anda farklı hissediyorsunuz kendinizi. Sessizlik, huzur ve güven hissediyorsunuz. O günde bile site bunu veriyor.”

Bu türden yalancı kamusal alanlarda (güvenlikli sitelerde) ‘bizlerin’ de ‘yalancı’ olduklarının önemli anlatıcılarından birisi de sakinlerinin ‘seküler tarzdaki ayinlerinin’ hiçbir şekilde kalıcı izler bırakmadığıdır. Görüştüğümüz güvenlikli site sakinlerinin tamamına yakını, sitelerinde onları bir araya getirebilmek ve kaynaştırabilmek adına düzenli etkinlikler yapıldığını anlattılar. Fakat yine görüşmeciler yapılan bu tarz etkinliklerin site sakinlerini kaynaştırmak adına etkin çıktılar ortaya koyamadığını da anlattılar. Onların anlatımlarından çıkarılan şey; ‘işlerindeki var olan kısa süreli ve hedeflere dayalı ortaklıkların iş bitince kalıcı birlikteliklere dönüşmemesine benzer olarak’, gündelik hayatlarında

da yaşandığını ortaya koymaktadır. Nitekim özel hayatların kutsandığı yerde müşterek davalar öldüğü için toplumun da ölümü yaşanmaktadır. Çünkü bireyleri bir arada tutabilecek anlamlı argümanlar da değersizleşmektedir. Onları - Bauman'ın tabiriyle (2011a; 2012a)- kamusal alana çağırarak ve orada tutabilecek tok sesler kesildiğinden, bir araya gelmeler de kısa süreli saman alevleri gibi olmaktadır. Bu açıdan sitelerin 'kaynaştırma etkinlikleri' her ne kadar seküler mabetlerin kaynaştırma ayinleri olarak düzenli aralıklarla yapılsalar bile, ortak davaya inanmayan müminler ayin bitince yalnızlıklarına dönmektedir. Çünkü 'geç modern birey' 'müşterek davalar' konusunda inançsızdır. Onun mabeti özel hayatının en merkezi yeri olan evidir. Evinin dışındaki hiçbir şey kalıcı niteliklerde onun ilgisini çekmemektedir. Bu açıdan 'görüşmeci 34'ün de vurguladığı nokta, aslında bunun ilanından başka bir şey olmamaktadır. Tıpkı 'görüşmeci 11'in iş gezileri için dediği; 'kaynaşalım diye bir araya geliyorduk ama nasıl kaynaşamayacağımızı öğrenip ayrılıyorduk' demesi gibi, sitelerdeki etkinlikler de her defasında nasıl kaynaşamadığının bilgisini öğretircesine sonuçlar üretmektedir. Tıpkı 'çocuk tacizcisini linç edenlerin' evlerine dönüşlerinde yalnızlıklarına dönüşleri gibi.

Görüşmeci 34: "Sitede yaza merhaba etkinlikleri oluyor. Kaynaşmak için ama kaynaşmadan geri geliyoruz."

'Görüşmeci 23'ün de site yönetimindeki görevi nedeniyle, en çok şikayet alınan noktalar olarak vurgusunu yaptıkları da önemli içeriklere sahip şeylerdir. Kendisinin 'toplantılarda temizlikle ilgili çokça şikayet oluyor' dediği nokta, aslında güvenli site sakinlerinin özel hayatlarını mabetimsi kutsallıklarda görmelerinin altını çizen başka bir noktadır. Çünkü -yine Douglas'ın vurgusuyla ifade edersek (2005)- mabeti dış dünyanın sınırlarından ayıran en önemli nokta, onun sınırlarını belirginleştiren ve dışarıdan ayıran temizliğidir. Çünkü 'mabetin temizliği' 'dışarının kirlerinden' arınık olduğu nispette dış dünyanın kötülüklerine dair tabular inşa edebilmektedir. Tabular sınırları belirginleştiren özellikler olarak mabete istikrarlı anlatılar sağlayabildikleri için güvenlik vaad edebilmektedirler. Bu açıdan mabetin -ve ona dâhil olan müminlerin- hayatındaki en büyük tehlikelerden birisi, onların hayatlarındaki istikrarı bozabilecek yani tabuları yıkabilecek temaslardır. Bu temasların kendisi de kirlenmekle oluşabilecek türden bulaşmalarla olmaktadır. 'Kir' burada tüm istikrar anlatılarını bozabilecek bir günah misali olarak, mabeti tehdit eden bir unsur olmaktadır. 'Görüşmeci 23'ün de 'en çok şikâyet aldığımız nokta temizlik' demesi, aslında seküler mabetlerdeki

insanların kire yükledikleri bu tarz anlamlardan kaynaklanmaktadır. Çünkü ‘kir’ onların hayatlarındaki tüm istikrar vaatlerini yok etme ihtimalini içerisinde taşımaktadır. Görüşmecinin bahsettiği ‘çamur’, bu sitelerin sakinlerinin hayatındaki en büyük imgelerden birisidir. Ayrıca ‘görüşmeci 23’ün vurguladığı bir nokta da ‘güvenlik yerinde yoktu’ şikâyeti, aslında mabeti tehdit edebilecek günahkarların kontrolünün yapılamayacak olmasının tepkisidir. Bu açıdan ‘mabet muhafızlığı’ bir sapkınlık ya da günahkârlık analizi için son derece önemli bir koşuldur. Olmaması ise mabeti tüm bulaşmalara (kirlere) ve günahlara açık hale getireceği için önemlidir.

Görüşmeci 23: “Site toplantılarında temizlikle ilgili çokça şikâyet olabiliyor. Kat koridorlarının yeteri kadar temizlenmediğine dair şikâyetler olabiliyor. Çamur şikâyeti, çöp kovalarının iyi temizlenmediği... Bir de güvenlik yerinde yoktu denebiliyor.”

‘Görüşmeci 2’nin vurgusunu yaptığı bir diğer nokta olarak sakinlerin ‘güvenlik kontrolü’ adına var olan aşırı hassas hali, onların özel hayatlarının kutsanmışlığına dayalı olarak içerisi ve dışarısına dair sınırların çok değerli hale gelmesindedir. Bu nedenle ‘mabetin sınır gözcülerinin’ müminlik kontrolünü yapmamaları, en büyük kirlenme ve de bulaşma tehlikesi anlamına gelmektedir. Yine Douglas’ın tabiriyle ifade edersek (2005) kirlenmek; istenilmeyenlerle temas edilmek anlamında olduğu kadar, istenilmeyenlerin istenilmeyen yerlerde olabilmesi anlamına da gelebilmektedir. Bir günahkarın site içinde olabilmesi demek de (ya da o yönde bir ihtimalin valığı) sakinlerin başına gelebilecek en büyük tehlikelerden birisi olmaktadır. Hayat istikrarını kaybettiğinden beri en büyük savaş elde kalan tek kale olarak özel hayatın istikrarına dair olmaktadır. Temizlik de bu nedenle ki böylesi yerleşimler adına hiç olmadı kadar değerli hale gelmiştir. Bu açıdan ‘sınır gözcülerinin’ anlamı içerinin istikrarı için çok önemli bir görevdir. Kapının başı boş olması, dış ‘dünyanın bütün kötülüklerine’ açık olmak anlamına gelebilmektedir. Bu açıdan ‘görüşmeci 2’nin şaşkınlıkla anlattığı durum, aslında ‘geç modern bireyin’ hayatında giderek sıradanlaşan bir ‘seküler mabet’ tepkisinin dışı vurumundan başka bir şey değildir.

Görüşmeci 2: “Burada oturanlar güvenlikten çok şey bekliyorlar. “Cumhurbaşkanı otursa bu kadar korunur” diyeceğim çok şey oluyor. Öylesine sıkı bir güvenlik istiyorlar ki. Bir kişi sorgusuz geçse kapıdan kıyametleri kopartıyorlar, “neden bana sorulmadı?”

diye... Hiçbir güvenlik zafiyetini kabul etmiyorlar. Uçan kuşa sorulsun istiyor. Yok, işte “parmak izi okuması olsun”, “göz okuması olsun”, “şu kapıdan da olsun”, “her arabanın kaydı tutulsun”. Bu tarz güvenliği isteyenler çok aşırı düzeyde. Güvenlik de bir sınır yok. Sanki bir Cumhurbaşkanı gibi. Sanki kendini her an hayati bir tehlikede görür gibi, yoğun güvenlik isteyen çok... Bir hayat tarzı oldu artık. Artık çok fazla bireysel bir hayata dönmemizle de ilgili olabilir. Ondan da olabilir. Hepsi de beyaz yakalı, yönetici, iyi statüde çalışan insanlar.”

‘Görüşmeci 2’nin gelen şikayetlere dair anlatımı da tıpkı ‘görüşmeci 23’ün anlatımları gibisinden imgeleri içerisinde barındırmaktadır. Görüşmecinin ‘burası bizim yaşam alanımız tepkisini veren çok kişi var’ dediği nokta, aslında ‘burası bizim mabetimiz’ algısının tepkisidir. Çünkü sakinlerin ‘kire, çamura ve temizliğe dair verdikleri tepkiler’ tıpkı ‘görüşmeci 23’ün de vurgusunu yaptığı türden ‘mabetin istikrarını ve de inşa ettiği tabularının güvenlik vaadine ilişkin tehlikelerin’ tepkisidir. Kendisinin kanuşmasında ‘bu insanların çamura tahammülü yok’ dediği nokta, aslında özel hayatlarının nasıl mabetimsi özellikler taşıdığına vurgusu olmaktadır. Çünkü site sakinlerinin zihnindeki ‘çamur’ algısı, onların hayatına dair dışarıda var olan günahkârların da tehditi anlamına gelmektedir. Seküler algıları gelişkin bu kitlenin sahip olduğu ‘hijyen kaygısı’, aslında özel hayatlarının mabetimsi kriterlerinin vurgusunu yapmaktadır. Çünkü onlar için mabet kirlenirse hayatın istikrarı kaybolacaktır. Bu yüzden onların gündelik hayatının istikrarı adına ‘çamur’ önemli bir tehlike faktörü olmaktadır. ‘Geç modern bireylerin’ mabeti kirli görmesi kendilerini güvensiz hissetmeleri için yeterli bir sebep olmaktadır.

Görüşmeci 2: “Burası “bizim yaşam alanımız” tepkisini veren çok fazla insan var. Ben aynı zamanda sitenin yönetimindeyim. Oturanlar çok fazla sahipleniyor ve “mükemmel olmalı” çabası var kişilerde. “Sitemiz şöyle olmalı, böyle olmalı”, “güvenliğimiz asla zaafiyete uğramamalı”... “temizliğimiz şu şekilde olmalı”... Yani hep mükemmel olmalı, hep mükemmel olmalı. Sonuçta bir apartmanı ne kadar temizlersen temizle kirlenebiliyor. Dışarıdan gelip, bastığın anda çamur olabiliyor, bir şekilde kirlenebiliyor: “Asla o bastığın çamur olmamalı, leke olmamalı.” Asla çamura tahammülleri olmuyor. Bir doyumsuzluk gibi... Site dezenfekte edilsin beklentileri de var.

Onları da yapıyoruz ayrıca. İşte “sağlıklı olsun”, “steril olsun”, beklentisi çok fazla. “Şu tarz deterjanlar kullanalım” diye ayrıntılara çok fazla giriyorlar. Kuş gribi çıkınca her yeri ilaçladık. Kene çıkmıştı her yeri ilaçlamıştık. Söylentiye rağmen, yoksa bizde çıktığı için değildi. Bütün siteyi o kadar ilaçladık ki bitkileri öldürüyorduk neredeyse.”

‘Görüşmeci 34’ün site donanımlarına dair anlattıkları da sitenin mabet tutarlılığını koruması için var olan enstrümanlar misalidir. Teknik kapasitesi yüksek olan seküler mabetlerin (güvenlikli sitelerin) tanrısal gözü olan kameralar, sınırları belirgin kılan kapalı devre sistemler, gelenlerin günahkar olup olmadığının kontrolünü yapan şifre sistemleri... Tamamı da seküler mabetin istikrarını korumak için var olan ‘teknik kapasitelerdir’. Çünkü onların hayata dair ‘radikal kuşkuları’ onlar için teknik kapasiteyi ilahi bir kelama çevirmektedir. Bu açıdan ki mabetlerinin de tutarlılığına dair sınır inşalarını ve gözetimlerini de teknik boyutta yapmaları anlamlıdır. Onlar için gözünü hiç kırpmayan ‘tanrısal gözün’ varlığı ancak teknik bir kapasite kazanınca -kameralar vb. gibi- anlamlı hale gelmektedir. Görüşmecinin ‘bence gerekli’ dediği nokta da onun sahip olduğu geç modern özelliklere dayalı olarak dâhil olduğu, teknik kapasitesi yüksek olan seküler dininin anlatıcısı olmaktadır.

Görüşmeci 34: “Sitemizde güvenlik donanımı var. Otoparka giriş kartlı sistemle oluyor... Kapıda güvenlik kodu girişi var. Güvenlik kodu belirli aralıklarla değişiyor ve site sakinlerine sms ile bildiriliyor ya da çipli anahtarlarımız var. Onu göstermek suretiyle içeriye giriyoruz... kapıdaki CCTV sistemi -kapalı devre sistem-yıldırıcı bir etki oluşturuyor. Bence de gerekli ya da biz böyle alıştığımız için artık gerekli geliyor.”

5.6.4. Bir Kamusal Alan Vaadi Olarak Güvenlikli Sitelerin Sunuluş Şekli

Güvenlikli sitelerin ‘kamusal alan’ vaadi oluşlarına dair önemli bir gösterge de onların sunum dilleridir. Güvenlikli sitelere dair pazarlama dillerine bakıldığında karşımıza çıkan önemli bir nokta, yaşam alanlarına dair vurguların ‘geleneksel modern kentle’ arasına mesafe koymaya çalışması olmaktadır. Bu yerleşimler kaynağını -daha önce de vurguladığımız- kentin ‘bir kaos ve belirsizlik alanı’ ve hatta ‘savaş alanı’ olmasından almaktadır. Bu yerleşimlerin sunum

dillerinde geleneksel kente ve onun kamusal alanına dair değersizleştiriciliği olan bu dilin, karşılığında sitelerin kendi sınırları içindeki yaşam alanına dair yaptığı vurgularda, ‘alternatif kamusal alanlar’ şeklindeki söylemlerini sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Kentin ‘kaosuna ve belirsizliğine’ dair karşı söylemler inşa edilen bu alternatif kamusal alanda ‘geç modern insanın’ algılarına dönük olarak, onun ‘geleneksel modern kentten’ kaçışını teşvik eden kurtarılmış bir bölge olarak tasvir edilmektedir. Hatta proje metinlerinde geleneksel kamusal alanlara gerek kalmaksızın, her şeyin sitenin sınırları içerisinde karşılanabileceğine dair bir söylem ve beklenti sıklıkla ortaya konulmaktadır. Geleneksel modern şehri ve onun ilişki sistemlerini gereksizleştirici böylesi ‘alternatif kamusal’ söylemleri, şehre ve onun kamusal hayatına dair her türden bulaşmanın (karışmanın) önüne geçilmesine dair bir çabayı bünyesinde barındırmaktadır. ‘Gerçekliğini yitiren’ kamusal ilişkilerin biçimlendirdiği ‘genç modern kent’ ortamında, gerçekliği olmayan ve hatta ‘yalancı kamusal alanlar’ görüntüsü veren bu yerleşim alanlarının, geç modern insanın’ şehre dair kaygılarını gerekçe göstererek kamusal alanları parçalayan türdeki sunumlarla temassız yaşamalarına neden olduğu anlaşılmaktadır. Doğallığını yitiren, tekinsizliği bir kusur olarak algılayan ‘geç modern kentin bireyi’ (neoliberal birey) için böylesi alternatif kamusal alanlar, kontrollü hayatları sağlayan ve belirlenmişliklere dayalı (belirsizliklileri yok etmesi anlamında) bir sunuma dönüşmektedir. Bu nedenle ki bu türden siteler ortaya koydukları kapalı yaşamları dâhilinde ‘sığınmacılarına’, kente dair var olan tüm beklentilerini sunabilecekleri bir kamusal alan oluşturmayı vaat ederek bunu yapmaktadırlar. Çünkü belirsiz ve korkutucu olan ‘geleneksel modern kentte’ onun istediği türden ilişkilere gerek kalmamasının tek koşulu, kontrollü bir kent görüntüsünü sunan alternatif kentlere ve onların kamusal alanlarına sahip olabilmekten geçmektedir. Çünkü artık gündelik hayatın bir savaş ritmi ediniyor olması, gündelik hayatlar adına olağan üstü halleri de sıradanlıklar haline getirmektedir. Benzerlerin birlikteliğini mümkün kılan bu tarz yerleşimlerin bir sığınak işlevi görebilmesi de içeride dışa bağımlı olmayan yaşamlar vaat edebilmesinden geçmektedir. Bu yönüyle ‘kent savaşı alanı oluşuna karşı bir sunum olarak güvenli siteler’, ‘kutsanmış özel hayatların mabedi olarak güvenli siteler’, ‘alternatif kamusal alanlar olarak güvenli siteler’ bizler için önemli irdeleme konuları haline gelmektedir. Ayrıca içeride durmayı daha anlamlı kılabilmek adına, dışarıda ki kamusal alanlara karşılık olarak ‘sadece içeridekilere’ ait olabilen ve ‘kadim kamusal alanları taklit eden güvenli siteler’ bu yönüyle irdeleme konusu olacaktır.

5.6.4.1. Kentin Savaş Alanına Karşı Bir Sunum Vaadi Olarak Güvenlikli Siteler

Projelerin pazarlanma tarzlarında ‘geleneksel modern kentin’ bir belirsizlik, kaos, tehlikelerle dolu ve hatta bir savaş alanı olduğuna dair söylemleri sıklıkla ortaya koyması olmaktadır. Bu kaos ve belirsizlik koşulunun karşılığında tüm kötülükleri yüklenen ‘geleneksel modern kentin’ karşıtı -ve hatta panzehiri- olarak vaat edilen bir sunum dili ortaya konulmaktaydı. Aslında güvenlikli siteler tehlike ve korkulara karşı, kentin gündelik hayatının bir parçası haline gelen savaşın üstesinden gelmeyi sağlayabilecek bir yaşam alanına dönüşmekteydi. Bu yönüyle ilgili projelere daha yakından bakmak bizler için anlamlı olacaktır.

Bu konudaki vurgusunu yapacağımız ilk proje örneği ‘Noegölpark İstanbul’un tanıtım filmi (tanım filmi 1) olmaktadır. Kuş sesleri ve orman içinden bir manzarayla başlayan tanıtım filmi, sitenin dışındaki geleneksel modern İstanbul’a karşılık siteye kaçış gerekçesi olabilecek söylemler ortaya koymaktadır. Fakat bunu yaparken kadim İstanbul’u bir savaş alanından farksız bir şekilde tasvir etmekte ve bununla birlikte ‘güvenlikli sitenin ‘yitirilmiş cennetlerin vaadi’ olarak bir kaçış hatta sığınma mekânına dönüşmesinin anlatımını yapmaktadır.

“Duyuyor musunuz? Yemyeşil bir orman! (sazlıkların arasından giden bir kamera görüntüsüyle müzik başlıyor) Sazlıkların dans ettiği göl! Ilık bir rüzgâr! Canlı çiçek kokuları... Her şey doğal! (görüntüdeki göl manzarasıyla birlikte) İnanabiliyor musunuz? Burası İstanbul! Burası Neo Gölpark Evleri. Evden öte yeni bir dünya. Keşfetmeye hazır mısınız?... İstanbul’un içinde, kaosun dışında. Mahalle kültürü modern yaşamla harmanlanıyor. Ahmet bisikletiyle, bakkal amcasına gazoz yazdırıyor (görüntüde bir çocuk bakkaldan gazoz alırken). Ayşe ve ailesi havuzda güneşin tadını çıkarıyor (havuz da oynayan bir anne ve iki çocuğun görüntüsü). Berk Bey oğluna Junior Golf Akademisi’nde eşlik ederken günün yorgunluğunu atıyor... Emin Dede ve eşi Necla Hanım göl kenarında ikinci baharlarını yaşıyor... Ailelerin kahaahâlârı gülen bahçelere dönüşüyor...” (Tanıtım Film 1 içinden).

Bu tanıtım filmindeki tüm vurgular temelde içersinde ‘yitirilmiş geleneksel modern kent imgelerini’ barındırmaktadır. Fakat ortaya konulan sunum

dilinde geçen; ‘inanabiliyor musunuz? Burası İstanbul’ vurgusuyla yapılmaya çalışılan şey, aslında kente dair ‘yitirilmişlikler’ olarak vurgusunu yaptığı noktalarda, kitlesine ‘kentin yitirilen gelenekselliklerini’ sunmayı vaat etmektedir. Çünkü reklamda ifade edilen ‘İstanbul’un içinde kaosun dışında’ vurgusu temelde İstanbul’un mevcut halinin bir kaos, belirsizlik ve hatta savaş alanı olduğunun vurgusudur. Bu yönüyle projenin vurgusunu yaptığı ‘doğa, kent geleneksellikleri’ vb. şeyler, geç modern bireyin kentten kaçışına karşılık sığınabileceği bir yaşam alanı olarak ‘güvenlikli siteyi’ ortaya koymaktadır. Nitekim tanıtım filminin ilerleyen noktalarında ifade edilen ‘Neogölpark evleriyle, sizlere hayallerinizdeki yaşamın kapısını aralıyor’ şeklindeki vurgusu yapılan noktalar, ‘geç modern bireyin’ kentten kaçışına karşılık ona sunmayı vaat ettiklerinin vurgusunu yapmaktadır.

Şehrin geleneksel halinin bir ‘kaos’ ortamı olduğunun başka yönlü vurgusunu da ‘Merkez Zekeriyaköy’ adlı projede görmekteyiz. Projenin katalog bilgilerinde yer alan söylemler, şehir ortamının ‘insanı tüketen’ haline karşılık projenin sunduğu yaşam alanının bir kaçış ve ödül mekânı olmasının vurgusunu yapmaktadır. Ayrıca projenin dökümanlarında sıklıkla şehrin geleneksel halinin ‘insan tabiatına’ uygun olmadığı şeklinde vurgular yapılmaktadır. Metinlerde ‘yoğun trafiğin, gürültünün’ sakınılması gereken şeyler olduğu ve insan tabiatına aykırı bir durum oluşturmasına dayalı olarak kaçınılmasının gerekliliğine dair vurgular yapılmaktadır. Aslında şehirden ve onun ‘geleneksel doğal halinden’ kaçış, proje dilinde tabiata dönüş mantığında bir kaçış olmaktadır.

“Yoğun trafik, yüksek katlı yapılar, gürültü... Enerjimizi hızla tüketiyor. Neyse ki dünya metropollerinden biri olan İstanbul’da az katlı yapılarıyla insan tabiatına uygun bir yer var. Hem şehre hem denize yakın... Hem yeşillikler içinde hem de modern bir yer. Zekeriyaköy. Zekeriyaköy’de yaşamak, İstanbul gibi tempolu bir şehirde yaşamının gerçek ödülü... Merkez Zekeriyaköyü keşfetmeye hazır mısınız?” (Tanıtım katoğu, s. 5-6).

Şehrin geleneksel halinin bir kargaşa ve kaos ortamı olduğunun vurgusunu yaparak, ondan kaçış vaat eden ve ‘huzur dolu’ yaşam alanları sunan projelerden birisi de ‘Essa Flora Evleri’dir. Projenin aşağıda alıntısı yapılan vurgusundaki her bir nokta, aslında örtük olarak ‘geleneksel modern kentin’ özelliklerinin karşısına konulan ‘shirden kaçış gerekçeleri’ olmaktadır. Şehirden ‘kapanarak’ kaçış vaat

eden proje, aslında ‘elit bir yaşam’ vaadiyle ‘benzerlerin birlikteliğine’ dair kapatılmış bir kurtuluş vaadi olmaktadır.

“Şehrin karmasından uzak bir o kadar da şehre yakın! FSM köprüsüne 10, Boğaziçi köprüsüne 15 dakika mesafedeki konumuyla şehrin stresini ve gürültüsünü geride bırakıp nefes almak isteyenlerin buluşma noktası... Doğa içerisinde sakin, huzurlu, yeşilin her tonunu görebileceğiniz yaşam alanları. Modern mimarisiyle elit bir yaşam arayanlar için tasarlandı” (Tanıtım kataloğu; s. 3-4)

Şehrin artık sakınılması gereken doğal halinin önemli bir vurgusu olarak da savaş andırır tabirlerin direk kullanıldığı projeler de vardır. Güvenlik vurgusunun -Bauman’ın tabiriyle (2011c)- “içerideki hemşehrilere yöneldiği” ve bunun sonucu olarak da gündelik hayata dahil olan savaş algısı artık kentin içindeki diğerlerine karşı yönelmiş savunma ve sakınmaya dair kavramları sıklıkla kullanmaktadır. Bu tarz söylemlere örnek olarak ‘Alkent 2000’in tanıtım ifadelerini göstermek mümkündür. Buradaki söylemlere dikkatli bakıldığında içerisinde ‘hemşehrilerinize karşı yapacağınız savaşta size yardımcı olacağız’ anlamında bir derinlikli ifade barındırmaktadır ortaya çıkan durum da -Flusty’nin tabiriyle (1994)- gündelik hayatı bu keredeki ‘militarist söylemlerle’ ifade etmektedir. Gündelik hayatın bir savaş konsepti kazandığı yerde, artık sığınma vaatleri de güzel bir kaçış olanağı olarak ifade edilmektedir.

“Alkent İstanbul 2000’de eviniz kale gibi korunur. Güvenlik konusu da standartların üzerinde. Özel olarak eğitilmiş bir ekip, sizi ve evinizi 24 saat korur” (www.alkent2000.com.tr)

“Gürültüsü yok, huzuru çok” sloganıyla pazarlanan bir proje ‘Resim İstanbul Orman’da da bir savaş yorgununa savaştan kaçışın sunumunu andıran yardım ifadelerine çokca rastlamaktayız. Projenin pazarlama dilinde kaçış olanağı sunan ifadeleriyle ‘geleneksel modern kentin’ kaos haline dönüşmüşlüğüne dair yoğun söylemlere rastlanmaktadır. Bu yönüyle de projenin vurgusunu yaptığı her nokta, aslında ‘yitirilmiş bir kent’ koşulunun ‘geç modern bireylere’ yapılan vaadi gibi olmaktadır. Projede sıklıkla geçen ‘yeniden başlangıç’ söylemi de aslında kaçış sonrası hayatın yeniden başlamasına dönük bir söylem olmaktadır. Bu açıdan projenin ‘ümitlerini yitiren insanlar’ olarak ifade ettiği ‘geleneksel modern kent birlikteliğine’ dair vaat ettiği şey de ‘hayallere kavuşma’ söylemiyle yeniden

doğuş, yeniden diriliş vaadi şeklinde olmaktadır. Dolayısıyla projenin dili kentsel yaşamdaki yitirilmişliklere dair bir kaçış adası olmak yönüyle bir söylem olmaktadır.

“Kimi zaman bir ağacın gölgesinde nefes almak için durdurmak isteriz zamanı... Kimi zaman kendimizi güvende hissedeceğimiz mekânlar hayal ederiz... Ailemiz ve sevdiğimiz için her zaman her şeyin en güzeli olsun isteriz... Ümitlerimizden vazgeçmeden, hayallerimize kavuştuğumuz anlar düşeriz... Hayat şimdi eksikliğini hissettiğiniz her şeyin bir arada olduğu noktada, Resim İstanbul’da yeniden başlıyor... Bu resimde yer almaya hazır mısınız?”
(www.resimistanbul.com).

Bu tarz proje söylemlerini çokça uzatmak mümkündür. Fakat hepsinin ‘geleneksel modern kentin’ doğasıyla kavga eden halleri, örtük bir savaş konseptine dayalı olarak vaat edilen ‘kaçış adacıkları’ misali söylemler olmaktadır. Gündelik hayatı risk, tehlike ve korkular bağlamında bir kaçışın savaşına dönüştüren söylemlerin muhatabı olan kitle de giderek kenti bir savaş bağlamında yaşamaktadır. Bizim yukarıda vurgusunu yaptığımız siteler ‘kentin gelenekselliğini bir savaş ortamı’ babından yaşayan bireyler için bir sığınma adasına dönüştürmektedir. Bu nedenle ki projelerin ‘geleneksel modern kentten’ kaçışa endekli yalıtılmış hayatlar vaadi, aslında gündelik hayatın giderek sıradanlaşan yeni savaş ritminin söylemleri olmaktadır. Bu noktada savaşılan şey ise ‘geleneksel modern kentin’ doğasıdır.

5.6.4.2. Kutsanmış Özel Hayatların Mabedi Olarak Sunulan Güvenlikli Siteler

‘Geç modern bireyin’ *özel hayatının kutsanmışlığına* dair söylemleri güvenlikli sitelerin sunumlarında sıklıkla görmek mümkündür. Çünkü özel hayatın yeni tarzı ‘özel’ nitelikleri olan yaşam alanlarına ihtiyaç duymaktadır. Bu özel alanlar, aslında kamusal alandan kaçışa dönük özel alanlar niteliğindedir. Fakat kutsanmış özel alanların mabetimsi karakteri, aslında kentten kaçışın yeni tarz nitelikleri olmaktadır. Seküler özelliklerdeki mabetlerin bir örneği olarak dikkat çeken ‘güvenlikli siteler’, kamusal imgelerin lanetlenmişliğini ortaya koyan ‘özel hayatlar’ vurgusunu yoğunlukla kullanmaktadır. Bu durum da örtük olarak ‘şehrin lanetlenmişliğinin’ vurgusu olmaktadır.

Bu konudaki vurgusunu yapacağımız ilk örnek proje de ‘Dekar Asmalı Sokaklar’dır. ‘Dekar Asmalı Sokaklar’ın proje sloganı ise ‘size özel şehir’dir. ‘Kişiye özel şehir’, özel hayatın kutsandığı yerde kamusal işleyişleri olan kentin, taşınması mümkün olmayan bir yük haline gelmesinin anlatıcısıdır. Buradaki ‘size özel şehir’ vurgusu, ‘geç modern bireyin’ kamusal hayattan kaçışına dönük bir piyasa söylemidir. Örtük olarak da ‘kamusal alandan kaçabilmenizi sağlayacak şehir’ söylemi olmaktadır. Fakat projenin ‘size özel şehir’ söylemi, içerisinde sundukları açısından ‘geç modern bireyin’ istediği tarz ilişkiler sistemini barındıran vaatler sunmaktadır.

“Yaşamın güzellikleriyle iç içe, size özel şehir... Bahçeşehir: Bahçeşehir, İstanbul’da kentleşmenin en düzenli olduğu bölge olması dışında, kişi başına düşen yeşil alanın yüksekliği, seçkin eğitim kurumları, alışveriş merkezleri ve keyif dolu olanakları ile sürekli artan bir ilgiye sahip... Bahçeşehir’de sizi hem yaşamın dinamizmi sarar hem de sakinliğin huzuru. Dilediğiniz zaman ritminizi arttırır, dilediğiniz zaman azaltırsınız” (Tanıtım kataloğu, s.5).

Projelerin kullandığı dile yakından bakıldığında -Bauman’ın (2012c) ve de Arent’in (2012) vurguladığı türden- ‘özel hayatın özgürlüğünü’ vaat eden kapatılmışlıklar olarak kamusal hayatları ve de geleneksel modern kentten kaçış, vaat ettikleri daha net anlaşılmaktadır. Bu açıdan -Sennett’in tabiriyle (2010)- ‘kamusal alanın sonunun’ ya da -Bauman’ın tabiriyle (2011a)- ‘toplumun sonunun’ yaşandığı yerde, kamusal yükümlülükleri olan geleneksel modern kentlerin ilişki sistemelerinin sunumunu yapmak piyasa açısından anlamlı bir durum olmamaktadır. Bu açıdan ‘geç modern bireyin’ özel hayatına dönük olarak projelerin ‘özelin özgürlüğünü’ vaat etmeleri, ‘özelin kutsanmışlığını’ yaşayabilecek sunumlar vaat ettiklerinin anlatımı olmaktadır. Bu konuda bir örnek proje olarak da ‘Mira Kurtköy’ gösterilebilir. “Mira Kurtköy: Özgürce bir yaşam” sloganıyla pazarlanan projenin, yaşanabilir özgürlük olarak sunduğu hayat, aslında güvenliğin içinde kalan bir özgürlük vaadi olmaktadır. Bu açıdan sitelerin sunumunda da özgürlük, bir kamusal alan söylemi olmaktan çok uzakta bir gerçeklik olmaktadır.

“Mira Kurtay: Özgürce yaşam... Mira’da her kapı özgürlüğe açılıyor! Mira’ya adımınızı attığınızda sizi yaşanabilir doğal güzellikler karşılıyor. Yemyeşil bahçeler arasından müstakil villanıza

veya dairenize doğru yürürken yenilediğinizi hissediyorsunuz”
(www.besyildizmira.com/mira).

Benzer söylemi bir başka proje ‘Sinpaş Ottamare’de de görmek mümkün. Yani kentin özel hali ve salt kişisel bir yaşam olduğu yönündeki vurgular, bu projede de sıklıkla ortaya konulan ifade türleri olmaktadır.

“Herkeseye göre değil sadece size özel bir hayat!... Şehrin kargaşasında, stresli ve yorucu gündelik hayatta gri binaların içinde boğuldunuz... Artık hayatımızın rotasını değiştirme zamanı geldi. Artık kalabalıklarda değil, açık denizlerde kaybolmanız gerek. Artık gri değil mavi yeşil tonlarda kaybolmanız gerek” (ekatalog, s. 4).

Özel hayatın kutsanmışlığına dönük olarak özgürlüklerin de özel alanlara sıkıştırıldığı noktada, eve yüklenen yeni tarz anlamların ortaya koyduğu derin farklılaşmalar, güvenli site sunumlarında artık çokça rastlanan vurgulardır. Kamusal alandan kaçışa endeksli bir özgürlük vadi olarak ‘Gölmahal Evleri’ni de gösterebiliriz. Yaptığı vurgular yönüyle ‘Gölmahal Evleri’nin sunum dili önemli içeriklere sahiptir. Projenin sunumunda geçen anlatıma yakından bakıldığında, özgürlüğün kamusal bir söylem olduğuna dair hiçbir vurguya rastlamak mümkün olmamaktadır. Bu yönüyle özgürlüğün bir özel hayat gerçekliği olarak algılandığı da kolaylıkla anlaşılmaktadır.

“Hayallerinizin önüne geçin. Bambaşka hayatlar için 38 seçkin villa. Nefesleri kesen manzara. Gölmahal size alabildiğine özgürlük vaat ediyor. Sadece size ayrılmış büyük bahçeniz, havuzunuz... Her detayı düşünölmüş evde kendinizi bu güne kadar hiç olmamış bir şekilde özgür hissedeceksiniz” (Tanıtım filminden).

Özgürlük bağlamında kamusal hayatın gereksizliğini ve kamusal alana dair ilgisizliği pozitif bir koşul olarak gören sunum tarzına ‘Liva Turkuaz’da da rastlamaktayız. Projenin ‘hep evinizde olmak isteyeceksiniz’ yönündeki söylemi içerisinde, aslında ‘evinizin dışında olmak istemeyeceksiniz’ anlamını taşımaktadır. Bu açıdan projenin ortaya koyduğu özgürlük ve mutluluk bağlamındaki söylemler, kentten kaçışın sonucundaki özel hayat beklentisi şeyler haline gelmektedir. Bu açıdan da sitelerin sunum dili giderek ‘kente rağmen özel hayat’ şeklinde bir tarza kaymaktadır.

“Eve gitmek istiyorum. Sinpaş Liva’dan mutluluğu hayatınızın her anına taşıyacak yeni bir yaşam. Liva Turkuaz. Farklı konseptlerde adaları, sandalla gölet keyfi, hobi akademisi, dinlenme terasları, yüzme havuzu ve yaşamınızı güzelleştirecek her türlü sosyal olanaklarıyla hep evinizi özleyeceğiniz bir proje. Liva Turkuaz ile tanıştıktan sonra artık evinizde olmak isteyeceksiniz.” (Tanıtım kataloğu, s. 3).

Özgürlüğün sadece özel alanlara endekslendiği hayatlar, özel hayatların kutsanmışlığını vurgulayan hayatlar da olmaktadır. Buna dayalı olarak da görüşmecilerin söylemlerinde vurgusunu çokça yaptıkları bu tür vurguların, konut sunumlarında da olması beklenir bir durum olmaktadır. Yapılan vurgulardan hareketle uhrevi bağlamlarda üretilen seküler içerikteki sembolik değerleri, mekânı kutsamak açısından anlamlı söylemler olarak görmek bizler için mümkün oluyordu. Bu tarz vurgulara yakından bakıldığında, örtük olarak özel hayatlarını kutsayan ‘geç modern birey’ için seküler anlamda sembolik değerler sundukları rahatlıkla anlaşılıyordu.

Bu konudaki ilk örneğimizi de ‘Resim İstanbul’un sunum diliyle ifade edebiliriz. Projenin kitesinin ‘geç modern birey’ (yeni orta sınıflar) olmasına karşılık mistik vurgularını da seküler bağlamlarda yapması, onun sanatsal referanslara çokça vurgu yapmasına neden olmuştur. Projenin bahar ayına endekli vurguları da sitede yaşayanlara, bir anlamda yıllık ritüel mevsimlerini belirlemeleri tarzında söylemler olmaktadır.

“Yeni bir yaşam alanı insanlar için yeni bir hayat. Doğanın canlandığı mevsim ise “ilkbahar”. Bu uyanışı en net görebildiğimiz ve büyülendiğimiz “kiraz ağaçları”. Projenin ortasında boylu boyunca yer alan göletin çevresinde konumlandılar. Bahar aylarında projeye ayrı bir renk kazandıracak olan bu detay, her yıl tekrarlanmasıyla süreklilik kazanacak. Bu sayede evlerine gelen insanlar aslında bambaşka bir yaşamın kapısını araladıklarını hissedecekler. Huzurlu ve doğanın tüm güzellikleriyle donatılmış keyifli bir yaşam” (Tanıtım kataloğu, s. 2).

Projenin tanıtım kataloğundaki bir başka vurgu da ‘geç modern bireyin’ seküler algılarına hitap eden bir mistik derinlik oluşturmak amacıyla ortaya konulan bir ifade tarzı olmaktadır. Çünkü proje bu yönlü de sembolik değerlerle

anlamalı hale getirilmektedir ve geç modern birey için ‘anlamalı’ bir kamusal alan olma değerini kazanmaktadır.

“Resim İstanbul, Vincent von Gogh’un kardeşine duyduğu sevgiden beslenerek resmettiği kiraz ağaçlarını, aynı özen ve sevgiyle mimarisine taşımıştır... Resim İstanbul, Paul Cézanne’nin tablolarında olduğu gibi her kişide ayrı bir duygusal deneyim yaşatmayı hedefleyerek, doğanın unsurlarını modern çizgilerle harmanlamıştır... Resim İstanbul, Gusto Klint’in resimlerindeki ince ve dekoratif süslemelerden esinlenerek zarif detaylarla bezenmiştir” (Tanıtım kataloğu, s. 5-8).

Resim 5.10. Resim İstanbul’un ‘von Gogh’ tablosuna gönderme yaptığı yerde kullandığı resim

Projelerdeki kullanılan dile ilişkin olarak bir başka seküler bağlamdaki kutsama hali, yine sembolik değerler namına yapılan ve özel hayatı kutsamak amaçlı araçlar olduğu anlaşılan söylemler gurubu olmaktadır. Bu tarz vurgulara bir örnek olarak da ‘Toya Moda’ gösterilebilir. ‘Duygularımızı işimize karıştırıyoruz’ sloganıyla pazarlanan projenin, mekânı sıklıkla seküler koşullardaki sembolik

değerler vasıtasıyla ifade ettiği görülmektedir. Bu tarz vurguların da özel hayatını kutsayan ‘geç modern bireyler’ için şüphesiz ki anlamı olacak vurgulardır.

“İçine duygu katılan her şey özünden sıyrılarak yeni bir boyuta taşındı... Duygularımızı işimize karıştırıyoruz... Duygudan yoksun bir şarkı veya hikaye düşünün mesela. Birbirinin aynısı, monoton ve unutulmaya mahkum. Ya da bir ev. İçinde sevgisiz, heyecansız, aşkınız olmadan sadece bir çatı ve dört duvardan ibaret değil midir?... Özel tasarım markalı evler: Bronded Homes... Dünyada trend olan ve tasarımların sihirli dokunuşlarıyla evleri bize sanat eseri haline getiren markalı evler konsepti yani ‘Bronded Homes’ Toya ve Dicle Kayek ortaklığı ile Toya Moda projesinde hayat buluyor. Yaşam tarzınızı değiştirecek Moda’yı yakından takip edin” (Tanıtım kataloğu, s. 2-6).

Ortaya koyduğu ‘sembolik değer’ vurgusuyla seküler anlamda bir mistisizm üretmeyi amaçlayan bir başka proje örneği olarak, inşa ettiği kapalı kamusal alanları anlamlı birliktelikler haline getirmeye çalışan ‘Köy’ projesidir. Projenin ‘suyun hikayesi’nden başladığı anlatımı, ‘modern zamanın masalsi hayatları vurgusuyla bitirmesi, aslında içerisinde inşa edilmeye çalışılan sembolik değerlerin derinliğini taşımaktadır. Bu yolla da mekâna dair seküler bağlamı olan bir mistisizm üretmek de mümkün hale getirilmeye çalışılmıştır. Yapılanın amacı da aslında inşa edilen kamusal alana dair geçmiş ve gelecek algısı bağlamıyla kadim bir birliktelik havası katılmaya çalışılmaktadır.

“Önce su vardı ve hayat suyla başladı. Gökten yağmur olup toprağa, topraktan besin olup tüm doğaya can katan su KÖY’e de ilham verdi... Farklı tonlarda yeşillerle çevrelenmiş mekânları, sadelik ve şıklığı ustalıkla bir araya getiren mimarisi KÖY hayatını benzersiz kılıyor. Ahşabın sıcaklığı, doğanın cömert ve besleyici üretkenliği kusursuz bir ahenk oluşturuyor. KÖY, modern zamanlarda masalsi bir hayat sunuyor” (Tanıtım kataloğundan, s.3).

5.6.4.3. Alternatif Kamusal Alanlar Olarak Sunulan Güvenlikli Siteler

Karışma korkusunu çok derinden yaşayan güvenlikli site sakinlerinin sitede kalışlarının nedeni özel hayata endeksli olduğu kadar, kamusal hayattan da kaçınabilmek adına önemli bir kaygıyı taşımaktadır. ‘Geleneksel modern kentin’

kamusal alanından kaçışı anlamlı hale getirebilmenin yolu, güvenli sitelerdeki özel alanlara dair kamusal algılar oluşturmaktan da geçmektedir. Çünkü kamusal alandan kaçış kaygısı, karşılığında ‘alternatif kamusal alanlar vaadini’ gördükçe daha da anlamlı hale gelmektedir. Ortaya konulan sunum türlerinde özel hayata endeksli kapalı, sınırları belirgin ve geçişsiz kamusal alanlar vaat edilmektedir. Ortaya çıkan durum da kamusal hayatın sonu üzerinden kentin parçalanmışlığına şahit olduğumuz gerçeğidir. Artık böylesi konut alanlarının bir ‘iç kent’ tasarımıyla planlanması bir sıradanlık hükmündedir. Bireylerine güvenlik bağlamında ‘yalancı kamusal hayatlar’ sunarak, her şeyi içindeki yaşam dahilinde karşılamayı mümkün kılacak planlar ve olanaklar vaat edilmektedir. Kenti ve onun kamusal alanını gereksizleştirmeyi hedefleyen bu durum ‘aradığımız her şey elinizin altında’, ‘yanı başınızda’ vs. şeklinde ifadelerle ortaya konulmaktadır. Fakat bu kapalı yaşamların alternatif kamusal alanlar sunmak yönüyle vaat ettikleri çerçevesinde ortaya koyduklarıyla, özel hayatların getirdiği yalnızlıkların yaşanma koşullarını arttırdığına da şahit olunmaktadır. Bir bakıma ‘yalancı kamusal alanlar/yaşamlar’ çoğu zaman vaat ettiği yönlerde çıktısı olmayan koşullara dönüşmektedirler. ‘Geleneksel modern kentin’ kötü olduğu yönündeki imgesi, bir bakıma güvenli site sakinlerinin ona bulaşmasını engelleyen her türden vaadi de içine almaktadır. Bu bakımdan güvenli site donanımları giderek sakinlerine, onların kentteki sosyalliğine ve yaşamlarına dair her şeyi vaat eden kapalı yaşam alanları haline dönüştürmektedir. Bir bakıma inşa ettikleri mekânlar üzerinden geç modern bireyin hayatından ‘geleneksel modern kenti’ çıkarmayı vaat etmektedirler.

“Yaşamak... Hiç olmadığı gibi. Uprise Elite’te her şey, hayatımızı kolaylaştırmak ve büyük bir şehirdeki ihtiyaçlarınızın neredeyse tamamını destekleyen fonksiyonel mimarisiyle size komşularınızla beraber hafta sonlarınızı renklendirecek imkanlar sunuyor. Tenis kortu, açık ve kapalı havuz, fitness center, basketbol sahası ve çeşitli spor alanlarıyla mutlu bir yaşamı destekleyen en önemli etken olan sağlıklı yaşam alanları Uprise Elite’te sizi bekliyor. Ayrıca çarşı kısmında bulunan dükkânlar, size ihtiyaçlarınızı, aracınıza binmeden, evinizin yanı başında karşılama imkanı sağlıyor... Elite yaşamın ayrıntıları: tenis kortu, açık ve kapalı havuz, fitness center, Türk hamamı, sauna, steam-room, Squash, basketbol sahası, yürüyüş parkuru” (tanıtım kataloğu, s.5).

İnşa ettiği konsept alan içerisinde ‘boş zaman’ koşullarının tamamına dönük alanlar inşa ettiğini vaat eden bir başka proje de Upcity’dir. Çünkü Upcity de sunduğu her olanağın, aslında kente dair bir gerekliliğin olmadığını ortaya koyan ifadelerle bunu dile getirmektedir. Bu konuda ortaya koyduğu söylemler de aşağıdaki gibidir.

“Yaşamın kalitesini yükselten bir proje. Tüm Teknik Yapı projeleri gibi Upcity’de kaliteli bir yaşamın olmazsa olmazlarını eksiksiz bir şekilde içinde barındırıyor. Temiz hava ve yeşili korumak için planlanmış yer altı oto parkı, çocuklarınızın ve sizin güvenliğinizi için günün her saati çalışan güvenlik, bunlardan sadece bir kaç. Dahası yürüyüş alanları, spor tesisleri, yüzme havuzu, sauna, buhar odası... Hepsi boş zamanlarınızı dolu dolu geçirmeniz için Upcity’de sizi bekliyor” (tanıtım kataloğu, s. 4).

Benzer yönlü ifadelerle bir başka örnek de ‘Upcity Center’ projesinin sunum dilidir. Projenin ‘elinizin altında istediğiniz her şey evinizin altında olacak’ yönlü vaadi de yine özel hayatın dışına çıkmaya gerek kalmayacak bir ‘kapalı kent’ vaadi ortaya koymaktadır.

“Upcity Center’la her şey ‘evinizin altında!’ Upcity’de oturuyorsanız ihtiyaçlarınız için uzağa gitmenize gerek yok. Çeşitli mağazalar, fest-food restoranlar, banka şubeleri ve ev alışverişinizi yapabileceğiniz büyük bir hipermarketten oluşan alışveriş merkeziniz. Upcity Center sayesinde, elinizin altında istediğiniz her şey, evinizin altında olacak. Upcity standartları: Açık yüzme havuzu, çocuk oyun sahası, basketbol sahası, açık ve kapalı fitness center, sauna, buhar odası, kreş, bilardo, masa tenisi, çok yönlü spor sahâları, kapalı otopark alanları, 24 saat güvenlik” (tanıtım kataloğu, s. 5).

Böylesi bir kamusal hayat vaadinin arka planına biraz daha yakından bakıldığında, kentin geleneksel ve gerçek kamusal alanını gereksizleştirici bir dil kullandığı ve alternatif bir kamusal hayatın vaatlerinin yapıldığı çok net anlaşılmaktadır. Dizayn edilmiş tarzlarında da bu vurguyu görmek çokça mümkün olmaktadır. Nitekim iyi bir örnek olarak aşağıda verilen proje detaylarına yakından bakıldığında, içerisinde ‘kapalı bir kamusal alan’ vaadi taşıdığı kolaylıkla anlaşılmaktadır. Projenin vaziyet planı detaylarında geçen mekânlar ve mekânları

isimlendirme çabaları, içerisinde tamamiyle sakinlerine dönük bir kapalı kamusal alan ya da özelleşen bir kamusal alan vaadi taşımaktadır.

Resim 5.11. Bir kapalı yaşam ve de kamusal alan vaadi örneği olarak Liva Turkuaz'ın vaziyet planı

Sosyal bir yaşam istiyorum

17.600 m² peyzaj alanı, sosyal olanakları ve 4.714 m² büyüklüğündeki biyolojik göletin sunduğu doğal güzellikleri ile Liva Turkuaz; sosyal bir hayat için istediğim her şeyi fazlasıyla karşılıyor. İşte ben bu yüzden evimi çok seviyorum...

• Biyolojik Göletler• Farklı Konseptlerde Adalar• Çiçek Bahçesi• Aktivite Alanı• Gösteri Amfisi• Çocuk Oyun Alanları• Dinlenme Terasları• Kafe ve Vitamin Bar• K&G Bahçeleri• Gö Kenarında Yürüyüş ve Koyu Parkurları	• Kano Gezintileri• Kapalı Yüzme Havuzu• Çocuk Yüzme Havuzu• Tenis Kortu• Streetball Alanı• Fitness Center• Squash Salonu• Saunalar• Türk Hamamı• Jakuzi

Resim 5.12. Bir alternatif kamusal alan sunumun mekâna dair vaat ettiği boş zaman olanakları (Liva Turkuaz tanıtım katoğundan)

Projelerdeki sunum dillerinde bir başka dikkati çeken önemli bir nokta da giderek büyüyen kapasitelerine dayalı olarak, ‘kadim kamusal alanları’ taklit edebilme yeteneklerini ortaya koydukları ve bunun sonucunda da onları özel hayatlarına uygun niteliklerde birer kapalı yaşamlara çevirebilmesidir. Bir nevi projelerle inşa edilen ‘yalancı kamusal alanlara’ yüklenen ‘kadim geçmiş’ anlamlandırmalarıyla, içerideki oturanlara dönük olarak bir ‘yalancı geçmiş’ yüklemesi yapılarak, kapalı ve özel hale getirilen kamusal hayatın anlamlı hale getirilmesine çalışılmaktadır. Fakat buradaki asıl dikkati çeken bir önemli nokta da her şey dahil konseptinin yanında dışarıda var olan ve değerli olan kamusal alanları içeriye dair bir özel hayat formuna uygun hale getirmek çabası vardır. Bu yolla da yapılmaya çalışılan şey dışarıya dair tüm kamusal gereklilikleri yok edecek bir arka plan inşasına çalışılmaktadır. Başka bir ifadeyle ‘yalancı kamusal alanlara’ bir de ‘kadim geçmiş’ yüklemesi yapılarak, kentsel parçalanmaya dair ‘iç şehir’ (inner city) algılarını güçlendirmeye çalışmaktadırlar. Özel hayata dahil olan seküler bağlamdaki mabetlerin, orada oturan sakinler için ‘daha özel bir yer olduğunun’ hissettirebilmenin bir yolu da bu yönlü ‘kadim kamusal’ imgelerine sahip olmaktan geçmektedir. Çoğu projede tarihi bir geçmiş yüklemesi yapılarak başlayan bu durum sırasıyla isimler, benzerlikler ve en sonunda da ‘birebir taklitler’ yoluna gidilerek artık sunumun vaatleri en ileri aşamalarına taşındılar. Bugün artık İstanbul’da oturanlara Ege, Köyceğiz, Newyork, Venedik, İstanbul Sarayları ya da İstanbul Boğazı’nı vaat eden projeler yükselmektedir. Bir bakıma kentten kaçanlara tıpkı yitirdikleri ‘mahalle’, ‘komşuluk’ vb. vaat etmeleri gibi, şimdi de kadim bir geçmişi olan alt şehirler vaat edilmektedir. Yeni orta sınıfların kendilerini yalıtırken, akıllarının hiç dışarıda kalmasına gerek olmayacağını vaadiyle ‘kadim kamusal alanları’ bir yalıtılmış kent formuyla sunabilecekleri kentler vaat edilmektedir. Hem de tüm kamusal alan imgeleriyle birlikte.

Projelerin sunumlarında ilk dönemlerde bu türden ‘kadim algılar’ oluşturacak söylemler kullanılırken, mekânların tarihselliği ışığında ‘köklü bir geçmiş’ bilgisi verilmekteydi. Bu yolla da yapılmaya çalışılan şey, sunulan mekânlardaki kapanacak kişilerin kadim algılar inşa etmelerini mümkün kılacak ‘yaratılış mitolojisi’ şeklinde sembolik değer verebilmektir. Çünkü sunulan mekânlarda kentten kaçarak yalıtılmış bir yaşam süreceklerin, ‘yalancı kamusal alanlarına’ bir de ‘yalancı tarihler’ yüklemek çabası söz konusuydu. Bu da dışarıdaki kentin ve de kamusal hayatın bir tehlike, belirsizlik ya da düşman olduğunun kabulünü daha anlamlı hale getirilmesiyle bireylerine çok daha çabuk

benimsetebilecekti. Çünkü kentin belirsiz bir yer olması kadar, içeri de kalabilmenin de anlamlı bir süreç haline getirilmesi gerekmektedir.

Antik Beykoz Kenti

Beykoz kentinin tarihine ilişkin bilinen en eski tarih M.O. VIII. yüzyıldır. Kimi tarihçilere göre bu tarih daha da eskilere götürülebilir. Ancak bu dönemde Beykoz bölgesine Hint-Avrupa kökenli olduğu söylenen küçük bir kavim olan **Taklar**'ın yerleştiği bilinmektedir.

Trakya'ya adını vermiş olan bu savaşçı topluluk yazılı bir kütüpe sahip değildir. Her ne kadar güçlü yönetim mekanizmaları oluşturmuşsa da tek bir devlet olamamıştır. **Amkoz** adını verdikleri Beykoz bölgesinde bir devlet kuran **Taklar** halkı M.O. 337 yılında bölgedeki diğer bir kavim olan **Bityalyar**'ın saldırısına uğramış ve yenilmiştir.

Bityalyalar devrinde, bir krallık haline gelmiş olan Beykoz kenti, dokuz kral görmüştür. **Bityalya**, M.O. 74 yılında kral IV. **Nicomedes** tarafından Roma İmparatorluğu'na devredilmiştir. Çok geçmeden Pontus Krallığı tarafından işgal edilmiş, Roma ile Pontus ordular arasında on yıl süren savaş neticesinde Pontus Krallığı da **Bityalya**'ya dâhil edilmek suretiyle Roma İmparatorluğu'na katılmıştır.

Roma ve Bizans Dönemleri

M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu, Batı Roma ve Doğu Roma olarak ikiye ayrıldığında Beykoz, Doğu Roma (Bizans) sınırları içerisinde kalmıştır. Boğazın Karadeniz'e bakan kısmına hâkim oluşu sebebiyle hem ticari hem de askeri öneme sahip olan Beykoz, 609 yılında Pers İmparatorluğu'nun, 669'da Müslüman **Asparuh** eline geçer. Ancak kısa bir süre sonra tekrar Bizans İmparatorluğu tarafından geri alınır. Bu, 1402 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun gelişine dek, yani yedi asır sürecek olan bir hâkimiyettir.

Osmanlı Dönemi

Sultan Yıldırım **Beyazıt**, bölgeyi, İstanbul'un fethinden tam 51 yıl önce ele geçirir. Böylelikle kent, Beykoz adını alır. Pek çok rivayetten en bilinenine göre Beykoz adı, Kocaeli beylerbeyinin burada oturmasından dolayı, Farsçada köy anlamına gelen **koz** sözcüğüyle Türkiye bey sözcüğünün **biraya** getirilmesiyle oluşmuştur. Başka bir rivayete göre ise, bölgede fazla sayıda bulunan ceviz ağaçlarından dolayı o dönemde ceviz anlamına gelen "koz" sözcüğünden **Beykoz** türetilerek oluşmuştur. Osmanlı döneminde Beykoz bölgesi mesire yerleri, denizi, bereketli toprakları, ormanları ve geniş av sahalarıyla yönetici sınıfının gözde mekânlarından birisi olmuştur. Padişahlar başta olmak üzere, saray erkânı avlanmak için bu bölgeyi kendine mesken tutmuştur. Bu av merakıyla bağlantılı olarak, zamanla, padişahların ve saray erkânının konaklayabilmesi için av köşkleri ve kasırlar inşa edilmiştir.

XVII. yüzyıldan günümüze

Av en düşük padişahın, kendisi için 'avo' lakabının kullandığı IV. **Mehmed** (1642-1693) olduğu söylenir. IV. **Mehmed**'in en kısa süren üç ay sürdüğü rivayet edilmiştir. Av merakı nedeniyle devlet işlerini ihmal etmekle suçlanmış, bunun üzerine İstanbul'a taşınmıştır. Bu merak, daha sonraki padişahlar ve saray erkânında da devam etmiştir. 1904 yılında Şajh Molla Paşa adındaki din bilgini, Beykoz'un sınırlarında bulunan ormanlık alanda bir av köşkü yaptırmıştır. Mimar **Hüseyin Kasıno**'da yapan İtalyan mimar **Dejio Sembrati**'dir. Köşke, o yıllar İtalya'da bulunan **Toççana Villası**'nin görünümünü vermiştir. Dönemin padişahlarının yanı sıra Avrupa'dan ve Mısır'dan gelen, dönemin ünlü prenslerine de hizmet vermiştir. İşte Beykoz Konakları, orman içerisinde, bu tarihi Av Köşkü'nün bulunduğu 100 hektarlık alanda, ağaçlar kesilmeden inşa edilmiş 401 konaktan oluşmaktadır. II. Abdühamit, Mehmet Reşat ve **Vahideddin** tarafından kullanılmış olan Köşk, aslına uygun restore edilmiştir. Bugün, Av Köşkü, Beykoz Konakları'nın yönetim binası olarak, ona bağlı AtAhır'ı ise sosyal tesisler olarak kullanılmaktadır.

Resim 5.15. Bir 'kadim kamusal' algısı oluşturabilmek için mekâna yüklenen tarihsel içerik örneği olarak 'Beykoz Konakları' tanıtımından bir kesit

Benzer yönlü bir başka proje örneği olarak da 'Piyalepaşa İstanbul'un sunum ve tanıtım dili gösterilebilir. Projede kullanılan dilde başından sonuna kadar kadim algılar oluşturulmaya çalışılan sunum tarzı, bu konuda sıklıkla 'geleneksel imgelere' başvurmaktadır. İstanbul ve Piyalepaşa tarihselliğine oldukça fazla vurgu yapan proje Mimar Sinan'a ait olduğunu ifade ettiği: "diyelim mi ki Kasınpaşa'nın arkasındaki bu verimli vadi her yerin yakınındadır. O zaman yerleşime açılmalıdır!" (Mimar Sinan) vurgusuyla projeye bir sembolik değer yüklemesi yapmaya çalışmaktadır. Bu yönüyle de 'kapatılmış mekâna' dair de bir 'kadim kamusal' hissi oluşturmak noktasında gerekçeler sunmaktadır. Tıpkı bir 'yaratılış mitolojisi' sunar gibi, yalıtılmış birlikteliği 'sembolik değerlerle' anlamlı hale getirmeye çalışmaktadır.

Resim 5.16. Piyalepaşa İstanbul projesinde sıklıkla geçen ifade tarzından bir örnek

Projelerin 'kadim tarih' yüklemesi yapan söylemleri ilerleyen aşamalarda giderek mekânın içerisini de isimlendirirken karşımıza çıkmaya başladılar. Bu tarz bir ifadenin nedeni de 'güvenlikli sitelere' doğal kamusal alanlar imgesi verebilecek yüklemeler yapabilmektir. Artık mekânların içerisinde 'Kollezyum' (Acarkent), 'Köy Meydanı' (Sinpaş Köyçeğiz), Kasaba (Kemer Country), Cumba (Ege Yakası) gibi isimlere rastladık. Fakat bu durum da ilerleyen zamanlarda projeler ortaya konulurken mekânın dizayn edilmesine dair isimleri de kadim kamusal alanlara atıf yaparak belirlenmesine bıraktı. Frigya, Likya, Karya (Sinpaş Aquacity), San Marco Meydanı (Viaport Venezia), Ortaköy, Salıcak, Dolmabahçe, Emirgan vb. (Bosphorus City) gibi isimlere bu türden projelerde çokça rastladık. Proje isimlerinde kadim kamusal alanların isimlerini kullanmanın amacı, bu kamusal alanlar için tarihsellikler yükleyen tarzlar ortaya koyabilmeleriydi. Bu durumun örneği olabilecek koşulları proje isimlerinde de artık çokça görmekteyiz. Bazı proje isimleri de aşağıdaki gibidir.

Tablo 5.13. Bazı Kadim Kamusal İsimleri Taşıyan Projelere Örnekler

Ege Yakası	Validesuyu Konutları
Ege Boyu	Arkeon
Viaport Venezia	Atlantis Konutları
Soyak Olimpia Kent	Orion
Bosphours City	Ottoman Life
Sinpaş İstanbul Sarayları	Orion Park
Spradon Vadi	İdilia
Sinpaş Köyceğiz	Pegasus Residance
Olimpos Evleri	

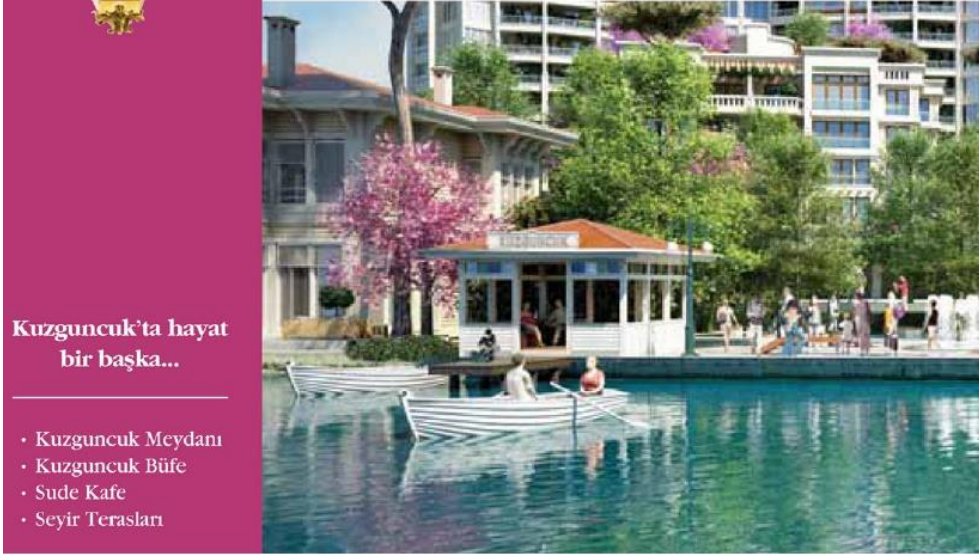
Sürecin ilerleyen zamanlarında bu tarz projeler giderek kadim kamusal vaatlerini çok daha öteye taşıdılar. Ortaya çıkan ‘bire bir örnek’ sunumlarıyla birlikte dış dünyanın kadim kamusal alanlarını ‘ayağınıza getirdik’, ‘evinizin hemen yanı başında’, ‘evinizden çıkmadan’ şeklindeki söylemlerle pazarlamaya başladıkları daha büyük boy projelere ve dolayısıyla da vaatlere dönüştürmeye başladılar. Bu konuda örneğini verebileceğimiz ilk proje de ‘İstanbul Sarayları’dır. Proje neredeyse bir İstanbul Boğazını ‘sizi bekliyor’ şeklideki sunumlarla, özelleştirilen bir kamusal alan vaadine dönüştürmektedir. Bir bakıma ‘yeni orta sınıflara’ İstanbul’da yaşamalarına rağmen bir başka İstanbul vaadinde bulunmaktadır. Alternatif kamusal alan aslında sakinlerine alternatif bir İstanbul sunarak dışarıdaki İstanbul’a karışmamayı vaat etmektedir.

“İstanbul Sarayları; şehre yüzyıllar boyu hükmeden İstanbul Saraylarından ve çevresindeki semtlerden esinlenerek, özel bir peyzaj anlayışıyla ve modern bir mimariyle yeniden yorumlandı. Güneyde Çırağan, Yıldız, Dolmabahçe, kuzeyde Fethipaşa ve Sultantepe Koruları, Kuzguncuk, Paşalimanı gibi özellikle İstanbul’un en önemli saray, kasır ve köşklerinin bulunduğu semtler, İstanbul Sarayları için ilham kaynağı oldu... İstanbul Saraylarında sizi sadece saraylar değil, Boğaz’ın diğer güzellikleri olan yalılar, kasırlar ve köşkler de bekliyor. Saray mimarisine has özel bahçeler, çeşme ve şadırvanlar, geniş avlular, yüksek tavanlı giriş ve kat holleri, büyük ve görkemli

kapılar, cihannümler, sütunlar, tonozlar, ferforjeler ve ahşap kaplamalar sizi saraylar şehrine çağırın mimari detaylardan sadece bir kaç... Bu eşsiz yapılarla bütünleşen Boğaz'ın kıvrımları, su yaşantısı, korular ve keşfedilmeyi bekleyen sürpriz mekânlar ise saray hayatını tamamlayan diğer güzellikler” (Tanıtım kataloğu, s. 6).

Güvenlikli sitelerde oluşan bu dil ve tarz vasıtasıyla bir bakıma ‘yalancı bizler’ oluşturulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca bu tarz yerleşimlerde ‘yalancı kamusal alanlar’ olarak otaya konulan vaatler sıralanırken, kente karışmayı engelleyen her türden koşul düşünülerek ‘kapalı mekânlara’ dair formlara dönüştürülmektedirler. Bu tarz sunumlara bir örnek olarak ‘İstanbul sefası’ şeklindeki kadim kamusal alan gezilerinin dahi gereksizliğine gönderme yapılmaya başlandı. Ortaya konulan bu söylemlerle de örtük olarak ‘kamusal alandaki’ her türden bulunmayı ya da aktiviteyi (dolayısıyla da karışmayı) gereksizleştiren bir kamusal form inşası oluşmaya başladı. Bu noktada İstanbul Saraylarının kullandığı dil iyi bir örnek olarak gösterilebilir.

“Kuzguncuk: Fıstık çamları arasında bir tatlı huzur... küçük bir Boğaz köyü düşünün... Çınarlı meydanı, servilerin eşlik ettiği taşlık sokakları ve nadide yalılarıyla... İşte burası Kuzguncuk. Bu şirin meydana sevdiğinizle buluşup Sude Kafe’de kahvelerinizi yudumlarken, karşı kıyıda Çırağan’ı seyredebilirsiniz. Fıstık çamlarının kokusunu içinize çekerek dolaşacağınız Kuzguncuk’ta mutlaka hoşlandığınız bir köşe bulacaksınız” (Tanıtım kataloğu, s. 28).

Resim 5.17. İstanbul Sarayları projesinin Kuzguncak'ta 'İstanbul sefası' vaadi

Resim 5.18. “Saraylardan saray beğenin: İstanbul Sarayları’nda seçiminiz hangisi olursa olsun, sultanlara layık bir hayat yaşayacaksınız” (Katalog, s. 38)

Söz konusu projelerde ‘kadim kamusal alanların’ bir örneği olarak, ‘yeni orta sınıf’ algısına hitap eden turistik mekân imgelerinin kullanımına da sıklıkla rastlanmaktadır. Turistik değeri olan ‘kadim kamusal alanların’ bir ‘yeni orta sınıf hayali olarak kentten kaçış’ imgesine dönüşmüşlüğüne dayalı olarak bu yöndeki sunumlar ve sunuma dair dillere son zamanlarda proje pazarlama sürecinde sıklıkla rastlanır oldu. Bu tarz yerler kendilerine gitmeye gerek kalmaksızın, ‘özelleşen kamusal alanlarda’ yaşanabilecek bir kopya olarak kitlesine sunulmaktadırlar. Böylesi yerler ‘karışmaya gerek duymayanlara’ ait özel

mekânlar olarak işlev görmektedirler. Bu konudaki bir örnek proje olarak da ‘Köyceğiz’i gösterebiliriz.

“Hep gitmek istediğiniz güneydeki o hayat, Sinpaş Köyceğiz’de. Hayalini kurduğunuz zaman, yüzünüze sımsıcak bir gülümseme konduran o kasabada ne varsa şimdi Sinpaş Köyceğiz’de var. Masmavi bir göl mesela... Kıyısında oturup huzur bulun diye. Kocaman bir çınar ağacı mesela... Gölgesinde sevdiklerinizle sohbet edin diye... Köy meydanı mesela... Komşularınızla bir kahve içip kırk yıllık dostluklar kurun diye... Meyve ağaçları mesela... Çocuklarınız artık meyveleri kokusundan da tanısin diye... Köy pazarı mesela... Her şeyin en doğal sofranıza gelsin diye... Köyceğiz Meydanı’nda çocuklarınız hayatı tüm doğallıklarıyla yaşayacak” (www.sinpaskoycegiz.com.tr).

Projenin tanıtım kataloğundaki dil bir bakıma bir ‘orta sınıf hayalini’ ortaya koymaktadır. Kentten kaçınma ya da kaçış anlamında gereklilikleri olanlara kaçışlarını daha anlamlı hale getirmeye çalışmaktadır. Proje bu yönlü söylemleri net bir dille ortaya koymaktadır ve aşağıdaki ifadeler de bunun dışı vurumu vurgular olmaktadır.

“Bir gün bir sahil kasabasına yerleşeceksiniz. Patika yoldan evinize yürüyerek gideceksiniz. Yolda meyve ağaçlarının kokusu üzerinize sinecek... Birgün hayalinizdeki hayatı Sinpaş Köyceğiz’de yaşayacaksınız. Çünkü Sinpaş Köyceğiz sadece bir konut projesi değil. Hepimizin gerçekleşecek hayali” (ekatalog, s. 2-5).

Z

Resim 5.19. Bir yeni orta sınıf hayaline dönüştürülen kamusal vaatlere dönük dile bir örnek (ekatalog, s. 5).

Resim 5.20. Kadim kamusal vaadi olarak ortaya konulan özelleşen kamusal alanlara dair bir başka örnek (Sinpaş Köyceğiz ekatalog, s. 13)

Benzer yönlü vurgularla ‘kadim kamusal alanları’ kente karşı bir kapalı yaşam olanağı olarak sunan bir başka proje de ‘Viaport Venezia’ projesidir. Projenin Venedik konseptli sunumu vaat ettiği tarzla birlikte, gizil de bir kamusal vaat ortaya koymaktadır. İçerisindeki sunumu yapılan ‘Venedik’in anlamı, aslında dışarıdaki kentin gereksizliğini mümkün kılacak bir kadim mekân algısı oluşturmanın sembolik değerini de ifade ediş şekli olmaktadır.

“Proje Venedik yaşamının kapılarını aralıyor. İstanbul’un en şık italyanı olarak boy gösteren Viaport Venezia projesi, Venedik rüyasını gerçeğe dönüştürüyor. Projede Venedik saraylarından esinlenerek tasarlanan saray dairelerinde oturacak olan daire sakinleri, Venedik’in meşhur kanallarında gondollarla gezebilecek, Venedik meydanlarında alışveriş yapabilecek, dostlarını Venedik restoranlarında ağırlayabilecek. San Marco Meydanı’nın yanı başında kahvesini yudumlayabilecek” (www.viaportvenezia.com).

Resim 5.21. Viaport Venezia’nın San Marco Meydanı sunumu

Resim 5.22. Viaport Venezia’nın Venedik kanallarını vaat eden sunumu

Bu kısımda ortaya konulan tüm analizlerin neticesinde güvenli siteleri sunum dillerinin bir kamusal alan vadedine dönüşmesine dayalı olarak, ‘yeni orta sınıfların’ kaygıları bağlamında şekillendiklerini söyleyebilmek mümkündür. Fakat kaygıların ya da güvensizliklerin ürettiği belirsizliklerin biçimlendirdiği geç modern kentin koşullarına dair piyasa argümanlarına yakından bakıldığında ise, içerisinde kentin kamusal alanının parçalanmasına hizmet eden söylemleri çokça barındırdığı da görülmektedir. Bu bağlamda şirketlerin güvenli siteleri sunum tarzlarının, analizlerimizde ortaya çıkan durumu daha da derinleştiren içerikler taşıdığı anlaşılmaktadır. Artık kent bir kamusal alan olarak gereksiz hale geldikçe, güvenli siteleri de kitlesi olan profilin ondan kaçışını hızlandıran ve bu konuda makul gerekçeler sunan bir içeriğe dönüşmektedir. Bu bağlamıyla kent bir savaş alanı olarak tasarlandıkça ondan kaçış ve özellerin kutsanması gibi sonuçlar, artık güvenli siteleri eliyle sunulan bir alternatif kent vadiyle aşılmaya çalışılan gerçekliklere dönüşmektedir. Bir bakıma kadim kentin de gereksizleşmesi ve de işlevsizleşmesi pahasına bu durum ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Smith'in ortaya koyduğu 'iş nasılsa hayat da öyledir' ifadesi modern dünyanın ilişki sistemlerini analiz edebilmek açısından önemli olan bir saptamadır. Bu söylem gündelik hayatı analiz edebilmek açısından kentsel tahliller için de karşılığı olan bir ifadedir. Modern kentlere yakından bakıldığında karşımıza çıkan temel şey, kapitalist ekonominin şekillendirdiği ilişki sistemlerinin sonucunda ortaya çıkan koşullar olduğu rahatlıkla anlaşılabilir. Farklı bir ifadeyle söylediğimizde ise kentteki gündelik hayatın biçimlenişi, ekonomik anlamdaki kapitalist ilişki sistemlerinin ürünü olan biçimlenişlerdir. Kapitalist süreç bu yönüyle dikkate alınarak detaylandırıldığında ise içerisinde bütünlüklü bir süreci barındırdığını söylemek oldukça güç hale gelmektedir. Çünkü kapitalist süreç kendi içerisinde merkantil, liberal ve neoliberal olarak belli başlı farklılıkları olan ve yekpare ifade edebilmenin oldukça zor olduğu katmanlardan oluşmaktadır. Bu katmanlara yakından bakıldığında ise her katmandaki iş/çalışma koşulları 'ekonomik modellerin' ürünü olarak bir birinden oldukça farklı kıstaslardadır ve de farklı dinamiklere sahip olmaktadır. Fakat Smith'in vurguladığı çerçevede, ekonominin ürünü katmanlara yakından bakarken her birinin inşa ettiği gündelik hayat ritmi, ilişki sistemlerini hem kamusal hayat hem de özel hayat bağlamında oldukça köklü değişikliklere uğratmaktaydı.

Bahsettiğimiz kapitalist süreç içerisinde, katmanlaşmanın ilk evresi olan merkantil evrenin sunduğu 'özel hayat ve iş hayatı' arasındaki geçişlilik, işi de 'gelenekselliği mümkün kılabilen özel alanlar' bağlamında şekillendirebilen bir süreçti. Bu evredeki 'geleneksel modern ilişkinin' biçimlenme şeklinin sonucu olan iş ve özel hayatın iç içe geçen hali, bizlerin de 'geleneksel modern kent' dediği, ilişki sistemlerini ortaya koymaktaydı. Fakat liberal evrede işin edindiği merkezi yönlendirmelere açık nitelikler, onun merkezi kampüsler bağlamında şekillenmesine neden olurken, 'resmi iş' denilen yeni kurumsallaşma süreci ise işi salt bir 'kamusal etkinliğin' kendisine dönüştürdü. Merkezi ağlarda şekillenen işler, ekonomik etkinliği bu sayede de modern bireyin özel alanının dışına çıkarmaya başlamıştı. Bu dönüşümün ürünü olan ekonomik anlamdaki büyük fay kırığı, modern evredeki ilk özel hayat ve iş hayatı ayrışmasının da fitilini ateşlemişti. Bu süreçte kamusal alan geleneksel ilişkilerin ve de rutinlerin dışına çıkan yeni tarz dinamikler edinmeye başlamıştı. Bu evrede geleneksel modern ailenin dışına çıkan iş aslında ailenin geleneksel halinin de yaşamsal koşullarını sonlandırmaya başlayan süreci ortaya çıkardı. Aileyi çekirdek hale getiren bu

dönüşüm kamusal ilişkileri de yeni formlar bağlamında şekillendiriyordu. Nitekim çok geçmeden işin dönüşümü geleneksel yapıyı da dönüştürdükçe konut, kent ve özel hayat-kamusal hayat koşulları da kendince yeni bir forma kavuşmaya başlamıştı. Bu noktada geleneksel ritmini yitiren gündelik hayat, her türden ilişki koşulunu da sürecin ikinci katmanı olan liberal evreye göre biçimlendiriyordu. Nitekim özel hayatın bu koşullara özgü yükselişi, liberal evrenin yeni ritmine göre konut inşasını da (dolayısıyla kentsel yapılanma açısından da) çokça etkileniyordu. Bu açıdan konut üretimi yeni ekonominin ritmine uygun olarak biçimlenen bir farklılaşma ürünü olmaktadır.

Gündelik hayatı iş zamanı ve boş zaman bağlamında bölen bu ilk kırılma evresi, özel alanı da boş zaman ya da dinlenme zamanı bağlamında biçimlendirmeye başlamıştı. Fakat bu özel hayat farklılaşması ortaya çıkarken Bauman'ın da (2011a; 2012a) 'yaderk-özerk' dediği yeni bir kamusal hayat ve özel hayat biçimlenişi ortaya çıkmaya başlamıştı. Burada 'geleneksel modern evrede' çok etkin olan geleneksel kurumların (aile, gelenek vb.) inisiyatifini aldığı rolleri ve kamusal sorumluluklarını giderek başka kurumlara devretmeye başlamıştı. Kalıcı anlatılar ve uzun süreli ilişkiler açısından oluşan yeni kamusal alanda rol üstlenen kurumlar, özel hayatları daha makro yapılara bağlayan kurumlar olarak ortaya çıkmaya başlamışlardı. Artık sendika, sosyal devlet gibi bu türden yeni ortaklıklar (ya da müşterek davalar) geleneksel evreden farklı olarak, kamusal anlamda özel hayatların şekillenmesi açısından da inisiyatif alan kurumlar olarak sahneye çıkıyorlardı.

Ortaya çıkan bu türden yeni kamusal aktörlerin ekonomik etkinliği, geleneksel modern rolleri dışlasalar da, bireyleri yeni tarz ortaklıklar bağlamında ya da 'müşterek davalarda' bir araya getirebilen kurumlar niteliğinde olabiliyorlardı. Toplum denilen ortaklığı anlamlı hale getiren 'yeni üst anlatılar', bireylerin hayatındaki ilişki sistemlerini böylesi yeni koşullar bağlamında şekillendirmeye başlamıştı. Liberal evrede -önceki evrede olmayan bir özellik ise-yeni bir farklılık olarak artık iş evin dışına çıkıyordu. Bu yaşanan süreçle birlikte de geleneksel ailenin rolleri aşınmaktaydı ve sonuç olarak daha makro ölçekli aktörler kamusal hayatın işleyişi adına, bireylerin sosyal hayatını biçimlendiren kurumlar haline geldiler. Artık bireylerin hayatında bir geleneksel kurum olarak 'ailenin korumacılığı' yoktu. Fakat bu yeni evrede insanların arkalarına bakabilmelerini sağlayan 'sosyal devlet' (büyük birader) gerçekliği söz konusu olmuştu. Hayata dair istikrar sağlayıcı argümanları yeni koşullar bağlamında

işletebilen kurumlar, bireylerin hayatlarındaki yeni güvenlik ve istikrar aygıtları olmaktadır. ‘Yaşam boyu iş’, ‘uzun süreli ekonomik etkinlikler’, ‘devlet korumacılığı’, ‘sosyal destekler’ vb. bir bakıma bireylerin gündelik hayatında ihtiyaç duyduğu korumacılığı getiren ve hayata dair istikrar sağlayan yeni tarz aygıtlar olmuştur. Oluşan yeni koşullarda ‘biz’ şeklindeki yeni ortaklıklar (sendika, millet, devlet vs.) bireyleri geleneksel modern ya da merkantil evreden daha farklı ilişki sistemlerine dahil ediyordu. Bu yönüyle yitirilmiş güvenlik adacıklarına karşılık daha farklı kurumlar devreye girerek, bireyin hayatındaki istikrar koşulları için etkin olabildiler.

Kapitalist evredeki ikinci büyük fay kırığı yaşandığında ise ‘liberal’ ilişkiler yerini ‘neoliberal’ ilişkilere terk ederken, yine yeni bir toplumsal ilişkiler tarzı ortaya çıktı. Her kapitalist evrenin kendine has bir şekilde işi/çalışmayı yeniden organize etmesine dayalı olarak, neoliberal evre de işi yeni bir ritimde ve yeni bir tarzda gündelik hayata dahil etmişti. Bu evrede işin farklılaşan niteliği, kendine has bir toplumsal ilişkiler düzlemini de çok geçmeden inşa etmeye başlamıştı. Çünkü gündelik hayatın tüm ritimlerini yeni baştan organize eden bu farklılaşma, toplum denen gerçekliği de yeni bir ilişkiler düzlemine taşıyordu. Nitekim liberal evredeki -yine Bauman’ın tabiriyle- ‘yaderk-özerk’ nitelik yerini tamamen ‘özerk’ niteliklerde bir toplumsal işleyişe terk ediyordu. Çünkü liberal evredeki var olan geleneksellikler ve kamusal anlamda rol üstlenici tüm kurumlar, bu yeni ekonomide bir işlevsiz hale gelmeye başlamışlardı. Devlet gibi, sendikalar gibi kamusal anlamda rol alabilen ve bireylerin hayatına dair istikrar vaat eden tüm modern kurumlar birer birer bu yöndeki yeteneklerini kaybettiler. Devlet bu evrede sosyal hayatı düzenleyen tüm korumacı rollerinden ve sosyal sorumluluklarından giderek vazgeçmeye başladı. Merkantil evredeki geleneksel istikrar aygıtlarının yerine geçen ve hayata dair kalıcı istikrar vaat edebilme yeteneği olan, kamusal anlamdaki tüm rol üstlenicilerin hepsi birer birer yok oldu. Bireyleri (liberal evrede varlığını çokça hissettikleri türden) toplum denen ‘biz’ hikâyelerinin -ya da müşterek davaların- dışına çıkaran bu süreç, bireylerin kamusal rollerinin de giderek sönükleştiği ve onların özel hayatları adına ‘kalıcı yalnızlıklarının’ başladığı bir süreci ortaya çıkardı. Nitekim Theacher’ın ‘toplum artık öldü’ şeklinde ifade ettiği bu yeni süreç, kalıcılık vaat eden birlikteliklerin de sonuna geldiğinin işareti olmaktadır. Artık hayata dair var olan her türden istikrar aygıtı işlevsiz hale gelince bireylerin hayatı da bu bağlamda ‘kalıcı istikrarsızlıkların’ yaşam alanına dönüşüyordu. Devlet denen ‘büyük birader’ yok

olunca ‘bireylerin arkalarına bakmalarını sağlayacak’ güvenlik vaatleri de olmuyordu. Bu sözünü ettiğimiz ‘neoliberal evrede’ hem geleneksel anlamda rol alabilen kurumlar hem de kamusal anlamda rol alabilen ve müşterek davalar inşa edebilme potansiyeli olan kurumlar işlevsiz hale geldikçe, hayatın da istikrarsızlıklar bağlamında akması sıradan bir durum oldu. Çünkü ortada kalıcılık vaat eden hiçbir şey olmayınca, hayat giderek ‘kalıcı belirsizliklerin’ yaşam alanına dönüşmüş oldu.

Kaynağını ‘yeni ekonomiden’ alan böylesi yeni toplumsal koşullar, bir bakıma yeni çalışma/iş koşullarının ürünü olan bir ‘yeniden yapılanma sürecinin’ sonucuydu. Çünkü neoliberal ekonominin (yeni kapitalizmin) mümkün kıldığı ‘neoliberal işler’, liberal evredeki tüm dinamikleri askıya almaya başladı. Yerel bağlarından kopan bu evredeki iş de giderek öncesinde var olan türden tüm geleneksellikleri işlevsiz hale getirdi. Akış ve hız bağlamında hiç olmadığı kadar muazzam bir kapasite üreten ve dinamizmini ortaya koyduğu küresel ritminden alan bu yeni işin ayağı yere basmayan (mekânsal ya da liberal sabitleri olmayan) mobil kapasitesi, onun belirsizlik üreten ritminin de kaynağı olmaktaydı. Önceki türden yerel ilişkilerini bir bir sonlandıran bu iş, giderek de geleneksel tüm ağırlıklarından kurtulmaya başlamıştı. Çünkü ‘yeni işin’ (neoliberal işin) mekân sabiti olmayan doğası, onu geleneksel rollerinden kurtardığı kadar (kalıcı ilişkiler ve anlatılar üretebilmesi açısından) istikrar aygıtı oluşturması yönündeki zorunluluklardan da kurtarıyordu. Neoliberal işin güvencesizliklerinden kaynaklı belirsizlikleri, onun ‘iz bırakmayan’ şekillerde akabildiği radikal iş koşullarını ortaya çıkardı. ‘Yeni işin’ böylesi istikrarsız hallerden besleniyor olmasının yanında, işin ‘akış hızı’ yüksek ve hiç olmadığı kadar da ‘esnek’ hali, onu çalışmaya dair bildiğimiz önceki tüm geleneksel koşulların dışına taşımaktadır. Burada işin değişen yeni koşulları karşısında, hayatın da bir kez daha bireylerin gündelik hayatları açısından yeni bir ilişkiler formu kazanması beklenir bir sonuç niteliğinde ortaya çıkmaktadır. Nitekim ‘çalışmanın yeni niteliği’ toplumu ve de bireylerin hayatını da yeni baştan dizayn ediyordu. ‘Yeni işin’ ‘yeni ritmi’ hayatı da kendine uygun ilişkiler bağlamında şekillendirerek yeni bir gündelik hayat tarzını ortaya koymaktadır.

Yeni dönemdeki ‘neoliberal işin’ gündelik hayatı etkileyen niteliklerine daha yakından bakıldığında, anlamlı derinlikleri olan önemli farklılaşmaları ortaya koyduğu anlaşılmaktadır. Nitekim -daha öncesinde de ifade ettiğimiz gibi- kaynağını ve gücünü üzerine inşa ettiği ‘istikrarsızlığından’ alan ‘yeni işin yeni

ritmi', bireylerin hayatlarına dair de yeni tarz istikrarsızlıklar ortaya koymaktadır. Kalıcılığını yitiren -ya da istikrarsız olan- işlerin 'belirsizlik' yüklü doğası, hayata dair kalıcı anlatılar inşa edebilmesinin de önüne geçmektedir. Böylesi bir durumda 'geçicilik' en büyük piyasa faktörü haline geldikçe hareket, hız ve akış yeni işin mantığı olarak; bildiğimiz eski tarz istikrar adacıklarının da geçersizleşmesine neden olan ana faktörler haline geldiler. Çünkü artık mantığını 'geçiciliğinden' alan iş, hiçbir kalıcılığı mümkün kılmadığı gibi, geleceği de bireylerin kendisi adına bir bilinmezlik ya da kestirilemezlik -buna 'belirsizlik' de demek mümkün- haline getirdi. Artık geçicilik, kalıcı işlerin olmadığı yerde her şeyi akışın ritmine bırakırken, bireylerin hayatı da giderek kalıcı belirsizliklere açık hale gelmeye başladı. Böylesi bir ortamda -araştırmamız adına çokça karşılaştığımız üzere- her türden kalıcılık değersizleştiği, kalıcılık vaat eden faktörlere yatırım da bireylerin gündelik hayatı adına giderek değersiz şeyler haline gelmeye başladı. Bu noktada bireylerin 'kişisel başarı hikâyeleri' de yeni ekonomide yükselen bir değer haline gelmeye başladı. Fakat bu evrede ortaya çıkan 'neoliberal bireyi' müşterek unsurlara, başarılarla ya da davalara bağlamayan bu yeni faktörler, giderek toplum denen şeyi de onlar için değersiz bir birliktelik haline getirdi. Neoliberal evrede 'geçicilik' bir hayat tarzı oldukça ve her şey 'kısa süreli' hale geldikçe, 'kalıcılık' ya da 'geleneksellik' türünden şeyler bireyler açısından taşınması gereksiz sorumluluklar haline geldiler. Hayatın ritminin 'işe dayalı belirsizlikler' bağlamında akması, giderek de 'belirsizliğe dayalı güvensizlikleri' kalıcı yaşam tarzları haline getirdiğinden, böylesi şeyleri taşımak da değersiz bir gerçeklik haline geldi. Geçicilik ve ana odaklanmanın önemli bir meziyet haline geldiği bu yerde, kalıcı güvensizliğin de her yere sirayet etmesi beklenir sonuç hükmündedir. Artık sadece kişisel hikâyelerin değerli olmasının nedeni, kişi dışı her türden faktörün bu yöndeki değersizleşmesinin sonucu olan durumlardır. 'Toplumun sonunu' getiren bu 'yeni ekonomik koşullar' hayata dair her türden kalıcılığı yok ettikçe, bireyler 'kalıcı yalnızlıkların' yaşam alanına savrulmaya başladılar. Derinlere inmeyen (ya da inemeyen) hayatlar, her türden ilişki tarzını bir yüzeysellik ya da sağlık diyebileceğimiz şekillerde biçimlendirmeye başladı. Artık 'klasik başarı hikâyeleri' geride kalınca, kader ortaklığı mukabilinden klasik iş birliktelikleri de bireylerin hayatında olmayan gerçeklikler haline geldiler. Her noktada bireyselliğe ya da kişiselliğe mahkûm olanlar, giderek de toplum denen birlikteliğin kendisine inançlarını yitirmeye başladılar. 'İstikrarsız işlerin' ürünü olan 'istikrarsız hayatlar' kaçınılmazlıkların ürünü olarak 'geçicilik' bağlamında aktıkça, neoliberal sektör çalışanları için de (yeni orta sınıflarca da) tek değerli

faktör haline gelen kişisel başarı hikâyelerine sarılmak yeni tür meziyetler olarak görüldü.

Her kapitalist evrenin kendine has toplumsal ilişki tarzları üretmesi gibi neoliberal süreç de çok derin bir farklılaşmayı ‘kent hayatında’ da karşımıza çıkardı. Bireysel mücadelelere endeksli olan ve gücünü bahsettiğimiz akış ve esnekliğinden alan bu yeni ekonomi, çok geçmeden kendi toplumsal ilişki tarzlarını da bu yönde mümkün kılacak mekânsal niteliklerini ortaya koymaya başladı. Bizlerin ‘neoliberal kent’ (ya da geç modern kent) dediği mekânsal yapılanmanın ortaya çıkışı, kendi içerisinde neoliberal ekonominin mümkün kıldığı her türden faktörü de taşımaktadır. Bu yeni mekânlarda işin istikrarsızlığı gibi, hayatın da tüm dinamikleri akış ve istikrarsızlık bağlamında kurulmaya başlandı. Neoliberal kentte bir gündelik hayat tarzı haline gelen ‘gelip geçicilik’, geç modern bireyler için bir karakter haline geldikçe esnekliğe dayalı bir yaşam ritmini de ortaya koymaya başladı. Fakat ‘esnekliğin’ bir hayat tarzı haline gelişi, ‘anı yaşayan bireylerin’ kısa süreli beklentileri nedeniyle onların yaşam alanlarında da karşılaştıkları ilişkilerin tarzı olmaktadır. Onların hayatlarını ‘uzun vade yok’ (no long term) sloganıyla yaşamaya sevk eden bu yeni durum, her şeyi akışa dayalı ve ‘kısa süreli’ (kalıcılığı olmayan) ilişkiler haline getirdi. Böylesi bir yaşam ritmi bireyleri kent içindeki gündelik hayatlarında da hiç olmadığı kadar bireysel hale getirirken, onun geleneksel ve toplumsal anlamdaki tüm bağlarından da uzaklaşmasına (bizlerin de onları bu haliyle gelenek ötesi birey olarak ifade etmemize) neden olmaktadır. Neoliberal kentlerdeki bu tarz ilişkilerin sonucu olan bireylerin, giderek kamusal rollerinden uzaklaşarak özel hayatlarının alanına çekilmelerinin de nedeni burasıdır. Böylesi bir durumun sonucu olarak da yeni tarz yaşamlar artık kent düzleminde kendi gerçekliğine uygun yaşam alanlarını dizayn etmeye başladı. Neoliberal işlerin ürünü olan neoliberal yaşamlar, bu nedenle ‘geç modern kentte’ güvensizliklere ve de belirsizliklere dayalı yaşam alanlarını (güvenlikli siteleri) inşa ettiler. Yeni işin küresel bağlamına uygun, küresel bir kentleşme tarzı olarak ortaya çıkan ‘güvenlikli siteler’, gündelik hayatını işin niteliklerine uygun şekillerde yaşayan bireylerin ‘sığındığı’ yaşam alanları olarak ‘yeni kentlerin’ gündelik hayatında ortaya çıktılar. ‘İşin belirsizlikleri’ bu türden yaşam alanları vasıtasıyla gündelik hayata dahil olunca, zamanla kentin yaşamının da belirsizlikler üzerinden biçimlenişine şahit olmaya başladık.

İşe dair her türden istikrarsızlık giderek gündelik yaşamı da istikrarsızlıklar bağlamında şekillendirdikçe, ‘geç modern birey’ de yeni koşullara

uygun olarak özel hayatlarına dair bazı istikrar vaatleri talep etmeye başladı. Çünkü küresel ritmin ürünü olan bu türden hayatların en büyük kaygılarını oluşturan şeyler, ‘geleneksel modern kentin’ yerel ilişkilerinin ürünü olan durumlarıdır. Çünkü ‘geleneksel modern kent’ ilişkilerinin ürünü olan şeyler, burada işe/çalışmaya dair biçimlenen akışı ve ritmi bozma ihtimali olan şeyler haline geldiler. Bu nedenle de ‘kalıcılık’ ya da ‘uzun süreli ilişkiler’ mukabilinden şeyler giderek kaygı verici faktörler haline geldiler. ‘Güvenlikli siteler’ de bu kaygıları ve de korkuları yaşayan bireylere alternatif faktörler sunarak ilgi çekici hale geliyorlardı. Artık bu noktada ‘güvenlikli siteler’ özelinde biçimlenen hayatların anlamı, kentin doğallıklarından kaçan bireylerin ‘gelenek ötesi yaşam alanları’ özelliğini gösteren yerler oldukları yönünde görüntüler sunmasıydı. Çok geçmeden Türkiye’de de (bilhassa İstanbul’da) karşılığını bulan yerleşim alanları, ‘kenti parçalayan güvensizliklerin’ kalıcı bir kent ilişkisine dönüşmesini sağlayan yaşam alanları haline geldiler. Kente dair kaos ve savaş alanı olduğu yönündeki söylemlerden beslenen ve temel kaygısını kentsel korkuların belirlediği güvenlikli siteler bağlamında şekillenen bu ‘kentsel kaçış’ süreci, yerel ilişkilerden kopuk ve her türden gelenekselliği kaygı verici temaslar olarak gören bir duruma dönüştü. Amacını bireylerin gündelik hayatlarında yitirdiği istikrar vaadinden alan böylesi yerleşimler, metropolitan alanlarının yeni trendi haline geldikçe, ‘geç modern kentlerin’ de giderek sıradanlaştırdığı yaşam alanlarına dönüştüler. Fakat böylesi kaygılarla beslenen bu türden yaşamlar kamusal hayata dair ‘kalıcı pasifliklere’ savrulmaktaydılar. Çünkü kenti kaygıları bağlamında kurgulayan ‘geç modern birey’ güvenlikli sitelere çekildikçe, ‘kamusal etkinliğin’ olduğu hayat tarzları da beklenir davranışlar olmaktan çıktılar. Bu nedenle de ‘yeni süreç’ kalıcı pasifliklerin en makul hayat tarzı olarak görüldüğü bir süreci ortaya çıkardı. Fakat güvenlikli site sakinlerinin yaşadığı ‘kamusal pasifliklerin’ nedeni, tamamıyla onların sahip olduğu kapasitelerinin ürünü şeylerdir. Çünkü onların sahip olduğu bilinç ve de refleksif kapasite, karşılığında kendi perspektifine uygun bir hayat tarzı ortaya çıkarmaktadır. Bu yönüyle onların algılarından (kapasitelerinden) beslenen ‘kentsel pasiflikleri’, ‘radikal kuşkunun’ onlar adına bir hayat tarzına dönüşmesinin de sonucudur. Artık ‘belirsizlikler’ her yeri kuşatınca refleksif bireylerin tavırları da ‘her şeyden kaçınan’ ve kalıcı pasifliği olan hayatlar olarak tezahür etmektedir. Bu tarz bir yaşamı ‘geç modern kentte’ mümkün kılabilen ‘güvenlikli sitelere’ çekilmelerinin de nedeni budur. Bu açıdan işle başlayan ‘belirsizlik’, bir yaşam tarzı olarak da ‘geç modern bireylerin’ hayatlarında ‘kentsel belirsizliklere’ dönüştüler. Kent bir belirsizlik sarmalına dönüşünce,

böylesi bireylerin hayatlarının merkezine onların ‘risk ve korkularının’ dâhil olması da kaçınılmaz bir durum olmaktadır. Bu açıdan ‘belirsizliklerin’ şekillendirdiği hayatlardaki ‘kalıcı pasifliklerin’ yaşam alanı olarak ‘güvenlikli sitelerin’ ortaya çıkışı da doğal bir son niteliğindedir.

Güvenlikli site sakinlerinin kentteki kamusal yaşamlarına dair bizim çalışmamızda ortaya çıkan ve onların kalıcı pasifliklerine neden olan kentsel korkularının başka bir faktörü daha vardır. Bu faktör de onların işlerinden ve refleksivitelerinden kaynaklı ‘küresel algılarının’ sonucu olan şeylerdir. Çünkü küresel algıları gelişkin olan bireylerin yerel kaygılarının oluşması doğal bir çıktı niteliğindedir. Çünkü onların işle ilgili ilişkilerinin sahip olduğu küresel bağlamlar, her defasında algılarını da küresel koşullara açık hale getiriyordu. Kaygılarının onların sahip oldukları bilinçleri tarafından şekillenmesine neden olan bu durumları, özellikle korkularının neden küresel olduğu noktasını anlamlı hale getirmekteydi. Fakat onların aşırı küresel hali, her türden geleneksel modern kentin ilişki profiline dair kent geleneksellerini de bir korku ve belirsizlik bağlamına oturtmaktaydı. Bu açıdan yerel koşullara ve de kamusal alana ilgisiz yaşamlar (yerele karşı belirsizlik ve kaygı yüklenen hayatlar) içinde, küresel işin sonucu olan ‘küresel algıları ve ilişkileri’ taşıyan çıktılar sunmaktaydı. Bu tarz bireylerin ‘geleneksel modern kentin’ kamusal hayatına dair verdikleri tepkilerin bir nedeni de kendilerinin bu yöndeki sahip oldukları özellikleri olmaktadır. Çıktıları da onların kente dair geçişsiz sınır taleplerinin (güvenlikli sitede yaşamak istemelerinin) temassızlık yönündeki istekliliklerini güçlendiren şeyler olmaktadır. Bu yönüyle de onların ‘kentsel pasifliğini’ destekleyen belirsizlik algıları, kendilerinin aşırı küresel işlerinin sonucu şeylerle de yakından alakalı olmaktadır. Çünkü ‘işin belirsizlikleri hayatın belirsizliklerine dönüşürken’ aynı zamanda da kentin de belirsizliklerini ortaya çıkaran şeyler olmaktadır.

Bu tarz hayatların yükseldiği yaşam alanlarının kentin kitleselliği bağlamında edindiği hatırı sayılır miktarı, onları kente dair genel analizler şeklinde konuşabilmeye de uygun hale getirmektedir. Güvenlikli siteler yeni sürecin ürünü olan bireyselliklere dayalı olarak yükselen yerleşimlerdir ve bu tarz yerleşimler ‘özel hayatların’ temel kaygıyı oluşturduğu yaşam alanlarıdır. Bu nedenle de bu tarz yaşam alanları, önemli bir özel alan/hayat ve kamusal alan/hayat farklılaşmasını da içerisinde barındırmaktadır. ‘Kentın parçalanması’ şeklinde ifade edilen bu yeni süreç, giderek kamusal nitelikleri açısından vasıfsızlaşan ya da değersizleşen bireysel hayatların yükselmesine neden olmaktadır. Tarzını

kamusal alana ilgisizlikleriyle ifade eden böylesi yaşamlar, güvenli siteleri de kentten kaçış bağlamıyla (aslında kamusal alandan kaçabilmek yönüyle de) talep etmektedir. Bu açıdan kentsel parçalanmanın sonucunda ortaya çıkan kamusal vasıfsızlaşma, güvenli site analizleri açısından ele alınınca bir ‘kamusal parçalanma’ sürecinin de ürünü olmaktadır. Çünkü bu tarz yaşam alanları, önceki türden gelenekselliğini yitiren kent alanlarının aksine, ‘seküler bağlamdaki kaygılarla’ şekillenen yaşam alanlarıdır. Bu nedenle bu tarz yerleşimler, özel hayatların yükselmesi kadar kamusal niteliklerini yitiren hayatları da ortaya koymaktadır. Çünkü yükselen güvenli siteler, geleneksel niteliklerdeki ‘özel alan’ ve ‘kamusal alan’ bağlarını işletebilen koşullardan oldukça uzaklaştılar. Bizim ‘gelenek ötesi yerleşimler’ olarak ifade ettiğimiz bu tarz yerleşimlerin en kayda değer özelliği, kamusal her türden yeteneklerini yitirmelerinden kaynaklı bir gündelik hayat tarzı inşa etmeleridir. ‘Toplumun öldüğü’ dünyada bireyleri kamusal alanlara ve de rollere davet edecek tanrılar misali eski tok sesler de giderek kesildiler. Bu nedenle de böylesi seküler nitelikteki ‘gelenek ötesi yaşamların’ kamusal alana davet edebilecek türde sesleri de yok. Olsa da onların ‘geleneksel seslere’ karşı ortaya çıkan isteksizlikleri, kamusal vasıfsızlaşmalarının kalıcı şekillerde olduğunu anlatan gerçeklikler olmaktadır. Bu nedenle de özel hayatların giderek ‘kutsanan yaşam alanları’ haline gelmesinde, aslında ‘geç modern bireylerin’ bu türden sahip olduğu niteliklerinin önemli bir etkisi vardır.

Alandan araştırmasında veriler ışığında söylersek; her türden gelenekselliğin değersizleştiği ‘güvenli siteler’ özelindeki yeni kent koşullarında, her türden kamusal gelenek de değersiz şeyler haline gelmeye başladı. Bu yönüyle bireyleri kamusal alana aktif katılıma davet eden eski türdeki ‘geleneksel modern kent’ işleyişleri, ‘geç modern bireyin’ hayatındaki kaçındığı/sakındığı (ve hatta kirli gördüğü) alanlar haline geldi. Çünkü kamusal alanı aktif olarak kullanan yaşamlar, müşterek davalar ve kalıcı birlikteliklere açık kamusal tarzlar; geç modern birey için (güvenli site sakinleri için) giderek anlamını yitiren şeyler oldular. Kaynağını ‘geç modern bireyin’ çalışma tarzından alan ve onların gündelik hayatlarının her yerini saran ‘belirsizlik’ hayata dair istikrar algısını yitirince, yaşamların ritminin de güvensizlikler bağlamında kurgulandığı bir kent gerçekliği karşımıza çıktı. ‘Müşterek davaların son bulduğu yerde’ müşterek koşullara açık kamusal ilişkiler kaçınılması gereken sonuçlar haline geldiğinden ötürü, ‘güvenli sitelerin’ özel hayat bağlamında sunduğu yalnızlıklarına çekilen bireyler, kente dair ‘açılma korkusu’ yaşayan bireyler

haline geldiler. Gündelik hayatlarında açılma korkusunu yaşayan bireylerin kalıcı güvensizlik girdabından beslenen yeni kentsel alanlar ve de kamusal yaşamlar, kent içi ilişki sistemleri açısından önemli belirleyiciler haline geldiler. Bu bağlamıyla ele alındığında kent, tarihte var olduğu zamandan bu yana ilk defa (bu yöndeki çıktılarını nedeniyle) meşruiyeti olan tarzda ve bu ölçekte büyük bir parçalanma yaşadı. Kentin ortak kullanım alanlarını değersizleştiren bu durumun aktörü olan ‘güvenlikli site sakinleri’; tehlike, belirsizlik (ve de korku) faktörünü kent dışı bağlamlar yerine artık içerideki hemşehrilerine etiketlemeye başladı. Bugüne kadarki tarihsel bağlamı açısından bildiğimiz (farklılıkların bir arada oluşu) kentten farklı olan bu kent, giderek kamusal hayattan kaçışı da meziyet haline getiren bir yaşam alanına dönüştü. Burada ortaya çıkan ‘özel hayatın kutsanmışlığının’ en büyük nedeni, yeni türdeki kamusal hayatın bahsi geçen korkulara (ve belirsizliklere) endeksli algılarından kaynaklanmaktadır. ‘Geç modern kentin’ bireylerini ‘eylemsizliğe’ dayalı (pasif) hayatlar inşa etmeye sevk eden bu koşul, onların güvenlikli sitedeki yaşam ritminin ve de tarzının sebebi olmaktadır. İşe/çalışmaya dair var olan belirsizlik ve riskler böylesi bağlamlarda hayata dâhil olunca, ‘geç modern birey’ için giderek bir kent formuna da dönüşmeye başladı.

Bir kez daha yaşanan ‘büyük dönüşüm’ sürecinin ortaya çıkardığı ‘geç modern birey’ ve de ‘geç modern kent’, yaşanan süreç neticesinde geleneksel modern kente dair olan her şeyi de bir korku ve belirsizlik faktörüne dönüştürdü. Yaşanan değişme sürecine, geleneksel modern anlamdaki güvenlik vaatleri de dâhil olacak şekilde bu büyük dönüşüm süreci yaşanır oldu. Geleneksel modern kentin daha önceki özel alan ve kamusal alan koşullarını da sil baştan dizayn eden temel etken, neoliberal ekonominin bu yöndeki çıktıları oldu. Özgürlükleri sadece bir özel alan faktörüne indiren bu yeni süreç, ‘özgür bireyi’ de yeni tarz korkularından ötürü özel hayatına çekilen ve sadece özel alanını korumaya çalışan bir bireye dönüştürdü. Özel hayatların yükselişi olarak ifade ettiğimiz bu süreç, kaynağını bireylerinin kamusal güvensizliklerinden aldığını daha öncesinde ifade etmiştik. Her türden gelenekselliği bir kaygı faktörüne dönüşürken böylesi kalıcı geri çekilmeler, ‘geç modern bireyler’ için bir gündelik hayatı kurma stratejisi olmaya başladı. Bu gündelik hayatı kurma stratejisinin ürünü olarak geleneksel modern kentin korkutucu hale gelişi, tüm geleneksel modern kent vaatleriyle de arası açılmış bir ‘geç modern bireyin’ ortaya çıkmasına neden oluyordu. Öyle ki ‘geleneksel modern kentin’ kamusal alanına dair bir sıradanlık ve de güvenlik

vaadi olan çeşitlilik, yabancıların varlığı ve temas (ya da karışma) mukabilinden şeyler giderek ‘geç modern bireyin’ (güvenlikli site sakininin) gündelik hayatı adına en büyük korku ve belirsizlik faktörü olan şeyler haline geldiler. Çünkü belirsizlik ‘geç modern birey’ (güvenlikli site sakini) için kalıcı hayat tarzı haline geldikçe, özel alanı dışındaki böylesi tüm kent imgeleri ve de sıradanlıkları onun için korkutucu şeyler haline geldi. Onun hayatında var olan tüm belirsizlikler kontrolü güç tekinsizlikler haline geldiği için, tüm kamusal sıradanlıklardan sakınmak da bir gereklilik haline geliyordu. Çünkü her belirsizlik faktörü olan şey, onun hayatındaki belirsizlik sarmalını içinden çıkılması zor bir girdaba dönüştürmektedir.

Güvenlikli siteler, yeni dönüşümün sonucu olan ‘yeni kapitalist’ hayatın çıktılarını gündelik hayatlarında yoğunlukla yaşayan ilişki sistemlerine sahiptirler. Sakinleri için her türden kent gelenekselliğinin bir kaygı faktörüne dönüştüğü bu yerde, ‘kutsanmış özel hayatların’ yapay da olsa güvenlik adacıklarına ihtiyaç duyuyor olması, kapatılmış kamusal alanları da kentin sıradanlıkları haline dönüştürdü. Belirsizlik ve korku ‘geç modern bireylerin’ hayatındaki istikrarsızlıkları besleyen faktör olduğundan, ‘güvenlikli siteler’ de onların kaygılarından kurtuluşları adına istikrar vaat eden yaşam alanları haline geldiler. İşin belirsizliği ve istikrarsızlığı kalıcı bir hayat ritmi olduğundan, bireyler de gündelik hayatı istikrarlı kılabilmek açısından böylesi güvenlik vaatlerine sığınmaktadır. Çünkü kuşatıcı belirsizlik onların gündelik hayatının her yerini sarsınca, ‘eylemsizliğe’ dayalı pasif hayatları yaşayan ‘geç modern birey’ için güvenlik hayatı kurma stratejisine dönüştü. ‘Eylemsiz kalmayı’ güvenlikle eşdeğer gören bireylerin kamusal alandan kaçışları için özel hayatın güvenliğini vaat eden ‘yalancı kamusal alanlara’ (güvenlikli sitelere) sığınmaları, aslında yaşadıkları bu yöndeki derin kaygının ürünü olan kentleşme tarzlarıdır.

Çalışmamız açısından en önemli çıktılardan birisi; risk, korku ve belirsizlikler bağlamında hayatını yönlendirip şekillendiren ‘geç modern bireyin’ (güvenlikli site sakinlerinin), geleneksel modern kentin tüm şekilsizliklerini de (buna biçimsizliklerini demek de mümkün) artık bir korku faktörü haline getirdiği yönündeki sonuçlarıdır. Çünkü biçimsizliği bir kaos durumunda algılayan geç modern bireyin (artık biçimsizliğin de belirsizliğini yaşamasına dayalı olarak) geleneksel kentin kamusal alanını bir kaos (ya da savaş) mekânı olarak algılamaya başlamıştır. Geç modern birey yaşanan yeni süreçte, geleneksel modern kente dair var olan her şeyi bir belirsizlik ve tehlike faktörü olarak algıladığı için, onunla ve

onun taşıyıcısı olan bireylerle her türden karşılaşma ya da temas ihtimallerini askıya almaktadır. Çünkü 'geç modern birey' 'inşa ettiği' kalıcı korkularının üstesinden gelebilmeyi kamusal ilişkilerini askıya alarak gerçekleştirmektedir. Bu nedenle ki güvenli sitelere sığınan 'geç modern bireyler' tüm kamusal rollerini de bu yolla bir bir askıya almış olmaktadır. Öncelikle kendilerini kamusal alana bağlayan ve hatta oraya çıkmalarını gerekçe haline getiren agoralar (ya da arayüzeyler), onların gündelik hayatları adına değersizleşti. Sonuç olarak da onlar tarafından boşaltılan yerler haline geldi. Çünkü agoralar (modern kentte sokaklar, mahalle vb. olmaktadır) bireylerini kamusal hayata bağlayan kanallar olarak, geleneksel kentin geleneksel güvenlik enstrümanı olan 'rastlantısallıkları', 'tekinsizlikleri', 'farklılıkları' ve 'şekilsizlikleri' bünyesinde barındırmaktaydılar. Fakat geleneksel modern kentteki rastlantısallıklar ve tekinsizlikler; bireylerin gündelik hayatları adına açıklık ve şeffaflık vaadi olduğundan belirsizlikleri yok ederdi. Artık şekilsizliği bir kaos olarak gören 'geç modern birey', kentin her türden rastlantısallığını ve tekinsizliğini de korkutucu bir imge olarak görmeye başladı. Ayrıca 'geç modern kentin' güvenli sitelerinde yaşayan 'geç modern bireylerinin', istikrar göstergesi olarak kutsadıkları özel hayatlarının güvenliği için kalın sınırlar, duvarlar ve de mahremiyetler inşa etmesindeki en önemli etkenlerden birisi, kent şeffaflığının artık bir güvenlik koşulu olmamasındandır. Giderek de mahremiyet 'geç modern bireyin' hayatı adına bir güvenlik koşuluna dönüştükçe, yeni tarz mahremiyetler geleneksel evrede olanın aksine, kendilerini kamusal alanların özgürlüklerine ulaştırır özellikler sergilemiyor. Bu nedenle ki kente karşı güvensizlik yaşayan ve ondan korkan bireylerin agoraları/arayüzeyleri neden iptal ettikleri de bu sayede anlaşılır bir durum olmaktadır. Kamusal olan her şey gündelik hayat adına pür bir belirsizlik girdabına dönüşünce, 'geç modern bireylerin' özgürlük algılarının da onların özel hayatlarıyla sınırlı şeyler olması kaçınılmaz bir durum oldu. Bu durum onları korkularının ürünü olan 'tecrit edilmişliklerin özgürlüğüne' götüren nedenin de kendisi olmaktadır. Geç modern bireyin güvenli siteye dair yüklediği 'özgürlük ve güvenlik' anlamlarının derinliğini bu büyük farklılaşma süreci beslemektedir.

Kentin bahsettiğimiz geç modern (neoliberal) hali, kamusal alanın büyük dönüşümler yaşamasının temeldeki çıkış noktasıdır. Bu evrenin bireylerinin hayatını şekillendiren ana koşullar yaşadıkları 'risk, korku ve belirsizliklerin' boyutuyla yakından ilgili şeylerdir. Güvenli sitelerin bir hayat tarzı olarak yükselen bir trend haline gelmesini besleyen ana eksen, koşulların ürünü olan geç

modern insanın talepleridir. Nitekim çalışmamız kapsamında görüştüğümüz katılımcıların profilinin ‘yeni orta sınıf’ niteliği sergilemesi de bunu doğrular niteliktedir. Fakat ‘geç modern bireylerin’ yaşadığı risk, korku ve belirsizlikleri besleyen durum kaynağını onların gelenek ötesi yaşamlarından almaktadır. Her türden kentsel geleneğin çöküşü, güvenli site inşaatının de yükselişine dair hızlandırıcı bir etken olmaktadır. Fakat güvenli site sakinlerinin ‘gelenek ötesi halleri’, aynı zamanda onların geleneksel istikrar koşullarına dair kaygılarını da ortaya koymaktadır. Çünkü ‘güvenli sitelerin’ sakinleri olan geç modern bireylerin en belirgin özelliği, ‘radikal kuşku’ gündelik hayatı kurma stratejisine dönüştürmeleridir. Bu nedenle de alanda karşılaştığımız katılımcıların en önemli özelliklerinden birisi, onun gelenek ötesi halinin bir gündelik hayatı kurma stratejisine de dönüşmüş olmasıdır. Onların refleksif karakteriyle de yakından alakalı olan bu halleri, gündelik hayata dair yükledikleri kuşku hayatın her noktasında radikal düzeyde işletebilmelerine neden olmaktadır. Onların (güvenli site sakinlerinin ve dolayısıyla da güvenli sitelerin) gelenek ötesi bir topluluk olduklarının bilgisini veren bu yöndeki özellikleri, hayatlarını da bilinçlerinin -ya da bilgilerinin- ürünü olan kaygıları bağlamında yaşadıkları yönünde çıktılar sunuyordu. Böylesi bir durum da sonuç olarak onların hayata karşı ‘ihtiyatlılık düzeylerinin’ son derece yüksek olmasını sağlıyordu. Fakat ihtiyatlılık güvenli site sakinleri için bir yaşam stratejisi edinince, en sıradan gündelik haller bile (bilhassa kentsel yaşamın pratikleri bağlamında olanlar) onlar için kaygı verici bir faktöre dönüşüyordu. Araştırma kapsamında irdelediğimiz noktalarda detayla ortaya çıkan; ‘yabancı teması’, ‘çocuğun oyunu’, ‘dokunmak’, ‘göz teması’, ‘gölgenin bahçeye düşmesi’, ‘çalışanların kırılmaması’, ‘çamurun bulaşması’ ve daha pek çok şeyin bir istikrarsızlık ve belirsizlik göstergesi olarak korkutucu olabilmesinin en büyük nedeni, ‘kalıcı belirsizliklerin’ ‘kalıcı korku kültürü’ inşa edebilmelerinden kaynaklanmaktadır. Bir bakıma ‘kalıcı anksiyeteler’ inşa etmesi de denilebilir.

Radikal kuşkunun ürünü olan bu korkutucu kent sıradanlıkları artık genel bir gündelik hayat tepkisi özelliği gösteriyordu. Bu da doğal olarak ‘güvenli site sakinleri’ için kenti parçalayan (bireylerin onu bir kaçış ve savunma bağlamında algılamasına neden olan) bir savaş bağlamını ortaya koymalarına neden olmaktadır. Çünkü onlar için, ‘inşa ettikleri’ kuşkulara dayalı hayatları, güvensizlikleri bir yaşam formu haline getirmektedir. En sıradan hallerin bile bir korku faktörüne dönüştüğü yerde, bu korkular bireylerinin yaşadığı pasifliklerin

(bilhassa kente dair kamusal pasifliklerinin) temel gerekçesi olmaktadır. Çoğu zaman ‘gerçekliği olmayan’ (ya da tecrübe edilmemiş tabular hükmünde olan) korkulardan beslenen bu türden kalıcı karamsarlıkların inşa ettiği ‘kalıcı pasifliklerle’ birlikte ‘güvenlikli sitede yaşayanlar’, aslında toplumsal yaşamlarını da mahkûm ettiklerine dair tepkiler vermekteydi. Nitekim araştırma bağlamında ‘geç modern bireylerin’ (güvenlikli site sakinlerinin) vurgusuna sıklıkla şahit olduğumuz kamusal ilgisizlikler, kaçışlar ve pasiflikler bir anlamda kendilerinin bu bağlamda inşa ettikleri ‘açılma (karışma) korkularının’ kalıcılığını yaşadıkları için, kenti kaos bağlamında değerlendirmelerine neden olan ifadeleri idi. Bu da onların kente karşı besledikleri güvensizlikler nedeniyle, kendilerini ‘her an kötü bir şey olacak’ noktasında kalıcı karamsarlıklara (kalıcı anksiyetelere) götürmekteydi.

Geç modern bireyin (güvenlikli site sakinlerinin) yaşadığı ‘kalıcı kent pasifliğinin’ de nedeni, bu yöndeki ‘kalıcı korku kültürü’ bağlamında şekillenmektedir. Araştırma boyunca kendilerinin kapanmalarının meşruiyetini vurguladıkları her nokta, aslında kamusal anlamdaki ‘pasifleşmeyi’ bir gereklilik olarak algılamalarından kaynaklanıyordu. Fakat kendilerinin bu bağlamda yaşadıkları kalıcı pasiflik, onların ‘önlem alma ilkesini’ her yerde işletebildikleri yeni bir muhafazakârlığa savrulmalarına da neden olmaktadır. ‘güvenlikli site sakinlerinin’ sahip oldukları özel hayat eksenli yeni tarz muhafazakârlıkları, özel hayatlarının mabetleşmesi yönünde tepkiler vermesinin de gerekçesi olmaktadır. Bu nedenle de araştırma boyunca görüşmecilerin ortaya koyduğu ‘kaçış’, ‘pasiflik’ ve ‘sakinme’ bağlamındaki pek çok söylem, kendilerinin yaşadıkları mekânları mabet benzeri özelliklerde ifade etmelerine neden olmaktadır. Çoğu zaman ‘geleneksel modern kenti’ bir huzursuzluk ve kaos bağlamında tarif edişlerinin karşısına, yaşadıkları sitenin bir ‘huzur kaynağı’ ya da tekinsizliklere karşı bir güvenlik ve düzen sağlayıcı araç olmasını da bu bağlamdaki söylemlerle ifade ediyorlardı. Yaşadıkları yeri anlatımlarının içeriğinde (her ne kadar seküler bağlamlarda ifade etseler de) gizil bir mabet ya da kutsiyet atıfları taşıdığı çok net anlaşılıyordu. Bilhassa içinde buldukları derin güvensizlik ve tehlike koşulunun ürünü olarak, yaşadıkları mekânı kir ve temizlik bağlamında kurgulayarak hem bir mekân inşası ediniyor hem de bu mekân inşasının sonucu olarak, gündelik hayatlarına dair kalıcılığı olan istikrar ve güvenlik sağlayıcı argümanlar oluşturmuş oluyorlardı. Nitekim kendilerinin yaşadığı kalıcı güvensizlikleri aşabilmek adına ortaya koydukları seküler yönlü ifadelerinin, onların hayatındaki

istikrar algıları açısından kutsiyet aracı söylemlere de dönüştükleri görülmektedir. Yaşadıkları belirsizlikler karşısında bu yöndeki kurguları onlar için önemli çıkış yolları olmaktadır.

Araştırma boyunca seküler algıları yüksek olan ve refleksif birey özelliği gösteren alandaki kitlenin, yaşadıkları yere dönük olarak, bu yöndeki mabetimsi tepkileri çok sık vermelerinin bizler için anlamlı bir arka planı oluyordu. Çünkü onlar için belirsizliklerle dolu kentte, yaşadıkları mekânlara istikrar vaadi olarak mabetimsi bir arka plan yüklüyor olmaları, hayatı istikrar bağlamında kurgulama çabalarının ürünü bir durum olmaktadır. Fakat kaynağını toplumsal yaşamı mahkum eden korkulardan alan bu mabetimsi duyarlılık, aslında kent ortamında yaşadıkları belirsizliklere karşı özel hayatlarındaki istikrarı elde etme çabalarının ürünü olmaktadır. Çünkü onların 'kir' bağlamında kente dair ortaya koydukları ifadeler, aslında kentle ilgili inşa ettikleri tabuların ne kadar da etkin olduğunun anlatıcısıydı. Çoğu zaman tecrübeden uzak algıların ürünü olan kente dair yükledikleri bu tabular, dış dünyanın belirsizlikleri karşısında onların gündelik hayatlarını istikrarlı kılabilecek algıları meşrulaştırabilmelerine yardımcı olmaktadır. Bu bakımdan mabetleşen özel hayatların bir tutarlı sistem inşası ortaya koyabilmesi için ortaya koydukları 'kir' algısı, onların hayatını kentsel korkuları karşısında istikrarlı hale getiren bir araç hükmünde olmaktadır. Çünkü onlar için kutsanan özel hayatların istikrar algısı, böylesi seküler bağlamlarda kodlanmaya ihtiyaç duymaktadır. Güvenlikli site sakinlerinin refleksif karakteri yüksek bireyler oluşu, onlar için gelenekten ziyade teknik kapasiteyi kullanımlarını öne çekmelerine neden oluyordu. Çünkü hayatlarında her türden gelenekselliği dışlayan güvenlikli site sakinlerinin, geç modern kent bağlamında yitirdikleri kamusal ölçekli tanrılar ve onların mabetlerine karşılık; kendilerinin kutsanmış özel hayatlarını mabet vasıflarıyla yüklüyor olmaları, onların hayatındaki yeni tarz istikrar koşulu olmaktadır. Bu durum kentsel ilişki tarzlarında, yaşadıkları mekâna yükledikleri anlamlarda, mekânsal donatılarda vb. pek çok konuda sıklıkla görülmektedir. Bu yüzden de yaşadıkları yeri çoğu zaman 'bir uhrevi huzur kaynağı olarak gördükleri' yönünde tepkiler veriyor olmalarının da (camiden dönüştürebile) nedeni buydu. Fakat 'güvenlikli site sakinlerinin' 'özel hayat fanatikleri' haline gelmelerini sağlayan bu halleri; onların özel hayatlarının dokunulmaz, ilişilmez ve de erişilmez olmasının gerekliliğine dair algılarını meşrulaştırmaktaydı. Bu yönüyle de yaşadıkları mekânların seküler ölçekli mabetler olarak onların hayatındaki en önemli huzur faktörü olabilmesinin nedeni;

kentin belirsizliklerinin, risklerinin ve tehlikelerinin onların özel hayatlarına bulaşmasını engelleyebilen bir istikrar aracı olabilmesinden kaynaklanıyordu. Çünkü her yeri saran kaos ortamında sığınabildikleri mabedin geçişsizliğine dair güvenleri, onlar adına mekânı yaşanabilir bir forma dönüştürmekteydi. Nitekim korkutucu olan şey ‘yeni kentte’ artık her yerdedir.

Geç modern bireylerin yaşadıkları mekâna dair seküler ölçekli mabet tepkisi vermeleri, aynı zamanda karışmaya dair korkularının da (miksofobi) dışı vurumu tepkiler olmaktaydı. Çünkü kentin belirsizlikleri geç modern bireyler için (güvenlikli site sakinleri için) karışmaya dair temasları birer ‘tekinsizlik’ (ya da belirsizlik) faktörüne dönüştürmektedir. ‘Agoraların çöküşünün’, ‘arayüzeylerin değersizleşmesinin’ ve de her türden ‘tekinsizliğin’ birer korku faktörüne dönüşmesinin de bir nedeni, geç modern bireyin yaşadığı karışma korkusunun sonucu olan şeylerdir. ‘Temas’ böylesine bir belirsizlik haline geldiğinden beri, geç modern bireyin kente dair imgeleri de ‘karışma korkusunu’ içerisinde barındırır oldu. Karışma, bulaşmaya neden olabilecek bir belirsizlik faktörü oldukça, ‘toplumsal yaşamın’ kendisi de böylesi bireyler için korkutucu bir hal almaya başladı. ‘Kalıcı pasiflikleri’ (ya da kamusal pasiflikleri) yaşamayı meşru gösteren nedenlerden birisi olarak; ‘karışmaya’ dair var olan belirsizlikler ve korkular, güvenlikli site sakinlerinin gündelik hayatlarını kurma noktasındaki önemli nedenlerden birisi olmaktadır. Bu bakımdan dışarıya dair ‘temasın korkutuculuğuna’ çokça vurgu yapılmaktaydı. Görüşmecilerin tamamına yakınının, ‘içeridekileri tanımamalarına rağmen kendilerini güvende hissettiklerinin’ vurgusunu yapmaları da belirsizlik ve korkuların bulaşma bağlamındaki sahip olduğu arka planların anlatıcısı şeyler olmaktaydı. Çünkü güvenlikli site sakinlerinin ‘karışma korkusu’, ‘yeni orta sınıf’ niteliklerinin dışında kalan belirsizliklerle karışma korkusunun da ürünü şeylerdi. Bu bakımdan talep ettikleri güvenlik de sitelerdeki gibi ‘benzerlerin birlikteliğine’ dayalı temassız yaşamlar olmaktaydı. Kentsel yaşama karışmaktan duydukları kaygı, içerisinde geleneksel olan ilişkilere dair duydukları kaygıyı da barındırmaktadır. Çünkü ‘geleneksel modern kentten’ korkanların ‘gelenek ötesi halleri’, onların geleneksel temaslarının da birer korku faktörüne dönüşmesinin nedeni olmaktaydı. Geleneksel niteliği olan her türden kent sıradanlığının ‘karışma korkusuna’ dönüşmesi, onlar için ‘miksofibik bir yaşamı’ getirir oldu. Bu açıdan istikrarsız kentin güvensizliğini yaşayan ‘gelenek ötesi bireylerin’ (güvenlikli site sakinlerinin) hayatlarındaki güvenlik bağlamını, ‘kalıcı pasifliklerin’ ürünü olan

temassızlıklar şeklinde kurgulamalarının bir nedeni de ‘karışmaktan duydukları korkulardan’ kaynaklanmaktadır.

Güvenlikli sitelerin sakinleri açısından ‘kalıcı pasifliğin’ nedeni olan ‘kalıcı korkuların’ en önemli noktalardan birisi, kent içindeki ‘yabancı’nın her türden korkuyu üstlenebilecek oluşuna dair sahip olduğu yeni imgedir. Bu yönüyle araştırmamız açısından ‘yabancı korkusu’ güvenlikli sitede oturanlar için en önemli korku faktörlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü görüşmecilerin kentin içine yönelen ‘savaş algısının’, ‘karışma korkusunun’, ‘mabeti kirletici ihtimallerin’ ve her türden diğer ‘riskleri ve korkuları’ üstlenebilecek en önemli belirsizlik faktörlerinden birisi, ‘yabancı’nın belirsizliği’ olmaktadır. Bu açıdan görüşmecilerin yabancıya dair saptamaları; geleneksel modern kent için bir güvenlik faktörü haline gelen, yabancı imgesinin dönüşümü konusundaki olumsuz algının ürünü tepkiler olmaktadır. Görüşmeciler için yabancı’nın salt yabancı oluşu bile bir korku ve belirsizlik faktörü olabilmekteydi. Kent her türden belirsizlik ihtimaliyle korkutucu bir faktöre dönüştüğü için, onun rutin kamusal hayatı da (yabancıyla ve onun belirsizliğiyle karşılaşma ihtimali) değersiz bir faktöre dönüşmektedir. Bu açıdan ‘geç modern kentte’ ‘kamusal hayatın sonunu’ getiren önemli durumlardan birisi, yabancı’nın ‘geleneksel modern kent’ bağlamında üstlendiği faktörlerin dışına çıkmasından kaynaklanmaktadır. Artık ‘kamusal alan’ yabancı’nın tekinsizliklerine açık olmaması gereken bir alan haline geldiği için, özel alanın tecridi değerli bir durum haline gelmektedir. ‘Yabancı’nın ürettiği yeni tarz algılar sonucunda, kentin parçalanmışlığı kadar kamusal ilişkilerin de sonunun geldiğini söyleyebilmek bu yönüyle mümkün olabilmektedir. Bu açıdan geç modern kentin güvenlikli sitelerinde oturanlarının sakinlerinin yabancı, korkusu onun kente dair ilişkilerinin de korku yüklü olmasının en önemli sebeplerinin birisi olmaktadır. Bu ortaya çıkan durum ‘toplumun sonu’ kadar, kentin ve de kamusal hayatın da sonunun gelişinin habercisi olan önemli kaygı faktörlerinden birisi olmaktadır. Güvenlikli site sakinlerinin hayatında da bu yönlü çıktılar sıklıkla görülmekteydi.

Güvenlikli site sakinlerinin ‘refleksivitesi yüksek kapasiteleri’, onların yaşadıkları mekân teknik kapasite bağlamında kurmalarına ve izah etmelerine de sıklıkla neden oluyordu. Görüşmecilerin teknik kapasiteye güvenleri, onların refleksivitesi kadar seküler algılarının da yüksek olduğunun ispatı şeylerdi. Bu nedenle çalışma kapsamında görüşülen kitlenin yaşadıkları yere dönük olarak geleneksel güvenlikleri (geleneksel modern kente ait güvenlik araçlarını)

işletmekten kaçınırken, teknik boyutu ağır basan güvenlik göstergelerine karşı aşırı istekli tavırlar sergilemekteydiler. Onların yaşadıkları risklerin bilgileriyle (ya da bilinçleriyle) yakından alakalı hali, kendilerinin ‘önlem alma kriterini’ teknik boyutun dışına çıkaramamalarına neden olmaktadır. Çünkü onların yüksek refleksivite ürünleri olarak, bilgilerinin bilinçlerini inşa ediyor olduğu açıktı. Böylesi bireylerin ihtiyatlılık düzeyi hayatı da bir risk analizi çerçevesine yerleştirmelerine neden olmaktadır. Onlar için olası her türden riskin üstesinden gelebilmenin yolu, yaşanılan yerin teknik kapasitesinin yüksek olmasından geçmekteydi. Bu açıdan ‘güvenlikli sitelerin’ gerek kendi vaatleri gerekse de görüşmecilerin istekliliği açısından, teknik kapasiteye dair üst sınırı olmayan söylem ve beklentilerle alanda sıkça karşılaştık. Güvenlikli site sakinlerinin kente dair korkularının gerçekliklerden (ya da tecrübelerden) uzak hali, onların algılarının ürünü olan risklerin de korkularını yaşıyor olmalarına neden olmaktadır. Çünkü güvenlikli sitede oturanların sahip olduğu donanımlar ve kapasite, onların kentin en güvenli koşullarını yaşadıklarını ortaya koysa bile, korkuları bağlamında en güvensiz kitleleri olduklarının da ispatı gibidir. Bu yüzden sahip oldukları ve sıklıkla işlettikleri ‘teknik kapasite’, farkındalıklarını yaşadıkları güvensizliklerin ürünü olarak, kentten kaçışlarını ve de temassızlıklarını garanti eden istikrar araçları olmaktadır. Bu yüzden onların seküler içerikli olan mabetlerindeki istikrar aygıtı olarak ifade edebildikleri ilahi söylemlerin en etkili aracı, sahip oldukları teknik donatılar ve bu yöndeki güvenlik araçları olmaktadır. Kalıcılığı olan geçişsiz sınırlar da onların algılarında ancak bu yönüyle inşa edilebilmekteydi. Çünkü onların güvenliği, dışarıya dair hissettikleri belirsizlik koşullarının ilişmemesi ihtimalinden geçmekteydi. Onlar için içerisinin kutsiyetini (ya da huzur dolu olmasını) izah eden de bu erişilemezlik durumudur. Kendilerinin sahip olduğu ‘radikal düzeydeki kuşkuları’ (ya da ellerinde tuttukları risk prizması), gündelik hayatları adına her türden teması (ve de her türden kent sıradanlığını) bir güvensizlik bağlamına oturtunca, ‘sürekliliği ve tanrısal yetenekleri olan teknik gözcülere’ ihtiyaçları olmaktadır. ‘Hiç kapanmayan göz olarak kamera’, ‘hep aktif olan kapı muhafızları’ ve düzensizliği engelleyen tüm diğer araçlar; onların algılarının (bilinçlerinin) ürünü olan dünyalarının karşılığı olarak, kentsel yaşamlarındaki en büyük ihtiyaçlardan birisi olmaktadır. Çünkü korkular onların kentsel hayatlarının merkezine yerleşince, korkularının üstesinden gelebilecek bu yönlü araçlar onlar için çok değerli şeyler olmaktadır.

Bu durumun bir sonucu olarak da önemli bir nokta, ‘geç modern bireylerin’ (güvenlikli site sakinlerinin) yaşadıkları kentsel tehlike ve belirsizlik koşullarını ortaya koyarken kullandıkları savaş bağlamındaki tahlilleri olmaktadır. Geç modern kentte ‘kaygıların ortaklığının’ ve buna dayalı olarak da ‘toplumun sonunun’ yaşanıyor olması, herkesin özel hayatlarına dönük savaşlar vermesini doğal bir sonuç haline getirmektedir. Bu nedenle araştırma boyunca ‘savaşın’ kentin içine yöneldiğine dair çok fazla vurgu noktasıyla karşılaşmaktaydık. Daha öncesinden de vurguladığımız ‘kenti içeriden parçalayan’ sürecin ürünü olan bu koşul, güvenlikli sitelerin gündelik hayatlarını da savaş koşulundaki militarist havayla tahlil etmelerine neden olmaktadır. Kentsel hayatı açıktan bir savaş bağlamına oturtan güvenlikli sitenin sakinlerinin yaşadığı böylesi derin korkular, onların yaşadıkları mekânların sınırlarına (duvarlarına) ve de kapatılmışlıklarına yükledikleri önemin de anlatıcısı olmaktadır. Çünkü onların hayatlarındaki kalıcı ve üstesinden gelmesi oldukça zor güvensizlikler karşısındaki en önemli araçlar, bu türden geçişsizlikleri inşa eden şeyler olmaktadır. Dışarının tüm belirsizlikleri karşısında içerinin tüm güvenliklerini mümkün kılan kaleleşen duvarlar, var olan teknik kapasite ve diğer militarist koşullar, onların gündelik hayatı için bu türden misyonlar üstlenmektedir. Güvenlikli site sakinlerinin kentsel korkuları bu bakımdan sahip oldukları ‘tecrit edilmiş alanları’, onların düşlediği kent ütopyalarının da yaşam alanları olmasına neden olmaktadır. Korku; kente dair bir gündelik hayatı kurma stratejisi haline geldikçe, yeni tarz ütopyalar da güvenlikli site sakinleri için, temassızlığın sınırları içinde kalan cennet vari kurgulara ihtiyaç duymaktadır. Bu açıdan güvenlikli sitenin, kentteki yitirilmiş mekânsal istikrarların temini olan yaşam alanlarına dönüşebilmesinin de anlamı budur. Bu nedenle ‘her cennet vaadi’ (ya da ütöpik vaatler) gibi, bu tarz yerleşimlerin de giderek tüm ihtiyaçların karşılanabileceği yaşam alanları vaadine dönüşmelerinin de nedeni budur. Gündelik hayatlarında kentin korkutuculuğunu yaşayanlar, kentin gereksizliğini bir güvenlik stratejisi olarak ortaya koymaktadırlar. Böylesi bireylerin gündelik ihtiyaçlarını yaşadıkları yerde görebilmeleri, temsasızlığı mümkün kıldığı için rahatlık ve konfor kavramlarıyla izah edilmektedir. Dokunmanın ve de temasın korkutuculuğu, güvenlikli sitelerin sunduğu ‘her şey burada mümkün’ yaşamlarının da açıklayıcısı olmaktadır. Çünkü ‘geç modern bireylerin’ hayatlarında (onların çalışma şekilleriyle başlayan) güvensizlik ve de istikrarsızlığı güvenlik bağlamına oturtabilmeleri açısından, böylesi mekânlardan beklentileri bu yönde ‘düzenlemeler’ olmaktadır.

Projelerde sunulan ‘her şey burada mümkün’ konsepti ‘alternatif kamusal alanlara’ dönüşen bu tarz yaşam alanlarını, giderek kente karışmayı engellemek açısından bir sunuşa dönüştürdü. Çünkü kentin sıradanlıklarının da belirsizliklere dönüşmesine bağlı olarak güvenli siteleri en büyük vaadi, tüm kentsel temasları gereksiz kılmak (ya da kılabilmek) olmaktadır. Bu durumun bir ürünü olarak sitelerin sunum dillerindeki ‘sembolik vurguların’ bir tür ‘mitsel inşa’ çabasını barındıran boyutu, içeriği anlamlı kılmak kadar dışarıyı da (geleneksel modern kenti) gereksiz ve anlamsız kılma çabalarının ürünü olmaktadır. Bu amaçla ‘kadim kamusal alanları’ taklit etmekten de geride durmayan böylesi projelerin, dış dünyanın tüm belirsizlik imgelerine karşılık kapatılmış alanlara ait özgürlükler olarak sunduğu ‘özel kamusal alanlar’ sıkça karşılaşılan kent gerçeklikleri haline geldiler. Artık bu türlü projelerin eriştiği boyutlar onların kente gerek duymayan istikrar vaatleri haline gelebildiklerinin de anlatımıdır. İstanbul’da yaşayanlara ‘alternatif bir Boğaz’ (ya da başka türde kadim kamusal alanlar) vaat edebilecek kadar ileri giden bu tarz proje sunumlarının, her türden kamusal ilişkiyi gereksizleştirerek, bireylerine kentle temaslarını ortadan kaldırmayı vaat etmektedir. Güvenlik söylemiyle birlikte ortaya konulan ‘alternatif kamusal alanlar’, başka bir açıdan geleneksel ölçekteki ‘kamusal alanın sonunun’ da vaadi olmaktadır. Çünkü ‘tarih’, ‘misticizm’, ‘kadim kültür’, ‘kamusal alan’, ‘gerçek (aslında yalancı) biz’ vs. hepsi de yalıtılmış güvenli yaşamların katı ve geçişsiz sınırlarına dahil edilmiş imgeler olmaktadır. Bir bakıma bu süreç kentin parçalanma hikayesinin anlamlı hale getirilmesinin de çabası olmaktadır. Ortaya çıkan ‘yalancı kamusal alanların’ bu türden rağbet görmelerinin de nedeninde sahip olduğu böylesi bir arka plan var olmaktadır.

Araştırmamız bağlamında sıkça karşılaşılan bir diğer önemli nokta ‘geç modern bireylerin’ akışa endeksli işlerinin, onların kentteki gündelik hayatlarını da akışa endeksli kurmalarına neden olmasıydı. Hayatlarında akışın konforunu önemseyen güvenli site sakinleri, geleneksel içerikli her türden kentsel teması kaygı verici olarak algıladıkları için, temassızlık vaadi sunan şeyleri de çok çabuk kabulleniyorlardı. Çünkü temas (her türden kentsel temas) onların hayatına dair büyük belirsizliklerin çıkış noktası olabileceğinden, teması engelleyen her türden faktör onlar için çok değerli olmaktadır. Böylesi bir vurguyu çokça yapmalarının da bir nedeni, onlar için sıradan kentsel temasların içerisinde her türden belirsizliği taşıyor olmasından kaynaklanmaktaydı. Geç modern bireylerin (güvenli site sakinlerinin) akışa endeksli ‘çalışma hayatlarının’ karşılığında, akışa endeksli

yaşamlar talep etmelerinin bir nedeni de ‘karışma korkusundan’, ‘temastan’ ve ‘tekinsizliklerden’ duydukları korkulardan olmaktadır. Çünkü onların kutsadığı özel hayatın güvenliği, karışma korkusunun da ürünü olan şeyler oldukça, özel hayatlarındaki akışın ritmi de onların temassız yaşamlarının (ya da özel hayatlarının devamlılığının) garantisi olmaktadır. Aşırı yoğun iş tempolarıyla başlayan bu türden süreçleri; ‘selamsız yaşamlarının’, ‘araba bağımlısı hayatlarının’, ‘sitenin konumuna dair beklentilerinin’ ve ‘dışarıdaki kendilerine hitap eden mekânlara yakınlıklarının talebi’ de bu yönde beklentilerinin ürünü şeyler olmaktadır.

Hayatları bu türden ‘akış’ bağlamında kurgulananların önemli korkularından birisi, akışın ritminin bozulabilme ihtimali olmaktadır. Kendilerinin ifadelerinden de çok net anlaşılan ‘akış eksenli hayatlarındaki’ her türden ilişki, akışın ritmini mümkün kılabilen ya da onu bozmayacak türden olmalıdır. Geleneksel ilişkilerin akışı bozma ihtimali bile bu yöndeki kaygılarının sonucu olarak, onlar daha doğmadan uzaklaştırılması gereken şeylere dönüşmektedir. Araba özelindeki tartışmamızda ortaya çıkan sonuç ise; araba bağımlılığının çok yüksek olmasının, onların özel hayatlarına dair yaşadıkları kaygılarının nitelikleriyle yakından alakalı olmasıydı. Bu nedenle de ‘geç modern bireyin’ araba bağımlılığı, akış bağlamındaki korkularına dayalı olarak onların kent içindeki koşullara karşı tavır alışlarının sonucu olan durumları. Çünkü araba akış kadar, akışa dayalı olarak onların temassız özel hayatlarının site dışındaki uzantılarını da mümkün kılmaktaydı. Akışı bozan her şeyin belirsizlik faktörü olduğu bir yerde, güvenli sitelerin pazarlama argümanları açısından en önemli vurgularından birisinin istisnasız şekillerde, ‘akışı kusursuz kılmak’ bağlamında kurgulanması da bu yönüyle anlamlı olmaktadır. Kentin kalıcı korkularının temasla ilişkili hallere dönüşmesine dayalı olarak, özel hayatın temassızlığı da en aranır şeylerden birisi oldu. Bu bakımdan güvenli site sakinlerinin gündelik hayatlarının akışı bağlamında sahip olduğu derinlik, onların korkularının da nedeni olan çıktılar niteliğindedir. Bu durum da onların işle ilgili sahip oldukları özelliklerinin önemli çıktılardan birisi olmaktadır. Bu nedenle tüm projelerin sunduğu kapalı kamusal alanların yanında, en değerli gördükleri noktalardan birisi de ‘lokasyon vaatleri’ olmaktadır. Dakikalarla ifade edilen lokasyon vaadi, aslında ‘geç modern bireyin’ yaşadığı ‘yeni bant koşullarının’ ritminin de anlatıcısı şeyler olmaktadır. Çünkü ‘yeni bantın ritmi’ sadece işin sınırlarında kalan bir ritim olmaktan çıktı. Artık gündelik hayatın sınırlarına dahil oldu. İşe dair ritim bu yolla

gündelik hayatın merkezine geri dönünce, akışın ve ritmin bozuluyor olması yeni tarz bireyler (geç modern bireyler) için en büyük belirsizlik ve de korku faktörü şeyler haline gelmektedir. Çünkü ‘durmanın yok olmaya eşitlendiği işlerde’, bireylerin gündelik hayatında işin dışına çıkma ihtimallerine karşı kendiliğinden kalıcı bir bant tepkisi göstermelerine neden olmaktadır. ‘Bitmeyen işler’ ve de ‘durmaya belirsiz ritimler’ işin esnekliğinden beslenirken, bireylerin geleneksel kente ve onun ilişki sistemlerine gösterdiği bu tarz tepkilerin nedeni de anlaşılabilir olmaktadır. ‘Oyun dışı kalmaktan’ korkanların hayatı belirsizlikler etrafında akınca, yapılacak tek şey ‘durmaya koşmak’ olmaktadır. Fakat bu akış (ya da koşmak) ‘geç modern bireyin’ gündelik hayatına inince karşılığı da ‘kamusal alanda ölü taklidi yapmaktan’ başka bir şey olmamaktadır. ‘Kamusal alanı’ ve de ‘toplumu öldüren’ ‘büyük yabancılaşmanın’ da asıl nedeni burada gizlidir. Bir kez daha yaşanan ‘büyük dönüşümü’ bu açıdan ‘toplumun sonu’ noktasında konuşabilmek de mümkün hale gelmektedir. Bu nedenle her projede önemli bir detay olan lokasyon; akışın kusursuzluğunu talep ederken, yalıtılmış özel alanların da istikrarını vaat etmektedir. Çünkü güvenli siteler içeride temassızlığı sağladığı kadar, dışarıda da temassızlığı garanti ederek hem erişilmez özel hayatları garanti altına alıyordu hem de dışarıdayken de özel hayatların devamlılığını sunmuş oluyordu. Çünkü ‘işler özel ve yalnız başına koşmak’ anlamına geldiğinden beri, özel alanın her yerde işletilebiliyor olması arzu edilen şey haline gelmeye başladı. ‘Kalıcı bantlar’, ‘kamusal alanın sonu’ ve ‘toplumun sonu’ bu şekliyle bir arada işleyen gerçeklikler olmaktadır. Bu tarz yaşamın en uygun şeklini sunan şey de ‘güvenli siteler’ olmaktadır. Bu açıdan ‘yeni işler’ bazında düşünüldüğünde ‘güvenli sitelerin’ vaat ettiği güvenlik, sadece kapıda bekleyenler ya da kameralar üzerinden işleyen bir güvenlik olmamaktadır. Buradaki güvenlik çok daha geniş bir zemine yayılan korkulara karşı bir güvenlik vaadi olarak işlemektedir.

Tüm bunların neticesinde işin dönüşümüyle başlayan sürecin bir kez daha kentin dönüşümüne dair çıktılar ortaya koyabildiğini söylemek mümkün olmaktadır. İvmesini neoliberal evrenin dönüşümünden alan yeni kentin ‘gündelik hayatı’, ‘özel hayatı’ ve de ‘kamusal hayatının’ ürünü olan tüm ilişkisi sistemleri köklü bir değişim yaşamaktadır. Çalışmamız açısından çıktıları detaylıca tartıştığımız her koşul, içerisinde bu dönüşümün derinliklerini taşımaktadır. ‘Geç modern kentin gelenek ötesi yaşamları’ olarak adlandırıldığımız bu yeni süreç, klasik anlamdaki tüm mekânsal kurguları yerinden eden bir yeni evre olarak ortaya

çıkılmaktadır. ‘Güvenlikli sitelerin’ artık genel bir kent karakteristiği olmaya doğru gittiği yerde, bu sürecin kentsel tarzı da ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamında şekillenmektedir. Kaynağını yeni tarz korku ve belirsizlik koşullarından alan bu sürecin taşıyıcısı olan kitle, bizlerin ‘geç modern bireyler’ olarak isimlendirdiği neoliberal evrenin bireyleri olmaktadır. ‘Yeni orta sınıf’ göstergelerinin bir sonucu olarak kentle arasına büyük bir mesafe koyan bu kitle, yaşadığı ‘güvenlikli siteler’ özelindeki hayatlarıyla, korkuların ve de belirsizliklerin kentin içine dair bir ‘gündelik hayatı kurma stratejisine’ dönüşmesinin örneklerini ortaya koymaktadır. Artık (bizlerin İstanbul özelinde çalıştığı) kentlerimiz (bilhassa metropolitan alanlarımız) ‘parçalanmış hayatların’ (ve parçalanmış kentlerin) çıktılarını yaşamaktadır. Böylesi kentlerde güvenlikli siteler özelindeki yaşamlar, özgürlük denen ve kamusal alana ait olan meziyetleri de bir özel hayat göstergesine dönüşmüştür. Bununla birlikte ‘geç modern kentin geç modern bireyi’, tarihte ortaya çıkan ve kamusal hayata en ilgisiz olan birey olma özelliğini göstermektedir. Bizlerin ‘kentin parçalanması’ olarak adlandırdığı bu süreç, özel hayatın değerleri bağlamında büyük bir kamusal vasıfsızlık sürecini ortaya koymaktadır. ‘*Kentin sonunu*’ getiren bu süreç, kentin kendisini de tüm doğallıkları karşısında bile, sakınılması gereken bir gerçekliğe dönüştürmektedir. Bu açıdan *işin belirsizliklerinin hayatın belirsizliklerine dönüştüğü yerde*, kentin de belirsizlik faktörü olması yaşanan sürecin ürünü bir durum olmaktadır. En büyük çıktılardan birisi olarak ‘karışmanın korkutuculuğunu’ yaşayan bu sürecin bireylerinin kentsel hayatında, güvenlik denen şey de bu nedenle onların ‘kalıcı pasifliklerden’ başkası olmamaktadır. Bu yöndeki araştırma çıktılarımız da artık metropol alanlarımızın yaşanan yeni koşulların sonucunda ‘risk, korku ve belirsizlikler’ bağlamında yeni kentsel değerler edindiğinin de göstergesi olmaktadır.

Çalışmamızın ortaya koyduğu verilerin niteliği bu yönlü çıktılardan ne kadar derin sosyolojik anlamlarının olduğunun ispatıdır. Bu açıdan yapılan çalışma Türkiye’de ortaya çıkan yeni kentleşme sürecinin taşıdığı farklılıkların analizinin ne kadar zorunlu gerçeklikler olduğunun da ispatını yapmaktadır. Güvenlikli sitelerin Türkiye’deki yükseliş sürecine bakıldığında, onun kentsel farklılaşma süreci içerisindeki kitleselleşen görüntüsü son yıllarda daha da dikkati çeken bir gerçeklik haline gelmiştir. Bu nedenle bu tarz yapıların yükselen trendi, bir bakıma onun kentsel yaşamlarımız adına anlamının ne olduğu noktasında, sosyolojik tartışmalara oldukça ihtiyaç duymaktadır. Çünkü sürecin yeni oluşu,

ona dair yapılan çalışmaların -her ne kadar artan sayıda olsa da- var olan gerçekliği farklı yönlerden tahlili açısından henüz yetersiz kalmaktadır. Bu bakımdan mevcut çalışma ilgili durumla alakalı olarak, güvenli sitelele dair ortaya koyduğu farklı bakış açısı ve tartışma zeminiyle sosyolojik koşullara dair önemli bir tartışma perspektifini de ortaya koymaktadır. Söz konusu farklılık hem sürecin tahlil boyutunu özgünlüğüne bağlı olarak genişletmesi hem de sağlayacağı önemli perspektifiyle tartışmanın kavramsal düzeydeki zenginleşmesine olumlu katkıları sağlaması beklenmektedir. Çünkü 'risk, korku ve belirsizlikler' üzerinden ele alınan 'yeni kentleşme' perspektifinin (güvenli sitelerin) analizi, pek çok noktada ortaya koyduğu özgün karakteriyle birlikte, ilerleyen süreçte de koşulları tahlil edebilmek açısından önemli katkıları sağlayacaktır.

Çalışma boyunca ortaya konulan tartışma zemininin, sürecin Türkiye gerçekliğinin tahlili açısından pek çok noktada yeni bir perspektif sunacağı beklentisi, içinde farklı nedenleri taşımaktadır. Çünkü çalışmanın ortaya koyduğu 'risk, korku ve belirsizlik' analizlerinin ürettiği iş/çalışma, kamusal alan (ve hayat), özel alan (ve hayat), toplumsal yaşam ve gündelik hayat bağlamındaki bir araya getirdiği tartışma perspektifi pek çok nokta açısından Türkiye'de yeni olma özelliği taşımaktadır. Çalışmamızın ortaya koyduğu özgünlüğe dair bu yönlü veriler, güvenli sitelerin içinde bulunduğu gerçekliği açıklama biçimiyle, bundan sonraki çalışma süreçlerine bu noktada önemli bir perspektif kazandıracaktır. Çünkü 'yeni kentleşmenin' ve onun ürünü olan güvenli sitelerin işe/çalışmaya dayalı olarak ortaya çıkan koşullarının; gündelik hayat, kamusal alan ve özel alan bağlamının ilişkisellikleri açısından çalışılma düzeyi oldukça yetersiz bir seviyededir. Bizlerin 'risk, korku ve belirsizlikler' mukabilinde çalıştığı bu koşulun ortaya koyduğu niteliğin derinlikli hali, bu tarz sosyolojik gerçekliklerin daha da detaylandırılmaya müsait olduğunun da ispatı olmaktadır. Çalışmamızın ortaya koyduğu sonuç ise bu yönlü bakış açılarını Türkiye bağlamında etkileyecek türden bir nokta olabilme özelliğine sahip olması açısından da ayrıca anlam taşımaktadır. Çünkü hakim konut sektörünün büyüme hızı dikkate alındığında bu tarz analizlerin gerekliliğinin artacağını beklemek de mümkün olmaktadır. Bu nedenle de çalışmanın sorunsalı mevcut koşullar dikkate alındığında, ilerleyen süreçte daha da dikkati çeken seviyelere erişecektir. Bu yönüyle akademik anlamdaki tartışma zeminlerine yeni bir bakış açısı sağlayarak, bundan sonraki süreçte de ele alınış biçimine dair çerçevenin genişlemesini sağlayacaktır. Çalışmanın özgünlüğün getirdiği tartışma perspektifi, sorulmasını

mümkün hale getirdiği yeni sorularla, sürece dair daha da geniş tartışma koşullarını dahil edeceği beklentisi tarafımızda oldukça yüksek düzeydedir. Nitekim sürecin yeni oluşunun ortaya koyduğu çalışma sığılığı düşünüldüğünde, mevcut araştırmanın etkisinin bu yönlü olumsuzlukları da aşmaya katkı sağlayacağı beklenilmektedir.

Çalışmanın ortaya koyduğu bulgulara dayanarak, uygulayıcıların dikkate alması gereken önemli koşulların olduğunu söylemek de gerekmektedir. Çünkü mevcut konut sektörünün tavır alış şekli dikkate alındığında, metropol alanlarımızın ileriki yıllarda yaşayacağı dönüşüm sürecinin de niteliğini anlatabilen durum daha da önemli hale gelmektedir. Fakat özellikle son yıllarda, bilhassa merkezi hükümet politikalarındaki uygulamalar (TOKİ, Emlak Bankası vb. kurumlar eliyle) ‘dönüşüm’ söylemleri altında kentin kamusal koşullarını büyük bir farklılaşma sürecinin içine çekmektedir. Sürece dair oluşturulan finansal arka planlarla desteklenen bu dönüşüm ve yeni yapılaşma politikaları, piyasa söylemlerinin belirlediği tarzlara kaydıka, kentin kamusal alanı (hayatı), özel alanı (hayatı) ve toplumsal birlikteliğin doğallıklarına dair olumsuz imgelerin ortaya çıktığına şahit olunmaktadır. Bu bakımdan ‘düzenleme’, ‘markalaşma’, ‘güvenlik’, ‘özgürlük’, ‘konfor’ vb. bağlamlarda ortaya konulan yapı sektörünün, piyasa ve pazarlama stratejilerinin ortaya koyduğu söylemleri de sosyolojik çıktıları açısından analize tabi tutmak gerekmektedir. Bir bakıma ‘yeni kentleşme’ sürecinin içerisinde barındırdığı ‘geleneksel modern kente’ karşı savaşın, toplumsal gerçeklikler adına da önemli çıktıları olmaktadır. Nitekim çalışmamız boyunca ortaya çıkan geleneksel kente dair belirsizlik söylemlerinin toplumsal birliktelikler, toplumsal temas, kamusal alanın işleyişi vb. pek çok noktalarda önemli çıktıları olmaktadır. Çünkü risk, korku ve belirsizlikler üzerinden yükselen yeni konut işleyişi ‘toplumun sonu’, ‘kamusal alanın sonu’, ve ‘kentin de sonu’ gibi tartışmaları öne çekerek toplumsal birlikteliğin mevcut koşullardan ne kadar olumsuz düzeyde etkilendiğinin anlatıcısı olmaktadır. Bu bakımdan merkezi politikaların ortaya koyduğu söylemler, planlar ve de yönlendirmeler bu çalışmanın ortaya koyduğu çıktılar açısından da gözden geçirilmelidir. Aksi takdirde mevcut konut sektörünün güvenli siteler üzerinden ortaya koyduğu gerçeklik, onun piyasa kapasitesinin büyümesiyle bir bakıma toplumsal birlikteliklerin ve kamusal hayatın gereksizliğine dair algıların kanıksanmasına da hizmet etmektedir.

Toplumsal yapıya dair sahip olunan doğallıklarla savaşılan düzeye gelen bu tarz proje söylemlerinin, ‘toplumsal doğayı’ ve onu anlamlı kılan koşulların altını oyan çıktılar ortaya koymasının farklı derinlikleri de söz konusudur. Nitekim gündelik hayatın radikal kuşku, kentsel parçalanma, kamusal alanın sonu, kentin içine çekilen savaş stratejilerinin bir toplumsal birlikteliği anlamlı kılacak söylemleri ya da çıktılar içerisinde barındırabilmesi oldukça zordur. Bu bakımdan ‘parlayan her şeyin altın olmadığı’ söylemini bu projelerin ele alınış şekli açısından bir kez daha hatırlatarak, biçimsel olanın ‘güzelliğine’ karşılık ‘şekilsiz olanın fonksiyonlarını’ düşünebilmeyi icracı mercilere tavsiye etmekteyiz. Nitekim ‘biçimsiz yaşamların’ ortaya koyduğu toplumsal birliktelikler bir arada olmayı anlamlı hale getirdikleri için, toplumsal açıdan fonksiyonel olduklarını da gözden kaçırmamak gerekmektedir. Çünkü ‘agoraların çöktüğü’ (özel ve kamusal hayatı bir araya getiren mekânların olmadığı) dünyalarda ortaya çıkan güzel görünümlü ‘yalancı kamusal alanlar’ (tıpkı güvenli sitelerde olduğu gibi) bir kent sıradanlığına dönüştükçe, toplumu bir araya getirecek ve müşterek davalarda birleştirecek söylemler de ortadan kaybolacaktır. Bu bakımdan yeni sürecin ‘geleneksel modern kente’ karşı örtük olarak başlattığı savaş, onun toplumsal koşullarını görmezden gelen bir savaşa dönüşmektedir. Bu yönüyle de ortaya konulan sürecin geri dönüşü zor çıktılar açısından bir kez daha gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada ortaya çıkan bir başka koşul olarak da güvenli site sakinlerinin toplumsal statüleriyle yakından alakalı olan söylemlerinin kentsel yaşam bağlamında giderek bir kaçış, kapanma ve hatta hemşehrilere karşı yürütülen örtük savaflara dönüştüğü yönündeki çıktılardır. Fakat konut şirketlerinin tamamına yakınının pazarlama stratejileri açısından ortaya koyduğu söylemler, bu vurguların hatlarını kalınlaştıran ölçeklerde söylemler olmaktadır. Nitekim pazarlama stratejilerinin ‘geleneksel modern kente’ dair söylemleri, bireylerinin yaşadığı olumsuz bağlamları daha şiddetlendiren vurgular olmaktadır. Bu bakımdan bir sorumluluk da ‘markalaşan konut piyasasına’ düşmektedir. Çünkü sadece kâr marjıyla düşünülerek ortaya koydukları söylemleri, sahip oldukları sosyal sorumlulukları açısından gözden geçirerek hem söylem hem planlama hem de uygulama boyutlarında dikkate almaları oldukça önemli bir konudur. Çünkü mevcut trendin bu haliyle yükseliyor olması, toplumsal birliktelikleri ve doğal olarak da toplumun geleceği adına geri dönüşü zor çıktılar ortaya koymaktadır. Bu açıdan da sadece ‘kâr marjıyla hareket etmelerine rağmen’

uyarının ne kadar kayda değer olacağı şüphesine rağmen, konut politikalarını gözden geçirerek toplumsal doğallıkları ve de işleyişleri dikkate almaları çok önemli bir gerçeklik olmaktadır. Bu nedenle de bu çalışmanın ortaya koyduğu çıktılar onların da kendilerini gözden geçirmeleri açısından önemli gerçeklikleri içerisinde barındırmaktadır. ‘Toplumsuz yaşam’ piyasanın icracısı olan bireylerin - çok zor olmasına rağmen- kendi hayatları bağlamında da durup düşünmeleri gereken bir gerçekliktir.

Çalışmaya dair çıktılar düşünüldüğünde, ortaya çıkan önemli gerçekliklerden birisi de pazarlama sürecinde şirketlerce ortaya konulan sosyal ve kentsel söylemlerin, sitelerde hayatın başlamasının ardından site yönetimlerinde de devralınarak bir ‘site gelenekselliğine’ dönüşüyor olmasının saptanmasıdır. Sitede var olan dışarıya dair tüm kötülük imgeleri, site yönetimlerinin uygulamalarına ve vurgularına da yansımaktadır. Bu açıdan var olan trajik durum site yönetimlerinde ilerleyen aşamalarda derinleştirilerek devam etmektedir. Çünkü onların yükledikleri misyonlarla ortaya koyduğu çabalar, içerideki kapanmayı şiddetlendiren ‘biz’ (ama yalancı biz) ve kamusal alan (ama yalancı kamusal alan) algılarını güçlendiren etkenler olmaktadır. ‘Topluma rağmen birliktelikler’ olarak biçimlenen bu yapılaşma tarzlarının inşa ettiği sosyolojik arka plan bu sayede derinleşerek devam etmektedir. Bizlerin bu noktadaki ilk tavsiyesi; giderek ‘profesyonelleşen’ bu hizmetler kategorisinin sahip oldukları sosyolojik koşullara dair farkındalıkları algılayarak, sundukları hizmetlerin dilini ve niteliğini gözden geçirmeleridir. Aksi takdirde giderek ‘kolonileşen’ algıların toplumsal hassasiyetlerinin körelmesinde, bu uygulamaların ortaya koyduğu tavırların bir gelenekselleşme algısı inşa ederek kanıksanmalarına hizmet edişi, geri dönüşü zor bir süreci ortaya çıkaracaktır. Bu yönüyle site yönetimlerinin sitenin içine dair dilleri ve uygulamalarını ortaya koyarken, toplumsal gerçeklikleri dikkate alarak hareket etmeleri daha da yerinde davranışlar olacaktır. Aksi takdirde risk, korku ve belirsizliklere göre şekillenen hayatlar bir kent gelenekselliği haline gelerek kanıksanan bir gerçeklik olmaları da beklenir bir durum olacaktır.

Bu noktadaki ikinci tavsiyesi ise; daha makro ölçekli bir öneri olmaktadır. Sürecin etkileri bağlamında düşünülmesine karşılık oluşan durumun büyük toplumsal çıktılara açık olması, merkezi hükümet uygulamalarının da bu yönde kitleselleşen projelerin sosyal çıktılarını dikkate alarak, uygulamaya ilişkin politikalarını gözden geçirerek yeniden yapılandırmasıdır. Örneğin bu mekânlar bir yerleşim yeri mi? Bir hizmet ölçeği olan kompleksler mi ya da ticari ölçekli

birliktelikler mi? Tüm bunların tartışılması şu anda var olan sürece dair düşünceyi uygulamalar açısından da net hale getirecektir. Çünkü var olan bu yönlü karmaşa durumu, uygulamaların niteliğini de daha karmaşık boyutlara taşımaktadır. Bu nedenle mevcut yapılaşmaların sahip oldukları sosyolojik arka planı icracı merciler açısından tartışmak da oldukça zorlaşmaktadır. Fakat bizim çalışmamızın ortaya koyduğu sonuçlar bu tarz yerleşimlerin ortaya çıkardığı toplumsal koşulların, toplumsal imgeler açısından ağır bir süreci içerisinden barındırdığının ispatı olmaktadır. Bu bakımdan da tavsiyelerimizden bir diğeri; toplumsal birliktelikler ve işleyişler açısından en etkili bilgiye ve yetkinliğe sahip meslek grubu olan sosyologların; bu tarz sitelerdeki toplumsal işleyişler, farkındalıklar ve gereklilikler açısından istihdamının zorunluluk ölçeğine getirilmesidir. Toplum dışı birlikteliklerin, merkezi hükümetlerce toplumsal birlikteliğe eklenme süreçleri bir gereklilikse, bu noktada etkin uygulamalardan birisinin her yerleşim ölçeğinin sosyologlardan hizmet almasını sağlamaktır. Çünkü bu konudaki uzmanların istihdamı, salt piyasa diline emanet edilen bu tarz yerleşimlerin içerisinde alternatif işleyişleri ve de söylemleri mümkün kılacaktır. ‘Toplumun sonunu’ yaşayanların rehabilitasyonu merkezi politikalar açısından bir gereklilikse, bunların toplumbilimciler eliyle yapılması en uygun olan koşul olacaktır. Bu bakımdan getirilen teknik zorunluluk ve şartnamelere ek olarak, sosyal içerikli zorunluluklara ‘sosyolog istihdamı’ kriteri de getirilerek, oluşan koşullara dair etkili bir mücadele zemini (her ne kadar kesin çözüm olmasa da) oluşturulabilecektir. Bu uygulama da son dönemin önemli kavramlarından biri olan ‘farkındalığı’, bu kitleler adına ‘toplumun farkındalığı’ perspektifine taşıyacaktır. Aksi takdirde yitirilenlerin sessizce yitip gitmesi mevcut koşulların sıradanlığı olarak devam edecektir.

KAYNAKLAR

- Alver, K. (2007) Steril Hayatlar: Kentte Mekânsal Ayrışmalar ve Güvenlikli Siteler. Hece Yayınları, Ankara
- Arendt, H. (2012) İnsanlık Durumu, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Aristoteles, (2014) Ruh Üzerine, Sentez Yayıncılık, İstanbul:
- Ayan, S. (2012) İstanbul'da Orta Sınıf ve Kapalı Siteler, İdeal Kent içinde, c. 6, s. 96-123.
- Bali, R. N. (2007) Modern Sitelerde Yaşam: Çılgın Kalabalıktan Uzak, Tarz-ı Hayattan Life Style'a içinde (s.110-124), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bart, A. (2000) Kentsel Ayrı(ş)ım: İstanbul'daki Yeni Yerleşimler ve Kemer Country Örneği, 21. Yüzyılda Kent ve İnsan İçinde (s. 145-150), Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Baş, T.; Akturan, U. (2013) Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Baudrillard, J. (2012) Sanat Komplosu, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2000) Liquid Modernity, Polity Press.
- Bauman, Z. (2001) Community: Seeking Safety in an Insecure World, Polity Press, Cambridge.
- Bauman, Z. (2003) City of Fears, City of Hopes, University of London, London.
- Bauman, Z. (2006) Liquid Fear, Polity Press, Cambridge.
- Bauman, Z. (2007) Liquid Times: Living in an Age of Uncertainty, Polity Press, Cambridge.
- Bauman, Z. (2011a) Bireyselleşmiş Toplum, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2011b) Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup, Habitus Yayıncılık, İstanbul.

- Bauman, Z. (2012a) Siyaset Arayışı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2012b) Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2012c) Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2013a) Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z.; Lyon, D. (2013b) Akışkan Gözetim, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2014) Parçalanmış Hayat: Postmodern Ahlak Denemeleri, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Baycan, Levent T.; Gülümser, A. (2004) Production and Marketing of Gated Communities in İstanbul. European Regional Science Association Conference Papers (s. 525-529).
- Beck, U. (2005) Siyasallığın İcadı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Beck, U. (2009) World at Risk, Polity Press.
- Beck, U. (2011) Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Beck, U.; Beck-Gernsheim, E. (2012) Aşkın Normal Kaosu, İmge Yayınları, Ankara.
- Berg, L. B.; Lune, H. (2015) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Bernstein, P. L. (2011) Tanrılara Karşı: Riskin Olağanüstü Tarihi, Scala Yayıncılık, İstanbul.
- Blandy, S.; Lister, D. vd. (2003) Gated Communities : A Systematic Review of the Research Evidence, CNR Paper 12, UK.

- Blakely, E. J.; Snyder, M. G. (1997) *Fortress America, Gated Communities in the United States*, Brooking Institution Press, Cambridge.
- Brenner, N.; vd. (2005) *Neoliberal Urbanism: Cities and the Rule*, Demologos FP.6.
- Bourdieu, P. (1998) *Acts of Resistance*, Cambridge Polity Press, Cambridge.
- Bourdieu, P. (2005) *The Social Structures of the Economy*, Polity Press.
- Caldeira, T. (2000) *City of Wall: Crime, Segregation and Citizenship in Sao Paulo*, University of California Press, California.
- Castells, M. (1997) *Kent, Sınıf, İktidar, Bilim ve Sanat Yayınları*, Ankara.
- Castells, M. (2008) *Ağ Toplumunun Yükselişi I (Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür)*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Colomina, B. (2011) *Mahremiyet ve Kamusalılık: Kitle İletişim Aracı Olarak Modern Mimari*, Metis Yayınları, istanbul.
- Creswell, W. J. (2014) *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, Sosyal Kitabevi, Ankara.
- Davis, M. (1990) *City of Quartz Excavating the Future in Los Angeles*, Ny: Verso.
- Davis, M. (1998) *Ecology of Fear: Los Angeles and the Imagination of Disaster*, Ny: Metropolitan Books.
- Delibaş K. (2009) *Risk Toplumu ve Belirsizlikler Çağında Söylentilerin Sosyal Dinamikleri: Söylentiler, Risk, Belirsizlikler ve Türkiyede Sosyal Güven Erozyonu arasındaki İlişki.*, 9th Conference of the European Sociological Association European Society or European Societies University of Lisbon, RN22 Sociology of Risk and Uncertainty.
- Delibaş K. (2007-2010) *Risk Toplumu, Güven Erozyonu ve Söylentiler: Deprem Söylentileri'nin Sosyolojik Analizi*, TÜBİTAK 1001, ANKARA.

- Delibaş, K. (2014) *The Rise of Political Islam in Turkey: Urban Poverty, Grassroots Activism and Islamic Fundamentalism*
- Douglas, M. (1994) *Risk and Blame: Essays in Cultural Theory*, Rutledge, London.
- Douglas, M. (2005) *Saflık ve Tehlike: Kirlilik ve Tabu Kavramlarının Bir Çözümlemesi*, Metis, İstanbul.
- Duerr, H. P. (2004) *Mahremiyet: Uygarlaşma Sürecinin Miti II*, Dost Yayınları, Ankara.
- Durkheim, E. (2006) *Sosyoloji Dersleri*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Durkheim, E. (2013) *İntihar*, Pozitif Yayıncılık, İstanbul.
- Düzgün, Ş. (2007) *Suç Olgusuna Teorik Yaklaşımlar ve Disiplinlerarasılık*, Dosya 06, Kasım-Aralık 2007/Bülten 55, Ankara.
- Elias, N. (2005) *Uygarlık Süreci: Batılı Dünyevi Üst Tabakaların Davranışlarındaki Değişmeler*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Elian, N. (1997) *Shelter from the Storm or Form Follows Fear and Vice Versa, Architecture of Fear*, s. 13-26, 1997, Princeton Architectural Press, New York.
- Friedman, M. (2008) *Kapitalizm ve Özgürlük*, Ploto Film / Siyaset Felsefe Dizisi, İstanbul.
- Foucault, M. (2007a). *Büyük Kapatılma*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (2007b) *İktidarın Gözü*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (2001) *Hapishanenin Doğuşu*, İmge Kitabevi, İstanbul.
- Foucault, M. (2013) *Kelimeler ve Şeyler*, İmge Kitabevi, İstanbul.
- Fukuyama, F. (2003) *İnsan Ötesi Geleceğimiz: Biyoteknoloji Devriminin Sonuçları*, Odtü Yayıncılık, Ankara.

- Fukuyama, F. (2005) Güven: sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Fukuyama, F. (2008) Kör Nokta: Gelecek Senaryolarını Öngörmek, Profil Yayıncılık, İstanbul.
- Fukuyama, F. (2009) Büyük Çözümle: İnsan Doğası ve Toplumsal Düzenin Yeniden Oluşturulması, Profil Yayıncılık, İstanbul.
- Flusty, S. (1994) Building Paranoia: The Proliferation of Interdictory Space and the Erosion of Spatial Justice. West Hollywood CA: Los Angeles Forum for Architecture and Urban Design.
- Flusty, S. (1997) Building Paranoia (Architecture of Fear içinde), der. Nan Ellin, Princeton Architectural Press, New York.
- Furedi, F. (2001) Korku Kültürü: Risk Almanın Riskleri, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Furedi, F. (2006) Culture of Fear Revisited: Risk Taking and the Morality of Low Expectation, Cromwell Press, London.
- Furedi, F. (2013) Paranoyak Anne-Babalık: Uzmanları Dikkate Almamak Çocuğunuz İçin En İyisi Olabilir!, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Geniş, Ş. (2007) Producing Elite Localities: The Rise of Gated Communities in İstanbul. Urban Studies, 44.s. 771-798.
- Geniş, Ş. (2009) Neo-liberal Kentleşmenin Mekânda Yansımaları: İstanbul'da Güvenlikli Siteler, Toplum ve Bilim, 116, s. 121-156.
- Giddens, A. (1999) Toplumun Kuruluşu, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Giddens, A. (2004) Modernliğin Sonuçları, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2010a) Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum, Say Yayınları, İstanbul.

- Giddens, A. (2010b) Mahremiyetin Dönüşümü: Modern Tolumlarda Cinsellik, Aşk ve Erotizm, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2013) İklim Değişikliği Siyaseti, Phonix Yayınları, İstanbul.
- Goffman, E. (2012) Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu, Metis Yayınları, İstanbul.
- Gottdiener, M. (2005) Postmodern Göstergeler, İmge Kitabevi, Ankara.
- Graham, S.; Marvin, S. (2001) Splintering Urbanism: Networked Infrastructures Technological Mobilities and the Urban Condition, Routledge, London.
- Graham, S. (2010) Cities under Siege: The New Military Urbanism, Ny: Verso
- Gülümser, A. A. (2005) A New Trend in Urbanization: Gated Communities in İstanbul, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hackworth, J. (2007) The Neoliberal City: Governance, Ideology and Development in American Urbanism, Cornell University Press, London.
- Habermas, J. (2005) Kamusalığın Yapısal Dönüşümü, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Hartmann, K. (2014) Küresel Çarkın Dışında Kalanlar: Tüketim Toplumundaki Yeni Fakirlik, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D. (1985) The Urbanization of Capital: Studies in the History and Theory of Capitalist Urbanization, John Hopkins University Press, Baltimore.
- Harvey, D. (1989) From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation Urban Governance in Late Capitalism, Geografiska Annaler.
- Harvey, D. (2003a) Postmodernliğin Durumu, Metis Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D. (2003b) Sosyal Adalet ve Şehir, Metis Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D. (2005) Space of Neoliberalism: Towards of Theory Uneven Geographical Development, Franz Steiner Verlag, Stuttgart.

- Harvey, D. (2007). A Brief of Neoliberalism, Oxford University Press, Oxford.
- Harvey, D. (2012) Sermayenin Mekânları: Eleştirel Bir Coğrafyaya Doğru, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Harvey, D. (2013) Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru, Metis Yayınları, İstanbul.
- Hayek. F. (2010) Kölelik Yolu, Liberte Yayınları, Ankara.
- Houghton, G. (1997) Developing Sustainable Urban Development Models, Cities, 14/4, s.189-195.
- Jacobs, J. (2011) Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Jameson, F. (2009) Ütopya Denen Arzu, Metis Yayınları, İstanbul.
- Kalaycıoğlu, S.; vd.; (2009) Mekânda Değişimin Algılanması: Ankara Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşümü, VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı, s. 892-910.
- Kippinger, Petra. (2012) Dışlayıcı Yeşillik: Kahire’de Yeni Güvenlikli Siteler, İdeal Kent, 6, s. 10-39.
- Kern, L. (2010) Selling the “Scary City”: Gendering Freedom, Fear and Condominium Development in The Neoliberal City, Social an Cultural Geography, 11/3, s.209-230.
- Keyder, Ç. (2000) Arka Plan, İstanbul: Küresel ile Yerel Arasında içinde (s. 9-40), Metis Yayınları, İstanbul.
- Krishnamurti, J. (2012) Korku Üzerine, Ayna Yayınevi, İstanbul.
- Kurtuluş, H. (2004) Yeni Kentsel Ayrışmalar, Kapalı Yerleşmeler ve Özelleştirilen Kentsel Kamusal Mekân : İstanbul Örneği, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokyumu, Değişen-Dönüşen Kent ve Bölge (s.734-742), TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.

- Kurtuluş, H. (2005) İstanbul'da Kapalı Yerleşmeler: Beykoz Konakları Örneği, İstanbul'da Kentsel Ayrışma (s. 161-185), Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Kurtuluş, H.; vd. (2012) İstanbul'da Yeni Konut Sunum Biçimleri ve Orta Sınıfların Sosyo-Mekânsal Yeniden Yapılanması, Tübitak 1001, Proje No: 110K061, Ankara.
- Kurtuluş, K. (2011) Araştırma Yöntemleri, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Le Corbusier (2013) Bir Mimarlığa Doğru, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Lefebvre, H. (2013) Kentsel Devrim, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Lefebvre, H. (2014) Mekânın Üretimi, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Le Goix, R. (2005) Gated Communities: Sprawl and Social Segregation in Southern California, Housing Studies, SSh Titles, 20(2), s. 323-343.
- Le Goix, R. (2006) Gated Communities: Sprawl and Social Segregation in Southern California, in Gated Communities (s. 131-151), Rutledge, New York.
- Leitner, H.; vd. (2007a) Contesting Urban Futures: Decentering Neoliberalism, (Contesting Neoliberalism içinde s. 1-25), Guilford Press, New York.
- Leitner, H.; vd. (2007b) Squaring up to Neoliberalism, (Contesting Neoliberalism içinde s. 311-326), Guilford, New York.
- Levi-Straus, C. (2012) Modern Dünyanın Sorunları Karşısında Antropoloji, Metis Yayınları, İstanbul.
- Logan J.; Molotch, H. (1987) Urban Fortunes: The Political Economy of Place, University of California Pres, California.
- Londman, K.; Schönreich, M. (2002) Urban Fortresses Gated Communities as a Faction to Crime, issafrica, ASR: 11/4.
- Low, S. M. (1997) In the City & Society, V. 9, Issue 1, s. 53-71.

- Low, S. M. (2001) The Edge and the Center: Gated Communities and the Discourse of Urban Fear. *American Anthropologist*, V. 103, Issue 1, s. 45-58.
- Low, S. (2003) *Behind the Gates: Life, Security, and the Pursuit of Happiness in Fortress America*, Rutledge, New York.
- Low, S. (2005) *Toward a Theory of Urban Fragmentation A Cross Cultural Analysis of Fear, Privatization, and the State*, *CyberGeo : European Journal of Geography*.
- Lynch, K. (2012) *Kent İmgesi*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Lyon, D. (2006) *Gözetlenen Toplum: Gündelik Hayatı Kontrol Etmek*, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Lyon, D. (2009). *Gözetim Çalışmaları*, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Mc Kenzie, E. (1994) *Privatopia: Homeowner Associations and the Rise of Residential Private Government*, Yale University Press, New Haven.
- Marcuse, P. (1997) The Ghetto of Exclusion and the Fortified Enclave: New Patterns in the United States, *The American Behavioral Scientist*, v. 41, s. 311-326.
- Mayer, M. (2007) *Contesting the Neoliberalism of Urban Governance*, (Contesting Neoliberalism içinde s.90-115), Guilford Press, New York.
- Mayol, P.; vd. (2009) *Gündelik Hayatın Keşfi II: Konut, Mutfak İşleri*, Dost Yayınları, Ankara.
- Melucci, A. (2013) *Oyuncu Benlik*, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Minton, A. (2009) *Ground Control: Fear and Happiness in the Twenty-First-Century City*, Allen Lane, Penguin Books, London.
- Mitchell, D.; Heynen, N. (2009) The Geography of Survival and the Right to the City: Speculations On Surveillance, Legal Innovation, and the Criminalization of Intervention, *Urban Geography* 30, s. 611-632.

- Mousberger, P.; Gebhard, H. (2005) *Introducing: Hettner-Lecture 2004 in Hidelberg, (Space of Neoliberalism: Towards of Theory Uneven Geographical Development içinde)*, Stuttgart.
- Mumford, L. (2007) *Tarih Boyunca Kent: Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Neal, Z. (2010) *Seeking Common Ground: Three Perspectives on Public Space, Urban Deign and Planning*, V. 163/2, s. 58-66.
- Nuray, T. (2002) *Le Corbusier ve Kent*, Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- Oncel, G. (2015) *Büyüme Bağlamında İnşaat Sektörü*, Ocak 2015, TSKB Araştırma.
- Öncü, A. (1999) *İdealinizdeki Ev Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbul'a Ulaştı*. Birikim, 123, s. 26-34.
- Peck, J; Tickell, A. (2007) *Conceptualizing Neoliberalism, Thinking Thatcherism (Contesting Neoliberalism içinde s. 26-51)*, Guilford Press, New York.
- Pierre, B. (1998) *Acts of Resistance*, Cambridge Polity Press, Cambridge.
- Perouse, J. F. ve Daniş, D. (2005) *Zenginliğin Mekânda Yeni Yansımaları: İstanbul'da Güvenlikli Siteler*. Toplum ve Bilim, 104, s. 92-103.
- Perouse, J. F. (2010) *Istanbul, City of Profit and City of Fear, Summary of 2010 Conferance Lecture*.
- Perouse, J. (2011) *İstanbul'la Yüzleşme Denemeleri: Çeperler, Harketlilik ve Kentsel Bellek*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Polanyi, K. (2001) *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Times*, Beacon Press, Boston.
- Prost. A. (2008) *Özel Hayatın Sınırları ve Alanları (Özel Hayatın Tarihi içinde)*, s. 13-160, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

- Ramoroka, T.; Tsheola, J. (2014) Gated Communities and the Privatization of Public space in Urban South Africa: Democratic Social Integration or Exclusion, *Journal of Geography and Planning*, Vol: 7(4). s. 58-88.
- Roitman, S. (2010) Gated Communities: Definitions, Causes and Consequences, *Urban Design and Planning*, Vol. 163(1), s. 31-38.
- Scott, A. J.(1980) *The Urban Land Nexus and the State*, Peon, London.
- Smith, N. (1990) *Uneven Development: Nature, Capital, and the Producing of Space*, Blackwell Publishing, Oxford.
- Smith, N. (1996) *The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City*, Roulette, New York.
- Smith, A. (2006) *Milletlerin Zenginliği*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Sennet, R. (1999) *Gözün Vicdanı: Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sennett, R. (2010) *Kamusal İnsanın Çöküşü*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sennett, R. (2011a) *Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Sennett, R. (2011b) *Yeni Kapitalizm Kültürü*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sennett, R. (2012) *Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Standing, G. (2014) *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıflar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Steger, M. (2010) *Neoliberalism: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford.
- Stone, C. (1989) *Region Politics: Governing Atlanta*, University of Kansas Press, Kansas.

- S. Öztoprak, M. (2003) Küreselleşme Süreci ve Siyasal Katılımda Yeni Arayışlar: Yerel Gündem 21 Antalya Kent Konseyi Kadın Meclisi, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, C.12 (4) s. 28-41.
- Şimşek, H.; Yıldırım, A. (2009) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Tanülkü B. (2012) Güvenlikli Siteler Arası Rekabet: ‘Ahlaklı Kapitalizmin’ Kimlik Üzerindeki Etkisi, İdeal Kent, 6, s. 124-153.
- Theodore, N. (2007) Closed Borders, Open Markets: Immigrant Day Laborers’ Struggle for Economic Rights (Contesting Neliberalism içinde s. 250-266), Guilford Press, New York.
- Töre, E. Ö.; Som, S. K. (2009) Sosyo-Mekânsal Ayrışmada Korunaklı Konut Yerleşimleri: İstanbul Örneği, Egaron, 4, s. 121-130.
- Urry, J. (1999) Mekânları Tüketmek, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Virilio, P. (2012) Lost Dimension, Semiotext(e), Los Angeles.
- Yıldırım, A.; Şimşek, H. (2009) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım, E. (2015) İstatiksel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

EKLER

EK 1: Görüşmeci Listesi

Görüşmeci No	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Mesleği ve Pozisyonu	Gelir (bin TL)	Medeni Hali	(Evli ise) Eşinin Eğitimi	(Evli ise) Eşinin Mesleği	Hanedeki Araba Sayısı
G.1	42	Erkek	Üniversite	Mühendis-Şirket ortağı	20-30 TL	Evli	Lise	Ev hanımı	2
G.2	47	Kadın	Üniversite	Muhasebe-Mali müşavir	5-10 TL	Evli	Üniversite	Mali müşavir	2
G.3	42	Kadın	Y. Lisans	İktisat-Şirket çalışanı	5-10 TL	Evli	Y. Lisans	Mühendis-Şirket ortağı	2
G.4	41	Kadın	Üniversite	İktisat-Yönetici	10-15 TL	Evli	Üniversite	Fizikçi-Şirket çalışanı	2
G.5	42	Erkek	Üniversite	Fizikçi-Şirket çalışanı	10-15 TL	Evli	Üniversite	İktisat-Yönetici	2
G.6	44	Kadın	Üniversite	Memur	5-10 TL	Evli	Lise	Memur	1
G.7	53	Erkek	Lise	Memur	5-10 TL	Evli	Üniversite	Memur	1
G.8	38	Kadın	Üniversite	Memur	10-15 TL	Evli	Üniversite	Mimar-Şirket çalışanı	1
G.9	42	Erkek	Üniversite	Mühendis-Genel müdür	50-100 TL	Evli	Lise	Ev hanımı	2
G.10	41	Kadın	Y. Lisans	Mühendis-Yönetici	20-30 TL	Evli	Üniversite	Mühendis-Şirket sahibi	2
G.11	49	Erkek	Üniversite	İşletme-Genel müdür	40-50 TL	Evli	Üniversite	İşletme-Yönetici	2
G.12	47	Erkek	Üniversite	İktisat-Yönetici	10-20 TL	Evli	Üniversite	Uls. İşç.-Banka çalışanı	2
G.13	55	Erkek	Üniversite	İşletme-Yönetici	10-20 TL	Evli	Üniversite	İşletme-Genel Müdür Yrd.	2
G.14	57	Kadın	Üniversite	Uls. İşç.-Emekli	5.10 TL	Bekar	-	-	1
G.15	42	Erkek	Üniversite	Mühendis-Şirket ortağı	30-40 TL	Evli	Ön lisans	Ev hanımı	3
G.16	42	Erkek	Üniversite	Mühendis-Şirket ortağı	20-30 TL	Evli	Üniversite	Öğretmen	1
G.17	29	Erkek	Üniversite	İktisat-Şirket çalışanı	4-5 TL	Evli	Üniversite	Maliye-Şirket çalışanı	1
G.18	57	Erkek	Üniversite	Mühendis-Şirket sahibi	100+ TL	Evli	Lise	Ev hanımı	1

G.19	32	Kadın	Doktora	Uz. doktor- Öğr. Üyesi	10-20 TL	Evli	Üniversite	Endüstriyel tasarımcı	2
G.20	52	Kadın	Üniversite	Öğretmen- Emekli	10-20 TL	Evli	Üniversite	Uçak teknisyeni	2
G.21	64	Kadın	Üniversite	Arkeolog- Emekli	10-20 TL	Evli	Üniversite	Mühendis- Emekli	2
G.22	68	Erkek	Üniversite	Mühendis- Emekli	10-20 TL	Evli	Üniversite	Arkeolog- Emekli	2
G.23	58	Kadın	Üniversite	Arkeolog- Emekli	10-20 TL	Evli	Üniversite	İşletme- Yönetici	2
G.24	39	Kadın	Doktora	Uz. Doktor- Öğr. Üyesi	30-40 TL	Evli	Üniversite	Uz. Doktor	2
G.25	43	Erkek	Üniversite	Mühendis- Yönetici	10-20 TL	Evli	Üniversite	Mühendis- Şirket çalışanı	2
G.26	43	Erkek	Üniversite	Mühendis- Şirket ortağı	20-30 TL	Evli	Yüksek okul	Ev hanımı	2
G.27	36	Erkek	Üniversite	Mühendis- Yönetici	10-20 TL	Evli	Üniversite	Uls. İliş.- Bankacı	1
G.28	40	Kadın	Üniversite	Ev hanımı	20-30 TL	Evli	Lise	Girişimci	2
G.29	48	Kadın	Lise	Muhasebeci	30-40 TL	Evli	Lise	Girişimci	3+
G.30	32	Kadın	Doktora	Uz. Doktor- Öğr. Üyesi	5-10 TL	Bekar	-	-	2
G.31	27	Kadın	Doktora	Uz. Doktor- Öğr. Üyesi	5-10 TL	Bekar	-	-	-
G.32	56	Erkek	Doktora	Prof. Dr.-Öğr. Üyesi	50-100 TL	Evli	Doktora	Prof. Dr.- Öğr. Üyesi	2
G.33	56	Kadın	Olgunlaş ma Enst.	Resimci	50-100 TL	Bekar	-	-	1
G.34	38	Kadın	Üniversite	Mühendis- Yönetici	10-20 TL	Evli	Üniversite	Mühendis- Yönetici	2
G.35	37	Erkek	Y. Lisans	İşletme- Yönetici	10-20 TL	Evli	Üniversite	Gıda Müh.	2
G.36	62	Erkek	Üniversite	İşletme- Yönetici	30-40 TL	Evli	Üniversite	Ev hanımı	3
G.37	43	Erkek	Y. Lisans	Mühendis- Şirket danışmanı	30-40 TL	Evli	Üniversite	Öğretmen	2
G.38	58	Erkek	Dnz. Harp Akademisi	Kurmay Albay-Emekli	20-30 TL	Evli	Üniversite	Biyolog- Emekli	2
G.39	45	Kadın	Üniversite	Uls. İliş.- Yönetici	20-30 TL	Evli	Üniversite	Mühendis- Yönetici	2
G.40	67	Erkek	Üniversite	Avukat-Şirket sahibi	10-20 TL	Evli	Üniversite	Filolog	1
G.41	36	Kadın	Doktora	Uls. İliş.-Öğr. Üyesi	100+ TL	Evli	Üniversite	Satış Müh.- Danışman	2

G.42	42	Erkek	Lise	Tekniker-Girişimci	40-50 TL	Evli	Ön Lisans	Ev hanımı	2
G.43	43	Kadın	Lise	Muhasebe	30-40 TL	Evli	Lise	Satış Müdürü	2
G.44	64	Erkek	Üniversite	Mühendis-Girişimci	100+ TL	Evli	Lise	Ev hanımı	2
G.45	35	Erkek	Doktora	Uz. Doktor-Öğr. Üyesi	20-30 TL	Evli	Doktora	Uz. Doktor	2
G.46	31	Kadın	Doktora	Uz. Doktor	20-30 TL	Evli	Doktora	Uz. Doktor-Öğr. Üyesi	2
G.47	42	Erkek	Üniversite	İşletme-Yönetici	10-20 TL	Evli	Y. Lisans	Ev hanımı	2
G.48	40	Kadın	Y. Lisans	İşletme-Ev hanımı	10-20 TL	Evli	Üniversite	İşletme-Yönetici	2
G.49	49	Kadın	Üniversite	İşletme-Sigortacı	5-10 TL	Bekar	-	-	1
G.50	33	Kadın	MYO	Muhasebe	10-20 TL	Evli	Üniversite	Logistik-Yönetici	2
G.51	35	Kadın	Y. Lisans	Psikolog	5-10 TL	Evli	Üniversite	Mühendis-Şantiye Şefi	1
G.52	39	Kadın	Y.Lisans	Mühendis-Yönetici	20-30 TL	Evli	Y. Lisans	Mühendis-Yönetici	2
G.53	57	Kadın	Üniversite	Broker-Genel müdür	40-50 TL	Evli	Üniversite	Emekli-Mimar	3
G.54	36	Erkek	Üniversite	Mimar-Yönetici	10-20 TL	Evli	Üniversite	Memur	1
G.55	35	Erkek	Üniversite	Mühendis-Şantiye şefi	10-20 TL	Evli	Üniversite	Tıbbi Mümessil	2
G.56	45	Erkek	Üniversite	İşletme-Yönetici	10-20 TL	Evli	Lise	Emekli-Memur	2
G.57	31	Erkek	Üniversite	İşletme-Genel Müdür	5-10 TL	Evli	Ön Lisans	Memur	2

EK 2: Yapılandırılmış Görüşme Formu

Görüşme tarihi : .../.../.....

Görüşmeci No :

YAPILANDIRILMIŞ SORU FORMU

1. Yaş (.....)

2. Cinsiyet (.....)

3. Eğitim durumu (.....)

4. Mesleği (.....)

5. (Çalışıyorsa) Çalıştığı yerdeki pozisyonu (.....)

6. Medeni durumun (.....)

6.1. (Varsa) Eşinin eğitim düzeyi (.....)

6.2. (Varsa) Eşinin mesleği (.....)

6.3. (Çalışıyorsa) Eşinin çalışma pozisyonu (.....)

7. Ailenizin aylık ortalama gelir düzeyi nedir? (.....)

8. Hanedeki çocuk sayısı (.....)

8.1. (Varsa) Eğitim düzeyleri (.....)

9. Hanedeki araç sayısı (.....)

EK 3: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Görüşme tarihi :

Görüşmeci No:

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

1. Kariyer yaşantınızı ve işinizle ilgili tecrübelerinizi kısaca anlatabilir misiniz?
2. İşinizle ilgili özellikler, çalışma ortamı ve koşullarınız nelerdir anlatabilir misiniz?
3. İşinizle ilgili olarak, içinde bulunan iş ortamındaki insani ilişkilerin niteliği ve nedenlerine dair bilgi verebilir misiniz?
4. Eğer varsa, iş koşullarınızın sahip olduğu risk ve belirsizlik düzeyi hakkında nedenlerini de belirterek bilgi verebilir misiniz?
5. Sahip olduğunuz iş ortamını dikkate alarak, günümüz iş arkadaşlıklarının özelliklerini nedenlerini de belirterek açıklayabilir misiniz?
6. Gündelik hayatınızı boş zaman, sosyallikleriniz vb. açısından açıklayabilir misiniz?
7. Oturduğunuz güvenli siteyi neden tercih ettiğinizi açıklayabilir misiniz?
8. Sitenin yaşam alanı dahilinde sunduğu koşullar ve olanaklar nelerdir açıklayabilir misiniz?
9. Site içi yaşam biçimi hakkında nedenlerini de düşünerek bilgi verebilir misiniz?
10. İstanbul'un metropol hayatı hakkında nedenlerini de belirterek bilgi verebilir misiniz?
11. Mahalle kültürü hakkındaki düşüncelerinizi, insan ilişkileri ve yaşam şeklini de dikkate alarak, açıklayabilir misiniz?

12. Geçmişteki İstanbul ve bugün gelinen noktadaki İstanbul arasında ne gibi farklar var açıklayabilir misiniz?
13. Oturduğunuz siteyi tercih ederken şehirden ve şehir hayatındaki insan ilişkilerinden kaçtığınızı düşünüyor musunuz? (Evet ya da hayır eksenindeki cevabınızı nedenlerini de ortaya koyarak açıklayabilir misiniz?)
14. Sitenizin sahip olduğu güvenlik düzeyi nedir? Gereklilikleri ve yeterlilikleri konusunda neler düşündüğünüzü açıklayabilir misiniz?
15. İşinizin karakterinize ve gündelik hayatınıza etkisi olduğunu düşünüyor musunuz? (Evet ya da hayır eksenindeki cevabınızı nedenlerini de ortaya koyarak açıklayınız?)
16. Gelecekte sahip olacağımızı düşündüğünüz şehir hayatı nasıl olacak, nedenleriyle birlikte açıklayınız?
17. Gelecekte dünyayı bekleyen koşullar sizce nasıl olacak açıklayabilir misiniz?
18. GDO, küresel ısınma, Sars-Ebola, ozon tabakasının delinmesi, nükleer tehlikeler ve dijital kıyamet gibi faktörlerin bizlerin yaşantılarına dair etkinliğinin ne düzeyde olacağını düşünüyorsunuz ve bunlara karşı hayatınızda mücadele ediyor musunuz nedenleriyle birlikte açıklayınız?
19. Site içi yaşam ile site dışı yaşamın belirgin hatlarla ayrışması sizin için neyi ifade ediyor açıklayınız?
20. Sitenizde sizin profilinizde insanların oturuyor olması sizin için neyi ifade ediyor, nedenleriyle birlikte açıklayınız?
21. Hayatınıza dair gelecek kurgunuz var mı? Var ise onun kontrolüne dair yaptıklarınızı nedenleriyle birlikte açıklayınız?
22. Sizce geleneksel yaşam tarzı neyi ifade ediyor, hayatınızdaki örnekler bağlamında açıklayabilir misiniz?

23. Akrabalık, geleneksel ilişkiler vb.'ni dikkate aldığımızda hayatınızdaki etkinlik düzeylerini nedenlerini de ifade ederek açıklayınız?
24. Site içindeki sosyal ilişki düzeyiniz nedir, nedenleriyle birlikte açıklayınız?
25. Gelecekte yaşayacağımız İstanbul nasıl bir yer olacak nedenleriyle birlikte açıklayınız?
26. Büyüdüğünüz kent ortamındaki ilişki tarzlarından kaçınarak yaşadığınızı düşünüyor musunuz nedenleriyle birlikte açıklayınız?
27. Sizce gelecek kuşaklar nasıl bir toplumsal ilişki düzeyine sahip olacak nedenleriyle birlikte açıklayınız?
28. Kendinizi gündelik hayatınızda ve insan ilişkilerinde ihtiyatlı olarak görür müsünüz? (Evet ya da hayır bağlamındaki cevabınızı nedenlerini de ortaya koyarak açıklayınız?)
29. Bilimsel dünyaya ilgi düzeyiniz nedir ve onun çıktılarına dair hayatınıza yön veriyor musunuz nedenleriyle birlikte açıklayınız?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Kadir ŞAHİN

Doğum Yeri ve Tarihi : İstanbul/17.08.1982

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üni. Sosyoloji Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üni. Sosyoloji Bölümü

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

Makaleler

-SCI :

-Diğer :

Şahin, Kadir; Demir, Gülsen; Ataerkillik ve Cinsiyet Bağlamında Gizil Bir İktidar Çatışmasının Örneği Olarak İçgöçlerin Analizi, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt:12, Sayı 2, Güz 2009 (basım tarihi 4 Kasım 2010).

Bildiriler

-Uluslararası :

Şahin, Kadir; Demir Gülsen; “Ataerkillik ve Cinsiyet Bağlamında Gizil Bir İktidar Çatışması Olarak İçgöçlerin Analizi”, Uluslararası Multi Disipliner Kadın Kongresi, 13-16 Ekim 2009, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Şahin, Kadir; Demir, Gülsen; “Gettolaşma: İçgöç ve Bütünleşme Sorunsalında Yaşanan Kavramsal Kargaşalar ve Öneriler”, VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 1-3 Ekim 2009, Didim.

Şahin, Kadir; Türkiye’de İçgöçün Gettolaşma ve Kentle Bütünleşme Perspektifindeki İşleyişi: Aydın Örneğinden Hareketle Bir Alan Değerlendirmesi, VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 2-5 Ekim 2013, Muğla.

Şahin, Kadir; vd.; Siyasal İktidar ve Söylem Savaşları Ekseninde Kent İçi Kamusal Alanların Farklı Yüzü: Kentsel Alanlarda (Kent Meydanlarında) Var Olan Sanat Eserleri Üzerine Bir İnceleme, VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 2-5 Ekim 2013, Muğla.

-Ulusal :

Katıldığı Projeler : Kentle Bütünleşen ve Bütünleş(e)meyen Göçmenlerin Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Farklılıkları Işığında Kentle Bütünleşme Süreci” (TÜBİTAK 1001 kodlu araştırma projesi / 106K124) Projede ‘yardımcı araştırmacı’ olarak.

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl : Karabük Üni. Sosyoloji Bölümü/Öğr. Görevlisi/ 2009-halen devam

İLETİŞİM

E-posta Adresi : kadirshahin09@gmail.com

Telefon : 535 215 10 76

Tarih : 05.11.2015